

EDITURA EMINESCU

**EUGEN
BARBU**

INCOGNITO

Coperta : *Done Stan*

Bucureşti, Piaţa Scînteii 1

*EUGEN
BARBU*

INCOGNITO

CINÊ-ROMAN

VOLUMUL II

EDITURA EMINESCU • 1977

V. Tribulații sentimentale

STALINGRADUL NU CĂZUSE. O ȘTIAU BINE ȘI Ionescu-Tismana și Evelyne. Ziarele aveau același ton exaltat amintind de discursurile Mareșalului, care începuseră să-l îngreșeze pe subsecretarul de Stat. Era foarte de dimineață, grămada de ziare proaspăt tipărite, plină de știri proaste. Cu delicatețea cunoscută, Armand subliniase numai lucrurile pe care le bănuia a-i face plăcere ministrului său, sau, cel mult, unele neutre : Stalin ceruse înființarea unui al doilea front, generalul Georg Stumme căzuse pe frontul din Africa de Nord, trupele germane și italiene intraseră în Franța neocupată, Tobruk-ul fusese evacuat de către forțele germano-italiene. „*Sunt ziarele pe două săptămîni, gîndise Tismana, se vede treaba că am fost foarte ocupat.*“ Căscă plictisit și se ridică privind la reșoul pe care fierbea ibricul cu cafeaua obișnuită. În ușa micului său cabinet apăruse secretarul său, cu un obraz ras la sînge, cu acea sănătate athletică care începuse, parcă, să-l irite. „*Doarme șase ore pe noapte și are o prospețime de atlet.*“

— Bună, Armand. Ce poți să-mi mai spui în afară de mizeria asta din gazete ?

— Depinde de dumneavoastră, ce vreți să aflați... S-ar părea că domnul Mihai Antonescu a dat o dispoziție ca mălaiul să fie distribuit mai tîrziu. Înțelegeți de ce ?

— Bănuiesc. Ca și Goebbels, Antonescu junior crede că are o mișcare psihologică. Dacă lumea pierde vremea la coadă, nu se mai gîndește la război. Rahaturi de-ale lui. Spune-mi mai bine ce e pe la tribunale ?

— A fost prins un membru al Comisiei de scutirea evreilor la munca obligatorie, care a luat șperț. Se află la Văcărești. Comisia pentru Controlul averilor foștilor demnitari a ajuns la concluzia că Sidorovici a sfeterisit în realitate suma de 2 863 406 lei.

— Îmi place precizia acestor tipi. Ascultă, Armand... Recomandă-mi o comedie. Vreau să merg la teatru, închipuie-ți. M-am săturat. Ce crezi că mi-ar trebui?

Secretarul ministrului surise ușor.

— Să vă trimit la *Avanti Tănase*, nu-i de rangul dumneavoastră. La Național, auziți idee! se joacă *Năpasta*, cu Eliza Petrăchescu și Calboreanu, dar *asta* nu e comedie. Ar fi ceva subțirel la *Teatrul Nostru: Bărbatul* de Denis Amiel, cu surorile Cocea și Critico. Sau *Scandalul* de Bataille...

— Mai gîndește-te și să-mi spui ce mi-ar place mie, că mă cunoști.

Armand îl privi, nu cu familiaritate, cu o complicitate abia sugerată :

— Știu eu ce v-ar place dumneavoastră, dar vă recomand o săptămîină la schi.

— Eh, aș vrea eu, dar nu se mai poate, din septembrie Mareșalul s-a autoinvestit cu puteri excepționale. De atunci nu mai avem somn, nu mai avem nimic. Pe front lucrurile stau foarte prost, ți-o spun între noi. A doua iarnă de război și dacă vom apuca și a treia, bătălia e pierdută. În ce privește soldatul român, el ține săracul la tăvăleală, dar nu e înarmat cum trebuie. Războiul fulger, despre care s-a făcut atîta caz, începe să ia o întorsătură destul de proastă. Sau poate mă-nșel eu. Tu ce crezi?

Armand ridică grămada de ziare de la picioarele ministrului și în loc să-i răspundă îi atrase atenția că apa din ibric dăduse în prima undă. Ionescu-Tismana puse în recipient patru lingurițe de cafea și una de zahăr.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare...

— Știți foarte bine, domnule ministru, că în materie de război n-am nici o idee. Dacă mi-ați da o mitralieră, n-aș ști ce să fac cu ea...

— Într-adevăr, mă uit la tine, să știi că dacă nu ședeai pe lîngă mine aveai șansa să intri într-o școală de ofițeri

de șase luni și te trezeai pe undeva pe la mama dracului. în stea calmuță.

Era atent să nu dea cafeaua în clocot și să se reverse. Așeza ibricul cu atenție deasupra reșoului și-l ridica, privind-l prin ochelari, ca pe un instrument chirurgical. Probabil că era ros de o superstiție și că revărsarea cafelei i s-ar fi părut un semn de ghinion. Când clocoti a treia oară, Ionescu-Tismana răsturnă caimacul pe rînd în cele două cești pregătite din timp, după care le umplu cu o satisfacție pe chip ce nu-i scăpă secretarului.

— Ce spui, Armand ? Am învățat la Bazargic arta de a face cafea. Era un turc, Ciali, care și-a bătut destul capul cu mine ca să mă deprindă să dau gust acestei minunate licori. Povestește-mi ce mai e pe la doamna Robescu. Ce-a mai adus ? Evelyne m-a omorît că vrea să schimbe mobila. Caută un bufet *Tudor*. I-ai spus doamnei respective, nu ?

— Se poate ? Polcovnicul Ignatiev răscolește toate podurile din București și din provincie.

— Evelyne are dreptate. Mobila englezească are pe lîngă soliditate și o eleganță care scapă celorlalte stiluri, nu știu de ce.

— Dacă-mi dați voie, zise Armand, i-aș recomanda doamnei un *cabinet* portughez, sculptat ca o ușă împărătească de biserică. O nebunie. Cere 140 000 de lei pe el, dar face. O doamnă, Cantuniari, era cît pe-aci să dea, numai că n-a avut destui bani și am rugat-o pe patroana magazinului de antichități să-i spună că e arvunit. Ce ziceți ?

— Am încredere în gustul tău. Își ștergea ochelarii cu batista albă pe care o purta la buzunarul halatului. Cel puțin vom avea ce vinde dacă, Doamne ferește... Așa spune Evelyne. Vezi, femeile astea dețin un teribil instinct de conservare. Nevastă-mea are o prietenă foarte bună, nu știu dacă o cunoști, o armeană ai cărei părinți au fost siliți să fugă în România, cînd turcii i-au exterminat pe negustorii din Smirna. A, o grozăvie, să-ți povestească. Într-o noapte le-au dat foc cartierului în care locuiau și au trebuit să fugă cu ce aveau pe ei. Cum crezi că au supraviețuit ? Tatăl Angelei, așa se numește doamna, cam mirosise că ceva nu e în regulă cu turcaleții și-și pregătise din vreme o căruță și-un cal. I-a îmbrăcat pe toți ai lui în

haine țărănești și așa au scăpat. La graniță, într-o oală cu untură, aveau toate bijuteriile, o mică avere cu care, odată ajunși la Constanța, au putut să o ia de la capăt. Ar trebui să-nvățăm câte ceva de la oamenii ăștia. Dar nu bei cafeaua ?

Armand știa că trebuia să facă în secunda următoare o figură încântată și, cu un gest mut, să-l gratuleze pe ministrul său. Era mica lui plăcere pe care, de fapt, o merita : cafeaua era excelentă.

— Ei, ce zici ? întrebă Tismana.

— *Comme d'habitude*. Excelentă !

În ușa își făcuse apariția Raul, cu privirea lui turbure de om care bea seara și care nu doarme destul. Era îmbrăcat într-o haină de casă vișinie, proaspăt ras, purtînd și el cu ostentație, ca și Tismana, în buzunarul de la piept, o batistă de olandă albă, apretată. Hîrîia, în genul lui nemulțumit, ca de obicei. Luă cu un gest neglijent cîteva foi din grămada de ziare, le parcurse distrat și-și aduse aminte că nu i-a salutat.

— Bună dimineața, domnilor ! Ce mai e nou ? Cum stăm cu războiul ?

— Bei o cafea, Raul ? întrebă Tismana, cu o condescendență ce nu lipsea niciodată din glas cînd i se adresa fratelui său, condescendență sub care Armand bănuia, cît era de tare ministrul său, un complex de inferioritate, născut din faptul că urmașul mai mic al Slătinenței îi furase averea celui mai mare.

— A, nu, Puiule, te rog, știi bine că dimineața un adevărat gentleman nu bea decît *Courvoisier*, ca să repare efectele dezastruoase ale libațiilor de noapte. Apropo, voi, mitocanilor, simțiți la căderea serii angoasa pe care ființele delicate o încearcă ? L-ați citit, nenorociților, pe Mateiu, parvenitul ăla din neamul de plăcintari al lui Caragiale, dar care avea ifose nobile ? Ce ciudat lucru, adevărata aristocrație nu reușește niciodată să se autoscruteze. Vezi cazul domnului Proust, care se trăgea dintr-o noblețe a banilor și a acestui fiu de berar care spera că heraldica o să-l facă automat aristocrat. Numai autodidacții, o să rîdeți, o nimeresc din cauza invidiei și a îndrăzelii cu care se aruncă în lucrurile pe care nu le cunosc.

Găsise ceea ce îi trebuia în ziarul *Curentul* al domnului Pamfil Șeicaru. Ticul lui nervos se accentuase. Clipea cu nervozitate făcînd grimase repetate.

— Ascultați ! În drumul către veșnicie și în lupta pentru înfrățire și pentru întregire, Nația, fără să cumpănească și fără să șovăiască, a semănat nenumărați martiri și eroi în mersul ei istovitor, dar izbăvitor, către culmi de apoteoză, superbă tautologie, către care o duce, greu, dar sigur, chinuitor dar înălțător, și destinul și dreptul și străduința și puterea... Declama ca un veritabil actor, gestiulînd în stilul lui Vraca, căutînd efecte și aprobare pe chipurile celorlalți doi. Dar să nu vă lipsesc și de rest : Către aceste culmi vom ajunge, pentru că nu poate fi și nu va putea fi greutate care să ne împiedice. Am pus 2000 de ani să ne apropiem de ele. Vom lupta, de va fi nevoie, încă un milion de ani să ne urcăm pe ele... Rîdea isteric, ca și cînd ar fi auzit o glumă colosală. Ce zici, Puiule ?... Cretinul ăsta de prieten al tău, Mișu Antonescu, ar fi putut să-și găsească, la rîndul lui, un *negru* mai ca lumea, pentru că astea nu sunt ideile lui Pamfil Șeicaru, el numai le iscălește. Micuțul Goebbels al României cîntă după ureche.

— De unde ai mai scos-o că sunt prieten cu Mișu Antonescu ?

— Mai știm și noi. Ai putea să invoci ședințele comune la care vă vedeți, dar știu că-l vizitezi și-acasă, din cînd în cînd, foarte discret.

— Prostii. Ce spui, Armand ? Totdeauna agresiv. Știe că nu am intimități cu nimeni, chiar cu cei din cabinet. Caut să mă țin pe linia mea. Raul, sunt un specialist, atît. Mă crezi, bine, nu mă crezi, te privește.

Băuse cafeaua și avea aerul că fratele său îl încurcă și că nu poate să înceapă ziua sa de lucru. Dar acela nu avea de gînd să-i părăsească.

— Stai că n-am terminat. Ia mai ascultați : *Nici svîrcolirile, nici sălbăticiirile, nici falsificările îndrăzneților nu ne intimidază...*

— Raul, te rog încetează. Am citit și eu, și Armand ziarele, nu avem chef să mai auzim încă o dată articolul de fond din ziarul *Curentul*.

Fratele ministrului căuta soneria ca să cheme pe valetul Anton, pentru că mica-i recitare îl istovise.

— Mă rog, dacă nu vrei să mai ascultați aceste frumoase texte patriotice, n-aveți decît. Este foarte curios cum toți acești dictatori au un limbaj comun. Nici o deosebire. Simțul lor teatral întrece orice alt instinct. De asta mi-am dat seama încă de pe vremea cînd am stat în anturajul lui Carol al II-lea. Foarte ciudat. Cît era exilat, regele mi s-a părut plin de șarm, umanizat. Odată aterizat pe pămîntul românesc, în el s-a sculat Domnitorul. Un tron, să țineți minte de la mine, nu e un scaun banal, dacă mai adaugi la asta și un sceptru, că Măria Sa Carol Caraiman avea și boala echipamentului royal. După ce și-a pus harnamentele, și-a lungit mîna și să te ții. *Le roy a des longues mains*, n-am spus-o eu. Urdăreanu îmi povestea audiența la Rege, a lui Antonescu, în 1940. Cîinele roșu, bătos, știind că Majestatea Sa nu mai călărea un cal bun, se înființează la Palat, e întîmpinat de un lacheu care-l trimite la adjutantul de serviciu. Asta îl face nervos. Apare Mareșalul Palatului, amicul meu Urdăreanu, care vrea să știe ce dorește Generalul de la Carol al II-lea : *Subiectul ?* Antonescu : *La ce-ți folosește ? Așa cere protocolul. Țara arde și dumneavoastră vă țineți de protocol.* Și a plecat...

— Unde vrei să ajungi, dragă Raul ? întrebases ministrul. Cunosce toată povestea.

Apăruse valetul Anton.

— M-ați chemat, domnule ministru ?

— Nu te-a chemat el, eu te-am chemat, zisese Raul. Adu-mi sticla mea de *Courvoisier* și un păhărel, că dinșii nu beau dimineța. Se exoflisesc... Și după ce-l concedie pe valet cu un gest, continuă : Lăsați-mă să-mi termin ideea ; bineînțeles că Regele l-a rechemat pe Antonescu. Pierdusem Ardealul, Basarabia și Bucovina, era omul cel mai potrivit ca să scoată castanele din foc cu miinile lui. Tot Urdăreanu mi-a relatat această primă întrevvedere. Regele se disculpa cu abilitatea-i cunoscută : *Nu eu am dat teritoriile. Dar cine, Majestate ? Consiliul de Coroană.* Antonescu : *Trebuia cerut un termen mai lung de retragere. 20 de zile, pentru a nu se demoraliza armata.* Regele de colo : *Ai limbă tare. Totdeauna ai fost*

brutal cu mine. Și acum fiți atenți la limbajul macaronic al viitorului Mareșal. I-a dat o replică ca-n Schiller : Poate brutal, dar loial și sincer.

— Raul, dragă, cunoaștem. La 6 septembrie al aceluiași an, 1940,...

— Exact. Nu mă mai întrerupe, Puiule. Vreau să-ți arăt mecanica dictaturii, să înțelegi și tu ce ți se-ntîmplă. Că mâine, poimîine o să răspunzi, și nu eu am să pledez cauza ta. Va trebui să știi ce-i spui avocatului.

Valetul Anton se prezentase cu sticla de *Courvoisier* și cu păhărelul de argint al lui Raul. Le așază tăcut pe o masă lipită de perete și dispăru. Fratele ministrului, cu o sclipire de plăcere în ochi, își turnă, sorbi dintr-o înghițitură primul pahar, umplîndu-l la loc și plîmbîndu-se în jurul lor.

— Armand, de fapt eu pentru urechile dumitale vorbesc. Ești mai tânăr. Nu mai țin minte dacă erai aici, în 6 septembrie 1940, mai mult ca sigur că erai, dar probabil că nu înțelegeai nimic din ce se întîmplă. Așadar, în ziua de 6 septembrie 1940, domnul Stelian Popescu scria pe prima pagină în *Universul*, știu fragmente întregi pe dinafară : *Este Generalul Antonescu omul în care de mult neamul românesc își pune nădejdea, omul care abia acum, de trei zile, a fost eliberat din închisoarea de la Bistrița, unde era ținut și fără lege și fără judecată, omul care abia cînd a ajuns cuțitul la os și hotarele în mare parte pierdute este chemat să aducă liniștea și mîngîierea unui neam amăgit de guvernarea tiranică în care trăiește de zece ani, timp în care au fost omorîți mișelește tinerii generației naționaliste și au fost prădate miliardele țării sub pretextul înarmării. Urăm să-i ajute Dumnezeu. Vă place ? Poate că acest general, căruia nu i s-a putut reproșa decît o banală bigamie, și aia se pare inventată, nu avea simțul istoric cu care a fost injectat de aceste articole, în care i s-a virît în cap că este „Salvatorul“, „Mesia“, „Moise al Românilor“ care o să ne treacă Marea Suferinței. Eu nu pe el îl condamn, pentru că oricine și-ar fi pierdut capul în fața unei astfel de misiuni pe care trebuia să și-o asume, ci pe lingăii ăștia, pe păduchii ăștia de presă, care imediat ce se ivește o situație extraordinară, scotocesc mormintele, cimitirele, dă o falcarniță în ei, o rabie oratorică, și-l*

umflă pe dictator, și-l fac Gogea Mitu, ăl mai mare om din lume, ca la tiribombe, îi umflă mușchii ca ai lui Popey... ați văzut filmele cu Popey, nenorociților?... ăla care mă-nîncă *spanach* și bate toată lumea, marinarul Popey. Mareșalul este victima propriei propagande, v-o spune un om lucid. Moartea lui Codreanu nu i-a servit la nimic. Același limbaj umflat. Un prieten comun, îmi povestea întîlnirea dintre Căpitan și Antonescu. Altă literatură. Doi cîini care dădeau tîrcoale ciolanului vorbind într-un limbaj bisericesc, se întîlniseră în casa unuia Mareș și, pe urmă, de vreo cîteva ori la Predeal. Schiau și se și vedeau la putere. Antonescu îl întrebasese pe Căpitan : *Ești pregătît să vii la putere? Nu doresc acest lucru, acum,* răspunse Codreanu ca o primadonă. *Atunci de ce agiți masele? Dacă împingi țara la revoluție, o să fii un Kerenski. Dar dumneata n-ai talentul și cultura lui.* Căpitanul înghițise înțepătura și-i răspunsese cu modestie : *La putere o să veniți dumneavoastră, la adăpostul dumneavoastră o să organizez partidul și după aia o să iau conducerea Statului.* Ce spuneți de scena asta shakespeariană ? Acest refuzat de Cîinele roșu, ocupînd numai un birou la Școala superioară de Război și mai apoi unul la Ministerul Apărării Naționale, refuzînd cîteva posturi ministeriale pînă în guvernul Goga, numai cine nu cunoaște culisele poate să-l creadă pe acest om modest, cum a încercat să pară la început. Țineți minte deviza lui ? *Fără ură, fără părtinire, fără nedreaptă lovire, începe o domnie nouă și o guvernare nouă.* Dar jurămîntul lui în fața mormîntului lui Moța și Marin?... *Să trăim în sărăcie ucigînd în noi pofta de îmbogățire materială. Să trăim o viață aspră și severă, cu alungarea luxului și îmbuibării, să înlăturăm orice încercare de exploatare a omului de către om, să ne jertfim pentru țară, să nu facem compromisuri.* Toate astea probabil că le știa și omul lui de încredere, Mihai Antonescu, care a început să-și depună bani în Elveția. Ce spui, Puiule ?

— Rahat, zic. Mănîncă lumea rahat ! De unde știi tu că domnul Mihai Antonescu depune bani în Elveția ?

— Apără-l, dragă, apără-l, ca să nu te audă cumva că-l mănînci de fund și să te văd agricultor la Domnești, pe moșiile iubitei noastre mame, nu i-ar mai putrezi oasele !

— Ai terminat, Raul ? Am treabă !

— Încă puțin. Mai pierde zece minute cu mine. O să mai înveți câte ceva. Vreau să-ți mai semnez un amănunt : că același om modest în aparență, dar ros de o ambiție nebună, într-un memoriu către Rege făcut în '38, îi reproșează acestuia că nu a fost ales la Academie ! *Parole d'honneur !* Mi-a spus-o Urdăreanu ! Auzi, nenorocitul ! Voia să fie ales între nemuritori, ca Nicolae Iorga. Probabil că a scris vreun tratat militar, ca Procopiu.

Băuse și al doilea pahar de coniac și începea să aibă mîncărime la limbă.

— Când l-a întrebat Carol al II-lea, în '37 mi se pare, ce-ar face în locul lui, ce crezi că i-a răspuns ?... *Una din două, Majestate, sau Te ții pe linia constituțională și atunci te înțelegi cu Maniu și Codreanu, ori dai o lovitură de Stat și iei un om și faci ce vrei.* Se gîndea la el însuși, desigur, ceea ce înseamnă că își calculase venirea la putere, pas cu pas, că degeaba îl acuz eu numai pe căpușele astea gazetărești. Dealtfel, dragul meu Puiu, aș mai vrea să-ți servesc o scenă care o să-ți arate că ai de-a face cu un paranoic. Iată pe cine servești. La Predeal, pe cînd Căpitanul și Generalul făceau pe campionii, auzi ce-i spunea Mareș lui Codreanu : *Antonescu îți deschide calea. Calea mi-o deschid cu sabia, îi răspunde acela : Și harșt, harșt, cu bățul de schi, prin aer, ca Mihai Viteazul, călare.* Să-l întrebi pe Stelian Popescu, că a fost de față. Trebuie să-i fi văzut și tu la jurnalul de actualități. Atunci Antonescu i-a replicat, ca-n Biblie : *Domnule Codreanu, nu uita cu-vîntul Sfintei Scripturi : cine trage sabia, de sabie va muri.* Asta nu l-a împiedicat pe Cîinele roșu să reprime rebeliunea legionară, omorîndu-și pe foștii copii, cu sabia de care pomenise. Și acum, concluziile, ca să vă scutesc de prezența mea... Domnilor, puterea este un lucru nesănătos. Puiule, să fiu în locul tău, m-aș retrage acum. O demisie cinstită, o plecare undeva, departe de aceste tărîmuri, plecare în care m-ai lua și pe mine, ar rezolva multe. Știu, știu (făcu un gest cu mîinile), cum o să lași tu situația de aici, averea noastră, pe care atît de bine o administrezi, rangul social pe care-l ai ? Nu protesta, e sfatul unui om ușuratic care simte mirosul de cadavru mai devreme decît

alții. Pentru că din punct de vedere politic, tu, Puiule, și ai tăi sunteți morți.

— Ce te face să crezi treaba asta ?

— Titlurile din ziare. Să știi că nu citesc decît titlurile, dar este limpede, nemții au pierdut. E o certitudine. *A bon entendeur, salut !* Îmi iau coniacul meu și mă scufund în *Memoriile* lui Saint-Simon. Ți le-aș recomanda. Măcar tu, Armand, citește-le din cînd în cînd, vei învăța foarte multe lucruri.

Și dispăru.

— Ce spui de el, Armand ? E ca un cioclu. Nu-ncetează să-mi prevestească un sfîrșit rău, dintr-o ură pe care nu i-o înțeleg. Nu-i cer nimic, nu-l oblig să muncească, stă ca un parazit pe spinarea mea și trîncănește. Dacă ar vorbi numai cu noi ar fi bine, dar vorbește pe unde apucă. Prin cîrciumi, prin saloane, peste tot. Au ajuns oamenii să mă întrebe, ce-i cu el ? Nu pare posibil să fii fratele unui subsecretar de stat în funcțiune și să bîrfești în gura mare regimul pe care acesta, adică eu, îl servește. Nu știu cît am să pot să-l mai rabd. Dar să trecem peste chestiunea asta. Spune-mi, ai trimis florile în strada Lutherană ?...

— Bineînțeles, domnule Ministru.

— Să treci și pe la Resch, să mai îmi semnalezi dacă apare vreun *bijou* ca lumea. Și, mai ales, atent cum ești, caută să afli dacă cumva n-a respirat ceva în cercul cucoanelor. Pe vremea mea femeile își țineau gura, bărbații erau mai lăudăroși, deși un adevărat om de lume nu se laudă niciodată cu femeile pe care le cucerește. Dar acum au înnebunit, fac din adulter o virtute. Or, știi bine că nu am nici un interes să se afle în oraș că trăiesc cu doamna Necșești. În ce te privește, am o încredere nesfîrșită, dar mi-e teamă de prietena ei și chiar de Diby. Le farmecă și pe ele puterea, vorba nebunului de adineauri. Nu cu mine, bărbatul, se laudă, ci cu rangul meu social. Merci. Dar ia să-mi spui, te rugasem ceva în legătură cu Gerda Hofmann. Nu sînt indiscret ? Ai băgat de seamă că n-am un limbaj de codoș, dar poate că unele amănunte asupra idilei tale cu această frumoasă doamnă m-ar putea ajuta să trag unele concluzii.

— Domnule ministru m-am întâlnit de câteva ori cu ea, cunoașteți boxul, nu ?

— Relativ. Mi-a plăcut mai mult scrima.

— Suntem deocamdată ca doi boxeuri în primele re-prize. Ne tatonăm. Mi-a propus să-i pozez pentru revista *Signal*. Are un atelier în strada Londra.

— A, i-ai și făcut o vizită...

— Bineînțeles.

— Și ?...

— E o femeie stranie. Din fișa poliției, pentru că m-am interesat la Mizdrache, pare o persoană complicată. Amanta maiorului von Braun, cu care se are la cuțite, se pare, acum, din motive care îmi scapă, un stagiul în Polonia ca secretară a acestuia. Aici și-a găsit o prietenă. Claudia, un fel de artistă, o cretină care visează să ajungă vedetă de cinema, ca Cristhine Söderbaum ; în rest, mici afaceri cu tablouri bune, covoare, pe care le trimite șefilor ei ierarhici, în Germania, dacă nu unor persoane mai sus-puse.

— Și, și ?...

— Și, deocamdată, partide de echitație la manejul din Plevnei, pentru că e iarnă, o invitație la schi pe care am declinat-o din motivele pe care le bănuiești, o seară la barul *Fu-Ciang*, unde e foarte agreabil, și pe care vi-l recomand, dacă îmi este îngăduit, cam atît. Nu sunt prea bine orientat în ce privește intențiile dumneavoastră. Am discutat destul de vag asupra acestui subiect.

Tismana închise mica ușă a cabinetului său și privi prin perdele peluza acoperită de zăpadă. Soarele dădea grădinii o înfățișare feerică. Din copacii bătrîni cădeau cu bufnituri scurte pachete de omăt. Valetul Anton și doi servitori rîneau zăpada pe aleea principală. Era liniște, ziua de-abia începea, Evelyne încă nu se sculase sau se afla în sala de masaj cu boxeurul ei.

— Știi ce, dragul meu ?... Doamna Hoffmann are relații. Precis că face parte din serviciul secret al nemților. Sub invitația de a-ți face fotografii se ascunde, cu siguranță, o intenție. În lumea noastră, nimic nu este gratuit, să fii sigur. Bănuiesc că vrea să te recruteze, la modul la care poate fi recrutat un om ca tine. N-am spus să te

cumpere. Ești inteligent, nu trebuie să-ți dau sfaturi. Nu-ți va pune niciodată problema deschis, îți va sugera numai anumite lucruri. Am nevoie să-i intoxice, cunoști cu-vîntul ăsta? Adică să le servesc informații care să-i deruteze. Există foarte mulți oameni, care, ca și Raul, privesc mai mult spre viitor decît spre prezent. Acest viitor este incert. N-aș dori ca nemții să înceapă să capete îndoieli asupra loialității noastre. Mă gîndesc la aparatul de conducere. Sigur că în ce-i privește pe militari, aliații noștri n-au nici-o îndoială. Legile lor nescrise îi obligă la executarea oarbă a ordinelor, dar mai sunt civili, mai sunt frați scelerați, ca acest Raul al meu... Mă înțelegi ce vreau să spun?

— Înțeleg, domnule ministru.

— Așadar, Armand, toată lumea este dispusă să meargă pînă în pînzele albe cu Marele Reich. Să știi că într-adevăr războiul nu merge atît de bine. Frate-meu are dreptate. De pe front vin rapoarte destul de negre. Nu suntem echipați cum trebuie, luptele durează mai mult decît s-a prevăzut. Rezistența adversarului este feroce. Unde mai pui Africa, unde a început retragerea. Și cîte și mai cîte. Trebuie să știm să manevrăm. Cînd m-am băgat în politică, un bătrîn politician-averescan, Cariforu parcă se numea, mi-a spus: Dragă Puiule, te vād tînăr, frumos (eram frumos pe vremea aceea, nu chelisem, ehe, ce mai femei, ce mai petreceri, ce mai bani risipiți), dragă Puiule, zicea acela, ți-ai ales o meserie grea. Politica este o meserie în care trebuie să înveți de pe acum să mănînci un butoi de căcat cu lingurița. Și uite că am ținut minte vorba asta.

— Am înțeles, domnule ministru. Știu ce am de făcut.

— Nu te întreb, dar înfățișarea ta cu siguranță că va stîrni în doamna Hoffmann unele tentații, dacă nu le-a și stîrnit. O nu, nu, nu protesta, că nu vreau să-mi confirmi sau să-mi infirmi ceva. *La raison des femmes est dans la partie de leur corps qui cache la pudeur...* Dacă cumva poți tu să afli unele lucruri de la ea, nu mi-ar displace. Și pentru a o asigura de fidelitatea noastră a amîndorura, spune-i că-i stai la dispoziție în ce privește plasmamentele ei pecuniare și chiar să-i recomanzi, la prețuri

modice, niște tablouri, să zicem, ale unor pictori buni pe care tu îi cunoști, că te învîrți în mediul lor.

— Să știți că am și dus-o la cîțiva în ateliere, dar nemții ăștia au un gust special. Tot de la Hitler li se trage. Doamna caută pictori și sculptori pompieriști. Or ai noștri au școala franceză. Matisse, Gauguin. Singurul pictor care îi place doamnei Hoffmann este Loewenstein care pictează țărani la modul realist. Ea caută un Torwaldsen, e chinuită de nibelungi, de războinici. N-am de unde să-i scot așa ceva. Am dus-o la un bețivan, la sculptorul Băcică, căruia i-a comandat o *Victorie*. Asta, ca să vă mai amuzați, i-a cerut un avans de 150 000 lei ca să-și cumpere marmură, și a întrebat-o negustorește ce dimensiuni să aibă statuia? Ce credeți că i-a răspuns doamna Hoffmann, care nu e proastă de altfel : Dar ce crezi, domnule, că-ți comand o *Victorie* pentru Brandenburger Tor ? Doream o sculptură pentru un salon al unui ministru. Sculptorul a cerut jumătate din sumă, a băut banii și acum eu trebuie să-l hotărâsc cu poliția să se apuce de lucru.

Ionescu-Tismana rîsesese încîntat.

— Mai lasă-i, dragă, să mai pățească și ei chestii de-astea, că prea s-au obișnuit să le meargă totul din plin. În altă ordine de idei, vreau să te-ntreb dacă ai luat măsurile necesare pentru întocmirea dosarului Vrăbiescu. Se pare că în curînd Mareșalul va avea o întîlnire cu Fühlerul și vrea să discute și chestiunea asta delicată. Îl știi cum este, nu vrea să se lase călcat pe coadă, cît e el Hitler de Hitler.

— Dosarul este întocmit de mult. Cînd aveți nevoie pot să vi-l predau.

— În chestiunea incendiului de la Mija ai vreo nou-tate ? A fost prins acel Tronaru ?

— Încă nu. Cercetările poliției din Ploiești n-au dat rezultate. Individul s-a dat la fund. Dar, pînă la urmă, este imposibil să ne scape.

— Între noi fie vorba, pe de-o parte îmi pare bine că nemții n-au pus mîna pe Vrăbiescu. Sigur că moartea lui este un lucru regretabil. Probabil că domnul Eugen Cristescu a avut sau o să aibă de furcă cu Mareșalul, nu mai vorbesc de generalul Vasiliu, dar astea sunt chestiuni care nu ne ating pe noi. Din fericire.

Armand înțeluse că ministrul era gata să se îmbrace și că trebuia lăsat singur.

— Așadar, care e programul pentru ziua de azi?... întrebă Armand.

Evelyne ascultă cîtva timp vocea valetului Anton care primise pînă atunci, jos, în curte, dispozițiile pentru seară ale lui Armand. — Am înțeles, bine. Da, înțeles.

Subreta Marcela o privea, îi adusese halatul și spusese cu glasul ei egal, fără inflexiuni :

— Doamnă, baia e gata.

Începea o nouă zi, în dormitorul încărcat de perne era o căldură plăcută (caloriferistul avea ordin să se scoale la cinci dimineață și să dea drumul la gaze) colecția de pendule aflată în budoarul alăturat dormitorului începea concertul matinal. Fiecare ceasornic era potrivit să sune cu un minut mai tîrziu. Prin ușa deschisă pătrundeau în valuri interferențele de sonuri, suprapunîndu-se unul altuia în intervale egale, mai apăsate atunci cînd mecanismele se încordau și începeau să emită acele dulci lovituri în talgere minuscule, pe urmă pierzîndu-se ca și cînd cineva ar fi îndepărtat orologiile și o altă pendulă intra în acest concert organizat. Clopotele ~~metalice~~ se mișcau lent sau precipitat, vibrațiile metalice se reverberau în pereții de cristal sau se amplificau ca niște viori minuscule în care cineva ar fi ascuns mecanisme infime, ușor uzate, stingînd în cele din urmă acele melodii ce nu se asemănau una cu alta. Prin ușa deschisă, un fascicol de soare, reverberat de pelicula de zăpadă de sub ferestre, trecut prin pergola de sticlă, reflecta alama aurită, lăptoasă, la scurta balansare a pendulelor pe pereții dormitorului acoperit cu mătase, nu prăfuită, dar în care succesivele valuri de lumină ale dimineții, amiezii și amurgului șterseseră orice luciul, orice vibrație interioară. Iarna, aceste feerii matinale erau destul de rare, dacă exceptăm iernile seci ale Bucureștiului, cînd nu ninge, și atunci, din lipsa zăpezii, lumina era alta, o lumină albă, sanitară, rece, transparentă, brutală, fără strălucirea pe care i-o împrumuta omătul sclipitor de-afară. Evelyne cunoștea ceasornicele după sunete. Întii

bătea pendula hexagonală *Renaissance*, în formă de rîșniță, cu un capac baroc, pe care veghea un *putti* de bronz cu un deget în gură și al cărui ac indicator, mișcîndu-se neștiut pe un cadran circular, evoca o busolă marinărească, indicînd orele. Din acea cupolă metalică, ~~intarsiată~~, din care vag răsăreau siluete de naiade rătăcite într-un crîng mitologic, soseau sunete dure, marcînd orele opt. Era o pendulă adusă de Puiu de la Praga în 1936, cumpărată dintr-o anticărie evreiască din Malastrana care îi plăcea Evelynnei foarte mult. După aceea, intra în concertul alămurilor un *Carter* rococo, din lemn aurit, o piesă făcută pe la 1750, cu ancadramente de sîdef, radiînd încă în micul budoar un miros de măr sau de trandafir, un parfum vag, funerar, persistent, amestecat cu mirosul vechi al casei, de var și perdele opărite de soare sau de căldura caloriferelor. Cînd încă nu se stingeau dulcile sunete prelungi ale *Carterului*, intra în joc pendula cu crucifix semnată de Cristoph Leuchne, cu mecanismul ei rotitor la bază, de unde o adevărată farandolă de sunete, contrariind auzul, amplificîndu-se ca într-o capelă și invadînd celelalte încăperi, cu sunetul de clavecin. Cînd totul se stîngea, începeau bătăile pendulei murale germane, cu cadran pictat, medalioane de împărați romani și inscripții obliterate, cu sunetele ei false, lipsite de forța celor dintii. În acel moment, Evelynne se ridica, privindu-și chipul ce abia se recompunea din invaziile somnului. Era secunda cînd oglinda ovală așezată deasupra imensului pat *Chippendale* reflecta un chip incert, cu un păr greu, lung, căzut pe umerii plini, musculoși, încadrînd un chip à la Anita Page, puțin ironic, cu o sclipire bănuitoare încărcată de umor. Ochii ușor verzui, cărora seara belladonna le sporea irizările, încă somnolau. Femeia își studia atent nasul fragil, grecesc, cu nări accentuate și pomeți mongolici, gura rece, tăiată, și tot ce alcătuia un chip sîlbatec în timpul exercițiilor de echitație sau de scrimă, cînd toată această mască de piele, arșă de soare, căpăta ceva viril și se absorbea parcă spre interior, dar acum părea ușor visător, relaxat de somn. Îmbracă un halat ușor, străveziu, de gaz, peste care așează halatul de *bourrette* adus de cameristă și auzi pendula Louis XVI, cea în formă de urnă funerară, din malahit, care avea un cadran

circular, ca un barometru, emițind sunete ca ale unor valuri lovind o faleză de piatră noaptea, după care restul pendulelor născură o cacofonie subtilă de dangăte mici ca tropotitul unei diligențe. Erau pendulele de Ausburg, pendula murală de porțelan care scotea din trupul ei ~~de~~ *sider* o neliniștitoare și sacadată bătaie ca a unei inimi omenеști. Totul, amestecat cu acele sunete minore ale pendulelor Meissen, încărcate de flori și figurine, și cu siflantele unui orologiu de coridor *Tompion*.

Evelyne întorcea răbdător arcurile, pe rînd, se auzeau acele zgomote secrete ale ceasornicelor, cu rezistențele lor mecanice, cu opoziția vechilor spirale, ce-i dădeau totdeauna impresia că se vor rupe. Ca într-o cameră de jucării a copilăriei, Evelyne trecea în revistă cu privirea pendulele *Empire*, cu decor figurativ, reprezentînd cupluri amoroase, semnate de Thomire și Bailly. Pînă cînd, în sfîrșit, ultimul orologiu din lemn sculptat, operă a unui meșter din Moravia, încheie concertul cu bătăile lui răgușite, de toacă, nu repezite, lente, egale, stingîndu-se încet și făcînd loc unei liniști pe care aerul strălimpede al zilei de-afară o ridica la proporții asurzitoare.

Baia, foarte fierbinte, îi dădea un șoc, iute reprimat, sîngele era biciuit dintr-o dată, simțea cum tot trupul i se aprinde. Pe urmă pielea i se obișnuia cu cruzimea apei, un burete imens îmbibat de săpunuri italienești, de săruri aruncate în apă stingea acea primă senzație de fierbințeală, nepermisă, care îi amintea o mai veche plăcere din adolescență, nu lipsită de o nuanță erotică. Obișnuința băilor fierbinți o căpătase abia după ieșirea din internatul sever al aceluia institut de la Besançon, unde, în afara atmosferei cenușii în care trăise opt ani de zile, după reguli aproape militare, adică : uniformă, program fix, ore de masă anunțate cu un clopoțel strident (ale cărui sunete aproape uitate se asociau cu cele mai recente ale pendulelor din casa din aleea Alexandru), regula generală era dușul rece, soldătesc, care reprima orice idee de voluptate. Mereu senzația repetată a începutului de zi, nu însoțită de vechea neplăcere, ci de un sentiment de incertitudine, de așteptare a unei plictiseli care era obligatorie parcă, în care preocuparea principală era de a găsi ceva nou într-un șir de ore egale, formînd un pro-

gram aproape invariabil, adică maseur, exerciții la aparate, scrimă, micul dejun, al doilea duș, după dușul ce urma acestei lungi băi fierbinți, ieșirea la coafor sau convocarea la domiciliu a manichiuristei și pedichiuristei care, timp de trei sferturi de ceas, îi făcea toată cronica cuconetului din București (*Je sais tout*), pe urmă inspectarea listei pentru bucătăreasă, a felurilor de mâncare, comenzile pentru ceea ce numea ea „clanul” său, alegerea rochiei cu care trebuia să iasă în oraș, dacă era vară, sau a blănii pe care o purta cînd pleca cu șoferul Costache să vadă expozițiile, iarna, sau, pur și simplu, să-și viziteze o prietenă. Urmau dineurile plicticoase, cu diplomați, oameni de afaceri, miniștri, artiști sau, pur și simplu, necunoscuți iluștri al căror nume nu-l reținea niciodată, venea somnul obligator de un ceas și jumătate, după care iar tirania ceaiurilor, luate cu foste colege de liceu, invidioase, spionînd interiorul acestei case somptuoase în care locuia, sau dacă se obișnuiseră cu ea, noile achiziții de tablouri sau mobilă (avea mania de a schimba mobila la doi sau la trei ani, fapt care-i crea adevărate drame, pentru că unele piese nu se asamblau, se certau între ele și atunci trebuia să revîndă ceea ce abia achiziționase, unde mai pui covoarele pe care Torosian, achizitorul, le aducea făcute sul, lăudîndu-le încă înainte de a le întinde pe parchet, cu acea logoree interminabilă pe care n-o suporta, Evelyne era dificilă, nu pentru că s-ar fi priceput în materia asta, dar pentru că învățase de la maică-sa că nimic nu se cumpără fără a arăta o rezervă insistentă, fără a respinge obiectul pe care vrei să-l cumperi, fără a te răzgîndi de cîteva ori pentru a-i scădea prețul. Așadar, ziua se continua cu ceaiurile de la cinci, cu croitoresele care veneau pentru probe, cu pregătirea seratelor, sau a participării la spectacole, unele obligatorii pentru Puiu și pentru ea, terminate cu supeuri formale, desfășurate în aceeași plictiseală rigidă, care o scoteau din sărite, și, în sfîrșit, întoarcerea acasă, înainte de miezul nopții, dacă nu cumva petrecerea se prelungea (altădată) la vreun bar, unde Evelyne dansa cu sigisbeii ei, cu toată acea trupă de dansatori la Operă, cu tineri din aristocrația română ce se

ilustrau tocmai prin gimnastica lipsită de erotism a acelor dansuri iscate de sunetele unui jazz demodat, sau, pur și simplu, cu oameni care dansaseră bine în tinerețea lor, iar acum aveau un aer țeapăn, solemn, ridicol, demodat. Dar asta în suma acelor petreceri, așa încît se obișnuise.

Și iată, începea o zi nouă. Evelyne își privea chipul într-o oglindă *Medicis*, încadrată de două colonete fine, împodobită cu două camee. Trase de cordonul de mătase al soneriei și Marcela reapăru cu chipul ei impenetrabil, ascultînd fără să întrebe ceva.

— Fii drăguță... ~~Picuput!~~ *Pick-up!*

Camerista coborî în sala de gimnastică și reveni după cîteva minute, introducînd stekerul în priză.

— Pune-mi un disc, te rog.

Și în timp ce privea bocalele roz, verzi, albastre, albe, pline de creme de zi și de noapte, antirid, îi spuse peste umăr fetei :

— Marcela, adu infuzia.

Budoarul se umplu de sunetele *Lebedei* de Saint-Saëns, o melodie plină de langoare, melancolică. Se piep-tănă leneș, simțind încă biciuirea dușului rece de sub care abia ieșise. Își spiona în oglindă linia umerilor, despicătura decolteului, mereu cu spaima că ceva s-a degradat pe chip, că apăruse o umbră necunoscută sau un rid la gură sau sub ochi, cu o teroare în priviri ce nu se putea șterge din chipul reflectat și pe urmă cu acea expresie de triumf, necenzurată care ștergea sentimentul de frică inițial.

Marcela se întorsese cu un recipient opalin pe fundul căruia abia se clătina o infuzie de *bluets* și *camomilles*, cu care își tamponă ușor fața.

— Marcela, nu mai e nevoie să rămii. Te chem eu dacă o fi cazul.

Își pipăia atent fața, ca și cînd ar fi vrut să descopere ceea ce oglinda nu putea să trădeze, o urmă secretă de îmbătrînire. Pe urmă, desfăcu pe rînd bocalele cu unguente care răspîndeau un miros dulceag, de lanolină bine filtrată. Trebuia să aștepte un pic pînă cînd prima cremă se impregna în piele, după care urmă o alta combinată cu ceară, pe bază de stearină, dar acest răgaz trebuia și el folosit. Evelyne nu citea ziarele, începea mereu o carte,

în fiecare zi alta, sau i se părea că e în fiecare zi alta, pentru că erau vreo trei sau patru pe care mereu le relua și le abandona, un roman de Dekobra (*Mon coeur au ralenti, Les mystères de la main, révélés et expliqués*, Paris, Librairie Garnier frères) din colecția *Chiromantie nouvelle*, pe care o studia de cîțiva ani și cu ajutorul căreia ghicea în palmă cînd grupul ei de prieteni se plictiseau. Dacă nu erau partidele de bridge, dacă nu era Marghita care să dea în cărți pentru toată lumea, atunci Evelynne spunea primului ieșit în cale : „Întinde-mi stînga“ și începea să citească liniile ascunse în palmă, începînd cu cele de sub degetul mare și terminînd cu încurcata geografie a muntelui lui Venus, a liniei vieții, a liniei destinului, mai improvizînd sau spunînd chiar lucruri care îi uluiau pe ceilalți.

În dimineața aceea se nimerise să deschidă *Scrisorile* lui George Sand către Musset, scrise în stilul imposibil al secolului al XVIII-lea a cărui modă ținuse atît și nu se mai isprăvea. Se întinsese pe pat și făcea gimnastica mușchilor pîntecului adunîndu-și genunchii spre sîni și întinzînd deasupra cuverturii de mătase lungile-i picioare, încordate. „Glezna cabrată, degetele rigide, respiră adînc, pe gură, acum inspiră pe nări“, în același moment se gîndea că trebuie să-i dea un telefon lui Sergiu Lăcănescu, psihanalistul, a cărui zi era, și să-i fixeze o oră convenabilă, și anume în această dimineață, pentru că pe urmă începea vîrtejul celorlalte obligații. În același timp, observă că marginile *Heratului* începuseră să se tocească („Asta numai pentru că Madam Kati, în loc să măture covoarele, scoate praful din ele cu aspiratorul. Dumneaei ce-i pasă?“). Trase din nou de șnurul soneriei și camerista reapăru.

— Doamnă ?...

— Marcela, să nu uiți, pentru mîine dimineață te rog să-mi pregătești un suc de portocale și de morcovi, pentru că cremele astea nu au destule vitamine. Cosmeticienele sunt niște idioate, crede-mă. Mi-ai pregătit costumul de echitație ?

— Da, doamnă.

Fii bună și adu-mi-l, și bagă și telefonul în priză, aici.

Lebăda lui Saint-Saëns nu se mai auzea, discul hîrîia încă și Marcela ridică capul pick-upului. Cu mișcări precise părăsi încăperea, întorcîndu-se cu pantalonii de gabardină bej, cu cizmele negre de călărie din șevro, cu bluza albă de mătase și jacheta neagră.

Îmbrăcîndu-se, se amuză să-i ceară Marcelei raportul.

— Ce mai face bucătarul ? S-a împăcat cu gagică ?

Avea o adevărată plăcere să vorbească în argoul servitorilor.

— Da' de unde ! A zis Sabina că dacă îl mai prinde cu oafa aia care servește la madam Calimachi, îl orbește cu vitriol.

— Ce spui, dragă ?

Evelyn se amuza să discute ca de la „suflet la suflet“ cu Marcela, care odată lăsată să facă raportul zilei, pierdea acel aer rigid, de fată în casă mare, și devenea ceea ce era în realitate, urmașa unei spălătorese de la Brăila care avea o plăcere nespusă să povestească ce i se întîmpla altora de teapa ei.

Camerista căuta acum în uriașul dulap din perete lenjeria doamnei, întrebînd peste umeri :

— Un furou alb, doamnă ?

— Bineînțeles, vezi că ai învățat ? Și chilotul la fel. Și ciorapii ăia mai plini, de bumbac, pentru cizmă.

— Bucătarul a spus că dacă Sabina îl ia așa, el nu mai înțelege să „concupineze“ cu ea.

Cuvîntul „concupineze“ îi ceruse un efort deosebit, dar trecuse cu bine de această încercare și avea un aer triumfător.

— Ai uitat telefonul, draga mea. Scoate stekerul de la pick-up.

Nu avea plăcerea de a o freca, de a-i cere lucruri pe care putea ea să le facă, dar dimineța îi era lene, reintra greu în circuitul zilei, așa încît o lăsă să-i pună telefonul alături. Făcu numărul și așteptă cîțva timp. Soneria suna parcă în gol. Psihanalistul se mișca greu, începea să dea semne de ramolism. Erau aproape doi ani de cînd îl cunoștea și nu mai avea acel ultim *apret*, *vernis*-ul bărbaților aflați înaintea vîrstei critice cînd reușesc să treacă

sau să nu treacă acel prag invizibil către bătrînețea ireversibilă.

— Alo, se auzi vocea binecunoscută, lingușitoare, băloasă, libidinoasă, cu care acest doctor, de femei în special, își aștepta clientele ca și cum ar fi pîndit la ele vreun semn de slăbiciune, transmis prin firul telefonic, mai mult o invitație la care spera...

— Doctore, te-ar supăra dacă ne-am întîlni la manej, în Plevnei, după ora mea de echitație ?

— A, sărut mînușitele. Doamna Tismana ! Ce faceți, grațioasă doamnă, nu v-am mai văzut de atîta vreme. Tot atît de frumoasă, fermecătoare doamnă ?...

Psihanalistul avea repertoriul lui, trebuia să-l lași să continue sau să-i trîntești telefonul pentru că nu te asculta, te invada cu niște cuvinte în care simțea dorința, ba chiar o oarecare trivialitate pe care nu la telefon o debita, ci în așa-numitele lui ședințe *catharctice*, cînd, o lăsa să povestească ce-i trecea prin cap și o întrerupea brusc la un amănunt care i se părea lui că este semnificativ. Ea, Evelyne, nu gustase la început felul acesta brutal de a spune pe nume ceea ce ar fi trebuit, chipurile, să aibă în subconștient, dar, cu timpul, se obișnuise. „Defulează-te, defulează-te“, spunea Sergiu Lăcănescu. Numele scabroase ale organelor genitale o oripilau, roșea ca o fată de doisprezece ani, dar pe urmă, după cîteva experiențe de acest gen, constatase cu groază că asta îi făcea plăcere deși niște reticențe bine antrenate de-a lungul timpului o rețineau să le pronunțe. Sigur, era altceva să șoptească în urechile tenismenului cuvintele acelea cînd și acela le rostea, nu dintr-o nevoie vulgară de a le rosti, pentru că tipii de genul lui erau mai sfioși decît se crede, ci pentru că, de fapt, ea îl învățase să i le spună, constatînd cu stupeoare că asta îi dă o mai mare libertate în plăcerea pe care și-o pîndea, și-o cultiva și și-o elibera, poate și cu ajutorul acelei vulgarități.

— Doctore, îl întrerupse, nu mi-ai răspuns. Ora 13 îți convine ? Afară e frumos, soare, nu bate nici vîntul. Îți propun o plimbare de la manej pînă acasă. Avem un ceas bun de vorbit.

Sergiu Lăcănescu trecuse de valul de complimente, ezitase o secundă și acceptase.

— Da, cu mare plăcere. Vă aştept.

— Ştii unde. La ieşire.

— Da, sărut mîinile. La orele 13, frumoasă doamnă. Voi fi acolo. Sărut mînuşitele.

Îşi făcu socoteala că se va învîrţi în jurul manejului de-a lungul Dimboviţei, pentru că nu-i convenea să se întoarcă acasă în costum de călărie, să se uite lumea la ea ca la o călăreaţă de circ. O să-i lase vorbă şoferului de unde s-o ia şi o să discute cu Sergiu cele treizeci de minute pe care şi le propusese.

Începuse să se îmbrace, fără grabă, cu atenţia pe care o avea întotdeauna cînd făcea acest lucru. Ar fi suferit să neglijeze un amănunt intim, undeva i se implantase în conştiinţă (probabil erau sfaturile mamei sale sau chiar trista oprimare a pensionarului călugăresc de la Besançon) ideea că ar putea să sufere un accident de automobil, să zicem, sau să moară din întîmplare şi să i se descopere o rufă purtată sau pedicura neglijată „Trebuie să fii pregătită în fiecare secundă să răspunzi morţii cu demnitate“, spunea mama ei, o rudă scăpătată a bătrînei Slătinenţ, un fel de verişoară de-a doua a acesteia, pentru că ea şi cu Puiu se înrudeau ; „Gîndeşte-te că un bărbat ar putea fi surprins nebărbierit în clipa morţii sau cu unghiile îndoliate, asta este insuportabil“. În acelaşi timp, continua să discute cu Marcela despre soarta Sabine şi a bucătarului. Nu o asculta, se privea pe furiş în oglindă, încă muşchii pieptului îi ţineau sinii sus sub puloverul de lînă subţire pe care îl îmbrăcase peste bluza cu care avea să rămînă în manej, ei trădau încă o agresivitate notabilă. I se părea că este puţin cam palidă, dar frigul din acea hală imensă, în care nu se făcea niciodată focul, mirosind a talaş şi a sudoare de cal, avea să-i dea acea iradiere a singelui de sub obraz pe care mişcarea o naşte de fiecare dată. Pantalonii parcă o strîngeau, nu din cauza spălatului, ci pentru că mai pusese un kilogram. Ah, dulciurile ! *Meringues glacées, choux à la creme*, tartele cu fructe, — „interzis de-acum, interzis orice fel de dulce !“ de fiecare dată îşi porunca astfel, fără să reuşească să se țină de cuvînt, tentaţia fiind prea mare. Dar ceva trebuia să facă. Dacă nici boxeurul care îi strivea carnea din trei în trei zile cu pumnii lui de campion nu reuşea să-i elimine surplusurile, atunci unde

va ajunge ?... Virsta, nemiloasa virstă cu care trebuia să lupte, gînd pe care trebuia să-l elimine după cum o sfătuia psihanalistul : „Vedeți, dragălașă doamnă, sentimentul de frustrare de-aicea începe, de la această idee că îmbătrînim. Dar bătrînețea este o stare care te ia în stăpînire sau o respingi. Putem s-o refuzăm, dacă refuzăm ideea că suntem bătrîni. Spuneți-mi, și asta o știu mai bine ca dumneavoastră, că așa este, dacă nu aveți aceeași psihologie pe care o aveți la șaisprezece ani ? Aceleași dorințe, aceleași impulsuri. Nu-i așa că vă găsiți mereu frumoasă ? Că vă place să vă priviți des în oglindă ? Că vreți să atrageți atenția și femeilor și bărbaților, deopotrivă ?” Da, era adevărat, numai că oglinda și o anumită luciditate o sileau să fie mai puțin optimistă.

Marcela terminase scurtul ei raport despre situația din subsolul casei lor, unde lucrurile erau destul de complicate. Șoferul Costache nu era nici el mai breaz, căra femeii străine cu mașina ministrului cînd acesta îl lăsa liber, nevasta lui nu-i făcea scene și nu-l amenința că o să-l orbească cu vitriol, dar se certau și ei, aveau doi copii la liceu, trebuia să aibă grijă de ei. În sfîrșit, despre situația personală Marcela nu vorbea și nici Evelyne nu voia să forțeze lucrurile, pentru că i se părea de neimaginat să devină confidenta cameristei sale. A, să povestească despre alții era altceva, era ca și cum i-ar fi spus anecdote. Își trăsese cizmele, se mai privise de cîteva ori în oglindă „să nu uit cascheta pentru păr și cravașă“.

— Marcela, fii tu drăguță... știi ce mai trebuie...

— Da, doamnă.

Știa. I le aduse, împreună cu mînușile. Se simțea bine în costumul ăsta bărbătesc. Cizmele erau moi și ușoare și ideea că peste un sfert de ceas va călări o umplea de în-cîntare. Atunci, de unde umbra asta ? Nemulțumirea surdă care o încerca de cum se trezise din somn ?

— Domnul Armand este încă acasă ?

— Să văd, doamnă. Să urc pînă la dînsul. Mi se pare că mai are de rezolvat cîteva chestiuni pentru domnul ministru.

„Ministru, pe dracu ! Bietul Puiu era un biet subsecretar de stat și atît“. Acum știa. Mereu gîndul acela surd,

care o încerca de atîția ani de zile, și amintirea capelei de la Besançon, a acelei săli de mese întunecoase, cu ferestre gotice, prin care intra numai o umbră cenușie tăiată, felii de vitralii prinse în chenare de plumb, și mirosul de sodă al uniformei negre, și gulerul capucin apretat din jurul gîtului, și acele mișcări aproape militare : „*Mes demoiselles. À la table. Tout le monde. Vite, vite !*“ și sunetul sec de pupitre trîntite, și acea grabă mecanică, și ea jucată pentru că nici unei fete nu-i era foame la oră fixă, și pașii tîrșiți pe coridoare, într-un ritm egal, și apoi alinieră în fața băncii de lemn negeluit. Șase pe-o parte, șase pe alta. Aceleași vecine, în dreapta și-n stînga. Madeleine, în stînga, Georgette, în dreapta, Georgette Kenneth-Mountbathen din spița Mountbathenilor, duci și pairi, o nenorocită de Georgetta, fată de morar de la Cîmpina, nici măcar dintr-o spiță nobilă, intrată în familia Mountbathenilor, de 18 ani, cu reședința la Londra, cu acces la curte, învîrtindu-se în cercurile aristocratice engleze și trimițînd nesuferitele ei felicitări anuale de sărbători în plicuri speciale, cu sigiliul implantat în anvelopa scrisorilor. Măcar să fi fost frumoasă, cu fața ei lăptoasă, cu ochii aceia care voiau să fie uimiți, dar care exprimau, de fapt, o nesfîrșită prostie, cu dinții ei de cal, lați, și brațele acelea scurte, probabil că asta le plăcea fiilor Albionului, cu glasul acela lătrat, de spălătoreasă, cu manierele sale, pe care nici măcar îndemnurile pedagogice de la internatul din Besançon nu le suprimase... Și apoi rugăciunile rostite în picioare în comun, cu glasurile spăsite, absente, fără nici o afecțiune, folosind o formulă latinească mecanică... „*panem nostrum quotidianum da nobis hodie*“... și fiecare gîndindu-se că afară era soare, că existau cîmpii pline de grîu și maci, și vacanța nu mai venea, și ele trebuiau să se așeze și să apuce în același timp lingurile și bucata de pîine și să soarbă în tăcere supă neagră de orz, și strigătul maicii superioare care veghea asupra meselor de pe un amvon, și el negru, funerar, ca o criptă : „*Silence ! On ne doit pas parler pendant le repas.*“ Și acea tăcere în comun, întreruptă de mici șoapte, de fișitul ocult al unor mici bilețele schimbate pe sub masă, sau de lovituri metalice în farfuriile, și ele metalice, și iar vocea care repeta neînduplecat „*Silence, on ne doit*

pas parler pendant le repas“, și Georgeta care clefăia mereu bomboane între feluri, dintr-o lăcomie nefrenată, și acea jumătate de oră chinuitoare, când numai câteva dintre ele mîncau cu poftă, restul îndeplinindu-și o tristă obligație față de trup ; și din nou rugăciunea mecanică, spusă cu glas pe jumătate, în cor, sub ogivele albe, mînăstirești ale capelei ; și scurta plimbare în jurul sălii de mese, și acele clopote rare izbucnind pe sub niște copaci bătrîni, și fișîitul vîntului în frunzișul lor, în mai, cînd credeau că se vor prăbuși, roși pe dinăuntru de carii, niște copaci care ar fi trebuit să strivească acel colegiu sever, unde se plăteau taxe foarte mari și unde învăța aristocrația Franței, partea ei femeiască mai bine spus, viitoarele soții ale ambasadorilor, miniștrilor de externe și chiar a unui viitor președinte al Republicii franceze cum se întîmplase cu promoția ei. De fapt, ăsta era lucrul pe care voia să-l afle doctorul Sergiu Lăcănescu, și ea nu se lăsa surprinsă de curiozitatea lui care o încercuia tot mai mult, deși știa că asta ar elibera-o și poate ar salva-o de nemulțumirea majoră care o măcina pe dinăuntru de ani de zile. „Da, făcuse o căsătorie fericită, cum spuneau prietenele sale, era nevasta unui ministru, ea rectifica mental mereu : numai a unui subsecretar de stat, locuia în cartierul Jianu, cel mai scump din București, într-o vilă cu 24 de camere, cu servitori, cu șofer, cu lacheu, dar asta era suficient pentru ea ?... Cînd lăptăreasa aceea de Georgette avea intrări la curtea Angliei și bărbatul ei o ducea anual în insulele Bahamas cu yachtul propriu (ce-i drept, acum cu războiul, probabil că vasul acela despre care pomenea în toate scrisorile către prietenele sale va fi ruginit în vreun port pe undeva), Puiu era un om amabil, bogat, capabil, spiritual, cu păcatele lui, cu amantele lui, cu tot ce făcea parte din viața lor ce se desfășura după un ceremonial nescris, dar altceva era să te vezi cu Maria Mareșal Antonescu și cu doamna Iamandi și cu doamna Cantuniari și cu doamna Veturia Goga, și altceva să ajungi la o recepție la Buckingham Palace și să faci genuflexiune în fața regelui George V. Pe regele Mihai (pentru că la curtea lui Carol nu avusese acces decît Raul, nu Puiu) îl văzuse odată împreună cu regina mamă Elena, la deschiderea Bazarului Crucii Roșii, dar nimeni nu o prezentase,

bărbatul ei avea un grad prea mic, nu intra în vederile protocolului. Și asta nu putea să ierte Evelyne lui Puiu, asta și cei doi centimetri mai puțin pe care-i avea față de ea, și pe care cu atîta sîrg se silea să-i ascundă, luîndu-și pantofi cu tocul gros și talonete...

— Sărut mîna, Evelyne. Pleci la manej ?

Armand apăruse, o sărutase în felul său derizoriu, pe obraji, sărutare care voia să însemne că respecta gradul lor de rudenie și că față de cei din casă nu trebuia să-i arate nici un fel de urmă de afecțiune. Un parfum pe obrazul lui bine bărbierit, un miros vag de spirt sanitar, cum numai tinerii americani de la Harvard, acei jucători de base-ball, solizi, implacabili, tunși scurt, violenți, probabil că-l aveau.

— Cum de ești acasă la ora asta ?

— Încă mici chestiuni de rezolvat, într-un ceas trebuie să fiu la domnul Mișu Antonescu, la Minister, cu un mesaj. Pe urmă intru în programul de fiecare zi. Și tu ?...

Evelyne îl privea cu o curiozitate ațîțată. Ar fi vrut să întrebe ceva, dar, deocamdată, își reprima curiozitatea. Nu-i plăcea glasul lui indiferent, acea stăpînire de sine abia ascunsă sub o modestie, probabil, jucată. Totdeauna încerca să rupă vîlul impenetrabil pe care i-l așeza înaintea, cu apelativul acela familiar :

— Ascultă, văcarule, cîteodată te bănuiesc de lucruri pe care imi este foarte greu să le explic.

— Ce vrei să spui ?

O scruta nepăsător, cu un surîs ironic, copilăresc. Marcela ar fi spus despre el că are un aer șoltic și ivirea acestui cuvînt în memoria ei o rușină pe neașteptate : „Ce iute se-nvață lucrurile de prost gust“. Iar trapa aceea care o cenzura ca o ghilotină.

— Vreau să spun că te porți foarte rece cu mine. Te-ai blazat, a trecut prea multă vreme de cînd mă cunoști, ori domnișoara aceea Irène Nathalie Mavrocordat ți-a sucit mințile ? Și apoi, visătoare, iscînd în ochii ei, cînd căprui, cînd verzui irizări ironice : E reușită, ascultă la mine. Puțin cam capie, dar cu un aer autentic. Să știi că la noi există mai multe acte care dovedesc originea nobiliară a unora decît aristocrați adevărați. Ea, această urmașă a Mavrocordatilor, îmi place. Nu ți-aș recomanda-o de nevastă :

e păguboasă și pe deasupra și săracă. Pe urmă, firile astea boeme care se trag din artiști, cred că ți-a povestit câte ceva, nu fac casă bună cu oamenii care nu posedă nici ei prea multe...

Acum avea un suris nesuferit care vrea să sublinieze că el este un tolerat în casa lui Tismana, adică a ei, că numai rudenia aceea îi oferise șansa de a deveni secretarul ministrului. Nu era prima oară când îl umilea și asta îl scotea din sărite.

— Ascultă, Evelyne, ești geloasă ?

O lovea exact acolo unde o durea cel mai mult. Nu pentru că el și-ar fi închipuit că Evelyne îl iubea, la astfel de femei nu trebuie să speri la sentimente, îl plăcea, atît, știa că are exact statura care-i convenea Evelynei, aerul acela sportiv și mai ales tinerețea compensatorie pentru ea, la vîrsta pe care o avea. Femei ca Evelyne practica amorul ca pe un sport. Nu era nici măcar curiozitate. El era un obiect care i se cuvenea, îi datora acele ceasuri cît stătea lingă trupul încă tînăr, bine întreținut. „Ceea ce facem este o gimnastică“, gîndea Armand, iar în ce mă privește n-aș spune că îmi displace. Dar, dincolo de plăcerea aceea fizică, provocată cu știință, dincolo de care puteai să uiți orice considerent, nu încăpea nici un fel de afecțiune, nici de-o parte, nici de cealaltă. „Să nu te îndrăgostești de mine, Armand, glumea ea cinic“ și el îi răspundea exact ceea ce dorea ea să i se răspundă : „Evelyne, trebuie să mă înțelegi, sunt mai tînăr, sunt catolic (asta făcea parte din lecția învățată înainte de a intra în casa Tismana), am rămas, cum spui tu, un văcar. Locul în care am trăit eu a rămas în urma istoriei cu vreo 200 de ani. Orice aș face, îmi este foarte greu să devin un european. Acolo încă se cîntă „Adios muchachos“ și imnul național are ceva dintr-un *passo doble*.“ „Vrei să mă asiguri că ești un romantic-demodat, un om de preerie, cum mi-ai spus odată și asta mi-a plăcut. Dar n-ai nimic dintr-un peon. În 1936 am fost cu Puiu la Berlin, la Olimpiadă și am văzut superbi atleți germani, erau blonzi ca tine, înalți, numai mușchi, atunci am descoperit ceea ce numesc nemții tipul arian, adică spița zeilor.“ „Mulțumesc, Evelyne, dar, crede-mă, sunt un nenorocit de se-

minarist care privește la femei cu sfială, care înțelege să le roage, nu să le ia.“ „Ori ești prost, ori nu-ți dai seama că ești făcut pentru altceva decât pentru a-i purta țuculul lui Puiu. Iartă-mă că vorbesc ca Marcela și ca șoferul Costache, dar să știi că limba asta verde este preferabilă limbajului nostru de pension. Adineauri ai vrut să mă jignești, dar nu mai sunt la vîrsta susceptibilităților. O femeie ca mine nu mai poate să fie geloasă. A, ideea de a mi te închipui umblînd mină-n mină prin Mogoșoaia cu Irène Mavrocordat mă irită. Asta e altceva. Glandele. Dar, la drept vorbind, și pentru că ești un om singur, și pentru că ești fiul surorii mele, nenorocita aia de Leopoldina (pe care Evelyne o ura la fel de mult ca pe Georgette pentru că și ea făcuse o carieră mai bună, după socotelile sale, plecînd de foarte tînră în Argentina ca soție a unui diplomat, bătînd Parisul de cîte ori voia, trăind în acea lume amestecată la care rîvnea din tot sufletul de ani de zile), și pentru că ești amantul meu, vreau să te căsătoresc eu, pentru că bărbații sunt niște idioți, ei se lasă înșurați, nu se însoară, și după socotelile mele tu ești destinat să faci o carieră strălucită. Nu mă gîndesc, evident, la timpurile astea de război, pentru că războiul o să se termine foarte curînd, ci la epoca care vine. Ești încă tînr, frumos, deștept, cunoști cîteva limbi străine, Puiu o să supraviețuiască și acestui regim cum a supraviețuit atîtor schimbări de guverne și o să plecăm cu toții undeva în Occident, și tu toată viața o să rămii îndatorat mătușii tale“. (Totdeauna surîdea într-un fel jenat de cîte ori pronunța acest cuvînt și el o îmbrățișa, dar tocmai această îmbrățișare o scotea din minte.)

— Dar ce-ți zice ție, Evelyne, că vreau să mă însor ? Irène îmi place foarte mult, ți-o spun cîstit, dar crede-mă că nici eu nu sunt mulțumit de cariera asta de secretar, care mă onorează totuși.

— Atunci ?

Evelyne își lovea vipușca pantalonilor de gabardină cu cravașa.

— Atunci să nu mai despicăm firul în patru. Și o luă brusc în brațe, sărutînd-o lung. Agresiunea îi plăcu femeii și i-ar fi plăcut și mai mult să știe pe undeva într-un spațiu apropiat al casei pe Marcela care ar fi auzit ce se

întimplă cu ei. (Și asta făcea parte din ciudata ei comportare psihică pe care de atîta timp se străduia s-o deslușească doctorul Sergiu Lăcănescu.)

— Ești nebun ? Dacă ne-aude Marcela ?

— Las-o pe Marcela, că ai cumpărat-o de mult. Nu de Marcela îți pasă ție.

Evelyn e își potrivea cu un gest rapid o buclă de păr care îi scăpase pe obraz.

— Îmi place totuși cînd ești sălbatic. Ce dracu or fi bărbații motologi ? ! Am uitat să-ți mulțumesc pentru superbii trandafiri de dimineață. I-am spus odată lui Puiu că se cunoaște că ai trăit mult în Paris, pentru că numai francezii știu să facă plăcere femeilor.

— *Je ne regarde point la valeur du présent, mais le coeur qui le présente.*

Evelyn e îl îmbrățișă încă o dată, absorbindu-l cît era de înalt, cu brațele după gîtul său.

— Aș vrea să te văd miine în locul știut.

Și plecă coborînd în goană scările, agitînd cravașa, fără să privească în urmă. Odată ajunsă în curte, simți aerul rece al zilei însoțite de iarnă, respiră adînc și făcu un semn șoferului Costache să se apropie.

— Nenorociții ăștia nu au nici măcar o sală de duș la manej, doctore, spunea Evelyn e Ionescu-Tismana umblînd cu un pas viu pe lîngă Sergiu Lăcănescu. Noroc că am învățat cum se bușumează caii. Așa că scuză-mă dacă n-am făcut un duș.

Psihanalistul, 59 de ani, chel, cu un cap ca un ou de Paște, ochelari cu rame de aur, impecabilă cămașă albă cu guler apretat, cravată *Lanvin*, cît era de ocupat Parisul, adusă prin contrabandă din capitala Franței, un palton *cromby* maron, croit la Manolescu, croitorul regelui Mihai, în pantofi pe o vreme ca asta, numai pentru a părea cu totul elegant, dar fără să reușească să evite aerul acela de bătrînel care nu avea nimic comun cu *un vieux monsieur* pentru că expresia feței era căzută, buzele prea umede și, în general cînd se afla în preajma femeilor,

aerul său de cotoi se accentua, limbajul devenind curtenitor la modul banal. Spunea și acum :

— *Vous êtes ravissante, madame Tismana, toujours ravissante.* Echitația vă face foarte bine, este un exercițiu pe care eu l-am inventat pentru pacienții mei...

De câte ori auzea cuvintele astea Evelyne își ieșea din sărite.

— Să ne înțelegem, doctore, eu nu sunt pacienta dumitale, sunt o prietenă și atât. Să nu sperii de la mine la nici un onorariu, te accept mai curînd ca pe un curtezan discret, deși nu mai ești la vîrsta cînd ai putea pretinde acest lucru.

Și rîse sec, cu acea cruzime cu care femeile știu să tranșeze relațiile cu bărbații care nu-i interesează din punct de vedere amoros. (Îl cunoscuse în casa unei prietene comune, Annemarie Țăranu, de meserie sculptoriță, care își abandonase profesiunea de mulți ani, din lene bănuia Evelyne ; devenind antroposoafă steineriană, pierzînd ani buni în Elveția la *Institutul Goetheanum* pentru a primi iluminarea mistică de la însuși marele clarvăzător. Artista, pentru că deși o nega de câte ori avea ocazia, ea rămînea o boemă bătrînă, umblînd îmbrăcată în salopetă și făcînd din atelierul ei un salon deschis unde puteai să găsești profesori universitari, pe Niculescu-Basu de la Operă, regizori, medici reputați, matematicieni de la Institutul Politehnic, savanți de peste hotare, în special nemți, în acești ani, care auziseră de ea și erau acceptați după recomandări oculte, scriitori și gazetari, între care Lupu Rădulescu, Sava Drăgănoiu, Mitu Palade, în nelipsitele lui sandale și fără ciorapi (dacă nu cumva era iarnă), Călin Merdea, care nu pricepea nimic, ba citeodată nimerea și Diby Necșești, doctorița Vătămănu, madam Cantuniari, doctorul Polycrat, doamna general Cernat, doamna Corfirotu, domnul Marcu, subsecretarul de stat de la Finanțe, și alții mai puțin cunoscuți, un grup compact, afirmînd tacit și deschis că nu face nici un fel de politică, dar la care poliția secretă privea cu destulă suspiciune. Annemarie Țăranu, femeie de 60 de ani pe atunci, uscată, vînjoasă, de proveniență rurală, cum o arăta și numele, fiica unui băcan din Calafat, cu un liceu provincial destul de bun, după care urmase filozofia și Dreptul, terminate

strălucit și abandonînd cariera universitară ce i se prevedea pentru lumea amestecată a boemei artistice bucureștene, patrona acest cerc cu destulă autoritate. Se pare că ceea ce curmase cariera ei de sculptoriță fusese, după unele versiuni, idila eșuată cu un acum celebru filosof, trăind la Londra, Stelian Corbeni, elev al lui Heidegger, dacă nu cumva anularea comenzii statuii regelui Ferdinand de la Șosea, pe care o executase în cele din urmă Mestrovici. Cu o demnitate care trebuia subliniată, Annemarie Țăranu nu protestase, dar de atunci aruncase dățile și blocurile de marmură din atelier, făcînd loc acelei lumi amestecate asupra căreia exercita o secretă și tiranică presiune, trăind destul de dificil din ce încasa pentru cronicile plastice pe care le publica de ani de zile într-unele din ziarele din Capitală. Refuzul său de a mai servi arta fusese remarcat în cercurile artistice și, ori de cîte ori venea vorba despre asta, Annemarie Țăranu refuza să dea vreo explicație asupra încheierii premature a carierii sale de sculptoriță. Cum se întîmplă întotdeauna, prietena Evelynnei devenise o martiră a neînțelegerii oficiale, rol în care se complăcea. În scurtul răstimp cînd la putere veniseră legionarii i se propusese să ridice un monument în memoria lui Corneliu Codreanu și a martirilor legionari, dar ea refuzase cu demnitate, fapt care îi sporise și mai mult reputația. Unii spuneau după aceea că Ministrul culturii, îmbrăcat în cămașă verde, vruse să o împuște pentru răspunsul dat, dar faptul nu era controlabil. Prietenia Evelynnei pentru această femeie avea o explicație destul de ciudată. Fire autoritară ea însăși, nu refuza autoritatea unei alte ființe atît de tranșante cum era această Annemarie Țăranu, a cărei prezență în viața ei constituia un model la care trebuie să cugeți dacă ai în vedere că tu trăiești pe picior mare, în lux și desfrîu, într-o existență iresponsabilă, cum nu spunea Annemarie Țăranu, ci numai sugera. Se zvonea despre sculptoriță, care le ținea celorlalte cucoane din lumea mare a Bucureștiului lecții despre viața viitoare, că trăiește cu te miri ce, refuzînd invitațiile pe care și autoritățile antonesciene i le făceau de a participa la recepții sau la mese oficiale, marcînd în felul acesta o atitudine politică, scriau rapoartele secrete, deși, în realitate, cum afirma însăși sculptorița, era vorba

de un sentiment de lehamite, o nevoie de singurătate în care crescuse. „De ce nu te-ai făcut călugăriță ?“ o întrebaseră de câteva ori Evelyne. „Pentru că nu este nevoie pentru a dobîndi o viață spirituală dincolo de această existență mizeră să intri într-un ordin călugăresc. Poți să trăiești curat și fără să aparții bisericii. În fața lui Dumnezeu suntem egali prin propria conștiință. Important este numai să contribui la distrugerea răului în lume. Această existență este scurtă și nesemnificativă, e numai o ipostază, am mai trăit și vom mai trăi. Intrăm dintr-un cerc într-altul al existențelor noastre succesive.“

Evelyne o găsea făcîndu-și piine în țăst ca la țară, în largul ei atelier din strada Bateriilor, o hardughie întunecoasă, cu pereții spoțiți cu var totdeauna, cu podelele frecate cu sodă pînă la rănirea mîinilor pe care Annemarie Țăranu le arăta cu mîndrie prietenelor sale. Or, acestor doamne care se îmbăiau de câteva ori pe zi, schimbînd saloanele, partenerii și grupurile, existența simplă, modestă, cuvioasă a patroanei lor spirituale le impunea. Sculptorița le căra prin spitale unde vederea acelor răniți de pe front, a mutilaților le aducea în față o realitate care le cutremura. Înainte de aceste vizite, Annemarie Țăranu intra prin casele lor, le scotocea dulapurile și le puneă să care costumele de haine ale soților lor pentru răniți, sau pachete uriașe de alimente. Le ajuta să gătească prăjituri pe care le transportau cu mașinile la spitalele militare, la spitalul Witing, în spatele Malmaisonului, la Colentina, și, cînd rondul saloanelor pline de nefericiți era făcut, se trecea la descinderi în mahalale îndepărtate, în Tei, Filantropia, Vatra Luminoasă, unde era rîndul femeilor să-și dea obolul, rochii mai vechi ori purtate, basmale, paltoane, hăinuțe pentru copii, bani și iar pachete de mîncare, activitate pentru care doamna Maria Mareșal Antonescu și Veturia Goga, care se ocupau pe vremea aceea de opere filantropice, nu o priveau cu ochi buni. Era vorba, de fapt, de o transmutare a unor energii pe care altădată sculptorița le cheltuia în vizitarea unor cariere de piatră, în tăierea cu ferestrele electrice a blocurilor de piatră sau în mînuirea dălților pe care le abandonase. Singurul lucru indispensabil pentru ea era un telefon pe care aproape

n-avea cu ce-l plăti și cu ajutorul căruia mobiliza cuconetul acesta docil în acțiunile sale săptămânale. Duminica invita prin rotație pe prietenii săi la discuții pe teme steineriene. Se susținea de către apropiați că este „*clairvoyante*“ și la orice impas sufletesc al celor din cercul lor ea găsea o soluție. În ce privește pe Evelyne, relațiile ei cu Annemarie Țăranu nu aveau o coloratură mistică, pentru că Evelyne era o fire sceptică în care totuși pătrundea o ușoară spaimă față de necunoscutul morții. Amiciția ei cu sculptorița ascundea speranța că, pierzînd exact atîta timp cît puteai să pierzi cu niște acte caritabile, dobîndea polițe în alb față de niște forțe spirituale care, dacă ar fi existat, ți-ar fi asigurat în acele existențe succesive, despre care atît se discuta în cercurile sculptoriței, un loc căldicel, cît de cît. Evelyne dădea pentru ca să primească, exercitînd un principiu curent în lumea lor, în care nimic nu se întîmpla în mod dezinteresat. După cunoscutul obicei al femeilor de a căuta în cărți, în cafea și chiar în ședințe de spiritism indicații asupra viitorului, Evelyne era atrasă orbește de această femeie care dădea, pe un ton sentențios, pronosticuri care uneori se adeveriseră. Annemarie Țăranu detesta pe fanatici, dar era fanatică în mod curios. Relațiile dintre ea și prietenele care o ascultau orbește, aveau o caracteristică : sculptorița comanda, și ele executau fără comentarii. Nici un dubiu, nici o șovăire. Sculptorița ar fi putut să facă ce vrea cu ele, pentru că femeilor care o înconjurau li se părea firesc ca ea să gîndească pentru ele, cel puțin în domeniul social. Annemarie Țăranu stabilea ce cărți trebuiau să citească și în privința asta era bine aprovizionată, prietenii ei din străinătate trimițîndu-le ultimele noutăți, ce piese de teatru trebuiau văzute, care pictor avea talent și care nu, la ce concerte trebuia mers. Sigur că sub această tiranie a unui singur gust exista probabil un snobism secret bine camuflat, dar femei ca Diby Necșești, ca doamna Frînculescu, ca doamna general Cernat și ca altele nu aveau un gust sigur și atunci garanția că Annemarie Țăranu știa ce este bun și ce este rău în toate domeniile le ajungea acestor persoane. Sculptorița le furniza citate întregi din cărțile pe care le împrumuta și lor, dar pe care nu le citeau decît parțial și întîmplător, sau sentențe definitive de ge-

nul : „Muzica modernă s-a sfârșit odată cu Debussy, César Frank și Ravel“. Sau : „De la Michelangelo sculptura a degenerat în obiecte industriale...“ și așa mai departe, formule pe care cucoanele le răspindeau, la rindul lor, în alte cercuri, și, ca orice *bons mots*, se reîntorceau prin alte guri, după ce trecuseră prin alte urechi la locul de emisiune. În ce o privește pe Evelyne, ea spera ca această *clairevoyante* să-i dea cumva vreo știre bună în ce o privea, să-i anunțe sfârșitul existenței sale obscure petrecute în România și din când în când în străinătate, vestindu-i un destin mare, lucru pe care, în mod secret și cu intuiția pe care o au astfel de oameni, Annemarie Țăranu îl și sugera, în versiunile potrivite fiecăreia dintre ele. Prețul acestui comerț secret era că autoritatea sculptoriței asupra grupului său creștea și încă la un mod tiranic. Ca o fire voluntară ce era, Evelyne simțea din ce în ce mai limpede acest lucru. Într-un fel, își pierduse libertatea de a acționa pe care o iubise toată viața. Făcuse pînă atunci tot ceea ce voise, urmărindu-și scopurile imediate. Sigur că existaseră și eșecuri, dar asta nu o descurajase. Pentru ea exista un singur țel și, în mod secret, Tismana era numai o treaptă. Dar vremea trecuse și, iată, această femeie le implantase, fără ca ele să-și dea seama, în conștiință, nu atît o lipsă de apetență pentru viața pe care o trăiau, nu un refuz al plăcerilor, Annemarie Țăranu, de pildă, nu le certa niciodată pentru că au amanți sau că beau ca bărbații, sau că fumează, sau că joacă *rummy* sau *bridge*, asta, pur și simplu, nu o interesa, ea nu le cerea să renunțe la nimic, le pretindea numai puțină luciditate, cum spunea ea, puțină generozitate, capacitatea de a pricepe suferința din jur, și asta era foarte nobil sau părea foarte nobil, dar, puțin cîte puțin, aceste persoane foarte sigure pe ele constatau audiind pe diferiți vorbitori din acest cerc de steinerieni că sunt foarte bolnave sufletește, că suferă de diformății și maladii pe care le ignoră și pe care ar trebui să le cunoască înainte de a fi prea tîrziu. Sigur că la început Evelyne privise lucrul acesta cu destulă rezervă. Cum adică să fie ea bolnavă ? Ducea o viață sportivă, călărea, făcea scrimă, gimnastica nu lipsea în fiecare dimineată, nu bea ca alte femei

fiindcă asta i se părea degradant, un pahar sau două de *Martini* sau un vin mai bun, atât ! Nu o durea nimic, avea un organism perfect echilibrat. Arăta superb pentru vîrsta pe care n-o mărturisea, dar iată că tot auzind pe diferiți vorbitori în atelierul sculptorice care găseau că bolile fizice sunt premerse de fapt de boli psihice pe care nu le cunoaștem, dar pe care ar trebui să le detectăm, începuse să se supravegheze, și apariția doctorului Sergiu Lăcănescu nu făcuse decît să o împingă lent, dar sigur în penumbra unor bănuieli ce se accentuau, deși nu existau motive.) Psihanalistul vorbea liber, asta se întîmpla cu vreo trei sau patru ani înaintea războiului, pe cînd încă partenerul ei de plimbare mai păstra agresivitatea unui savant și chipul nu-i căzuse și ochelarii aceia cu rame de aur sporeau prin lentile o privire iscoditoare, agresivă, și mersul lui nu avea șovăiala neștiută de acum, lipsa de siguranță, pentru care erau de vină, probabil, și pantofii aceia cu talpă subțire, care-l sileau la prudență în această plimbare pe malul Dîmboviței. Spiritual, aruncînd în *speechurile* sale nume ce erau străine pe atunci : Freud, Jung, Berheim, Charcot, Helmholtz cu determinismul lui, nume care la început nu-i spuneau nimic, pentru că pe-atunci psihanaliza era cunoscută doar de cîțiva oameni și celebrul doctor vienez nu deschisese încă pîrtia lui turburătoare în materie psihologică. Pe urmă, începuse să asculte cu interes. Conferințele doctorului o informară despre lucruri pe care nu le știuse pînă atunci : stare hipnoidă *Spaltung* sau *clivaj*, *cuantumul de afect*, mecanismele de apărare, *Verdrängung*, refularea, fenomen de conversiune, nevroză de apărare, anxietatea — *Angstneuroze*, *libidou*, și mai ales acele povești, cum le spunea ea la început, despre sexualitate, din care nu lipsea un gust nou, pentru că se intra pe teritorii obscure, cum ar fi ideea că în orice act sexual participă cel puțin patru indivizi, doi care-l săvîrșesc și doi care sînt doriți, după care urmasa trecerea la interpretarea viselor (*Traumdeutung*), calea regală a viselor care ducea spre inconștient. Ideea de autopedepsire, experiența vieții de veghe, regresiune spre ontogenetic, visul ca paznic al somnului, travestirea simbolurilor, visul ca realizare halucinatoare compensatoare, condensarea (*Verdichtung*), deplasarea (*Verscheidung*), cu interversiuni

nea, adică disimularea prin contrariu, ironia ca defulare, dramatizarea (*Darstellung*), elaborarea (*Bearbeitung*) și așa mai departe. Sigur că expunerile păstrau un limbaj destul de abstract pentru acele femei încă nefamiliarizate cu psihanaliza și curiozitatea lor sporea. Annemarie Țăranu le recomanda prietenelor sale să ia consultații de la acest doctor pentru a se descoperi pe ele însele, și curiozitatea făcea loc unei adevărate pasiuni, pe măsură ce descopereau un limbaj nou și chiar o existență sufletească pe care nu și-o bănuiau. Evelynne refuzase, la început, să discute cu doctorul Sergiu Lăcănescu. Nu-i plăcea figura lui libidinoasă, palmele asudate, intimitatea pe care o obținea numaidecît cu pacientele sale, ca orice doctor care dacă te vede în pielea goală devine imediat un fel de complice nu numai al bolii pe care o ai. Această psihanaliză era ceva mai mult decît să-ți expui corpul gol care rămîne, dincolo de orice analiză, un lucru necunoscut. Doctorul, și asta o aflase de la celelalte, le silea să povestească lucruri cu totul secrete și ea se mira tot mai mult de posibilitatea lui de a le convinge să mărturisească ceea ce numea ea „măscările“ pe care orice individ le ascunde în magazia din dos a sufletului său. „Dar ce vă face, dragă, vă hipnotizează?“ o întrebase odată pe Diby Necșești. Prietena ei nu reușise să-i dea nici o explicație logică. „Are un fel de a discuta glumind care te pune deodată în situația de a-i face mărturisiri.“ „Cum adică?“ „Cred că-ți creează mai întii sentimentul că suferi de o boală psihică. Pe urmă te aduce în starea de a-i mărturisi că ești vinovată de ceva.“ „E sentimentul de vinovăție, despre care pomenea la conferințele lui din casa sculptoriței.“ Și curiozitatea Evelynnei creștea. În general, oamenii și, mai ales, femeile știu foarte puține lucruri despre ele însele. Scriitorii au încercat cu destulă naivitate să stabilească o hartă interioară secretă a oamenilor, dar au mers mai mult pe intuiție decît pe știință. Lui Evelynne, un roman de Dostoievski i se părea o pură aberație. Raskolnicov, care face bine unei bătrîne și-i fură banii, i se părea neverosimil. Ești bun sau rău, astea erau categoriile psihologice pe care le cunoștea. Creștinismul adăugase un amendament: omul e perfectibil. Și decretase scurt lui Diby Necșești: „E paranoic. El e cel mai bolnav dintre noi,

acest doctor. Și voi ascultați la toate aiurelile astea..." Dar refuzul de a-l consulta lucrase asupra ei. Dacă într-adevăr suferea de o boală psihică și nu știa ? Și pe urmă, tot ea, contrazicându-se, își spunea : „Adică de ce fel de boală psihică să sufăr eu, de pildă ? Am făcut tot ce-am dorit. Pe Tismana eu l-am luat de bărbat, nu el m-a ales de nevastă, deși îi eram un fel de verișoară. Subsecretar de stat tot eu l-am făcut, el nu știe nici acum, culcându-mă cu un om pe care Puiu îl respecta și care i-a arătat toată viața o prietenie nedesmințită nici în zilele astea. Pe nenorocitul de Raul tot eu l-am dezmoștenit, pentru că, dacă ar fi fost mai capabil, pe el îl luam de bărbat, fiindcă are mai mult farmec, are humor, și femeile iubesc întâi pe bărbații veseli, nu pe bărbații frumoși, pe bărbații care se îngrijesc tot timpul de ele și le ocrotesc, ca evreii. De pildă, cu un tip ca Armand trebuie numai să te culci, nu să-l iubești, pentru că asta te-ar distruge.“ Așa încît în cele din urmă consimțise, la insistențele neobosite ale lui Sergiu Lăcănescu, să primească niște consultații. „Dar să nu cumva să-mi stabilești zile și ore fixe, că te-ai curățat, doctore. N-am timp pentru așa ceva. Vino la noi cînd avem cîte o recepție sau însoțește-mă în scurte plimbări. Dă-mi consultațiile astea peripatetic, așa se spune, nu ? E mai comod pentru mine. De fapt, consimt la treaba asta mai mult pentru curiozitatea dumitale decît pentru curiozitatea mea. Și dacă sperî la onorariu de la mine, ia-ți gîndul : sunt foarte zgîrcită. Fac economii la coșniță, angajez femei de serviciu cu cel mai mic salariu, mă tocimesc pentru orice lucru în afară de bijuterii, după care mor. S-a înțeles ?“ Se înțeleseseră. Tatonările fuseseră lungi și nesistematice. O pusese să-și povestească copilăria, o întrebasese dacă mai avusese frați, cum trăise, dacă îi plăcea să se spele des, pe cine iubise mai mult : pe tatăl sau pe mama ei, dacă avea secrete, dacă se ascundea în poduri sau în pivnițe, dacă chinuia animalele, dacă visa mult și dacă inventa lucruri care nu se întîmplaseră. Dacă simțise nevoia de zbor, dacă se privea des, goală, în oglindă. Dacă visase vreodată că-i cad toți dinții și avusese sentimentul unui dezgust total față de propria-i ființă ? „Ce rost au toate întrebările astea ?“ îl interoga iritată, pentru că i se părea că, încet, încet, acele uși secrete ale fiecărei ființe,

pe care le avea și ea începuseră să fie forțate, și atunci se apăra inconștient și începea să mintă și doctorul o simțea, dar se prefăcea a nu băga de seamă, dar pe urmă relua unele întrebări; nu ajunsese încă la brutalitatea trivială de mai târziu. Latențele acelea pe care numai medicii le știau erau foarte neclare pentru ea sau le uitase, pur și simplu, sau nu o interesase. Din străfundurile memoriei, apăruse un lucru care îi plăcuse sau era numai o amintire de lectură, da, da, acum când se gîndea bine, își dădea seama că era ceva din Marcel Proust: când avea 12 ani, coborîse pe o frînghie în sala de gimnastică, simțind un frison ciudat, „juisare prematură“ precizase el și ea roșise ca o copilă și-l lăsase pe doctor de-o parte (se aflau la o recepție la Ambasada Franței), întorcîndu-i spatele. Dar el nu descurajase. Și ancheta continuase necruțător, la intervale mari. Cîntase la pian? întrebese Sergiu Lăcănescu. Da, cîntase, de fapt, de cîntatul la pian și de profesorul ei de pian se lega o amintire neplăcută pe care târziu de tot o dezvăluise doctorului. Dar dacă visase că urcă pe o scară sau coboară pe o scară? Visase, desigur. Visase că alunecase, că-și frînsese un picior, deși acea prăbușire avusese în ea ceva voluptuos. Toate aceste convorbiri erau marcate de explicația terminologiei psihanaliste. Și totul devenea mai ușor, termenii științifici înlesnind anumite mărturisiri. De unde senzația că ea cu doctorul nu mai vorbesc despre sine, ci despre o persoană străină. „Dar, de fapt, de ce mă las eu investigată astfel? îl întreba pe doctor. Nu am deloc sentimentul că am făcut lucruri nepermise“. „Toată viața noastră facem lucruri nepermise, să știi de la mine, suntem presați de interdicții sociale, morale, religioase.“

— Așadar, unde rămăsesem, întrebese doctorul Sergiu Lăcănescu, privind sloiurile de gheață care se scurgeau pe Dîmbovița. El știa bine unde rămăseseră, dar era sistemul său de a relua conversația după termene inegale, ca și cînd abia se despărțiseră.

— La viața mea din internatul din Besançon.

— Exact. Poți să continui. Așadar, controlarea corespondenței...

— Da. Eram obligate să prezentăm monitoarei plicurile deschise care erau citite în fața noastră. Asta crea o ipocrizie colectivă. Scriam foarte scurt, trimițând știri banale, cum ar fi, că ne simțim bine, că învățăm lucruri foarte interesante, că avem profesoare foarte bune. Adevăratele scrisori le scriam noaptea, sub pătură, la lumina unei lanterne. Aceste mesaje secrete erau trimise printr-un servitor al școlii, dacă acesta nu ne denunța, pentru că se întâmpla și asta. Atunci eram pedepsite cu consemnarea în institut, duminicile, ni se dădeau cîte trei sau patru duminici de consemn și asta era greu de suportat.

— Iată sentimentul de frustrare.

— Exact, doctore. De fapt, mesajele noastre secrete nu conțineau cine știe ce lucruri noi. Ne plîngeam de severitatea mînăstirească în care eram ținute, de faptul că eram puse la munci umilitoare, cum ar fi spălatul podelelor sau măturatul curții. Asta în afară de obligativitatea de a asculta lungile predici din capelă, în fiecare zi, una ; un ceas și jumătate de latinească monotonă, milioane de „*Ave*“ și de „*Pater noster*“. Dar, de fapt, cred că se urmărea să fim mereu silite să spunem tot ce gîndim. Trebuia să apărem în fața acelor pedagoge ca la o radiografie. Asta nu putea să ne distrugă personalitatea ?

— Da. O disciplină de cadavru, cum spun iezuiții. Erați ca niște soldați. Și cum suportai acele ședințe de demascare, cînd erai pusă să citești în fața tuturor acele rînduri pe care ai fi vrut să le citească numai părinții sau prietenele tale ?

— Nu simțeam rușine, ci o umilință...

— E, e, aicea voiam să ajungi... O umilință aproape sexuală.

— Nu știu dacă sentimentul acela de frică avea ceva sexual în el, dar constrîngerea asta, într-adevăr, îmi dădea un fel de bucurie secretă. Mă umileam, dar nu pentru că voiau ei, ci pentru că există o bucurie a înjosirii...

— Vezi, vezi... asta este ! Te zdrobeau și în același timp făceau din tine un inamic potențial, un dușman înverșunat care-i ura tot timpul și această ură continuă se răsîngeau undeva, într-un fel de bucurie secretă...

Evelyn găsea uneori că noua știință, psihanaliza, lua aspecte prea literare. Transcrierea simbolurilor devenea

aproape copilărească. O plecare cu trenul se spunea că este ideea de moarte. Conștiința lua fizic înfățișarea unui defileu, ceea ce era destul de simplist după ea. A mușca dintr-un măr, iată era implicată și Biblia, putea să însemne, după psihanalist, cu totul altceva decît satisfacerea onirică a instinctului de foame. Refugierea într-o odaie, spunea Lăcănescu, putea să însemne refugiarea spre starea foetală. Dar astea erau într-adevăr niște interpretări literare. Oricum, faptul că putea să-i povestească lucruri pe care ea le credea înmormîntate sub o lespede de unde n-aveau să mai iasă niciodată însemna foarte mult.

— Și chestiunea cu jurnalele intime pe care acele monitoare le controlau? Ce gîndeaai despre ele?...

— Eu, de fapt, nu țineam un jurnal, dar celelalte colege mă lăsau să le răsfoiesc pe ale lor. Era tot o ipocrizie, ele scriau ceea ce ar fi dorit pedagogele acelea să citească. Adică prezentau chipul pios al elevelor. Dacă băgai bine de seamă, toate întrebuițau un sistem secret de a-și nota lucrurile pe care nu voiau să le șteargă din memorie, cuvinte intraductibile pentru un străin. Pe o pagină, între anumite rînduri, strecurau cîte ceva care decodificat și pus laolaltă constituia fraze întregi. Eu dacă aș fi ținut un astfel de jurnal, l-aș fi scris în chirilică, alfabet pe care pedagogele din Besançon n-aveau de unde să-l cunoască. Dar probabil că m-ar fi silit să citesc ce scrisesem acolo și ar fi fost același lucru. Una dintre colegele mele, însă, plictisită de scotocirea pupitrelor, de impunerea citirii în fața clasei a unor pagini care păreau lipsite de cuviință și-a permis, și asta mi se pare că era Georgette, și-a permis să-și noteze senzațiile pe care le încercase atunci cînd fusese pelotată de un verișor mai îndrăzneț...

— Adică, adică?... Precizează, stăruise doctorul Lăcănescu cu o curiozitate aproape lubrică, dezgustătoare, care-o făcea să-l privească ca pe un pacient, rolurile inversîndu-se.

— Adică Georgette notase plăcerea pe care o încercase cînd acel verișor îi strînsese sînul. Ba mersese și mai departe...

— Spune, spune, spune...

— Ei, doctore, de ce trebuie să spun ? Ți-nchipui, o pipăise, cum ar spune Marcela, camerista mea, într-un loc intim.

Doctorul Lăcănescu se roșise brusc. Avea astfel de spaime, devenea retractil, lua figura lui de savant, așa încît spuse absent :

— Ce zici de această zi minunată de iarnă, atît de strălucitoare ? Pe urmă brusc : În ce te privește, cînd te-ai căsătorit erai fecioară ?

— A, nu, doctore, cum îți închipui așa ceva ?

Explozia de la Mija se auzise pînă la Berlin. Rivalitatea principalelor grupe de spioni aflate în România, ai *Abwehrului* și ai *Gestapoului*, poate că nu apărea în telegramele schimbate între Ambasada germană de la București și Cancelaria Reichului. Totdeauna eșecurile erau raportate mai tîrziu, într-un limbaj învăluit și cu motivări care interziceau orice alte interpretări în afară de cea a hazardului. În ce privește cazul Vrăbiescu, distrugerea laboratorului său și zădărnicierea experienței fuseseră atribuite unor grave neglijențe de organizare a militarilor români de la Mija. Cît privește moartea profesorului, ea fusese raportată la modul senzațional al romanelor polițiste : cînd toate mijloacele pentru transportarea în bune condițiuni a savantului la Penemünde erau asigurate (și întîrzierea acestei operațiuni fusese explicată prin măsurile de prudență impuse de supravegherea intensă a poliției secrete române), o infiltrare comunistă în locul unde era ascuns profesorul angajase un schimb de focuri între cei ce-l supravegheau pe Vrăbiescu și răpitori. Complice la răpirea savantului fusese în mod neașteptat doctorul Busbaum, arestat și trimis în judecată. Dar Himmler nu se mulțumise cu aceste explicații, și lungi instrucțiuni urmaseră din care nu lipseau amenințările. Cele două grupuri, cel al *Abwehrului*, condus de către colonelul Brandl (care avea în subordine pe maiorul Müller, pe Gerda Hoffmann, pe barmanul Ernst de la barul *Fu-Ciang*, și pe aproape toți cei aflați acolo), și cel al *Gestapoului*, în frunte cu maiorul von Braun, șoferul Kurt, doctorul

Kristofer, frații Helldorf, unul patron al clubului nautic Yodl și celălalt violonist la barul *Fu-Ciang* care împreună cu piticul Blomberg erau caii troieni în citadela Gerdei Hoffmann, înțeleseseră că sosea momentul unui armistițiu. Șefii puteau să rivalizeze, să se lucreze unul pe celălalt, dar ei, ca subalterni, nu-și puteau permite prea multe. Erau soldați și trebuiau să răspundă la comenzi. Iată ce explica convocarea pe care o făcuse colonelul Brandl la sediul serviciilor speciale din bulevardul Krețulescu. Era o dimineață mohorită, oarecare. Pe masa ovală a sălii de conferințe, străjuită de portretul lui Hitler, se aflau sticle de șampanie, coniac franțuzesc și gustări. Valeții părăsiseră încăperea și toată lumea ședea în picioare.

— E permis să se fumeze, anunțase colonelul Brandl, privindu-i pe rînd, ca și cînd nu i-ar fi văzut de mult.

Dar nu se grăbi nimeni să scoată țigările, aveau fețe grave, păreau nervoși. Oamenii lui Braun se simțeau în inferioritate aici, pentru că se aflau în sediul armatei. Gazda știa, dar, de data aceasta, i se încredințase lui conducerea afacerii Vrăbiescu pentru că interesul pentru acea armă termică îl avea întii și întii armata operativă. Brandl ridicase un pahar de șampanie, invitîndu-i și pe ceilalți, cu un semn mut, să facă la fel. Era un bărbat de aproape 60 de ani, cu părul ușor încăruntit, cu o față seacă ca un miez de nucă, negricioasă, ce nu aducea deloc cu tipul arian, trăgîndu-se probabil din vreun tată austriac, „spița lui Hitler“, gîndea Müller, mușcîndu-și buzele. Își purta cu eleganță *Crucea de fier*, cîștigată în primele bătălii din '41. Părea destins, nu avea aroganța obișnuită a celui mai mare în grad. Știa și el că, de fapt, trebuia să organizeze concilierea dintre cele două grupuri, indiferent de sentimentele ce-i animau pe fiecare. Colonelul se oprise în fața Gerdei Hoffmann, ciocnind ușor paharul cu al ei și întrebînd-o:

— Cum merge cu convalescența ?

— Destul de bine, domnule colonel.

Brandl trăsese cu ochiul spre maiorul Braun care îi fixa și, întorcîndu-se, îi spusese :

— Să ai grijă de ea, că e o fată bună. În general, serviciul nostru tehnic ar trebui să se îngrijească mai mult de mașinile cu care călătorim. Nu-i așa, Kurt ?

Șoferul fusese invitat și el pentru că probabil avea un grad la fel de mare ca și superiorul său, dar, respectînd regulile jocului, făcea pe subalternul în viața de toate zilele.

— Da, domnule colonel, este adevărat !

Brandl ciocnea acuma cu maiorul Müller.

— Domnule maior, probabil că ai citit circularele so-site de la Berlin și mi se pare că pleci acolo cît de curînd.

— Da, domnule colonel.

— Aș dori să-i asigur pe superiorii duminale că, odată plecați de-aici cu toții, armonia cea mai deplină o să domnească între noi. Ce spui, Gerda ? Ce spuneți, domnilor ?
Prosit !

Goliră cu toții paharele de coniac sau de șampanie pe care le aveau în mînă.

— Dealtfel, reuniunea va fi foarte scurtă. În meseria noastră cel mai rău lucru este să vorbești mult. Nu-i așa ?...

Riseră cu toții, ca de o glumă bună, și lăsară paharele pe masă.

— Vă este cunoscut că Berlinul ne-a admonestat destul de drastic și s-ar putea să urmeze și niște înlocuiri ! Și dumneavoastră știți unde duc aceste înlocuiri. Eu nu vreau să insist, să vă sperii. Trebuie să conlucrăm. Acesta este comandamentul clipei. Afacerea Vrăbiescu nu va fi lipsită de consecințe. S-a dovedit cu acest prilej slaba noastră organizare în ce privește securitatea celor pe care îi avem sub protecție. Ba, ceva mai mult, că adversarii noștri, și nu vorbesc de cei de pe frontul de răsărit, ci de adversarii din această țară, sunt bine organizați, îndrăzneți și, mai ales, fără scrupule. Mai trist este defetismul doctorului Busbaum, pe care însă un Tribunal Militar îl va rezolva cu siguranță. Din nefericire, conlucrarea noastră cu poliția secretă română nu decurge așa cum trebuie. Ca și în cazul evreilor, organele de stat ale românilor nu se dovedesc atît de disciplinate cît am voi noi. Eu aș merge pînă acolo încît să cred că există și complicități mai înalte, dar deocamdată nu am nici o dovadă. Ceea ce vă cer este să acționați de aici înainte ca pe un teritoriu ocu-

pat. Sigur, asta nu o s-o puteți spune niciodată deschis, dar dacă se vor ivi greutăți, domnul ambasador Killinger va avea grijă să discute cu Mareșalul Antonescu rațiunile care ne-au condus în unele cazuri...

Făcu o pauză, îndemnându-i pe cei din jurul său să ia de pe masă gustările. Apăsă pe o sonerie, lacheii reapărură și umplură paharele din nou, după care se retraseră cu aceeași discreție.

— Așadar, în cazul Vrăbiescu ce ne rămîne de făcut? După cum știți, filmele experiențelor au ars la explozia respectivă de la Mija, iar singurul colaborator al savantului, fiica sa, este supravegheată și de poliția noastră și de serviciile secrete românești. Asta în ce privește depistarea complicilor care trebuiesc pedepsiți. Dar mai există un al doilea aspect. O activitate cum a fost aceea a profesorului Vrăbiescu a angajat cu siguranță și alți oameni în afara fiicei sale. Ei, acești oameni, trebuie căutați, cercetați și aflat dacă pot să reconstituie datele de care avem nevoie în ceea ce privește arma termică a profesorului Vrăbiescu. În ce mă privește, cred că fiica lui, specialistă și ea în munca de laborator, poate să ne dea unele indicații, și asupra experienței propriu zise la care a contribuit, și asupra oamenilor cu care a lucrat Vrăbiescu. Greutatea principală în această operație e că avem de-a face cu o femeie, și încă cu o femeie al cărei tată a fost ucis. Va fi foarte greu să o hotărîm să colaboreze cu noi. Presiuni morale asupra ei vom încerca, dar asta, după părerea mea, ar împinge-o urgent în brațele adversarilor noștri. Și atunci vă întreb care ar fi soluția cea mai bună?...

Cîteva clipe domni o tăcere șovăitoare. Grupul de oameni din jurul colonelului se studie în tăcere.

— Dacă am transporta-o în Germania pe fiica lui Vrăbiescu? sugeră maiorul Müller.

— Este o idee. M-am gîndit și eu la asta, îi răspunse colonelul. Dar să știi că, de fapt, e vorba de un grup de oameni, nu numai de o persoană. Această laborantă poate să dețină o mare parte din secrete, dar, așa cum știți, în realitate există o adevărată echipă care lucra pentru Vrăbiescu. Odată răpită fata s-ar naște complicații peste com-

plicații. Românii nu cedează ușor. E vorba de o armă a lor, nu-i așa ?

— Și atunci ? Ce-i de făcut ? întrebasese maiorul von Braun.

— Am o idee, interveni din nou Müller. Dacă s-ar deschide niște tratative pe cale diplomatică în chestiunea aceasta ? Dacă cineva ar demonstra cât de utilă este arma profesorului Vrăbiescu în războiul pe care-l facem împreună cu armata română ?

Colonelul Brandl îl măsură ironic pe maior.

— Dragul meu, nu cunoști gelozia dintre arme, este o chestiune veche de la Alexandru cel Mare. Toți se cred buricul pământului. Dar, mă rog, poate ar fi bine să încercăm. Părerea mea e că un spionaj bine organizat în laboratoarele armatei române care au lucrat cu Vrăbiescu ar da mai bune rezultate. Nu credeți ? Dar asta e o chestiune pe care nu o vom hotărî acum. Eu vă propun să vă gândiți și să-mi răspundeți în câteva zile. În ce privește vizitorul mai îndepărtat, aștept rapoartele dumneavoastră. Și cu asta vă invit să mai bem un ultim pahar și să ne vedem fiecare de treabă. *Prosit !*

Sediul Siguranței era curat lună. O plăcere să-l privești. Scările spălate, lustruite, parchetul dat cu ceară. Numai perdelele trebuiau trimise la spălat. Ciripoi se mîndrea cu ceea ce numea el „*Operația Mija*“. Ideea fusese a lui. Mizdrache vrusese să trimită pe front tot grupul de la fabrica de armament și pe magazionerul colonelului Decu Dabija, numitul Cacademon, și pe Gogu Iftode, și pe Jean Tomescu, ba chiar și pe Nicu Benjamin și pe Gigi Puștiu, care nu fuseseră găsiți legați ca niște saci de cartofi în magazia barăcii, cum se întîmplase cu primii trei, dar Ciripoi, „inimă de mamă“, îl sfătuisese cu blîndețe :

— Ce ne trebuie nouă, dom' șef, să-i avem pe conștiință ? Au și ei familii... cutare-cutare, greutăți. De greșit, au greșit, fir-ar mama lor a dracului și eu unul i-aș împușca. Dar morți la ce ne mai folosesc ?

— Adică cum, mă, căposule ? Să scape ei, așa ?

— Cine a zis că să scape ? Nu, dom'sef. Aștia trebuie întâi speriați. Trebuie să le întocmim acte de înaintare la Curtea Marțială. După ce le facem, le arătăm, de o să facă pe ei. Și pe urmă le spunem : Copii ai durerii, actele le băgăm colea la dom' șef în seif, și dacă în termenul cel mai scurt nu dăm de Tronaru ăla cu șleahta lui, deși la Mija a lucrat singur, să vă comandați coroane de mort, că o să vă înmorminteze pe ploaie să vă răcească rudele și popa care o să vă ducă la groapă și o să vă plouă pe luminări și pe colivă.

Inspectorul șef se uită la subalternul lui ca la alte alea.

— Ia te uită, bă, Ciripoi, bă, Maestre, te-ai șmecherit, mă ! Bă, de unde ai tu mintea asta, de import ? Ciripoi, să fie al dracului, că mă bagi la idei ! Trebuie să te avansezi. Ia mai dă din tine.

— Dau, dom' șef, cum să nu dau ? Păi, ia gîndiți-vă ? Eștia trei care va să zică că i-au găsit legați fedeleș, l-au fotografiat pe alde Tronaru. Că în locul lui eu i-aș fi omorît. Așa că cine să mi-l găsească pe bandit, decît ei ? Îi frecăm, ce-i frecăm, îi pun eu la muncă de-o să sughițe, de-o să le fac bube-n fund și pe urmă le dau drumul și dacă n-or să fie ei mai abitir ca cîinele ăla, cum îi zicea, cîinele din Baschetville...

— Baskerville, nenorocitul, că văd că dormi și la cinema cînd te duci să vezi filme...

— Bascherbile, cum ziserăți...

— Mai departe.

— Păi asta e tot. Le dăm drumul, lui Cacademonul, lui Gogu Iftode și lui Jean Tomescu. Ba îi luăm și pe aștia, pe Nicu Benjamin și pe Gigi Puștiu, și facem echipa morții. Ascultați la mine, că nu scapă Tronaru nici mort.

Mizdrache primise. Dar pe unul dintre ei tot trebuia să-l trimită pe front, exemplu pentru ceilalți. Dacă ar mai fi și murit, atunci totul ar fi fost cît se poate de bine, pentru că un cadavru, oricum, ar fi băgat groaza în ceilalți.

— Eu zic că pe Nicu Benjamin și pe Gigi Puștiu să-i trimitem în linia întâi, ca să se învețe minte să-și facă datoria cum trebuie...

Numai că în dimineața aia Ciripoi era plin de idei :
— Da, dar după ce îl prindem pe Tronaru, dom' șef.

Mizdrache se apropiase de el și-l bătuse ușor cu podul palmei pe frunte :

— Ciripoi, e limpede ! S-a-ntîmplat ceva cu tine. Ți s-au destupat urechile. Ai o lampă în cap. Ție ți-i dau. Faci ce vrei cu ei, o lună, scoți untul și pe urmă om mai vedea noi...

Și Ciripoi, care de mult aștepta el să mai și comande pe alții nu numai să primească ordine, îi trecuse în revistă într-o bună zi, scrutîndu-i ca și cînd ar fi fost Mizdrache în persoană.

— Mă uit la voi ca la niște morți, făcuse comisarul, cu mîinile la spate, scuihind vorbele drept în obrazul celor cinci. Tu, Cacademone, care ai fost turnător șef la Văcărești, să te lași legat cobză, ca indienii, cînd îi prinde Gion Vaine, în filmul ăla, cum dracu' îi zice ?... De tine, Tomescule, ce să mai spun... Urît tată ai mai avut ! Te-a făcut prost și fudul, că altfel bați bulevardele încrăvățit, faci pe dandiul, și cînd colo, minte în capul tău, cită lumină în curul unui licurici...

— Dom' Ciripoi, să fiu al dracului cu hainele după mine, dădu să zică ceva Jean Tomescu...

— Gura, nenorociților, că n-am timp de voi. Uite actele pentru Curtea Marțială. (Smulse de pe birou un vraf de hîrtii și începu să le izbească frunțile cu ele celor cinci.) Miroșiți a cadavru, să știți de la mine. Dacă nu eram eu, candriul (făcu un gest vag ca și cum ar fi desenat în aer o aureolă, candriul, adică Mizdrache) 'vă înainta actele !

— Aoleou, dom' Ciripoi, pupa-ți-aș mînușitele. Păi crezi că noi nu știm, începu să se vaite Gigi Puștiu. Păi parcă e prima oară cînd ne scapi ! ? Să știi de la mine că n-o să te uităm. Băieții (îi arătă pe ceilalți) au și cotizat ca să vă facem un cadou, dar știți, nu așa cevașilea de doi bani. Un ghiul, acolo.

— Gura, fir-ați ai dracului ! Să n-aud musca. Și tu, Gogule, că mă uit la tine. Nu-ți stătea ție bine cotit, între ăia. Mai trăgeai cu urechea, mai te făceai că lucrezi. Nu ți-a plăcut munca de concepție, acum o să vezi tu pe dracu...

— Dom' Ciripoi, facem ce ne spui. Pune-mă să-ți aduc icoana de la Mitropolie, s-o fur pe regina mamă Elena, orice fac. Numai să nu mai aud vorbele alea urite care mi le spui, că mi-e rușine. Nu ne-am făcut noi datoria, n-am turnat noi de n-a scăpat soră, frate de cruce ? N-am ciripit noi tot ce-am auzit ? Și acuma, ce vină avem că a dat ăla buzna peste noi, și pînă să-l găbjim ne-am făcut de rîs.

— Gura, Gogule, că m-ați supărat, m-ați făcut să-mi pun obrazul pentru voi, că era să mă trimită dom' Mizdrache pe mine pe front în locul vostru.

— Dom' Ciripoi, se aruncase în vorbă cu disperare și Jean Tomescu, să-mi moară mie soacra și toți cumnații dacă nu-l aveam aici în labă, uite. Dar i-am așteptat pe caralii ăia de la Ploiești să vină, și pîn' să vină ei...

— Pîn' să vină ei, uite că o să-mi spălați mie pe jos pe-aici, prin sediu, o să-mi desfundați latrinele și o să vedem noi ce o să mai faceți, că treabă e, slavă Domnului, și voi trebuie să vă reabilitați

— Ne reabilităm, dom' Ciripoi.

— Ei, vă reabilitați voi, vă reabilitați, dar să știți că actele stau colea, multă vreme n-or să stea ele. Și dacă nu mi-l aduceți pe Tronaru și cu cine o mai pica, voi tot la Curtea Marțială ajungeți, să ne înțelegem.

Gigi Puștiu se făcuse mai în față :

— Dom' Ciripoi, am o idee, domne. Adică Tronaru ăla nu e și el suflet ? N-are și el, așa, o gagică de inimă ? Nu înnoptează și el pe f-un așternut, ceva ? Lasă-mă, domne, pe mine, puțin, în libertate. Că vin eu pe urmă să-ți spăl geamurile, și-acasă... Să dau eu ecsivă între muieri, să-i fac eu portretul robot, să-l spun lui alde Tănțica, să-l spun lui Cleopatra aia de la Ploiești, care e cu curvele. Păi nu ți-l află Cleopatra ? Ce, adică Tronaru ăsta n-are și el necesități ?

Ciripoi rîsesse sardonice, în felul șefului său pe care-l imita de cîte ori avea ocazia :

— Dă-te, mă, în „catorz“ ! Tu nu știi că ăștia nu bea, nu mănîncă, nu „aia“. Adică îl vezi tu pe Tronaru că merge la Ploiești, la Berbec, că mănîncă fudulii și bea vin, și se duce la fete, la Cleopatra ta, la „*Felinarul galben*“. Fii,

mă, serios ! Aștia e organizați, ce crezi tu că așa merge ? Dar ce s-o mai lungim noi așa, la o zeamă de vorbă ? Puneți mîna pe căldărușe, pe măturică, pe cirpușoare și să-mi faceți sediul, lună. Că voi de-aici ați luat bănișorii și nu i-ați meritat, și să vadă și agenții ăilalți, alde Crăciunescu, alde Teică, alde Greerosu, că dacă greșesc așa, o s-o pățească și ei la fel ! O luați de la subsol și pînă la etajul șase, îmi faceți curat, să pui limba. Parchet, geamuri, cutare-cutare. La subsol dați cu gaz să nu facem păduchi, că asta ne-ar mai lipsi. Desfundați haznalele, că aruncă nenorociții ăia de paznici toate mucerile de țigări unde nu trebuie și s-au stricat flotoarele și pute în sediu de te trăsnește. Da' ce e, mă, aici ? Haznaua lui Pătrunjel ori Siguranța Statului ? Hai, marș la treabă, că n-avem vreme !

Trecuseră trei săptămîni de cînd subalternii lui Ciripoi vopsiseră, spălaseră dușumelele, frecaseră parchetul, bătuseră covoarele de prin birouri, reparaseră perdelele de camuflaj și îndepliniseră îngrozitoarele îndeletniciri la care fuseseră puși. În acest timp nu se întîmplase nimic deosebit. Femeile lui Gigi Puștiu nu putuseră să furnizeze nici o informație despre Dumitru Tronaru. Grupul de agenți pedepsiți aștepta în curtea sediului Siguranței cu tîrnurile de măturat în mînă : aveau, n-aveau treabă, măturau de dimineață pînă seară pavajul cu niște măturaoaie spre hazul colegilor care-i priveau de la ferestrele de sus. Alți nori negri se adunau însă deasupra capetelor lor. În biroul lui, Mizdrache, inspectorul șef, abia sosit de la o ședință de la Minister, roșu de supărare, îi chemase pe Ciripoi și pe Teică (Crăciunescu fiind pe teren) și se răstise la ei :

— Dormiți, dormiți pe voi, asta faceți. Iar au fost sabotaje în căile ferate. Informatorii noștri, nu timpîșii de la secția ta, Ciripoi, mi-au trimis rapoarte. Comuniștii nu dorm. Au înființat Uniunea Patrioților.

— Cum adică, dom' șef, Uniunea Patrioților ? Dar noi ce suntem, nu suntem patrioți ?

— Sunteți pe dracu' patrioți ! Sunteți niște gură cască, asta sunteți !

Teică, cu mutra lui de cal bătut, cu fălcile căzute, își freca încheieturile miinilor, neînțelegînd prea bine despre ce era vorba.

— Pe mama aia a mea, moartă de la Sfînta Vineri, dacă ăstea nu-s invenții, dom' șef. Ce Uniunea Patrioților ? Care Uniunea Patrioților ?...

Mizdrache se așezase în fotoliul său de piele și-și mîngîia gînditor bărbia.

— Mă uit la voi și-mi vine să-mi plîng de milă. Ce carieră puteam să fac eu, și unde am nimerit ? În poliția lui Pazvante ! Bă, voi nu gîndiți politic. Voi nu înțelegeți, mă, că ăștia fac parte dintr-un partid, mă, care are ramificații, colo, colo, din America pînă în Rusia.

Teică îi dăduse un ghiont lui Ciripoi :

— Dom' comisar, o știi dom' inspector ce spune, domnule. Noi cu munca asta a noastră, de cîrțiță, ne-am abrutizat. Nu știm nimic. Citim numai ziare. Eu unul n-am mai deschis o carte, pe osul meu, de la paispe ani !

Mizdrache n-avea chef să le-asculte lamentațiile :

— Ciripoi, e groasă. A fost ședință, ministrul l-a frecat pe domnul Tismana, domnul Tismana s-a uitat la mine ca la crucea de pe Caraiman. Adică eu ce fac, ce păzesc aici ? Se ridicase de pe fotoliu și striga la ei, lovind cu pumnii biroul. Ce păzesc eu, mă, aici ? Ia spune, Ciripoi, ai vreo noutate în cazul Tronaru ? Cunoști tu ceva, cumva, despre fetișoara aia, Silvia, a lui Vrăbiescu ? Că pe Ministru să știi că l-au frecat nemții, pe nemți i-a frecat Berlinul și uite așa, fiecare frecînd pe altcineva, o să ne vedem cu floarea în gură, că lucrurile au mers prea departe. Ia deschide gura...

— Păi, domne inspector, îngînă Ciripoi, cu fata profesorului Vrăbiescu, ca să zic așa, am compătimit. Eu personal, cu Crăciunescu și cu Teică, am făcut-o pe cioclii, la Ghencea militar, că acolo l-au înmormîntat. Numa să vedem dacă nu s-arată și mușteriu! nostru. Dar ce, era vreun prost ? Ca să v-o spun pe-a dreaptă, l-am scos și pe Tomescu din consemn, de-a făcut-o pe groparul. A stat cu ochii cît cepele, dar n-a venit cine trebuia. Altfel, lume multă, luminată. Militari, gradați, generali. Au tras cu puștile în onoarea lui deasupra mormîntului. Coroanele, stivă. Fata plîngea, grămadă. Dar asta e tot.

— Și dacă te-ntreb eu acum pe tine, pe nepusă masă, de unde s-o iau pe Silvia asta, ce-ai să-mi răspunzi ?

— Ehe, să fiți dumneavoastră sănătos, că e o filă în strada Bitoliei ! Nu doarme nici pasărea. Da' e ca o sfintă. Nu intră, nu iese nimeni. Asta ohiar că m-a pus pe gînduri.

— Dar ea unde se duce, deșteptule, cînd se duce ?

— Păi, așa vreo săptămînă după ce a murit ta-so, n-a fost decît la cimitir. Alde Jean Tomescu a stat o săptămînă în clopotniță la Ghencea militar, cu un binoclu, doar-doar o pica Tronaru.

— Și ?...

— Și... Să mai așteptăm, dom' inspector. Nu ne-ați învățat dumneavoastră, parcă, „nu te-nghesui, Ciripoi, ca mireasa la măritat, că dă oala-n foc și din grabă nu iese nimic“.

— Da-n afară de cimitirul ăsta, n-are și ea o prietenă, ceva, o mătușă ? O merge și ea să mai plîngă pe umărul cuiva.

— Nu, dom' șef. Eu cred că e neîncepută. Dacă te uiți bine, asta moare fată bătrină, că nimeni n-are curaj s-o-nceapă.

— Lasă vorbele alea spurcate și spune-mi la ce adrese se duce.

Ciripoi scoase un carnețel cu calendarul *Universul* pe anul 1942, cam soios, cam îndoit pe la colțuri, și citi cu atenție :

— Păi, ar fi așa, pe strada colonel Pleșoianu a mers la un pietrar, unul de-ăla de face cruci. Probabil, să-i comande lui Vrăbiescu vreun munament, ceva. A mai mers, dom' șef, la Politehnică, pe unde a mai lucrat ea, pe-acolo, la cancelarie, după niște acte, pe strada Polizu, cunoașteți dumneavoastră. A vorbit cu niște laboranți. O să vedem noi cum stau mațele-n ei. S-a mai întîlnit cu un coleg de-al lui taică-său, unul de la Ministerul de Război. Și cam atît... Ba, să nu mint, ar mai fi așa ceva, un dantist. Unul care are cabinet în Sfîntu Gheorghe, domnul Mișu Birlădeanu. S-a dus de vreo trei ori acolo, nu știu ce-i umblă ăla în gură. I-o pune vreo plombă, ceva. Vreun dinte de aur...

— Dinte de aur, pe dracu. Tu crezi că fata asta e neam prost ca voi să vă scoateți dinții din față, buni să spargi

piatra cu ei, și să vă puneți rahat în locul lor ca să arătați că aveți bani, timpitule ! Dar, ia stai...

Mizdrache se gîndise puțin, frămîntat de o idee neașteptată :

— Știi ce, Ciripoi ? Ia să te duci tu la domnul Mișu Bîrlădeanu ăsta, așa îi zice, nu ? și să te faci că-ți pune c coroană, nu ca aia care o să ți-o așez eu pe mormînt cînd te-or mierli comuniștii, o coroană dentară, și să vezi tu așa cam cine își mai îngrijește dantura acolo, să stai ultimul, să-i lași pe ăilalți să-și vadă de treabă și la sfîrșit, în fiecare zi, să-mi vii cu lista, cu mușteriii dentistului. Că asta mă interesează pe mine. Și mai trage cu pleoapa și cu urechiușa ta, aia fină, ca a lui Paganini, la ce se mai discută în sala de așteptare, acolo, poate mai afli ceva care ne interesează pe noi. Ai înțeles ?

— Înțeles, să trăiți, dom' inspector șef, că spuneam eu la toată lumea, că aveți cheștiile alea...

Se apropia Crăciunul, iarna se înstăpînise bine, străzile Bucureștiului fuseseră acoperite de un strat gros de zăpadă și circulația se făcea greu și numai pe străzile principale. Concertul de la Ateneul Român din acea duminică dimineată silise familia Tismana să se trezească mai devreme. Șoferul Costache îl avertizase pe Armand, de cu seară, că vor trebui să plece mai devreme de-acasă, întrucît drumurile erau blocate și, cum știau cu toții, ora de începere : 11, era respectată cu rigurozitate. Acest lucru îl iritase pe subsecretarul de stat, întrucît duminica era o zi de trîndăveală, cînd citea ziarele pe care n-avusese timp să le parcurgă în timpul săptămîinii (presa străină și buletinele confidențiale), dar Evelyne fusese necruțătoare.

— Dragă Puiule, este imposibil să lipsești. Pianistul Edwin Fischer interpretează Concertul pentru pian și orchestră în re minor de Mozart și Concertul pentru pian și orchestră în Mi bemol major de Beethoven, nu putem lipsi. Nemții sunt cu ochii pe noi.

— Îl bag în mă-sa pe Edwin Fischer ăsta sau cum îi zice. Știi că am treabă, știi că la 12 trebuie să fiu la Minister, pentru că se schimbă Codul diplomatic. (Codul di-

plomatic, era de fapt o scurtă întâlnire de un ceas și jumătate cu Diby Necșești, care la vremea asta făcea patinaj la *Yodl Club*, pe lacul Herăstrău.)

— Uite ce te rog, să nu mai înjuri ca birjarii și să mă ascuți. Ai mai lipsit la vernisajul pictorului ăla italian, și ți s-a atras atenția și acum iar vrei să calci în străchini? Dacă nu ești în stare să te porți conform rangului tău, n-ai decît, eu sfaturi nu-ți dau, dar să nu mă pui pe mine să umblu pe la doamna Maria Mareșal cu intervenții și așa mai departe.

— Armand ce zice?

Secretarul avea totdeauna o situație exactă a manifestărilor de la care ministrul său nu putea lipsi, a acelor unde putea fi reprezentat de soția sa, și, din proprie inițiativă, dădea „scutiri“ în cazurile ne semnificative.

— Armand ce să spună? O să fie de față Killinger, o să vină tot corpul diplomatic, ce ești nebun?

Tismana devenise brusc tandru și o îmbrățișase:

— Și nu poți tu, draga mea, să le explici că am o migrenă grozavă? Și pe urmă e chestia cu Codul diplomatic de unde nu pot să lipsesc.

— Uite ce e, Puiule, dacă e vorba de Codul diplomatic, mai întîi ar trebui să fie ministrul acolo, nu tu. Nu mă crede mai timpită decît sunt.

Și-l privi drept în ochi cu acea sclipire ironică care îi închidea totdeauna gura.

Blestemînd în gînd și promițîndu-și să o șteargă la pauză de la Ateneu, Tismana își luase dușul, se îmbrăcase cam în silă, și, la zece și jumătate, se urcase în automobil. Drumurile, într-adevăr erau mizerabile, mașina înainta greu, șoferul Costache își blestema zilele pentru că mașina glisa pe pavajul înghețat, în sfîrșit, cu zece minute înainte de începerea concertului, Armand putu să ia de pe umerii Evelyni Tismana vizonul său ușor și moale și să îl încredințeze garderobierei care-l cunoștea și-l sărea peste rînd, spre nemulțumirea celor aflați la o scurtă coadă înaintea lui. Rotonda Ateneului strălucea de luminile lam-padarelor, scările de marmură, în formă de melc, acoperite cu covoare roșii, erau urcate de grupuri de trei și patru persoane: doamne în taioare negre și bărbații în smokin-guri, totul într-un amestec de uniforme militare germane

și române. Se auzeau scurte conversații și un murmur surd se ridica spre plafoanele aurite. În treacăt, subsecretarul de stat îi salută pe domnul și pe doamna Calomfirescu, pe doctorița Vătămanu, pe generalul Dobrescu cu soția și pe soții Frînculescu. Nu lipseau Popescu-Grivița, doamna Martha Bibescu cu prințul Basarab Brancovan, Irène-Nathalie Mavrocordat la care Evelyne privise cu un ochi critic, sever, comunicându-i rapid lui Armand impresia sa :

— Poate îi spui tu să-și caute o cuturieră mai bună. Nu vezi ce taior fără linie ? O dezavantajează, dragă.

Și după asta se salută scurt cu Adina Iamandy și cu doctorul Policrat. Subsecretarul de stat de la Finanțe, domnul Marcu, îl abordase pe domnul Tismana și-i explica ceva cu gesturi agitate. Doamna Cernat, slabă, deșirată, două rînduri de perle pînă la talie, pantofi italienești negri de crêp satin, foarte supli, ridea la modul ei spectaculos, adică tare, ca să atragă atenția, făcîndu-și vînt cu programul concertului și ascultînd-o pe doamna Corfirotu care-i comunica ceva la ureche.

Domnul Ionescu-Tismana făcu un scurt inventar al holului. Familia Necșești lipsea, Roger Cantuniari, de asemenea, și asta îl făcuse să-și muște buzele. În tîrg se auzea că se mai vedeau, rar și pe ascuns, dar pînă acum n-avea nici o dovadă, oricum el era nelipsit la astfel de manifestații și aceasta trebuia să-l pună pe gînduri. Pe ușile rotondei își făcu apariția, aferată, probabil izbucnind dintr-un taxi, Mariejeanne, într-o șubă de astrahan pe care și-o desfăcuse din mers aruncînd-o în goană pe planșeta garderobei. Tismana o salută scurt sub privirea mușcătoare a Evelynei care observase direcția privirii lui, după care subsecretarul de stat o pierdu din vedere în amestecul acela de lume. Avea s-o revadă în pauză, ținîndu-l de braț pe Popescu Grivița, într-un tête-à-tête care putea să spună foarte multe lucruri curioșilor. Armand le deschidea drumul spre scara centrală. Îl zăriră și pe domnul Stelian Popescu, cu burtica lui de podgorean, îmbrăcat într-un costum negru, bine croit, tamponîndu-și fruntea cu batista și întreținîndu-se cu Marin Virgil Vasiliu, tuțărul lui de redacție, vorbindu-i autoritar. Într-un colț, grupul „Șotron“ — sărbătorise probabil încă de dimineată apa-

riția unui nou volum, al vreunuia dintre membrii săi, întrucît gesticulau și vorbeau tare, ba chiar își permisese, înaintea intrării în sală, să-l înconjure pe Lupu Rădulescu și să strige în cor, cu glasuri pe jumătate, ce-i drept, un „hău-hău“ care atrase atenția celor aflați pe scări și care se întoarseră în grup să privească cu indignare la acești literați care făceau pe sportivii într-un loc atît de solemn.

— Ce dracu au ăia, Armand ? întrebă subsecretarul de stat. Se cred pe Federație, la rugby ?

Secretarul ministrului, care le știa pe toate, îl informă prompt.

— A scos Lupu Rădulescu un nou volum de versuri.

— Ia te uită !

— Beau de-aseară la *Tunelul norvegian* și probabil că au simțit nevoia de muzică.

Evelyn, care-l auzise, sublinie mușcător :

— Dar ce-și închipuie că aici cîntă jazzul Corologos ?

Tismana o complimentă, salutînd-o cu un gest.

— Bravo, Evelyn. Auzi dumneata, fac *mêlé* în rotunda Ateneului. Eu i-aș evacua cu poliția. Ce maniere sunt astea ?

Femeia nu scăpă ocazia de a mai plasa o răutate :

— Apropo. Nu-l văd pe micuțul nostru Roger...

— Despre cine vorbești ? se făcu a nu înțelege Tismana.

— Ei, despre cine vorbesc ? Despre Roger Cantuniari. Băiatul ăla frumos, cu care transformi tu eseurile la *Stadiul Român*.

— Ce vrei să spui ? Nu înțeleg nimic. Ce eseuri, ce *Stadiul Român* ?...

— Las-o încurcată, Puiu, că nu vreau să ne certăm cu lume de față... Și doamna Tismana zîmbi încîntător polcovnicului Ignatiev, care se strecura abil prin mulțime.

Ajunși în loja lor, Armand cu soții Tismana priviră parterul ocupat pînă la refuz. Încă luminile nu se stinseseră și pentru a nu părea că privesc pe cineva (ei se lăsau priviți), Evelyn trecu în revistă friza pictată a Ateneului. Sala nu era prea bine încălzită („Astea-s măsurile Mareșalului, gîndi Tismana. Măsuri de austeritate, ca să simtă și cei rămași la vatră că suntem în război.“), doamnele tușeau mărunț, înăbușindu-și glasurile în mîinile înmînușate. Bărbații se salutau discret, printr-o înclinare ușoară

a capului, după care întindeau programele concertului par-tenerelor, schimbînd scurte impresii la ureche. Cu două mi-nute înainte de a începe concertul, în loja ambasadorilor își făcuse apariția domnul Killinger, însoțit de mai mulți di-plomați cu care se întreținea, în stînga lojii sale intră după zece secunde grupul de ofițeri germani între care Tismana o remarcă pe doamna Hoffmann, pe maiorul Braun și pe ceilalți.

— Armand, fii drăguț și spune-mi cum se numește ofi-țerul de lingă maiorul Müller, că mereu îi uit numele.

— E colonelul Brandl, domnule ministru.

— A, el e ! Da, da, da... Și în dreapta domnului Killin-ger cine stă ?

— Ambasadorul Paraguayului.

— Și doamna ?

— Este doamna Donka Kurteva, o pianistă bulgară care a concertat joi cu maestrul Egizzio Massini.

— Parcă-l văd și pe Dinu Lipatti. Nu e el ? În rîn-
dul trei.

— Ba chiar el e, domnule ministru. Uite-l și pe George Georgescu. Lipsește Enescu. Mi se pare că e cam bolnav.

— Or nu prea-i înghite pe nemții ăștia ?

— Mereu politica, Puiu!e. interveni Evelyne, care se afla între cei doi. Să știi că marii muzicieni nu se amestecă în treburile astea ale voastre. Ei au alți lideri. Ia gîndeș-te-te : voi îl adorați pe Adolf Hitler și pe Mussolini, și ăștia pe Beethoven și pe Bach. E o diferență, nu-i așa ?

Ministrul se înclină ușor și-i sărută mîna.

— Mereu ironică, scumpa mea, te ador.

Evelyne zîmbi.

— Mă adori ca pe Codul tău diplomatic, care acum o face pe Sonja Henie la Herăstrău și tu stai lingă drăguța ta soție și ai să asculți, în curînd, *Concertul imperial*, care nu te interesează deloc.

Pe scenă intrase un neamț athletic, cu un frac croit strîns, cu mișcări precise, dirijorul. Se oprise în fața or-
chestrei, care se sculase în picioare, salutase publicul, fă-
cuse un semn și le îngădui tuturor să se așeze. O scurtă consultare a partiturii deschise, o privire spre fundalul lumina-
t, zece secunde de concentrare, o ușoară bătaie cu

bagheta în pupitru și acordurile uverturii *Leonora* (trei), care era prima piesă din program, izbucniră.

În pauză, către subsecretarul de stat se îndreptă doamna Gerda Hoffmann, care strînse mîna soției lui Tismana și își făcu loc lângă Armand.

— Ce faceți, doamnă? Noroc cu aceste concerte că putem să ne mai vedem. Purtați o superbă parură. Sunt invidioasă pe sursele dumneavoastră. Mi s-a spus că o doamnă Robescu vă furnizează niște lucruri extraordinare.

— A, nu doamna Robescu, doamnă Hoffmann, astea-s bijuterii de familie. Aici, în Orient, femeile au fost întotdeauna adorate. Doamna Robescu vinde mobilă, să știți, iar un bijutier bun, dacă vă interesează, este domnul Djaburov.

Doamna Hoffmann înghiți ironia și se prefăcu că nu înțelege. Domnul Tismana profită de apariția Gerdei Hoffmann, privind spre grupul *Şotron*.

Îi sărutase mîna doamnei Hoffmann, și-l căuta din priviri pe maiorul von Braun. („Am impresia că s-au certat“ gîndi ministrul.) Ce mai faceți, doamnă? Nu v-am văzut cam de mult.

— Imputarea poate fi reciprocă, domnule Tismana, suntem foarte ocupați. Îmi este îngăduit să vă întreb ceva confidențial? Mă scuzați, se adresează celorlalți din jur.

Tismana se derobă ușor de Evelyn și de Armand și o ascultă cu capul plecat.

— Puteți să-mi spuneți despre ce este vorba?

— Suntem într-o mare dificultate. E vorba de cazul Vrăbiescu. Berlinul regretă tot ce s-a întîmplat și și-a cerut, după cum știți, scuzele de rigoare, dar arma aceea la care lucra omul dumneavoastră interesează încă cercurile militare și am vrea să găsim un mod de a o descoperi pe fiica profesorului, fără ca relațiile noastre să fie tulburate.

— Doamnă Hoffmann, chestiunea mă depășește, vă spun sincer, dar, confidențial, vă mărturisesc că chiar la o intervenție a domnului Killinger Mareșalul ar refuza să trateze în cazul Vrăbiescu. Și așa e destul de indignat. Și-apoi, la drept vorbind, nu pricep la ce v-ar folosi să dați de fiica lui Vrăbiescu?

— Dar nu înțelegeți, domnule Tismana, că ea a fost laboranta tatălui său și că deține unele informații care ne-ar putea interesa ?

— Nu vreau să vă descurajez, dar să știți că intervenția dumneavoastră este sortită eșecului.

— Domnule Tismana, îmi pare foarte rău că sunteți atât de categoric. Atunci nu ne rămîne decît să acționăm pe căile noastre.

— E o amenințare ?

— A, nu. Nu-i nici un fel de amenințare. Dar, în general, cînd ne interesează o chestiune, o și rezolvăm. Auf wiedersehen. Doamnă...

Și făcu o scurtă, militărească înclinare a capului către Evelyn.

— Ce voia asta, Puiule, de era așa înțepată ?

— Insolența lor germană, binecunoscută. Nu le-a ajuns că l-au omorît pe Vrăbiescu, acum o vor și pe fii-sa, îi răspunse subsecretarul de stat, întorcîndu-se în grupul lor. Ce spui de asta, Armand ?

— Ce să spun, domnule ministru ? Știți că un om în situația mea n-are opinii. Și pe urmă, ascultînd soneriile care invitau lumea în sala de concerte... Mi se pare că ne cheamă înăuntru. Urcăm ?...

În secunda aceea, Ionescu-Tismana realizează că ratase evadarea la Herăstrău și că Diby o să-i facă niște scene să le pomenească. O și vedea pe lacul înghețat, cu ghetete albe și patine de vitezistă, în fusta „soleil” și cu pulloverul acela *col roulé* din lînă de Angora, făcînd *opturi* sau umblînd ca balerinele în „*Lacul lebedelor*”, cu brațele depărtate de corp și înclinată în față, sub privirile lui Roger Cantuniari, care, probabil, o va conduce acasă după asta. La dracu cu toate gîndurile ! Poate că rugbistul cine știe cu ce damă era în vreo boată din Văcărești, că bea romul cu litra, ca orice sportiv care se respectă. Și convorbirea asta cu doamna Hoffmann... ar fi putut să fie și el mai diplomat... O cam repezise și doar era interesat. Asta ar putea compromite și relațiile lui Armand cu ea. Dacă îi sare țandăra, pierde o sursă de a mă informa, și nu atât de a mă informa, cît de a putea să-i strecor informațiile pe care vreau eu să i le strecor. Fac numai prostii cînd

mă enervez. Are dreptate Evelyne. Îmi joc capul cîte-odată...

Ajunseseră în loja lor și se așezaseră în fotoliile capitonate. Orchestra își încerca instrumentele, în cacofonia aceea discretă de dinainte de concerte. Ușoare sunete de tobă și de alămuri, taparea unui pian în surdină, încercarea viorilor, mici măsuri amestecate, șușoteala de pe scenă...

— Armand, întrebare Evelyne, ăla nu-i Mitu Pallade ? Cel care doarme pe umărul lui Marcu Greceanu ?

Secretarul privi atent rîndul de scaune. Nu-i descoperea încă.

— Sus, în lojile de rangul doi. În loja ziariștilor, dragă.

— Da, chiar el este.

— E îmbrăcat în vindiak. Mă mir că și-a scos scufa din cap. Vine la Ateneu ca la Predeal.

— Da, acum, iarna, umblă în pantaloni de schior și în bocanci. E uniforma lui hibernală.

Evelyne surîse ușor.

— Ciudată lume e lumea asta în care te învîrtești tu, Armand. Scriitori, pictori, muzicieni, ziariști. Să mă duci și pe mine odată la tunelul ăla... cum îi zice...

— Sunt două... Unul în Buzești — *Texas*, și unul în pasaj — *Tunelul norvegian*.

— De ce le spune *tuneluri*, că sunt niște cîrciumi ordinare, după cîte știi.

— O idee a restauratorului. Firma nu obligă, se mănîncă ciorbă de burtă și tustlama regală.

— *Qu'est ce que c'est ça ?...* Ciorbă de burtă și tustlama regală ?...

— Mîncarea pietărilor și a pegrei bucureștene. La drept vorbind, ar trebui să guști odată, dar nu știu dacă ai un stomac ca al lor, să suporti oțetul, de pildă...

— Oțet zici ? Brrr... Prefer un *consommé* făcut de maitre Jean la Athénée... Și-l bătu ușor cu mînușile peste obraz, intimitate care nu-i scăpă lui Tismana, dar pe care o puse pe seama rudeniei lor.

Luminile se stinseseră și orchestra se pregătea din nou să ia startul. Pianistul Edwin Fischer privea atent spre dirijor, gata să atace *Concertul imperial*.

Prin semiîntinericul sălii de concert își făcuse apariția, bijbiind, cu ochii săi de miop, căutînd o strapontină, sau un fotoliu liber, Călin Merdea. Era urmat de o domnișoară uscățivă, blondă, cu picioarele ca niște fuse, curbate. Se auzeau din stal țistuituri și voci șoptite indignate : „Acum se vine la concert ?“ „Dar dumneata cine mai ești, domnule ? Crezi că suntem la bodegă ?“ „Sttt, respectați liniștea“ !

Evelyn nu-l cunoștea. Armand îi șopti la ureche :

— Țasta e un ziarist cam trăsmit. Totdeauna întîrzie. Uită-te la el, o să scoale în picioare un rînd întreg ca să-și găsească locul.

— Și femeia aceea care-l urmează ca o țărancă cine-o mai fi ?

— Nu știu.

Orchestra suna bine, strunită de bagheta energică a dirijorului, care nu ținea seama de ușoara rumoare iscată în mijlocul sălii de intrusul acela care nu renunța să-și găsească fotoliul.

— Cine-i imbecilul ăsta ? Parcă-l cunosc, întrebă și ministrul, jenat vizibil de incidentul creat.

— Călin Merdea. Îl cunoașteți.

— Ia te uită ! Și ușierii ăia ce păzesc de-l lasă înăuntru ? Am să vorbesc cu directorul Filarmonicii. E inadmisibil, ne facem de rîs. E tot corpul diplomatic în loji și vine cîte-un țărănoi din ăștia...

— *Tais-toi*, Puiule ! A început concertul, ce naiba ?...

La ieșire, pe scările joase ale Ateneului, Ionescu-Tismana și cu soția sa se salutau cu cunoscuții. Grupuri-grupuri, auditorii, strîngîndu-și încă paltoanele pe ei și potrivindu-și fularele, așteptau trecerea mașinilor care înghițeau pe rînd pasagerii de lux, aferati, conștienți de propria lor importanță. Maiorul von Braun îi salută rece, țeapăn, cu mîna sa rigidă, înmînușată în teaca aceea de piele neagră care reamintea tuturor atentatul de la Varșovia.

— S-a *froissat* și ăsta. Se pare că nu numai pojarul și rîia se ia la nemți...

— Lasă că-i împaci tu, Puiule, zise Evelyne. Trei lăzi de șampanie cu prilejul unei aniversări și totul se șterge. Nu trebuie să te-nvăț eu ce ai de făcut. Hai să coborîm că-l văd pe Costache făcîndu-ne semn și dacă întîrziem îl claxonează șoferii ceilalți.

Armand coborîse înainte și deschisese portiera doamnei Tismana. Șoferul ținea de clanța celeilalte, făcîndu-i loc ministrului. Cînd cele două portiere pocniră în același timp, tinărul secretar se așează și el în dreapta lui Costache.

— Ce program avem după-masă ? întrebă Ionescu-Tismana cu o enervare în glas ce abia putea fi ascunsă.

— Eu merg diseară, așa cum știi, la balul dat de Societatea *Principele Mircea* pentru răniții de pe front. Suntem toate, în păr, comitetul de conducere, dar n-o să întîrzii prea mult, așa că să-mi spui de unde să te iau pe la 10 și jumătate. Am chef să dansez. Armand, n-ai vreo idee ?

— Cu programul ăsta, știu eu ce să zic ? Singurul loc e la *Clubul Diplomaților*. Au adus discuri noi, din Germania.

— Este o idee. Dar cum să mă îmbrac ?

— Depinde. Acolo lumea, după cum știți, se îmbracă fantezist. Dacă e pe dansate, vă recomand costumul *pirat*, cel cu care s-a dansat la *Trocadero* ultima oară. (Vorbea impersonal cînd era de față Tismana, foarte atent la nuanțe.)

— Da, ai dreptate. E foarte bun costumul ăla. Și tu, Puiule ? Bănuiesc că la orele 18 vei fi la *Clubul miliardarilor*, să mai pui țara la cale, să mai faci un bridge.

— Bineînțeles.

— Să știi că te controlez. Alibiurile tale nu mai țin de la o vreme. Și să nu mai trimiți la telefon cînd te chem eu pe majordom ca să-mi spună că tocmai ai un pot mare și rogi să nu fii deranjat, că atunci chiar că mă sui în automobil, și nu la *Clubul miliardarilor* am să te caut.

Totdeauna cînd începeau astfel de discuții, Armand găsea că mașina șoferului Costache scoate un sunet dogit. „Ce are, nene Costache, iar toba de eșapament ? Parcă ai reparat-o luna trecută ?...” Sau : „Nu se mai fac automobile ca pe timpuri, acuma tancurile sînt la modă !”

Era modul său de a se preface că nu le ascultă cearta care era iute reprimată de Tismana, căruia nu-i plăceau asemenea scene cu martori. Șoferul Costache, bineînțeles, ajungea și el la concluzia tristă că în industria de automobile lucrurile regresau, și asta numai din cauza războiului. De fapt, Armand știa că dacă Tismana ratase întâlnirea cu Diby Necșești, de dimineată, putea să ardă orașul, că tot o s-o întâlnească în acea după-amiază, și și mai bine știa lucrul acesta Evelyne, dar nu se putea opri de a-i spune lucrurile pe care i le spusese, așa încît convorbirea după acest schimb de focuri cădea în banalități. Cu abilitate, Tismana schimba vorba.

— Duminicile sunt plicticoase, spune-mi mai bine ce facem mâine, parcă se anunțaseră iar suedezii ăia cu drumurile, care nu mai termină cu ofertele, și de fapt nu se angajează cu nimic.

— Dacă ai de gînd să-i scoți undeva în oraș, spune-mi și mie să trec pe la Lola, pe la coafeză, și să-mi fac părul, să nu apar ca o ciurnă.

— O să hotărîm mâine, în sfîrșit, azi nu știu nimic precis, zisese Tismana și îl bătuse pe umăr pe Armand, care tot mai vorbea cu șoferul Costache.

— Ascultă, dragă, dacă n-ai vreun program, deși e duminică, după ce mîncăm, să treci un sfert de oră pe la mine să-ți dau dispoziții pentru mâine și pe urmă ești liber.

Secretarul întorsese capul și dăduse de privirea mînios ironică a Evelynei care se putea traduce prin : „Dă tu telefoanele, vezi unde o găsești pe Diby, trimite-i flori, spune-i că l-a chemat Mareșalul pe neașteptate, și așa mai departe.”

— Bine, domnule ministru, e în regulă. Mîine dimineată, vă reamintesc, aveți o ședință la orele 9, cu domnul Eugen Cristescu. La 12, vine generalul acela neamț, Gotlieb, n-o să puteți să-l evitați.

— Mă rog, mîrii subsecretarul de stat, ceea ce însemna că „te înțeleg, Armand, te aperi și tu, dar nici așa”, după care adăugă cu voce tare : Totuși, treci după-masă, un sfert de oră, pe la mine, înainte de a apuca să ațipesc puțin, pentru a pune la punct dosarul Vrăbiescu, pentru că e clar că pentru asta vine Gotlieb...

— Și mai ales, nu uita florile, adăugase Evelyne privind pe geamul automobilului.

Duminica, magazinul doamnei Smaranda Robescu era închis. Mai ales iarna, prin pasajele *Macca* și *Vilacros*, duminica nu trecea mai nimeni. La cele cîteva bodegi din apropiere, numai în jurul prînzului se strîngeau clienții obișnuiți, ieșiți din sările de spectacol din apropiere, de la matinee, sau bețivii obișnuiți care beau bere la mesele dinăuntru. Veneau acolo să mănînce cîte ceva și să reintre în starea lor de bună dispoziție artificială în care intrau de sîmbătă seara. Vitrinele micilor magazine erau acoperite de obloane metalice, pe la 12 treceau în grup boemii care formau clientela obișnuită de la *Café de la Paix*, în paltoanele lor jorțăite, cu fulare viu colorate, înfășurate de cîteva ori în jurul gîtului, cu fețe spectrale, verzi, de nedormiri repetate, cu acel aer căpiat de înecați, cu gurile uscate, nemaiajungîndu-le aerul, vorbind într-o limbă pe care numai ei o deslușeau, formată din cuvinte neterminate, din apelațiuni guturale, mai mult un mormăit. Doamna Smaranda Robescu îi privea de sus de la fereastra cămăruței sale, pentru că, invariabil, poetul Mitea Stelaru (pe care nu-l cunoștea personal) se oprea în fața vitrinei magazinului său fluierînd către cei doi sau trei indivizi care-l urmau, în care Armand ar fi identificat pe Caius Tudoran și pe Sava Drăgănoiu, cel mai treaz dintre ei și cel mai bine îmbrăcat. Cînd îi însoțea și Lupu Rădulescu, aruncînd nori de fum din pipă, conversația din fața vitrinei se prelungea. Ca și fostul actor, Sava Drăgănoiu, purta un palton bine croit, cu guler de catifea neagră. Era singurul care nu-și înfășura gîtul în vreun fular, pentru a lăsa să i se vadă cămașa apretată și cravata impecabilă. Grupul îi devenise familiar proprietarei magazinului de antichități. Doamna Smaranda Robescu îl primise de cîteva ori în magazinul ei, în zilele obișnuite, cînd Mitu Palade venea singur și făcea un tur al magazinului, privind cu atenție vitrinele, fără să întrebe nimic, pipăind co-

voarele sau mobila Louis XV, ca și cînd ar fi fost un expert. La început, crezuse că e vreun hoț care vrea s-o jefuiască și stătuse cu mîna pe telefon gata să facă un număr și să cheme poliția. Vara, umbla într-un fel de salopetă cu mîneci scurte și în sandale, fără să poarte ciorapi. Avea un mers clăpăug și patroana magazinului de antichități îi privise ochii pentru că îl crezuse mai apoi nebun. Dar el nu avea în priviri acea oboseală și lipsă de lumină a dementilor. Pur și simplu, trebuie să fi fost un iubitor de lucruri frumoase, un om care n-avea prea mulți bani și care se mulțumea să se oprească în fața vreunei supiere de faianță cu scene alegorice sau a vreunui vas canelat chinezesc. O singură dată întrebuse cît costă o cupă de aramă de Limoges din secolul al XIII-lea și cînd auzise prețul nici nu se mirase, nici nu făcuse vreun comentariu, dăduse numai din umeri, ca și cînd era o chestiune care nu-l privea. Acum, în această duminică, se uita cu atenție la un covor armenesc pe care doamna Robescu abia îl primise. Era duminică, pe la prînz, și o aștepta o zi plictisitoare. Trebuia să facă o vizită unei prietene, undeva în Parcul Domeniilor, vizită care avea totuși un scop, doamna Militaru voind să-și vîndă niște bijuterii pentru că nu se mai ajungea cu banii. Ar mai fi trebuit să treacă pe la cimitirul Sfînta Vineri unde era depusă în capela cimitirului o rudă îndepărtată din Craiova, stabilită mai demult în București și care murise, după care, pe la opt seara, s-ar fi întors acasă. Citise ziarele, dormise pînă mai tîrziu fiind duminică ; la radio se dădea slujba bisericească, grupul de bețivani se îndepărtase și tăcerea se așternuse peste acel loc care, duminică, era stăpînit de o liniște nefirească. Coborîse în magazin făcînd un control al încuietorilor ușilor, aranjase niște discuri abia primite, marfă foarte bună pentru Titus Vulpescu-Govora, pe care îl și anunțase să treacă a doua zi să vadă despre ce e vorba. Intră în mica anexă a florăriei și făcu inspecția coroarelor, după care urcă la ea, aprinzînd un primus pe care își pregătea ceaiul. Era cam tîrziu pentru asta, dar în duminică aceea voia să mănînce undeva la un restaurant, era un lux pe care și-l acorda rar și numai cînd se plic-

tisea de felurile pe care și le pregătea singură. La jumătatea scării se auzi țiritul telefonului care sună de două ori și se opri. Era un semnal convenit. Se întoarse în prăvălie și auzi din nou telefonul. Ridică receptorul.

— Alo.

— Aici e Petroveanu, doamnă. Te deranjez ? Aș trece peste un sfert de oră.

— Da. Poftim.

Închise telefonul și se îndreptă spre ieșirea dinspre pasajul *Macca*, pe care o descuie. Îi telefonase Colonelul. Acesta sosi exact după 15 minute și urcă în mica încăpere de sus.

— S-a întâmplat ceva ?

— Nimic important. O să treacă pe-aici, după-masă, Armand. Nu știam care ți-e programul și voiam să te anunț. Dacă ai treabă, poți să mă lași pe mine singur să-l aștept. Chiar ar fi mai bine. Am să-i deschid eu. El sosește abia pe la cinci.

— Bine, spuse doamna Robescu.

Nu se mira de nimic, nu întreba nimic, niciodată.

— A mai trecut cineva pe-aici ? Ai vreun semn că suntem suspectați ?

— Nu, nu cred. Clientela obișnuită, cei de la poliție și-au ridicat săptămîna asta tainul lor, cred că totul e-n regulă. Să-ți las ceva să măninci, că pînă la cinci mai e destul...

— Un sandviș, două, dacă ai. Vreau să-mi mențin silueta. (Și făcu un gest vag ca și cînd ar fi vrut să spună că s-a cam îngrășat.) Își scosese scurta de piele și o aruncase pe micuța canapea din apropiere și se lipise de fereastră privind pasajul pustiu.

— Ce liniște e duminica aici !

— Din cauza magazinelor care sunt închise.

Îi întindea niște unt pe pîine și căută cîteva bucăți de șuncă, să le așeze deasupra.

— N-o să te prea sature, dar n-am ce-ți face. Poate ești invitat deseară la vreun banchet.

Colonelul rîsesse mînzește.

— Da. O să iau cina la palat. Să știi că nu se moare dintr-atîta.

— În schimb, eu am să merg la *Cina*, la restaurant, dacă te interesează, și am să cer un șalău meunier.

— O, oo ! făcu musafirul. Madam Robescu, te invidiez. Ți-o spun drept. Și apoi, după o secundă de gândire, o întrebă brusc... Ascultă, stimată prietenă, mă tot întreb, de ce naiba te-ai virit în afacerea asta ?...

— Care afacere ?

— Chestia asta de o faci pe gazda de hoți.

— Ei, așa hoți ca dumneata ! Dar ce rost are să mă mai întreb ?

— Întreb și eu, sunt curios.

Doamna Robescu îi arată sandvișurile așezate pe o farfurie și o sticlă de vin pe care o ținea pe micul balcon, la rece.

— Dacă te plictisești, mai trage un gît din vinul ăsta și dormi puțin. Pînă la cinci e vreme destulă.

— E o idee. Să-nu te miri că o să găsești sticla goală. Mi se-ntîmplă, chiar și mie, să mai beau din cînd în cînd.

Doamna Robescu se mai învîrți puțin prin cameră, își scoase dintr-un dulap paltonul, își puse o pălărie despre care musafirul spusese că o aranjează foarte bine și se privi cochetă într-o oglindă, potrivindu-și un zuluf și zicînd :

— Așadar, ar cam fi timpul să plec. Cheia o iau cu mine, jos te rog să pui dumneata zăvorul pînă vine Armand. La revedere !

Colonelul o însoți pînă la ieșire și cînd rămase singur în ciudatul magazin privi luminatorul cu nervuri metalice sub care uriașele plante ale doamnei Smaranda Robescu își întindeau brațele lor spre lumina de afară. Începuse să ningă, și el, ca orice militar, avea un auz ascuțit. Începuse să se distingă acea cădere lentă a fulgilor pe carapacea transparentă a acoperișului (doamna Smaranda Robescu aprinsese godinul de cînd se sculase și o căldură toropitoare pătrundea în toate firidele complicatului său magazin de antichități). Era o liniște nefirească. Colonelul simțea că din acel magazin lipsea ceva. Cercetă atent fiecare colț și-și dădu seama că peste coliviile cu păsări se puseseră prelate. Și atunci, fără să știe de ce,

trecu pe lângă fiecare și le smulse, trezind din somn acele ființe care, mințite de pacea duminicală a magazinului, credeau că încă e noapte și dormeau. Lumina cenușie a acoperișului încă le ținea într-o toropeală plăcută și atunci făcu al doilea lucru inexplicabil. Se apropie de patefoanele și gramofioanele așezate pe micile tejghele, așeză pe fiecare câte un disc, la întâmplare, răsuci de manivela fiecăruia cu răbdare și le porni pe rînd. În magazinul de antichități al doamnei Smaranda Robescu se iscă un concert ciudat ca la un bal al nebunilor. Dintr-un colț răsuna hîrîit *Eroica* pe un disc *Pathé Marconi*, imprimat în 1933, la Paris ; de lângă vitrina principală izbucnise cam în același timp vocea răgușită a lui Artie Chou, acompaniată de orchestra sa de negri, concurînd *Păstrăvul* lui Schumann, cîntat de Demeter Schulmeister. Peste toate aceste cintece izbucnea corul ebreilor din *Nabucco*, și Colonelul începu să ridă de unul singur, dîndu-și seama de ieșirea lui copilărească. „Dacă trece cineva prin pasajul *Macca* o să creadă că doamna Smaranda Robescu s-a smintit. Hoți care să pună gramofioanele nu s-au mai văzut !” Și cu regretul că nu poate să-și ducă pînă la capăt îndrăzneala, ridică pe rînd brațele metalice ale gramofonelor și patefoanelor, așezîndu-le în furca lor metalică. Urmă o tăcere de cîteva clipe, o tăcere uimită, asurzitoare, și păsările din colivii începură să se strige, într-o harababură sonoră care îi plăcu. Inspectă coliviile să vadă dacă au toate apă și grăunțe în micuțele lor pahare de porcelan și ele aveau, pentru că Smaranda Robescu nu uita niciodată să le aștearnă pe fundul coliviilor cîneșă sau mei.

Cum nu mai avea ce face în magazin, urcă scările și începu să înfulece sandvișurile lăsate de doamna Smaranda Robescu.

- Și ministrul tău ce spune ? întrebă Colonelul.
- Ce să spună ? Nu e deloc încîntat. Toate frecăturile astea cu nemții nu duc la nimic bun. Ei vor, pur și simplu, să stoarcă de la fata aceea tot ce știe. Nu se vor da înapoi de la nimic.

Colonelul se învîrtea în jurul mesei pe care rămăsese farfuria goală și sticla de vin, pe jumătate golită, lăsată de gazdă.

— Nu există decît o singură soluție. Fata trebuie să dispară. Nenorocirea e alta. I-am trimis un om cu care se întîlnește din cînd în cînd la un dentist. Acela i-a pomenit de Tronaru, i-a spus că e un prieten al acestuia și că ar vrea să îi explice niște lucruri, dar fata refuză cu încăpăținare orice contact cu noi. În felul meu, o înțeleg, dar nici nu pot să mă înduișez. Fără să vrea, a intrat într-o chestiune fără ieșire. Se află într-o mare primejdie și nu-și dă seama. Ai idee, nemții știu unde locuiește acum ?

— Nu-mi dau seama, dar n-o să le trebuiască multă vreme ca să afle.

— Ai dreptate. Ei o caută, pentru că bănuiesc că profesorul Vrăbiescu a lăsat niște însemnări, ceva. După astea umblă. Și dacă n-a lăsat niște însemnări, o vor chinui ca să spună tot ce știe, și ea va spune, pentru că nu va putea rezista.

Armand îl privea cu atenție :

— Soluția ?

— Nu e decît una singură.

— Care ?

— S-o răpim noi înainte de a o răpi nemții. Lucrul nu-i deloc ușor, pentru că de la moartea tatălui său probabil că cei mai mari dușmani pentru ea suntem noi. Va fi greu să o convingem că nu are dreptate.

— Dacă l-am trimite pe Tronaru să-i vorbească ?

— Asta și așteaptă poliția română. El e ultimul cu care trebuie să se întîlnească fata lui Vrăbiescu.

— Și atunci ?

— Uite că mă doare capul.

Trecură cîteva minute pînă cînd Colonelul hotărî.

— Și totuși va trebui să procedăm fără ezitare. Merge în fiecare zi la cimitir, dar ăla nu e un loc bun pentru așa ceva. Probabil că în fiecare secundă cineva e pe urmele ei... Ei, pe dracu, pe dracu, complicată chestie ! Dar ia stai... Am o idee... Tu-l cunoști pe domnul Panaitescu, zis „Regizorul“ ?

— Din auzite.

— Asta să știi că lucrează frumos cînd își pune ceva în cap. Deci, așa rămîne. Vrea, nu vrea, o luăm pe fata lui Vrăbiescu și o ascundem undeva, iar de convins o să aibă cine s-o convingă că e mai bine să stea ascunsă de noi decît să cadă în miinile nemților.

Barul *Fu-Ciang* nu era aglomerat ca în alte seri. Autoritățile române nu se amestecau în treburile doamnei Gerda Hoffmann. Inspectorul șef Mizdrache, care nu vorbea niciodată în local cu Jo-Jo, făcuse de data asta o mică operație strategică : nici să n-o invite la masa lui nu se putea, pentru că ar fi bătut la ochi, corpul de balet al barului trecuse, om cu om, prin patul său, așa încît nimeni nu se miră cînd Ciripoi, care-l însoțea pe inspector, se apropie de bar și-i spuse Claudiei cu glas tare :

— Mamy dragă, șeful (și-l arată pe Mizdrache care rămăsese singur la o masă) are idei în seara asta și cică ar ciocni și el un păhărel cu Jo-Jo a voastră.

Claudia privi la Ernst, barmanul, ca și cînd ar fi vrut să-i ceară voie. Acela zguduia shakerul în pumnii lui mari și dădu ușor din cap, adică se poate.

— Știi ce, făcu, sîsîită cum era. Eu nu sunt pe post de codoașe aicea, domnișoara Jo-Jo are program și, după ce și-l face, e liberă să stea la masă cu cine vrea. Așa că fă-i propunerea dumneata...

Ciripoi simți că-i îngheață ciorapii în picioare.

— Ia te uită la ea ! S-a suit scroafa-n copac ! Mă, fețișo, adică ce, eu sunt bîlbiit, nu știu să vorbesc cu domnișoara Jo-Jo ? Ce mă iei așa ? Parcă nu m-ai cunoaște ? Parcă n-ai ști cum m-a făcut mama și m-a botezat în cristelniță la Sfîntul Elefterie, că sunt botezat cu popă. Fă ce-ți spun, să nu mă șucăresc.

Și demn, călcînd apăsător, se întoarse la masa lui Mizdrache.

— Dom' șef, după program, că nemții au băgat regulament și aicea. Au regulament la toate, te duci, pardon pînă afară, trebuie s-o faci după regulament, tragi, pardon de expresie, apa, trebuie s-o faci după regulament...

— Ciripoi, Ciripoi, dragă, pune-ți perdeluțe la guriță. Așa se vorbește cu șeful tău cînd te scoate în lume?

— Vă rog să mă scuzați, dom' șef, și-a luat nasul la purtare și Claudia aia.

— Bea mai bine ceva ca să nu mai spui prostii și cardește-mi cine e fetița asta...

— Care fetiță?

— Picolîța, nenorocitul, ce ai orbul găinilor?

— A, e sora lui Mariana, care a rămas borțoasă, naște.

— Și ciți anișori are sora lui Mariana?

— Păi cînșpe, mai mult, nu.

— Asta peste vreun an, doi, după-acum e bună...

— Oliu, dom' șef, că nici pe Maica Domnului n-o ier-tați!

— Gluma, glumă, dar spune-mi cum stăm cu chestia cu Vrăbîasca.

— Staționar, staționar, dom' șef.

— Ce e aia staționar, mă, nenorocitul? Ce staționar, mă? Mie să-mi spui ca la popă, ce-a făcut, cu cine se vede... Cu dentistul ăla cum mai e? Și-a pus și ea dinții?

— Dom' șef, e unul acolo cu care tot pleca la urmă, dar ea nu-l bagă în seamă. Se ține de capul ei și-l lasă cu buza umflată și ai noștri se uită după el, dar nimic.

— Pe ăsta, mă, cu pleoapa, pe ăsta să-mi stați, că aici e chichirezul, ascultă la mine.

Printre mese își făcuse apariția Jo-Jo, îmbrăcată în rochie de stradă. Programul începea mai tîrziu, de-aia nici nu era atîta lume în bar.

— Scoală în picioare, mitocane, că vine Jo-Jo, îi șopti Mizdrache lui Ciripoi, și sărută-i cazmaua...

— Sărut mîna, sărut mîna. Pofțiți la masa noastră.

Jo-Jo se așezase picior peste picior, făcîndu-le semn:

— Luați loc. Am auzit că m-ai căutat, îl întrebă pe Mizdrache.

— Da, dragostea mea, am făcut și noi un blat, să nu intre ăștia la bănuială. (Și apoi către Ciripoi.) Ciripoi, dragă, caută-mă tu pe-afară puțin, că am o scurtă conversație cu doamna.

— Da, să trăiți, v-aștept la mașină.

— Nu la mașină. Bea și tu într-un colț și când vezi că pleacă doamna vii iar, că nu-mi place să stau singur.

— S-a-nțeleș, să trăiți !

Pe urmă se-ntoarse către dansatoare :

— Ia spune, draga mea, ce mai e pe-aici ? Ce mai fac băieții ăștia, și zîmbește-mi, așa, mai ține-mă de mînă ca și cum te-ai avea bine cu mine, că nu vreau să creadă fetele din ansamblu că mi-am atîrnat pușca în cui. Așa, dragă, zîmbește.

— Ce să facă ? Deocamdată oamenii maiorului s-au împăcat cu cei ai doamnei Gerda. Se pare că a venit unul mai mare ca ei de la Berlin.

— Și piticuțul nostru drag ?

— Barmanul i-a pus gînd rău și cred că o să-l termine. E o chestie cu dama aia cu care se joacă el în cuțite. O să fie nasulie.

— Așa, fetița neichii, așa. Și altcevașilea, ceva, cumva ?

— Păi, avem o masă reținută astă-seară, acuși o să pice unii scăpați de la Stalingrad. Aviatori, infanteriști, care ciung, care înghețat, care fără un ochi. Le plîngi de milă, că au fost și aseară. Abia i-a potolit Ernst cu Geller. Se îmbată și fac urît. Păi, dacă nu mai e nimic, cînd te mai văd și eu, micule ?

— După program. Îți trimit mașina.

— Pa și pusi.

Jo-Jo îl sărută după ureche cu un gest profesional. Rămas singur, Mizdrache îl căută din ochi pe Ciripoi, care vorbea cu un piccolo. Pe ușa barului intra doamna Hoffmann, însoțită de un grup zgomotos de nemți. „Trebuie să fie oamenii despre care îmi vorbea Jo-Jo.“ Șapte sau opt ofițeri, unul cu mîneca vestonului goală, toți cu însemnele de rănit pe brațul stîng, cu *Crucea de fier* deasupra buzunarului de la piept, cu un aer arogant, vulturesc, trecînd în revistă localul aproape gol. O masă așezată lingă rampa de dansat îi aștepta. Fură înconjurați, cu mare respect, de către personalul de serviciu. Doamnă Hoffmann îl zări pe Mizdrache, răspunse la salutul acestuia și făcu un semn discret Claudiei să stea și ea între ofițeri.

— Tîmpito, zii și tu ceva pe nemțeasca aia pe care n-ai mai învățat-o. Ai grijă de băieții ăștia, fii drăguță cu ei, că vin de pe front și nu știu prea multe.

— Păi, dacă vreunul... știi cum sunt bărbații...

— Lasă că le băgăm noi fetele din corpul de balet, la urmă. Află că au și uitat ce trebuie să facă cu femeile de cînd stau pe front. Șoptește-i mai încolo lui Ernst să le mai dilueze băutura, că se aprind repede și n-am chef de scandal. Jo-Jo a venit?

— Da. S-a dus să se îmbrace, adică să se dezbrace mai bine zis.

— Bine. Acum ocupă-te de băieții ăștia.

La masa lui Mizdrache reapăruse Ciripoi.

— Ați rezolvat, dom'șef? Telegrafic... Asta-mi place mie la dumneavoastră, că n-aveți vorbă lungă.

— Ein Man, ein Wort.

Ciripoi făcuse o față lungă și privea la superiorul său cu un respect religios.

— *Ein...* adică cum?...

— Lasă că înțelegi tu mîine dimineată. Mai bine spune-le la ăștia să ne dea ceva de mîncare, nu beau pe inima goală că mă oprește regulamentul...

— Se poate, dom'șef, s-a comandat... Păi Ciripoi ce păzește, dom'șef... De cînd le spun eu la ăștia... bă! nemții:sunt cu comanda aicea, dar cu bucătăria sunt ai noștri, și dacă domnul inspector nu e mulțumit, vă închide pa-narama.

— Și ce-ai comandat, Ciripoi?

— Păi, o friptură de-aia înțepată, dom'șef...

— O *grilladă...*, îl completă Mizdrache.

— Exact. Mi-ați luat vorba din gură.

— Și în deschidere, așa... cam ce-ar fi mîncat gura ta?

— Puî de baltă pentru dumneavoastră și pentru mine niște brînză, că eu nu servesc porcării d-alea...

— Bravo, mă. Vasăzică eu mănînc porcării. Și tu, al dracului, numai brînză de vaci, că ești la regim. Ia mai bine toarnă niște *Mao-tai* de-ăsta, că m-am obișnuit cu el, să fie al dracului dacă nu e mai bun ca țuica.

Începeau să vină clienții obișnuiți ai barului *Fu-Ciang*: domnul Popescu-Grivița, cu Mariejeanne, blondă, tunsă *bubico*, într-o rochie de seară mulată pe trup, călcînd ca

un ogar ieșit la vânătoare ; el, bondoc, agresiv, *trapu*, călcînd pe urmele ei, mîndru de cucerirea recentă pe care o afișa în locurile unde putea fi văzut, doctorița Vătămanu, tăpălăgoasă, în pantofii ei cu talpă triplă, italienești, într-o rochie sobră oare aducea cu o uniformă de șefă de penitenciar, deși nu-i lipsea o eleganță naturală, însoțită de un bărbat înalt, foarte politicos, probabil un doctor neamț venit în vizită la București, cu care discuta tare în nemțește. Mai tîrziu, sosiră și Frînculeștii, picați de la un spectacol de la *Opera Română*.

— Ciripoi, Mariejeanne asta nu era cu știi tu cine ?...

— Ba era, dom' șef, cum să nu fie ?

— Și cum adică... S-a rasolit, s-a zborșit totul, de iese ea cu Popescu-Grivița ?

— Ale vieții valuri, dom' șef. Parcă dumneavoastră nu știți ce e în Bucureștiul ăsta ? Care cu care nu s-a ținut ? Fie ei ai dracului, dacă ai căuta copiii la rădăcină, pe mama mea aia moartă de la Sfînta Vineri, dacă n-au cîte doi și cîte trei tați. Sfirșitul lumii, dom' șef, ascultați la mine. Nu mai are nimeni nici o rușine.

— Așa e, măi, Ciripoi, nu mai e nici o rușine pe lumea asta, și rîse gros vrînd adică să zică că și el intra în categoria asta.

Chelnerii cărau platourile cu mîncare. La masa nemților începuseră toasturile. Doamna Hoffmann se ridicase în picioare și spunea ceva, cu un pahar în mînă.

— Ce zice, ce zice, dom' șef, doamna Hoffmann, că dumneavoastră știți nemțește ?

— Ce să zică ?... Că s-au bătut eroic la Stalingrad, că sunt fiii bravi ai Marelui Reich... de-ale lor !

Patroanei secrete a barului *Fu-Ciang* îi răspunse ofițerul fără un braț, invitînd pe comeseni să strige în cor : *Sieg Heil, Sieg Heil, Sieg Heil !...*

— Dar ăștia cînd se mai duc acasă la ei, dom' șef, că li s-o fi urît cu războiul ?

— Ni s-a urît nouă, dar lor ! S-ar duce ei, săracii, dar uite că se duc, care fără o mînă, care fără un picior... Ia și tu un pui de baltă, Ciripoi, că n-o să borăști la masă cu mine...

— Nu mă pedepsiți, dom' șef, mai bine fac de servicii trei duminici, decît să bag eu broască în mine.

— Apropo de asta... Ce mai face trupa aia a lui Gogu Iftode ? Tot la șmotru, tot la șmotru ?...

— I-am scos pe teren, care la Ploiești, care pe-acilea. Scotocesc pe unde-apucă. Trebuie să dăm de Tronaru ăla, că mi s-a urît cu povestea asta.

Pe ușa barului tocmai intra familia Tismana, urmată de Armand.

— Cît e ceasul, Ciripoi ?

— Unșpe și-un sfert, dom' șef.

— Hm, lume bună, lume bună la *Fu-Ciang*. S-a plictisit doamna ministru cu babetele ei de la *Principele Mircea* și iat-o aici, între noi.

Evelyne nu se plictisise, dar la *Clubul diplomaților* schimbaseră orchestra și doamna Tismana hotărîse să caute alt loc. Armand le propusese acest bar, despre care îi vorbise subsecretarului de stat.

— Îți place, Evelyne ? o întrebuse Armand. Tot voiai să ajungi la *Tunelul norvegian*. Aici, cel puțin, n-or să se bată cu cuțitele.

— A, asta mi-ar place. O bătaie cu cuțitele e ceva *shocking*.

— Despre ce naiba vorbiți ? întrebă și ministrul căutînd un loc care să-i placă.

— Vorbim despre un local deocheat, unde ar vrea să meargă Evelyne.

— Și ăsta crezi că nu e deocheat ?

— E plin de nemți, după cîte văd eu. Uite-o și pe doamna Hoffmann. Facem ce facem și ne întîlnim. Orașul ăsta e prea mic și poimîine e Crăciunul. De-aia nu e lume. Evelyne, mai bine rămîneam acolo la club, dragă.

— De-aia m-am îmbrăcat eu în costum *apaș* ? Ca să-mi cînte leșinații ăia, de unde i-o fi adus ?

— Auziți idee... i-a concentrat pe cei din jazzul *Corologos* și i-a trimis pe front !...

Șeful de sală Dănălache îi zărise și trimisese un stol de chelneri spre grupul lui Tismana.

— Atenție, băieți, că a sosit domnul Tismana. Ce faceți ?

În cîteva secunde fură instalați la o masă, într-o fosă din stînga ringului de dans. Orchestra își începuse programul din care nu lipsea uvertura *Intr-o piață persană* și *Leichte Kavalerie*, care plăcea atît de mult nemților. Prin lumina slabă a lanternelor chinezești, Armand îl descoperi pe Mizdrache. Acesta îl salutase respectuos, șoptindu-i lui Ciripoi :

— Înfulecă ce mai e pe masă și hai s-o ștergem la Papastate, că-mi rămîne friptura-n gît și mîine-poimîine o să-mi zică ministrul că-mi fac orele de serviciu la *Fu-Ciang*. Nu se mai poate trăi în closetul ăsta de București.

Tismana îl văzuse și el pe inspectorul șef.

— Armand, ăla nu e Mizdrache ?

— Ba da, domnule ministru.

— Să-mi dea mîine un telefon, că am o chestiune cu el.

Era bine dispus, dar nu arăta. Încă Evelyne nu începuse interogatoriul său obișnuit. Privea lumea din jur în care recunoscuse pe doctorița Vătămanu și pe Frînculești, pe doamna Hoffmann o ignora voit, nu-i prea plăcea nemțoaica asta.

— Armand, tu ai mai trecut pe aici. Spune-mi ce se poate mîncă ? La Societatea *Principele Mircea* am făcut-o pe șefa de Bazar. Sunt moartă de oboseală.

— Păi un *Martini* sec, zic eu, la început, cu un pește, că au un pește bun, pe urmă un *Roquefort*. Ce vrei, *somon fumé* sau nisetru ?

— Ce-o fi, dragă. Și tu, Puiule ? Trebuie să fii obosit. Ai cearcăne la ochi.

Războiul începuse. Tismana se prefăcea că citește atent lista adusă de către Dănălache în persoană, care ținea să-l salute.

— Ce spuneai tu, Evelyne ?

— Spuneam că ești obosit. Ți-ar trebui o friptură, ceva ca lumea, dar aici nu se servesc fripturi, că nu e bodegă.

— Știi bine, draga mea, că seara mănînc ușor, așa că o să iau un somon.

De la masa nemților se auzea iar *Sieg Heil, Sieg Heil*, acoperind sunetele orchestrei care o dăduse într-un marș.

— Am nimerit-o bine. Parcă suntem la *Sports Palast*, la Berlin, remarcă cu ironie Evelyne, după care îl întreabă pe Armand : Dar tu ce iei, dragă ?

— Am să beau tot un *Martini*.

— Leopoldina te-a crescut ca pe o fetiță, Armand. Mă mir că nu ceri *ratafia*, că *tequilla* beau numai mexicanii.

Evelyne avea un fel protector de a-i privi pe „bărbații ei“, cum îi numea în gând, categorie în care, de data aceasta, intrau numai Tismana și secretarul lui. Pe tenismanul Margulius și pe boxeurul Bob Harvey îi proiectase într-o altă categorie, aceea de „amici întimplători“. Cu ei, cușajele aveau loc pe neașteptate, de pildă, la *court*-ul de tenis de la *Telefon Club*, în vreo cabină, pentru că soția ministrului avea gustul aventurilor rapide, consumate într-o stare de primejdie care-i sporea plăcerea. Enervarea de a-l ști pe bărbatu-său abia sosit dintr-un loc secret unde își petrecuse câteva ceasuri cu Diby Necșești îi dădea o iritare care creștea. La toate astea se adăuga și neplăcerea de a fi fost silită să vină aici, la *Fu-Ciang*, într-un loc pe care nu-l cunoștea prea bine și unde presupunea că nu se va distra așa cum s-ar fi distrat la *Clubul diplomaților*, unde ar fi dansat cu câțiva străini, cât mai deșucheat posibil ca să-l enerveze puțin pe Puiu. Nimerise peste nemțălăiiăștia care urlau în gura mare, dar acum nu mai avea ce face, aștepta să vadă cum se vor desfășura lucrurile și dacă n-o să-i placă, o să sune retragerea fără multe ezitări. Pe estradă apăruse Jo-Jo, într-o rochie neagră, de paiete, bine mulată pe trupul prelung. Cînta cunoscuta șansonetă pe care o interpreta Viviane Romance, într-un film, *Je vous déteste, les hommes*, cu un accent supărător pentru urechile Evelynei.

— Dar asta cine mai e, dragă, îl întreabă pe Puiu, or nu le-ai făcut recensămîntul anul acesta ?

— Ce recensămînt ? Despre ce recensămînt vorbești ?

— Al cîntărețelor de bar. Nu intră în obligațiile tale ?

Armand se simți dator să intervină :

— Evelyne, te rog, astea nu sunt glume. Domnul ministru nu se ocupă de toate fleacurile.

Nici lui Tismana nu-i trebuia prea mult ca să se aprindă, așa încît își plasă și el lovitura, rece, fără să clipească :

— De ce nu ? O să facem recensămîntul și al boxerilor și al tenismenilor...

— Și al rugbiștilor, că tot suntem la categoria sport, adăugă Evelyne, sorbind *prima* înghițitură din *Martini*-ul adus.

— Da, chiar al rugbiștilor. Ar fi instructiv.

— De ce nu și al cocotelor măritate ? Apropo, Puiule, cum a fost partida de bridge de astăzi ? Ți-a ieșit vreun joc de *levată* ?

Și-l privea cu surîsul acela nesuferit al ei, care însemna că se gîndește și la altceva.

— Ba, dacă vrei să știi, mi-au ieșit vreo trei.

— Puiule, la vîrsta ta, exagerezi, cu *levatele* astea...

La masa nemților toasturile încetaseră și discuția se aprinsese pe neașteptate. Între timp apăruse în acest grup și maiorul Braun și maiorul Müller, care răspundeau unor întrebări repetate pe un ton agresiv de către ofițerul fără o mină. Ciripoi simțise că ceva nu e în regulă și-l întreba pe Mizdrache :

— Dom' șef, ce se întîmplă acolo ?... De unde se pupau pînă adineaurea, acum parcă se ceartă. N-ar fi bine s-o ușchim, cum ziceați adineaurea ? Să nu ne-apuice ploaia pe-ăici.

— Ba asta și vreau să fac, zise inspectorul șef, și se ridică, salutînd din mers masa lui Tismana.

— Nu e Mizdrache ? întrebă Evelyne. De ce pleacă așa devreme ? Vrea să crezi tu că se duce să facă nani-nani ?

— Așa sunt subalternii, dragă. Nu vor să fie văzuți de către șefii lor în postura de petrecăreți. Armand, ce vin bem noi aicea, dragă ?

— Păi, au o *Șaba* foarte bună, amăruie, așa.

— Dar să nu fie un vin greoi să mă adoarmă că o știi pe Evelyne, mă pune s-o dansez și mă fac de rîs.

— Vă descurcați dumneavoastră în situații și mai grele, darmite acum.

Tismana era obosit, cuprins de-o dulce toropeală. Pe Diby Necșești o găsise la prietena ei, în strada Lutherană,

încărcată ca un pachet de nervi. Se scuzase pentru absența de dimineață, amintind de schimbarea *Codului diplomatic*, dar pentru ea un *Cod diplomatic* nu însemna absolut nimic. Sub aparenta sa liniște și placiditate se ascundea, în asemenea momente, o fiară. „Știi ce?... Am venit ca să lichidăm. Mie chestiunile astea cu *Codul diplomatic*, cu întârzieri, cu anulări de întâlniri, nu-mi plac. Asta puteai să-i faci lui Mariejeanne...” „Ce Mariejeanne, dragă? Care Mariejeanne?”, spusese, făcându-se că nu pricepe despre ce e vorba, subsecretarul de stat. „Nu te prefăce că nu știi cine este, că în București totul se află. Ai trăit cu tîrfa aia doi ani, și acum n-ai auzit de ea! Dar asta pe mine puțin mă interesează. Vreau numai să-ți atrag atenția că eu nu sunt o «aventură» a ta, ci o femeie măritată care-și riscă situația pentru ca să te întâlnească din motive pe care nu le mai înțelege. Ce *Cod al diplomaților*, ce tot umbli cu minciuni? Mi-a telefonat prietena mea, Angele, că te-a văzut la concert azi-dimineață, bine-mersi, cu iubita ta soțioară, transportat de muzică, făcînd pe omul de lume, așa că să mă scutești pe mine cu *Codul tău diplomatic*. N-am nimica împotriva să-ți duci viața acasă, cu Evelynne, dar cînd mă deplasezi pe mine la Herăstrău, chipurile ca să mă vezi patinînd, atunci, cel puțin, să vii să mă aperi de asalturile unor golani, care atît așteaptă, să vadă o femeie singură...” „Ce golani, ce vrei să spui?...” „Spun că dacă nu era bietul Roger Cantuniari, din întîmplare, pe-acolo, eram silită să mă urc în primul taxi și să fug acasă, să mă întrebe tîmpitul ăla de bărbat al meu de ce n-am mai stat la patinaj?” (Mințea, dar voia să-l scoată din sărite pe Tismana.) „Ce Roger, care Roger? N-o să-mi spui că era Roger Cantuniari?” „Ba chiar el, dacă te interesează.” „Păi nu mi-ai jurat că v-ați certat, că ai terminat cu el, că toată porcăria asta a luat sfîrșit?...” „Ce porcărie, ce sfîrșit? Să știi că este un tip foarte agreabil și ce-a fost între noi a fost între noi, dar am rămas prieteni...” „Cum adică ați rămas prieteni, vrei să fii mai explicită?...” „Da, am să fiu cît se poate de explicită. Am patinat cu el pînă la două și m-a dus la *Athénée Palace* cu mașina lui și am băut ceva...” „Diby, tu glumești. Știi că ceea ce-mi spui nu pot să suport.” „Cum adică nu poți să suporte? Ce înseamnă că nu poți să suporte? Eu

cum suport ca tu să ieși cu nevastă-ta la concert și eu de ce să nu am niște prieteni cu care să mă distrez, în timp ce sînt lăsată singură de către iubitul meu „amant?” „Diby, tu glumești, nu-i așa?” Îi sărutase mîna, sperînd o confirmare, fără ezitări, dar ea știa că asta aștepta, așa încît plusă. „Nu glumesc deloc. Am luat un *drink* cu el și m-am dus pur și simplu acasă și am mîncat cu soțul meu.” Spusese toate acestea pe un ton vinovat ca să-l tulbure și mai mult pentru ca el să înțeleagă că, de fapt, nu fusese vorba numai de un *drink*, ci de altceva. Și izbutise să-l scoată din sărite. Tismana devenise furios. Îi luase mîinile și i le strînsese cu furie. „Spune-mi adevărul. Lumea vorbește că te vezi cu Roger.” „Și dacă ne-am vedea, ce înseamnă asta? Tu nu te vezi cu fostele tale iubite și ce-i cu asta?”

Tismana de fapt nu voia să-i spună care era adevăratul motiv al geloziei sale. Nu faptul că se revăzuse cu Roger Cantuniari îl supăra cel mai mult, ci ideea ca ea, Diby Necșești, să fie revăzută cu rugbystul în public. Adică să se confirme zvonurile că e *double cocu*, adică înșelat și de nevastă și de amantă. „Și dacă ai luat un *drink* cu Roger, ce mai cauți acum, astăzi, aici, la această oră?” Diby îl privise ca pe un nebun. „Dar nu m-ai chemat tu? N-ai pus pe Armand ăla să umble după mine prin toate părțile, că nu voiam să-ți răspund, pe la toate prietenele? Și măcar ăla știe să mintă frumos. O oră a pledat pentru tine, altfel nici nu eram aici. Dar asta, oricum, o să te coste, să știi. Nici nu-ți imaginezi ce-a trebuit să-i spun lui bărbatu-meu. Patinaj, mai înțelege și el, dar duminica după-masă să pleci iar, duminica... asta e ziua soților, atîta puteai să înveți și tu...” „Dar pentru mine nu există această duminică a soților, eu nu am o soție, și iată-mă aici?” „Mersi, așa o soție!” „Ce vrei să spui?” „Nimic.” „Hai, vorbește pînă la capăt, măcar plătește-mi pentru ce ți-am făcut.” Diby Necșești îl privise drept în ochi. „Puiule, știi mai bine decît mine ce fel de soție ai. Eu sunt prietenă cu ea, n-am nimic să-i reproșez, dimpotrivă, mă simt mizerabil stînd aici cu tine. Să nu-mi zici că nu știe sau măcar că nu bănuiește ce este între noi. Așa că n-am să spun nici un cuvînt rău despre ea.” „Bine, asta e foarte frumos din

partea ta, dar, pentru Dumnezeu, înțelege că am vrut să nu mă duc la concertul ăla și n-am reușit. Crezi că n-am ținut mai mult să te văd pe tine, plutind pe gheață, decât să ascult Concertul pentru pian și orchestră în re minor de Mozart, a nu știu cîta oară? Dar, pentru Dumnezeu, înțelege-mă și pe mine! De-aia am vrut să fiu aici...”

„Bun, ai vrut să fii aici, foarte bine, iată-ne aici. N-ai dori cumva să te culci cu mine după toate cîte mi-ai făcut?...“ Fraza brutală a femeii îl deconcertase pe Tismana. Ar fi fost mai bună o palmă. „Diby, știi ce... te-ai și plictisit de mine. Putem să ne despărțim simplu. Nu-mi plac melodramele.“ „A, cunosc. Domnul hotărăște cînd încetează o legătură, nu partenera sa. Și dacă în cazul nostru aș hotărî eu acest lucru? De pildă, să se întîmple azi, și acum, în acest moment.“ Tismana, luat pe neașteptate, se simți ca un boxeur în corzi. Era prima lor ceartă și ea lua aspecte destul de grave. Un astfel de lucru nu intra în socoteala lui. Momentul acesta dificil ar fi trebuit să-l prevadă el, să-l hotărăască el, nu femeiușca asta atît de hotărîtă. „Nu vrei să stăm puțin de vorbă, mai calmi, ca doi oameni de lume?“ Abia atunci băgase de seamă că nici nu se așezaseră. Stăteau față-n față, privindu-se enervati. Diby Necșești simțindu-se tare, își ridicase de pe canapeaua din apropiere haina de blană, aruncîndu-și-o pe umeri, voină să sublinieze că hotărîrea luată va fi urmată și de o plecare intempestivă. „Ce faci? Ești nebună? Pleci?“ „De ce nu? Ce mă reține? Ți-am spus ce-am avut de spus, am terminat...” Se afla lîngă ușă. Tismana îi barase drumul. În asemenea împrejurări nu se ruga, devenea brutal: „Ba n-ai să pleci deloc. Ai să rămii aici cu mine, cum zic eu.“ „Mă sechestrezi?“ „Spune-i cum vrei, ai să rămii cu mine.“ Și încuiase ușa. Urmaseră cîteva momente de tăcere penibilă. Femeia nu știa ce să mai facă. Era într-adevăr surprinsă. „Vrei să sparg geamurile, să strig după ajutor pe stradă?“ Tismana știa că nu-și va duce amenințarea pînă la capăt, nu era genul acela de femeie. O smulse de lîngă ușă și o așeză cu sila pe canapeaua de pe care își luase mantoul de blană. Acesta îi alunecase de pe umeri, avea niște umeri fragili, era îmbrăcată într-o rochie de după-amiază, sac, care îi ascundea formele

subțiri, fusiforme, care atît îl atrăgeau. Nevoia de a o sfărîma se transformă într-o implorare tînguitoare. „Diby, spune-mi că nimic nu e adevărat, că nu te-ai întîlnit cu nenorocitul acela de sportsman, cu capul pătrat. Ce-oți găsi toate la rugbiștii ăștia, tunși perie, care-și bagă unul altuia nasul în fund la mîlée și se cotonogesc, și aleargă după bășica aia ovală...” Imaginea mingei o făcu pe Diby Necșești să-și piardă orice furie. Izbucni în rîs. Îl îmbrățișă pe neașteptate, spunîndu-i cu cea mai calină voce : „Mai spune-mi, te rog, o dată tîmpeniile astea de adineauri. Cine te-o fi făcut pe tine ministru, idiotul meu drag ! ?”

Și totul se terminase într-o îmbrățișare prelungă, furtunoasă, după dorințele cele mai secrete ale lui Tismana.

— La ce te gîndești, Puiule ?

— La ce să mă gîndesc, dragă ? Ar fi trebuit să joc împotriva unei *contre de apel*, cu două *cue bids*.

— Ha, ha, ha ! făcu Evelyne, ai humor, dragul meu. Dar spune-mi, ce e cu nemții ăia ? Mai au puțin și or să scoată pistoalele. Armand, tu crezi că o să mai apucăm să mîncăm peștele ăsta ? (Fusesse adus somonul.)

— Evelyne, tot îți doreai să vezi o bătaie ca-n filme, nu suntem departe de ea. Nu înțeleg ce se întîmplă la masa lor.

Glasurile ofițerilor de la masa doamnei Hoffmann se încrucișau pe un ton pătimaș. Tismana lăsă și el somonul și ascultă.

— Ce spun ? Ce se întîmplă acolo ?

— Se pare că domnii cu decorații și cu insemne de răniți le reproșează ceva lui Müller și lui Braun, care au apărut și ei la această masă. Doamna Hoffmann încearcă să-i împace, dar nu reușește ; mai bine să ne vedem de mîncarea noastră că or să creadă că tragem cu urechea.

Orchestra, simțind că se petrece ceva neplăcut, atacase un swing alert, și corpul de balet intrase pe ring, dansînd îndrăcit, în sunetele cîntecului „*Bătrînul tigru*”.

— *It is enough to make a cat*, zise Evelyne privind nenorocitele de fete, slabe ca niște pisici care încercau să dea antren acelei săli pe jumătate ocupate, în care se pre-gătea un scandal enorm.

— Marfă de război, fac și ele ce pot.

— Mai nostimă era cîntăreața de adineaurea. Cum o cheamă, Armand, că tu trebuie să știi? zisese din nou Evelyne.

— Jo-Jo, parcă.

— Are un accent de suburbie pariziană, dar ce să-î faci? În mahalaua ei nu s-a învățat franceza cu profesoară. Cîntă și ea după ureche, altfel... și descrise în aer niște forme femeiești... arată binișor. Nu, Puiule? Or tu te gîndești tot la *levata aia*?

La masa nemților lucrurile se agravaseră. Ofițerul fără un braț se ridicase în picioare și bătea cu pumnul în masă, făcînd să salte paharele.

— *Das ist ein Schweinerei.* Noi am degerat cu toții acolo, pe front, unde mi-am lăsat și un braț, și voi huzuriți aici. Stați prin baruri și faceți afaceri. Parcă noi nu știm?

— Și asta ce este? se ridicase și von Braun în picioare, arătîndu-și mîna ciuntită, îmbrăcată într-o mînușă neagră.

— Învîrțiților, ambuscaților, desfundătorilor de closete, aranjorilor! zbiera ciungul, din ce în ce mai furios.

— Domnule locotenent, te invit să stai jos pe scaunul dumitale și să nu faci de rîs armata germană, spusese de la locul lui maiorul Müller, privindu-l fix. Nu ridicase vocea, dar ea se auzi foarte clar pînă la masa lui Tismana.

Locotenentul nu înțelegea să tacă din gură.

— Am spus ce cred despre voi. Sunteți cu toții niște invîrțiți.

Un pahar de șampanie îl izbi în față pe ciung. Oamenii din orchestră încetaseră să cînte și priveau speriați spre grupul german. Locotenentul îi fixă pe rînd și-și desfăcu cu singura lui mînă tocul revolverului.

— Insultați pe un ofițer german care stă de trei luni în zăpezile Rusiei și se bate pentru ca voi să petreceți cu curvele aici?

În secunda următoare, maiorul Müller îl și culcase la pămînt cu un pumn în plină figură. Se auzi un trosnet sec și un glonte scăpat din țeava armei locotenentului se înfipse deasupra capului șefului de orchestră Knokhen.

— Se trage cu revolverul aici, făcu calm Tismana, n-ar fi cazul să ne retragem?

— Dar de ce ? De cînd vreau eu să văd o bătaie ca asta, zise Evelyne, aplaudînd fericită.

La masa nemților, ofițerii sosiți de pe front, mai numeroși și mai agresivi, se aruncară asupra lui Braun și a lui Müller. Claudia striga către barmanul Ernst să intervină. Apăru și portarul Geller și încăierarea se transformă într-o adevărată bătălie. Ciungul se repezise spre Gerda Hoffmann vrînd s-o pălmuiască. În secunda următoare, Armand sărise peste mica lojă care-l despărțea de ringul de dans și se amestecase între combatanți, smulgînd-o pe secretara lui Braun din învălmășală. Restul îl făcură portarul și cu cei din serviciul doamnei Hoffmann care, în cîteva minute, îi aruncară pe scări pe furioșii beligeranți.

Braun, care încasase cîteva pumni bine plasați, calm, chema comandatura la un telefon. Müller se reasezase în scaunul lui și golea un pahar mare de coniac ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Orchestra reîncepuse să cînte și Knokhen trecu el însuși la pian, atacînd *Alexander right in Band*. Reapăruse și Jo-Jo într-o toaletă schimbată, despicată în față, înaintînd în stilul lui Marlene Dietrich spre ringul circular și înconjurîndu-l cu microfonul în mînă, oprindu-se la mesele ocupate, dansînd ușor cu lungile ei picioare, dezvelite cu știință.

— N-arată rău deloc această Jo-Jo, îi spuse Tismana Evelynei. A, iat-o și pe doamna Hoffmann ! Sărut mîna, doamnă. Îmi pare rău că ne întîlnim în astfel de împrejurări tumultuoase. Luați loc, vă rog, lîngă mine, probabil că băieții aceia au băut un pahar mai mult. Așa se întîmplă în vremuri de război. Mulți confundă tranșeele cu localurile publice.

Secretara lui Braun îi strînse mîna Evelynei și se așeză pe un scaun. Nu-și uitase mica poșetă argintie, din care scoase o oglindă, privindu-și coafura.

— Sper că nu vi s-a întîmplat nimic rău, zise și soția lui Tismana.

— Ah, domnul Armand Sachelarie a fost la înălțime. A intervenit la timp. Eram cam puțini pentru combatanții aceia furioși. Dar acum a trecut totul, poate îmi oferiți ceva tare să beau.

— Da, cum nu ? spuse precipitat ministrul și făcu un semn din degete celui mai apropiat chelner.

— Ești bun ? Ce beți ?... Un coniac ?

— Ce-o fi, spusese doamna Hoffmann, puțin obosită de rapiditatea întâmplărilor.

Braun îi mulțumea lui Armand pentru intervenția lui și-l poftea să rămână la masa lor.

— Sunt cu ministrul, mă scuzați, domnule Braun. Am lăsat-o pe doamna Hoffmann cu dînsul și cu soția, ca să văd dacă nu mai aveți nevoie de mine. Dar se pare că totul s-a liniștit.

— Am chemat Komandatura, o să-i pună la punct băieții ăia. Se mai întâmplă.

Armand îi salută scurt și se întoarce la masa lui Tismana.

— Pentru eroul acestei seri ! zise doamna Hoffmann, ridicînd paharul de coniac care îi fusese adus.

— Ascultă, Armand, tu trebuie să fi făcut box pe-acolo, cu vâcarii ăia ai tăi. Să știi că ți-am remarcat agilitatea și lovitura precisă cu care l-ai pus jos pe tipul ăla. Cum se numește asta ?

— *Crochet* de dreapta.

Evelyn era încîntată. Îi plăcuse scena violentă și neașteptată.

— Să nu uiți să mă duci la *Tunelul norvegian*. Acolo spuneai că se bat cu cuțitele. Asta va fi și mai interesant. Nu credeți, doamnă Hoffmann ?

Secretara lui Braun simți cum roșește, dar se stăpîni.

— Îmi pare foarte rău că ați asistat la o scenă atît de dezagreabilă.

Jo-Jo terminase să cînte și orchestra domnului Knocken invită lumea la dans. Între timp, mai apăruseră cîteva perechi, care habar n-aveau ce se întîmplase cu cîteva minute înainte în barul *Fu-Ciang*. Dacă nu țineai seama de fumul care abia se strecura afară printr-un ventilator complicat, atmosfera devenise din nou agreabilă. Subsecretarul de stat o invitase pe doamna Hoffmann la primul dans, iar Evelyn îl luase brusc de braț pe Armand și alergase cu el în ring. Îl cuprinsese posesiv, pe după gît cu brațele, înfigîndu-și pîntecele în el.

— Am să te învăț eu minte, codoșule, o să-ți scot sufletul din tine. Să-mi spui tot ce s-a întâmplat. S-a întâlnit cu Diby Necșești astăzi ? Las' că știu eu !

— Evelyne, ești nebună. M-a ținut după masă cu timpeniile lui, a trebuit s-o caut pe Irène, să înnebunesc. Am fost cu ea la Mogoșoaia. Închipuie-ți, cu sania. Și asta nu e zdravănă, toate sunteți într-o ureche, pe cuvîntul meu de onoare. M-a luat de la Arcul de Triumf, de unde o fi găsit doi cai și o sanie, nu știu, parcă eram la Petersburg, a fost o minune. Îți recomand o asemenea plimbare.

Evelyne îl ținea strîns și-i înfipsese unghiile în ceafă.

— Ascultă, puștiule, poveștile astea norvegiene, cu sâni, cu Mogoșoaia, să le spui damelor tale de 17 ani care te cred.

— Pe cuvîntul meu, poți să întreb. Uite, ți-aduc mîine pe Irène, și fă în așa fel să aducă ea vorba și să-ți spună dacă nu m-a cărat pe lacul înghețat, de ziceam că o să ne înecăm. Auzi idee !... Era și doamna Martha Bibescu îngrijorată de ce poate să ni se întîmple, dar voi, femeile, cînd vă puneți ceva în cap, nu vă mai scoate nimeni.

— Puteai să inventezi ceva mai deștept. *It is not done...* Fie un lup mîncat de oaie. Ține-mă mai strîns și nu mai face mutra asta de impotent, că toată lumea știe ce e cu noi. Frînculeștii parcă nu m-au mai văzut de un an, așa mă fixează. Ei cred că eu mai am rușine. Asta e un lux pentru proști... Și în același timp îi făcu un semn doamnei Hoffmann care dansa alături cu bărbatul ei... Și cu nemțoaica asta, cotoiule, ce-ai făcut ? Ai sărit de parcă ai fi fost mușcat de un șarpe cînd ai văzut că era s-o palmuiască tipul ăla.

— Aș fi sărit în ajutorul oricui.

Doamna Vătămanu îi făcea semn lui Armand cu brațele ridicate deasupra capului cum se întîmplă cu sportivii care se felicită din depărtare cînd au cîștigat.

— Armand, doctorița te gratulează pentru victoria ta în partida cu nemții. Ce vorbe o să ne mai auzim mîine în tîrg ! De cînd așteptau familiștii ăștia de Frînculești așa o chestie.

Doamna Hoffmann profita de împrejurarea ivită pe neașteptate și-l întreba pe secretarul de stat :

— Domnule Tismana, în chestiunea Vrăbiescu pot să mai sper că atitudinea dumneavoastră s-a schimbat ?

— Doamnă Hoffmann, să știți că situația e aceeași. Nici n-am îndrăznit să întreb pe cineva, dar toată lumea este iritată de întâmplare. Ar trebui să aveți puțină răbdare. O să-l rog eu pe Armand să vă spună când va fi cazul să interveniți prin serviciile dumneavoastră diplomatice. Aș vrea să vă rămân totuși agreabil.

— Ceea ce îmi spuneți astă-seară, domnule Tismana, e mai încurajator, totuși.

Privea spre Armand și spre Evelynne.

— Aveți un secretar reușit, din toate punctele de vedere. Sper că v-a spus că ne vedem.

— A, nu, asta nu. Nu-mi vorbește niciodată despre viața lui particulară și nici nu-l întreb.

— L-am fotografiat pentru revista *Signal*, am trimis la Berlin vreo 24 de fotografii. Mi-au scris că va apărea într-un număr din ianuarie pe copertă. Cred că ar putea face carieră în cinematografie. Ar trebui să-l sfătuiți și dumneavoastră. Blond, viril, cu privirea asta deschisă, are ceva arian care place publicului nostru.

— A, da, acceptă Tismana, recunosc că obține un succes remarcabil la femei. Să știți că n-am nimic împotriva să facă un film.

Surisese impersonal, privind dincolo de umărul ei, ca să sublinieze ceea ce nu spusese, adică n-ar fi avut nimic împotriva ca Armand să se fi culcat cu ea sau să se culce, dacă n-o făcuse pînă acum. Doamna Hoffmann înțelesese ce se ascundea în spatele acelui suris, dar se prefăcu a nu băga de seamă.

— Oricum, vă mulțumesc că ați fost foarte amabil cu mine astă-seară și m-ați scos dintr-o situație penibilă. Va trebui să mă întorc la masa prietenilor mei după acest dans, nu înainte de a vă ruga să nu pomeniți nimănui din cercurile dumneavoastră despre incidentul la care ați asistat.

— Nici nu era nevoie, doamnă Hoffmann, să-mi recomandați un asemenea lucru !, și-i sărută mîna, conducînd-o pînă la masa lui Müller și a lui von Braun, care-i așteptau în picioare.

Peste vreo două ore, în mașina care îi ducea pe toți trei în Aleea Alexandru, Ionescu-Tismana îi spusese lui Armand :

— Ce crezi despre toate întâmplările din seara asta ? Nemții sunt cam fierți, au plecat înaintea noastră, nu le mai ardea de nimic.

— Poate nu e decît un incident obișnuit.

Evelynne tăcea, era obosită, dansase destul, o și plictisise la un moment dat atmosfera de la *Fu-Ciâng*. Orchestra nu avea antrenul jazzului *Corologos* și corpul acela de balet nu-i spusese mare lucru. Tismana, ca de obicei, trăgea concluziile incidentului din punct de vedere politic :

— Armand, ascultă la mine, ceva s-a întîmplat cu nemții. Eu i-am apucat și-n primul război mondial, eram mai tânăr, ce-i drept, dar tot pricepeam cîte ceva. Cea mai disciplinată armată din lume, s-o știi de la mine, o mașinărie perfectă, dar cînd în această armată se ivesc asemenea conflicte cum a fost cel de astă-seară înseamnă că s-a petrecut ceva care ar trebui să-l îngrijoreze pe Hitler. Cîndva, prin 1914, un oarecare a lansat o butadă, poate n-o știi, vreau să ți-o reamintesc : „*Germanii n-au ținută. Nu-l cîtesc pe Lavedan*“. Dar asta era numai una din acele fraze care fac carieră pe scenele pariziene. Nemții au avut totdeauna ținută, dar, iată, astă-seară s-a întîmplat acel lucru pe care l-a spus un biet trezorier. Nemții nu mai aveau nici un fel de ținută. Noi nu știm ce se-ntîmplă acolo, pe front, citim numai comunicatele, dar cînd cîțiva ofițeri decorați cu *Crucea de fier* vor să dea palme altor ofițeri germani, asta înseamnă sfîrșitul, țineți minte ce vă spune un om care a trecut prin multe, un biet subsecretar de stat, cum zice Evelynne.

— *That is the question*, completase soția ministrului, rîzînd disprețuitor și privind rarele lumini ale felinarelor camuflate ale acelei nopți de iarnă, dinaintea Crăciunului.

— Poți să-mi spui unde mă aflu, domnule Tronaru, sau Samoilă, sau cum îți mai spune dumitale ? De meserie caloriferist, agitator comunist, conspirator și ce mai ești ?

Silvia Vrăbiescu, furioasă, îmbrăcată în paltonul ei cu guler de biberet, cu mâinile într-un manșon încă, pe care-l aruncă într-un colț, privea podul uriaș în care ajunseseră. Un godin argintiu, cu un burlan lung, întortocheat, legat de șarpanta acoperișului cu sîrmă, o masă acoperită cu mușama, un dulap plin de vase, două scaune, o mică canape-luță, peste care se așternuse un fel de preș și, dincolo de asta, un zid de scîndură cu o ușiță tăiată proaspăt cu un fier-răstrău, improvizație recentă, desigur, probabil compartimentul „păzitorului” ei.

— Adresa n-are nici o importanță, domnișoară. Suntem în podul Facultății de Medicină din București. Îi arată, umblînd în jurul ei cu mâinile la spate, niște busturi de ipsos așezate pe podele și niște ecorșeuri prăfuite : Aceștia sunt iluștrii noștri înaintași : doctorul Charcot, Lavater, Marinescu, Pasteur etcaetera, etcaetera... Dacă ești curioasă, poți să le citești numele, sunt scrise pe postament. Cît privește jupuiții ăștia, probabil că ei au folosit generațiilor trecute de studenți să învețe ce ascunde corpul omenesc. Locuiesc aicea de mai bine de o lună de zile, de cînd am reușit să scap din Ploiești, așa încît sunt gazda dumitale.

Silvia se așezase prostită pe un scaun și-l privea căutînd să înțeleagă ceva din ce i se întîmplase.

— Poți să-mi spui și mie ce-a fost cu răpirea asta, cu acea necunoscută îmbrăcată ca și mine, în doliu, și scoaterea din Palatul de Depuneri pe o ușă dosnică ?

Tronaru surise cu blîndețe.

— Domnișoară, lucrurile puteau lua o întorsătură și mai proastă. Domnul Panaitescu, cel care te-a adus pînă aici, căruia i se mai spune și Regizorul, este un fel de scamator. El te-a substituit poliției noastre, care te urmărește de la moartea tatălui dumitale. N-aș pune mîna-n foc că domnii aceia, care, de fapt, mă caută pe mine, n-au răsuflet ușurați cînd au aflat azi-dimineață că le-ai dispărut de sub nas.

— Nu pricep absolut nimic.

— Dacă mă crezi, nici eu nu știu mare lucru. O să ți se pară curios, dar, în munca noastră ilegală, cu cît știi mai puține, cu atîta e mai bine. Îmi dai voie să fac focul, aici se răcește repede. Suntem la înălțime. Am pentru dumneata un sac de dormit nemțesc, de pe vremea cînd făceam alpi-

nism. E cam zdrențăros, l-am mai cîrpit eu, dar o să-ți prindă bine. Și căciulița aia de jder, pe care o ai pe cap, o să-ți prindă și mai bine.

— Dumneata crezi că eu am să stau aici mai mult de cîteva ceasuri, pînă ce ai să apuci să te culci ? Pentru că asta doresc : să adormi și să fug.

Tronaru n-o privea. Despacheta o grămăjoară de lemne legată cu sîrmă și căuta o sticlă de gaz pe care o găsisese, în sfîrșit, așternînd un pumn de cenușă pe o bucată de ziar, stropind-o cu acel lichid inflamabil și scoțînd dintr-un buzunar al pufoaicei cu care era îmbrăcat un chibrit căruia îi dădu foc. Cîteva surcele uscate, rînduite din timp pe un grătar așezat deasupra godinului, fură așezate deasupra flăcărilor.

— Să ții minte de la mine, organizarea este mama ilegalistului. Nu se aruncă nimic, vorba ăluia — nimic nu se pierde, totul se transformă : lemnul în cenușă, cenușa în aprinzătoare de lemne și așa mai departe. Și scoate, te rog, ochelarii ăia, să-ți văd și eu mutra. Dacă vrei să știi, ochelarii te urîtesc.

— Și ce-ți pasă dumitale de chestiunea asta ? De ce m-ați adus aici, te-ntreb de o jumătate de ceas și nu mi-ai răspuns.

— Domnișoară, dacă n-ai fi aici, ai fi undeva într-un comisariat de poliție, și asta încă ar fi bine. Cineva te-ar ancheta și acel cineva în cele din urmă ar fi un neamț. Descoperirea tatălui dumitale îi interesează pe camarazii noștri de arme (subliniasse ironic aceste cuvinte), cărora le-ar trebui arma termică.

— Știi, mi-ai mai spus-o. Ca o idioată ce-am fost, te-am ascultat, am dat foc acelor filme, laboratorul a sărit în aer, tatăl meu a fost arestat, răpit de nu știu cine și omorît. Crezi că astea sunt lucruri care să-mi facă plăcere ? Nu mă interesează politica dumneavoastră nici cît negru sub unghie...

— Să nu exagerăm. Dumneata ai făcut politică și ai să mai faci, domnișoară. Ai ascuns evrei în casa dumitale, asta înseamnă deja că ai făcut politică. Dacă te-ar prinde nemții sau chiar ai noștri, te-ar putea judeca pentru o astfel de vină. Dar probabil că nu știu.

— Și o să le spui dumneata ?

Tronaru se ridicase în picioare, focul ardea sfîrîind. Aruncase cîteva bucăți de lemne prin gura godinului și o privea disprețuitor.

— Să știi că eu, de pildă, te înțeleg pe dumneata. Aș dori din toată inima să înțelegi și dumneata că noi vrem să-ți salvăm viața. Te aflai într-o mare primejdie.

Silvia își scoase ochelarii și-i așeză pe masa acoperită cu mușamaua aceea albastră, ordinară.

— Mă vezi mai bine așa ? o întrebă Tronaru.

— Da. Sunt presbită.

— Dacă mă vezi mai bine, ai să-ți dai seama că nu te mint. N-am nici un interes.

— A, nu ! Aveți un interes, ai spus-o singur. Vreți ca această armă să nu ajungă în mîinile nemților și vă închipuiți că eu știu s-o fabric sau că aș putea să dau niște indicații nemților. Este o eroare, habar nu am despre ce e vorba. Îl ajutam numai pe taică-meu la probele de laborator. Puținele hîrtii pe care își însemna unele lucruri — el avea o memorie fenomenală și se folosea de ea — au fost distruse în incendiul de la Mija. Așa că nu există nici o posibilitate ca invenția să fie reconstituită.

— Ar fi foarte bine, dar mă tem că, pornind de la unele indicii, să zicem de la ceea ce ai putea dumneata povesti că făceai în laborator, și adăugînd alte informații de la alți oameni care au lucrat cu tatăl dumitale, nu crezi că, puțin cîte puțin, s-ar ajunge acolo unde ar dori nemții ?

Fata dădu din umeri :

— Și ce-mi pasă mie de chestia asta ? Tatăl meu avea dreptate. Descoperirea lui era un lucru pentru viitor, un lucru de care omenirea va avea nevoie. El se gîndea la energia calorică, nu la bombele voastre după care umblați cu toții. Arma aceea era numai un mijloc, nu un scop.

— Arma aceea nu trebuia să cadă în mîna celor mai înverșunați dușmani ai omenirii.

— De unde știm noi cine sunt cei mai înverșunați dușmani ai omenirii ?

Tronaru o privi cu ură și fata simți această ură.

— Îți interzic să mai vorbești astfel. Oamenii care au vrut arma aceea l-au omorît pe tatăl dumitale, l-au omorît pe Zigu, prietenul lui Gicu Leventer, care și el este internat într-un lagăr de concentrare și nu se

știe dacă va scăpa de-acolo. Asta-i tot ce cunoști dumneata. Mai pune milioanele de morți de pe front și pe cei din lagărele de concentrare, pe care îi iau prizonieri și-i extermină cu bună știință, și atunci dumneata te mai întrebi cine sunt dușmanii omenirii? După socoteala asta timpită pe care o faci, noi sîntem dușmanii omenirii, cei care am încercat să-l răpim pe profesorul Vrăbiescu, dar o făceam tocmai pentru a împuțina numărul celor care ar fi putut fi uciși cu arma creată de tatăl dumitale.

Burlanele scoteau puțin fum. Tronaru se îndreptă spre un lumnator pe care-l întredeschise.

— Va trebui să fac rost de niște clei să lipesc drăciile astea care nu se îmbucă cum trebuie. Puteau nenorociții cînd au ridicat hardughia asta să pună niște elemente de calorifer și în pod.

— Să știi de la mine că în nici un pod nu se pune calorifer, zise Silvia, și dacă o să locuiești pînă la sfîrșitul războiului în acest pod, cum bănuiesc că ai de gînd, trebuie să ai în vedere și un incendiu, în care, probabil, o să sfîrșești glorios.

Bărbatul o privise ca și cînd ar fi descoperit ceva nou la ea.

— Ai început să vorbești omeneste.

— Mulțumesc. Spune-mi, cît am să stau în vastele dumneavoastră apartamente, conte?

— Poate să treacă și o lună, și două. Ne trebuie niște acte și un nou domiciliu pentru dumneata. Să nu crezi că-mi face plăcere să am un subchiriaș. Apartamentul acesta mi-a fost închiriat după mari intervenții și te rog să mă crezi, mă costă destul. E, de fapt, vorba numai de un provizorat, domnișoară, nu te teme.

— Ceea ce e provizoriu durează cel mai mult, n-am spus-o eu. Și dumneata chiar crezi că eram în primejdie, că nemții voiau să mă răpească?

— În general suntem foarte bine informați și nu facem nici un lucru degeaba.

— Vreau să-ți spun un lucru care o să te umple de uimire : mi-e foame.

Tronaru izbucni în rîs și-și frecă fericit palmele.

— Nu puteai să-ncepi cu asta? Sunt cele mai frumoase cuvinte pe care le-ai rostit pînă acum.

— Crezi ?

— Sunt sigur. Ceea ce pot să-ți ofer este un ceai și o conservă. O să trăim militarește, ca pe front. Ca și dumneata, nu am voie să ies din acest imobil. Suntem aprovizionati de către un tovarăș de-al nostru, după *sistemul Clayton*, ca să zic așa. Știi ce e ăla *sistemul Clayton* ?

— Nu. N-am auzit de așa ceva.

— *Sistemul Clayton* este ceva ce se inventează pe loc. De pildă, cum se răsuțește o cheie pe dinăuntru cu ajutorul unui creion legat cu o sfoară când vrei să scapi dintr-o odaie în care ești încuiat.

Fata își așează iar ochelarii pe nas și-l privi cu o curiozitate și mai aprinsă.

— Parcă spuneai că vezi mai bine fără ochelari la distanță.

— Da, dar acum vreau să te studiez de aproape. Ești un animal ciudat. Oi fi fost și spărgător. Văd că ai la meserii...

— Trebuie să-ți mărturisesc că meseria asta n-am practicat-o, dar de învățat am învățat-o. Nu se știe când ai nevoie să ieși dintr-o cameră încuiată pe dinafară.

— Ia te uită ! Și ce mai știi ?

— Am zburat cu avioanele de încercare, am lucrat la fabrica I.A.R. din Brașov. Când stai multă vreme la un banc și lucrezi o singură piesă, te apucă, nu știu cum, o curiozitate, să vezi cam cum arată tot aparatul ăsta cu aripi. Voiam, de fapt, să mă fac pilot de încercare, dar pe urmă nu s-a mai putut, a trebuit să umblu de colo-colo, m-am și îmbolnăvit. Mai bine zis au tras în mine ca într-o potîrniche și m-au operat și a trebuit să stau ascuns. Pe urmă, am lucrat la un joagăr de lemne. Știi ce e ăla un joagăr ? Acolo a fost cel mai frumos. Numai când trăiești fugind de colo-colo, ascunzîndu-te mereu, schimbîndu-ți numele și încercînd să uiți cum te-a chemat înainte și ce făceai și ce gîndeai, abia atunci îți dai seama de cîtă libertate te poți bucura lucrînd într-o pădure, *în parchet*, cum se zice. Dar ce te interesează pe dumneata chestia asta ? Ești o tinără...

— Ochelaristă, completă Silvia.

— O tinără ochelaristă, dacă vrei, care ai stat toată viața în laborator și ai descoperit deodată că în jur lumea

face războaie, că oamenii se urăsc, dar, cu adevărat, ce înseamnă cuvîntul ăsta „viață“ știi, domnișoară ?

În podul uriaș, sprijinit de bîrne lungi, crăpate, începuse să se încălzească. Fata își scoase paltonul și asta îi dădu senzația unei intimități neașteptate cu omul acela pe care-l cunoștea atît de puțin.

— Ceea ce știu foarte bine este că mi-e foame...

— Ah, iartă-mă ! Obiceiul nostru de a vorbi... Permiteți, doamnă marchiză ?

Se îndreptase spre dulapul cu vase, din care scoase o piine mare, neagră, un borcan cu dulceață, un pachet de margarină, unul de ceai, un ibric, o zaharniță, o linguriță și o conservă.

— Piinea să fie prăjită ?

— O, nu. Spune-mi, ai citit un roman care se numea *Viață de boem* de Henri Murger ?

— Ce-i drept, am citit foarte puține romane.

— Atunci să înțeleg că nu l-ai citit. Era vorba de niște sărmani din Paris care trăiau în niște mansarde, cum ar fi podul ăsta. De asta îmi amintește ceea ce faci dumneata acum.

Tronaru umpluse ceainicul cu apa luată dintr-o găleată acoperită cu un capac, îl așezase pe godin, turnase cîteva fire de ceai înăuntru și o linguriță și jumătate de zahăr. pe urmă tăiasc cîteva felii de piine cu un cuțit de pădurar pe care-l purta în teaca curelei (scosese și el pufoaica și rămăsese într-un pulovăr negru care-l făcea și mai slab), după care spusese :

— Să vă servesc eu, sau vă întindeți singură pe piine untul, care de fapt este o margarină curată ?

— Mulțumesc, am să mă servesc singură. Poate ai și puțină sare.

Tronaru scotoci în dulapul său și făcu să apară pe masă o solniță butucănoasă de sticlă.

— Altceva ?

— Poate serviabilitatea domnului conte merge într-atît de departe încît îmi poate deschide și cutia de conserve...

— Cu plăcere, dacă doamna marchiză îmi permite să folosesc înaintea domniei sale cuțitul.

Silvia începuse să devină curioasă. Tronaru se descurca cu precizie, cu o economie de gesturi pe care nu putea să n-o observe. Nici o mișcare în plus, cît ai număra pînă la zece, pe masă fusese pus un tacîm, adică o farfurie și o furculiță, capacul rotund al conservei fusese tăiat cum ai tăia o bucată de salam și recipientul de tablă care aducea cu o grenadă fusese așezat pe godin și sfîrîia la căldură.

— Ghiveci cu cîrnăciori, spunea Tronaru, ultima delicatesă lansată pe piața românească de către Ministerul Alimentației Publice. O să vă placă, n-o să vă placă, doamnă marchiză, va trebui să mîncăți.

— Totdeauna ești așa vorbăreț? Cînd te-am cunoscut, nu-mi făceai impresia asta. Apropo, îmi datorezi o bicicletă. Sper că n-ai prăpădit-o. Era foarte bună, bicicletă *Diamond*, cu dublu lanț.

— A, domnișoară, cine știe cine te binecuvîntează pentru acest dar făcut de Dumitru Tronaru, care din cauză de forță majoră a fost silit să abandoneze frumosul velociped într-un cîmp și să se strecoare per pedes apostolorum în frumosul oraș Ploiești. Dar numitul Dumitru Tronaru, zis Dima, îți promite ca imediat ce războiul va lua sfîrșit să-ți cumpere o bicicletă nouă pe care să ți-o aducă, personal, de ghidon, la locuința dumneavoastră din strada Bitoliei, dacă veți mai binevoi a locui acolo. Ceaiul e gata.

Cu o dexteritate care o făcu să rîdă, smulse dintr-un cui un prosop pe care și-l așternu pe antebraț, ca un chelner, smulse ceainicul de pe godin și turnă lichidul palid-gălbui în ceașca luată de pe masă, îndepărtînd și apropiînd tuțuroiul de tablă fără să verse o picătură.

— Asta unde ai mai învățat-o?

— La internat. Toate lucrurile bune se învață la internat: să-ți speli o cămașă, să calci, să-ți faci pantofii, să dormi cu pantalonii sub saltea pentru ca să aibă dungă a doua zi, să te bărbierești în fiecare dimineață, și cite și mai cite.

Îi întinse ceașca și lingurița, inspectă dacă își pusese unt pe pâine și ținând brațul cu șervetul îndoit la piept îi ură : Poftă bună !

— Și dumneata ?

— Eu am servit masa încă de dimineață, doamnă marchiză.

— Spune-mi, Dima, nu vrei să-ți zic așa și să-mi spui Silvia ? E mai simplu. Cum devine cineva revoluționar ?

În pod aerul era încropit, nu cald, nu rece, afară ninge, era spre seară. Prin luminator se zăreau roiuri de fulgi, învîrtindu-se în jurul acoperișului. Afară vuia vîntul și asta dădea acelui loc o intimitate și mai mare. Tro-naru nu-i răspunsese. Astupa o deschizătură de sub jgheab pe unde intra frigul de-afară cu saci aduși cine știe de unde de către paznicul Facultății, omul care se ocupa de aprovizionarea lor cu lemne și hrană.

— Nu știu exact, spuse cînd termină cu treaba lui, cel mai sigur e că te naști sau nu te naști revoluționar. De pildă, la mitingurile noastre, iată, se ivesc oameni care nu simt nevoia să se revolte numai pentru că sunt foarte săraci, de pildă, prietenul dumitale, Gicu Leventer. Sunt și săraci care nu fac nimic ca să scape de boala asta, pentru că asta e o boală.

— Poate nu au curaj să facă ceva împotriva a ceea ce li se pare că așa e lăsat de la Dumnezeu.

— A, Dumnezeuul ăsta ! Știi ceva, astăzi e Crăciunul...

— Uitasem.

— Omul de jos mi-a trimis o sticlă de vin și o bucată de cozonac.

— Atunci să sărbătorim Crăciunul. La noi în casă, pe timpuri, se făcea pom de Crăciun. Tata ținea foarte mult la cheștiile astea. Împlînta un brad în curte, nu în casă, cum se obișnuiește, un brad mare, un copac în putere pe care i-l aducea cineva cu un camion al armatei, de la munte. Îl împodobeau cu beteală, sute de metri de beteală, și cu becuri, punea becuri foarte multe. Trei zile lucra la instalația electrică și aveam multe arti-

ficii pe care i le fabricam eu, niște artificii foarte frumoase, care ardeau ca niște comete. Era o adevărată feerie. Ba inventase și o morișcă chinezească care arunca scinței, jur împrejur, pe zăpadă și toată curtea se lumina. Eram ca doi frați, el era un frate mai mare, mama a murit la naștere, și eu am fost crescută de niște rude care nu mă iubeau, dar vacanțele de Crăciun și de Paști și vacanța mare le petreceam cu el totdeauna, mai puțin timpul cît a lipsit, cînd a fost în America...

— Tatăl tău a fost în America ?

— Da. A stat cîtva timp acolo și s-a perfecționat. A fost trimis de regele Carol al II-lea.

— Interesant. Aș vrea să cunosc America. Am văzut niște filme la cinematograf, cu Statuia Libertății și cu zgîrie-norii aceia, uriași. Interesantă țară ! Ți-a povestit ceva despre americani, despre...

— Nu mi-a povestit nimic, a stat tot timpul într-un laborator. Atît. N-a văzut nimic din America, decît un laborator.

— Ce ciudat lucru ! Să ajungi pînă acolo și să nu vezi nimic. Curioși sunt oamenii. Povestește-mi mai bine despre pomul acela al tău de Crăciun, despre morișca chinezească.

— Dumneata ai avut pom de Crăciun, vreodată ?

— A, nu ! Făceau unul la căminul de ucenici, dar nu se poate spune că era al meu. Îi puneau niște globuri, din an în an mai rare, că se spărgeau, niște vată care ar fi fost fulgii de zăpadă și ne ținea directorul un discurs, iar la urmă ne dădeau cîte o pereche de bocanci sau cîte o flanelă, și asta era tot. Ba, să nu mint, aveam și cozonac la masă de Crăciun.

— Trist, Dima...

— Multe lucruri sunt triste în lume. Uite, se însercăză. Asta e lucrul cel mai prost în detențiunea noastră. N-ai senzația că suntem niște pușcăriași ? Noroc cu doctorii ăștia de ghips, cu doctorul Marinescu, cu Pasteur... ehe... asta dacă îi făcea lui Hitler o injecție la vreme nu mai aveam noi război mondial... Am să aprind lanterna și am s-o pun în cui, am să trag perdeaua de camuflaj și o să dăm foc și luminării pe care o ținem de rezervă. Astăzi, avem mîncare gătită, nevasta paznicului, care habar

n-are că noi stăm aici, a trimis o ofrandă săracilor de la Azilul de noapte. Noi suntem ăia de la Azilul de noapte. Știi că pe-aici, mai sus, pe Dîmbovița, pe lângă Teatrul Regina Maria, se află Azilul de noapte? Am dormit și acolo, ei, ce viață! Dar stai să pun mîncarea la încălzit, să caut paharele și să torn puțin vin. O să tragem un chef astă-seară. Știi la ce mă gîndesc?... Tovarășii ăștia ai noștri sunt cam uituci, o să mă cert cu ei. Le-am cerut un aparat de radio, dar mi s-a spus că e periculos, că dacă ne-aude cineva? Cine să ne-audă? Dedesubt sunt laboratoare, platforma e de beton armat, deasupra am pus nisip contra incendiilor, intrarea la pod a fost blocată prin luminatorul prin care ni se dă mîncarea și lemnele, nu intră decît omul nostru. Și cu asta am ajuns la un punct de unde am să pot să-ți răspund ce e acela un revoluționar. Un revoluționar, de pildă, dacă tovarășii ăia o să se mai gîndească mult, o să-și ia singur permisiunea să coboare din acest pod, într-o noapte, și o să spargă un magazin, pentru a aduce aici un aparat de radio, furat. Ei cred că ziarele pe care ni le trimit cu o întîrziere de trei zile ne ajung. Eu sunt sătul de minciunile din ziare, vreau să aud cu urechile mele ce mai spun băieții ăia de la radio Londra, de la radio Moscova. Chiar radio București, cînd îl asculți, dacă ai auzul fin, poți să deduci unele chestiuni. Nu crezi că am dreptate?...

Se ridicase și se uita în vasele așezate pe godin.

— Încă puțin și supăm... Nu așa se spune în romanele ălea pe care eu nu prea le-am citit?

— Ba chiar așa, Dima.

— Îmi permiteți să-mi pun și un șorțuleț dinainte pentru a nu-mi păta frumosul meu costum de gală?

Își așezase prosopul acela care-i servea la toate.

— Unde ai învățat toate astea? îl întrebase fata.

— În *Romanele de 15 lei*, singurele pe care le-am citit. Pe urmă, am intrat într-un cerc de băieți veseli. Ucenicii noștri de la I.A.R. se amuzau cum puteau. Mai erau pe urmă subinginerii aceia care lucrau la aparatele *Ansaldo*. Ai auzit de avionul *Ansaldo*?... I se mai spunea și *dricul zburător*. Invenție italiană. Mai bune erau cele nemțești, dar noi la astea lucram.

Mincarea, care trebuia să le ajungă vreo trei zile, începuse să miroasă bine.

— Și cum este într-un avion ? N-am zburat niciodată.

— Ca-ntr-o cușcă. Cam strimt. Trebuie să știi unde se află fiecare lucru. Manete, manometre de presiune, cadrane fosforescente, o uzină, în mic. Pe mine nu m-au lăsat prea mult să pilotez. Le era frică să nu le fac vreo boroboată.

— Și chiar nu-ți era frică ?

— Ba bine că nu. Prima oară am vrut să fug, dar mi-a fost rușine. M-au suit în avion ca să ridă de mine. M-au legat cu niște curele și au început să facă *loopinguri*. Știi ce e aia un *looping* ?...

— Da.

— Se răsuceau ca niște draci în aer și mă învîrteau, și se întorceau cu roatele în sus. Am crezut că nu mai mă întorc pe pământ. Pe urmă, m-am obișnuit. Parcă eram în tramvai. Cel mai mult m-am speriat când a căzut unul din ei, un pilot de încercare, Lupescu îl chema. Îi spuneau Bob, nu știu de ce. Bob Lupescu. Într-o zi de iulie s-a prăbușit. Pe la prînz. A intrat cinci metri în pământ cu aparat cu tot. Mi se pare că ar trebui să mîncăm. Sacul lui Moș Crăciun a fost plin pe ziua de azi.

Silvia se ridicase în picioare.

— De data asta am să te servesc eu, și nu numai astăzi. Perioada de acomodare a trecut. Am să-mi iau rolul meu de femeie în serios. Te-ai distrat destul cu mine. Ai vrut să-mi arăți ce băieți buni sunteți, voi, comuniștii.

— Și am reușit ?

— Încă nu mă pot pronunța. De pildă, cred că faci și lucruri care nu-mi plac.

— De pildă...

— De pildă... că te scoli foarte devreme și mă trezești și pe mine. Peretele de lemn care ne desparte este foarte subțire. De ce te scoli așa devreme ?

— Pur și simplu, e o obișnuință. Dar am să țin seama de ce mi-ai spus.

— Știi că n-am avut curiozitatea în aceste cîteva zile de cînd stăm împreună să-ți văd locuința, deși ai lipsit de cîteva ori ?... Unde dispari, de fapt ?

— Dacă vrei să știi neapărat, mă văd cu paznicul într-un ascensor defect, care umblă numai cînd vrea el, un lift uriaș cît un salon, liftul Decanului. Cu el urca pînă în salonul de primire de la etajul de sub noi oaspeții de onoare. Se spune că, pe vremuri, venea aici regele și dădea banchete pentru șefii de promoție. Am văzut și eu salonul ăla. Acum este încuiat și toate mobilele au husele puse pe ele. Dar nu vrei să mîncăm ceva ? Eu cu poveștile astea ale mele... O să se răcească tot ce-am încălzit...

— Nu, mai spune. Este foarte interesant.

— Este un lift cu oglinzi mari, foarte scumpe. Eu nu mă pricep la oglinzi, dar trebuie să fie aduse de undeva unde se fac oglinzi speciale. Au niște ape albastre sau verzi, nu mai știu bine, și două banchete de pluș pe care stai ca într-un landou. Ai mers vreodată cu landoul ?

Silvia îl privea fascinată.

— Landoul ăsta nu e un fel de trăsură ? Unde să fi umblat eu cu trăsura ? Eu am stat în laborator toată viața sau în clase reci, de școală. Mai spune-mi ceva despre ascensorul ăsta.

— Pe vremuri nu mergea cu curent electric. Nu știu, aveau ei niște scripeți sau niște greutateți sau existau două cabine. Acum, cînd merge, dacă paznicul nu se îmbată, nici nu se aude cînd urcă. Ascensorul este îmbrăcat într-un lemn foarte frumos, roșu, lemn de tek, așa spune paznicul că se numește, nu știu de unde l-au adus, din Malaezia, că eu nu mă pricep, un lemn foarte ușor, parcă stai într-o vioară, și dacă urcă repede scoate și un fel de muzică, parcă ar fi susținut pe odgoane de mătase, și paznicul mi-a spus că odată s-a spart acoperișul casei liftului și a plouat pe el o săptămînă. Și atunci lemnul ăla a înfrunzit, trebuie să fi fost un lemn tropical, și au început să crească niște liane care au cuprins scările și au mers pînă sub acoperiș și au ieșit afară, și unele brațe au pornit-o aiurea pe toată fațada Facultății de Medicină și au acoperit ferestrele și le-au spart...

— Ascultă, mincinosule, cît crezi că am să te mai ascult cu poveștile tale citite în cine știe ce cărțuile de Jules Verne. Ce fel de lift e ăsta despre care-mi povestești ? L-ai visat azi-noapte sau ce se întîmplă cu tine ?...

— Nu, nu mint, te rog să mă crezi. Am să te duc acolo cînd se va putea. Ți l-aș arăta în seara asta, dar nu se poate. Ușile sunt încuiate, paznicul lipsește trei zile, că e Crăciunul, de aia ne-a adus atîta mîncare, dar imediat ce o să putem ieși de-aici am să te duc să-ți arăt liftul, seamănă cu un cupeu regal, eu l-am văzut. Tavanul este acoperit cu mătase, cu o mătase bleu, cum e cerul, și cînd urci ai impresia că ai să ajungi undeva, sus de tot, unde nu mai există acoperiș, cînd ia viteză ți se pare că o să spargă plafonul și cine știe unde o să te oprești...

Silvia se apropiase de el și-i puse palma pe gură.

— Destul pentru astă-seară. E o foarte frumoasă poveste de Crăciun pe care mi-o spune un om sărac care n-are ce să-mi dăruiască, — dar te rog să mă crezi că ea este tot atît de frumoasă ca și acel pom de Crăciun pe care tatăl meu îl înfigea în fața casei și ca morișca aceea chinezească plină de artificii care ți-a plăcut atît. Și acum, umple paharele astea două cu vin. Să știi că n-am băut de multe ori în viața mea, dar astă-seară am să încerc să înțeleg ce simt alți oameni cînd sunt fericiți...

În ziua cînd se întîlnise cu doctorul Lăcănescu la maneaj, Evelyne îi povestise adolescența ei petrecută la moșia Varvarei Slătineanu.

Era înainte de primul război mondial. Cele mai multe veri le petrecea la Domnești, la țară. Plecau la sfîrșitul lui iunie acolo și se înapoiau cu o săptămîină înainte ca ea să se întoarcă din nou în internatul acela groaznic. Totdeauna sosirile cu trenul i se păreau nesfîrșite. Aproape trei zile de mers într-un vagon al Pullmanului care, de fapt, nu alerga cu mai mult de 70 de kilometri la oră. Un drum care o plictisea pentru că natura nu-i spunea nimica, nici măcar acel peisaj de carte postală al Elveției, cu cantoanele ei curate, cu acoperișuri de țiglă verzuie sau roșie, cu uriașele despicături ale văilor umbrite de conifere și limpiditatea albastră a cerului, aproape dureroasă. Mergea însoțită de o guvernantă la dus și la

întors, doamna Novitzky, care o plictisea cu sfaturile ei în ce priveşte bunele maniere, declarînd indignată părinţilor că nu înţelege cum un Institut atît de sever din Franţa poate să cultive în elevele lui o atît de proastă creştere. Evelyne căsca plictisită, uitînd să pună palma la gură, fapt care o irita pînă la demenţă pe doamna Novitzky. Lenevea în cuşeta în care dormeau amîndouă şi nu se spăla pe dinţi decît pe la 12, înainte de a merge la vagonul restaurant. O silea să se pieptene pe un ton aproape jandarmeresc. Nu-i plăcea nici cum se aşeza pe banca vagonului, cum ţinea coatele pe masă, deşi ea era bine crescută fiindcă în familia Slătinenilor două lucruri se învăţau din fragedă copilărie : înotul şi mînuirea tacîmurilor, dar o greaţă ostentativă faţă de ceea ce îi impunea guvernanta o făcea necruţătoare pe Evelyne. Citea tot timpul călătoriei, refuzînd plimbarea pe coridorul vagonului, pe care doamna Novitzky o socotea un exerciţiu obligatoriu, zilnic. O iritau pînă şi titlurile acelea de romane roz : *Le mariage de Sophie*, *La Nuit des anges*, *Le Chevalier inconnu*. „Prostii, prostii“, exclama ea, învîrtindu-se în cuşetă ca într-o cuşcă. „La vîrsta ta îi citeam pe Voltaire şi pe Fénelon. Ah, ce generaţie, ce generaţie !“ În sfîrşit, cele trei zile şi două nopţi treceau. Pe peron, invariabil, era aşteptată de taică-său şi maică-sa ; ea, într-o rochie de vară lungă, de mătase, cu flori desenate de un pictor, material cumpărat cu un an sau doi în urmă de la Paris, cu brăţările sale sunătoare de argint, cu acel aer de fericire pierdută că-şi revede în sfîrşit fiica după atîtea luni de absenţă (de fapt, această călătorie avea loc de trei ori pe an, de Crăciun, de Paşti şi acum la sfîrşitul lui iunie, cînd se terminau examenele de fine de an). Un buchet de flori, mai totdeauna margarete, în braţe şi sărutarea care-i umplea obrazul de ruj şi de acel parfum bun, discret, care i se impregna în piele, şi mîinile ei grăsuţe, ca nişte pîinişoare, aşezate pe umerii săi de şcolăriţă, şi pe urmă îmbrăţişarea tatălui, îmbrăcat în costum negru, totdeauna, vară sau iarnă, cu acel aer ţepăn de om care ştiuse să comande, acum mai sărăcit şi mai puţin agresiv ca altădată, ea îl apucase bătîndu-şi cu biciul vechilii care-l furau şi înjurîndu-i. Se îngrăşase în ultimii ani, nu mai avea silueta aceea de călăreţ, pentru că ea aşa

îl pomenise, vestit de un nor de praf, călărind ridicat deasupra holdelor îngălbenite de soare, cu cizme și pantaloni lipiți pe pulpele prelungi și cu un veston de doc încărcat și el de umezeală și praf, cu acel chip ivit deodată din trîmbele de țărîină ridicate de copitele calului, cu o mustață gălbuie, arsă de tutun ca păioasele după secerat, și privirea vie din ochii verzi, și acea descălecare din mers, mirosul lui de sudoare amestecat cu al calului, și el asudat, de care ea se lipea cu o adevărată voluptate. Dar pe peronul acela de gară totul se pierdea, îi ajungea la nasturii vestei, niște nasturi de sidef pe care-i ținea foarte bine minte și în nări îi rămînea atunci numai izul de lînă englezească al hainelor, și de cumarină, de tutun bun, uscat, păstrat în pungile lui de piele, un miros de bună stare. Costumele nu i se învechiseră încă, nu aveau acea răritură imperceptibilă pe care o femeie o vede imediat. Schimbul banal de vorbe : „Ei, cum ați călătorit? Cum mai e vremea în Franța? Ce mai face doamna Sauvernagues și monitoarea aceea oare te persecută?” etc., etc., peste care curgea cascada de cuvinte a doamnei Novitzky, care vorbea pentru toată lumea, dînd detalii peste detalii, începînd cu mersul căilor ferate în Franța, cu mercurialul pieții din Besançon, cu noutățile din Paris și cu ce se mai juca la cinematograful mut de pe Champs Elysées. Gara cu peroane de lemn, afumate de cărbune, acele chioșcuri pestrițe cu ziare și limonăzi și muște bîzîitoare, totul colorat ca într-un adevărat tîrg al Orientului în care se întorcea, hamalii înșfăcînd geamantanele burduhănoase, nelipsite în asemenea voiajuri, încărcate de rochii, desuuri, ciorapi, uniforme, pantofi, pardesie, în sfîrșit explozia solară de deasupra orașului, acele mici prăvălioare și cîrciumi din fața gării, și strigătele vînzătorilor ambulanți, răsunînd ca un cor unanim, și birjele alinate sub salcîmii toropiți de căldură, macerați de vara timpurie, nefrenată, care usca frunzele prematur, și cerul albicios, fără culoare, aerul neclătinat, încărcat de mirosuri de fructe putrezite, de roșii strivite, de gunoi nemăturat, de paie macerate și ele sub copite de cai și damful de urină din șanțurile noroioase și, deodată, senzația de acasă, de loc unde te întorci cu plăcere, pentru că totul este viu, mișcător, lipsit de ceremonial și de se-

veritate, cu acea lume îmbrăcată lejer, prost poate, cu chipuri arse de soare, multiplicat ca într-o oglindă nesfârșită, și înghesuiala, și vocile, și strigătele „*ia cireșili, ia cireșili!*“, și țigăncile cu coșuri pline de floricele, ca o mazărice albă, imense coșuri de nuiele în care parcă ar fi nins din senin din acel cer metalic, albicios, și flori imense, snopuri de margarete, cum avusese mama ei în brațe la sosire și pe care le purta ea acum, mereu stropite cu găleți de apă ca să li se păstreze prospețimea, umede, strălucitoare în toată acea căldură înfricoșătoare, în care pietrele încinse dogoreau ca niște cuptoare. Pe urmă, trăsura care o ducea acasă, pe Mircea Vodă, printre tramvaie caraghioase cu un vagon, trase de cai răpciugoși, gata să se prăbușească între șine, pline pînă la saturație și pe treptele cărora se băteau bidinăresele, înghesuindu-se ca să capete un loc pe o bancă, în fustele lor pestrițe, largi, roșii, țipătoare, sub care ascundeau lucruri de furat, cu vocile lor guturale, scăpînd trivialități printre buzele vopsite cu foiță roșie, sub care sclipeau dinți de aur și bangătul avertizor al clopotului aflat sub talpa conductorului, și acea Griviță cu firme sunătoare, de tablă, în care cîte o mică furtună de vară isca un halou sonor, niște tunete ca la Sfîntul Ilie, la țară, și apoi ieșirea în Calea Victoriei, cu prăvăliile ei de lux și perdele tărcate aruncate deasupra trotuarelor pe care treceau doamne în rochii cu crinolină, ascunzîndu-și fața sub largile boruri ale pălăriilor de pai de orez, de un alb imaculat, și acei domni țepeni, care le anturau, gesticulînd scurt sau protejîndu-le cu umbreluțele cu ajur, pe urmă drumul printr-o uriașă piață, țipătoare, din o mie de guri răgușite care implorau mușterii nevăzuți; ei, acești mușterii nevăzuți, fiind o vermină umană, mișcătoare, sordidă, un furnicar interlop, agresiv, formînd cercuri concentrice care se lărgeau sau se strîngeau ca apa mării, exercitînd o presiune nevăzută asupra tarabelor încărcate cu legume și zarzavaturi, tot acel loc emanînd un miros indicibil de morcovi, de țelină, de pește ce începea să se strice la soare, de zambile și violete mortuare, de crini acum în iunie, un miros leșinător de cimitir, amestecat cu acele izuri vitale, și Dîmbovița alături, pe care pluteau cîini morți, umflați spre fosta mahala a Scaunelor și de undeva, sosind puternic, presînd

și el pestilențialul miros al Abatorului, un miros greșos dar care îi plăcea Evelyni, în mod ciudat, și pe urmă tocatoca al cailor, pe o pavelație de lemn, milioane de trunchiuri retezate și puse unul lângă altul, sudate cu smoală, și făcînd din această stradă largă, străjuită de castani atunci înfloriți, dacă nu trecuți, un coridor sonor sub frunzișul lor foșnitor care interzicea cerul, ascunzînd fațadele caselor boierești aflate în fundul unor curți lungi, și ele umbroase, încărcate de pomi bătrîni, trosnind de căldura amiezii, ca și cînd atunci ar fi fost gata să se spargă într-o explozie care i-ar fi făcut țândări, grădini adînci, profuziuni misterioase de umbră, adevărate naosuri și pronaosuri vegetale, prin care razele de soare, spărgînd perdelele ciuruite de frunziș, atîrnau globurile lor pulverizate, irizate, lăsînd o lumină albastră pe iarba acelor grădini sălbăticită, uscate acum, în care se ascundeau pisicile și ciinii, și cîte o cișmea curgînd la nesfîrșit pe un uluc de lemn, și ciocănitul unei păsări, undeva în fundul acelor grădini uriașe, putrezite, misterioase, în care puteai să găsești nesfîrșite pînze de paianjen legînd copacii între ei într-o mirifică țesătură argintie, și ferestre acoperite de obloane de lemn, putrezite de ploi și decolorate, deschizate, izbindu-se la vînt cu zgomot mare, dincolo de care erau trase transperantele din speteze subțiri în spatele cărora cădeau grele perdele de mătase de Lyon, ciuruită de atîtea veri, de lumina nemiloasă și de spălări succesive, perdele care ascundeau interioare obscure, răcoroase, încărcate de o mobilă grea : mese solide de 12 persoane, scaune butucănoase și dulapuri de nuc, bubuind asurzitor în cîte o după-amiază, din senin, uscîndu-se secret încă, deși aveau 80 de ani vechime și fuseseră moștenite din tată în fiu, și covoare mătăsoase aduse de la Smirna și Sтамбул, și uriașe ligheane de alamă, în care proprietarii se spălau dimineața, și căni uriașe de email sau de tablă, din care slugile turnau pe gîturile robuste ale stăpînilor care chiuiu de plăcere ; toate astea le știa Evelyni, era Bucureștiul patriarhal al bogătaşilor chereștegii ce se îmbogățiseră făcînd comerț cu lemn, tăind pădurile din Vrancea sau din Neamț și vînzîndu-le sub formă de scîndură, sau bătrîni oieri care țineau turme de cîte o sută de mii de capete trimise în transhumanță în paza unor păstori

macedoneni, niște oameni tăcuți, crînceni, răi, care strîngeau bani pentru familiile lor numeroase din munții Pindului sau ținîndu-și copiii prin școli ca să-i scoată dintr-o mizerie milenară...

În sfîrșit, curtea casei Slătinenilor, familia aceasta cu douăzeci de ramificații, a ei mai scăpătată, privită de ceilalți cu suspiciune, cu o toleranță jignitoare, pentru că moșiile tatălui său se degradaseră, nu rodeau ca altele, erau locuri mai proaste, suferind o pulverizare care creștea an de an, cele mai multe aflate în Dobrogea, vîndute pe rînd. Și, dintre ele, Evelyne se gîdea cu melancolie la cea de lîngă Medgidia, un cîmp uriaș plin de caiși piperniciți și micul conac de țară, aproape turcesc, cu odăile podeluite, între care se păstra una cu pămînt pe jos, cea mai răcoroasă, cu acele mici ferestre, rotunde, *ochetele* cum le spunea ea, ca niște lentile de lunetă săpate în zidurile de lut și lăsînd să se vadă infinitul unei cîmpii pustii la amiază și odăile pline de caise înșirate pe hîrtii de ziar, lăsate să se mumifice, făcînd ca toată curtea lor să miroasă parcă a mosc, și acei aburi ai nesfîrșitelor compoturi făcute în cazane uriașe de aramă, o nădușală metalică, și sacii cu mieji, acei sîmburi, în teaca lor portocalie, care, puși la uscat, se transformau în bomboane sonore pe care le spărgeai între măsele și aveau gust de nucă și de migdală amară, și în care ei, copiii, citeau la smochinirea lor hărți minuscule și vedeau chipuri torturate de regi apuși, scoși din catafalcurile și cenotafurile memoriei. Dar și casa din Mircea Vodă avea farmecul ei, cu scările de marmură tocite de pașii atîtor strămoși, cu vazele ca niște amfore cu uriași cercei, și ei de piatră, și ușile masive, aurite și ancadramentele albe, de spital parcă, ca niște clape de pian, și dincolo de ușile cu șilduri baroce, clanțele aurite, părăind niște frînghii mătăsoase pe care ea le simțea reci sub palmele umezite, clanțe la care, mică fiind, abia ajungea ca să deschidă, și care îi dădeau senzația de creștere pe măsură ce abordarea era mai ușoară, uși care, odată deschise, lăsau să se vadă un salon vast cu ferestre înalte dînd spre o terasă înconjurată de trandafiri, niște trandafiri patetici, cărămizii, ca niște candelă aprinzîndu-se parcă la amurguri și amețin-

du-te cu mirosul lor ; dormitorul părinților în care nu intra decît foarte rar, mereu încuiat, camera de primire a musafirilor, odăile copiilor, un uriaș pian cu coadă și capacul mereu desfăcut, la care doamna Novitzky cînta romănțe rusești și plîngea singură, un bufetar greoi cu broderii de lemn, încărcat de argintărie și veselă nemțească, pe care erau așezate gutui de cu toamnă și lăsate să putrezească, o ușă mascată de tapet care ducea spre un coridor ce se termina într-o filegorie de sticlă în care creșteau mai mulți lămîi și fenicși și plante palmate care se mișcau înfiorate ușor la curenți, locul cel mai iubit de Evelyne și surorile ei, mai ales toamna cînd ploua și pe acoperișul transparent de cristal ținut într-o nervură de plumb ca o nacelă cădeau picăturile nesfirșitelor ploii, și odăile lor din micile mansarde, spre care ducea o scară în formă de melc, cu pătuțurile pentru nou-născuții în ordinea venirii lor pe lume, cu baldachine minuscule, și pe urmă paturile mai mari pentru copiii de șapte ani, și pe urmă de paisprezece, în sfîrșit odăile lor de domnișoare, cu rufărie de Bruxelles, cearșafuri brodate, imaculate și perne și pilote de puf, și dulapurile, și ele albe, cu oglinzi interioare în care se priveau ceasuri întregi, să se vadă cît sunt de frumoase : Leopoldina, înaltă, slabă, negricioasă, cu aerul ei vulturesc, și Mathilde, care murise de cancer la 18 ani, cea mai frumoasă dintre ele, ființa aceea stranie, cu ochi mari, cu niște nări mereu vibrînd, cu poameți mongolici și cu lungul ei păr auriu în care parcă în fiecare dimineată răsărea soarele, ființa care făcuse după moartea ei, din mama lor, o bolnavă incurabilă care mergea zilnic la cimitir, într-o fanatică prosternare.

O săptămînă, lenea vacanței lipsită de persecuția acelor texte latinești pe care trebuia să le învețe pe dinafară, să le recite pedagoagelor : *intuli me eumque accubantem exiguo admodum grabattulo et commodum cenare incipientem inuenio. Assidebat pedes uxor et mensa uacua posita cuius monstratu en inquit hospitium...*“ Plimbări scurte prin oraș, vizite la cimitirul Ghencea, la mormîntul Mathildei, plimbări cu foste colege de școală primară, și pe urmă pregătirile pentru plecarea la Domnești, locul unde se întâlnea cu ciurda lor de verișori, copiii tuturor Slătinenilor, băieți cu coșuri pe față, fete cu sînii ne-

dezvoltați sau veritabile domnișoare, care dacă nu călăreau se urcau în șaretă ca să inspecteze uriașele lanuri în care mașinile de treierat intrau la începutul lui iulie. Conacul aducea mai curînd cu o mînaștire, dacă nu va fi fost la origină așa ceva, cu arhondaric și numeroase, mici încăperi, dînd toate pe un coridor comun, cu un etaj al copiilor și cu un parter al părinților, cu acea trapeză înaltă, albă, în care se afla o masă în potcoavă, cu balțuri groase, făcută din lemn de nuc, în care se încastraseră urmele vechilor farfurii metalice și fierbinți, pe care nu se așeza niciodată o față de masă, pentru că oaspeții erau primiți într-o încăpere alăturată, mai intimă, de unde copiii erau excluși; cu biserică cu sfinți militari pictați pe tîmpla de piatră de un călugăr nebun care îl amestecase și pe Platon între sfinții părinți, acela umblînd lumește pe jos, neîncălărat, într-o togă albă, desculț, fără aureolă, lucru pe care bătrînul Slătineanu care zidise această biserică în care era și înmormîntat îl scăpase din vedere, altfel l-ar fi pedepsit pe nebun. Acolo era locul de joacă al copiilor, al celor pînă în 11—12 ani, în spatele clopotniței de lemn pe care urcau ca niște pisici și din care se vedea cimitirul mic în care erau îngropate slugile bătrîne de la Domnești, femei care serviseră Slătinenilor cîte 50—60 de ani și erau prohodite cu popă și li se făceau slujbe și aparțineau acelei moșii ca nucii din livada de-alătura, niște nuci uriași ce-și amestecau coroanele într-o sălbatică împerechere neagră; micuțul cimitir cu crucile de lemn căzute pe-o rînă pe care scria simplu, *Rafira lui Sandu, Ionete Ungureanu, frate cu Stancu, Vasilișă Iorgovan, Măria mică a lui Tereacă*, mici morminte năpădite de ierburi, înfrățite în nepăsarea aceea a naturii care invada totul, din care răsărea cîte un liliac sălbăticit sau cîte un trandafir și el fără rasă, un trandafir roz, lipsit de sînge, scuturat la primele vînturi; și către fundul acestui perimetru în care crucile se înmulțeau și înghițeau totul, mormîntul preoților care slujiseră în bisericuță. cuviosul Paisie, Prea fericitul Melchisedec, Eustratie Caracaleanu și cîțiva dascăli mai fără nume, dintre care pe unul, Dumitru sin Marcu, Evelyne îl mai apucase, băutor domnesc, cu o voce de patriarh care se auzea pînă la arie cînd cînta duminica dimineața.

Dar locul cel mai iubit de Evelyne rămânea straniul, misteriosul conac, cu cămări încărcate, ținute sub cheie de logofeți, și pivnițele lungi în care se ascundeau copiii în jocurile lor nesfârșite, sub niște arcuri de piatră, abia luminate de ocnite, protejate cu o fernerie ce închipuia vița-de-vie, pivnițe răsunătoare, pline de ecouri, curate, uscate, cu butoaiele lor uriașe din lemn de paltin și de plop, cu șanțuri de scurgere deasupra cărora se mai zăreau încă uriași bulumaci de stejar vechi de 500 de ani, puși pe tălpoaie noduroase sub care curgea un pîrîiaș ; Răstoaca, sunînd cristalin în acea uitare de piatră, veche, plină de taină, loc de refugiu la năvălirile turcești, temelii care rezistaseră la incendii, locuri unde se bănuia că mai există comori uitate sau nedescoperite încă, și odată, ei, copiii, ieșiți de-acolo pe scara, și ea de piatră, răsunătoare, porneau spre drumurile marginale care duceau către arii, către cîmpiile de floarea-soarelui, de ovăz și porumb, către livezi, spre acele hectare bogate care aveau cu timpul să fie împărțite între urmașii Slătinenilor, să iște procese nesfârșite de partaj și moșteniri ; cu chioșcuri îndepărtate, păraginite, în care se odihneau vechilii și luau cite o masă îmbelșugată sau tratau vinderea recoltelor cu cerealiștii de la Brăila și Galați, ce erau ținuți pe mîncare și băutură trei zile, încîntați cu lăutari, și aceia soseau în carete și trăsuri, pe rînd, aduși de la mica haltă unde oprea trenul, niște bărbați grași, asudați, îmbrăcați în costume albe de vară, cu pălării de pai, lăsate pe cefele roșii, făcînd cute-cute, aducînd mai mult cu niște servitori de casă mare decît cu niște negustori serioși și pe care Evelyne îi disprețuia pentru că erau nespălați și duhneau a băutură, se culcau cu țigăncile de pe moșie (asta intra în socotelile vechililor, pentru că tîrgul nu-l făceau boierii, socotind tocmeala ca pe un lucru degradant).

Vacanța dura aproape trei luni, Evelyne stînd laolaltă cu acei băieți și fete, niciodată mai puțini de cincisprezece, toți infatuați, obraznici, grosolani cu slugile, geloși unii pe alții, lacomi, stricători, bătîndu-se din te miri ce, umblînd brambura pe tot acel teritoriu fără sfîrșit, mergînd la balta Seaca unde se și înecaseră vreo doi, nesupravegheați, unul Marcel, de 13 ani și altul Septimiu, fiul unei

verișoare de-a ei de lângă Roman, pe care-l plăcuse foarte mult și pe care îl văzuse umflat ca o butie, pe o masă, desfigurat, verde la față, cu acel aer impersonal al morților, nemaipăstrînd nimic din frumusețea lui de copil inteligent (era un fel de geniu matematic) și la care privea ca la un străin. Cu el, cu acest Septimiu, se întorcea de la arie, în carul tras de doi boi blegi, care abia se tîrau, stînd pe sacii încărcăți de grîu, dijma luată de boier pentru grîul țăranilor din satul alăturat care n-aveau mașină de treierat, un drum nesfîrșit de două ceasuri, sub lună (la Domnești ploua rar, vara), stînd amîndoi cu fețele în sus, culcați pe spate, cu trupurile abia atingîndu-se, cu spaima că vor face ceva nepermis, și într-adevăr, făcuseră lucruri nepermise deși erau verișori buni, el o sărutase pe neașteptate cu buze reci, repede, și ea simțise pe gură ceva care semăna cu o uriașă picătură de apă, atunci cînd începe să plouă pe neașteptate, și în trup o fierbințeală, și ametise, și întrebese : „De ce ai făcut asta ?“ Și el nu-i răspunsese multă vreme, și ea plînsese disperată cu simțămîntul că fusese pîngărită, dar nu pentru că îl lăsase să o sărute, ci pentru că n-ar fi trebuit să o sărute, tocmai el, care îi era verișor și asta era un păcat, dar tocmai păcatul o atrăgea și mai mult, și a doua zi îl așteptase să se urce iar în carul care o ducea pe ea acasă, dar el o lăsase singură și drumul i se păruse nesfîrșit, chinuitor, și plînsese iar, cu furie, și spintecase sacul pe care stătea răstignită cu codirișca metalică cu care mîna boii singură, ca și cum l-ar fi înjunghiat pe el, pe Septimiu cel cu buze reci... Cadavrul acela umflat, buhăit, nu mai avea nimic din suplețea trupului ars de soare al tînărului matematician care se cățăra pe mașina de treierat și băga snopii în gura urlătoare a mașinii sau arunca cu furca paie tocate din care fuseseră scoase boabele de grîu. Era pur și simplu un străin, un necunoscut, nu acel tînăr cu buze reci, care abia peste cîteva zile se urcase iar în carul plin de saci și fără să spună un cuvînt îi dezvelise sîinii și-i sărutase unul după altul, abia îmbobociții ei sîini, și era o lună îngrozitoare, ca un ochi mare, uriaș, care îi inspira teamă, și nu putea să-l uite, mai precis nu putea să uite senzația că pe acel drum pustiu de țară, într-un car care scîrțîia, abia mișcîndu-se, tras de doi boi leneși, cineva o văzuse,

nu o ființă, luna fiind un fel de ochi magic, un ochi al lui Dumnezeu cum îl numise atunci cu spaimă, și asta o făcuse să meargă mereu în micuța biserică în care cînta dascălul bețiv, Dumitru sin Marcu, și să cadă în genunchi la icoane și să se roage intens să fie iertată pentru păcatul pe care-l făcuse (mai apoi rîdea de acele fleacuri, dar atunci avea 11 sau 12 ani și urmele reci ale buzelor lui Septimiu pe sîni o torturau). Avea coșmaruri însoțite de o ciudată senzație de sufocare, de dorință reprimată, visa mereu că nu poate să deschidă o ușă, și în urma ei ardea ceva și nu putea să scape, și se trezea țipînd, și căutînd în așternut pe cineva, dar ei, Slătinenii, dormeau singuri, părinții lor își creșteau copiii spartan, cu băi reci, cu echitație, cu dormitul nepereche în camere separate.

Urmaseră două săptămîni cînd se simțise fericită, o fericire încărcată de teribile remușcări. Ceva o lega de băiatul acela slab, cu ochi ce parcă nu vedeau bine, în care celălalt putea să zărească o absență foarte ușor de remarcat, niște ochi care cereau ochelari, și Septimiu nu purta ochelari; și mai ciudat era că apropierea lor nepermisă, de fapt, mai mult îi înstrăinase, pentru că băiatul tirav, îmbrăcat în uniformă de licean strînsă pe gît, cu *faux col*, fără să poarte șapcă în vacanță, mereu cu capul descoperit, cu o frunte asudată pe care îi scăpau șuvițe umede de păr blond, de o frumusețe ce nu putea fi încadrată în vreo categorie, față măslinie, linsă, lustruită ca o marmură, privire absentă, fără lumină, întoarsă spre interior, un adolescent tăcut, nevorbind decît foarte rar, plimbîndu-se singur printre pomii grădinii de la Domnești, căutînd în pămînt, și, pe urmă, același om la arie, cu un trup încă neîmplinit, dar musculos, niște mușchi prelungi ca niște fuse zvîcnitoare, și cu pectoralii aceia ce se strîngeau la efort cînd arunca paiele cu furca, părea că are două personalități în aceeași ființă: una plină de absență, gînditoare, absorbită de ecuațiile ei, acele exerciții interminabile, și alta activă, frenetică, plină de energie; doi indivizi deosebiți, dar emanînd aceeași melancolie de neînțeles. Septimiu surîdea rar și atunci parcă și-ar fi cerut iertare cuiva, avea niște dinți sănătoși, albi, totul respira sănătate din acest trup, și în același timp isca ideea de suferință ascunsă, și iată că, deodată, cineva îi

luase locul, cineva de trei ori mai mare decît în realitate, un trup umflat de apă, pe care mai apoi țărăncile îl acoperiseră cu flori, multe flori de cîmp, ca să nu mai poată fi văzut în hidoșenia lui, așa cum îl transportaseră într-un car, pe o scindură goală, acoperit numai cu un cearșaf în jurul șoldurilor, și în rest numai maci de cîmp de un roșu violent, cum erau macii pe aicea, unde probabil că pămîntul conținea fier. Ea nu mai înțelegea nimic, rămăsese numai cu amintirea acelei stări fericite de două săptămîni, cînd el parcă uitase ce se întîmplase între ei. Îl mai văzuse numai de două ori, vinerea seara, în micuța biserică cu sfinți militari pe tîmpla exterioară, între care rătăcea civilul Platon, fără aureolă. Stătea într-o strană, cu aceeași absență a privirii de care nu putea parcă să scape. Nu se ruga, Evelynne nu-l văzuse niciodată făcîndu-și cruce. Stătea numai în picioare, rezemat de lemnul lustruit al stranei afumate. Ridica din cînd în cînd privirile spre catapeteasma Pantocratorului, spre hora de serafimi sau heruvimi, cu aripi brodate, aurite, carbonizate de fumul lumînărilor, șterse, cîte șase aripi desfăcute ca niște armonici, segmentînd un zbor static. Și pieriseră și aureolele, nici Dumnezeu de pe tronul ceresc nu o mai avea pe a lui, părea numai un bătrîn obosit cu părul și el carbonizat, cu mîinile în poală, niște mîini osoase, prelungi, cum și le închipuise nebunul de pictor. Dascălul Dumitru sin Marcu psalmodia un text nesfîrșit, cu o voce egală, joasă, abia auzită, ea ședea în stranele femeilor, cele din stînga, puțin în urma lui, privindu-i profilul pur și vrînd să știe ce este dincolo de fața sa lipsită de curiozitate. Septimiu nu întorsese niciodată capul ca s-o privească, știa că este acolo și asta i se păruse ei lucrul cel mai adînc care îi lega. Fusesse un fel de cununie mistică, atunci se gîndea foarte intens la el, îl striga în gînd și bănuia că și el face la fel. Mai intraseră două țărănci desculțe, lipăind pe podelele mișcătoare de lemn, date totdeauna cu ceară, și peste care erau aruncate, ici și colo, țoale ieftine, dăruite de săteni. Muierile se închinaseră cu cruci mari și aprinseseră două lumînări și merseseră în fața altarului și îngenunchiaseră. Nu scoteau nici un cuvînt, se auzea numai vocea lui Dumitru sin Marcu.

Era o seară de vară, soarele scădea, cîmpurile erau treierate acum, ei nu mai mergeau să aducă sacii de grîu de la mașină, acel zgomot familiar continuu care începea de la cinci dimineața și se întrerupea pe la unsprezece și pe la patru după masă, pentru ca oamenii să mănince și să bea țuică sau apă din urcioarele de pămînt, nu se mai auzea. Locomobila greoaie, neagră, cu coș fusesse scoasă cu boii în afara ariei, și batoza de asemenea. Țăranii îi spuneau „vaporul“, și ea, această hardughie, avea într-adevăr ceva de vas pierdut într-o imensitate de cîmp tuns perie, din care rămăsese numai o întindere galbenă de grîu retezat, o mare searbădă, vegetală, spre care se năpusteau stoluri de ciori ca să mai culeagă ce scăpaseră secerătorii. Dar în memorie rămînea liniștea nefirească a bisericii întreruptă numai de glasul lui Dumitru sin Marcu. Se auzeau țiuiturile nupțiale ale rîndunelor, un șuierat ascuțit, cîntător, și tăierea aerului cu aripile, planarea lină a unor trupuri ușoare de pasăre, căutîndu-și un loc sub catapeteasmă. Sus, printr-un vitraliu spart, se zărea un cer mov care scădea, pierzîndu-și lumina, devenind indigo și apoi negru, odată ce noaptea înghițea acel amurg ~~expilînd~~ într-o liniște rumeșoasă de seară. Se auzeau turmele de vite întorcîndu-se de unde de la păscut, vestite de mirosul de praf sosind înaintea lor și trimițînd în aerul limpede turlă călătoare, urmate de mugetele prelungi și de bufnetul porților care se izbeau de garduri, și vocile omenești chiuind sau alunghînd animalele care greșiseră locurile de intrare și întorcîndu-le din mers, și pe urmă iar liniștea aceea neclintită dinaintea nopții cînd tot orizontul rotitoarelor miriști arse de arșița zilelor păstra încă o lumină, iradiînd ceva ce părea o aură, și cînd totul era înghițit, absorbit de către noaptea care lua în stăpînire totul și din acele miriști izbucnea țistuitul insectelor de noapte, greieri impudici, care marcau trezirea lor din letargia nesfîrșitelor amiezi, în momentul acela, în locuri îndepărtate, pe prispele caselor joase ale țăranilor se aprindeau opaițuri sau lămpi unsuroase în jurul cărora nori de insecte infime năvăleau, înconjurînd șovăitoarea lumină palidă cu un halou biziitor. Atunci simțurile i se ascuțeau și i se părea că aude pînă și zgomotul pașilor lucrătorilor de la calea

ferată, mișcându-se pe pietrișul rambleului haltei pierdute în cîmp. De undeva, dintr-un cătun îndepărtat, se auzea un strigăt ; atît, un singur strigăt omenesc, care putea să însemne orice : că cineva petrece, că a murit careva sau că s-a născut un copil. Pe urmă, tăcerea uriașă lua în stăpînire totul, cădea ca o lespede care strivea totul sub ea. Atuncea se încheia și slujba de seară. Ei părăsiseră, nu împreună, ci unul în urma celuilalt, în cele două vineri, biserica, mergînd prin iarba sălbătică, în felul țăranilor (Evelyne își scosese sandalele și umbla desculță), și el o urma fără un cuvînt și asta se petrecuse în două vineri la rînd, de fiecare dată la fel, ei stînd în cele două rînduri de strane, alătura, dar singuri, fiecare cu gîndurile lui, într-o comuniune stranie în care poate numai ea crezuse, cînd, de fapt, așa cum căutase să-i traducă doctorul Sergiu Lăcănescu în această evocare, *ea și-l atribuisse singură* pe Septimiu, cu un simț de proprietate care avea intoleranța vîrstei aceleia și care se dezvoltase mai apoi tiranic. Poate tocmai dispariția lui Septimiu contribuse la asta, acea insatisfacție că tînărul matematician îi fusese furat, frustrarea rămînînd multă vreme în memoria ei afectivă („De unde nevoia de compensație“, tradusese iar psihanalistul). Privite astfel, lucrurile semănau într-adevăr cu unele pagini citite în cărți mai tîrziu, dar ceva era adevărat. Odată cu dispariția lui Septimiu, un sentiment îngrozitor că i se luase un lucru irecuperabil se născuse dintr-odată și persista. În anul acela plecase mai devreme de la Domnești și abia așteptase să ajungă la Besançon, în orașul acela urît, meschin, cu o stradă principală foarte curată, străjuită de copaci bătrîni pe care domnii provinciali francezi se plimbau rigizi, sprijinindu-se în bastoanele lor, cu aerul de duminică, cu hainele bine călcate, cu obraji roșii de podgoreni și cu o aroganță strivitoare în priviri. Voia să uite lumea necunoscută, străină, și o îngrozitoare tristețe o luase în stăpînire în zilele următoare dispariției lui Septimiu. Gîndindu-se bine, nu-l iubise, suferise numai o deziluzie, ceva fusese înșelat în sufletul ei, acea idilă copilărească rămăsese neîmplinită, era ca și cînd cineva ar fi deschis o poartă spre o grădină dorită, dar o poartă deschisă numai pe jumătate care nu te lasă să intri. De fapt, suferința

se născuse din sentimentul că ceea ce se petrecuse între ei nu fusese un lucru mărturisit, văzut și de alții, lipseau martorii, adică dovada că această dragoste existase. Erau doar două ființe care încercaseră să se apropie una de alta și nu reușiseră. Sărutările lui pe sîni rămăseseră ca niște răni secrete, numai ale ei, dar iubirea trebuia strigată într-un fel (mai tîrziu avea să învețe să nu vorbească niciodată despre ceea ce simte), dar atunci ar fi vrut ca să fie întrebată ce se întîmpla cu ea, de ce are acel aer buimac, de ce nu doarme, de ce umblă în neștire pe miriști, de ce plînge din senin, și nimeni n-o întrebase, nimeni nu observase că trecuse în acea vară printr-o extraordinară stare de exaltare, că se schimbase. Nici măcar părinții nu observaseră nimic. Erau numai mirați că-i chemase mai devreme ca s-o ia de la Domnești. Ei nu sufereau moșia aceasta vara, veneau aici în septembrie sau în mai, cînd nu erau călduri toropitoare, cînd nu se împiedicau de ciurda de copii și nu auzeau larma lor boncănind pe coridoarele arhondaricului. Vara, aici locuiau numai bătrînii și copiii, separați de un etaj. Mai tîrziu Evelyne avea să-și dea seama ce se întîmplase cu ea în aceste vacanțe, cum, de fapt, acest loc de recreație pe care toți îl iubeau năștea în fiecare un sentiment ciudat de singurătate. Statul laolaltă, existența comună, cel puțin lui Evelyne îi inspira ideea să se întoarcă în grădina casei lor din Mircea Vodă. Pe surorile ei mai mari părinții le luau la mare. Făceau cu toții băi de nămol și ea nu suferea acest lucru. Fusese o singură dată și le spusese că nu vrea să mai meargă acolo. Soarele prea arzător, trupurile grase, unse cu noroiul acela cleios, lucios, mirosind puternic, apa ghiolului sărată, făcînd-o să lăcrimeze cu emanațiile ei care-i făceau sete, mereu căldura nesuferită de care fugea, și mai ales lipsa spațiului de la Domnești, cu acel orizont rotitor, bogat înaintea treieratului, cînd grîul se mișca în valuri în bătaia vîntului, sau în august, cînd se culegea porumbul și toți copiii aceia zgomotoși se jucau de-a indienii prin lanurile aliniate și furau cotołani în tecile lor verzi cu mătase din care făceau păpuși, și urma sfîrșitul vacanței și tot acel spațiu cules de rod rămînea pustiu. Mai tîrziu se iviseră două tractoare aduse tocmai din America, pe vremea cînd trăsura fusese atri-

buită servitorilor, și părinții lor soseau cu un automobil marca *Ford*, descoperit, condus de un șofer îmbrăcat într-un halat alb, cu ochelari de geam ca ai aviatorilor și șapcă cadrilată, cu mănuși și pantofi cu talpa groasă de cauciuc cu care apăsa pe pedalele uriașe ale vehicolului, și ei, copiii, înnebuneau de plăcere când auzeau claxonul vestind de departe sosirea călătorilor, plini de praf, cu hainele albite, și știau că vacanța se sfârșise și că în curînd vor încărca cuferele de voiaj și vor pleca, și atunci ea arunca o ultimă privire spre acel orizont rotitor pe care erau desenate cumpene rare de fîntîni, prăjini uscate, legate cu o nicovală la un cap și cu un lanț de spînzura o găleată la celălalt, și-și amintea de incursiunile făcute spre reperele îndepărtate, de ulucele de lemn putrezite, pe marginea cărora crescuse o mușită verde și de mirosul acela de nămol curat de cîmpie, fără salinitatea celui de la Techirghiol, de gustul insipid al apei pe care o scoteau din ciuturi, ei, copiii, agățîndu-se ca niște maimuțe de lanțul găleții, gata-gata să cadă în adîncurile misterioase ale fîntînilor. Poate amintirea era acel spațiu nesfîrșit și liniștea și opaițele și lămpile de seară cu roiurile lor sunătoare de muște și de țîntari și mugetele guturale de seară ale vitelor și apoi cerurile apăsătoare, limpezi, cu stelele lor mișcătoare, la care insomniacii bătrîni priveau toată noaptea din cerdacurile conacului într-o nemișcare care o înspăimîntase pe Evelyne. Ieșise într-o noapte afară, sufocată de un vis, și coborîse scările în goană numai în cămașă de noapte. Luna răsărise tîrziu și era spre zori. Curtea părea măturată de un fluviu de cositor. Desculță, alergînd ca să-și dea seama că a ieșit din coșmarul avut, Evelyne se opri în fața bisericuței care închidea patruleterul minăstiresc. Jumătate din chilii erau luminate nemilos de bătaia lunii, cealaltă jumătate rămînînd într-un întuneric dens. Și așezîndu-se pe piatra scărilor, simțise deodată ceva neobișnuit: nu era singură în acea curte pustie, deși nu se auzea nici o mișcare. Și cînd se mai obișnuise cu lumina nefirească, văzuse pe bătrîni stînd nemișcați, cu fața la lună, în fotografiile lor de răchită. Niște balansoare hodorogite, în care își petreceau cea mai mare parte din timp, ziua. Păreau morți sau înghețați, nu clipeau, nu făceau nici o mișcare.

Stăteau unul lingă altul, treji, fără o vorbă. Femeile, erau vreo trei, își așezaseră cîte o pătură peste picioare și ceilalți, bărbații, stăteau neclintiți în cămășile lor de noapte țepene. Nu le era frig. Păreau că nici n-o văzuseră sau poate chiar că n-o văzuseră, dar nu dormeau, ea simțea asta cu precizie. Erau treji și priveau fascinați luna ca și cînd ceva i-ar fi hipnotizat, acea magică lumină argintie, poleind deopotrivă olanele acoperișului și iarba curții și stilpii răsuciți între care spînzurau ghivece de flori, și ele iradiind în acea flacără rece a lunii. Însăpăimîntată, nu se mișcase multă vreme, cîteva ceasuri poate, oricum o vreme destul de îndelungată. Cerul începea să se albească, luna pălea. Părea că este absorbită de cealaltă lumină care abia se vestea, rămăsese numai un cerc vînat, palid, coborînd undeva spre cătunele țărănești. Niște cocoși rupseseră vraja încremenită, dăduseră niște strigăte care, ei cel puțin, i se păruseră că-i rup timpanele, și abia atunci Evelyne își dăduse seama că toți acei bătrîni se trezesc din fascinația nopții. Clipeau mărunț ca și cînd ar fi dormit cu ochii deschiși, dar nu dormiseră. Stătuseră într-o stare de veghe de care nu-și dăduseră seama și-n clipa aceea ea intuise (era o senzație foarte veche) că de la o anumită vîrstă tot acest aparat încărcat de avertizări care este trupul omenesc devine insensibil, că bătrîni nu mai reacționează, nu mai au impulsuri, nu mai sunt mișcați de nimic, că o nepăsare uriașă îi ia în stăpînire și-i guvernează. Probabil că după o astfel de veghe cădeau zdrobiți, pentru că unul după altul dispăruseră în chiliile lor ca și cînd lumina i-ar fi alungat. Se trezeau tîrziu, cu fețele buhăite, nemulțumiți, bombănind, certîndu-se. Nu le mai plăcea laptele pe care servitorii li-l aduceau în oale de pămînt zmălțuit, molfăiau pîinea proaspătă cu dezgust și ceasuri întregi o rumegau ca vitele cu dinții lor rari, cu gurile lor știrbe. Mîncau aproape toată ziua, fără înterrupere. Nu mult, dar de multe ori. Trebuiau să facă ceva ca să nu se plictisească. Probabil că nu se mai gîndeau la nimic. Acea rumegare nesfîrșită le ținea loc de orice altceva. Cînd nu mîncau, iar bombăneau și-și reproșau vechi lucruri pe care nici timpul nu le ștersese din memorie. Servitorii îi birfeau pe la bucătărie și ei, copiii, auzeau lucrurile astea. Își furau lingurițele de iaurt unul altuia

sau bucățile de zahăr ascunse pe sub perne sau sub saltele. Își umblau în borcanele de dulceață, și ele ascunse pe sub paturi. Slătineanca cea bătrână, străbunica Evelyni, care trăise 115 ani, era cea mai rea dintre ele. Le cotrobăia prin bagaje, le controla cearșafurile dacă sînt curate, le obliga pe celelalte bătrîne ale familiei să-și scoată rochiile la soare („să iasă putregaiul din ele“, cum zicea) și simbăta spre seară le hăitua spre sauna așezată în coasta arhondaricului, unde erau încinse cărămizi, peste care se arunca apă fierbinte, și toată chinovia aceea se umplea de un nour de abur care scotea toate nădușelile din babele scheletice care se sufocau, tușeau și dădeau să iasă afară, dar poarta grea din lemn de bute era încuiată pe dinafară de către Varvara Slătineanu care striga în gura mare, ca să fie auzită din lăuntru : „Acolo să stați, împielițatelor, să vă curățați, să nu-mi umpleți mie casa de lindini“. Bătrînele se obișnuiau încetul cu încetul cu aerul înăbușitor și se frecau cu săpun pe spate una pe alta și chicoteau și spuneau mășcări, privindu-și trupurile fleșcăite, dizgrațioase, cu piei ce atîrnau, și cînd baia de aburi lua sfîrșit, ieșeau învelite în cearșafuri, cu niște galenți de lemn în picioare, blestemînd-o pe Slătineanca cea bătrână care se prăpădea de rîs. Baia le făcea foame bătrînelor (bărbații se spălau la fîntîni, nu făceau băi de aburi, pe ei nu trebuia să-i smonească nimeni, se sculau dimineța la cinci și-și turnau apă rece peste trupurile schilave, țipînd de plăcere, și pe urmă se bărbierau cu niște brice mereu ascuțite de curele legate pe un canefas de lemn, și el vechi și lustruit de atîta întrebuintare, ca un os de mort) și năvăleau vesele, curate, unse cu alifii pe față și pe mîini, cu inelele lor vechi de un secol, unele fără pietre, găunoase, diamantul sau safirul pierzîndu-se cine știe cînd, cu mătânii sau mărgеле peste rochiile negre, cu părul pieptănat, *lins de pisici*, cum zicea Slătineanca cea bătrână, cu aerul triumfător al omului curat, gata să înghită găluște sau tăieței fierbinți, atunci fierți în uriașele oale din cuhniile mînăstirești. Mîncau cîte un ceas lung, ghiveci rece sau orez cu lapte sau ciulama de pui, molfăind lacom bucățile de carne și aruncînd oasele la pisici, o ciurdă și ele, sărind pe cărămizile

care țineau loc de podele, ale trapezei. Înainte de a ajunge în fața mesei în formă de potcoavă, băuseră pe furiș rachiu în chiliile lor și deveniseră gureșe. Se ciondăneau cu bărbații, aceia le aminteau și ei lucruri neplăcute din tinerețe. Parcă Varvara a bătrână nu fugise, pe la 1867, cu un ofițer rus la Petersburg? Dar fii-sa, bunica Evelynei, nu topise două moșioare la joc de cărți? Sau bărbații erau mai breji? spuneau la rîndul lor femeile, amintindu-le năzbitiile tinerețelor, duelurile ce nu avuseseră loc și femeile pentru care se ruinaseră. Copiii încă întîrziiau pe afară. Așteptau ca masa bătrînilor să ia sfîrșit, dar simbăta cina se lungea. Slătineanca cea bătrînă le dădea vin negru și nuci și bătrînii se îmbătau, dar nu așa cum se îmbată oamenii cînd sunt tineri. Nu erau agresivi, dimpotrivă, aveau pe față o blîndețe serafică. Întepeneau pe băncile lustruite ale trapezei, cu o privire capie, se înduioșau din te miri ce, amintindu-și de o plimbare, undeva, în pădurea Tuilleries sau la Versailles, sau pe un bulevard berlinez, și atunci, pe acele chipuri întepenite, se prelingea cîte o lacrimă, și, pe neștiute, se trezeau că tac împreună. Slugile adunau farfuriile și resturile de mîncare și goneau pisicile, și ei rămîneau încremeniți pe acele bănci, sub lămpile aprinse, și venea Gogoloaia, cum îi spuneau copiii bucătăresei, și striga la ei: „*Gata, doamnelor și domnilor, masa s-a terminat, sunt la rînd copiii, ce mai așteptați?*“ Și ei se ridicau, unul cîte unul și ieșeau din trapeză cu un mers prudent, sprijinindu-se de scaune sau de stîlpii pridvorului, și-și găseau pe întuneric micile lor odăi în care nu mai aprindeau lampa, și se întindeau liniștiți pe paturile tari, și se așezau cu fata în sus, cu ochii deschiși spre tavan, cu mîinile adunate pe piept, dorindu-și moartea, pentru că prea se simțeau singuri. Aveau copii, nepoți, strănepoți, dar aceia se risipiseră prin lume, se plimbau, își trăiau viața, le scriau rar, și ei erau trimiși aici în fiecare vară, alungați din casele proprii, pentru că îi încurcau pe cei mai tineri, și se regăseau ca la un azil, și timpul nu reușise să-i împrietenească. Se urau ani întregi, nu-și vorbeau, se împrieteneau după capricii, și acele cete de cinci sau șase sau șapte bătrîni aflați laolaltă se împărțeau în mai multe, pîndindu-se unele pe altele, și birfindu-se și dezgropînd

lucruri neplăcute, pîrîndu-se la servitori sau ducîndu-se la Varvara Slătineanu și vătîndu-se, declarînd că viața a devenit insuportabilă, cerînd mereu să fie luați acasă la ei, să fie urcați în tren sau duși cu trăsura sau cu automobilul mai tîrziu, că nu mai puteau respira același aer împreună, dar Slătineanca cea bătrînă îi cunoștea bine pe toți, le dădea bomboane fondante trimise de la București de nepoți, unele vechi și tari, ținute cîte doi și trei ani prin cine știe ce colțuri de cămară și pe care bătrînii le cronțăiau cu plăcere și se îmbunau. Dacă nu erau bomboanele fondante, erau dulcețurile de gutui sau de caise și un pahar cu apă rece și rahat Lokum adus de la Constanța și simburi de caise, uscați, cu gust de migdală. De prezența lor se lega și o altă amintire cumplită pe care Evelyne n-o uitase nici pînă acum. Următorul an, cînd se întorsese de la Besançon, refuzase Domneștii și își însoțise părinții și surorile la Techirghiol. Voia să uite probabil moartea lui Septimiu, deși, după cîteva luni în care colegelor li se păruse schimbată, adică mai taciturnă, fără veselia spontană de altădată, refuzînd să mai comunice cu celelalte, sau să schimbe confidențe, îl uitase pe tînărul matematician, și revăzuse conacul, cu aceiași bătrîni, ceva mai căzuți, dintre care unul murise cu o iarnă înainte, unchiul Benedict Slătineanu, fostul praporgic de la Grivița, care se lăuda băieților cu isprăvile sale militare. Copiii mai crescuseră, băieții aveau tuleie. Vreo doi, mai mari, nu mai veniseră în vacanță, făceau milităria, sau se pregăteau să intre în școlile superioare. Lucrurile păreau neschimbate, aceeași gîlceavă de dimineată, aceleași tachinări la bătrîni, aceeași nemulțumire că supele nu erau bine încălzite. Ea mai crescuse cu cîțiva centimetri, avea 13 ani, nu mai făcea baie laolaltă cu băieții, ca altădată; de fapt, nici nu mai voia să meargă la eleșteul acela care-i amintea de Septimiu. Trei veri la rînd, deși căldurile erau mari și înotatul rămăsese o plăcere pentru ea, nu intrase în gîrla cu stuf pe margine, plină de lintiță și pe care noaptea verișorii ei se plimbau cu o barcă hodorogită, sărutîndu-și verișoarele, pe Cleo, pe Hélène, care mai tîrziu se măritase cu un armator de două ori mai bătrîn decît ea și nimeni nu mai știa în ce colț de lume se mai află. Se ivise Puiu Tismana, pe atunci

elev la școala militară de ofițeri de rezervă din Pitești, la artilerie, cu fratele său Raul, și ei fiii unei Slătinece bogate, pentru prima oară la Domnești, picați din curiozitate, și care plecaseră repede de acolo. Se zvonea despre război, bătrînii unchi sau bunici începuseră să țină discursuri tinerelor vlăstare din neamul lor, dar aceia se gîndeau foarte puțin la viitoarele bătălii. Erau cam zurbagii, începuseră să bea și să joace cărți. În anul următor, cînd jurnalele aduceau primele știri despre luptele din Franța, și la noi abia se stinseseră ecourile luptelor din 1913 (războiul balcanic, Muntenegru, Prințesa Nathalie, vagi amintiri ale unei fete pe care nu o înteresau războaiele despre care auzea întîmplător), i se întîmplase Evelynei un lucru îngrozitor, și asta se lega de amintirea bătrînilor pentru care ea avea un respect tacit. Nu s-ar fi putut spune că era legată de vreunul dintre ei, dacă îl excludea pe unchiul Visarion Slătineanu, cel mai sărac din familie, cel ce fusese silit să exercite magistratura și care, paralizat, ședea într-un cărucior, împletind pulovere ca femeile, bătrînul de care rîdeau toți ceilalți și pentru care Evelyne avea o înclinație specială. Ea îl plimba pe coridorul arhondaricului în căruciorul lui cu arcuri, vorbindu-i franțuzește tot timpul, citindu-i jurnalele sosite cu o întîrziere de trei zile de la București, între ei născîndu-se o afecțiune ciudată. Dar nu despre el era vorba atunci cînd își amintea de acel lucru îngrozitor care i se întîmplase într-o după amiază de iulie, foarte fierbinte. Avea 15 sau 16 ani, trupul i se împlinise, se îmbrăca cu ușile încuiate, nu suporta să fie ajutată, cum făceau verișoarele sale, dar iată că într-una din zilele acelea insuportabile, cînd ceilalți erau duși la gîrlă să se scalde, ea intrase în saună, încălzindu-și singură cărmizile și apa fierbinte pe care o turnase deasupra, și nemairăbdînd aburii intenși din odaia încuiată deschisese ferestruica mică care dădea spre curte. Era asudată toată, stoarsă, epuizată, cu inima bătîndu-i foarte puternic, dar în starea aceasta de letargie voluptuoasă simțise deodată că este privită. Întorsese brusc ochii spre fereastra deschisă și văzuse capetele colilii ale unor bătrîni care o priveau. Erau doi sau trei, dacă s-ar fi gîndit mai mult i-ar fi identificat. O fixau impudic, nu se jenau de faptul că

ea îi surprinsese acolo, la fereastră, cățărați probabil pe un trunchi de copac sau pe un scaun, cine știe cum ținându-se în echilibru, doi sau trei, câți erau. Nu spuneau nimic, erau toți numai o privire intensă, lacomă, cu o nebunie neputincioasă în ea, o privire concentrată a mai multor ochi, care o dezgoleau mai mult decât era dezgolită, care o striveau, dându-i un sentiment de nimicnicie. Mai târziu, această rușine de atunci se transformase într-o provocare, se lăsa privită, intenționat când era goală, se făcea că uită deschise ușile cabinelor de la ștranduri, sau ușile odăilor în care se îmbrăca. Nu pentru Puiu făcea asta, când îi devenise soț, nu pentru amantii ei, pentru că ei, oricum, o vedeau așa, ci pentru alții, și-n provocarea asta se năștea nu știu ce satisfacție : jena din privirile celorlalți pentru că erau surprinși sorbind-o cu lăcomie, cu o dorință nedisimulată. Dar atunci, surprinzând acea lubrică curiozitate a bătrînilor, i se păruse că e pîngărită, că i se fură ceva numai al ei, o intimitate la care acești unchi sau buncici sau ce erau, decrepiți și libidinoși, nu aveau dreptul. Urlase ca și cum cineva ar fi aruncat pe ea apă fiartă și bătrînii aceia se speriaseră, și auzise bufnituri în curte și o cădere greoaie și pași tîrîți, și acea nenorocită fugă a bătrînilor care n-avea nimic viril în ea. Era o fugă rușinoasă, o fugă care cerșea iertare, o fugă mai rea chiar decât privirea lor, neputincioasă și lacomă în același timp. Și trei zile zăcuse în chilia ei cerînd mîncare în pat, nu voise să-i vadă, rușinată de rușinea lor. Și cînd îi văzuse, ei, acei bătrîni, cu capetele lor albite sau pleșuve, cu acele aureole albe în jurul tîmplelor, de păr coliliu, i se păruse o insultă. Îi ura intens pe toți, nici nu mai voia să știe care dintre ei fuseseră atunci la fereastră, erau cu toții vinovați, și ea încă nu putea înțelege dorința lor de a mai vedea un trup tînăr. Nu pricepea justificata lor curiozitate obosită, adică ce mai rămăsese, din toată existența lor, bărbătesc în ei, și privirea lor comună, scabroasă, nefrenată i se părea că echivala cu un viol...

Și mai trecuse o vară fără nici o întîmplare deosebită, unul dintre acei copii care crescuse pe nesimțite lîngă ea murise într-un accident de călărie, un altul fusese inter-

nat într-un sanatoriu, suferind de plămîni. Dar numărul verișorilor nu se împutînase. Nici bătrînii nu se împutîneau. Apăreau alții, pe care Evelyne îi știa. Fuseseră bărbați în putere, se întîlnise cu ei în marele lor salon din casa din Mircea Vodă. Erau îmbrăcați în costume croite la cei mai buni croitori, își dădeau importanță, vorbeau despre călătoriile făcute cu vapoarele și cu aeroplanele. Unul ajunsese pînă în America de unde se întorsese schimbat, spuneau ceilalți. De la tonsura care nu mai avea nimic din moda arhaică a acestor meleaguri și pînă la hainele, toate din stofă bătută, în carouri și culorii vii, la șepcile și pantalonii bufanți de globe-trotteur, era un fost ministriabil din familie, care, din cauza asta, își pierduse locul din Parlament, dînd pîine de mîncat caricaturiştilor de la jurnale, și care, deodată, își pierduse tot aplombul și toată făloșenia bărbătească, transformîndu-se dintr-un sportiv, cum arăta abia în urmă cu doi ani, într-un moșneguț topit în el însuși ca și cînd toată schelăria aceea de oase și mușchi s-ar fi scurs undeva în pămînt, și la care bătrîna Slătineancă, șefa tribului lor, privea, ca la o gînganie. „E ramolit, dragele mele, arunca celorlalte bătrîne, s-a gagarisit, nu-l vedeți ? Păi eu la vîrsta lui, ehe, nu mai trăiește răposatul să vă spuie ce făceam. Trebuia să mă încuie în casă cînd pleca la Club. Un nenorocit.“ Și lîngă acești bătrîni noi, se iviseră iar cei doi frați Tismana : Puîu și Raul, „Ioneștii“, cum le spunea cu dispreț bunica lor, pentru că Tismana ca Tismana, mai mergea, dar să-și mai spună și Ionescu, după tată, asta era prea mult ! Primul, politician, rece, mai mare decît ea cu cinci sau șase ani, sosit de pe front într-o scurtă permisie, nu îmbrăcat ofițerește ; celălalt, fratele mai mare, Raul, un nebun și jumătate, de 23 de ani pe-atunci, lăudîndu-se că și-a scos certificat de nebun ca să nu îmbrace haina militară, ținîndu-se de șotii și umplînd viața acelor bătrîni de farse și glume, care îi distra de minune. Juca toată noaptea pocher, cu fiul Varvarei Slătineanu, și el de 72 de ani, vechi stilp de cafenea bucureșteană, sau cu unchiul Gogu Manole Slătineanu, deputat, edec, mare orator, prieten cu Take Ionescu, care spărsese vreo trei căsătorii pînă la venerabila-i vîrstă, ca să nu mai vorbim de cel de-al patrulea jucător de cărți, cu care Raul își pierdea nopțile, domnul

Vasiliade, care nu făcea parte din familie, fiind numai avocatul ei, cel ce descurca și incurca lungile și nesfârșitele procese de partaj și moștenire.

Lui Evelyne, Puiu nu-i spusese nimic la început, când îl cunoscuse, celălalt, frate-său Raul, era mai amuzant. Avea un fel de a-i face curte, insolent, care o puneă în încurcătură : „Dar tu de unde te-ai mai ivit ? Ești tot din spița noastră ?... N-arăți rău deloc. Când ai să te măriți să-mi spui și mie. Soții trebuiesc ajutați, sunt niște timp-piți, ascultă la mine. Ai să cauți cu lumînarea niște amanți, dar n-ai face rău să începi cu mine. Te-aș putea învăța multe lucruri. Nu mă ocoli.“ Și o bătea ușor cu două degete peste obraji, fapt care o făcea pe Evelyne să simtă cum roșește pînă în creștetul capului.

Dar în cuvintele lui Raul existau încă de pe atunci niște sugestii pe care ea numai le înregistrase, singură stînd în odaia aceea ca o chilie pe care o ocupa în fiecare vară, se gîndise întîi cu indignare la posibilitatea ca vredată să aibă un soț și amanți în același timp, lucrul ăsta se putea întîmpla în romanele pe care le citea, dar în viață era altfel. O oarecare severitate existase în felul de a fi fost crescută, asta făcea parte din ceea ce numea maică-sa „cultul familiei“. Aparținea unui vechi trunchi genealogic care lăsase multe ramuri în societatea românească. Sigur că istoria acelor înaintași și urmași, a noilor veniți între Slătineni, a „metecilor“, cum se exprima Varvara Slătineanu, nu era totdeauna ireproșabilă. Se povesteau grozăvii despre niște mătuși și despre niște unchi. Nici nepoții și verișorii nu erau toți exemplari. Cronica de familie a Slătinenilor era încărcată de răpiri spectaculoase, de divorțuri neașteptate și conflicte între rude, dar, cel puțin, în linia femeiască, o anumită conduită se respecta, sau unele fapte erau bine acoperite și rămîneau tănuite de-a lungul vremurilor, cel mai regretabil lucru rămînînd substituîrea unor bijuterii ale fiicei mai mici a sorei Slătinenței celei bătrîne, substituîre făcută de un fel de aventurier : Jean-Pierre Berthier, diplomat, fost ambasador sau așa ceva, rătăcit pe la începutul secolului la Constantinopole cu averea Athenaisei, toată investită în briliante cumpărate cu galbeni de aur luați pe partea

ei de moștenire. niște moși fără sfârșit din Ialomița și Mehedinți : după care, nenorocita, săracă, părăsită, disprețuită de cei din familie pentru naivitatea dovedită (era singura Slătineancă care pășise așa ceva), se închisese în minăstirea Găvanul, de unde nu mai ieșise decît pe nă-sălie, înmormîntată în biserica sfîntului lăcaș, cu mare pompă, ca o sfîntă ce fusese. Evelyne știa din auzite că murise la 93 de ani, frumoasă, plină de serenitate și tot acel dispreț al familiei care o înconjurase trei sferturi de veac se transformase într-o adorație unanimă, exemplul ei nelipsind de la toate agapele familiei, cînd, la Domnești, la masa trapezei se adunau cîte 40 de membri ai familiei. La exemplul acestei femei care avusese un atît de mare nenoroc în viața intimă se gîndea atunci Evelyne, simțînd agresiunea din cuvintele lui Raul care, totuși, odată cu trecerea vremii, și repetîndu-se în alte variante și în alte împrejurări, începuseră să lucreze asupra ei într-un fel foarte curios : pe de-o parte, un refuz de a gîndi la actul fizic al dragostei, care începea să devină în ochii ei o pîngărire și o intimitate de neimaginat, și pe de altă parte, tocmai această idee de a fi silită să suporte într-un fel pe care încă nu și-l imagina prezența unui bărbat necunoscut îi stîrnea o tulburătoare curiozitate, care îi tulbura somnul.

În toamna aceluiași an, cu puțin înainte de a se întoarce în Franța, la Besançon, în vecinătatea Domneștilor apăruse fiul unui fost vechil al Slătinenilor, Grigore Popescu, locotenent de 23 de ani, rănit, cu un braț în atele, nu atît frumos cît agresiv, cu acel dispreț pentru lumea civilă pe care îl luau toți războinicii abia scăpați dintre obuze, uitînd de marșuri, tranșee și mizeria frontului. De statură potrivită, musculos, mîndru de uniforma sa, călărind pe un cal murg, captură de pe front, cine știe cum luată cu el în lunga permisie de convalescență, unul dintre acele animale de care te poți îndrăgosti pentru că avea ceva ireal în felul de a alerga și nechezăturile lui nu semănau deloc cu cele ale cailor hergheliilor de la Domnești. Evelyne călărea de la șapte ani și cunoștea ce înseamnă un cal bun și un cal prost și apariția acestui armăsar de trei ani, lucios ca o focă, suplu, cu un fuleu prelung, sacadat, ce o ducea cu gîndul la saltul delfinilor

în mare, acea nălucă a cîmpului cules (era la jumătatea lui septembrie și știuleții de porumb se uscau, păreau o imensă masă a lui Cristos din săptămîna patimilor, plină de luminări scurse și topite, și ea rătăcea singură pe acele drumuri de țară, tot călare), cînd auzise prima dată de undeva (din vecinătățile acelea vîndute de Slătineanca a bătrînă acelui vechil, vreo 200 de hectare de pămînt mai prost, luate în stăpinire de acel Grigore Popescu) un nechezat straniu care îi făcuse frică la început și undeva sub linia orizontului trecuse ca un fulger, cal și călăreț, o săgeată rapidă care dispăruse în cîteva secunde. Domneștii erau aproape părăsiți. Ciurda de veri și verișoare plecaseră care încotro, trăsurile și șaretele căraseră o săptămînă bagajele la mica haltă, în care se opreau numai două trenuri în fiecare zi, unul de dimineața care aducea lumea vara la Domnești, și altul, seara pe la șapte, transportînd pe cei care plecau toamna. Rămăseseră numai bătrînii, larma aceea veselă de voci amestecate, de strigăte, de puști care se bat cu pumnii, se rănesc și se reclamă mamelor sau bunicilor, dispăruse și nu mai erau nici mesele zgomotoase cu bătaii cu bucăți de pîine și cu linguri îndoite și izbite de lemnul mesei circulare. Totul se liniștise, Domneștii aveau ceva într-adevăr minăstiresc. Ea întîrziase pentru că în anul acela internatul de la Besançon se deschidea abia la 15 octombrie din cauza unor reparații. Părinții o chemaseră la București, dar ea preferase aceste locuri în care morțiul toamnei încărcate de mirosuri de rădăcini arse după ce fuseseră deștelenite, de buruieni sălbatice scăpate de fierul plugului, undeva în margini de drum, umplea tot locul de un farmec nespus. Nu întîrziase niciodată atît la Domnești și locurile i se dezvăluiau cu un farmec nou. Peisajul se schimbase, altfel suna cîmpul nesfîrșit, ogoarele arate în așteptarea însămînțărilor de toamnă. Cerul era de un palid dureros, de undeva din orizont soseau triumphiuri de corori strigîndu-se amarnic. Era o nesfîrșită migrație deasupra cîmpiilor și, pe la amiază, găsea printre brazde pui morți sau încă zbătîndu-se, căzuți din cer, pierduți în marșul tăcut și vislitor al păsărilor. Din livada cu nuci se auzea zgomotul prăjinilor care izbeau crengile și sunetul ca de ploaie al fructelor căzînd pe iarbă. Mai într-o

parte se strîngeau prunele și un miros de iod amestecat cu ceva care putrezea umplea aerul. Se făcea țuica. Slătineanca cea bătrînă bea la cot cu țărani lingă cazane. Trăznea a boștină, a porumb copt, undeva în lanuri și rarile voci omenеști și îndepărtate păreau vătuite, o pace adîncă cuprinsese arhondaricul în care bătrînii dormeau mai mult ca niciodată, ațipind înfrigurați de răcoarea care lua locul acelei călduri nesfîrșite a verii. Sîngele lor subțire se înfiora, scoteau afară velințele și mițele din chilii și-și învăluiau trupurile uscate, stînd tot în balan-soarele lor de nuiele, nemișcați, muți sau morfolind prune uscate între dinții rari, sorindu-se în lumina aurie de septembrie. Evelyne îi lăsa singuri și pleca prin împrejurimi. Există undeva o punte peste care copitele calului său scoteau zgomote de tobă. Și dincolo de punte începea un cîrng de salcîmi, acum galbeni toți, uscați, sonori ca niște violoncele între care fișiiitul alergării calului se repercuta pînă departe. Începuse să înțeleagă pentru ce caută acele locuri, de ce schimbă mereu direcția alergării, aștepta să întîlnească acel cal strașnic și pe călărețul său. Și într-o zi, pe neașteptate, fiul lui Grigore Popescu, locotenentul Eduard Popescu, cu stînga legată în atele, cu o eșarfă violetă, cu o privire iscoditoare, imperativă, descălecăse sprinten în fața bisericii și legase cu mîna liberă calul de un stîlp al pridvorului. Totul fusese făcut cu o precizie care dovedea o lungă îndemînare, trădînd un militar. Era îmbrăcat în uniformă lui de locotenent, cu cizme, cu un chipiu care îi adumbrea jumătate fața, se mișca ușor, parcă dansînd, căutînd pe cineva în jur. N-o zărise. Întrebase tare : „Nu e nimeni aici ?” Evelyne nu-i răspunsese. Era fascinată de calul acela murg, cu gîtul lung, cabrat, de urechile lui ascuțite și de privirea sălbatică, de vibrarea mușchilor umeziți de atîta goană. Un astfel de cal nu mai văzuse niciodată. Se ivise un rîndaș cu care acum locotenentul vorbea. Avea nevoie de un potcovar și-l întreba pe Vasile, parcă astfel se numea rîndașul, unde ar găsi așa ceva, și ei aveau un potcovar, și unde putea fi potcovarul atunci ? În sfîrșit, o tevatură din asta care îi permise să meargă pînă în cămări și să ia cîteva bucățele de zahăr în palmă cu care se apropie de calul locotenentului. Armăsarul ronțăise cu plăcere, ea

il mîngiase ușor pe coamă, voia să-i simtă mirosul de animal încins, de piele umezită de alergătură, privise șaua tocită, legată bine, militărește sub pîntece, și zăbala de argint. Și atunci auzise glasul necunoscutului în spatele ei : „Domnișoară, nu ți-este frică de cai ?“ Era mai scund cu cîțiva centimetri decît ea, asta avea să observe și la Puiu mai tîrziu, chipul lui nu-i spusese nimic atunci. De fapt, întotdeauna imaginea acestui locotenent avea să se lege în memoria ei de superbul animal pe care-l hrănise cu zahăr. „Nu, nu-mi e frică.“ „Eduard Popescu“, se recomandase el, înclinînd ușor capul după ce salutase cu mîna la chipiu. Sînt fiul vecinului dumneavoastră. Căutam un potcovar. Doamna Slătineanu nu e acasă, mi s-a spus, e plecată cu careta la gară. Bănuiesc că sunteți nepoata ei.“ „Și ați găsit potcovarul ?“ „Da, o să vină după masă cu cele de trebuință. Vă place calul meu ?“ „Da, îmi place foarte mult.“ „O captură de război. Trebuie să fie un armăsar saxon.“ „Cum îl cheamă ?“ „Glonț!“ Evelyne izbucnise în rîs. „Ce lipsă de imaginație !...“ Locotenentul o privea contrariat. „De ce rîzi, domnișoară ?“ „Mi se pare curios ca un animal atît de frumos să se numească atît de ciudat.“ „Noi, militarii, n-~~ve~~m atîta imaginație.“ Și-i întorsese spatele. Se supăraseră. Avea să-l vadă abia peste cîteva zile, din întîmplare, lîngă eleșteul în care se înecase Septimiu, în urmă cu trei ani. Mult mai tîrziu își dăduse seama că locul acela nu-i mai aducea aminte de el, în mod curios. Locotenentul nu mai era îmbrăcat militar de data aceasta, avea numai o cămașă cu mînecele retezate și niște pantaloni de călărie. Era mai ars de soare ca atunci cînd îl văzuse întîia oară, pentru că ultimele zile fuseseră călduroase. Nu părea supărat, descălecaseră și-i ieșiseră înainte, ajutînd-o să coboare de pe calul ei. „Cel puțin o galanterie regimentară are“, gîndise cu o răutate pe care nu și-o explicase. Mergeau amîndoi unul lîngă celălalt, fiecare ținîndu-și calul. Se opriseră undeva deasupra micului lac, invadat acum de mătasea broaștei și de un stuf pălit. Era spre amiază, soarele pripea, dar n-avea violența din vară. Era ca și cum ai simți pe piele numai arsura unei oglinzi care-l reflectă. Conversația decursese stupid. Ei nu-i spunea nimic acest băr-

bat, dar recunoștea că, după atâtea zile de singurătate, un om care-i povestea ce se întâmplă, undeva, în locuri necunoscute, unde oamenii se războiesc, unde explodează obuze și soldații își spintecă pîntecele cu baionetele, putea să fie, în oroarea descrierii acestor fapte, un lucru interesant. „Și dumneata cum ai fost rănit?” „La o șarjă, un atac de cavalerie. O acoperire din flanc care fusese prevăzută de inamic.” Terminologia militară îi scăpa Evelyni, dar începuse să asculte cu interes. „Și de fapt de ce fac oamenii războaie?” Locotenentul rîsesse într-un mod care aproape o jigneă. „Dar pe ce lume trăiești, domnișoară? Există interese, teritorii care sunt furate de către statele puternice statelor care sunt bănuite mai slabe. La asta trebuie să mai adaugi și setea de glorie a generalilor, a ofițerilor în general. Ofițerii sunt o castă. Meseria lor sunt armele, trebuie să și-o exercite, dacă nu există războaie, ele trebuiesc create, indiferent de cauze.” Uimirea Evelyni creștea. „Și dumneata faci parte din casta aceasta? Vrei să spui că ți-ai dedicat viața bătăliilor?” „De ce nu?” „Chiar cu prețul acestui braț rupt care putea să fie, probabil, tăiat?” „Chiar cu acest preț.” Vorbea cu o fudulie găunoasă, sau cel puțin așa i se păruse ei atunci, pentru că nu înțelegea cum poate să se laude cineva cu faptul că probabil omorîse oameni. Asta o și sili să-l întrebe: „Și dumneata ai ucis pe cineva?” „Ba bine că nu! Pentru asta este făcut războiul. Ca să fie omorîți oameni.” Evelyni încheiase convorbirea, care începuse s-o plictisească. Și o făcuse cu o altă întrebare: „Ai potcovit calul?” „Da. Mi-era frică că n-am să găsesc un om pentru asta și lucrul m-ar fi plictisit. Sunt într-un concediu medical. Îmi omor timpul. Dumneata?” Evelyni îi povestise că mai întîrzie pînă pe la jumătatea lui octombrie, după care pleacă în Franța, la institutul unde studia. Nu era mirat că aude că în timp de război ea putea să ajungă pînă în Franța, părea mai curînd contrariat că ea este încă elevă, i-o și spusese. „Dar ce credeai dumneata? Arăt atît de bătrînă?” Și rîsesse în felul acela nesuferit care lăsa să înțeleagă pe cei pe care nu-i sufcrea că sunt limitați, proști. „Atunci, un logodnic?” „De ce neapărat un logodnic?” „Pentru că fetele la vîrsta dumată, domnișoară, se logodesc. E mai sigur pe vremurile astea. Nu vrei să

mai călărim puțin ?” Se urcaseră pe cai. Locotenentul voia să-i arate că are un animal mai bun. O depăşea uşor, pe urmă o aştepta, avea un suris nesuferit, ținînd să sublinieze inferioritatea ei. Evelyne începuse să se enerveze, dar se stăpînise. Îşi solicita calul, lovindu-i pîntecele cu micile ei cizme cu toc ascuţit, dar acela făcea numai ce putea. Se depărtaseră de eleşteu, alergau undeva departe, în cîmpie, pe un drum lăturalnic, plin de praf, şi el ar fi trebuit să ştie că, urmîndu-l, tot acel val de pulbere o invadează, dar nu-i păsa. Din cîmpurile culese, explodau cîrduri de ciori, speriate de galopul cailor. Cărarea urca. Şi undeva, pe un gorgan, pămîntul se văzu, nesfîrşit în jur, un disc uriaş, arat, străjuit de rarele cumpene ce se estompau în depărtare. Nu ştia unde se afla, avea impresia că se rătăcise. Îl strigase, şi-şi întorsese calul, zmu-cindu-l de hături. Măcar să simtă şi el în nări praful iute, ridicat de copitele armăsarului său. Dar o ajunsese repede şi o întrecuse iar. Rîdea ca şi cînd ar fi nechezat. Evelyne se hotărîse să-i ceară calul. O fascina fuleul acela prelung al lui *Glont* („Auzi ce nume idiot !”), dar pe urmă se răzgîndise („Mai bine i l-aş fura. Un asemenea animal merită să fie furat”). Ajunseseră din nou în faţa eleşteului, dar într-o altă latură a lui, cu o limbă de nisip sinuoasă, unde apa era limpede, străvezie. Locotenentul descălecăse şi o ajutase şi pe ea să atingă pămîntul. „E o vreme de baie, nu crezi ?” „Doar n-ai să-mi spui că vrei să te scalzi în faţa mea ?” îl întrebăse, uşor contrariată, Evelyne. „De ce nu ? Dacă ai să te întorci cu spatele, eu am să intru în apă şi am să înot puțin şi dacă vrei, ai să vii şi dumneata, că n-am să mă uit cînd te dezbraci. Şi asta e totul.” „E nebun, gîndise ea. Îl cunosc de cîteva zile şi vrea să ne scîldăm împreună. Goi ca Adam şi Eva.” Îi răspunsese, nu supărată, indiferentă : „Dacă vrei, eu te las să intri în apă şi te aştept mai departe.” „A, nu, stăm mai bine aici, pe nisip. Nu eşti prea prietenoasă.” „De ce nu sunt prea prietenoasă, pentru că nu primesc ceea ce mi se propune ?” „Poate ai prejudecăţi. Să ştii că războiul ăsta a simplificat multe lucruri.” „Ce înţelegi prin a simplifica ?” „Poate că oamenii sunt mai puțin ipocriţi. De pildă, nu mai fac caz că intră amîndoi într-o

gîrlă ca asta.“ Nu înțelegea deloc ce vrea să spună. A, să fi știut, să-și fi adus un costum de baie, era altceva. Doar nu mai erau niște copii care puteau să se scalde împreună, dar se vede treaba că militarii nu mai aveau nici o rușine. Un braț rupt, între atele, îți dădea dreptul la orice. „Nu mergem?“ „Prefer să fac o baie acasă. Avem saună.“ „A, ce interesant!“ Încălecaseră și drumul se scursese în tăcere. Pe urmă, lipsise cîteva zile, ea se plimbase iar singură, fără să-l întâlnească. Nu putea să spună că-i lipsise. Dimpotrivă, o senzație de eliberare o încerca. Într-o duminică, reapăruse. O aștepta la capătul unui lan de floarea soarelui, necules. Era și mai înnegrit de soare. Eșarfa lipsea și ținea hăturile cu ambele mîini. „Ce mai faci!“ o întrebuse de departe. „Bine. Dumneata?“ „Cu treburile. Mă pregătesc să plec. Peste cinci zile voi fi iar între soldații mei.“ Și pe urmă vorbise multă vreme despre primejdiile care-l așteptau, despre eroismul trupelor și posibilitatea ca să nu se mai întoarcă. „Vrea să-mi stîrnească mila, dar pe mine nu mă înduioșează soarta soldaților“, gîndise Evelyne. Era o zi cu cer sur, nu înnorat, cît cu soarele acoperit de o pîclă densă, tîritoare. Fumuri prelungi se tăvăleau sub cerul jos. Tot se mai băteau nucii în livada din apropiere. Se auzeau prăjinile lipăind. Bătea un vînt rece și cînd se opriseră pe malul eleșteului el adusese o pătură ascunsă sub șaua calului. „Azi e rece.“ O așternuse pe limba aceea sinuoasă de nisip și se lăsase într-un cot. Nu mai era îmbrăcat în cămașa cu mîneci scurte, purta un veston desfăcut la gît, sub care se afla o cămașă kaki. Și își pusese de dimineață o jachetă, pentru că simțise prima undă a toamnei pătrunzînd în locul deschis și văzuse ultimul cîrd de cocori lopătînd leneș sub orizont. „Pot să fumez?“ întrebuse. Pînă atunci nu-l văzuse fumînd. Scosese o tabachere subțire, din care alesese o țigară. O aprinsese și un fum verde se împrăștiase în jurul obrazului său. Tăcuseră multă vreme privind apa zbicită de vîntul acela rece și ea se întreba ce caută acolo, lîngă bărbatul care nu-i spunea nimic. „Plictiseala, asta este. Totdeauna trebuie să stăm cu cineva. Trebuie să vorbim. De ce trebuie să vorbim?...“ „La ce te gîndești?“ o întrebuse, în cele din urmă locotenentul. „La nimic special. De pildă, de ce te numești

dumneata Eduard ?“ „Crezi că știu ? Dumneata de ce te numești Evelyne ?“ Nu-i spusese niciodată cum o cheamă, dar probabil că știa de la slugile lor. Pe urmă iar tăcuseră multă vreme. Soarele se căznea să iasă din nămolul de ceață în care era înfășurat ; peste cîmpii se tîrau acum trîmbe de praf. Și bătaia aceea a nucilor nu se mai sfirșea. „Pot să stau mai aproape de dumneata ?“ o întrebăse. „Stai destul de aproape de mine“, îi spusese iar, cu acel surîs nesuferit care ar fi trebuit să-l descurajeze. Îl simți cum se enervează. Un mușchi al feței i se zbatu, și o săruta, dar nu în felul acela sfios, în care o sărutase fără s-o privească : „Cu fete ca dumneata știu eu ce ar trebui făcut.“ „Adică ?“ Nu-i răspunsese. Scormonea în nisip cu cizma. Furios, aruncase țigara și ea știu că va urma o violență. Și violența urmă. Se prăbușise peste ea și o sărută, dar nu în felul acela sfios, în care o sărutase Septimiu. Era mai mult o mușcătură, din care răzbătea o dorință ce nu putea fi oprită. Asudase, gîfîia, ea se zbătea să scape și cînd scăpă, îl întrebă uluită de îndrăzneala lui : „Ce vrei să faci ? Ce vrei să faci ? Ești nebun ?“ „Nu sînt nebun deloc. Nu ești prima femeie care nu se lasă.“ Cuvintele astea răsunau în urechile ei îngrozitor, aveau ceva trivial, de neimaginat. Așa se luau țigăncile la arie, o știa din povestirile bătrînelor la care trăgea pe furiș cu urechea. Era greu, îi strivise pieptul, căuta să-i smulgă veșmintele și lucrul devenea insuportabil, gîndul că s-ar fi putut întoarce acasă cu bluza sfîșiată și ar fi putut-o întreba cineva ce i se întîmplase, făcea ca ura ei să crească, și-l zgîrie, și-l lovi cu pumnii în ochi și-n obraz. Era mai puternică decît bănuise acest locotenent. Urcatul pe prăjină, gimnastica la paralele, săritul coardei, gimnastica la minere, călăritul, astea toate contau mai ales acum, cînd simțea că bărbatul nu s-ar fi dat în lături de la nimic. Îl lovise cu genunchii în pîntece, se răsucise sub el și scăpase sărind în picioare. Găsise rapid cravașa cu care își îndemna calul și cînd el, în genunchi încă, privind-o nedumirit, voia să știe ce i se întîmplase, îl pleznise cu sete, de cîteva ori, peste obraz, sfîrtecîndu-i pielea. „Na, să mă ții minte ! Brută ! Ce fel de ofițer ești, dacă n-ai onoare ?“ Și-i întoarse spatele, suindu-se pe calul ei și pornind în galop. (Doctorului Sergiu Lăcănescu nu-i mai

spusese că, de fapt, în toată acea goană pînă la conac, deși plînsese tot timpul, dorise, din motive pe care nu le cunoștea, să o ajungă cu acel minunat cal, care alerga mai repede decît al ei, și s-o trîntească într-un șanț. Și această dorință rămăsese toată viața ei inexplicabilă.) Pe locotenentul Eduard Popescu nu-l mai văzuse niciodată. Aflase întîmplător mai tîrziu, de la mătușile sau bunicile sau verișoarele sale, că murise „eroic pe front“, cum spuneau ele, și că fusese înălțat post-mortem la gradul de căpitan. Dar știrea aceea nu-i mai spunea nimic, nu voia să se gîndească în nici un fel și niciodată la întîmplarea nenorocită care o modificase totuși...

În anul următor nu plecase nimeni nicăieri. Războiul mergea prost, nemții ocupaseră Bucureștiul. Guvernul și armata țineau frontul la Iași. Pe ea vara o prinsese în casa din Mircea Vodă. Rămînea multe zile singură, părinții săi plecînd foarte des la recepții. La Cercul Militar se dădeau baluri și ofițerii germani făceau curte cucoanelor din elita bucureșteană, ba vreo cîteva își plasaseră fiicele, căsătorindu-le cu unii dintre aristocrații sau junkerii ocupanților. Maică-sa o certa că stă retrasă și că nu participă mai des la aceste petreceri, dar pe Evelyne prezența atîtor uniforme o făcea să-și aducă aminte de locotenentul Eduard Popescu. Grădina casei lor se sălbăticise, nu mai avea cine s-o îngrijească, fostul lor grădinar, care se dovedise a fi un fel de spion, îi părăsise și se spunea că avea grad de căpitan în armata germană. Fusese un om politicoș, îndatoritor, domnul Hermann nu vorbea decît despre trandafiri și azalce, despre plantele ciudate care creșteau în sera lor de iarnă, cine să bănuiască că bărbatul între două vîrste care fuma tutun dintr-o pipă de porțelan și se bărbiera în fiecare zi, cu părul tuns peric și cu o rigiditate abia mascată, era un ofițer? Autoritățile germane nu le făcuseră nici o greutate, dimpotrivă. În casa lor din Mircea Vodă veniseră cîțiva demnitari. toți cu vederi progermane, care salutaseră pe ocupanți. Pe Evelyne n-o interesa politica și convorbirile acelea nesfîrșite o plictiseau de moarte. Începuse să frecventeze cercurile unor domnișoare din lumea bună, și ele rămase în București cu părinții, adunîndu-se joia după masă la așa-numitele ceaiuri, după moda englezească.

unde dansau după muzică de gramofon. Niște petreceri decente, terminate pe la opt seara, cînd pe ea o însoțea pînă-n Mircea Vodă cîte un tînăr sublocotenent german, cu care se înțelegea în limba domnului Hermann pe care o deprinsese în convorbirile cu acesta de-a lungul anilor. Acești tineri blonzi, corecți, bătoși erau foarte romanțioși. Cînd aflaseră că are pian acasă, o rugaseră, mai ales unul dintre ei, Wilfried, să-l lase să cînte, și ea primise bucuros. Dar asta se întîmplase numai de cîteva ori și pe urmă el trebuise să plece pe front, și în acel început de vară parcă îi lipsea ceva, sunetul melancolic al sonatelor lui, cîntate din memorie la vechiul pian al casei lor. Asta se întîmpla în unele după-amieze. Geamurile erau deschise larg spre vasta grădină, cu tunelurile ei întunecoase de frunziș, cu acei tei sau stejari sau platani de pe vremea lui Cuza-Vodă, acum bătrîni, cu coroane uriașe, care furau tot soarele, cu acea taină a aerului filtrat printr-un frunze și răcoarea ce pătrundea pînă în înaltele odăi. Cînd se întuneca bine, ea aprindea lumînările, și atunci părul său blond se reflecta în capacul negru, de lac al pianului, ca și mîinile cu degete prelungi, alergînd pe clapele de sidef. Wilfried n-o privea, căuta undeva în memorie notele nevăzute, cu ochii pe jumătate închiși, dăruind muzicii. Ea stătea răzimată de pian, în fața lui, privindu-l, și bătea din palme mărunț, scoțînd niște aplauze mici, singulare, ce se pierdeau sub candelabrele greoaie. Erau singuri, dar el nu-i spusese decît o singură dată, și anume în ultima zi, înainte de a pleca — pentru o lungă vreme : *Du bist schönne*, cu un glas aproape fără afecțiune, sărutîndu-i mîna și bătînd din călcîie, cu cascheta sub brațul stîng, și numai în privirea care rămînea rece și egală totdeauna scripise ceva ce aducea cu un sentiment reprimat, dezvăluit numai un minut, lung, de tăcere, cînd o privise în ochi și dispăruse prin cadrul acelei uși înalte, cu clante aurite, pe care o închisese atît de încet de parcă ar fi fost o umbră. Zgomotul de pași pe treptele de piatră și apoi pe pietrișul aleii pînă la poartă, și o clanță care se închide, nu izbită, închisă, atît...

Prin iulie maică-sa îi prezentase pe profesorul de pian Vasilescu-Caruso, om între două vîrste, căsătorit, cu două fiice măritate, solemn, graseind, cu plete, lavalieră, panta-

loni reiați și ghetre, sărutându-i mîna ca doamnelor, deși ea încă umbla în rochii cusute în casă, nu la marșanda din oraș, cum obișnuiau domnișoarele care se logodiseră. Lecțiile începeau pe la cinci după amiază și straniul personaj, care apărea la oră fixă, cu pălăria sa de pai cu boruri largi, salutînd grațios, încă din micul vestibul, înaintînd în salon cu un mers legănat de tenor, cîntîndu-și vorbele și amestecîndu-le cu expresii italienești : „*Bongiorno, bongiorno, carissima mia*“, țoc-țoc ! două sărutări pe dosul palmei, o strîngere tainică a degetelor, după care roșea brusc, aproape fîsticit și pe urmă, dînd roată pianului, în hainele lui ușoare de vară crême și fluturînd din lavaliera aceea de mătase de culoarea lămîii, gesticulînd încă înainte de a spune ceva, izbucnea cu un glas și el cîntat : „Cum stăm cu exercițiile, și gamele... și gamele ?...“ Pe urmă, fără nici o pregătire, se așeza la pian și cînta ceva de Scarlatti, cu o îndeminare remarcabilă, îndrăgostit de propria sa îndeminare. Avea niște mîini pisicești, nu ca ale lui Wilfried, boante, cu pernuțe, cu unghiile tăiate pînă în carne, și, amănunt care o făcea să zîmbească totdeauna, pe degetul mijlociu păstra încă urma proaspătă a verighetei smulse, probabil, pînă a intra în casă. Profesorul Vasilescu-Caruso era de fapt un timid, sufocîndu-se de propriile sale gînduri îndrăznețe cărora nu le dădea curs. Era evident că o place, fiindcă de fiecare dată prezența ei îl turbura. O sudoare subțire îi acoperea fruntea, exercițiile de virtuozitate ce precedau lecțiile propriu-zise nefiind altceva decît o încercare de a se stăpîni. Cînd se ridica de pe taburetul din fața pianului, privirile lui deveneau hipnotice. O măsura de sus pînă jos cu o sălbatică dorință care nu mai putea fi ascunsă și în ea se născuse odată cu trecerea timpului dorința de a-l face și mai ridicol decît era. Domnul Vasilescu-Caruso își frîngea mîinile în spatele ei, respirația îi devenea grea, și întoarcerea foilor partiturii se transforma din zi în zi într-un adevărat martiraj. Se enerva brusc și lovea muchiile pianului, exclamînd teatral cu un glas gilgiit de o furie falsă : „*Comme est possible ? Comme est possible ? Fals, fals ! De la început ! Nu e bine, nu e bine !*“ Și se îneca, și-și smulgea batista de la

piept, și-și tampona obrazul. Și Evelyne îl privea cu ironia aceea cu care mai târziu avea să-i cucerească pe toți bărbații ei. Un suris ușor în colțul gurii, o flacără mică în ochi, care voia să însemne : „Ei, dumneata de-acolo, ce crezi ?“ Și profesorul Vasilescu-Caruso se pierdea și mai mult și începea să umble în jurul pianului cu miinile la spate, cu coama sa leonină, fluturînd ușor, și ei îi venea să rîdă și abia se stăpînea, și notele sunau și mai fals. Din răutate, începuse să îmbrace rochii decoltate. Părăsise îmbrăcămintea de școlăriță, cu rochii închise pînă la git, cu mulți nasturi și gulere rotunde. Intenționat se apleca peste claviatură ca să lase lacomilor ochi ai profesorului de pian despicătura mată a pielii dintre sîni și bărbatul se congestiona și se arunca spre ferestrele deschise, ca și cînd ar fi vrut să soarbă mai mult aer, vătîndu-se că orașul acela, Bucureștiul, are vara o climă imposibilă. De cîteva ori lipsise, scuzîndu-se că a fost bolnav, dar ea știa bine ce provocase aceste absențe. Părinții o întrebau rar cum merg lecțiile, pentru că a cînta la pian, pentru fetele Slătinenilor, era o obligație obișnuită. Trebuia să știi de toate : să gătești, să-ți croiești singură bluzele, să înveți două limbi străine... Dar un sentiment rău se năștea în ea. I-ar fi plăcut, de pildă, și asta i-o mărturisise doctorului Lăcănescu, ca acest bărbat însurat, cu două fete de vîrsta ei, să înnebunească și să-și părăsească familia. N-avea nici un motiv special, dar asta dorea.

— El a fost bărbatul care te-a dezvirginat, nu-i așa ?

— Da de unde, doctore ! Cum îți închipui ? În primăvara următoare, în vacanța de Paști, pe cînd mă întorsesem, Wilfried m-a căutat. Se-ntorsese de pe front într-o scurtă permisie. A fost un adevărat noroc că ne-am întîlnit...

— Spune..., o îndemnă Sergiu Lăcănescu. Ajunseseră în fața intrării Manejului, mașina ministrului o aștepta.

— Am făcut în așa fel încît să rămîn singură cu el. Wilfried nu înțelegea nimic, ar fi fost dispus la o lungă corespondență, cum se obișnuia pe vremea aceea, la una din acele logodne care durează cîteva ani, dar eu eram grăbită. El a fost primul bărbat cu care m-am culcat. Dacă te interesează.

Psihanalistul o privise fără insistență. Pe chipul ei nu se citea nimic. Erau niște lucruri moarte. Dar curiozitatea lui nu se opri aici.

— Spune-mi, doamnă Tismana, acest Wilfried a murit și el ?

— Dar de ce întrebi ?

— Sunt câteva puncte pe care vreau să le lămuresc pentru diagnosticul pe care trebuie să ți-l pun.

— Nu mi-a mai scris niciodată. N-am aflat dacă a murit sau nu.

Cîteva secunde Evelyne privise zăpada care se topea în bătaia soarelui. Șoferul Costache coborîse din mașină și deschisese portiera. O aștepta.

— Doctore, în ce privește căsătoria, să știi că nu părinții mei au hotărît, ci eu. Pe Puiu eu l-am luat de bărbat, nu el pe mine. Dar despre asta o să mai vorbim noi.

Sergiu Lăcănescu își scosese pălăria și-i sărutase mîna, așteptînd respectuos ca automobilul să pornească. Capul ca un ou lustruit, cu ochelarii cu ramă de aur și acel obraz bine bărbierit, eleganța ușor desuetă a veșmintelor, în general aerul său de om dintr-alt veac îi dădeau psihanalistului alura unui profesor universitar. Odată aflată pe bancheta din spatele șoferului, Evelyne Ionescu-Tismana răspunse distrată șoferului care o întrebase : „Unde mergem, doamnă ?“

— Acasă.

Și în timp ce mașina prindea viteză ea căuta cu stăruință în memorie acel amănunt care apropia imaginea soțului ei de ștearsa, pierduta în memorie, imagine a lui Vasilescu-Caruso.

Parastasul pentru sufletul răposatului Gojgaru, agent al Siguranței, fusese anunțat pentru ora 11 dimineata, la biserica *Sfînta Maria* de lîngă cîmitirul *Sfînta Vineri*, unde urma să se țină o slujbă, după care foștii colegi aveau să facă o vizită la mormîntul celui dus dintre ei, „căzut la datorie“ cum se scrisese în raportul oficial, după care, tot grupul de amici urma să meargă la casa văduvei, din strada Pomenirii Nr. 16, unde se dădea o masă. Mai

erau două zile pînă la Anul nou și fixarea acestei date întru pomenirea lui Gojgaru îi încurcase pe cei mai mulți, dar cum nu puteau să lipsească de la o asemenea ceremonie, în jurul orei fixate își făcuseră apariția, pe rînd, care cu mașinile poliției secrete, care cu amărîtele de taxiuri care mai funcționau pe piață în acea iarnă plină de zăpadă și de viscole. Frumosul parc *Regina Maria* fusese năpădit de o zăpadă abundentă și arăta feeric în acea dimineață. Soarele topea chiciura de pe copaci și omătul cădea cu bufnete seci pe peluzele pustii. Era liniște, dinspre mahalalele înconjurătoare, sub cerul palid de iarnă, se zăreau fumuri albastre și albe. Inspectorului șef Mizdrache îi venise ideea de a mai umbla pe jos, întrucît ziua era frumoasă și ar fi făcut puțină mișcare. Coborîse împreună cu Ciripoi la Podul Grant din mașină, lăsînd liber șoferul care avea să-l ia peste două ceasuri de la casa văduvei lui Gojgaru. Acum freca la subalternul său, căutînd să afle detaliile dispariției Silviei Vrăbiescu.

— Ia spune, mă, Ciripoi, ia spune cum v-a zburat fata de sub nas ca la niște ageamii ce sunteți, că voi mult nu mai aveți și ajungeți eroi, că vă trimit la Stalingrad, mă, unde e nevoie de carne de tun...

— Fie ai dracului, ei, dom' șef, că numai Teică ăsta le face. Doarme pe el. Ori că nu mai are reflexe, ori că nu mai îl ține vederea, uite că i-a scăpat !

— Cum să-i scape, mă, Ciripoi ? Ce poliție e asta, mă, Ciripoi ? Mă, voi gratificații n-ați mai luat de anul trecut, mă. Voi vă sărăciți familiile, mă ! Acum ce le spun eu nemților dacă mă întreabă de fata lui Vrăbieșcu, că ei precis au aflat unde locuiește, și cînd or căuta-o și n-or găsi-o... ia-o de unde nu-i... Și ministrului meu ce-i spun, mă ?...

— Dom' șef, dacă vă povestesc, o să vă mirați și dumneavoastră. De unde dracu or fi învățată ăștia atîtea șmecherii de le au în capul lor, nu știu. Noi, după cum știți, am ținut tira în fiecare zi. Nici noaptea n-am lăsat-o de sub supraveghere pe fată. Pînă în ziua cînd a roit-o, totul mergea ca ceasul. Avea ora ei, se ducea la piață, cumpăra ceva, mai mergea pe la niște cunoștințe, că v-am raportat tot. După-masa, la cîmîtir. Eh, și cînd credeam noi așa că stăm mai bine cu chestiunea, cel puțin așa zice Teică, a apucat-o pe Silvia asta să meargă la Casa de

Depuneri. O fi avut de scos vreun ban, ceva, vreo sumă acolo, Teică după ea cu fila. A intrat, lume multă, înghe-suială, n-a trecut preț de 20 de minute și, pe scări, a ieșit una îmbrăcată, tot așa în negru, cu voaletă, cu pălărie neagră, cum merge la cimitir omul când are un părinte în pământ. S-a luat Teică după ea, a mers ce-a mers, asta se ducea în altă parte. Teică liniștit. „I-o fi trecut și ei durerea, merge și ea la vreun gagic, ceva, cumva“, gîndea, că mi-a povestit. Când ocolo, l-a purtat asta cu tramvaiul 20, l-a dus pînă la Bufet, a intrat într-un restaurant, s-a întîlnit cu unul, și-a scos voaleta. Scamatorie curată, nu era Silvia, era altă persoană !

— Scamatorie, ai ? Scamatorie îi zice ? Păi bine, mă. ce face un polițai de la Siguranță cînd urmărește un infractor ? N-are și el reperele lui, nu face și el ochiul mare ? Nu analizează caracteristicile ? Cum, mă, să te iei tu după altă damă îmbrăcată în doliu ?...

— După ce-a pierdut-o, Teică a mers întins în strada Bitoliei, a așteptat ce a așteptat acolo, și, ciuciu ! Nu tu lampă aprinsă, nu tu nimeni ! Ei drăcie cu pălărie, și-a zis Teică, s-a topit mușteriu. A intrat cu chei potrivite, înăuntru — nimeni ! Foc nu, aia nu ! A mai pîndit și a doua zi, nu mi-a spus nici mie nimic, a mai stat și a treia, l-a chemat și pe alde Greerosu, că cu el era în echipă. Fata — tămîie ! Și, nemaiavînd noi ce face, am raportat.

— Ați raportat, ai ? Și cu asta ce fac eu, cu raportul vostru ? Mă șterg cu el pe frunte ?... Ciripoî, eu atîta am de spus... Mie îmi scoateți fata, eu vreau să știu ce-i cu fata, pentru că, dacă au pus laba pe ea nemții, am încurcat-o rău de tot. E nasulie mare. N-o să zburăți numai voi din poliție, zbor și eu.

— Dom' șef, fie al dracului dacă nu răscolesc toată...

— Ce să mai răscolești, mă ? Voi nu vedeți că sunteți niște incapabili ? Niște cretini ! Pun mîna-n foc că asta e treaba lui alde Tronaru ăla. Spune-mi, Teică vine la parastasul ăsta ?

— O, ho, rîse cu mîna la gură Ciripoî. Să scape Teică un parastas ? Asta este peste putință !

— Ei, să vezi tu ce-o să frec eu la el, dacă nu ți-o place să-mi zici mie cuțu. Ia spune-mi, tu cunoști pe-aiți ? Unde dracu ne aflăm noi ?...

— Păi în capul străzii este parcul *Regina Maria*, dom' șef. În stînga, biserica *Sfînta Maria* și mai la stînga Școala Nr. 45, unde și-a făcut studiile răposatul Gojgaru, Dumnezeu să-l ierte.

— Și strada aia, a Pomenirii, unde e ?

— Imediat de la biserică. Că eu drept să spun, parastas parastas, dar n-am mîncat nimic de azi-dimineață. Așa că, io-te ce propun : pînă fac ei slujba la biserică, să intrăm colea pe colț, peste patru străzi, unde se întîlnește strada Pomenirii cu Caraiman, și să luăm cîte o țuică fiartă, dom' șef, să ne cadă bine în șoșoni.

Mizdrache îl privi de sus :

— Mă, tu n-ai nimic sfînt. Cum adică, mă, să lăsăm noi slujba și să ne ducem la cîrciumă ? Păi dacă erai tu, mă, în locul lui Gojgaru ?..

— Pușchea pe limbă, dom'șef !..

— Pușchea-pușchea, dar ție ți-ar conveni să stai la subsol cu pămîntul pe tine și alde noi să bem țuică fiartă ? Și-și bătu cu două degete înmînușate obrazul.

— Dom'șef, era așa, o propunere, că afară e soare, dar de frig tot e frig, și-n biserică arde numai lumînările și o să ne treacă os prin os.

Traversară parcul pustiu, cu potecile abia curățate, și zăriră biserica, pe treptele căreia se și adunase mulțimea, vecini de-ai lui Gojgaru, oameni din poliție și curioși. Un cerșetor, stînd turcește în pridvorul bisericii, se văita în gura mare, cu mîna întinsă.

— Dați ceva unui biet sărman fără vedere. Ajutați un orb, fie-vă milă !

— Țsta nu e ăla de la noi, de la a *patra* ? Care face pe orbul pe la biserici ?

Ciripoi îi aruncă o privire în treacăt cerșetorului.

— Nu cred, e un orb particular.

— Cotizează și el ?

— Pun eu pe cineva să-l ia la întrebări. Că s-au înmulțit ăștia, *particularii*.

Urcau amîndoi treptele, salutați din dreapta și din stînga de Crăciunescu și de Greerosu.

— Dar draibării ăia mai mari n-au venit și ei la parastas ? întrebă Mizdrache.

— Gojgaru n-are grad, dom'sef, vai de mama lui ! S-a zbatut și el să fie avansat, dar nu l-a cuprins.

Mizdrache îl zărise pe Teică. Acesta se fofila prin mulțime. Dădea să intre în biserică, strecurându-se printre femeile și copiii care se buluceau în fața ușii grele de lemn.

— Aristică, îl strigă Mizdrache ca și cum ar fi fluierat un șarpe. Aristică ! Unde te grăbești tu așa ?...

— Să trăiți, să trăiți ! făcea Teică, frînt de la mijloc, cu căciula lui brumărie de miel în mînă, lăsînd să i se vadă chelia lustruită și afumată. Să trăiți, să trăiți ! Poruncă !

— Aristică, să vii, dragă, la pomană, să te așezi în dreapta mea și să-mi povestești ce-ai mai făcut tu zilele astea. Că vreau să te propun pentru o decorație. Vine Anul nou și se dau decorații la toți tîmpiții. Tu nu poți să lipsești de pe listă.

Fața prelungă a lui Teică se lungise și mai mult. Rînjea cu dinții lui galbeni și privea la Ciripoi, care l-ar fi mîncat nu altceva, în timp ce inspectorul șef era numai zîmbete.

— Am înțeles, să trăiți, viu la parastas, mă așez lîngă dumneavoastră.

— Așa, Aristică, să te-așezi lîngă mine, să vărsăm un păhărel în cinstea răposatului...

Slujba se terminase, mulțimea se risipise, acum se aflau vreo patruzeci de inși într-o casă-vagon, făcută din patru sau cinci camere, dînd una într-alta, în mijlocul căroră se așternuse o masă. Se ținuseră cuvîntările în cinstea răposatului, începute de către inspectorul șef Mizdrache, care era cel mai mare în grad și care amintise celor de față meritele răposatului, „sfîrșitul lui tragic care atît îndoliase pe cei pe care el, Mizdrache, îi reprezenta“. După care vorbise preotul care slujise la biserica *Sfînta Maria*, un vecin și fratele lui Gojgaru, sergent major de artilerie, abia sosit de pe front, într-o scurtă permisie. Văduva plîngea în capul mesei, înconjurată de cei doi copii, și ei cu ochii roșii de plîns.

Încetul cu încetul, atmosfera de tristețe se împrăștiase. Citeva femei umpleau ceștile cu țuică și îndemnau pe meseni să mănince din lucrurile aflate pe masă. Mizdrache îl trăgea ușor de ureche pe Teică voind parcă să-i spună ceva care să fie auzit numai de el. O asemenea urecheală nu mai luase agentul de la școala primară. Inspectorul șef îi apucase sfircul de piele și i-l freca între două degete, din ce în ce mai tare, suierîndu-i de aproape :

— Ia spune, Teicuță, care vra să zică, tu nu te-ai mișcat cînd ți-a venit rîndul de la poarta din strada Bitoliei...

— Mai încet, dom'sef, că mă gîdil, se ruga Teică, privindu-l cu ochii lui de ciîne bătut.

— Spune, Teicuțule, spune, Aristică ! Așadar, fata, ca de obicei, îmbrăcată în doliu, a luat-o, toșa-toșa, ca-n fiecare zi, s-a suit în tramvai, tu după ea... În ce era îmbrăcat „obiectul“ ?...

— Se poate, dom'inspector ?... Paltonaș negru, cu guler de biberet...

— Așa, e bine pînă acum. Și, și ?...

— Șoșoni *Tretorn* în picioare...

— Foarte bine. Și, și ?...

— Manșonel în care ținea mîinile...

— Și, și...

Capul lui Teică se răsucise de tot. Îl privea pe inspector ca și cînd ar fi stat în apă. Urechea îi dădea junghiuri ascuțite, dar nu asta îl supăra cel mai mult, ci faptul că cineva de la masă ar fi putut să-l vadă în asemenea poziție. Crăciunescu, care înfuleca o pulpă de curcan și apucase și un pahar de vin negru, că rîndul țuicilor trecuse, abia-și stăpînea rîsul. Se făcea că nu-l privește, dar Teică știa că a doua zi toată Siguranța o să rîdă de el pentru papara luată la parastasul lui Gojgaru. Mai bine l-ar fi călcat tramvaiul 3, pe podul Izvor, azi-dimineață cînd venise încoace. Nu putea el să se îmbolnăvească ? Să spună că a răcit ? Că a avut brîncă ? Că a mîncat gras, aseară, în loc să pice la parastas, să se facă de rîs ?

— Și, și..., făcea inspectorul, necruțător. Așa vreo caracteristică a urmăritei ? N-ai uitat tu cumva, Teică ?...

— Dom'sef, se rugase victima, cu glas susurat, dați-mi drumul, că se uită lumea la mine și-mi pierde prestigiul...

— Păi ce prestigiu să mai ai tu, mă, Aristică, cînd îmi scapi de sub nas o nenorocită de fată ?

Îi dăduse drumul și-l privea ca pe un mort.

— Bine, mă, Aristică, eu țin la tine și la prestigiul tău, dar și tu cînd oi ajunge pe front să ne trimiți cîte-o carte poștală, să te știm întreg...

— Dom'inspector șef, n-aveți dumneavoastră inima aia. Dumneavoastră vă iubiți copiii, că suntem ca niște copii ai dumneavoastră, trecuți prin focuri mari. Păi ce, cu ștoalfa asta de muieră se termină cazurile pe care le avem noi de cercetat ? E-he, e treabă lungă. Mai bine mai luați și dumneavoastră un păhărel și dregeți-vă, că tare sunteți necăjit și ciocniți cu mine, că mi se duce ștaiful de tot.

— Bine, Aristică, dar să-mi spui mie ce caracteristici mai avea „obiectul“ ?

Pe Teică îl luase ameteala. Ce dracu mai vrea să știe Mizdrache de la el ? Semnalmente erau date toate... a...

— Am găsit ! Păi avea o pălărie neagră, cu voaletă.

— Bun. Pînă aici e bine. Și sub voaletă, Aristică, ce se afla sub voaletă ?...

Teică, mut.

— Ia gîndește-te, Aristică, că te țin bun în grad încă trei ani pentru chestia asta. Dacă scapi de pedeapsa cu frontul, că, în ce mă privește, eu te dau...

Teică — mutul de la Manutanță !

— Vezi, Aristică, vezi pe cine mă bazez eu ? Vezi în spinarea cui stă statul român ? A unora ca tine. Da' ochelarii unde erau, mă ?

— Așa-i, dom'inspector. Ochelarii ! Bată-mă Dumnezeu să mă bată. Cum de-am uitat ?... Și-și plezni fruntea cu palma.

— Păi Silvia asta nu era ochelaristă, mă ? Că atîta vede și un orb dacă îl bagi în poliție. Ia adu-ți tu mai bine aminte, cînd te-ai luat după cealaltă, cea care a ieșit din Casa de Depuneri, era îmbrăcată la fel ? Nu te grăbi. Gustă nițel din pilaful ăsta, bea un pahar de vin, să-ți vină mintea după urmă, și spune, nu te-a izbit vreun amănunt, ceva ?

— Păi dacă mă izbea, mă prindeam eu repede.

— Așa e, dar tot sper că memoria ta doi...

— Memoria cît ?....

— Nu mai întreba atît. Adică memoria periferică. Știi ce-i aia memorie periferică ? Tot o să te facă ea să-ți aduci aminte de un detaliu, de ceva...

Lui Teică îi lăsa gura apă să înfulece din pilaful cald, aflat în farfurie, dar parcă nu se cuvenea să mănînce pînă nu i-ar fi dat un răspuns exact lui Mizdrache.

— Hai s-o luăm pe rînd. Șoșoni avea ?

— Avea.

— Paltonul era la fel ?

— Dacă n-am avut orbul găinilor, să fiu al naibii, dom' șef, dacă nu erau îmbrăcate la fel, ca la teatru...

— Aici te-am vrut, Teică ! Vezi că dai din tine cînd poți ? Hai ciocnește cu mine și bea un pahar !

Celălalt nu înțelegea mare lucru, dar o făcu cu mare bucurie.

— Mănîncă și tu ceva, te lămuresc eu imediat.

Lui Aristică nu trebuia să-i spui de două ori așa ceva. Ca și Ciripoi, nu mîncase nimic de dimineață și abia aștepta să fie îndemnat.

Inspectorul șef privi în jur la meseni. Nu era amator de petreceri cu multă lume, dacă un parastas se putea numi astfel, dar aici își făcea datoria de șef al răposatului. Trebuia să lase tuturor impresia că îi apreciază pe fiecare și că sfîrșitul lui Gojgaru îl afectase. Vorbise ponderat, sobru, cu gravitatea pe care i-o dădea situația lui. Nu avea nici un chef să bea prea mult, de față cu atîta lume. Cînd era dispus pentru așa ceva, îl lua pe Ciripoi sau pe altcineva și stătea un ceas-două „la un pahar de vorbă“. Vocile celor din jur se ascuțeau. O veselie tîmpă creștea pe fața văduvei, care se simțea datoare din cînd în cînd să-și mai șteargă colțul ochilor cu o batistă, răspunzînd la întrebările vecinilor de masă.

Teică băuse trei pahare la rînd ca să-și scoată din pagubă, sperînd că Mizdrache nu-l observase. De mîncat, nu mîncase cît îi plăcea lui. Lua cu grijă bucăți mici, meste-cînd rar. Apuca cîte o bucățică de pîine, pe care o strecura cu două degete, făcînd gura pungă ca nu cumva, surprins de vreo întrebare a inspectorului șef, să nu poată să răspundă sau să răspundă cu gura plină. Cînd apuca paharul ținea degetul mic ridicat, cum văzuse el la alții că este

elegant, prin mahalalele prin care crescuse, gîndind adică, precum cei care-l învățaseră, că un om delicat nu înșfacă paharul cu toate degetele, ca și cînd ar vrea să nu-l mai piardă, ci gustă numai. Ei, aici la gustat, treburile se încurcau, pentru că el avea înghițitura mare, îl cunoșteau toți. I se spunea și „nea Aristică Decalitră“. Ciripoi, mai răutăcios, cînd apucau la vreo *partidă*, îi zicea în batjocură : „Mă, Teică, tu ți-ai făcut expré operație de amigdalită, ca să n-ai împiedicări la băut !“, vorbe de-ale lor, de presari. Așa că, gînditor, cu stomacul încă în așteptarea sarmalelor care trebuiau să vină și ele pe masă, agentul vru să elucideze cît mai rapid chestiunea dispariției fetei lui Vrăbiescu.

— Cum spuneți, dom'sef ? Cu teatrul ăla ?...

— Păi aici vreau să ajung, Aristică, băiatule. Vrea să zică, dama pe care am urmărit-o noi era îmbrăcată la fel. Pălărie avea ?

— Avea.

— Voaletă avea ?

— Avea.

— Ochelari avea ?

Teică rămăsese cu paharul în mîină.

— Dom'inspector, asta e. Că avea. Avea și ochelari !

Deodată Mizdrache se înveseli, spre surprinderea ceiluialt.

— Aici te-am vrut ! Deci nu era o potriveală întîmplătoare.

— Cum adică, dom'sef ?

Mizdrache îl lăasă pușin. Apucă și el să bea un pahar de vin, după care spuse net :

— Mă, noi îi credem proști pe ăștia, mă. Dar nu sunt proști deloc. Acum e limpede. Au studiat problema, au văzut că fata e supravegheată și ți-au băgat, pur și simplu, sub nas, o altă persoană după ce te-au atras pe urmele celei adevărate într-un loc aglomerat cum e *Casa de Depuneri*. de unde au scos-o probabil pe altă ușă, în timp ce tu urmăreai pe cea care-i luase locul. E simplu ca bună-ziua.

— Ah, să fi avut eu mintea dumneavoastră !... și-și mai dădu o palmă peste frunte. S-o fi umflat pe-astălaltă, că

spunca ca și ce lapte a supt de la mă-sa. Dar de unde să-mi treacă mie prin cap una ca asta ?...

Mizdrache devenise conciliant.

— Lasă, Aristică, nu te mai omorî atît, acum avem alte lucruri de făcut.

Inspectorul îi făcu un semn discret lui Ciripoi, care se înfipsese lângă nevasta mortului. Acela se ridică repede și se așeză în fața lui Mizdrache.

— Porunciți !

— Ciripoi, mai lasă văduva, Ciripoi. I-ai făcut capul mare. Ia să-mi spui tu mie ce indivizi avem noi care ar putea să umble cu „mega“ și să ne fi scos nouă de sub nas pe Silvia asta.

— Cum adică, dom'șef ?

— Păi foarte bine. Ne-au băgat o momeală în față, și prostul ăsta de Teică, cum e el făcut grămadă, a căzut în plasă. E vorba de o substituire de persoane. Cunoști termenul ?

— Se poate, dom' șef ?!

— Ei, dacă-l cunoști, dă pe gură, cine ar fi putut să facă o scamatorie ca asta ?

— Să mă mai gîndesc, dom'șef, că, uite, acum nu-mi vine.

Parastasul nu mai avea nimic dintr-o ceremonie tristă. Ca la orice astfel de masă regretele fuseseră înlocuite mai întîi cu elogii la adresa celui dus, căruia i se găseau calități tot mai multe, ba vecinii mai și inventau lucruri care nu se întîmplaseră în legătură cu răposatul Gojgăru. Cît stătuse lângă văduvă, care se ametea iute, ca să-și facă curaj, Ciripoi nu uitase să o asigure de devotamentul lui. „Coană Marioară, nici o grijă. Ai suferit, ai oftat în dume-neata, dar noi nu te lăsăm. Că uite ce lume luminată a venit să-i țină omeliile. Păi dom'inspector Mizdrache e cineva. Stă la masă cu miniștri, e-he ! Dar cum crezi !“ „L-am văzut și la înmormîntare. Om serios.“ „Să ții minte de la mine. Poliția nu-i uită pe-ai ei. Cu pensia cum stai ? Ți-ai făcut actele ?“ „Făcut. Puteau să-i dea mai mult.“ „Vorbim noi unde trebuie. Nici o grijă. Decorat este, datorită și-a făcut-o. Trebuie să fie o dreptate pe lume.“ „Păi așa ziceam și eu, dom' Ciripoi.“ Și-și mai pusese batista la ochi. „Și dume-neata nu mai da apă la boboci. Morții cu

morții, viii cu viile. Trebuie să trec odată pe la dumneata să mai discutăm pe toate fețele. Nu putem să te lăsăm așa, fără nimeni, femeie tină. „Ei, mai am rudele răposatului, dom' Ciripoi. Mai am o soră, nu sunt chiar așa, singură.“ Și-și mai ștersese ochii cu batista. „Eh, rudele, ca rudele“, și o privi cu ochii lui parșivi și scurși, cu care băgase în boală atâtea femei. „Dar pe un bărbat nu-l poate înlocui nimenea. Că știi dumneata vorba aia, să mă scuzi, coană Marioară, un bărbat e bun și vara și iarna : iarna te-ncălzește și vara te dezvelește.“ „Aoleu, dom' Ciripoi, ce vorbe proaste-mi spui ! Taci că ne-aude lumea.“ „Ei, și dacă ne-aude ?“ „Am copii mari.“ „Parcă cine n-are copii mari ? Atunci pe miercuri ?“ „Ba nu, mai bine joi, pe seară. Dar vezi și dumneata cum intri, să nu-și închipuie lumea cine știe ce.“

Preotul începuse să cînte ușor, cu vocea lui frumoasă, mai întii celor din dreapta și din stînga lui. Era un bărbat cărunț, înalt, bine hrănit, cu o față de nun mare, roșie.

— La-do-mi-la-do..., înginase el pe nas, cu o voce baritonă, bine pozată.

Mesenii făcură liniște, privind spre sfîntul părinte.

— Dragii mei, nu vă speriați. Știu ce trebuie la parastase. O să vă cînt un lied german, că și răposatului îi plăcea muzica. Nu-i așa, coană Marioară ?...

— Așa e, părinte, săru-mîna. Toată ziua cînta la gramafon. Avem șaiszeci de plăci... Și cine o să mai cînte acum cu ele ? izbucni ea în lacrimi...

— Ei, copilașii, că a avut cine să-l moștenească.

— Și acum, liniște, vă rog, ceru părintele, după care își dădu drumul la voce :

Kennst du das Land wo die Citronen blihn

Im dunkel Laub die Goldorangen glühn..., e pe nemțește, tot nu știe nimeni ce-nseamnă, așa că se potrivește.

Mizdrache dădu semnalul aplauzelor, bătînd ușor din palme.

— Bravo, părinte, minunat. Ce voce, ce voce !

— Ei, domnule...

— Mizdrache, îi șopti careva.

— Ei, domnule Mizdrache, din cauza vocii ăștia mi s-a tras. Dacă nu cîntam așa frumos, eram și eu acum protopop, ajungeam cineva. Invidia omenească. Ea m-a

tîrît în mahalaua asta. Stau și cînt la Sfînta Maria, ca un prost, eu care aş putea să conduc corul Mitropoliei sau corul *Carmen*.

— Aşa e, părinte, zise Mizdrache.

— Dacă spune domnul inspector Mizdrache că aşa e, aşa e ! hotări Ciripoi, pentru toți, că dumnealui le ştie pe toate. Părinte, cum am face noi aşa, că tot ziceai dumneata că lui răposatul îi plăcea să cînte, să zicem și noi în cinstea lui (și vărsă pios un strop de vin pe podele) niște cîntece mai lumești, ca „*A ruginit frunza din vii*“, că eu am făcut școala primară cu Gojgaru, Dumnezeu să-l ierte, de-astea cîntam noi...

— Aşa e, zise de la locul ei văduva, cînd se mai aținea, soțul meu asta cînta : „*A ruginit frunza din vii*“.

— Voia mesii, făcuse părintele și dăduse tonul.

Teică, care, chit că-l trăsesese inspectorul șef de ureche, tot băgase de seamă că Ciripoi se lipise de văduvă și simțea că turbează de necaz, că lui de mult îi plăcea femeia lui Gojgaru. Hotări deci că trebuie să ia taurul de coarne și întrebă în gura mare ca să-i acopere pe comesenii care cîntau : „*A ruginit frunza din vii*“ :

— La masa asta se mai poate bea un pahar de vin ?

— Cum nu ? Domnu' Aristică, poftim coala lîngă mine, zisese văduva, și Teică ceruse voie din priviri lui Mizdrache, care îi îngădui :

— Du-te, mă, dar poartă-te cuviincios, lasă mandolina, nu face ca Ciripoi, că pe ăsta îl retrogradez eu.

Fuseseră aduse alte sticle de vin și mesenii cîntau acum „*Îți mai aduci aminte, doamnă*“, apucați toți de o mare melancolie. Văduva suspina privind cînd la Ciripoi, care rămăsese lîngă inspectorul șef, cînd la Teică, care-i șoptea supărat foc :

— Lasă, coană Marioară, tot la mine o să-ajungi. Parcă eu n-am văzut ? Te uiți la ăl mai mare-n grad. Eu nu sunt bun. N-am și eu un salariu ? Nu știu și eu ce-i trebuie unei văduve ? Sunt cătrănit foc, auzi, coană Marioară, foc !

Îi privea ochii mari, negri, plînși, și coadele lăsate pe spate, pieptul plin, strîns în rochia neagră, femeie de 40 de ani, în plină putere, înaltă, făcută bine, numai pulpe ; unde călca se făcea groapă, moartea lui ! Dar așa

se petreceau toate în lumea asta a lor mică, trebuia să-ți aștepți rîndul la coadă, ca la mălai. Întîi șefii și pe urmă un pirlit ca alde el. „N-a stat asta degeaba de cînd l-a dus la groapă pe bietul Gojgaru ! E trăită bine, cu boboc de gîscă.“ Și mai bău repede două pahare, unul după altul, ca să-și schimbe starea sufletească care amenința să devină catastrofală.

După al treilea cîntec, careva, gelos pe vocea frumoasă a părintelui, se lansă și el, ajutat de ceilalți, care-l acompaniară cu o veselie ce nu mai putea fi înfrînată.

Mizdrache simți că parastasul degenerază. Nu-i plăceau asemenea vulgarități, mai ales cu astfel de prilejuri dar nici nu se cuvenea să se ridice primul, așa că-și propuse să mai aștepte pînă cînd comensii se vor îmbăta bine.

În momentul acela, Ciripoi, care nu scosese un cuvînt pînă atunci, îl apucă brusc de braț.

— Dom'sef, am găsit !

— Ce-ai găsit ?

— E Lică Rădulescu ! Mortologul ăla de-am mai avut noi de-a face cu el, în chestia cu postul de radio clandestin *Muntenia II*.

— Ce spui, mă, Ciripoi ?

— Păi numai ăsta e om de teatru, dom'sef. ăsta a făcut scamatoriile. Cît e el de prost, așa, să știți că e în legătură cu comuniștii, o face pe Tănase, și ne-a băgat o damă falsă în filaj. Da mi ți-l bat eu de nici n-o să mai știe cum îl cheamă. (Într-adevăr, Lică Rădulescu fusese arestat peste două zile, cercetat cîteva săptămîni și virît în lagăr sub acuzația că debitase pe scena cinematografului *Marconi* cuplete injurioase la adresa guvernului, și eliberat la 23 august 1944.

— Ce spui de viscolul ăsta de afară ? întrebă Silvia, privind prin luminator.

— Zic că dac-o mai ține așa, o să fim găsiți înghețați și că omul nostru n-o să mai poată să ne aducă pachetele lui cu lemne.

— O să ardem tezele și cursurile studenților tăi, pe care ai să le furi din cabinetul rectorului, în care ai să cobori cu liftul acela plin de oglinzi. Și ce s-a mai întâmplat cu liftul ăla, mincinosule ?

Tronaru era destul de plictisit de cele ce i se întâmplaseră în ziua aceea.

— S-a întâmplat că abia am scăpat de filaj. Iarnă-iarnă, dar ăștia sunt neosteniți. Era să cad ca prostul într-o razie.

— Parcă spuneai că ai acte făcute de oameni foarte pricepuți !

— Este foarte adevărat, dar poliția a pus și ea la aceste razii tot niște oameni foarte pricepuți. Dacă ar ști ai mei că am părăsit cantonamentul, în căutarea unui aparat de radio...

— Și măcar ai adus faimosul tău aparat de radio ?

— Iată-l ! Mai trebuie să-l și repar. Parcă și tu te pricepeai la treaba asta. Te-am văzut la cursurile alea de lucru manual pe care le făceai cu băieții. Te țin minte de-acolo.

— Bineînțeles că știu să repar un aparat de radio, dar tu nu te pricepi ? Că te-ai lăudat că ai zburat cu avioanele !...

— Cum să nu ? Dacă n-o să reușesc, măcar te am pe tine să mă ajuți. Până fac eu treaba asta, descarcă ranița aia în care am adus proviziile. A început să bată la ochi dacă cumperi mai multă mâncare. Dacă nu vreau să te pierd, va trebui să mă astîmpăr.

Silvia îl privi curioasă.

— Știi ce-ai spus acum ?

— Nu-mi dau seama.

— Mai bine.

Apucase ranița și începuse să așeze în dulapul lor cutiile de conserve și cele câteva piini cumpărate de cine știe unde de către Tronaru.

— Dima, să înțeleg că omul tău s-a-mbătat și că nu ne mai aduce nici lemne, nici mâncare ? L-au prins sau i s-a făcut frică ? Ce se-ntîmplă cu el ?

— Poate e bolnav. Poate cu sărbătorile astea a întrecut și el măsura. Dar mă descurc eu.

Desfăcuse dintr-un pachet de carton un aparat de bachelită, marca *Philips*, la care privea cu curiozitate.

— Tip 36, putea să arate mai bine. Proprietarul lui l-a mai scăpat pe jos, dar îi dau eu de cap.

Începuse să desfacă sîrma pentru antenă și căuta un loc pe unde s-o scoată și s-o agațe. Se apropie de luminator, îl deschise și privi afară. Viscolul arunca înăuntru rafale de zăpadă.

— Tii, ticăloasă vreme !

Ieșise pe jumătate afară și căuta un punct de sprijin pe acoperișul înghețat.

— Să te-ajut ? strigă fata la el, privindu-l îngrijorată.

— Nu-i nevoie, nu mă duc prea departe că o să am rău de mare.

— S-a făcut, zise după un timp Tronaru, sărind prin luminator înapoi. Nu este antena cea mai bună din lume, dar ne facem treaba cu ea. Acum o să mă duc să găsesc o doză, fir prelungitor mi-am cumpărat și-o să aduc curentul pînă aici. Va fi o adevărată sărbătoare. Adio lumină chioară de lanternă ! Și rîse copilărește, privind-o ca și cînd atunci o vedea pentru întîia oară.

— Ți-ai spălat rochia ! De uscat îmi închipui cum ai putut s-o usuci, dar de călcat...

— Secretul casei.

— Secret pe care-l știe toată lumea. Ai așezat-o între două scînduri, puse una peste alta, sau între două pături, sub saltea.

— Ești deștept, Dima. Mai bine fă ceva cu electrica aia că acuși vine noaptea și să știi că nimic nu m-a deprimat mai mult de cînd stau aici, decît nopțile astea lungi. Nu pot să dorm mult. Nici n-am ce face, ăsta e cel mai prost lucru : inactivitatea. Spune-mi cum se descurcă oamenii la pușcărie ? Tu ai făcut pușcărie ?...

— Încă nu, dar ziua nu-i departe. Stai să cobor și-ți povestesc eu. Întîi să terminăm cu radioul ăsta.

Și dispăru.

„Ciudat om, gîndea Silvia, totdeauna trebuie să facă ceva. Dacă nu găsește, inventează.“ Privi pereții aceluia pod pe care el lipise cu făină și apă cîteva siluete de femei și de bărbați, vedete de cinema, tăiate din revista *Signal* pe care o cumpărase de la cine știe ce chioșc. „Nu pot să-i sufăr, îi spusese în timp ce lipea acele poze, dar va fi mai puțin trist. Busturile astea ale ilustrațiilor noștri înaintași, dacă îmi permiți și mie să intru în rîndul studenților la Medicină, pînă după război cînd voi cere, oricum, o diplomă de merit, numai pentru că am locuit aici atîta vreme și am învățat cu domniile lor, busturile astea, zic, sunt reci, moarte. O fotografie parcă e ceva mai *veselă*. De Anul nou, o să-ți fac lanțuri de hîrtie colorată. Nu știu unde o să găsesc materia primă, dar dacă n-o să fie hîrtie colorată, o să fie hîrtie de ziar, tot e ceva. Oricum, frumos ca pomul ăla de Crăciun al tău, cu morișcă chinezească de artificii, n-or să fie lanțurile mele.“ Avea o tandrețe a lui, un fel de a apărea și dispărea de lîngă ea, chit că nu-i despărțea decît un perete de plăcaj, în care fusese tăiată cu un ferăstrău o ușă. Bănuia ce-nseamnă să trăiești multă vreme închisă într-un loc cu un om pe care abia îl cunoști. Nu trecuse nici atît de mult încît să înceapă certurile, dar nici atît de puțin pentru ca să nu-și dea seama de calitățile pe care le avea. Putea să fie un om neglijent, dar observase la el chiar o anumită pedanterie, de aceea îl și întrebasese dacă nu făcuse pușcărie. Scotocise tot acel pod uriaș care avea încă surprize pentru ei, sub căpriorii de lemn, Tronaru găsind bucăți de sfoară, ba chiar o oglindă, un pachet cu scrisori ascunse de cine știe cine, pe care nu se hotărîseră încă să le citească, deși mureau de curiozitate amîndoi, dintr-o jenă care putea fi înțeleasă, la urma urmei.

— S-a făcut !

Dima se ivise în ușa podului, căutînd un loc unde să așeze priza. Mînuia o șurubelniță cu îndemînare, spunînd :

— Cit mă pricep eu la instalații, cred că fac destule imprudențe, dar n-o să dau foc acestui pod, sper, decît în ultima zi înainte de a pleca. Cu Dumnezeu înainte !

Risese cu dinții lui mărunți. Fața lui comună nu mai avea insignifianța care îl apăra pe Tronaru într-o mulțime. Foarte ciudat, gîdea Silvia, trecuseră destule zile de cînd stăteau împreună și intimitatea care ar fi trebuit să se nască între ei nu se ivise. Cu acea acuitate a femeilor, ea simțea în toată comportarea lui Tronaru o rezervă protectoare. Tot ceea ce făcea semăna cu atenția pe care ți-o poate oferi un om bine crescut într-un loc aglomerat. În presiunea pe care o exercită o mulțime asupra tuturor, în acea jenă reciprocă a unuia față de celălalt, pe care o identifici mai întîi fizic, cineva îți oferă acel spațiu infinitezimal de protecție ; el nu are ce face, stă lîngă tine, te jenează, dar îți lasă posibilitatea de a rămîne singur în promiscuitatea colectivă. A rupe tăcerile nu pentru a fi politicos, a spune ce-ți trece prin cap numai pentru a sparge liniștea jenată cînd tot ce era de spus s-a spus... a ghici nevoia ei de a rămîne singură care se ivește mai des la femei decît la bărbați, deși ele par mai comunicative, nu a atinge zonele intimității prin fraze brutale, prin curiozitate, prin nevoia de a fi mai deștept decît trebuie.

— Ascultă, Dima, ar trebui să-ți spăl cămașa pe care o porți. S-o lași înainte de a te culca, am să mă culc eu mai tîrziu.

— A, nu e nevoie, am cămăși de schimb. Ce, par atît de neîngrijit ? Mă bărbieresc în fiecare dimineață, nu pot să sufăr oamenii murdari. Tatăl meu lucra în petrol, acolo lucrătorii se mînjeau numaidecît cu noroi, cîteodată făceau baie de țitei. Nu i-am văzut însă niciodată murdari în afară de ceasul de după muncă. Știi ce-i aia o erupție ?... O sondă ?

— Ba bine că nu, deșteptule ! Am condus un laborator...

— Oho, scuzați, doamnă marchiză !

— Și dacă nu vrei să-ți spăl cămașa, n-ai decît. Ce dacă ai schimburi ? N-o să mergi cu cele murdare la spălătoreasă în Calea Victoriei, că nu poți. Altfel ai fi în stare.

Tronaru se întorsese cu fața la ea.

— Știi ce, să nu crezi c-o să stăm aici pînă la venirea lui Iisus Cristos a doua oară pe pămînt.

— Parcă spuneaai că oamenii ăia te urmăresc și că crau să te prindă.

— Nu pun ei așa ușor mîna pe mine, să n-ai nici o grijă.

Silvia se apropiase iar de luminatorul în care băteau rafalele de zăpadă.

— Dima, știi că mă uit de multe ori prin geamul ăsta să văd Dîmbovița aia a ta. Și n-o văd deloc. Înțeleg să inventezi un lift, dar să scornești că Dîmbovița trece prin cine știe ce cartier...

— Ce vrei să spui? Suntem în partea cealaltă a clădirii. Dacă vrei să vezi Dîmbovița, o să-ți aduc o oglindă retrovizoare. Te-ai plictisit, nu-i așa?

Fata dădu din cap, scoțîndu-și ochelarii.

— Cred că da, dar îmi trece. Am fost toată viața mea o ființă activă. Cel mai mult îmi lipsește faptul că nu mai muncesc. Poți să înțelegi asta?

— Cred că da. Am stat cîțiva ani în pădure. Eram bolnav de plămîni, dar tot lucram. Tovarășii mei din *parche-tul* acela mă cruțau. Eu voiam să nu mă las mai prejos decît ei, dar nu reușeam. Oboseam repede, trebuia să dorm mult, să beau lapte, să citesc ziarele care veneau cu o întîrziere de cîteva zile... Mă credeam cîteodată pe o altă planetă...

În acest timp lucra cu șurubelnița lui la instalarea prizei. Nu o privea, dar o asculta cu o ureche atentă.

— Silvia, mă tot întreb de ce făceai tu pe nebuna? De ce te-ai lăsat greu în chestia aia cu laboratorul?

— Știi mai bine decît mine de ce. Nu poți să distrugi munca de o viață a unui om, numai pentru că cineva vine și-ți spune că există cauze superioare, partide politice, războaie.

— Știu, mi-a spus-o taică-tău, mi-ajunge! Nici acum nu ești convinsă că ai făcut bine dînd foc acelor filme?

— Nu sunt convinsă deloc, dar îmi dau seama că trebuia să fac așa.

— Vrei să-ți aduc ceva să lucrezi ca să nu te mai plictisești în timpul ăsta?

— Ce poți să-mi aduci? Niște lîină să-ți împletesc un pulover?

Tronaru simțea că erau gata-gata să se certe, dar asta oricum trebuia să se întâmple. Silvia apucase o mătură găsită de Tronaru cu câteva zile înainte într-un colț al podului și începuse să măture. Era un fel de a-și ascunde enervarea. Prin luminatorul deschis intra un miros de fum de lemne, cerul jos ținea toate emanațiile orașului deasupra caselor.

— Simți ce miros de praf e în aer ? întrebuse fata.

— Da. Și după ce ai să mături tu, o să fie și mai mult.

— Știi ce-mi amintește asta ? Povestea vulpii și a bursucului.

— A, domnul cunoaște și fabule...

— Nu, nu e vorba de nici o fabulă. Bursucul este un animal foarte curat, iar vulpea, unul foarte leneș.

— Și atunci ?

— Atunci se-ntimplă că odată ce vizuina bursucului e gata, vulpea se și înființează cu o mortăciune înăuntru și atunci, nenorocitul, scîrbit de lipsa de curățenie, părăsește vizuina, lăsîndu-i-o vulpii.

— Ce să înțeleg eu din povestea asta ? Că vreau să te dau afară din acest măreț pod, pe care mi l-ai oferit în locul casei părintești ?...

— Să nu înțelegi nimic decît că în câteva minute o să avem lumină electrică. Ar trebui să camuflăm luminatorul acela, numai să-mi spui cu ce ?

— Te pomenești că ai adus și un bec ?

— Ba bine că nu. Am promis o lumină ca de bal. O să avem și muzică astă-seară. Dacă aparatul ăsta va mai fi în stare să funcționeze.

Silvia nu avea nici o idee în ce privește camuflajul.

— Hirtie neagră n-am văzut prin pod, dar o bucată de sac e bună ?

— Dacă o împăturim bine, ca să nu treacă lumina. Ai văzut tu saci pe-aici ?

— Da. Sunt cîțiva saci cu nisip probabil puși pentru prevenirea incendiilor.

— Atunci ce mai aștepti ? Să golim unul, să-l punem la fereastră.

Nu era un bec prea puternic, dar pentru ei doi, după atâtea zile, lumina celui care ardea acum în pod putea fi comparată cu aceea a unui reflector.

— Ascultă, Dima, ție nu ți-e teamă cînd vine noaptea ?

— De ce să-mi fie frică ? Am dormit în sacul ăla jorțait pe care ți l-am dat ție, pe munte, în zăpadă. Ai fost vreodată pe munte, să dormi într-un sac ca ăsta ?

— Da' de unde ?

— Cîndva am să te iau cu mine. Mi se pare cel mai frumos lucru pe care l-am trăit în viață. E ca și cum ai sta sub o placă de gheață. Totul devine transparent. Dacă cerul e senin, depărtările dispar și auzul ți se ascute. Dacă cineva ar umbla la cinci kilometri departe de tine pe această crustă, i-ai auzi pașii. Într-o noapte pe lună, mi se părea că stau într-un ghețar verde. Nu mi-era frig, foarte ciudat, fața mi-ardea, era ca și cum m-aș fi prăjit la o căldură nevăzută. Să știi de la mine, singurele lucruri cu care mă mîndresc astea sunt : că am zburat cu avioane *I.A.R.* și *Ansaldo* și că am dormit pe munte într-un sac. Dar, din atît de puține lucruri cîte cunosc, pot să-ți spun că în noaptea aia am simțit ceva foarte ciudat. Vorbesc despre lună. La țară, la noi, și pe la sondele pe unde lucram, oamenii se fereau de astfel de nopți, le era frică că vor lua foc schelele, că se vor aprinde gazele. Taică-meu, care era un om ce nu se temea de nimic, îmi vorbise despre vîlvele din Munții Apuseni, despre care zicea că trebuie să fi fost tot niște guri metanice care ardeau, și proștii de țărani de pe acolo le puneau în seama vrăjitoarelor. Ei bine, în noaptea aceea cu lună, despre care ți-am vorbit, am văzut un lucru nemaipomenit. Era senin, aerul stătea pe loc, și luna ~~sece~~ înveninase toată căldarea în care mă aflam, o căldare de zăpadă verde, dacă poți să-ți închipui așa ceva. Și, deodată, țin minte, era puțin după miezul nopții, a izbucnit un vînt neașteptat, un vînt care a stîrnit vîrtejuri nenumărate de zăpadă, niște spirale uriașe care aduceau cu vîlvele despre care îmi vorbise taică-meu. Totul a ținut mai puțin de un sfert de oră și a fost singura dată cînd am crezut în vrăjitorii. Nu se întîmplase nimic altceva decît că izbucnise un vînt neașteptat care stîrnisese zăpada, dar tocmai asta mi s-a părut inexplicabil și vrăjitoresc, ca din senin, toată ză-

pada aceea să înceapă să fiarbă. Pricepi ceva din ce-ți spun eu ?

— Pricep.

Tronaru dibuise sîrmulița care trebuia lipită. N-avea letcon, trebuia numai să încingă lama unui cuțit și să topească puțin firul metalic.

— În curînd vom avea și muzică. Spune-mi că te bucuri.

O privi. Nu mai purta ochelari.

— Mă vezi acum ? o întrebă.

— Da, spuse ea.

— Și dacă m-aș apropia mai mult de tine, m-ai vedea tot atît de binec ?...

Silvia nu-i răspunse. Tronaru așezase cuțitul deasupra vreascurilor din sobă. Afară nu mai viscolea, încetase vîntul acela care aruncase pînă atunci în geamul camuflat snopii lui de fulgi de zăpadă.

— Mă întreb la ce te gîndești acum ?

— Mi se pare că de mult eu nu mă mai gîndesc la nimic. E foarte ciudat. Aproape că-mi face bine lucrul ăsta, zise fata.

— Te-am supărat adineauri ?

— A, nu ! Atunci trebuia să urmeze un compliment. Probabil că la asta te gîndeai, să-mi spui că am ochi frumoși.

Își așezase ochelarii.

— Pentru tine, Dima, vreau să rămîn ochelarista din pod. Laboranta încăpățînată care nu aderă la nimic.

În timp ce-i spunea toate astea se gîndea că, într-un fel, omul de lîngă ea se apăra tot timpul. Într-adevăr, răspîndea în jurul lui o protecție secretă. Nu era vorba de faptul că voise să-i salveze viața înainte de a păți ceva, ca și tatăl ei, mai curînd de relația dintre ei doi, născută din această conviețuire impusă, care putea continua încă. Dar atît. Dincolo de prietenia pe care i-o arăta, el probabil că nu-și permitea nici un alt sentiment. Numai cînd rîdea de propriile sale cuvinte, atunci masca lui impenetrabilă se spargea.

— Știu la ce te gîndești, spuse Tronaru.

— Nu cred.

— Știu precis.

Scosese cuțitul din flăcări și lipise sîrmulița aceea. „Caută să amine răspunsul, probabil“, gîndise Silvia, dar nu era așa. El voia să termine, pur și simplu, cu acel aparat de radio, să-l facă să cînte. Și, într-adevăr, îl virî în priză și aplică fișa antenei în spatele de bachelită, plin de găurele. *Philipsul* pîriia îngrozitor, și el umblă la un buton ca să stingă aceste zgomote parazitare. După încă vreo cîteva încercări, lăcașul adevărat al antenei fu găsit și începură să fie auzite voci amestecate, sosind din infinitul nopții de iarnă. Voci amestecate de spicheri, ridicîndu-se și coborînd, ca și cînd cineva ar fi ~~sugrumat~~ ațele sunete, undeva, în eter : *Cari ascoltatori, i musicisti, i tehnici...* sau *Achtung, achtung...* sau *Ici Paris...* Pe urmă bătăile lăptăresei, în ușa lui Beethoven, semnalul postului de *radio Londra...* Ta-ta-ta-ta... *Eroica...* și o cîntăreață care deborda de o fericire fără margini în voce, ceva care-ți tăia auzul ca un ferăstrău, un gîlgiit intim, impudic, de contraltă, ca al păsărilor exotice dintr-o junglă. Pe urmă, tunetele lui Wotan izbind din cerurile nibelungilor, și iară tobe și negrii chițcăind, și saxofoane care răgeau...

— Plîngi ? o întrebă Tronaru.

Ochii Silviei erau plini de lacrimi.

— Să-l închid ?

— O, nu, lasă-l. Asta-mi amintește de serile de la Mija. Munceam de dimineată pînă seara și noaptea dădeam drumul la radio ca să ascult cu tatăl meu concertele simfonice de la Salzburg și de la Viena. Știi că am avut și un cățel, Samurai se numea, a ars cînd am făcut experiența aceea, înainte de venirea nemților. Atunci cred că tata a înțeles ce s-ar fi întîmplat cu energia lui calorică dacă ar fi fost folosită în război. Dacă fac socoteala, dragul meu Dima, pot să-ți spun așa, nu?... viața mi-a dat foarte puțin : plăcerea de a învăța, plăcerea de a descoperi lumea feerică a chimiei, o bicicletă *Diamond* cu care alergii cu 30 de kilometri la oră, un ciine numit Samurai, puțin tenis, și cam atît...

— Și prietenii ?

— Prietenii au fost foarte puțini, și au dispărut unul după altul, unii fără voia lor, alții pentru că nu-i interesam.

— Vrei să spui că nu te-ai plimbat cu nici un băiat ținându-te de mână și spunându-vă prostiile pe care le șoptim fiecare dintre noi fetelor și băieților cu care ne plimbăm ?...

— Chiar așa, Dima ! O fată șleampătă, care umblă cu pantofi scilciați în picioare, pentru că n-o interesează altceva decît laboratorul, în timp ce colegele ei sunt frumoase, își schimbă rochiile, merg la ceaiuri, dansează cu băieți frumoși, și tu stai și privești ca o fată bătrină pe un scaun și cineva face semn celui mai bun dansator din cercul respectiv, spunându-i adică, *ce stai, du-te și dansează cu urîta aia, nu vezi că se plictisește ? Fă-ți pomană cu ea*. Și trebuie să-l refuzi pe binevoitor, să spui că într-adevăr nu dansezi, și că puțin te interesează sportul ăsta al lor, deși ți-ar fi plăcut să te zbungui puțin, să simți că ești o fată de 17 ani. Ce spui despre toate astea, Dima ?

— Spun că să prindem dracului radio Londra că ard să știu ce mai e pe front, la Stalingrad.

Și începu să caute febril, pe unde scurte, postul de radio Londra.

— Ești un om bun, îți arde ție să asculți radio Londra acuma...

— Dacă știi asta, nu mai mi-o spune.

Se auzeau zgomotele aparatelor de bruiaj, o cacofonie stridentă de fluierători, niște zgomote ca de roți dințate care se freacă între ele.

După cîteva minute, Tronaru dădu din umeri :

— Trebuie să renunțăm. Am să încerc mai tîrziu, cînd vor obosi ăștia cu magaoaia lor. Mai bine să ascultăm radio București. Să vedem ce-o mai fi făcînd Maria Mareșal Antonescu. Ce orfelinat o mai fi deschis ea ?

Spicherul anunța cu un glas neutru că localitatea Potomak fusese distrusă de un cutremur și că relațiile dintre Turcia și Germania sunt cordiale, cum declarase ambasadorul Turciei la Berlin. În Oceanul Înghețat de Nord avusese loc o mare luptă navală, iar în Palestina izbucnise ciuma...

— Stăm bine, zisese Tronaru. Prefer să ascult ceva mai vesel. Acul *Philipsului* se opri în dreptul unui post care transmitea muzică sincopată sudamericană.

— N-ai vrea să fii undeva departe de cloaca asta în care stăm ? Știi că de multe ori, cît am fost eu de pîrlit în viața mea, mă gîndeam cum mi-ar sta ca milionar ?

Fata îl privi foarte curioasă.

— Ce te-a găsit ?

— Uite așa m-a găsit pe mine, să mă închipui milionar. M-am întrebat de cîteva ori ce-aș face în situația asta ?

— Ei bine, ce-ai face ?

— Întîi, mi-aș cumpăra un vapor, un yacht din ăla, cum le zice. Toată ziua aș sta pe mare și aș pescui.

— Și ce-ai mai face ?

— Cred că aș împărți o sumă mare de bani la săraci, dar asta n-ar rezolva mare lucru. Nici un milionar n-are atîția bani încît să isprăvească cu sărăcia din lumea asta. O știi mai bine decît mine.

— Să nu începi să-mi vorbești ca Gicu Leventer despre lupta de clasă și despre egalitatea socială, că chestiile astea le-am fumat !

— Nici nu mi-a trecut prin cap așa ceva. Dar nu m-ai lăsat să termin. Știi care ar fi lucrul care mi-ar da într-adevăr ideea că sunt milionar ?

— De unde să știi ?

— Am citit undeva și m-am indignat, dar pe urmă mi-a trecut. Aș face un gest din acela pe care l-a făcut un tip *di granda*, într-un roman al nu știu cui...

— Parcă ziceai că ai citit numai *Colecția celor 15 lei* ? !

— Mai greșește omul. Dar nu mă mai întrerupe. Voiam să spun că mi-aș aprinde o țigară de foi cu o hîrtie de-o mie ! Asta mi se pare că este un lucru care îți dă într-adevăr senzația că banii nu mai valorează mare lucru.

— Și tu crezi că în societatea aia pe care o visați voi, comuniștii, n-o să mai fie bani ?

Tronaru se bucurase ca un copil că i se pusese o asemenea întrebare.

— Știi că m-am gîndit la tîmpenia asta ? Bărboșii ăia ai noștri, utopiștii noștri, au imaginat o societate în care muncești cît poți și iei cît îți trebuie. Gîndindu-te bine, e o prostie. Să mă fi auzit vorbind așa Năsturescu-Chibrit...

— Dar ăsta cine mai e?... Tot vreun filozof? N-are nume pentru o asemenea meserie.

— O să-ți povestesc eu într-o zi și ce-a fost cu Năsturescu-Chibrit ăsta. Era un tip, te rog să mă crezi. Dar lasă-mă să-ți povestesc chestia cu societatea viitoare în care muncești cît poți și consumi cît îți trebuie. „Cum adică, i-am întrebat pe firoșcoșii noștri care ne țineau lecții. Păi dacă e pe muncit cît poți, se vor găsi destui chiulangii în societatea noastră viitoare. Ce-o să mai tragem cu ăștia!“ Cît despre consumul după necesități, e-he, ascultă la mine, Silvia, va trebui să ne întoarcem la creștinism.

Fata devenise curioasă.

— Cum, adică la creștinism, Dima? Tu ești bolșevic, sau cum vă spune vouă, sau ce naiba mai ești?

— Zi-mi cum vrei: comunist, bolșevic, revoluționar de profesie. Nu contează eticheta, contează ce e înăuntru. Cînd ți-am spus că trebuie să ne întoarcem la creștinism, mă gîndeam că va trebui să punem frînă lăcomiei. Nu știu cît cunoști tu pe oameni, dar ei sunt un amestec de rău și de bine. Să reușești să scoți ca pe o măsă răul din ei, asta e ușor în teorie. Gîndește-te la cei care muncesc cît muncesc, intră în magazinele închipuite să-și ia lucrurile care le trebuiesc, ce vom face cu lăcomia, cu invidia, cu nemulțumirea? Ideea egalizării în societatea viitoare este cea mai periculoasă, ți-o spun eu. Nu ne-a făcut Dumnezeu pe toți cu ochii albaștri. Aici trebuie inventat ceva și nu știu ce. De fapt, știi de ce m-am făcut revoluționar de profesie? Dar stai să mai arunc un lemn dintr-ăsta în foc, pentru că tot ținîndu-ți discursuri am să reușesc să te fac să mori de frig.

— Parcă spuneai că omul cu lemnele n-a mai venit cu pachetul lui.

— Este adevărat, dar am învățat de mult un lucru: să am în vedere și chestiunea asta. Am ascuns în fiecare zi cîte un bețișor sub patul meu, de dincolo, așa încît astă-seară o să putem să avem exact atîta căldură cît am avut și ieri seară. Este o chestie, nu? (Îi plăcea cuvîntul ăsta „chestie“.) Dar să mă întorc la ceea ce-ți spuneam mai devreme. Cum am devenit revoluționar de profesie: din cauza fricii!

— Din cauza fricii ?

— Exact. Cînd eram mic, mă temeam de cîini. Mă mușcase un dulău, dar știi, rău de tot. Mi-a făcut piciorul ferfeniță. A trebuit să merg la București, la Institutul antirabic, să fac injecții în burtă 21 de zile. În definitiv, ce e aia o injecție, te-nțeapă cu un ac, e ca o ciupitură de purice, dar serul ăla, seringă, acul au ceva care te înspăimîntă. Durerea din picior și ideea de doctor, cu asta s-a asociat frica mea de-atunci. Pe urmă, mă temeam de apă. Am trăit pe dealuri cu taică-meu, pe la sonde, pe lingă Băicoi. Îi duceam mîncare la pompele canadiene. Îl găseam plin de păcură și de noroi. Se spăla încontinuu, dar nicio dată într-un rîu, pentru că pe acolo pe unde lucra el nu existau rîuri. Cînd am încercat prima oară să înot într-un lac de munte, era să mă înec. Nu știu să înot, pur și simplu. Cînd eram puști, mi-era frică de pădure. Mi se părea că după fiecare copac stă ascuns un animal. Poate mă înspăimîntaseră poveștile de-acasă, cele auzite de la alții. Pădurea e un loc foarte pașnic, am aflat-o mai tîrziu cînd am lucrat în *parchetul* acela. Lupul nu te atacă decît atunci cînd e flămînd. Ursul evită oamenii pentru că nu e carnivor decît la bătrînețe. Și pentru că nu știam, tînăr fiind, toate aceste fleacuri, mi-am propus să fac lucrurile cele mai nebunești ca să-mi dovedesc propriul meu curaj. Am început să călătoresc cu trenul fără bilet, am urcat pe munți cum ți-am mai povestit și-am dormit pe zăpadă, m-am suit în avioane, deși pe vremea aceea ele erau mai puțin sigure ca acum. Am vrut să duc o viață *nesigură*, plină de riscuri, dar mi se pare că asta visează orice tînăr. La 18 ani viața are un preț mult mai mic decît la 40, să zicem...

— Asta înseamnă că ai fi făcut orice numai pentru ca să ajungi să trăiești în nesiguranță ?

— A, nu ! Am trăit într-o lume în care nedreptatea se simțea în fiecare zi. Mai puțină pîine, mai puțină carne, mai mulți inși la masă. Dacă toată lumea ar suferi la fel, atunci parcă ar fi mai ușor, dar, lingă copiii și puștii care începuseră să fumeze mai tîrziu fiindcă erau mai răsăriți, se mai ivea cîte-un burtă-verde dintr-ăsta care ne sfida, care putea să-și permită orice. Vezi, tu ai trăit poate altfel, lingă un om care, după cîte-mi spui, avea

grijă de tine și te-a trimis la școli. Asta îți dă un sentiment de siguranță. Nu te simți mereu în coada plutonului, sigur că pe lumea asta trebuie să fie și oameni care să facă avioanele, nu numai din cei care se urcă în ele ca să se plimbe. Drept să spun, nici nu știu unde vreau să ajung. Mi se părea că eram foarte mulți dintre noi cei care trăiam în sărăcie, mințiți. Și minciuna este un lucru mai greu de răbdare decât sărăcia, s-o știi de la mine. Spune-mi, domnule, asta e ciolanul, îl împărțim egal. Se micșorează ciolanul, nu rămân decât două soluții : ori îl mărim, ori împrăștiăm ciinii. Ei bine, asta nu înțeleg cei cu care ne luptăm. Că nu se poate ca unii să se îmbuibă, să risipească, să fie nesăbuiți, și alții să rabde. Asta e tot.

Adusesese două bucăți de lemne și întetise focul.

— Dar noi nu mai mîncăm în seara asta ? Nu sărbătorim comunismul plus electricitatea ?

— Asta ce mai e ? O lozincă de-a voastră ?

— Exact. Am să-ți cer o porție dublă din cutia de conserve. Am muncit pentru a-ți oferi această feerie nocturnă, cum ar spune un poet. Nu se zice așa ? Feerie nocturnă...

Fata scosese iar ochelarii.

— Dima, nu mai face pe timpit, că nu-ți stă bine. Iartă-mă că-ți vorbesc așa.

— Auzind acest frumos cuvînt pe care mi l-ai spus, am să profit de prilej și am să-ți declar că ai avut dreptate adineauri. Voiam să-ți spun că ai niște ochi superbi... Cuvîntul e luat dintr-un film văzut de mine în urmă cu cinci ani la cinematograful *Regele Ferdinand* de pe Calea Griviței. El o iubea pe ea și ea nu voia să știe de el. Și atunci el a apucat-o de mîină și i-a spus : Vai ce ochi superbi ai ! și după asta, pe pînză, s-a scris cuvîntul : *Sfîrșit*. Îți place ? De ce ai roșit ?...

— N-am roșit deloc. De unde ai mai scos-o și pe-asta ?

— Să știi că roșeața din obraz se vede și la lumina unui bec chior, aprins în podul Facultății de Medicină de către un tînăr și romantic revoluționar.

Silvia desfăcea o cutie de conserve cu cuțitul de vînător al lui Tronaru. Lovea furioasă plăselele de corn de cerb, ca și cînd ar fi vrut să se răzbune pe ceva.

— Ai să-ți strici palmele. Mai bine m-ai lăsa pe mine.

— Să știi că mă descurc și singură, n-am nevoie de ajutor.

— Mi-am dat seama de mult de lucrul acesta, doamnă marchiză.

— Și mai termină cu persiflatul ăsta ! De toate lucrurile îți bați joc, încrezutule ? Crezi că dacă ai zburat cu avioanele tale *I.A.R.* și *Ansalko*, sau pe ce-oi mai fi zburat, crezi că dacă ai dormit într-un sac nenorocit de alpinist, pe munte, și dacă ești revoluționar de profesie, poți să-ți bați joc de orice ?

Era furioasă. Cuțitul intrase adânc în cutia de conserve și ea îl smucea într-o parte și alta în micul său pumn.

— Să știi că dacă te rănești la mână, n-am un post de prim-ajutor ca să-ți opresc emoragia și o să fiu nevoit să te duc la doctor să-ți taie brațul, și Doamne-fereste ce poate să se mai întâmple. Nu crezi ?...

Se apropiase de ea și-i luase cu un gest ușor cuțitul acela vinătoresc din mână. Era foarte aproape de fața ei și o privea fix.

— Acum mă vezi bine ?

Îi scosese ochelarii și o sărutase.

— Acum te văd foarte bine, îi răspunse dezarmată, cu miinile de-a lungul trupului.

— Ziarele ! zisese Tronaru aruncînd un teanc pe masa abia strînsă. Afară e un viscol groaznic. Dacă te interesează, Mareșalul a adresat un mesaj către țară cu ocazia Anului nou. Nemții anunță că au reușit să producă sîngele sintetic, iar datoria publică a Franței a ajuns la fantastica sumă de o mie de miliarde de franci. Ce să-ți mai citesc ?... Nemții au început să se retragă la Stalingrad. Vrei să ascuți un articol despre sulfamide ?

— Nu mă interesează.

— Foarte bine. Ia să vedem noi ce se mai joacă la cinematografe. Așa... un film cu Macario, *Piratul negru*, *Ospățul nebunilor* cu Osvaldo Valenti, *Primii fiori*, cu Alida Valli... Tu mergeai la cinema atît de des cît mă duceam eu ?

— Nu cred. O tocilară ca mine stătea mai mult acasă. N-avea timp de așa ceva. Dar nu vrei să lași ziarele alea și să-mi povestești ce mai e în oraș ?

— În oraș e prost. Mi-este frică că aceste ultime înfrîngerii de pe front o să-i înrăiască pe băieții ăia care ne caută pe noi. Controale peste controale, purecare la acte, trebuie să fim cu ochii-n patru. Dealtfel, nici n-am voie să ies de aici decît în caz de necesitate. M-am și certat cu paznicul de jos, care a spus că o să mă spună legăturii mele de partid că-mi fac de cap.

— Și asta ce-nseamnă ?

— Asta înseamnă că într-o zi cineva poate să-mi spună : vă mulțumim, tovarășe Tronaru, mergeți dumneavoastră și vă angajați la uzina I.A.R. și lăsați-ne în pace.

Silvia observă că purta o altă cămașă și o scurtă nouă de balonseide italienească.

— Suntem în bani.

— Ce vrei să spui ?

— Vreau să spun că ne purtăm după ultima modă. Tronaru o urechie ușor. O privea cu o înduioșare care nu mai avea ironia abia ascunsă din alte zile.

— Ascultă, ochelaristo, la noi în familie se și bătea cînd femeile o luau razna.

— N-o să-mi spui că poți să maltratezi o biată prizonieră sechestrată în acest pod și care nu te poate reclama autorităților. Am ascultat buletinul de știri de dimineață. Ai avut dreptate, radio București anunță lupte grele la Stalingrad. Asta ce-nseamnă ?

— Asta-nseamnă că se retrag. Și poate că au pierdut războiul.

— Nu vrei să vorbim despre altceva ? Să-mi povestești vreun film văzut la cinematograful *Regele Ferdinand* sau despre uzina aia de pe Grivița unde lucrei tu și unde te-au rănit.

— Crezi că asta este un lucru care poate să te intereseze pe tine ? O uzină nu e lucrul cel mai frumos de pe lume.

— Parcă spuneai altfel altă dată ?

— Cîndva, poate că niște tovarăși de-ai noștri or să facă din aceste uzine niște locuri aerisite, frumoase și

primitoare, atunci salopetele vor fi înlocuite cu niște halate, ca la spitale. Tu ar trebui să știi mai bine ca mine. Viitorul omenirii nu este cărbunele, cum am învățat noi în școală...

— ...cu toate derivatele lui...

Silvia îi întinsese o cană aburindă.

— Ceaiul dumneavoastră, domnule conte.

Și, după o clipă de gândire, așezându-se turcește, cu picioarele sub ea, pe canapea, spuse, privindu-l îndelung :

— Ascultă, Dima, știi ce mă intrigă la tine ? Că vorbești foarte puțin de ceea ce ai făcut, și asta probabil din motive conspirative. Dar asta nu este cauza adevărată. De fapt, nu-ți place să te gîndești la acest trecut. Este adevărat ?

— Este adevărat. Trecutul este lucrul de care vrem să ne despărțim cît mai repede.

— Și n-ai nici o îndoială în ce privește acel viitor în care crezi ? De pildă, ești așa de sigur de victoria ideilor voastre ?

— Bineînțeles. Care soldat ar lupta fără ideea de a învinge ? Tu crezi că generalii spun trupei lor înainte de luptă : Copii, o să fim bătuți, vai de mama noastră ! Numai grecii mi se pare că plîngeau înainte de luptă, dar asta nu însemna că erau mai puțin viteji.

— De ce nu bei ceaiul ăla, că o să se răcească ? Margarina să știi că nu mai avem, ce mai rămăsese am întins-o pe bucata de pîine pe care o ai în față și pe care te sfătuiesc s-o mănînci, cît nu-mi vine mie ideea de a o înșfăca.

— Atîta-ți trebuie.

— Nu mi-ai răspuns. De ce vă gîndiți mai mult la viitor decît la trecut, voi „revoluționarii de profesie“ ?...

Suntem cu adevărat niște revoluționari de profesie. Ceea ce mi se întîmplă mie acum este un lucru care a fost prevăzut, cum prevăzut este de pe acum ceea ce ni se va întîmpla mîine. După cum știi, pentru că am timp mai mult, învăț.

— Am băgat de seamă. Ți-am citit notițele. *Dubla origine a manufacturii ; Muncitorul proletar și utilajul lui ; Cele două forme fundamentale ale manufacturii ; Capitoul XIV din Capitalul de Karl Marx.*

— Ai început să umbli prin lucrurile mele...

— Nu-i adevărat. Scuturam așternutul și a căzut caietul acela pe care-l ai. Atît am apucat să citesc și mi s-a făcut rușine.

— Nu trebuie să-ți fie nici un fel de rușine. N-am secrete față de tine.

— Și ce-ai mai învățat pînă acum ? Că mie îmi spuneai basmul cu Scufița roșie... Că ai citit numai romane de 15 lei. cutare-cutare... Dima, ești un mare mincinos ! Dacă înțeleg bine, voi vă pregătiți să conduceți Statul ăsta. În definitiv, ce este un Stat ?

Tronaru sorbise pe jumătate ceașca de ceai și mes-teca lenș bucata de pîine neagră peste care fusese întinsă margarina.

— Careva spunea că un conglomerat de interese. Napoleon, mi se pare, afirma că Statul este o forță de conducere care se exercită asupra unei populații de pe un teritoriu dat. Un rege cam belaliu, dar absolutist, spunea : Statul sunt eu ! Iar Lenin a definit chestiunea mai simplu : Statul este produsul ireductibilității antagonismelor dintre clase.

Silvia aplaudă :

— Bravo ! Dacă ți-aș fi profesoară ți-aș da nota maximă la sociologie. Și cum vezi tu chestia asta, cum îți place să zici ?

— O să fie al dracului de greu. Te rog să mă crezi că mult mai greu decît acum. E-he, am luat eu un glonte în plămîni, m-au tăiat ăia la spitalul *Witing*, unde am fost operat, m-au fugărit ca pe un iepure, am trăit ascuns, am fost la mitinguri, dar față de ceea ce ne-așteaptă, asta a fost o viață de pensionar. Tu l-ai citit pe Rousseau ?

— Cred că da, dar era cam adormitor, ți-o spun drept. Am urmat secția științifică, mi-am văzut de borcanele mele cu substanțele adezive. Vrei să-mi spui tu ce zicea Rousseau ?

— Cam așa ceva : Omul e bun de la natură, dar societatea îl corupe. Și după această lecție politică îmi permiteți să strîng firimiturile rămase ca să nu adunăm șobolani ?

Silvia se așezase în genunchi pe micuța canapea, cu mâinile adunate sub bărbie :

— Inger-îngerașul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu... Mai spune, mai spune. E mai interesant decît articolul despre sulfamide...

— Fetițo...

— Fetițo, îl strîmbă ea. Ia, te rog, nu ți-o lua în cap, ci vorbește cu mine precum se vorbește cu o domnișoară.

— Uneori îmi vine să cred că omul e rău prin natura sa și că societatea este aceea care-l educă. Bineînțeles, nu societatea în care trăim... Societatea șperțului, a afacerilor murdare, a miniștrilor care și-ar vinde mai degrabă țara decît să piardă banii cîștigați.

— Dima, și comuniștii au o patrie ?

— Dar cum crezi ?

— Păi voi nu sunteți *internaționaliști*, așa cum îmi spunea mie Gicu Leventer ?

— Prin internaționalism, eu, cel puțin, înțeleg o comunitate de interese, o vedere asemănătoare într-o direcție politică. Dar îți amintești că atunci cînd guvernul Gigurtu a cedat Ardealul între cei care au făcut o manifestație uriașă eram noi comuniștii. Dar nu despre asta vorbeam. Mă întrebaseși de ce ne gîndim mai mult la viitor decît la trecut ? Pentru că încă din prima zi a victoriei o să moștenim un Stat dezorganizat, sărăcit de război, plin de nedreptățile trecutului de care vrem să ne despărțim. Și dacă oameni ca mine vor fi puși în situația să conducă, să spunem, o fabrică, vom fi siliți să ne luăm o răspundere uriașă. Te rog să mă crezi că n-aș vrea să mă fac de rîs. De aceea mă pregătesc de pe acum, de aceea vreau să știu cît mai multe lucruri și asta nu e atît de ușor. Burghezia și-a dat copiii la școală, i-a pregătit, ei, acești burghezi, credeau că vor moșteni pămîntul, cu averile lor, cu justiția lor strîmbă. Recunosc, să știi că nu sunt un încuiat, ea, această burghezie, a fost la un moment dat revoluționară. Să nu crezi că noi vom tăia capete pe ghilotină, numai de dragul de a spune că asta înseamnă revoluție. Tu nu ai de unde să știi, dar cu comuniștii, la ora asta, pactizează chiar oameni din această burghezie care și-au dat seama la vreme că ea a îmbătrînit și că este depășită. Pricepi ?

Silvia tăcu cîteva minute, lăsîndu-l să-și facă ceea ce numea el *plimbarea sa de pușcăriaș*, adică un *duș* și un *venit*, cu mîinile la spate prin podul acela lung, timp în care se gîndea la un lucru pe care nu putea încă să-l ghicească.

— Vrei să spui că o ochelaristă ca mine, o rămășiță burgheză, va putea să fie folositoare acestei societăți *noi*, la care tu visezi ?

— Nu visez ; cred în această societate ! Și în ce te privește, să știi că va fi nevoie de tine, și încă cum ! Ne vor trebui foarte mulți oameni de știință, ingineri, medici, profesori, mai ales profesori. Revoluția noastră va începe printr-o revoluție tehnică. Primele mașini pe care o să le construim vor fi tractoarele...

— De ce tocmai tractoarele ?...

— Pentru că suntem o *țară eminentemente agricolă*, cum scriu ziarele. Și n-o să ne oprim la tractoare, te rog să mă crezi. Burghezia care, după cum ți-am spus, a avut meritele ei a crezut că se poate trăi din trecut. Ea a lăsat țărănimea noastră la bou și la plugul de lemn. Dar nu cu boul și cu plugul de lemn o să ajungem noi din urmă, să zicem, America. Dacă te interesează, nemții pe asta au scontat în acest război, pe înapoierea Rusiei. Pînă la un punct, aveau dreptate, Rusia *fusese o țară înapoiată*. Ceea ce au uitat nemții a fost spiritul revoluționar al rușilor. Dar nu te-am plictisit cu propaganda mea comunistă ? Înger-îngerașul tău te-ntreabă ce-o să mîncăm la prînz ? Am adus din oraș conserve de cal. Aici am ajuns. Dar în vreme de război merge și asta.

În momentul acela, se auzi un semnal în burlanul de lîngă luminator. Patru lovituri scurte și încă două, după o pauză.

— Vine paznicul cu lemnele, era și vremea. Stăm cam prost cu aprovizionarea.

Se îndreptă spre colțul cel mai umbrit al podului și mișcă ușor un dulap care lăsa loc liber între două birne pentru cei ce ar fi pătruns aici. După cîteva minute se auzi un glas :

— Pe-aici, pe-aici, domnule Petroveanu...

Înăuntru își făcu intrarea un bărbat între două vîrste, cu un obraz ras proaspăt, cu părul tuns scurt, cu o ținută

aproape rigidă, îmbrăcat într-un palton bine periat. Tronaru îl recunoscuse încă de la apariție pe Colonel. Acesta se îndreptă spre Silvia, îi strînse mîna și-i spuse simplu :

— Domnișoară, îmi pare foarte bine că te cunosc. Numele meu e Petroveanu. Îmi pare și mai bine că oamenii noștri te-au salvat, cel puțin pînă acum, din mîinile nemților.

Pe urmă, îi întinse mîna lui Tronaru, făcîndu-i un semn cu degetul arătător :

— Nu prea te-astîmperi. Nu-mi plac aventurierii, Dima, va trebui să înțelegi. Nu jucăm la ruletă. Asta m-a și silit să găsesc mai repede un domiciliu pentru domnișoara Vrăbiescu, deși acest lucru e din ce în ce mai dificil. Lucrurile s-au asprit, începe un an dificil pentru noi. Nu știu cît o să mai dureze războiul, dar mai ales acum nu trebuie să riscăm. (Privea grămada de ziare dintre ei pe care o răsfoi, scoțînd un *Universul* din acea zi.) Bine mai merge poșta la voi. E un ziar de azi, nu ?...

Paznicul dispăruse.

— Domnișoară, i se adresă Colonelul, Silviei. Cred că n-ai bagaje multe, nu e timp de pierdut, trebuie să dispărem de aici. Tu, Dima, mai rămii. O să trebuiască să-ți găsească și ție altă adresă. Asta mă încurcă cel mai mult. Puteai să stai liniștit.

Fata începuse să-și strîngă puținele lucruri pe care le avea. O privire circulară : birnele acelea, pereții de lemn pe care Tronaru lipise niște fotografii ale lui Willy Fritsch, Kristine Söderbaum, Theo Lingen și alte cîteva nemțoaice ale căror nume nu le ținea minte, un godin, un dulap de vase, o masă, un pat mic, un aparat de radio *Philips*, o frînghie care făcea, spînzurată, o burtă între două lemne și pe care își uscaseră ea rufe, o căldare cu apă, un lighean, totul semăna cu o pușcărie, dar o pușcărie pe care n-avea s-o uite niciodată. Privi spre Tronaru și se întrebă dacă avea să-l mai întîlnească vreodată.

— Unde o să mă duceți ? îl întrebă pe Colonel.

— Asta am uitat încă de cînd ți-am fixat noul domiciliu, domnișoară. Trebuie să te obișnuiești să știi cît mai puține. E o condiție a vieții noastre. Mergem ?

— Mergem. Atunci, la revedere, Dima.

Îi strînse mîna și-l privi cîteva clipe. Totul era atît de neașteptat, dar nu se mai putea face nimic.

— Ai să-mi dai vreo veste ? îl întrebă.

— Nu știu dacă se va putea. Oricum, am să mă gîndesc de multe ori la tine.

Colonelul se îndepărtase de ei și privea interesat prin luminatorul deschis acoperișul străin al acestei clădiri. Cercetă apoi șarpanta rapidă, burlanele sobei și tot acel pod în care cei doi stătuseră pînă atunci.

— Du-te, spusese cu glas ușor, Tronaru. Poate o să ne mai întîlnim. De fapt, ce spun eu, poate... sunt sigur că o să ne mai întîlnim... Să știi că în ce privește pregătirea conservelor, să nu te superi, eu le pregăteam mai bine.

Silvia rîse cu o amărăciune pe care abia o putea ascunde. Știa că el glumise și că de fapt voia să treacă peste acest moment greu pentru amîndoi.

— Și tu ai lăsat de cîteva ori să se prăjească pîinea pînă s-a ars. Cenușă se făcuse.

Colonelul revenise lîngă ei.

— La revedere, Dima. Eu n-am să mai revin aici. O să găsesc un mijloc de a te muta. Înainte de a pleca, distruge instalația electrică ; de sobă și de celelalte se va ocupa paznicul. Îți interzic să părăsești acest loc pînă atunci.

Coborîră cîteva trepte după ce ieșiră din pod. O lumină turbure, rece, de iarnă se strecura prin niște fereștre lungi și înguste. Traversau un coridor prelung care ducea spre ultimul etaj. Aici venise noaptea după fuga celor care o răpiseră din holul *Casei de Depuneri* ; stătuse cu însoțitorii ei pînă se înserase într-o casă de mahala din Bucureștii Noi, pe urmă, același automobil sau altul, o mașină dărăpănată de piață, ocolise orașul pînă aproape de ora 22, cînd se strecurase printr-o porțiță din spatele acestei instituții severe, cu cîteva etaje. Colonelul mergea înainte și ea îl urma, privind curioasă în jur. Clădirea avea ceva impersonal, sumbru. Coborîră pe o scară de serviciu și în nări o izbi un miros de formol. Silvia căuta cu privirile acel ascensor pe care i-l descrisese cu atîta lux de amănunte Tronaru. Casa liftului era destul de strîmtă, n-avea nimic din dimensiunile

acelui landou despre care îi vorbise. Surise tristă. Probabil că și biroul decanului, închipuit atât de feeric de către Dima, era o biată cancelarie cu ziduri albe și cu portretele unor medici pe care ea nu-i știa. Și mirosul ăsta de formol! „Sigur că la *Facultatea de Medicină* se aduc cadavre pentru disecție, de ce mă mir atât?” Dar o bănuială mai veche începu să-și facă loc în mintea ei. Odată ajunși într-o curte strîmtă, privi clădirea aceea, cu ziduri cenușii, cu ferestre zăbrelite, care avea ceva fenerar în ea, și întrebă:

— Domnule Petroveanu, nu vă supărați, ce clădire e asta?

— E Morga, domnișoară.

Iată *Facultatea de Medicină* a lui Dima, cu liftul acela din lemn scump și oglinzi. Ascensorul care pe vremuri urca mînat de o roată uriașă pe care o întorceau niște oameni, și *Cabinetul rectorului*, cu plante care năpădiseră fațada!... Și canapele din acea cancelarie minunată, și covoarele, și chiar rectorul care îl primise pe *Regele Carol al II-lea* la o aniversare a *Facultății de Medicină*. „Dragul meu mincinos, nu voiai să știu că stau în preajma unor cadavre, că podul nostru era de fapt un cavou...”

— Pe aici, domnișoară, îi spuse Colonelul, deschizînd o porțiță, în fața căreia îi aștepta același automobil dezafectat, cu canapelele lui roase, cu bot uriaș de metal, în care păcănea, ascuns, motorul. Mai întoarse capul o dată și privi acoperișul. Voia să vadă luminatorul, dar nu-l zări și probabil că n-avea să zărească nici Dîmbovița, despre care de atîtea ori îi vorbise Tronaru...

Cafeneaua Roxy, din strada Lipscani, era locul de întîlnire a echipei de filatori de sub comanda lui Ciripoi, condusă acum de Jean Tomescu, pentru care prinderea lui Tronaru ajunsese o obsesie. La 11 dimineata, încăperea din fund, unde se băteau tablele în draci, era aproape goală. La o masă, Gogu Iftode și cu Gică Puștiu jucau *ghiulbahar*.

— Patru-trei... Ia pe *pune jos* !

— Usca-ți-s-ar mîna... Dă și tu o *ghelă* !...

Lîngă ei, chibița Nicu Benjamin, care se scobea în urechi cu o scobitoare :

— Ascultați la mine, puișorilor, degeaba umblă Jean Tomescu ca popa după prescură să-l prindă pe Tronaru. Asta a ușchit-o, domnule. În general, cînd tipii ăștia dau o lovitură nu mai apar așa de repede. Am vorbit cu toate coardele din Ploiești, nici urmă... El tot pe-acilea, prin București, trebuie să se învîrtă, că le plac locurile aglomerate, dar de căzut, nu cad ei așa ușor în plasă. Tu ce zici, Gogule ?

— Zic pe dracu.

— Mai bine povestește-ne cum v-a legat pe toți trei ca pe niște mazete, de v-a pus după aia dom' Ciripoi pe post de gunoieri și de femei de serviciu. Am auzit că vin delegații din provincie să vadă cum ați lustruit voi sediul Siguranței. S-a dat circulară pe întreaga Poliție.

Gogu Iftode se făcea că n-aude. Gigi Puștiu nu înghițea asemenea bancuri.

— Dacă-ți dau două labe te ia mă-ta cu fărășu ! O faci pe deșteptul, peștele dracului. Ai uitat cînd te-a trimis șeful după spionul ăla englez, de ai ajuns în *Clubul miliardarilor* unde jucau ăia pocher, fără nădragi pe ei, cu cravatele scoase afară. Așa o colecție de rafe n-ai mai văzut tu de la armată.

Gogu Iftode înghiți zarurile.

— Ce faci, mă, ești nebun ? îl întrebă Gigi Puștiu.

— Cum dracu să nu rid de potoapa asta de Nicu, că o să rămînă în istoria Poliției ! Ia spune, Gigi, și cum jucau ăia pocher pe șapte mii potul ?

— Cum să joace, domnule, draibări, unu și-unu, casă mare, că eram la *Clubul miliardarilor*, ce naiba. Toți în șmoc, numai că-ți lua pantalonii la ușă portarul. Și care cum zicea c-o fi, c-o păți, plătea amendă. Dar ce amendă !

— Și adică, în partea de sus, așa, erau îmbrăcați ?

— Te cred. Papion, papion, guler scrobit, plastroane, numai de la burić în jos, cum îi făcuse mă-sa !

— Și flețul ăsta de Nicu Benjamin ce-a făcut ? Și-a lăsat și el nădragii la ușă ?

— Pe dracu. A luat-o la fugă, că s-a speriat. Spune, Nicule, că nu ești mort !

— Păi voi n-ați fi făcut la fel ? Cine-a mai pomenit așa ceva ?...

Pe ușă intrase precipitat Jean Tomescu, numai spume :

— Gata, copii, l-am găbjit.

— Pă cine l-ai găbjit, mă ?

— Pe mama lui Tutankamon... Pe Tronaru, pe cine ?...

— Nu se poate ! făcură ceilalți în cor.

— Ba, uite că se poate ! Unde credeți că se află mușteriu ?

Ceilalți, muți.

— La Morgă !

— Că n-o fi mort ? întrebă Gigi Puștiu.

— Da de unde ! N-are nici pe dracu !

— Ciripește !

Jean Tomescu făcu un semn chelnerului care aducea cafelele.

— Fă-te-ncoa cu o *marghilomană*. Dar bagă mai mult rom.

Își freca palmele fericit.

— Păi nu l-ai umflat ? Ce-ai făcut pină acum ?

— Nix ! Am întărit *fila*, l-am lăsat pe Greerosu cu Crăciunescu în priveală. Cred că în două, trei zile, îl avem în labă. De data asta nu ne mai scapă, că n-o fi rîndunică !

— Dă pe gură, nu ne mai freca atît.

— Păi, domne, chestiunea e mai simplă decît credeam. Urmînd instrucțiunile lui dom' Mizdrache, Dumnezeu să-l trăiască, am pus pleoapa pe unul Vișan, merceolog. Ăsta mergea la dentist, la domnu' Mișu Birlădeanu. Și dintr-una, dintr-alta am ginit că era singurul care s-a dat în vorbă cu fata aia, cu Silvia, care ne-a scăpat nouă la *Casa de Depuneri*, de n-o să mai luăm un an de zile gratificație din cauza ei.

— Și așa, ia mai spune, zisese Nicu Benjamin, care era cam sceptic. Cine știe pe cine ai filat tu și pe cine o să prindem noi ? Mie chestiile astea care se rezolvă ușor îmi put.

— Dar cine spune că se rezolvă ușor ? Filăm la Vișan de o lună jum'ate. Ei, și-acuma mi-a picat în labă. Fata dispărînd, ce mi-am zis eu : ia să vedem eu ce fel de

viață duce ăsta, cu cine se mai vede el ! Și azi așa, mâine așa, am ajuns la Morgă. Mă, ce să caute un merceolog la Morgă ?... Cind colo, să vezi și să nu crezi ! Mă iau eu după el, îi trag în piept pe amindoi, pe el și pe paznicul de la Morgă ; ăsta, merceologul, aducea cu taxiul lemne tăiate mărunt cui va ascuns în clădire. Trag concluzia. Înseamnă că are un mușteriu, băgat undeva, la beci sau în pod. Că Morga are și ea încălzire centrală. Ca să caute cineva cu lemne la Morgă ? Scurt pe doi, l-am umflat pe paznic alaltăieri, l-am bătut trei ceasuri bine și mi-a spus că într-adevăr se ascunde cineva în podul lui. Ca să nu mai pătim ce-am pățit altădată, i-am zis să-l mute de-acolo undeva, să-l scoată puțin pe vreo scară pe undeva, să-l văd și eu cum arată. Și băiatul, ce să facă ? Că i-am spus : dacă nu faci cum îți cînt eu, zidul te așteaptă ! Astea fiind zise, paznicul l-a adus cu șosele cu momele, în curte, l-am văzut. El era — Tronaru !

— Și dom' Mizdrache ce-a zis ?

— Ce să zică ? A spus să avem răbdare, că trebuie să mai pice careva. Și acuma, așteptăm.

Chelnerul îi adusese *marghilomana* și Jean Tomescu o sorbi cu înghițituri mici.

— Eu, în locul șefului, l-aș umfla fără să mai aștept pe altcineva. O bătaie bună, și-ți dă el lista completă, fără să mai ținem noi patrulele la Morgă, zise Gigi Puștiu.

— Or avea ei, șefii noștri, socotelile lor, ce ne băgăm noi ? Eu atîta m-am rugat de dom' Ciripoi, că cu el am vorbit, cind o fi să-l ancheteze să mi-l dea mie, să-l gîdil puțin, cum oi ști eu, cum am învățat eu...

Cel mai prost lucru era așteptarea. Acum totul se terminase. Paznicul îi mărturisise aproape totul. Fusesse bătut, îi era rușine, dar spusese că are pe cineva în podul clădirii.

— Trebuie să te scot în curte pentru recunoaștere. Tot ce-am putut să fac a fost să nu spun nimic despre fata care a stat ascunsă cu tine. Dealtfel, nici nu m-au întrebat. „O să te întrebe ei, n-avea nici o grijă. După ce mă vor

aresta pe mine, or să te aresteze și pe tine.“ Despre Colonel, paznicul nu știa decât că-l cheamă domnul Petroveanu. Nici despre el nu-l întrebaseră. Una la mină. Doi la mină, înseamnă că ei așteaptă ca eu să-i duc la o nouă adresă și asta n-am să fac. Ca să stau aici, ca prostul, n-are rost. Trebuie să încerc să fac ceva, să scap din această cursă de șoareci. Pentru asta îmi trebuie un loc aglomerat. Și locul aglomerat care îmi trebuie este unul singur : Gara de Nord. Nici aici n-am multe șanse, dar de încercat trebuie să încerc. Mai rămânea problema înștiințării Colonelului. Pentru asta ar fi trebuit să-l pună pe paznic să dea un telefon, dar în el nu mai putea avea încredere pentru că, la o nouă anchetă, și asta precis că avea să aibă loc, bătut și mai rău, acela ar fi spus parola și numărul de telefon. O scrisoare trimisă pe adresa Smarandei Robescu cu un text dinainte stabilit care însemna *alarmă* iar nu putea să-i încredințeze paznicului și nici să pună la o cutie poștală acest plic n-avea cum. Îi mai rămase o singură speranță : Colonelul avea oameni în poliție care puteau să-l înștiințeze că a căzut, așa încît, într-una din nopțile următoare, după ce șterse orice urmă care ar fi putut să indice Siguranței că acolo nu locuise singur, coborî calm în mica curte care dădea spre o stradă din spatele clădirii Morgei. Era trei și cinci, noaptea, o noapte destul de luminoasă, senină, cu o lună știrbită care lumina zăpada. Trotuarele erau alunecoase, înghețate. O liniște uriașă apăsa peste oraș. După două sute de pași auzi un motor ambreind. Erau următorii. Niște străzi mici și înguste ca să le dau iluzia că vreau să scap de ei, și chiar vreau să scap de ei. Poate mai am vreo șansă. Treceau niște pluguri tractate de autocamioane ca să desfunde străzile. Se folosea de unul, culcîndu-se în spatele cabinei șoferului. După 20 de minute se afla într-un bulevard pustiu, undeva în Cotroceni. Sări din autocamion și traversă un parc înzăpezit din vecinătatea arenei *Venus*. Dacă ieșea în Știrbei Vodă, se lămurea dacă e urmărit sau nu. Era. O apucă agale spre Gara de Nord. „Dacă sunt deștepți, mă prind înainte de a intra în înghesuiala Gării. Dacă sunt curioși și riscă, mă lasă.“ Neglijase un singur amănunt, că la ora aceea plecau puține trenuri și că peroanele erau aproape pustii. Trecu de intrarea clasei întâi cu un mers leneș, obosit, stătu

cîteva clipe în fața tabelului de plecări, alegîndu-și un tren care avea să pornească peste cît mai puține minute. Brașovul indica ora 4,10. Constanța — 5,20. Craiova era ceva mai bună, — 3,45, linia 9. Pe ușa pe care intrase se apropiau doi inși cu pălăriile trase pe ochi și cu mîinile în buzunarele paltoanelor. Nu era prima oară cînd încerca o senzație ca aceea de acum. Le scăpase de cîteva ori, dar știa din povestirile lui Năsturescu-Chibrit ce urmează : „N-am apucat să-i spun Silviei ce era cu Năsturescu-Chibrit. A, ce om și ăsta !“ Ajunsesese în fața peroanelor. Vreo șase soldați stînd pe ranițe, moțăind cu puștile între picioare, cîțiva țărani cu papornițele cu păsări și saci de mălai ; o femeie bătrînă care certa pe o fetiță care făcuse nu știu ce și, drept în fața lui, Jean Tomescu surizînd ca unui prieten vechi pe care-l aștepta de mult.

VI. Judecătorii nemiloși

ÎN ZIUA DE 22 APRILIE 1943, ÎN HOTELUL *Regine* din Geneva, fusese descoperit cadavrul fostului diplomat român Anatol Dumitrescu, care lucrase la reprezentanța României de pe lângă Liga Națiunilor, între anii 1924 și 1939. Din cercetările poliției rezulta că susnumitul se sinucisese cu cianură. În modesta cameră ocupată la etajul doi de către fostul diplomat nu fuseseră găsite urme de violență. Singurul lucru nelămurit era faptul că, după spusele portăresei, clientul apartamentului cu numărul 18 al hotelului *Regine*, își luase viața după ce fusese vizitat de către doi necunoscuți care se prezentaseră drept comisari ai poliției locale și la o investigație făcută de aceleași organe reieșise că nimeni nu fusese trimis în acea zi la hotelul amintit pentru cercetări. Dosarul acestei afaceri rămăsese deschis. Organele consulare românești aflate încă la Geneva notificaseră această moarte, comunicând Ministerului de Externe știrea.

Mai curios era faptul că maiorul von Braun fusese chemat de superiorii săi și întrebat dacă are cunoștință de relațiile pe care fostul diplomat le mai avea la București. Trebuiau făcute cercetări și cel însărcinat cu conducerea anchetei ceru un timp de răgaz. Prin Ministerul de Externe se completaseră informațiile despre activitatea trecută a lui Anatol Dumitrescu. Asupra capacității sale profesionale nu existau decît referințe foarte bune, el fiind un apropiat al lui Titulescu și al cercurilor democratice de la Liga Națiunilor. Asta și explica de ce, în 1939, la rechemarea sa în țară, refuzase să se întoarcă, preferînd o viață modestă în acest oraș pașnic elvețian. Cît despre amici-

țiile lui din țară, informațiile erau destul de vagi, întrucât chestiunea nu interesase pînă atunci pe nimeni. La întrebarea dacă numitul venea des în țară, se aflase că își petrecea vacanțele de vară în special la Mangalia sau Balcic, cu un cerc de prieteni, între care figurau cîțiva foști miniștri și chiar Mareșalul Palatului. Alte sosiri și plecări în și din România avuseseră loc cu diferite ocazii pricinuite de către evenimentele în curs. Anatol Dumitrescu era văduv, soția sa, Athenaisa Dumitrescu murind în anul 1938 de o boală de inimă, în vîrstă de 61 de ani.

— Acestea sunt toate datele ? întrebase colonelul Brandl, închizînd un dosar subțire cu coperti verzi pe care era scris numele fostului diplomat român.

— Da, domnule colonel, confirmase von Braun. Deocamdată. Cercetările continuă. Numai că pînă acuma nu știu prea bine cu ce s-a ocupat acest diplomat și în ce măsură a stîrnit el interesul serviciilor noastre secrete.

Colonelul se ridicase în picioare, dînd un ocol biroului la care stătuse pînă atunci.

— Dragul meu, după cum știi, de la căderea Stalingradului, care a arătat încă o dată lumii vitejia soldatului german, fiindcă pentru mine această înfrîngere nu este altceva decît o confirmare a calității armatei noastre, lucrurile au luat o întorsătură neplăcută în unele cazuri. Nu spun o noutate : atunci cînd o armată merge foarte bine obținînd victorii după victorii, aliații ei sunt gata s-o urmeze fără șovăire. De îndată ce se întîmplă să fim înfrinți undeva, îndoielile și chiar dezertările își fac apariția. Cred că am făcut o eroare enormă lăsînd o porțiune a frontului de la Stalingrad, italienilor. Aștia de la căderea Imperiului roman n-au mai fost soldați niciodată. Ei credeau că ne aflăm încă pe vremea lui Garibaldi. Führerul a înțeles cred, o dată pentru totdeauna, că nu se poate baza pe ei. În Grecia și Africa, ai văzut ce-au făcut, o să-i vedem acum cînd luptele se vor muta pe continent cum se vor comporta, dar sunt pesimist, ți-o spun drept. Examenul din Rusia a fost foarte prost pentru ei...

Braun nu înțelegea unde vrea să ajungă colonelul. Tot ce spunea semăna mai mult cu o expunere a situației generale a războiului. Dar nu putea să-l întrerupă, așa că îl ascultă cu răbdare pînă la capăt.

— Cum spuneam, în clipele de primejdie, loialitatea aliaților începe să scadă. N-aș zice că armata română nu s-a bătut foarte bine la Stalingrad, spre deosebire de italieni. Ce ciudat lucru, înainte de izbucnirea războiului, Führerul credea că, după oamenii lui Mussolini, cei mai slabi soldați din Europa sunt soldații români, dar eu, care-i cunosc pe aceștia din urmă din primul război mondial, am de mult o altă părere. Dar, în sfârșit, nu despre asta voiam să-ți vorbesc. Oamenii noștri din diplomatie mi-au atras atenția mai de mult asupra unor mișcări ciudate ale ambasadurilor români din străinătate. Deocamdată informațiile sunt vagi și confuze. Asta nu înseamnă că nu vom afla ce ne interesează. Unul dintre oamenii importanți din guvernul Antonescu, pe care nu-l știm, caută un cap de pod pentru tratative cu anglo-americanii. Acest fost diplomat la Liga Națiunilor, după cum reiese și din puținele informații pe care le avem despre el, avea relații numeroase în lumea politică românească. Funcționând atîta timp la Geneva, desigur că era prieten cu foarte mulți și influenți tipi, dar de treaba asta se ocupă alții acum. Ceea ce trebuie să afli dumneata, în continuare, este un lucru mai simplu. Oamenii noștri l-au urmărit timp îndelungat pe Anatol Dumitrescu și au aflat cîte ceva. El corespundea cu acel personaj important din guvernul român. Bineînțeles, prin curier diplomatic pentru știrile mai puțin importante și printr-un cod ingenios despre care îți voi vorbi numaidecît, cînd era vorba de împejurări și fapte excepționale. Ca să ne amestecăm în afacerile diplomatice ale românilor știi că este destul de dificil. Oamenii noștri din Ministerul de Externe al României știu foarte puține despre aceste lucruri despre care îți vorbesc. Aparatul guvernamental, în totalitate, pare loial Germaniei, cel puțin pînă acum n-a dat nici un semn de defetism. Este vorba mai curînd de o întreprindere aproape particulară a unei persoane oficiale, cum ți-am spus, și de importanța și mărimea ei trebuie să ne dăm seama noi, după cercetări atente și minuțioase. Iată de ce îți recomand multă discreție și, mai ales, menajarea oamenilor care pot la un moment dat să fie implicați cu voie sau fără voie în această afacere. E vorba de niște relații pe linie de stat asupra cărora nu putem să impietăm. Sigur că o scizare prin ambasadorul

Killinger va fi făcută probabil la Mareșalul Antonescu, dar asta nu e treaba noastră. Ambasadorul este prevenit și rămîne să decidă ce are de făcut. Noi am raportat totul la Berlin. Cei de-acolo sunt destul de iritați și grăbiți, dar, în ce mă privește, vreau să-ți recomand încă o dată răbdare și prudență. Un eșec pe această linie ne-ar costa mai mult decît o victorie parțială, care tot ne-ar fi reproșată în cele din urmă. Și acum iată despre ce este vorba : Omul a luat cianură în momentul cînd și-a dat seama că la ușă se aflau oamenii noștri. Lucrul l-a prins pe neașteptate oarecum, întrucît n-a avut nici timpul să distrugă urmele activității sale, cum ar fi fost firesc. Corespondența sa prin codul despre care am să-ți vorbesc duce spre cercurile suspuse din România. Unele copii ale unor comunicări făcute de către el din Geneva au fost găsite într-o servietă diplomatică din camera de la hotelul *Regine*. Sunt lucruri destul de importante, dar care nu ne interesează, deocamdată. Mai ciudat este modul de a comunica. Anatol Dumitrescu se folosea de un sistem foarte demodat, întrebuițat în timpul primului război mondial...

Se întorsese în fața biroului său, scoțînd dintr-un sertar un exemplar din romanul *Salammbô* de Flaubert, ediția 1935 a editurii *Hachette*.

— Vrei să te apropii ?

Braun se așeză în spatele colonelului. Acesta răsfoia cartea, pipăindu-i paginile cum ar fi făcut un orb care citește după alfabetul *Braille*. Pe urmă îi arată în lumina ferestrei o pagină înțepată în cîteva locuri.

— Nu înțeleg nimic, spuse maiorul.

— Metoda este foarte simplă, dar o să ne dea multă bătaie de cap. Aceste înțepături conțin jumătate din sistemul de codificare. A doua jumătate se află într-un exemplar al aceleiași cărți, trasă în aceeași ediție și, cu ajutorul ei, mesajele cifrate pot fi citite după indicația paginilor folosite. Îți dai seama că lucrul este și mai complicat, întrucît probabil că și indicația numărului paginii folosite este codificată, nu poate fi citită *en clair*... Dar, pentru serviciul nostru de descifrare a mesajelor, prin întrebuițarea tuturor variantelor posibile, lucrul ar fi foarte lesnicios, dacă am avea și al doilea exemplar, cel aflat în

posesia primitorului mesajelor. Deci, primul lucru pe care ar trebui să-l facem ar fi acela de a afla la cine se găsește acest al doilea exemplar și să luăm măsuri în consecință...

— Am înțeles, domnule colonel.

— Încă o dată, multă răbdare și prudență...

Von Braun salutase și părăsise biroul colonelului Brandl.

Inspectorul șef Mizdrache avusese mult de lucru în ultima vreme și simțea nevoia unui concediu mai prelungit, dar, în munca lor, acest lucru nu se întâmpla atunci când doreau cei în cauză, ci când apucau. Primăvara asta îi dădea o astenie apăsătoare, nu mai avea chef nici de Jo-Jo, nici de celelalte prietene ale sale care intraseră în rezervă, dar care mai erau convocate la „sediul“, cum zicea Ciripoi, din când în când. Așa încât telefonul maiorului von Braun, primit într-o zi pe la sfârșitul lunii aprilie, într-o miercuri pe la prânz, îl găsisese într-o dispoziție destul de neagră. Secretara virise capul pe ușa capitonată, *cu chipul ei mereu uimit* de ceea ce i se întâmpla și spusese :

— Nemții !

Un om slab de inimă, ascultînd acest anunț, ar fi bănuțit că sediul Siguranței va fi în curînd invadat de trupele germane, lucru care nu era deloc adevărat.

— De cîte ori ți-am spus să mă anunți cine e la telefon. Ce e aia : nemții !... Nemții pot să fie și Bismark și Makensen și tac-to ăla timpitu din 1917, cu care te-a făcut maică-ta cînd au ocupat boșii Bucureștiul...

— Domnul maior Braun, se bosumflă secretara.

— Așa, vezi că poți să reții și tu un nume. Du-te ! Stai ! O cafea. Cheamă-l și pe Ciripoi pentru că probabil o să fie nevoie de el.

Secretara dispăru. Mizdrache ridică telefonul.

— Alo, domnule maior, Mizdrache la telefon. Vorbea ca de fiecare dată în românește cu el, deși știa limba germană... În ce chestiune ?

— Te deranjează dacă vii pînă la mine? Eu sunt puțin cam prins și te-aș ruga să-mi faci serviciul ăsta.

— Dacă aveți un coniac *Courvoisier* la îndemînă, cu plăcere.

— Bine, te-aștept.

Inspectorul șef o sună pe secretară. Aceasta se afla între două uși (tocmai pleca să-l cheme pe Ciripoi) și cînd auzi apelul se aruncă asupra spațiului care o despărțea de șeful ei.

— Șoferul! Nu-l mai chema pe Ciripoi, mă întorc într-o jumătate de ceas sau într-o oră. Dacă întreabă domnul Tismana sau altcineva mai mare, îi spui unde sunt: la maiorul Braun.

Într-un sfert de oră ajunsese. Asfaltul bulevardelor începea să se topească încă de pe acum, deși nu era vară. „Fură și ăștia de la Primărie de rup, nu se lasă.“ Braun arăta destul de amabil, dar atîta învățase și el că asta însemna că-i cere ceva foarte important. Îl rugă să se așeze într-un fotoliu de piele. Veni de la locul lui și ocupă pe-al doilea, ca să-i arate că nu-l chemase în calitate oficială.

— Ia, te rog, coniacul ăsta. Am primit un transport alaltăieri de la Paris. Te rog să-mi permiți să-ți trimit o ladă, numai să-mi lași adresa de-acasă, că n-o știu.

— Cu plăcere, domnule maior, dar întîi să gustăm, că, să știți, căldură-căldură, dar un coniac ca ăsta merge și în Sahara.

Sorbi cu încîntare vădită, ceea ce îl sili și pe maior să bea deși el nu prea obișnuia acest lucru.

— Excelent! zisese Mizdrache, încălzind paharul în căușul palmelor și trăgînd pe nări mirosul coniacului, ca un adevărat cunoscător. Așadar, în ce chestiune?

Inspectorul șef știa că nu pentru ochii lui frumoși fusese chemat și dacă Braun evitase și telefonul însemna că era un lucru confidențial.

— Domnule Mizdrache, cred că a sosit vremea să colaborăm mai deschis, fără susceptibilități, fără ironii. cum s-a petrecut în unele cazuri pînă acum, întrucît lucrurile

iau o turnură destul de interesantă în ce privește munca noastră.

— Mai precis despre ce este vorba, domnule maior ? Vă stau la dispoziție.

— Mă aflu într-o situație foarte delicată și am preferat să vorbesc cu dumneata mai întâi.

— Vreți să spuneți că domnul Eugen Cristescu nu știe nimic despre asta ? Sau domnul Tismana ?

— Pe domnul Eugen Cristescu l-am înștiințat, o să-l înștiințăm și pe domnul Tismana, dar ei tot la dumneata m-ar fi îndrumat, așa că am preferat să iau drumul cel mai scurt.

— Atunci e-n regulă. Spuneți despre ce e vorba.

— Numele acesta : Anatol Dumitrescu, îți spune ceva ?

— Anatol Dumitrescu... Anatol Dumitrescu ?... Mărturisesc că nu.

— Bănuiam, așa că o să te informez eu despre ce este vorba. Domnul Anatol Dumitrescu este un fost diplomat român care a lucrat la Liga Națiunilor din Geneva...

— Și acum ce face, dacă îmi este permis ?...

— Acum a decedat.

— Interesant, interesant...

Mizdrache mai sorbi o înghițitură de coniac.

— Moarte naturală ? mai întrebă.

— Cianură.

— Aha. Când a... terminat ?

— În 22 aprilie, la Geneva, într-un hotel de mîna a doua. Făcea spionaj.

— Oho ! Pentru cine ?

— Anglo-americieni.

— Oho ! Și ? Are legături cu cineva din țară ?...

— Da. Cu cine — vrem să aflăm.

— Vreun indiciu, ceva, să știm de unde-o luăm, pe ce pistă pornim.

— Un exemplar din romanul *Salammbô*, tipărit de casa de editură *Hachette*.

— *Hachette, Hachette*... Ce-mi spune mie numele ăsta ?... Ah, avem și noi o librărie *Hachette*. Deci, mai departe...

Maiorul Braun bău și el, reținându-și greața pe care i-o producea coniacul, cît ar fi fost el de bun.

— Ne interesează un exemplar din ediția acestei cărți, tipărită de editura *Hachette* în anul 1935.

— Interesant, interesant !

— Aveți vreo idee cum putem să știm cine posedă un asemenea exemplar în România ?

Mizdrache rămase gînditor cîteva clipe, mîngîind cu palmele paharul pe care-l ținea în mînă.

— Domnule maior, dacă avem noroc, o să putem găsi cel mult o listă a celor care au comandat această carte la Paris. Desfacerea cărților franceze se făcea pînă la izbucnirea războiului prin această librărie care, după cum vedeți, poartă numele casei de editură. Dacă librarul a păstrat lista sau dacă ținea o evidență a cărților vîndute...

— Foarte bine. Imediat ce aflați ceva, întrucît noi nu ne putem amesteca, poate ne faceți o comunicare, asta neînsemnînd că nu v-am ruga să căutați, cu mijloacele pe care le-aveți, să intrați în posesia acelor exemplare ale ediției din 1935 a acestui roman.

— De ce anume numai din această ediție ? Vreți să fiți mai explicit ?

Maiorul căută în seiful din biroul său exemplarul dat de către colonelul Brandl, repetînd operația făcută de acesta cu el.

— Înțelegi ?

— Sincer să fiu, înțepăturile astea de ac îmi amintesc de un sistem foarte vechi de comunicare în materie de cifru. Pe vremuri, treaba se făcea cu două cărți postale trimise la adrese diferite și puse una peste alta, dădeau un text clar. Posedînd numai o carte postală, nu înțelegeai nimic. Așa este ? Vă trebuie un exemplar din *Salammbô* cu jumătatea cealaltă a cifrului. Ia te uită ! N-aveam destulă treabă ! Sincer vorbind, credeți că merită bătaia de cap ?

— Da, cred că merită. Vom avea surprize.

— Dacă spuneți dumneavoastră, înseamnă că este foarte important. Știu ce-am de făcut. *Prosit*.

Și ciocni paharul său cu al maiorului.

După două zile agentul Crăciunescu îi prezenta inspectorului șef o listă cu cei care în anul 1935 comandaseră la Paris romanul *Salammbô* de Flaubert.

— Domnule inspector șef, un exemplar a fost cerut de doamna Yolanda Mariani, cîntăreață la Operă. Al doilea, de către domnul Alexandru Papadopol, jurisconsult, al treilea a fost livrat domnului episcop Iosif Bianchi, greco-catolic, în prezent plecat din țară, iar al patrulea, comandat de doamna Sidonia Tempeanu, profesoară de franceză.

— Sper că ai stabilit și adresele pînă acum?

— Desigur. Doamna Yolanda Mariani, actualmente pensionară, locuiește lîngă Cîsmigiu, pe Brezoianu la numărul 91, etaj II, apartament 1. Domnul Papadopol are un birou de avocatură în strada Rahovei, 116. Domnul Iosif Bianchi a locuit pe ³⁷²calea general Berthelot numărul 3, pînă la plecarea lui din țară. Adresa de la Milano, este Via Larga, 5. Doamna Sidonia Tempeanu locuiește în strada Lutherană, numărul 24...

— Bravo, mă, Crăciunescule, mă, bravo, mă, maestre! Mă, v-ați deșteptat, mă.

Inspectorul șef privea lista deținătorilor ediției 1935 a romanului *Salammbô*, tipărit la Paris în editura *Hachette*, și clătina din cap. „Mă încurcă popa ăsta sau ce-o fi, dar dacă e plecat, și-a luat exemplarul lui cu el, lucrurile se mai simplifică. Dacă l-a lăsat aici, să te ții cercetări și bîjbîială, și caută acul în carul cu fîn, și cine dracu m-a băgat pe mine în poliție, că așa-mi trebuie!”

— Bine, Crăciunescule, pînă aici e bine. Ia să-l iei tu mîine dimineată pe Ciripoi și pe Teică și împreună cu mine să facem o brigadă și s-o luăm, ca popa la Bobotează, pe la adresele astea, să vedem și noi dacă domnii ăștia și doamnele l-au citit și ei pe Flaubert...

Biroul domnului Alexandru Papadopol din calea Rahovei 116 era instalat chiar în apartamentul jurisconsultului. O casă bătrînească, cu cîteva încăperi, cu o curte largă în față, o grădină îngrijită, plină de flori în acel

început de mai. O tăbliță anunța pe vizitatori că domnul avocat Papadopol *acordă consultații* între orele 17—21.

— Crăciunescule, mergi numai tu cu mine, voi doi rămîneți aicea, le spusese Mizdrache lui Ciripoi și lui Teică. Ia să vedem noi ce dă mușteriu...

Inspectorul șef sună. Un dulău mare, alb izbucni din fundul curții lătrind fioros și, în cadrul unei uși, își făcu apariția o femeie cu un tulpan pe cap, care întrebă :

— Pe cine căutați ?

— Pe domnul avocat.

— Păi n-ați citit tăblița ? Acum e la Tribunal. După masă dă consultații.

— Și se-ntoarce tîrziu ?

— Cam pe la două. Cît o fi ceasul acum ?

— Ei, e unu și-un sfert. Dă-ne drumul să intrăm și noi puțin. Poate ne oferi cîte-un pahar cu apă, că e cald. Dar mai întii leagă-ți cîinele ăla, că o să ne facă pantaloni ferfeniți.

— Frumoase flori, spunea Mizdrache femeii, care închisese cîinele și le deschisese poarta. Să vede mîină de om gospodar. Astea sunt narcise, nu-i așa ?... Și astea săpunele.

— Da' vă pricepeți, domnule cum vă cheamă ! Aflați că domnul Papadopol e mort după ele. Cînd are vreun ceas, două liber, cu săpăliga... le udă, le scoate buruienile... E-he ! Unde vreți să-l așteptați, că am o bancă aici, la umbră...

— Știi ce, hai mai bine în casă ca să nu mai cari atîta dulceața aia cu apă rece de care vorbeai. Bagă-ne în cabinet la domnul avocat, că suntem oameni cumsecade.

Intrară într-o marchiză cu geamuri colorate, cu ciment pe jos peste care era așternut un țol, după care pătrunseră într-un vestibul cu mobilă puțină. „Puțină clientelă, omul e scăpătat“, gîndi Mizdrache. Într-un colț, un ficus, un dulap în care se aflau semințe de flori probabil. Femeia le deschise o altă ușă care dădea într-un birou tapetat cu hîrtie, cu două fotolii acoperite cu mușama cafeinie, urîță, așezate în fața unui *secretaire* deschis pe care se aflau dosare puține, o călimară de argint, cu o pană decorativă, un tampon și el de argint, cu intarsii. Ceea ce căuta Mizdrache se afla în spatele scaunului pe

care probabil că primea avocatul Papadopol pe clienți : o bibliotecă cu șase rafturi, pline — ochi.

— Luați loc, zisese femeia, eu mă duc să vă aduc dulceața cu apă. Domnul Papadopol e punctual. La două fix intră pe poartă.

— Crăciunescule, ia vezi ce are băiatul în raft. Că poate scăpăm ușor cu afacerea noastră.

Crăciunescu se apropie de vitrina de sticlă și începu să citească titlurile : *Pandecte, Jurisprudențe franceze, Codul civil, Dreptul roman, Derogări și completări la articole de legi*, aia nu, aia nu... Domnule inspector, astea sunt numai cărți de drept.

— Cum adică, să n-aibă el un roman în toată hărăbaia asta ? Asta nu citește și el altceva decît *Codul civil* ? Se deschide vitrina aia ? Ia vezi că o fi pus cărțile pe două rînduri.

Crăciunescu, cu o mină de expert, controlă.

— Nu e nimic în spate, domnule inspector.

— O mai fi avînd el vreo altă bibliotecă ? Stai s-o iau eu pe asta, pe servitoarea lui, așa pe departe...

Cînd femeia apăru cu o tavă cu două farfurioare și două pahare aburite, Mizdrache se prefăcu fericit că o vede, o ajută să așeze tava pe *secrétaire*-ul avocatului, bău lacom apa și gustă din dulceață.

— De caise, nu-i așa ?

— Exact.

— Formidabilă ! Formidabilă, ascultă la mine. Mata o faci ?

— D-apoi cine ?

— Cît îți dă pe lună, că te-aș lua la mine. Uite ce curat e aici. Ce perdele spălate, ceară pe podele. E-he...

— Glumiți dumneavoastră, domnule. Nu-l las eu pe domnul Papadopol nici moartă. De 40 de ani stau în casa lui. De pe vremea cînd era tinerel. E-he, ce-am văzut eu și cîte știu...

— Și peste tot e așa curat, frumos ?

— Păi să v-arăt și camerele celelalte. Că-i ca la farmacie.

Crăciunescu mormăia și el admirativ ca să sublinieze ce bună era dulceața pe care le-o oferise femeia.

Un salon sufragerie cu o masă cu șase scaune, un bufetar, un aparat de radio pe o măsuță, câteva tablouri cu naturi moarte cu iepuri și fazani împușcați, o ușă prin care pătrunseră în dormitorul avocatului, cu un șifonier *Lengyel* lustruit și un pat aerodinamic, acoperit cu un macat vișiniu, o oglindă deasupra patului, două portrete afumate, înfățișînd o femeie și un bărbat, probabil părinții domnului Papadopol, și câteva cărți în vitrina patului, tip 36.

— Citim, citim, făcu Mizdrache absent, ca și cum ar fi constatat că proprietarul casei avea foarte multe cărți.

— Da. Domnul avocat toată noaptea citește. Nu prea mai are somn. Că eu îi spun : domnu' Papadopol, domnu' Papadopol, mai lasă și dumneata cărțile astea și du-te și te mai plimbă. Dar el deloc. Dimineața la tribunal, după masă, dacă aștește 20 de minute, la cinci vin mușteriii, numai lume amărită de pe aici, de prin Rahovei. Ai zice că e pricopsit, dar ori nu le ia el cît le iau alții, ori nu-i plătesc ăia, n-a legat două-n tei după o viață de om. Duminica ce se mai distrează și el. Se duce dimineața la biserică, îi fac eu un borșuleț de perișoare ori o supă de tăieței și niște sarmăluțe acolo sau ardei umpluți. Dacă e iarnă. Vara mănîncă mai ușor : salăți, o bucătică de brînză, e un om *îndelicat*. V-o spun eu, că-l cunosc de 40 de ani...

Crăciunescu cercetase titlurile cărților din vitrină și dăduse discret din umeri, adică „ceea ce căutăm noi nu este, domnule inspector“.

— Ascultă, doamnă, spuneți că domnul avocat citește foarte mult. Mai are și alte cărți, prin pod, pe altundeva ?

— Da. Dacă mi-aduc eu aminte, m-a pus pe mine să le bag în niște saci și le-a urcat sus. Zice că țin praful și el suferă de astm. Așa că le-am dus. Dar de ce întrebați ?

Mizdrache trebuia să inventeze ceva gogonat ca să n-o bage la bănuieli pe femeie.

— Eu sunt anticar, doamnă. Cumpăr și vînd cărți. Mi-a spus cineva că domnul avocat Papadopol ar avea niște cărți franțuzești care mi-ar trebui mie. Ai idee ? Are cărți franțuzești ?

Femeia pusese mîna la gură uimită.

— Păi, ştiu eu ce să vă spun, domnule ? Cît l-am auzit, are cărţi nemţeşti, latineşti, cum or fi alea latineşti ?... de astea de la justiţia lor, de la procese... Or fi şi franţuzeşti. Dar de ce n-aşteptaţi dumneavoastră pînă vine domnul avocat, să-l întrebaţi pe el ?

— Ei, ne-am mai dat şi noi în vorbă cu dumneata, că eşti femeie simpatică. Ce-i de colea să mai stai cu o femeie zdravănă, cum arăţi ? Eşti transilvăneancă, pun mîna-n foc.

— Chiar aşa, dar de unde aţi ghicit ?

— Şcoala vieţii, doamnă. Cum vă cheamă ?

— Roza, îmi zice.

— Ei vezi, doamnă Roza, că am ghicit ? Şi de pe unde eşti ? De pe la Cluj, de la Arad ?

— Da de unde, domnule, de la Turda.

— E-he, turdencele astea sunt femei frumoase ! Mă uit la dumneata. N-ai 30 de ani.

— Aoleu, păcatele mele ! Că doar vă spusei că sunt de 40 de ani în servici în casa asta. Domnul avocat era atitica. Îl duceam cu servieta la liceu, că a învăţat la *Sfîntul Sava*. Era premiant. E-he, şi părinţii dînsului, ce mai oameni.

— Spune-mi, doamnă Roza, că eu tot am să cad la înţelegere cu domnul Papadopol, nu pot să trimit pe băiatul ăsta, pe ajutorul meu, să urce-n pod, să vadă ce cărţi sunt acolo în sacii ăia ? Mai ciuguleşte şi domnul avocat un ban, că-s vremuri grele, război. Eu plătesc bine. Ia uite colea !

Şi scoase un portofel, arătîndu-i un teanc de sute. Femeia şovăia.

— Asta nu pot să fac. Aşteptaţi să vină dînsul. Vorbiţi-i şi, dacă vrea să vîndă ceva, vă vinde dînsul. Eu în podul casei nu vă las.

— Bine, doamnă Roza. Dacă nu se poate, nu se poate. Nu-i nici o supărare. Noi am venit aicea să cumpărăm, nu să furăm. Aşa că hai să mergem la dînsul în birou şi-om mai sta acolo...

La două punct, domnul Alexandru Papadopol intra pe poarta casei, iar peste un minut se afla în marchiza cu geamuri colorate, întâmpinat de Roza.

— Săru' mîna, domnișorule ! Aveți doi mușterii în birou. Vă așteaptă de la unu...

Avocatul mormăi ceva din care înțelesesă numai că femeia nu făcuse bine că-i primise, întrucît orele de audiență erau cele scrise pe tăblița de afară. După cîteva secunde își făcu apariția înăuntru un bărbat cam de 60 de ani, cu barbeți, cu cioc ă la Cavour, cu *pince-nez* legat cu lănișor de aur la buzunarul de sus de la jiletca de postav, în carouri, peste care purta o haină neagră, ușor lustruită, foarte bine periată, și pantaloni strîmți care trădau pe un om care se îmbrăca ca la începutul secolului. Avea un aer important și-i privea cu curiozitate prin sticla ochelarilor.

— Cu cine am onoarea ?

— Domnul Crăciunescu, îl prezintă inspectorul șef pe ajutorul său. Numele meu este Mizdrache.

— Îmi pare bine că vă cunosc.

Rezonanța numelui grecesc al lui Mizdrache îi făcuse plăcere gazdei. Se așeză pe scaunul din fața *secretair*-ului care-i ținea loc de birou și îi privi atent prin *pince-nez*-ul său care dădea jurisconsultului un aer demodat. Bărbița albă, tunsă cu atenție în fiecare săptămînă, se agita în timp ce vorbea și agentul Crăciunescu găsea că pierde prea mult timp cu metoda asta de investigație, cînd ar fi fost mai simplu să-i fi arătat amîndoi, și inspectorul șef, și el, legitimațiile și să-i spună despre ce este vorba.

— Domnule Papadopol, sunt anticar, intră direct în chestiune Mizdrache, am auzit că aveți o bibliotecă foarte frumoasă și pentru că sunt în căutarea unei cărți scoase într-o ediție rară, m-am gîndit la dumneavoastră mai întîi...

Ciudat lucru, avocatul nu întrebă de unde aflase că are o astfel de bibliotecă, dar ca orice om pe care-l măgulești acceptă de la început că noul venit are dreptate.

— Poate că vă interesează niște volume juridice, deși trebuie să recunosc, nu cred că pot să vă ofer vreo ediție rară. Cele mai multe sunt cărțile de care m-am folosit în timp ce studiam la Facultatea de Drept și deși a

trecut multă vreme de atunci nu cred ca ele să prezinte vreo valoare bibliofilă...

— Tocmai asta este, că nu căutăm cărți juridice, ci altceva !

Jurisconsultul îi privi mai atent și cu flerul celor care au stat mult prin Tribunale își dădu seama că un anticar nu vine niciodată însoțit, chiar dacă ar fi vorba de achiziționarea unei biblioteci întregi. Miroseau de la o poștă a polițiști. În special, numitul Crăciunescu, cu privirile lui iscoditoare, cu îmbrăcămintea aceea specifică, ostentativ curată, ostentativ modernă, care ar fi vrut să-i ascundă profesiunea, dar unui om ca el mai mult i-o trăda. O umbră coborî pe chipul său, dar se reținu. Scoase din buzunarul jileticei un cuțitaș de aur și începu să-și curețe unghiile cu o atenție disimulată.

— Vă ascult...

— Domnule Papadopol, pe scurt, căutăm o ediție a romanului *Salammbô*, tipărită de *Editura Hachette* în anul 1935 la Paris, sunteți unul dintre cei ce au comandat-o la librăria cu același nume din București.

Bătrînul ridică ochii și-i privi pe rînd cu atenție.

— Sunteți foarte bine informați. Este probabil vorba de o anchetă, nu-i așa, domnule anticar ?

Surisese ironic ca să-i arate lui Mizdrache că-l miroșise încă de la intrarea în acel birou meschin cu fotolii de mușama, care-i trăda strîmtoarea materială.

— Chiar așa, domnule Papadopol...

Se făcu un moment de tăcere. Jurisconsultul își scoase tacticos o legătură de chei pe care o ținea în *secretair* și scoase de acolo mai multe carnețele, acoperite cu numere și nume pe fiecare paginuță.

— În '35, spuneți ; uitasem cînd am cumpărat cartea asta...

— Exact...

Căută atent și găsi ceva scris pe una din paginuțe.

— Aveți dreptate. În luna august am comandat la *Hachette* acest volum care apăruse la începutul anului la Paris. Mai rămîne să văd dacă nu cumva l-am împrumutat cuiva.

Schimbă carnetul, probabil căuta un altul cu însemnări din anul următor.

— Sunt un tip meticulos, îmi notez lucrurile importante, vă sfătuiesc să faceți la fel, asta scutește memoria de eforturi suplimentare. Aș putea, dacă-mi îngăduiți, să știu cine caută această ediție din *Salammbô*?

— Niște oameni de bine, spuse candid Inspectorul șef.

— Înțeleg. Înțeleg...

— În '36 era încă în posesia mea acest volum, știu că l-am dat cuiva și, după bunul obicei al românului, acest amic al meu nu mai mi l-a restituit...

„Se-ncurcă chestia“, își spuse Mizdrache, așa cum bănuia, era destul de complicat să ajungă foarte repede în posesia celor patru exemplare ale romanului lui Flaubert.

— Deci, în martie, nu ; în aprilie, nu ; nici în mai nu l-am împrumutat ; ia să vedem mai spre sfârșitul anului În septembrie, nu ; în octombrie, nu. Iată, vedeți ce ținere de minte am, domnule Mizdrache ? Exact : lui Tomescu, lui Tomescu de la *Casație* i l-am dat...

„Dacă-mi spune că ăsta a murit, ce mă fac ? monologă în gând inspectorul șef. Nu-mi rămîne decît să-mi trag una în cap.“

— Și Tomescu ăsta, cum să zic, mai e în București, nu cumva... îngînă Mizdrache, neîndrăznind să-și ducă gândul pînă la capăt...

— A, nu. E țeapăn, ca mine, generația care a făcut România mare, ca bradul. Ia să-i dăm noi un telefon, să vedem dacă a sosit acasă, că e cam bodegar. Umblă din local în local, pe la prînz, ia gustări cu clienții, uite mie nu mi-a plăcut una ca asta niciodată, vă rog să mă credeți. Atîta timp cheltuit prin circiumi, e adevărat că meseria noastră îndeamnă la așa ceva ; dar, oricum, dacă ești în stare să te abții ca mine, să-ți vezi de drumul tău de acasă la Tribunal și de la Tribunal acasă, se schimbă lucrurile. Nu am dreptate ?...

— Cum să nu ? aprobă Mizdrache, care simțea că îi vine amețeala.

— Să-l chem numai pe Tomescu cu telefonul, dacă aveți noroc o să-l găsim la domiciliu...

Nu-l găsiră decît pe la patru după masă. Trebuiseră să aștepte. Jurisconsultul le oferise cîte o gustare, le vorbise

despre marile lui procese în care pledase, începînd cu faimosul caz al Titei Cristescu și terminînd cu cel al lui Sile Constantinescu, criminalul care-și ucisese părinții și-i făcuse săpun. Vorbea cu plăcere, era fericit că găsise un auditoriu. Mizdrache și cu ajutorul său nu avuseseră ce face, trebuiră să-l asculte pînă cînd, în sfîrșit, jurisconsultul dădu de Tomescu de la *Casație*.

— Alo, Sandule, unde dracu ai stat pînă acum ? Te-am sunat de am înnebunit. Nu mai lași damele și bodega. Unde-ai luat un aperitiv ? La *Cina*, zici ? Și avea măcar ceva care să merite atenția ? Nu ? S-a prostit și *Cina*, ce să-i faci...

Le făcu cu ochiul, adică „s-a prostit și Restaurantul *Cina*, nu mai merită să mergi acolo să iei un aperitiv“.

— Dar de ce nu te duci tu la Dragomirescu, mă, la *Continental*, că acolo e mai bine... Uite ce e, în altă ordine de idei, acum vreo cîțiva ani mi-ai cerut *Salammbô*, cartea aia a lui Flaubert. Cum nu-ți mai aduci aminte ? Ești la mine în carnet, eu nu uit, scriu tot. *Salammbô*, mă, ce dracu, că am învățat-o amîndoi la *Sfîntul Sava*, nu știi, cu Zaimful, chestia cu faraonul, cu cartaginezii, ce dracu, te ramolești ?... Să cauți, să cauți, caută, ce mai aștepți, că am nevoie de ea urgent. Așa-mi trebuie dacă împrumut cărți la cine nu merită. Cum să am răbdare, că, uite, e cineva la mine care mi-o cere, e o chestiune complicată, o să-ți spun eu cînd ne vedem, acum nu pot, îmi dai tu telefon peste un sfert de ceas, bine...

Pusese telefonul în furcă și le spusese, ca să se scuze :

— Uite așa e cînd dai cărți cu împrumut, nu le mai ai, domnule. Mai așteptăm puțin. Dar nu v-am oferit un pahar de vin, mai luați puțin din brînză asta, cîte o roșie, acolo, să nu spuneți că nu sunt un om primitor...

— Se poate ? se miră cu gura pînă la urechi inspectorul șef, ca și cînd ar fi vrut să dezmintă de la început această supoziție jignitoare. Și în gînd : „La dracu, cu prietenii tăi și cu *Salammbô* ăsta al maiorului, că dacă o ținem așa, cine știe cînd terminăm...“ Și luminîndu-se de-o idee ce-i stătuse în subconștient : Și dacă nu o găsește ?

— Cine ?

— Tomescu, domnul Tomescu.

— Asta nu pierde nimic, ascultați la mine, nu mai da înapoi, asta e altceva...

— Și dacă a împrumutat-o și dînsul altcuiva, cum e obiceiul ?

— Să sperăm că n-a făcut-o...

Mizdrache merse și mai departe :

— Nu cumva v-a înapoiat-o și ați dus-o în pod, în sacii aceia cu cărți din pod ?...

— A, știți și asta ? Nu pierdeți deloc vremea...

— Ne-a spus Roza, femeia dumneavoastră...

— Da, înțeleg. Nu, nu mi-a înapoiat-o, pentru că ar fi fost bifată aici, în carnețelul acesta...

Mai controlează o dată carnețelul și-l puse la loc în *secretaire*.

— Nu, nu e bifată, ascultați la mine, nu vă despărțiți de un carnet pe unde mergeți. Uite am și acum unul la mine, pe anul în curs...

Îl scoase din jiletca de lînă și li-l arătă.

— Să știți că asta vă scutește de multe, uitarea este condiția memoriei și de aceea eu nu plec de acasă fără un carnețel. Păi, cum aș putea face față atîtor date și termene de judecată, de numere de dosare, de aminări, și cite și mai cite...

Sună telefonul.

— Tomescu este, spuse. Da, eu ; ei, ia spune, l-ai găsit ? Cum, nu ? Ce ești nebun ? Nu se poate...

Urmară cîteva momente de stupeoare. Pe fața lui Mizdrache se așternuse o umbră prematură, pentru că de dincolo, prin firul telefonului, sosi totuși o vorbă care-i mai dădea speranță.

— A dat-o lui nepotu-său, le spuse jurisconsultul, cu palma peste receptor. Cum ? Mă suni tu numaidecît ? Bine, mai aștept, dar să nu cumva să se întîmple să nu mai găsești cartea, că mă fac foc, cu mine nu mai discuți...

Așeză telefonul în furcă și-i mai rugă :

— Încă puțin și o să știm cum stăm... Mai luați o măsură, vă rog. Pînă atunci să vă povestesc mai bine procesul lui Coroiu, că și ăla merită să fie povestit... Ați auzit de Coroiu ?...

Auziseră, dar Mizdrache ce să facă, se prefăcu a nu ști despre faimosul bandit brăilean mai nimic, așa încît urmară alte cincisprezece minute de vorbărie...

În cele din urmă, Tomescu de la *Casație* anunță că nepotul său va sosi cu cartea în curînd.

— Slavă Domnului, zisese Mizdrache, fericit că unul dintre cele patru exemplare va intra în posesia lui.

— Ei, ce spuneți, nu-i așa că am avut noroc cu toții? Dacă nu-mi notam eu în carnețel, dacă nu era totul scris colea?

Bărbița lui filfiia triumfător în aer. Uitase de vinul promis, acum povestea ce pășise odată cu un alt volum împrumutat cuiva, mai demult.

— Omul nu mai recunoștea că i-am dat cartea și cum era un mai mare al meu de la Tribunal și nu puteam să mă pun rău cu el, ce credeți că am inventat? L-am lăsat ce l-am lăsat și i-am spus că de fapt cartea, era vorba mi se pare despre un volum de *Teoria Dreptului*, nu-mi aparținea și că nu voisem să-l supăr, dar aparținea Președintelui *Curții de Conturi*, cu care omul meu avea mari interese; bineînțeles că imediat ce-am spus asta cartea a și apărut, dar de ce e nevoie să minți, vă rog să-mi spuneți?

Pe la 6 după masă, în sfîrșit, Mizdrache plecase triumfător cu primul dintre cele patru volume din *Salammbô*, ediția *Hachette* din 1935, pe care domnul Alexandru Papadopol voise să i-l ofere pe gratis, dar inspectorul șef refuzase, ~~cazându-l~~ pe masă o sumă bunicică.

— Uf, făcuse în stradă. Ar fi trebuit să vă las pe voi să vă zbateți, dar grosolani cum sunteți mi-ați fi stricat ploile...

Privea la Teică, care nu se mișcase din mașină și avea o figură de om scăpat dintr-o foamete mare.

— Să mergem undeva, îi spuse lui Ciripoi, că bănuiesc că nu ați ciugulit nimic...

— Se poate, dom'sef, cînd e vorba de treburi, nu ne mișcăm din locul nostru, că doar ne cunoașteți...

— Vă cunosc ca pe niște cai breji. Spune mai bine pe unde se poate lua ceva în gură, în picioare, că mai avem treabă pînă diseară.

— Păi ar fi o berărie pe aici, pe Rahovci, *La Italianu*, e unu care vinde broaște și știu că nu vi se întoarce la asemenea rarități...

— Să aibă și niște bere, Ciripoi, că e o căldură...

— Cum nu...

Bineînțeles că *refacerea* celor patru dură pînă după miezul nopții și că abia a doua zi pe la 11 se aflau în apartamentul din strada Brezoianu numărul 91, la etajul II, apartamentul 1, în fața doamnei Yolanda Mariani, pensionară a *Operei Române*, o femeie cu părul coliliu, proaspăt aranjat de coaforul hotelului *Athénée Palace*, care arăta și ea peste 65, dar avea în realitate încă vreo 10 ani pe deasupra. Îi telefonaseră înainte, anunțându-se; Mizdrache ținînd să sublinieze față de ceilalți subalterni :

— Cred că ați reținut că nu am dat buzna peste ea. Voi, cum sunteți de la țară, erați în stare să năvăliți fără un astfel de telefon, or astea sunt doamne crescute bine, au avut de-a face cu miniștri, au forfecat, nu merge așa, oricum, dacă nu ești atent, îți mai și trîntește ușa-n nas, deci învățați și voi cum să ieșiți în lume, că o să mă pierdeți odată, vă tot spun, o să mă pierdeți și o să plîngeți după mine. Parcă vă aud : „Unde-o fi săracu dom' Mizdrache, că ce om era“, dar pe mine atunci o să mă doară în cot, că o să fiu oase și ulcele și voi tot proști...

Ciripoi, cu Teică și cu Crăciunescu dădură bineînțeles din cap că au priceput. Sus, la apartamentul cîntăreței, îl luă de data asta pe Ciripoi, pentru că pe Crăciunescu îl trimisese cu Teică să vadă ce-i cu celălalt, cu Domnul Iosif Bianchi din strada General Berthelot, 3, să nu mai piardă timpul...

Sunară, trecură cîteva minute pînă cînd de dincolo de ușa bine încuiată se auzi un glas cîntat care întrebă pe nas :

— Cine e ?

— Mizdrache, v-am telefonat mai devreme... *Ciripoi*

— A, da, intrați, intrați, făcu văzîndu-l și pe *Teică*, cu mutra lui căzută.

Mirosea a pisici, asta se simțea de la intrarea în micul vestibul.

— Pe aici, făcuse cîntăreața. Jos, Miky, și tu, Dona ! Ztt ! Ztt !

Era îmbrăcată într-un capot de mătase cu uriașe flori galbene, imprimate pe un fond *bleu-ciel*, plină de brățări pe mîna stîngă, uscată ca o creangă de copac. Buzele erau vopsite violent și sub bărbia unei fețe, altădată frumoasă, atîrnau piei galbene. Părul bine pieptănat și îngrijit, precum și statura înaltă, mersul elansat îi dădeau un aer demn de doamnă care stătuse pe o scenă, asta se simțea de departe.

— Sărut mina, sărut mîna, ne scuzați de deranj...

— Nu e nici un deranj, domnule... Jos, Miki! Jos, Dona!

Pisicile miorlăiau, sărind de colo-colo pe canapelele din jur.

— Mizdrache...

— Nici un deranj, domnule Mizdrache, luați loc dacă vreți...

Se așezară, Ciripoi cu mîinile în poală, neștiind ce să facă cu ele, celălalt, inspectorul șef, picior peste picior, cercetînd interiorul cu un aer degajat. Pe pereți, cîteva tablouri de Iser și de Stoenescu, marine și peisaje cu păduri, cîteva majolici și vase de Boemia într-o vitrină așezată cu gust, un interior de femeie care strinsese cîte ceva la viața ei, desigur. Nu se vedeau toate încăperile, pentru că apartamentul mai avea o sufragerie și un dormitor; pe ei îi primise într-un birou cu ferestrele spre Cișmigiu, de unde venea prin geamurile deschise un aer fierbinte, filtrat de copacii acelei uriașe grădini.

— Frumos e la dumneavoastră, zisese Mizdrache...

Femeia sună din brățări a acceptare. Un smarald, ca un ochi de ciclop, lucea într-unul din degetele gazdei. Nu era singura bijuterie. Cerceii scînteiau și ei de sub părul frizat cu fierul. „Asta a «suferit» ceva“, o taxă rapid Mizdrache.

— Nu-mi spuneți cu ce ocazie pe la mine... încep femeia.

— Așa, eu vă cunosc demult, o luă pe departe inspectorul șef, privind spre Ciripoi care asculta, numai urechi, pentru a avea ce povesti la aperitiv, la Papastase sau în alt loc, cum o luase cu preșul șeful lui pe cîntăreață și cum o adusese în stare de „apoplexie“.

— Ce spui, domnule?

— Doamnă Mariani, în '36 v-am văzut în *Carmen*, era, să mă scuzați, rupere, balcoanele cădeau în sală de entuziasm, spectatorii tunau din palme și dacă mai ținea mult după aria aia, cum îi zicea, că am uitat, orăpau pe-reții. Ce urale, ce flori, ce lume, ce lume...

— Sunteți prea drăguț, domnule. Prea drăguț, mi se pare că ăsta era unul din ultimele spectacole. Pe urmă, m-am retras, să fi văzut dv. când am cîntat la Bratislava...

— La Bratislava, ia te uită !...

— Da, și la Viena, și la Budapesta, și unde încă ? A, da, la Pisa, dar parcă Pisa asta n-avea Operă, confund eu, cu turnul ăla ; nu, la Milano. Da, la Milano...

— Ce vremuri, doamnă, ce vremuri...

— Era să mă căsătoresc cu un armator la Milano, ba nu, uite ce repede uit, nu, asta se petrecea la Genova, parcă acolo e mare și vapoare, da, la Genova, la Genova m-a cerut un armator, se îndrăgostise de mine și nu, că-mi pune flota la picioare. Ce să fac eu cu flota lui, că am rău de mare ? Și când am plecat la New York am avut rău de mare, vai ce-am mai pățit, credeam că-mi dau duhul, nu altceva. Am cîntat cu Caruso, ați auzit de Caruso ?

— Cum să nu ? Se poate ? Auzi, Ciripoi, să nu fi auzit noi de Caruso ?

Acela făcea un cap umplut de gînduri, dar aprobă cu un suris batjocoritor : Adică cum să nu fi auzit ei de Caruso ?

— Ei, bine, domnule Mizdrache și domnule Ciripoi, Ciripoi parcă ați spus, abia mi-am revenit. Începeau spectacolele și eu tot cu vomitări, cu doctori, dar ce n-am luat ca să-mi treacă și ăsta de la Genova nu, că-mi pune flota lui la picioare. Dar nu v-am întrebat : Nu serviți ceva ?

— Nu, mulțumim, doamnă, nu vă reținem decît cîteva minute, nu e nevoie...

— Nu se poate, o chem numaidecît pe Vergi, Vergi e servitoarea mea, să vă dea o mastică, ceva, nu se poate, sau doriți o cafea ?

— Vă rog, doamnă, nu e nevoie, protestă inspectorul șef.

Dar era prea târziu, apăruse servitoarea urmată de o droaie de pisici, altele decât Miki și Dona, chemată printr-o bătaie din palme.

— O gustare la domnii, Vergi, vezi ce faci, să nu-mi spargi vreun pahar, ca data trecută, că ți-l trec în condică și ți-l scad din leafă...

Și pe urmă, cu un suris, către cei doi :

— Așadar unde rămăsesem ? A, da, la genovezul acela. Ei, asta a trecut ; pe urmă a fost un miliardar din Chicago, ăsta cumpăraseră un disc *Marconi* cu mine și era mort, copt ; ați auzit vreun disc *Marconi* cu mine ? Nu ? se miră, se poate ? Stați numai o clipă, am dincolo un patefon...

Bătu iar din palme și se ivi servitoarea.

— Patefonul, Vergi, dacă ești drăguță, și discurile...

Femeia era obișnuită, se vede, cu astfel de comenzi. Dispăru și apăru într-un minut cu ce i se ceruse, lovind orbește în ceata de pisici care o încurcau la mers.

— Și nu uita gustarea... Cum vă spuneam, miliardarul ăsta, mă auzise pe placă, și nu, că sunt mai bună decât Gallicurci, și că să mă ia de nevastă, și să fac carieră, dar eu, nu ; că nu-mi plăcea, era puțin cam gras, nu știu dacă dv. știți că mie nu-mi plac grașii, deși se spune că sunt oameni cumsecade, dar am preferat să mă întorc la București și el a rămas cu plăcile *Pathé Marconi* și cu scrisorile. Ce nebun, îmi scria de două ori pe zi, plus cablogramele, plus telefoanele, cred că s-a ruinat. Știa unde sunt, în Europa sau în lume, îmi dădea telegrame, pe vapor, prin gări pe unde ajungeam venea un emisar de-al lui cu un buchet de flori și cu cartea de vizită. A murit, săracul, pentru că dacă o mai ținea mult nu mai rezistam, ce cadouri mi-a făcut, am mai avut ce vinde acum, la vîrsta asta. Thomson îl chema, Jerry Thomson, trebuie să fi auzit de el, se ocupa cu obiectele de menaj, tot ce era obiect de menaj în America el furniza, era plin de bani...

Întorsese manivela metalică și pusese un disc. Se auzi aria Santuzzei din *Cavaleria rusticana*, o voce puternică, amplă, tinăra. Placa uzată fișia puțin și mai avea sincopă de prea multă întrebuințare, dar cei doi ascultară religios, cu aerul unor experți...

— Ce voce, ce voce ! exclamase final Mizdrache. Într-adevăr, să fi fost și eu miliardar ca domnul Jerry și cum i-ați mai spus, așa fi făcut totul pentru a vă intra în grații...

Fusesse adusă o tavă cu băuturi și cu mici felii de șuncă așternute pe bucăți de pâine prăjită.

— Dar nu v-am întrebat : în ce chestiune ați venit ? Să nu vă mai pun pe partea cealaltă placa ? E un disc special, comandat de domnul de la Chicago.

— Cum nu ? !

Ascultară și aria Aidei de Verdi... Ciripoi înfuleca respectuos, cu o ureche la sunetele patefonului.

Mizdrache aplaudă ușor la sfârșitul cîntecului, privind-o cu venerație.

— Doamnă, pot să spun că ați fost slăbiciunea mea. Vă jur, să nu credeți că vreau să vă măgulesc, dar dacă nu v-aș fi auzit la *Operă*, nici nu așa fi îndrăznit să vin la dumneavoastră...

— Sper că nu-mi cereți ceva neplăcut...

— O carte, doamnă, pentru o carte am venit.

— Nu am prea multe în bibliotecă, să știți. Partituri, da ; dar cărți ? Priviți, astea sunt toate. Nu pricep însă de unde și pînă unde v-a venit ideea de a căuta la mine o carte ? Nu am dat nici un anunț că așa vinde așa ceva. La *Universul* mai public cîte ceva, dacă vînd vreo bijuterie, dar cărți ?

— Doamnă, iată despre ce este vorba. Ați comandat în anul 1935 volumul *Salammbô*, tipărit de *Hachette*, din Paris, este adevărat ?

Cîntăreața se gîndi puțin.

— Da, acum îmi amintesc, am voit să fac cuiva un cadou mai deosebit ; era o ediție pentru bibliofili, mi se pare, mă sfătuisse o prietenă, dar stai să-mi amintesc cui am dat-o, pentru cine luasem cartea ?

Își frămînta degetele încărcate de inele și-și așeza cu cochetărie părul în jurul urechilor.

Mizdrache simțea că pleznește. Bănuia că măcar în cazul ăsta lucrurile se vor petrece mai simplu.

— Aa, aveți noroc ! O cumpărasem pentru un prieten de-al meu, cu care pe urmă m-am certat și nu i-am mai trimis volumul. El mi-a sosit cu poșta și mi se pare că

nici nu i-am tăiat paginile, că eu nu aveam timp pe atunci să mai citesc, dar acum, dacă l-aş regăsi, poate că l-aş citi... Staţi să mă uit...

Rafturile unei biblioteci florentine, încărcate cu cărţi, se aflau în apropiere.

— Uitaţi-vă şi dumneavoastră. Poate o găsim mai repede, cît priveşte rafturile de sus, acolo trebuie să aducem scăriţa. Vergi, Vergi ! o strigă pe servitoare...

Aceasta reapăru.

— Vrei s-aduci scăriţa ?

Mizdrache începu să citească febril titlurile volumelor aflate la îndemînă. Nu găsi ceea ce îi trebuia.

— Aici nu se vede...

Cîntăreaţa se prefăcea şi ea că priveşte, dar cu siguranţă că nu vedea prea bine pentru că avea nevoie de ochelari şi din cochetărie nu voia să-i caute. Vergi sosise cu scăriţa.

— Ciripoi, urcă tu pe scară şi caută sus...

— Ūrc, dom' şef... zisese subalternul şi femeia îl privi curioasă.

— Sunteţi şef, unde, dacă-mi este permis ?

— În poliţie, doamnă...

Cuvîntul o izbi pe femeie.

— Poliţie ? Şi ce căutaţi, mă rog, aici ? Faceţi o percheziţie ?

— Vai, se poate ? Doamnă Mariani, dar cum mi-aş permite eu, un admirator al domniei voastre, este vorba de cu totul altceva. Avem nevoie de acest exemplar pentru un, scuzaţi cuvîntul, damblagiu de diplomat francez, d-ăştia de la Vichy, care caută ediţia asta, zice că-i rară, de ce o fi rară, habar nu am, plăteşte bine. Cereţi-mi cît vreţi pe carte, nu mă tocmesc, dar dacă mă duc eu cu ea la şefii mei, că şef, şef, dar am şi eu şefii mei, o să fiu felicitat şi nu puteţi să mă lipsiţi de plăcerea de a primi nişte felicitări...

Cîntăreaţa rîdea de se prăpădea, spre stupefacţia lui Ciripoi, care, din vîrfurile scării, privea la ea ca la o nebună.

— De ce rîdeţi cu atîta poftă ? o întrebă curios, la rîndul lui, inspectorul şef.

— Aţi spus un cuvînt atît de nostim pentru mine : damblagiu, încît nu mă mai pot stăpîni. Un „damblagiu de

diplomat“, cînd or s-audă prietenele mele, diseară, la ceaiul nostru de cucoane, or să se tăvălească de rîs. Știți, ne vedem și noi, ca femeile, joia după masă, și mai bîrfim. Splendid : un damblagiu de diplomat...

Rîdea în hohote și Ciripoi spuse dezamăgit, de pe scară :

— Cum îi zice, dom' șef, la cartea aia, că am uitat : *Samba* sau *Zambo*...

— *Salambô* (era să adauge „Timpitule !“, dar se stăpîni)...

— Cum a spus, *Zambo*, *Samba*... ? Ha, ha, ha, rîsesse iar cîntăreața, vai ce va fi cînd le voi spune fetelor, diseară...

„Îl mînînc, îi promise în gînd inspectorul șef, iar m-a făcut de rîs, unde mă duc cu el mă face de baftă, nu se mai dă pe brazdă, cretin l-a făcut mă-sa, cretin o să moară“, rîsesse Mizdrache, amabil.

— Chiar așa, doamnă, are haz, nenorocitul...

Pe scări, Ciripoi silabisea titlurile cu greutate, ținîndu-și cu greu echilibrul...

Mizdrache o întreținea în timpul acesta pe doamna Yolanda Mariani, care tot mai făcea haz de cele auzite.

— Și dacă nu sunt indiscretă, la ce sumă credeți că i-aș putea vinde *damblagiului* (rîsesse iar în hohote) de diplomat, cartea...

— Păi să vedem ce scrie pe ea, că trebuie să aibă și prețul. Și înmulțim cifra cu cinci sau, ce zic eu, cu cinci, cu șapte, că acum francii se găsesc numai la *Bursa neagră*, și mai punem ceva pentru raritate, eu cred că sub 500 de lei nu putem să o cumpărăm... Nu-i așa ?...

Și scosese banii pe care-i flutura sub ochii gazdei.

— Să mă mai gîndesc, zisese ea, ca și cînd ar fi trebuit încă să cugete.

— Ce faci acolo, Ciripoi ? se agitase inspectorul șef, și apoi către cîntăreață : Din păcate, n-avem timp, pleacă peste două zile, așa că gîndiți-vă bine, v-am spus că dau oricît numai pentru a-l servi pe domnul acela, unde mai puneți felicitările șefilor mei...

— Atunci să zicem, fără să ne mai uităm la preț, 1 000 de lei, 500 să fie pentru felicitări...

— A, doamnă, sunteți nemaipomenită, cum se cunoaște că ați trăit numai între oameni cu bani, nu vă trebuie

mult pentru ca să știți cît trebuie să cereți. Numai s-o găsim. Nu cumva ați dat-o cuiva cu împrumut?...

— Da de unde, cred că nu s-a mișcat din raftul acela de cînd am pus-o acolo...

— Dar dacă servitoarea, scuturînd, a umblat și...

— Nu te teme, domnule Mizdrache, o cunosc pe Vergi, praful de un deget peste tot, nu are curiozități, n-a mutat-o de unde-am pus-o. Dacă aș ști unde-am aruncat-o, aș lua-o eu numaidecît...

— Dom' șef asta trebuie să fie... *Sa-lamm-bô*... Așa-i zice, nu ? făcu din virful scării Ciripoi.

— Exact...

Îi venea să-l sărute, nu altceva. O luă și o foileță, cum făcuse și cu exemplarul aflat în casa jurisconsultului. Nici urmă de înțepături pe pagină. Se numea că are două exemplare pe care putea să i le ofere maiorului von Braun, și asta într-un timp atît de scurt. Numai cu celelalte două dacă i-ar merge tot atît de repede, ce bine ar fi ! Cartea era tăiată la început, pe la mijloc și la sfîrșit, cum bănuise, cîntăreața o răsfoise numai.

— Pofțiți banii, doamnă, și vă mulțumesc din suflet. Este exact ceea ce căutasem.

Citise pagina de gardă, acolo unde era trecut anul ediției, și se ridicase în picioare.

Femeia numărase cu atenție hîrțile primite și surisese plăcut, încîntată de ceea ce i se întîmplase în acea dimineață fără să prevadă.

— Haide, Ciripoi, am plecat, că avem treabă... Sărut mînușitele, sărut mînușitele, mi-a părut bine de cunoștință. Și nu uitați, admiratorul dumneavoastră pe viață...

— Și mie, sunt încîntată, domnule. Mai spuneți o dată chestia aia cu diplomatul, cum ziceați, că am uitat ; aoleu, mă ramolesc...

— Un damblagiu de diplomat...

— Așa e, damblagiu, ce cuvînt plastic, ce expresie...

Îi dusese pînă la ușă, urmată de ceata de pisici și încă mai hohotea cînd cei doi începură să coboare scările blocului...

Cu exemplarului aflat în posesia Seminarului din Blaj, exemplarul domnului Iosif Bianchi, lucrurile fură ceva mai complicate decît își închipuiseră. Agentului Crăciunescu îi trebuiseră mai bine de 40 de zile pentru a-i da de urmă. Prelatul plecase în Italia în anul 1940, asta o știa, știa și adresa din Milano unde locuia acum, scrisese după ce căutase în strada General Berthelot pe cineva care i-ar fi putut spune dacă nu cumva acel strein încredințase biblioteca sa vreunei rude sau o dăruise cuiva, pentru că nu-și închipuia că domnul Bianchi a plecat cu cartea în Italia. Nu știa nimeni nimic, vag careva își amintea de domnul acela scund, cu ochelari, care nu avea prea mulți amici, dar de cărțile lui nu putea să dea nici un fel de indicație. Nu rămînea decît calea corespondenței, ceea ce și făcu Crăciunescu nemaicrezînd că are vreo șansă. Numai că, după cinci săptămîni, dacă nu șase, agentul primi pe adresa lui de acasă răspunsul italianului, care se scuza de întîrzierea acelor rînduri și în care-l încunoștiința că toată biblioteca sa din strada General Berthelot fusese donată Seminarului din Blaj. Un drum pînă acolo fu făcut în grabă și, la întoarcere, Mizdrache află că, din nefericire, al treilea exemplar fusese distrus într-un incendiu de la începutul lui ianuarie a celui an, cînd mai bine de 11 000 de volume căzuseră pradă focului neașteptat. Cum era un om încăpățînat, Crăciunescu voise să afle dacă exemplarul căutat, donat de către prelatul Bianchi, nu se afla cumva din întîmplare la cineva care l-ar fi împrumutat. Bibliotecarul, un tînăr destoinic, pe nume Căprariu, îi spusese că era la curent cu chestiunea, cartea fiind foarte cunoscută și evidența ținînd-o el într-un caiet pe care putea să i-l arate. În momentul izbucnirii incendiului cartea se afla la locul ei, în bibliotecă, nefiind împrumutată nimănui. Îi arătase registrul și agentul citise data intrării pentru ultima dată a cărții și văzuse rubrica ieșiri, goală. Pentru a nu mai lăsa nici un dubiu asupra seriozității, îi prezentase legitimația de la Poliție, spunîndu-i bibliotecarului că dacă exemplarul s-ar fi găsit la altcineva, el ar fi riscat o condamnare a tribunalului militar, întrucît era vorba de lucruri destul

de serioase. O declarație scrisă întărea cele mărturisite de către acesta și Mizdrache o atașă la dosarul cercetărilor lingă cele două exemplare găsite. Cît privește cel de al patrulea, ancheta dădu la iveală fapte care aveau să-l intrige pe inspectorul șef.

În timp ce Crăciunescu și Teică se aflau la Blaj, el cu Ciripoi merseseră la cea de-a patra adresă, cea a doamnei Sidonia Tempeanu, din strada Lutherană 24. Cînd ajunseseră în fața unei curți strimte, cu o poartă discretă, dincolo de gardul căreia nu se vedea decît o casă cu obloanele trase, subalternul inspectorului șef spusese ca și cînd ar fi pășit pe un teren minat :

— Dom' șef, dăm în bară...

— Ce bară, Ciripoi ? Ce bară ?

— Dom' șef, păi credeam că știți...

— Ce să știu ?

Celălalt își frîngea mîinile, ca și cînd ar fi știut un mare secret.

— Vorbește, nu mai face mutrele astea...

— Dom' șef, aici e casa unei doamne care...

— Care, oe ?

— Care e prietenă cu altă doamnă, care... Nu se poate să nu știți, mă încercați pe mine...

— Ciripoi, termină cu chestiile astea...

— Păi aici domnul Tismana se mai vede, ca să zic așa, cu doamna Necșești, adică au și ei un hodgeac și stau, că le este drag unul de altul...

Mizdrache știa că de mai multe luni subsecretarul său de stat e încurcat cu soția lui Necșești, lucrul devenise de domeniul public întrucît în București nu se putea ascunde nimic de genul acesta, dar să nimerească peste o asemenea treabă i se părea peste putință.

— Întoarce mașina ! poruncise șoferului.

Pînă la sediu, nu scosese nici un cuvînt. Celălalt tăcea și el.

— Nu spui nimic, la nimeni, auzi tu ? îl sfătuisese pe Ciripoi. Dacă te întreabă careva, dai din umeri, eu discut despre treaba asta, și leagă cățeaua dacă nu vrei să te trezești cine știe pe unde...

— Am înțeles, să trăiți...

— Bine.

Și-l rugase pe șofer să-l lase pe Ciripoi la sediu, că el avea treabă în altă parte.

Pentru cine cunoscuse lumea Genevei din acei ani străluciți ai elocinței, ai reuniunilor mondene, cu lume diplomatică amestecată, orașul rămăsese același pentru 20 de ani, cu ceva provincial în el, cu o liniște ciudată, discreția purtând pecetea universului pe care-l ocrotea. Prezența *Gărzii Municipale* helvete tulbura la ore fixe siesta prelungită a acestei urbe cu clădiri severe și cu parcuri somnolente. Lacul Lemman înconjurat de vile ascunse, Rhônul, gîlgiind puternic sub podurile de piatră, și o muzică ce cînta Haydn pe la cinci după amiază într-un chioșc, Universitatea înființată de Calvin, cu aleile ei, pe care mai alergau fete americane în puloverc încă în anul 1938, cu serviete de piele subsuoară, fugărite de atleți tineri germani ce făceau spionaj, nu mai avea, cum scria odată Geneviève Tabouis, la sosirea în acest oraș a lui Anatol Dumitrescu, ritmul vertiginos al recepțiilor încărcate de amintirea birfelilor pariziene. Pe prințesa Faucigny-Lucinge, pe marchiza d'Ornano și pe contesa d'Haussonville, în scurta lui trece prin capitala Franței, nu le mai apucase. Se sfîrșise cu dineurile oferite de lord Balfour, cu serile la *Grand Opera*, unde-l văzuse și el pe președintele Poloniei, Paderewski, salutînd din loja oficială mulțimea de fracuri și rochii de seară sclipind de bijuterii sau galeria încărcată de feministele zgomotoase care tropăiau ca să atragă atenția. În septembrie 1924 aerul se răcise și primele semne ale toamnei se arătau în copacii somptuoaselor parcuri. Pe bulevardele Genevei treceau omnibuzele și taxiurile hotelurilor de lux. Se lărgiseră vestele și vestoanele la bărbați, se purtau costume după ocazii ; pentru dimineată — stofă deschisă de lînă englezească și pantalon strîmt, botine de cheveau și dacă se mergea la călărie cizme și jachetă scurtă, cu șapcă cu cozoroc lung peste ochi ; la prînz — ținuta era lejeră,

haine gris închis, iar seara, nelipsitul costum negru fără de care orice portar s-ar fi uitat la tine ca la un intrus. În ce privește femeile, ele cultivau simplitatea, umblînd în rochii lungi ca niște tuburi, strimte, dimineța, sau largi, după amiaza. Abia se rujau, părul și-l tundeau scurt și toate aveau un aer șters, anonim, numai mersul elegant al doamnelor care se plimbau în diminețile însorite pe malul lacului Lemman sub umbrele colorate trăda diferențele sociale. Seara apăreau sobrele taioare, dar pînă în prînz, pe terasele braseriilor, cînd încă nu erau alungate de frigul subțire ce se instaura dinspre Alpi, acele doamne tunse *à la garçonne*, cu piepturi plate, strivite de croiala nemiloasă, cu șolduri strimte, băiețești, împrumutau orașului un farmec deosebit. Mai tirziu apăruseră pantalonii și ciorapii de culoarea pielii, din mătase, feministe ce masculinizaseră moda dispăruseră așa cum apăruseră. Pentru un bărbat ca Anatol Dumitrescu acest oraș pașnic nu fusese la început locul visat ; el ar fi vrut să se fi instalat la Paris, dar relațiile sale nu erau atît de puternice încît să-i asigure un loc în vreo cancelarie la Roma sau la Paris, deși și Berlinul i-ar fi plăcut. Tînărul diplomat acceptase orașul „promenadelor“, ca pe o trambulină pentru altceva mai bun, neștiînd că în afara unor vizite de serviciu sau concedii scurte nu avea să se miște din Geneva mulți ani. Cu trecerea timpului, se obișnuise. Devenise un familiar al marilor restaurante, locuia la un hotel bun din centrul orașului, *Hôtel Bellevue*, loc tradițional pentru diplomați, cu vedere spre lacul Lemman, pe care seara și dimineța treceau melancolice echipaje nautice cu pînze, mișcate de un vînt anemic, vara, și unul greu de controlat cînd se asprea vremea. Aici pînă și portarii se purtau ca niște regi, cum spusese careva. Aga Khan încă înainte de a intra în *Sala Reformei* din *Palatul Victoriei* exclamase : „*E ca la Deauville în timpul sezonului*“. Lipseau caii, desigur, dar aveai la ce să privești. Reuniunile din acel septembrie al anului sosirii lui Anatol Dumitrescu la Geneva prezentau un spectacol pitoresc, colorat. O lume amestecată se mișca parcă fără scop pe culoarele luminoase ale clădirii, oamenii se salutau fără să se cunoască, erau prevenitori, căutau prietenii și relațiile, voiau să lase impresia că reprezentau acolo state cu adevărat pu-

ternice și bogate. Ziariștii vinău cancanurile, trăgeau nerușinat cu urechea, erau zgomotoși numai cînd luau masa în restaurantele de mîna a doua, mai ieftine, unde-și scriau pe un colț de masă știrile pentru ziarele lor din toată lumea, dar pe acele culoare erau numai urechi, tăcuți, fără să arate carnetele în care-și notau frazele auzite în sălile de conferințe sau prin holurile uriașe. Trecuseră prin fața lui maharadjahul din Brogore, cu un turban cu egrete, cu tenul mat și mustăți în stilul cavaleriștilor englezi, prinți sosiți din cine știe ce pustiu din Orientul depărtat, cu ochi oblici, șireți, îmbrăcați în burnusuri de lînă cu capușon, etiopeni cafenii, în pelerine albe, jurnaliști vestiți și lideri politici sosiți la Ligă pentru un timp scurt. Anatol Dumitrescu ascultase atent propunerea lui Ruth Morgan, președinta Uniunii Alegătoarelor Americane, în prima ședință a Consiliului: „Ideea de pace să fie concretizată printr-un schimb general de păpuși pe care trebuiau să-l facă toți copiii lumii“. Conversațiile duduiau de știri contradictorii, ceva romantic, greu de găsit mai tîrziu, abia peste doi sau trei ani, plutea în aer. Reprezentantul Chinei, Tan-Tsai-fu, rostise o frază memorabilă în ședința inaugurală: „China solicită de trei mii de ani arbitrajul ! Avem încredere în Liga Națiunilor“ și luase aplauze. Pentru un diplomat de carieră ideea unui alt participant la aceste consfătuiri preliminare, aceea a profesorului Emile Drufet, care visa de 20 de ani la crearea unei „protecții internaționale a privighetorilor“, părea un lucru capabil să-l intrige. Se afla în societatea unor utopiști ? Colegi mai cinici și mai gureși își bătuseră joc de ceea ce auziseră în acele zile, amintind celor ce voiau să asculte că după citirea Pactului Ligii Națiunilor de către Președintele Wilson, cu mîna pe Biblie, același om respinsese ideea ca această Ligă tînără să fie înzestrată cu mijloace militare capabile să impună respectarea hotărîrilor sale. Pe vremea aceea Anatol Dumitrescu dorea din tot sufletul să înțeleagă ceva din spectacolul diplomatic la care asista. Fusesse destul de dificil la început întrucît nu era nimic mai rău decît retorica în astfel de împrejurări. Cum puteai să nu-l asculți pe contele Apponyi, mare orator, ce domina tribuna în redingota sa stil Frantz Joseph, un bărbat de 80 de ani, cu barbă albă și urechi

de faun, sosit parcă din alt veac, întârziat între două lumi ce se striveau una pe alta, aceea ce părăsea scena și cea ce sosea cu oamenii ei, cu ideile ei, cu presiunile ei și iritarea de a nu mai răbda ceea ce fusese gândit și făcut pînă atunci, el care văzuse trei imperii născîndu-se și dispărînd pe rînd. Totul debuta dramatic, fiecare își recita aria pe un ton patetic, cum făcuse Skrzynski, ministrul Poloniei, care, cu aerul lui nobil și disprețuitor, le amintise celor de față : „Polonia, domnilor, Polonia !“ Sau Mac Donald, șeful delegației engleze, cu o coamă albă, aproape alergînd spre tribună, urmat de experții săi, gata să-i servească date pe niște fițuici, urmat la luarea la cuvînt de Beneș și de Titulescu, cu fața lui măslinie și ochi mongolici, cu silueta subțire, elegant în fracul bine croit, cu pantaloni reiați și ghetе ascuțite, călcînd elansat spre tribună și rostind într-o franceză impecabilă salutul său adresat Ligii, omul care rămăsese peste ani oratorul cel mai interesant al acestui conclav al națiunilor europene ; Herriot, în jachetă neagră, emoționat (cum avea să fie mai tirziu și la procesul Mareșalului Pétain, unde lăsase o impresie penibilă prin discursul său *vechi*), urmat de Aristide Briand, pe care încă nimeni nu-l cunoștea în acel an la Geneva, Henri de Jouvenel, Georges Bonnet, viconte Ishi, „diplomația lumii la lumina zilei“ și pe urmă valul de vorbe, interminabile discursuri ce fuseseră primite la început cu înghesuiala strivitoare din balconul presei și, odată cu trecerea vremii, cu o absență vizibilă ce trebuia să dea de gîndit acelor oratori ce se bizuiau mai mult pe figuri de stil decît pe realități, dar atunci, în toamna lui '24, Anatol Dumitrescu nu simțea decît o încîntare măgulitoare : se afla în inima vieții politice a continentului, avea ce povesti la București sau la Paris, în scurtele lui incursiuni, învățase pe dinafară antologia de cuvinte frumoase aruncate de la tribuna Ligii care născuse o adevărată literatură și vindea ziarele din colțurile cele mai îndepărtate ale lumii. Și pe urmă se instaurase rutina, adevărata treabă o făceau cu toții la bufetul supraaglomerat unde avea loc trocul cu știri, indiscreții, zvonuri mai interesante, erau reuniunile de la hotelul *des Bergues* unde aveau loc „seratele Genevei“, care făceau să

pe
 crape de invidie toți cei ce nu puteau să fie acolo. Holuri strălucitoare, încărcate de draperii, de uriașe candelabre și mobilă stil, barurile și saloanele oculte pentru discuțiile particulare! Uriașele apartamente de lux închiriate de americani sau maharadjahi cuprinși de megalomanie, iată decorul luxuriant în care se mișca o lume frenetică. Hélène Vacaresco, Politis, Paul Valéry, istoricul Ferrero, Titulescu, pe care-l însoțea și Beneș, beau *cocktailurile* barmanului hotelului, italianul Carlo Baltramo, sau *drink Protocole*, sau *oranjada „Arbitraj“*, ori *„Elixirul zeilor“*, cum se numeau băuturile amestecate de fantazia celui italian. Acolo se lăuda Herriot că-l împrumutase pe Verlaine, în tinerețea lui, cu 5 franci; facila, plutitoarea Anna de Noailles (cea care lansase peste un an rochiile scurte, descoperindu-și genunchii, fapt ce provocase un veritabil scandal în mica lor lume amestecată, dar nu împiedicase pe celelalte femei din delegații să o imite rapid), clorotică, vorbind tot timpul de dragoste, provocându-i pe bărbații din jur, cu silueta ei subțire, în gheana elastică, cu talia coborâtă la șolduri, după moda acelor zile și ani, dansînd absent tangouri argentinienne; nu scandalos, cum o făceau alte doamne, și snobul Valéry, trăgînd cu ochiul la spatele adînc decoltat al femeilor diplomaților, încălzite de șampanie și de gălăgia acelor serate ce dădeau tuturor impresia că pacea va dura o mie de ani și că așa va fi Europa încă pentru multă vreme: o sală de bal, un club unde se spun anecdote, totul scînteietor, o continuă gavotă, un schimb de idei iscate de șampania băută din paharele cu picior ce mereu erau deșertate și umplute de chelneri, și ei în smokinguri, neobosiți, politicoși, atenți, cu urechea la cel mai mic cuvînt pentru că aici totul se plătea: ceea ce era auzit, colportat, indiscrețiunile cele mai multe cu acest prilej se făceau, în convorbirile banale, fără subiecte precise. Și între toate femeile, inconsolabila Hélène Vacaresco, ce repeta de cîte ori avea ocazia cuvîntul ei devenit aproape o obișnuință: „În materie de dragoste pentru mine nu există decît un singur cuvînt: *Vino!*“, aluzie la așteptarea unui semn, din partea Regelui României, care nu se mai producea. Briand, cocoșat, cu părul răvășit și cu o față tristă de funcționar la Morgă, îmbrăcat într-o redingotă prost croită, strecurîndu-se prin

mulțime, o silise pe Anna de Noailles să exclame față de Anatol Dumitrescu și de Titulescu : „Asta dacă nu e vreun ministru, precis că e hoț de hotel“. În realitate, viitorul Președinte de Consiliu de miniștri al Franței nu făcea altceva decît să caute să discute cu un partener : „Cu cît a vîndut o vacă ultima oară ?“ sau să se laude că introducînd lumină electrică în ferma lui din Marly a făcut să ouă găinile de două și trei ori pe zi...

Și drumul pînă la hotelul lui, în trăsură sau în automobil, după cum era invitat de către cei pe care-i însoțea, ori plimbările prin noaptea geneveză, rece, în pardesiul strîns pe talie, gîndind la impresiile de peste zi, încă avînd imaginea acelei mulțimi amestecate, spirituale, dornice de plăceri, grizate, niciodată bete ; și baia de la miezul nopții, o baie fierbinte, și cearșafurile albe, scorțoase, mereu schimbate, tăcerea orașului care adăpostea lumea fericită ce se reîntîlnea a doua zi și reîncepea să toace știrile; citirea gazetelor în restaurantul de zi, acele jurnale nemțești, mici și maniabile, cu literele lor gotice semănate parcă de ghiare de găină pe aria albă a hîrtiei, și groasele gazete de la Paris, grele, moi, pline de caricaturi ce batjocoreau lumea de la Liga Națiunilor, încărcate de fuzee de fraze subliniate în subtitluri ce voiau să atragă repede atenția, ori revistele ilustrate, săptămînale abia sosite, în care fiecare se căuta în grupurile amestecate de la recepții ; citirea rapidă a rubricilor scandaloase care insinuau unele lucruri pe care le știau numai reporterii de scandal, știri plătite foarte bine și care făceau din acei rechini de presă niște tipi foarte stimați, temuți, cu care era bine să fii prieten. Urmau rapoartele dictate dactilografelor după ce se făcuse descifrarea stenogramelor, și lectura rapoartelor sosite din țară, și specularea știrilor despre noile relații internaționale : alianțele între noile state balcanice, estimarea unor posibile pacte cu Franța, Polonia și Iugoslavia, dacă nu ar fi fost cazul să între în aceste socoteli și cehii. Corespondența era istovitoare, dar treceau și aceste ore neplăcute și veneau dineurile sau mesele în micile restaurante de pe malul lacului Lemán, cu separeuri anume făcute pentru a da clienților senzația de discreție și singurătate, în realitate cele mai bune locuri de observație pentru cei interesați, începînd de la înregistrarea persoanelor care luau masa împreună și

pînă la ceea ce se discuta sub aparenta lipsă de atenție a oberilor care vindeau tot pentru sume grase.

Peste numai un an, Anatol Dumitrescu o văzuse pe Anna de Noailles sosind împreună cu Painlevé, noul Președinte de Consiliu al Franței, „singurul, cum declarase poeta intimilor, care mă face să-l iubesc pe Pitagora“, și o surprinsese admonestindu-l pe Aristide Briand că-și pierde vremea în faimosul salon verde al hotelului *des Bergues* cu miniștrii săi în loc să „guverneze“ cum făcea Painlevé în camera lui de sus ! La Liga Națiunilor apăruse în acest an, 1925, un diplomat numit Austen Chamberlain. În octombrie al aceluiași an se petrecuseră două lucruri din care numai al doilea i se păruse lui Anatol Dumitrescu important pentru el : căsătoria sa cu Athenaisa Lascăr, o femeie de aproape 30 de ani, pe care o cunoscuse în vara ce trecuse, în țară, în timpul unei vizite la moșia Slătinenilor de la Domnești, unde fuseseră invitați de către Varvara Slătineanu cu mai multă lume. Mai tîrziu avea să-și aducă aminte că acolo îi fuseseră prezentați și Ionescu-Tismana, și soția sa Evelyne, și fratele acestuia, Raul ; primul fapt fiind sosirea la Geneva a lui Mussolini, pe atunci încă o figură ștearsă, ținta ironiilor ziariștilor englezi care-l luaseră peste picior, lipsit de agresivitatea de mai tîrziu și mai ales fără aerul de dictator roman, plin de importanță, pozînd tot timpul aparatelor de filmat sau fotografiilor, cum avea să-l vadă Anatol Dumitrescu peste cîțiva ani !

Diplomatul crezuse în spiritul Genevei, în mascarada ce urmasse semnării pactului de la Locarno, serbarea de pe lacul Maggiore unde avusese loc „*Croaziera Păcii*“ în octombrie, în prezența gazetarilor, experților, diplomaților și notabilităților din acel oraș, ca să nu mai vorbim despre numeroasele doamne ce ocupaseră luxosul vapor. Athenaisa, mare amatoare de reuniuni mondene, murea de plăcere, și el, îndrăgostit, atent cu ea, îi șoptea numele celor ce treceau pe lângă ei, ascunzîndu-se pe punțile decorate cu flori și arbuști pe care cîntau discret cîteva orchestre renumite :

— Acela e Briand, cel cu veston negru și cu pălărie moale ; cu ghetre cu nasturi...

— Și cel cu care vorbește cine e ?

— Chamberlain...

— Și de ce fumează atît ?

— Mi se pare că el a spus : „există oameni care mănincă ca să trăiască, alții care trăiesc ca să mănince, ei bine, eu măninc și beaŭ ca să fumez“...

Și pe urmă iar Parisul, cu scurte incursiuni prin saloanele unde era primit în virtutea relațiilor pe care și le făcuse ; din casa doamnei Ménard-Dorian, unde altădată veniseră în vizită Victor Hugo, Gambetta, Carrière și toți marii artiști ai Parisului și mai tîrziu Beneș, Massaryk și alții, pină în strada *des Vignes* în atelierul Louisei Weiss, cea care fondase „*Europa nouă*“, loc strimt și pitoresc, într-o fostă spălătorie publică și un garaj, atelier fără vestiar, unde hainele se aruncau pe rampa scării. Acolo Anatol Dumitrescu îi prezentase soției sale pe tînarul Daladier, pe Anatole de Monzie și pe contele Boni de Castelane, cu cățelușul său negru la subsuoară, pe care-l purta ca pe un mic pachet, legat cu o lesă scurtă, ridicîndu-l neglijent de cîte ori îl uita în vreun fotoliu, de spaimă să nu se așeze cineva peste el și să-l strivească, un pekinez superb, minuscul, cu ochii ca două agate ; un tip straniu, mult mai bătrîn decît Anatol Dumitrescu, cunoscut pentru cuceririle lui în materie de femei, tipul ce nu zîmbea niciodată pentru a nu-și strica masca impenetrabilă, pentru că-și injecta parafină sub pielea obrazului ca să pară mai tînar, și pentru care Athenaisa avea să facă o pasiune furtunoasă ce le pusese căsnicia în primejdie. După cîtiva ani Anatol Dumitrescu avea să obosească. Aceleași garden-party-uri, mereu alți snobi care soseau de cine știe unde, flămînzi, plini de spirite și de ifose, inspirîndu-i ideea că mai bine te împaci cu snobii care au îmbătrînit, pentru că acestora cel puțin le cunoști glumele și tot repertoriul și nu mai ai nici un fel de surpriză, decît cu noii veniți, puși pe afirmare. Anatol Dumitrescu vruse să părăsească ocupația agasantă de diplomat, contribuisese la asta și dragostea neașteptată a Athenaisei pentru straniul Boni de Castelane cu care flirtase cîtva timp și se întîlnise în cîteva rînduri în locuri necunoscute lui, și acela o părăsise pentru o altă femeie, după cîteva luni numai, plecînd la Roma, unde locuise aproape doi ani, și soția lui Anatol Dumitrescu îi aflase adresa și îi scria zilnic fără să primească vreun răspuns de la el, și căsnicia lor se transformase într-un infern pentru că Athenaisa căzuse

într-o neagră melancolie pe care nici locul acela liniștit, provincial nu putea s-o schimbe. O sfătuisese să se întoarcă în țară, și ea plecase pentru cîteva luni, și se întorsese cum plecase, tot absentă, tot cu gîndul la bărbatul bătrîn și străniu care spunea batjocoritor cele mai indiscrete lucruri despre femeile cu care trăise, și mîndria lui fusese aprig biciuită, și se gîndea să se despartă de imprudenta femeie care dăduse de lucru gazetarilor a căror curiozitate fusese cu greu potolită contra unor sume care-l ruinaseră. Familia lui îi scria scrisori amenințătoare întrucît scandalul se lățise pînă în țară și tatăl său nu admitea ca un om ca el să fie compromis de o nebună care amenința cu sinuciderea dacă nu era lăsată să facă ce știe. Întrucît o iubea și acest sentiment idiot, cum îl socotea în străfundul sufletului său, nu-l mai părăsea, îi trecuse prin minte și lui să sfîrșească odată cu existența și, dacă nu ar fi fost luat din scurt de cei din jur, chiar ar fi dus la capăt acest gînd funest. Era o fire melancolică, un om puțin pregătit pentru o înfruntare mai dură cu viața. Un sentiment de zădărnici creștea odată cu trecerea timpului și mai tîrziu, cînd prietenii lui aflaseră că, în '43, Anatol Dumitrescu își luase viața într-un hotel de mîna a doua din Geneva nu se arătaseră prea mirați pentru că totul fusese pregătit pentru asta. Numai că de atunci timpul ștersese decepția lui sentimentală și altele erau cauzele sinuciderii. Cu soția se împăcase, rănile se vindeau încet și amărăciunea era înlocuită cu o amiciție ce se instaura și ea lent, făcînd din acest cuplu o pereche exemplară. Lumea uitase ce li se întîmplase și îi ignora. Duceau o viață retrasă, existența în marile hoteluri luase locul alteia, mai puțin atrăgătoare. Închiriaseră o vilă, undeva în cartierul rezidențial al Genevei, primeau rar și numai lume puțină, era vremea cînd Anatol Dumitrescu începuse să simtă gustul politicii adevărate, cînd își dăduse seama că lucrurile care se petreceau în Europa alunecau spre împrejurări tragice ce ar fi putut să fie prevenite dacă cineva ar fi atras atenția politicianilor democrați, dar o confuzie tot mai mare lua locul unei atitudini hotărîte. Cîștigătorii de ieri ai războiului voiau ca lucrurile să rămînă așa cum fuseseră stabilite la încheierea păcii, eroare pe care o fac totdeauna învingătorii și care nu era un fapt nou. Rapoar-

tele trimise în țară de către acest diplomat indispuneau pe cei din Ministerul de Externe și numai vechile lui relații, stagiul în forul acela internațional și reputația de specialist aveau să-l mențină la suprafață. Mai tirziu, cînd Titulescu, protectorul său principal, avea să fie scos cu brutalitate din scenă, lipsa de siguranță pentru ziua de mîine avea să-l macine lent și sigur. Incapacitatea de a pricepe ce făceau în văzul lumii cei plătiți de popoarele pe care le reprezentau îl uimea și-l scotea din sărite pe Anatol Dumitrescu. O Europă surpată de propria ei neputință se ivea la orizont. Zadarnice avertismentele oamenilor lucizi, zadarnice articolele fulminante, apărute ici și colo în presă. Totul mergea lent și sigur spre distrugerea spiritului european promovat de Briand și de alții, în care nu credea nimeni, pentru că totul era clădit pe niște iluzii, pe lipsa de forță a lăudătorilor de la tribuna geneveză, care credeau că niște biete, frumoase cuvinte puteau să țină loc de tunuri. Odată îl auzise pe Berthelot spunînd unui auditoriu format din Tardieu, Loucheur și Briand : „Ah, dacă ați fi obișnuiți ca mine să ascultați conversațiile dintre oamenii mari ai lumii, v-ați reaminti discuțiile dintre copiii între 6 și 8 ani !“ Era un adevăr cutremurător pe care nimeni nu-l credea. Numai că cei ce discutau precum copiii nu semănau cu oamenii noi de la cîrma Germaniei și a Italiei. Își făcuse loc un limbaj nou, *macaronic*, cum scriau cu ironie unii ziariști de stînga, dar, *macaronic*, *nemacaronic*, el era un limbaj al forței și asta nu o înțelegeau cei mai mulți dintre cei ce cultivau culisele și glumele Ligii Națiunilor, crezînd că minciuna aceea aurită, ascunsă după frumoasele lor efecte oratorice, va dura.

În septembrie 1930, Hitler, care întrunise cu doi ani în urmă numai 800 000 de voturi, depășise la alegerile din acel an 6 milioane, 107 deputați hitleriști intraseră în *Reichstag*. Lordul Rothermere, proprietarul ziarului „*Daily Mail*“, scria în ziarul pe care Anatol Dumitrescu îl citise într-o dimineață noroasă, într-unul din saloanele-hol ale noului *Palat al Națiunilor*, inaugurat de curînd cu multă solemnitate : „*Deplasarea spre național-socialiști a influenței politice în Germania este avantajoasă pentru restul Europei ; ea ridică o nouă stavilă împotriva bolșevismului*“ și, în ziua următoare, în același ziar : „*În ziua cînd național-socialiștii*

vor veni la putere, Germania va realiza ceva mai mult decît unirea cu Austria ; ea va atrage în orbita sa nu numai cele trei milioane de germani din Cehoslovacia, ci și milioanele de unguri, cehoslovaci, români.“

Anatol Dumitrescu nu era de fapt decît un tehnician, el făcea politica guvernului care era la putere și, în anii cît stătuse la Geneva, se schimbaseră cîteva guverne, oameni noi fuseseră trimiși la *Liga Națiunilor*, dar cei care fuseseră de la început aici, *nucleul de bază* cum își spuneau ei între ei cu mîndrie, suferise puține schimbări. Deocamdată ei nu știau asta, nici măcar nu presimțeau că ceva se va schimba în politica tradițională a României, așa încît prezența altor nume în discuțiile celor de la *Ligă*, apariția unor noi *vedete*, despre care se discuta cu aprindere pe acele coridoare, îl intriga și rapoartele lui luau un ton îngrijorător, lucru care, încă o dată, și el nu avea de unde să afle, indispucea grozav pe cei din *Ministerul de Externe*, doritori de știri optimiste, gata să întrețină focul sacru al încrederii în prezent, în oamenii acelor vremi. Conte Bernsdorf, delegat al Germaniei la *Comisia pregătitoare a dezarmării*, ținuse un discurs răsunător, care nu găsise nici un ecou acolo unde ar fi trebuit să se producă : „*Suntem tratați în mod nedrept. Noi cerem egalitatea în drepturi. Franța și-a păstrat întregul său potențial militar, Marea Britanie întregul său potențial naval ; în aceste condiții e inutil să stăruim prea mult timp. Da, domnilor, Germania vă dă, așadar, întîlnire în Valea lui Filip, adică pe cîmpul de bătaie.*“

Era anul întoarcerii în țară a lui Carol al II-lea, se zăreau la orizont înlocuiri de funcționari la *Liga Națiunilor*, se știa că regele era înconjurat de o camarilă care nu se arăta prea înțelegătoare cu oamenii vechi, pentru că așteptarea naște gînduri de răzbunare și Anatol Dumitrescu se și vedea la București, neștiind încă ce să facă. Moștenirea pe care avea s-o dobîndească de pe urma părinților săi, oameni bătrîni de-acum, nu era prea mare și averea Athenaisei nici ea nu părea prea consistentă, numele contase la căsătoria lor mai mult decît lucrurile materiale și asta avea să o resimtă mult mai tîrziu ; deocamdată, ideea de a părăsi viața diplomatică nu-l îngrijora.

Sigur că regreta recepțiile și întrevederile la care îi venea greu să renunțe, dar nici în țară nu era atât de rău, se putea apuca de ceva care să-i aducă bani, să se vîre în afaceri, să vîndă ceva, una din moșiile părintești, și să cumpere acțiuni sau să deschidă o fabrică cu bani împrumutați de la niște societăți engleze sau germane, perspective erau, mulți se îmbogățeau peste noapte și numele lui ar fi contat într-un Consiliu de administrație. Avea amici bine situați pe linie diplomatică, un guvern care ar fi ținut seama de experiența lui și de relațiile sale l-ar fi utilizat mai mult, și de aici puțină încredere tot mai păstrase, dar nu se întîmplase nimic, îl uitaseră sau nu aveau nevoie ca un intrus să intre acolo unde el de fapt se afla, ori era prețuit și nu știa, nu se putea baza numai pe frazele amabile ale celor din Minister. Pentru Titulescu era de neimaginat că el, Anatol Dumitrescu, va pleca vreodată din Geneva, că un altul îi va lua locul și că ciurda de secretari și de secretare care pierdeau cel mai ades timpul pe aceste culoare aveau să-l servească pe un strein. Cum șocul prim al aflării întoarcerii regelui de la Londra trecuse, totul se desfășura fără nici un fel de surprize. Anatol Dumitrescu se amuza de știrile auzite de la un ziarist spectaculos, Pavel Candrea, abia sosit de la București la Geneva, într-un popas din lungul său voiaj și care îi deșerta dimineața, la micul dejun, sacul cu noutăți : „Ai auzit că Mussolini a pus scăderea forței militare engleze pe seama femeilor ?“ „Ei, cum ?“, se mira el de această enormitate. „Probabil că i-a adus cineva de la Viena lucrările unui anumit doctor Freud, dacă ai auzit de el“. Auzise, dar afirmația asta în gura unui șef de stat de importanța Italiei i se părea de neimaginat. Unde aveau să ajungă ? Lucrurile erau și mai și la Berlin. La *Tiergarten*, în spatele lui *Pariser Platz*, nemții ridicaseră un somptuos palat cu coloane dorice de marmură, care purta inscripția : „*Amori et Dolori sacrum*“, cu litere de aur; acolo profesorul Magnus Hirschfeld predica amorul liber ! „Și francezii ce fac ?“ întrebuse cu o naivitate dezarmantă Anatol Dumitrescu pe ziaristul care-i comunicase vestea : „A, ei fac bine, merci, amorul liber e demult brevetat în Franța. De ce ar fi fost nevoie și de un institut ?“

Pavel Candrea, familiar al curselor de la Ascot, Longchamps și Chantilly, „exilat, cum spunea el, să spele closetele diplomatice ale Europei“, îi deschisese oarecum ochii asupra unei lumi noi, altfel decît o bănuia. Avea despre nemți o părere bună; pentru el ei erau un fel de administratori ai Continentului, niște soldați foarte buni, oarecum potoliți de războiul pierdut în 1918, constructori de tunuri, dar nu niște invertiți, cum îi prezenta gazetarul acela care schimba trenurile, sărind dintr-unul într-altul pentru a ajunge o clipă mai devreme acolo unde bănuia că se petrece un eveniment pe care cu un al șaptelea simț îl mirosea de departe. „N-ai auzit de *das dritte Geschlecht* ? Al treilea sex ? Despre cultul prieteniei, despre *l'amour grec*, cum îi spun franțuzii ?“ Auzise, nu era nici el atît de naiv, dar ce legătură aveau toate astea cu politica noului Reich ? Agresiv, vorbăreț ca o femeie, plin de vitalitate, acel oltean scăpat în Europa ca un cîine rău, gata să muște, îi vorbise cîteva ceasuri despre noua morală a hitleriștilor. „Mai întîi au făcut cantine pentru toată lumea, pe urîmă au promis sfîrșitul șomajului, care devine endemic în Germania. O vizită la aceste sedii, puțină instrucție și primești o cămașă brună. Cu asta te-ai înregimentat. Nici nu știi cîtă nevoie aveau nemții de așa ceva, de marșuri în păduri și de facle aprinse noaptea, de tot ce le amintea pe marii teutoni, e simplu ca bună ziua. În materie de viață intimă, de ce să mai pui probleme, cum trăiesc și rezolvă acești soldați viața lor tot stînd în corturi și făcînd exerciții militare ?“ Bea cafele după cafele. Se aflau într-o mică braserie de pe malul lacului Lemán, „La Colombe“. Perdele cenușii, dese, prin care peisajul încărcat de nori și ploile mărunte de afară făceau și mai atrăgătoare locanța, tapisată cu lambriuri și cu toate lămpile ei electrice aprinse de dimineată pînă seara, sporînd farmecul discuțiilor repetate pe care le avea cu acest om care avea să treacă din ce în ce mai des prin Geneva pentru a se informa. „Voi stați aici, într-o localitate balneo-climaterică, bănuiesc că cei interesați și cultivă aerul atemporal al *Ligii*, ea, această *Ligă* e născută moartă, ascultă-mă pe mine. Nu discursurile strălucite ale domnului Titulescu vor opri expansiunea fascismului în Europa, ci niște arme numeroase. Hitler are deocamdată

un limbaj bun pentru toate urechile. În fața lui stau douăsprezece milioane de marxiști care vor să distrugă ceea ce Sombart numea *Spätkapitalismus* și trebuie să țină seama de asta, de unde și numele de *național-socialiști* dat partizanilor lui! Mai târziu, limbajul lui se va schimba, o să vezi. Acum e nevoie de carne de tun, Germania se pregătește pentru al doilea război mondial sub privirile naive ale acestor găgăuță de miniștri care se urcă la microfonul *Ligi* și vorbesc de dimineața pînă seara în zadar.“ „Ce ești dumneata, domnule Candrea? îl întrebase Anatol Dumitrescu, comunist?“ „Nu știu exact, dar cred că ceva pe-acolo sunt.“ „Și de ce crezi că comuniștii vor rezolva problema europeană și nu acești național-socialiști pe care atît îi disprețuiești și-i supraestimezi, la urma urmelor?“ „Nu-i supraestimez, o să-ți dai seama de asta într-o zi și cred mai mult în comuniști pentru că ei pleacă de la o analiză științifică a vieții sociale. Superioritatea marxiștilor constă în aceea că promit rezolvarea tuturor problemelor sociale, nu cu războiul, ci cu cuvîntul, nu cu armele, cu munca...“ „Dar mi se pare că și nemții dumitale detestabili au același limbaj: *Arbeit*, iată, un cuvînt des folosit în discursurile liderilor lor, cel puțin așa citesc eu în gazetele care ajung pînă aici.“ „E adevărat, dar să știi de la mine că nu sapa și ciocanul este obsesia lui Hitler, ci un bun tun Krupp, un cît mai bun tun Krupp!“ „Și Hitler ăsta cum arată? L-ai văzut la vreun meeting, l-ai auzit vorbind?“ „Desigur, vin de la Berlin, în ianuarie a fost numit cancelar, este numai începutul, așteptăm desfășurarea lucrurilor. Vrei să-ți fac o biografie sumară? Pentru asta trebuie să mai cer un capuținer, nu te supără!“ „Nu-l supăra. Verva dialectică a lui Pavel Candrea îl cucerise de la început, aveau să se împrietească numaidecît și nu bănuiau ce viitor tragic îi aștepta pe amîndoi, dar atunci, în Geneva aceea plină de ploi și de diplomați, se simțeau foarte bine împreună. „Hitler nu are nimic care să te atragă sau cel puțin aceasta este impresia mea imediată. Cine l-a văzut de-aproape, și eu mi-am permis să-i iau un interviu, va rămîne dezamăgit de ochii aceia albaștri, apoși, nesemnificativi, fără *privire*, știi ce-s aceia niște ochi fără privire? Îi lipsește, cum observa Rauschning, lumina care e reflexul sufletului.

Vocea lui sumbră are un timbru straniu, șocant pentru un german din Nord, să zicem. Nu vorbește, șuieră ca un șarpe, asta are ceva fascinant poate, dar mie îmi face impresia unuia care se înecă sau suferă de polipi. O voce guturală, amenințătoare, frenetică, care de la tribună, amplificată de microfoane, pare profetică mulțimii care-l ascultă și-i crează o stare de nebunie. Dacă Nietzsche ar fi fost lăsat să vorbească nebun, de pe balconul *palazzoului* pe care-l locuia la Veneția, astfel ar fi vorbit, cu acea frenezie, cu lipsa de simț a ridicolului care pe el îl face mai interesant...“ „Se mai vorbește și despre magnetismul său personal, crezi că are așa ceva?“ „Cred că da, dar cine dintre paiațele astea de aici, de la *Liga Națiunilor*, nu are magnetism personal, dacă nu l-ar avea ar fi rechemat în 24 de ceasuri acasă.“ „Și-atunci ce posedă Hitler în plus?“ Afară ploua mărunț, una din acele ploii exasperante ale Genevei care ținea uneori câte trei zile încheiate, o ploaie pe nervi, direct, asta era expresia cea mai fericită pentru a descrie o ploaie de septembrie sau de octombrie la Geneva. Chelnerul le adusese încă două cafele și priveau prin perdele trotuarele pustii la ora aceea. Rare doamne în pelerine negre, lucioase, sub umbrele, însoțind cîini, totul pașnic în acest loc unde diminețile sau după-amiezile semănau unele cu altele, conținând tot atîta plictiseală uriașă! „Atunci, dragul meu Anatol Dumitrescu, cum naiba se pot împerechea aceste două nume ale dumitale, nu înțeleg; unul de o perfectă banalitate și altul destul de particular, dar, în sfîrșit, asta e o altă chestuine, cum îți spuneam, există persoane dispuse să-l înțeleagă în afară de orice explicație, și anume persoanele influențabile, slabe, persoanele în care elementul feminin predomină sau cei care au cultul individului, cei atrași de bizantinismul politic prin educație și poziție socială, iată numai cîteva categorii. Dacă l-ai vedea, într-adevăr succesul lui ți s-ar părea inexplicabil. O frunte teșită, talie scurtă, lipsă de prestanță, o disproporție vădită a membrelor, picioare de maimuță, un nas hidos, gură fără expresie, o mustață ca peria, scurtă, tunsă, ceva de dulgher care caută butoaie ca să le pună cepuri și doage, în sfîrșit, poate mă exprim prea colorat pentru un diplomat ca dum-

neata, dar meseria mea este pamfletul. În sfârșit, pentru a compensa, trebuie spus că gestică lui e remarcabilă. Știe să arunce brațele în vînt, să arate spre puncte cardinale, deocamdată necunoscute acelor mulțimi oarbe cărora se adresează, dar asta cred că e prea puțin pentru ce înseamnă în totalitate. Mentalitatea ? Ne-o spune același Rauschning care l-a cunoscut mai bine ca mine. El are cinismul de a anunța de pe acum ce are de gînd să facă, dar nimeni nu-l crede în afara mea și a încă vreo cîțiva.“ „De pildă ?“ „De pildă, anunță că va folosi gazele toxice în războiul viitor, cum au făcut-o nemții și în celălalt, dar de data asta treaba va fi serioasă. Are și metode. „Cum veți ajunge la așa ceva în timp de pace ?“ l-a întrebat cineva. „Simplu. Vom folosi voiajorii comerciali. Bacilii creează epidemia abia după cîteva săptămîni. Vreau să ruinez sănătatea morală și fizică a inamicilor noștri, pentru asta nu mă dau în lături de la orice mijloc.“ „Dar omul ăsta e o gorilă.“ „Cred că e ceva mai mult, încă lumea nu-l știe, tot ce se aude despre el este crezut propagandă bolșevică, dar o să vie vremea cînd o să-ți aduci aminte de convorbirea asta a noastră din pașnica cafenea «Colombe». Nu vom capitula niciodată, afirmă el, dar dacă vom cădea, vom tîri după noi întreaga lume. Nu e întîmplător că în timp ce-i spunea asta lui Rauschning, fredona cîteva măsuri din «*Crepusculul zeilor*». Are și «idei» : Decizia în război, trebuie observat că e obsedat de ideea războiului, nu depinde de materialul întrebuintat, ci de oameni. Eu mă voi folosi numai de tehnicieni, generalii au creiere sterile, pentru mine problemele sunt numai esența lor. Eu simplific. Războiul e lucrul cel mai natural din lume. Din toate timpurile oamenii se bat între ei, se extermină, războiul e un fapt cotidian. Nu există cu adevărat nici o clipă de pace și atunci de ce să ne intimidăm acest cuvînt : război ? Războiul e starea naturală a omului, să ții minte de la mine. Evident, ca orice semidocht, Hitler amestecă toate ideile pe care le-a prizat fără nici un fel de coordonare. El a pășit pe un teren bine pregătit. Republicanii germani apelau la blîndețe, umanitate și tihnă. Thomas Mann a făcut un apel la rațiune, *Appel an die Vernunft*, dar tinerii și disperații iubesc iraționalitatea vieții și pe ei se bazează Hitler. Marxiștii au pus în circulație instinctele

bune ale oamenilor, frăția între popoare, ideea de omenie, grija pentru săracii și ofensații vieții. Ei respingeau morala darwiniană și morala eroică, dar tocmai asta nu convine naziștilor care văd în creștinism «morală sclavilor». Hitler le-a reamintit nemților grandezza kaiseriană. În Hitler trăiește fiecare mic burghez german care mai visează la Imperiu. Acest autodidact, orator neobișnuit, a asimilat rapid ideile emigrantului baltic la München, Rosenberg : limbajul, lozincile, gesturile și cultura unor profesioniști în ale demagogiei. El are asupra adevăraților intelectuali superioritatea semidoctului care e proaspăt în credința față de ce spune, e lipsit de criticism acut și calcă voinește în străchini fără să-i pese de ceva. Pe lume sunt puțini intelectuali adevărați. Oratoria lui Hitler amestecă banalitatea cu savantlicul autodidact, acuzația viguroasă cu lirismul omului simplu, ăsta e secretul... Iată de ce el poate să spună și să și creadă că dacă va face război Franței, în plină pace va introduce trupe în Paris, ele, aceste trupe, vor purta uniforme franceze, vor ocupa Marele Stat Major, Ministerele, Parlamentul. În câteva minute, Franța, Polonia, Cehoslovacia vor fi lipsite de conducători. Armatele, fără comandanți care să gândească, se vor afla numai-decît într-o confuzie totală. «Am deja guvernele mele», spune el cu o mândrie care ar trebui să-i facă să cugete pe cei de aici. «Vă asigur, îi spunea aceluiași Rauschning, că totdeauna imposibilul reușește și neverosimilul e lucrul cel mai sigur. Granițele vor fi trecute de pașnici voiajori sau vor ateriza pe aeroporturi fără ca nimeni să vadă în ei un inamic.» Pentru el e necesar ca națiunea inamică să fie demoralizată. Pentru asta pregătește o aviație teribilă. El încurajează încă de pe acum pe defetiștii adversarilor și o face cu presa plătită din Franța și chiar de aici, din Geneva, ca să nu mai vorbim despre articolele domnului Goebbels. «Nu voi începe niciodată un război fără a fi sigur că la primul șoc adversarul va sucomba», asta cel puțin am auzit-o cu urechile mele. Pe scurt : «Dușmanul demoralizat în interior, la marginea revoluției, turburări sociale bine întreținute, lucru care e perfect posibil în căcăcioasele regimuri parlamentare, și dintr-o singură lovitură îl voi aneantiza pe adversar. Atacuri aeriene

masive, atentate în interior, acte de terorism, sabotaje, uciderea șefilor de stat care i se opun, lovituri de ciocan peste tot», iată arsenalul tacticei lui Hitler.“ Cuvintele spuse în șuvoi de către Pavel Candrea păreau neverosimile în dimineața sau după-amiaza aceea pașnică din cafeneaua „Colombe“ din Geneva, dar mai târziu Anatol Dumitrescu avea să le reconstituie cu atenție și să-și dea seama că nebunul de zugrav se ținuse de cuvânt, punct cu punct. Dar atunci era și greu de acceptat așa ceva, totul se opunea realității teribile de mai târziu, plimbarea pașnică a doamnelor cu căței îmbrăcați în hăinuțe de piele pe malul lacului Lemman, orașul fără suflare, parcă, atât de liniștit și asigurător, lipsa de primejdie mai ales pe care toți o aveau, odată ajunși aici. „Eu voi duce războiul, îl imita cu glasul lui patetic Candrea, și-mi voi alege momentul favorabil și când voi reuși voi trimite tineretul la moarte și el îmi va fi recunoscător pentru asta, i-am dat o nouă morală și un nou țel: Germania mare. Generalii celorlalți sunt niște tipi demodați, ei cred că războiul care vine va fi un turnir medieval, ei doresc să se comporte ca niște cavaleri de altădată, dar eu nu am ce face cu cavalerii. Ceea ce îmi trebuie mie sunt **revoluțiile**. Eu am făcut din doctrina revoluțiilor baza politicii **mele**. Eu vreau războiul și-l voi face cu toate mijloacele. Războiul sunt eu!“ „Este imposibil ca un asemenea cinism să existe.“ „Este imposibil, îi replicase Candrea, dar el există.“

Se mai plimbaseră de câteva ori pe sub platanii vastelor bulevarde geneveze și curiozitatea lui Anatol Dumitrescu creștea pe măsură ce îl asculta pe ziaristul acela fanatic care cutreierase Europa și intenționa ca odată ajuns la București să scrie o carte despre Hitler și hitlerism. Ciudat era că nimeni dintre cei de la Liga Națiunilor cărora le povestise la rîndul lui cele auzite nu se arăta prea îngrijorat de spusele lui. „Toți amenință, ziceau vechii diplomați din *Salonul verde* al hotelului *des Bergues*, fumînd havane și privind mersul dactilografelor care urcau scările majestoase cu dările de seamă pe care le întocmiseră și le duceau șefilor lor, mai întîrziind în acele apartamente atât de discrete, dar cînd e vorba de făcut războiul, asta e altceva. Domnul Hitler crede că noi o să stăm cu mîinile în sîn, crede că aviația pe care o visează este

gata, e ușor să desenezi un avion și altceva să-l și construiești..." Totdeauna asemenea fraze, spuse pe un ton peremptoriu, aveau un mare succes la auditoriul acela dispus să simtă că totul merge pe roate și că nimic nu poate turbura pacea europeană, dar, vai, cât aveau să se înșele și cum o vor recunoaște-o, dar la data aceea chiar Anatol Dumitrescu spera că ziaristul Pavel Candrea este numai un exaltat care vrea să sperie lumea numai de dragul efectelor oratorice de cafea. Trecuse prin acel 1933, cu toate ale sale : aducerea lui Hitler la putere, incendierea Reichstagului în mai, Titulescu îl luase cu el la Paris. La *Quai d'Orsay* putuse să fie auzit glasul său amenințător : „*Dacă Franța renunță la sfînta misiune de protectoare a micilor puteri, ne vom lipsi de ea ! Nu suntem pînă într-atît de părăsiți de zei încît să nu mai putem găsi prietenii mai loiale și mai curajoase ! Și chiar dacă ar fi să rămînem singuri, nu ne vom înclina în fața deciziei Clubului păcii al vostru*“... Ceva se întîmpla în jurul lui și cuvintele lui Candrea deveneau un fel de profeție ce se împlinea punct cu punct. Întîi primiseră din țară vestea asasinării lui Duca, lucru care turburase coridoarele *Ligii Națiunilor*. De data aceasta nu mai era glumă, sigur că atmosfera aceea de culoare nu se schimbasese prea mult, dar ici și colo se distingeau glasuri lucide. Cineva pretindea că l-a auzit pe Roland Koester, la Paris, spunînd că lista oamenilor politici care vor fi suprimați e mult mai lungă : Dollfuss, cancelarul Austriei, îi va urma lui Duca și chiar regele Alexandru al Iugoslaviei. Nu era exclus să cadă și Titulescu sau Beneș, după cum regele Albert al Belgiei ar trebui să se ferească. Fusese uitat numai Barthou, atunci... Anatol Dumitrescu avea să-și aducă aminte curînd de asta. În același an, diplomatul român avea să meargă la aerodromul *Cointrin* din Geneva într-o duminică de septembrie, pentru a asista la sosirea lui Goebbels. Fusese mînat de o curiozitate ce nu putea fi ascunsă de nimeni. Începea cea de-a 14-a *Adunare Generală a Ligii Națiunilor* și putuse să vadă cam o sută de persoane așteptîndu-l pe noul ministru al propagandei, în întîmpinarea căruia veniseră toți germanii din Geneva, auzind pentru prima oară strigătul ce umpluse cu timpul urechile mai tuturor europenilor : „Heil Hitler“, și totul amestecat cu

drapele hitleriste cu zvastică. Cu dalii, și cu copii care se pregăteau să-l întâmpine. Din avion coborîse un bărbat tânăr, îmbrăcat într-o manta de cauciuc de culoare bej, păzit de un grup de tipi suspecti, care priveau cu atenție mulțimea curioasă din jur. Stringeri de mîini și flori oferte, pe urmă suirea într-un automobil care fugca cu 80 de kilometri la oră spre hotel *Carlton*. Șederea acestui om în orașul Păcii nu fusese concludentă. O conferință de presă ținută la sediul delegației germane nu adusese prea multe noutăți. Desigur, spunea Goebbels, și Germania iubește pacea, iar zvonurile despre lagărele de concentrare nu erau decît opera presei masonice și iudaice. Stupoare, ziariștii din jur, cei mai mulți evrei, trebuiau să-și noteze în carnetele lor aceste cuvinte. Figura ascetică, indispusă, piciorul ușor tîrît, statura mică, vioiciunea de veveriță, totul corespundea portretului făcută de către Pavel Candrea într-una din acele dimineți din cafeneaua de pe malul lacului Lemn. „Arc ceva de student care trage chiulul sau de haimana intelectuală. Este făcut pentru soarta de negru, să scrie adică discursuri în umbra marelui său patron pentru că, de fapt, în el zace adormită canalia literară, refuzată la edituri. E mai mare orator decît Hitler, asta cu siguranță, dar nu va spune-o niciodată, e preferabil locul de eminență cenușie în umbra celui alt care-i emite ca un *haut parleur* toate ideile sale mici și truismele. Dincolo de falsa modestie arborată, zace o generoasă sete de putere bine disimulată, o ferocitate fără seamăn. Asupra acestor tipi nu mă înșel, ascultă la mine, Anatol, își spuneau de acum pe nume, o să mai auzi de asta. Cînd i se dă voie din lanț, adică patronul îl aruncă în arenă ca să vorbească mulțimilor, doctorul Joseph Goebbels își pregătește minuțios, la oglindă, cuvîntările. Studiat bine, arc ceva dintr-un actor de la *Comedia franceză*, emite un sarcasm furios, are tirada clasică armonioasă, ironia sîngeroasă a pamfletarului catolic, minuie limba clasică în care aruncă anecdota pornografică cu ușurință. Doctorașul face deliciul studenților puturoși, al funcționarilor comerciali, al modistelor cu lecturi și al boemei de cafenea. Arc o frază radicală, un imagism dubios și cînd nu mai găsește ce să spună recurge la Sorel, trimițînd batalioanele sale de

asalt ca să arunce bombe sulfuroase și șoareci, ca la prezentarea filmului „*Nimic nou pe frontul de Vest*“ al lui Remarque. Goebbels a reușit și pentru că a știut ce-i aceea arta reclamei. Propaganda nu se face oricum și, dacă ai timp, mai citește cursurile americane ~~despre~~ această serie și ai să recunoști multe ~~trouvailuri~~ ale ministrului Reichului. Altădată sălile de întruniri politice din Germania erau ca niște grajduri, ziduri reci, sumbre, nici un fel de agitație vizuală, nu un drapel, nu o insignă a partidului, nimic. El a schimbat totul, după o scenografie teatrală care, prin repetare, intră în conștiința asistenței. A știut să învețe de la Reinhardt și de la Piscator, dacă privești draperiile roșii, crucea ariană, enigmatică pe care o poți întilni numai pe zidurile templelor din China și India, steagurile, pompierismul, pancartele cu parole lapidare, ușor de memorat, ai să spui ca mine : iată secretul ! Aducă la toate astea curățenia de sală chirurgicală peste tot, și ai totul. Dar se merge și mai departe, la crearea unui orfism al întrunirii, amestec de visare, entuziasm și nădejde, indignare și poftă a acțiunii imediate, recurgîndu-se la corul copiat după tragediile eline antice. El e plasat la galerie, de unde strigă barbar și sofoclean lamentul zilei, se sting luminile și mulțimile acelea se înfioară, se aud vechi cîntece de luptă, ori melodia lui Horst Wessel : „*Sus steagurile, strada să fie liberă pentru batalioanele brune*“, după care oratorul, păzit de o gardă care se schimbă din sfert în sfert de oră, după ritualul militar, poate să vorbească. Cuvîntările sunt biciuitoare, ele merg direct pe nervii auditoriului, care simte inconștient în suflet pașii batalioanelor de asalt. Oratorul e întrerupt de strigăte de la galerie : „*Noi vrem pîine !*“ *Al treilea imperiu va da pîine și muncă !* „*Jos capitalismul !*“ „*Să crape Iuda*“ și cîte și mai cîte. Dar acolo, în Palatul Ligii Națiunilor, corul lipsea și cele 40 de microfoane nu transmisera decît o cuvîntare banală pe care cei mai mulți abia o suportaseră. Retragerea vorbitorului se făcuse într-o lipsă de atenție jenantă, însoțită de aplauze anemice. Asta putea să-l facă pe Anatol Dumitrescu să creadă că pină și un tip ca Pavel Candrea se putea înșela, numai că acela care se înșela era tot el. În noiembrie, Hitler obținea 40 500 000 de voturi la alegeri și la Geneva, pură întîm-

plare, în anticamera mării săli, grupul alegoric de ipsos, reprezentînd *Pacea*, pe care Briand, înconjurat de delegații tuturor națiunilor, o inaugurase la cea de-a treia *Adunare*, se răsturnase, spărgîndu-se în bucăți, și fusese aruncat la gunoi cu mătura cu care se curăța parchetul.

Vestea despre sinuciderea lui Anatol Dumitrescu o aflase la Mogoșoaia, la una dintre recepțiile din acea primăvară, dată de prințesa Martha Bibescu. Domnul Ionescu-Tismana nu era o fire impresionabilă, asta se vedea bine, pentru că pe mușchii feței sale nu se putea citi nimic în acea seară cînd domnul Corfirotu, legat de cercurile din Ministerul de Externe, adusese știrea și o plasase în cercul lor de „oameni de la marginea politicii“, cum îi plăcea să afirme. Erau de față doctorița Vătămanu, (păr alb, îmbrăcată ca de obicei într-o rochie dreaptă, de stofă, pînă la genunchi, purtînd un lănișor peste solduri, după moda italiană, cu pantofi cu talpă groasă de crêpe și o floare artificială, roșie, deasupra sînului stîng); doamna Adina Iamandy, cernită, într-un taior gri închis, doar cu un solitar în deget, cu un aer vesperal, ușor fanată, dar de o demnitate jucată, voind să sublinieze suferințele prin care trecuse (subsecretarul de stat voise s-o evite cît putea, pentru că nu reușise să facă nimic în chestiunea soțului său); prințul Basarab Brancovan, privind din loggia castelului fața bătută de vîntul de seară a lacului, ascultînd absent la cele ce se spuneau; și generalul Dobrescu, mirîndu-se întruna, țîțîind din buzele subțiri.

— Ce spui, domnule? Ce spui? Nu este adevărat, eu unul nu cred. Cum e posibil, doar acum cîteva veri l-am văzut la *Capșa*, era bine merci.

— Și cum s-a întîmplat? întrebuse cu o falsă curiozitate altcineva, soția lui Iamandy sau prințul Basarab Brancovan, pe care ideea sinuciderii unui fost diplomat îl intriga.

— Dar ce s-a petrecut cu el? se amestecase și doctorița Vătămanu. Că mi se părea un om echilibrat. Se eter-

nizase în Geneva aia și tot spunea că o să se întoarcă în țară, că s-a săturat de atîta slugărit.

— *Bien sûr, les choses ne vont point en ligne droite, il y a des retours, des chutes...* mormăi prințul. Judecați lucrurile prea simplist. După cite știu eu, nu mergea bine nici căsnicia aceea, noroc că Athenaisa s-a retras la timp și l-a ușurat...

— A, asta este un lucru încheiat demult, adăugase generalul Dobrescu, cel puțin după cite știu eu, a fost o criză, a trecut, nu te omori după 10 ani...

— Despre ce vorbiți ? se amestecase Raul, fratele lui Tismana, sosit mai devreme decît cumnata sa și soțul ei.

— Despre Anatol Dumitrescu...

— Soțul Athenaisei Lascăr, cunosc, cum nu ? Ce i s-a întîmplat ?

— A luat cianură, zisese domnul Corfirotu, smucind ușor dintr-un umăr și făcînd un semn discret chelnerului care-i servea, să-i mai aducă un pahar.

Nu era lume multă, într-un colț se certau literații, slăbiciunea prințesei Bibescu, care se complăcea în șueta lor, jos, în salon, tineretul dansa : nepoții și fiii invitaților, învîrtindu-se în jurul unui pick-up cu discuri abia sosite din streinătate, puști de 14—16 ani la prima lor ieșire, îmbrăcați la cei mai buni croitori din București, fetele în rochii lungi, bine croite, cu primele lor bijuterii scoase din casetele bunicelor sau mamelor, pe care le purtau cu o ostentativă plăcere ; băieții, cu cravate țepene și gulere scrobite, cu pantaloni strimți ascunzîndu-le picioarele subțiri de adolescenți cărora abia le dădeau tuleiele. Lor li se oferea oranjadă, dar cei mai întreprinzători, înțeleși cu cei ce-i servcau, strecuraseră în sondele colorate cu băuturi dulci picături de rom cubanez sau whisky și foarte curînd gălăgia spori jos și atrase atenția celor de pe larga terasă. Deocamdată însă conversația pilota în jurul acestei sinucideri neașteptate și oarecum misterioase.

— Puiule, tu știi ceva ? întrebasese mai tîrziu Raul pe fratele său care stătea cu Evelyne într-un colț și discuta cu domnul Calomfirescu, și el aflat printre oaspeții prințesei Martha Bibescu.

— Despre ce să știi ? întrebasese subsecretarul de stat, privind la soții Necșești, care tocmai soseau, urcînd largă

scară de marmoră a loggiei : Diby, în pelerină neagră de mătase peste rochia verde, cu guler de dantelă, ușor școlărească, cu părul strâns într-un coc imens în care era înfipt un pieptene japonez de fildeș, cu un pandantiv de briliante (pe care Evelyne nu-l mai văzuse sau îl văzuse și îl uitase și-i convenea mai mult să-l tachineze pe bărbatul-său pentru a-l pedepsi cu un cadou de la *Djaburov*), susținută de bătrînul Necșești, uscat ca o prună, cu fața stafidită, pudrată, purtînd smokingul cu eleganța celor ce mai apucaseră veacul trecut.

— Despre Anatol Dumitrescu, diplomatul acela de la Geneva...

Tismana profitase de invitația fratelui său de a da detalii în legătură cu cel dispărut pentru a se dezlipi de Evelyne pe care o simți enervîndu-se lent, cum se enerva de la o vreme de cîte ori o vedea pe Diby Necșești, care avea asupra ei acum un ascendent insuportabil, nici măcar cău-tînd să mai ascundă că trăiește cu bărbatul ei.

— Bună seara, salută ușor subsecretarul de stat pe cei pe care nu-i văzuse încă în seara aceea, e vorba despre unul dintre foștii noștri trimiși la Geneva ?

— Exact, preciză Raul. Auzi că a luat cianură ? Știi ceva, era amestecat în treburile necurate, lua morfină, ce dracu s-a întîmplat cu el ?

Grija față de ~~cel ce~~ se sinucisese era falsă și creștea ca un aluat, toți ~~avînd~~ un interes din ce în ce mai adînc față de cauzele acestei morți neașteptate care trebuia să-i turbure pentru că era, oricum, unul dintre ai lor...

— Nu știu mai nimic despre el, precizase Tismana. Ne vedeam rar, dacă se întîmpla o dată pe an, și asta mai mult în interes de serviciu...

-- Mi se pare că profita de amicitiei însemnate, aruncase prințul Brancovan, de prieteni influenți...

În ceea ce spunea se simțea un dispreț abia disimulat, el avînd ideea mai veche că de fapt numai aristocrații ar fi trebuit să se ocupe de afacerile diplomatice, și nu niște oameni de rînd, parvenind prin meritele lor; unii dintre ei, poate, remarcabili, cum fuseseră Duca sau Armand Călinescu care terminaseră sub gloanțele legio-nare, dar nu un fitecine, ca Mihai Antonescu la care se

gîndea în legătură cu Anatol Dumitrescu, pentru că acesta, după cîte ştia, era un intim al ministrului.

— Poate tocmai din cauza asta a făcut ceea ce a făcut, se grăbi să tragă concluzia generalul Dobrescu. Geneva pare un loc destul de liniştit, dar din informaţiile noastre (el avea legături cu serviciile secrete ale armatei), acolo e locul de întîlnire al tuturor spionilor din Europa, placa lor turnantă...

Expresia îi plăcea, o citise undeva şi o plasa ori de cîte ori avea ocazia.

— Credeţi că se ocupa de afaceri necurate? avansă domnul Corfirotu.

Întrebarea era adresată indirect lui Tismana, care părea cel mai legat de afacerile cele mai întunecate ale regimului, dar subsecretarul de stat evită acea invitaţie la indiscreţie.

— *Did he shaffle the cards?* apăsă prinţul Brancovan.

— Nu cred să fi trecut de partea cealaltă, am fi ştiut, echipa mareşalului este destul de loială pentru a nu avea probleme de genul acesta, preciză cu neplăcere Tismana, căruia fraza vărului Marthei Bibescu nu-i convenea deloc, pentru că o umbră fusese aruncată asupra tuturor celor ce ocupau posturi importante la acea oră, lucru pe care de fapt îl şi gîndise prinţul care suridea ironic acum, cu aerul de a sugera că „dimpotrivă, toată lumea caută o barcă de salvare“. Ştia unde băteau. Stalingradul, începutul derutei, mica ofensivă de primăvară a trupelor germane de la Harkov şi Kursk, toate se adunau cap la cap şi rezultatul era negativ: două întîlniri ale Mareşalului cu Hitler: una în ianuarie, alta de curînd, iată semnele evidente că războiul nu mai mergea cum trebuie şi lumea asta din jur, care se aduna la seratele Marthei Bibescu, avea aerul că se bucură că regimul mareşalului începea să slăbească. O bucurie cu greu ascunsă se citea pe feţele lor cînd începeau discuţiile despre mersul luptelor din răsărit, ori despre bombardarea Berlinului sau luptele din Africa, unde italienii şi germanii picardeau teren. Aveau cu toţii rude prin Franţa sau prin Anglia, bani în băncile de acolo şi vedeau viitorul în roz, credeau orbeşte în victoria aliaţilor, nu o ascunseseră niciodată,

pe prințul Brancovan erau să-l interneze de câteva ori în lagăr, dar de fiecare dată cineva oprea brațul legii și *totul se termina în coadă de pește*, cum spunea Raul cînd se cherchelea.

Dar tot nu stabiliseră din ce pricină se sinucisese Anatol Dumitrescu și asta încă îi rodea pe toți, căutau un detaliu pe care nu avea cine să li-l dea pentru că diplomatul trăia foarte retras, de la moartea soției aproape că îi evita, nu voia să stea cu ei de vorbă, se sălbăticise, o puseseră atunci, la aflarea dispariției acelei femei, pe seama unei dureri care trebuia să treacă odată și-odată, dar iată că el îi urmase, și încă în ce fel, tragic.

— Era o natură depresivă, spunea doctorița Vătămanu, l-am văzut anul trecut la Geneva, cred că îmbătrînise prematur, îl rodea ceva, o boală secretă, să nu fi avut cancer și a terminat-o mai repede...

— Cine știe ! răspunsese vag Tismana, încă intrigat de vestea aflată.

Soții Necșești se apropiaseră și bărbații îi sărutară pe rînd mîna lui Diby, în afara prințului Brancovan, care, după maniera englezească pe care o adopta la toate recepțiile, i-o strînse numai în treacăt, cu un compliment vag despre frumoasa rochie pe care o purta.

— Despre ce vorbeați ? întrebă bărbatul lui Diby.

— Despre moartea lui Anatol Dumitrescu...

— Dar ce, a murit ? făcuse bătrînul Necșești crezînd că n-a auzit bine.

— S-a sinucis.

Diby se întreținea cu doctorița Vătămanu așa încît nu fusese atentă la ceea ce se spunea și cînd auzi tînguirile prefăcute ale bărbatului ei își zise că era cazul să afle ce se întîmplase.

— Ce e, dragă, pe cine căinezi atît ? îl întrebase pe acesta.

— S-a sinucis Anatol Dumitrescu...

O clipă crezură cu toți că femeia o să se prăbușească. Îi privea stupefiată ca și cînd atunci i-ar fi văzut pentru prima oară.

— Nu se poate, îngînase, căutînd cu privirile un fotografiu de pe terasă pe care să se așeze.

— Ce-i cu ea ? E însărcinată ? făcu Evelyne, care părăsise grupul în care se afla pentru a nu-l lăsa pe Tismana singur.

— Nu știm ! Hei, strigă Raul, care își dădu seama că trebuia făcut ceva, un pahar de băutură tare sau măcar unul de sifon. Un chelner se apropie grijuliu : Fii drăguț și adu sticla aceea de pe masă, știu ce-i trebuie doamnei...

— Ce s-a întâmplat ? Ce s-a întâmplat ? întreba generalul Dobrescu.

— Sunt rude, mi se pare, îi șopti domnul Corfirotu prințului Brancovan. După mamă sau așa ceva.

Doctorița Vătămanu o palmui ușor și luă paharul cu coniac pe care i-l întinsese Raul.

— Își revine ea îndată, nu vă speriați.

Tismana se stăpîni vădit, părea interesat de starea femeii, dar nu mai mult decît se cuvenea cu atîta lume de față. Bătrînul Necșești o susținea de umeri și o conduse spre un fotoliu de răchită în care Diby se așeză, cu priviri fixe, privindu-i halucinată și spunînd mereu :

— Scuzați-mă, nu mă simt bine, scuzați-mă...

Nu era de bun gust să fie asistată în acele momente, așa încît o lăsară cu doctorița Vătămanu și cu Raul, continuîndu-și conversația. Fusesse reluată tema războiului, care mergea prost, și prințul Brancovan spuse ritos :

— Vreți să știți părerea mea despre Mareșal ? *He sit on the edge of nothing*. Urma alege, am spus-o totdeauna, dar cine m-a ascultat ? Nu-i așa, domnule Tismana ?

Îl privea cu o ironie plină de cruzime. În cercurile apropiatilor promitea așa numiților *colaboraționiști*, cum li se spunea în Franța, spînzurătorile lui.

— Și de ce vă bucurați atît ? întrebă cu o voce albă subsecretarul de stat, care simțea că i se urcă sîngele în cap. Credeți că aici vor veni bunii dumneavoastră amici, englezii ? N-o să știți pe unde să scoateți cămașa, prințule. V-o tot spun și nu mă ascultați.

— Nu vrei să discuți despre altceva, Puiule ? îl bătu Evelyne cu evantaiul peste braț. Ceva mai amuzant, zău așa...

Era îmbrăcată într-o rochie albă, cu mîneci lungi, foarte simplă (peste care cădea un lung șirag de perle

de Hong-Kong, de culoarea mierii), care prin eleganța ei sobră eclipsa pe aceea a lui Diby Necșești. Soția lui Tismana avea spioane în casele adversarelor sale. Știa de fiecare dată în ce vor fi îmbrăcate cucoanele la astfel de recepții pentru că croitoresele bune din București erau cîteva și le cunoștea pe toate, comandîndu-le pe rînd cîte o toaletă și astfel, le avea la mînă, micile cadouri trimise din cînd în cînd desăvîrșind înfeudarea de care trebuiau să dea dovadă atunci cînd voia ea să știe ce va purta cutare doamnă.

Dinspre colțul întunecat al terasei sosca gazda, doamna Martha Bibescu, în neschimbata ei camilafcă călugărească pe care o purtase încă de la moartea pe front a celui aviator din familie căruia îi purta numele.

— Ce se întîmplă aici ? Mă scuzați că vă neglijez, dar mă distrează teribil grupul acela de boemi.

— *Ce jeu t'amuses beaucoup, n'est ce pas ?* întrebă Raul, singurul care se tutuia cu prințesa.

— Parcă nu-i cunoști, niște palavragii, plini de snoave și de datorii.

Se priveau stingheriți și la început nu înțelegea despre ce e vorba, pe urmă cînd prințul Brancovan îi făcu un semn mut să privească spre fotoliul în care ședea Diby Necșești, întrebă :

— Ce-i cu micuța ?

— A aflat de moartea lui Anatol Dumitrescu.

— Ce tot vorbiți voi acolo ? Care moarte a lui Anatol Dumitrescu ? De Paști în '39 a fost aici, am luat cafeaua cu el în grădină, nu se poate.

Prințesa nu realiza că trecuseră de atunci patru ani.

— S-a sinucis, făcu grav domnul Corfirotu, cel care adusese teribila veste.

— Nu se poate. Imposibil.

— Dacă vă spun ? A fost anchetă mare, au vrut să-l aducă în țară, dar nu s-a putut. Autoritățile elvețiene au găsit un testament în care cerea să fie îngropat lîngă nevastă-sa, la Geneva...

Se făcu un lung moment de tăcere. De jos se auzea jazz-bandul de pe plăcile pickup-ului pe care „copiii“ îl puseseră la maximum. Se auzea vag zgomotul dansatori-

lor pe parchetul din marele salon și voci amestecate. Alături, Diby Necșești își revenea sub privirile curioase ale celorlalți. Tismana o scruta cu o atenție care nu scăpă soției sale. „Mîine o să-i trimită un briliant, ăsta îi e obiceiul, profită de toate prilejurile pentru a fi galant. Și motologul ăsta de bărbat nu bagă nimic de seamă. N-am eu obiceiuri din astea, dar ar trebui să-i trimit o anonimă, să-i deschid ochii.“ Și gîndul acela ticălos o făcu să roșească.

— Vă rog să mă scuzați, spuse Diby Necșești înaintînd spre Martha Bibescu. Dumneavoastră l-ați iubit ca și mine, era un om foarte reușit. Nu făcea zgomot, nu era ca alții, spectaculos, și, iată, din motive pe care nu le știm, a dispărut...

Prințesa o luă pe după umeri și o îndepărtă de ceilalți, vorbindu-i îndelung. În grupul celor rămași, atmosfera se însufleși puțin cîte puțin. Raul era cel care avea grijă ca umorile celor de față să nu ajungă la punctul zero. Era teoria lui. Trebuiau cîteva anecdote cu Mareșalul și le spuse pe rînd, rîzînd el mai întîii, ca să le deschidă pofta de a nu se mai preface că nu înțeleg poantele.

— P-aia cu Ică și cu lăptăreasa o știți ?

Tismana îl căuta cu privirile pe Armand, care ar fi trebuit să fie aici, după cum se înțeleseseră.

— După cine te uiți ? îl sondă cu un surîs ironic Evelyn. Leșinata de Diby se întreține cu prințesa, o s-o iei tu la întrebări mîine seară la garsonieră sau unde vă întîlniți. Să nu-mi spui că n-a trăit și cu Anatol...

Asta mai lipsea.

— Nu ai nimic sfînt, Evelyn. Cum era să trăiască cu Anatol, că doar erau rude ?

— Ei, în societatea noastră se mai întîmplă și astfel de confuzii, ce te prefaci că nu știi ?...

Tismana o privi atent un singur minut lung și pe urmă spuse :

— El stătea mai mult la Geneva sau pe la Paris, cînd era să trăiască cu el ?

— Ei, dar vacanțele de iarnă ale soților Necșești ? Și, la urma urmelor, de ce te aperi atît de ideea asta ? În

definitiv, erau și destui alții care puteau s-o consoleze pe mititica, vorba prințesei...

— Nu l-ai văzut pe Armand ? Trebuia să mă aștepte aici.

— Nu, nu l-am văzut. Trebuie să fie undeva prin parcul ăsta cu Irène, doar nu a venit pentru altcineva aici...

— Bine, am să cobor să-l caut.

— Dar de ce ai nevoie de el atît de urgent ? Lasă-l să se distreze, măcar la astfel de reuniuni, să respire și el...

Tismana nu-i răspunse și făcînd un gest de scuză mută coborî scările, ușor turburat de o bănuială vagă pe care voia să înceapă s-o dezlege. În salonul „puștilor“ nu era. Privi grupul acela de băieți și fete și își aduse aminte de o adolescență îndepărtată, petrecută cîndva, cu ani în urmă, cînd căuta asemenea petreceri, deși ei se distrau pe atunci mai puțin zgomotos, fără nebunia asta a jazzului și a dansului plin de frenezie. „Fiecare generație cu ale ei“, se consolă și începu să se plimbe în jurul castelului, cu mîinile la spate. Noaptea de mai era luminoasă, plină de stele. O aură lăptoasă plutea peste lacul acela plin de stufăriș și de orăcăit de broaște. Privi un timp silueta roșie de cărămidă a fostei cuhnii și turla porții, cu scările pe dreapta și pe stînga. Din *loggia* palatului vechi răzbăteau înfundat vocile invitaților, mai agitate în partea unde se aflau „artiștii“ Marthei Bibescu, și parcă abia murmurate, ale celorlalți. Pe peluza de iarbă zări păunii prințesei. Picoteau nemișcați în acea lumină verde, stranie a nopții, siluete risipite în iarba întunecată. Bătea vîntul și înalții copaci ai parcului scoteau un șuerat prelung de frunziș biciuit. Pe peluză, în afara păsărilor, zări o siluetă aplecată care umbla în patru labe. Era o femeie, o știu după rochia lungă pe care o sumesese ca să-i rămînă genunchii liberi. Umbla după ceva, căuta. „E beată sau ce dracu e cu ea ?“ se întrebă și o urmări curios. Din cînd în cînd, femeia se arunca înainte ca și cînd ar fi vrut să prindă o insectă sau să scormonească în iarbă. „Caută vreun inel, dar de ce nu cheamă pe cineva cu o lanternă ?“

Se apropie pe nesimțite, tușind ușor ca să n-o sperie.

— Ați pierdut ceva ? întrebă cu glas abia auzit.

Femeia nu-l privi, sta tot în patru labe și scruta iarba. Avea un decolteu adînc, era tină, părul ca paiul, tuns scurt și cerceii din urechi scînteiau mat în lumina lăptoasă.

— Pot să v-ajut ?

— Nu, domnule, îi răspunse femeia. Avea un vag accent strein, urechea lui fină nu se înșela.

— Atunci ce naiba faceți în iarbă la ora asta ?

— Prind greieri... spuse ea ca și cînd s-ar fi așteptat la o asemenea întrebare.

Tismana rămase stupefiat. „E beată, cui“, stabili, dar femeia nu avea glasul acela alterat al bețivilor. Părea foarte serioasă și chiar deranjată de prezența lui acolo. „Dacă nu e beată, e nebună, ceea ce e și mai rău“ și dădu să plece. Femeia îl urmă la zece pași în urmă. Cînd ajunseră sub portalul luminat cu un bec albastru de camuflaj îi întinse mîna :

— Sunt doamna Merdea, spuse, vă cunosc, dar soțul meu nu a avut cînd să mă prezinte...

— A, doamna Merdea ? și-i săruta mîna, plecînd ușor capul în semn de omagiu. „Ia te uită, s-a însurat și ăsta. Cine-o fi ? N-am auzit încă de doamna Merdea.“ Pot să vă conduc pînă sus sau să vă ofer un pahar cu ceva de băut ? Există și aici, la parter, un bufet cu băuturi...

— Nu, mulțumesc. *Bitte schön...*

— Sunteți germană ?

— Da, numele meu de fată este Wassermann, am lucrat pînă astă-iarnă la spitalul doctorului Busbaum, eram soră de caritate...

— Vorbiți foarte bine românește, spuse subsecretarul de stat.

— Sunt de doi ani în România...

— A, asta e. Și, dacă-mi permiteți, de ce prindeți greieri, noaptea ? Faceți o colecție, aveți un insectar ?

O privea ca pe un copil care fusese prins cu o șotie, dar ea nu părea deloc amuzată. Își scutura lunga rochie de *moir* cu palmele, privind îngrijorată dacă nu cumva vreun fir de iarbă strivit i-o pătase.

— Da de unde ! Soțul meu are insomnii și cîntecul greierilor îl deranjează. Dormim aici de patru zile. Doamna Bibescu ne-a oferit o mansardă și el nu închide

ochii toată noaptea. Îl deranjează strigătul greierilor și mă trimite pe mine să-i adun. Ieri-noaptea am stat pînă în zori ca să-i culeg...

Tismana făcu o mutră care putea să însemne orice : și că o înțelege, și că își dădea seama că avea de-a face cu oameni nebuni. O salută scurt și începu să urce scările loggiei. „Ia te uită ce există pe lume, își spuse. Și prințesa asta, ce-a găsit-o, a început să invite la castel toată pegra bucureșteană, o face pe samariteanca. Se pune bine cu proletariatul intelectual. Asta e bine să se știe. Nu există clasă mai trădătoare ca aristocrația...”

Evelyne, în capul scării, se întreținea cu prințul Brancovan, care demult îi făcea o curte discretă.

— L-ai găsit ? întrebă.

— Da, de unde...

— Bea ceva, apare el. Soțul meu are manii, fii spuse celuilalt. Dacă îi trece ceva prin cap, trebuie imediat să comunice secretarului său, pentru ca acesta să-și noteze în carnetul lui ce are de făcut a doua zi...

— Așa fac toți oamenii ocupați, cu multe preocupări. Memoria hîrtiei nu trădează niciodată ! Dar ce naiba a făcut Martha astă-seară, a uitat să cheme jazzul, parcă suntem la înmormîntare...

— Jazzul luptă pe front, prințe, spuse ritos Tismana. I-a luat Mareșalul din scurt și i-a trimis la trupă, să vadă și ei ce se întîmplă acolo unde ar trebui să fim cu toții...

Prințul Basarab Brancovan nu suporta un astfel de limbaj, așa încît recită distrat parcă : „*Où sommes nous ? demanda le capitaine. Nous traversons sans boussole un orage*” și se depărtă cu mersul lui aninat, căutînd alt grup care să-l amuze mai mult.

— Ai auzit ? o întrebă pe Evelyne.

— Ce s-aud ?

— Prințesa a deschis azil pentru artiști la Mogoșoaia. Merdea ăla a dormit azi-noapte cu nevastă-sa aici, și nu numai azi-noapte.

— Și ce-i rău în asta ?

Lipsa de mirare a femeii îl scotea din sărite.

— Atunci de ce ne mai cheamă și pe noi ?

— Ei, parcă tu nu stai cu ei la masă ? Nu l-ai invitat pe Merdea ăla la *Capșa* ? Artiștii nu deranjează pe nimeni. Prințesa se amuză de flecărelile lor. Dacă vrei să știi, mie îmi plac, îi prefer snobilor în mijlocul cărora stăm noi...

Apăruse Călin Merdea. Nu mai era îmbrăcat ca în urmă cu un an sau doi, cu cămașa aceea roșie milaneză, își comandase un costum de seară la un croitor bun, arăta îngrijit, se distingea chiar o ușoară pedanterie în alegerea cravatei italiene și a butonilor de aur, a cămășii cu guler îngust, după moda timpului, și ea comandată la o lenjereasă.

— Ce s-a întâmplat, *mon cher*, aici ? întreba el pe Marcu Greceanu, care nu știa nimic deoarece stătuseră împreună pînă atunci, dar ăsta nu era decît un apropo pentru ca cineva să-i răspundă. Și ceilalți unde sunt ? Unde au plecat ?

— Ce faci, domnule Merdea ? întreabă Tismana, ca să curme seria de întrebări neplăcute. Nu te-am mai văzut de multă vreme. Cum merg treburile ?

— Bine, cum să meargă ? M-am însurat...

— Știu, am cunoscut-o pe soția dumitale...

— Da, sunt încîntat. Nu-i așa că e reușită ? E nemțoaică din Dresda. Am luat, parcă v-am spus eu dumneavoastră, o nemțoaică să ies în lume. Să vedeți ce se întîmplă cînd mă duc cu ea la țară, la mine. „Ia te uită la al lui Merdea, s-a ajuns, și-a luat nemțoaică !” Vorbesc cu ea ca să mă audă ceilalți : „*Was ist neue ? — Alles sind gut*”. Lumea în jurul nostru. Și eu le spun : „Ce vă uitați ca la urs ? Are tot două picioare...” și behăi după obiceiul său : he, he, he... cu risul acela de capră.

— Îmi pare bine, domnule Merdea.

— Vreau să fac un voiaj cu ea în primăvara asta, să mă duc pînă la părinții ei, dar mi-e cam frică. Am citit în ziare că au bombardat Berlinul...

Tismana nu-l asculta, individul îi era profund anti-patic, dar se prefăcu a-i acorda atenție. El vorbea întruna, mișcîndu-și un breloc de aur, legat de lanțul ceasului pe care-l purta, după moda 1900, în buzunarul vestei.

— E adevărat că Mareșalul și-a bătut nevasta ? întreabă cu o candoare care-i dezarmă pe cei de față (între timp

se alăturase de ei și generalul Dobrescu și domnul Corfirotu).

„Asemenea lucruri nu se întreabă cu atîți martori de față, își spuse Tismana, ăsta e idiot.“

— N-am știre de așa ceva, răspunse rece, dînd să iasă din cercul acela de curioși.

Marcu Greceanu, cunoscut pentru gura lui de bîrfitor, întări :

— Am auzit și eu chestia asta de la oameni serioși care sunt în suita Mareșalului.

— Ce spui ? se miră ipocrit și cu vădită plăcere Martha Bibescu, mă mir, la drept vorbind, o cunosc pe Maria. E o femeie bine, toată viața ei a fost o femeie bine...

— Și de la ce i s-ar fi tras ? întreabă Corfirotu, și el amator de cancan subțire, mai ales că afirmația făcută de Merdea și de celălalt nu-l angaja cu nimic.

— A semnat pe un act al Consiliului de Patronaj, pur și simplu : Maria...

— Și ce-i cu asta ? continuă să se mire prințesa.

— Cum ce-i cu asta ? explică cu precizie Marcu Greceanu. Mareșalul i-a spus, lovind-o cu cravașa : „Ce-ai înnebunit, semnezi ca regina Maria ? Ai uitat că tu ești numai Maria mareșal Antonescu ?“

— Colosal ! izbucni generalul Dobrescu. Am spus totdeauna că face gesturi memorabile...

— Cine face gesturi memorabile ? întreabă și bătrînul Necșești, care văzînd înghesuiala din jurul prințesei, își părăsise soția de care se ocupa, în continuare, doctorița Vătămănu.

— Mareșalul, spuse careva și discuția luă altă turnură.

Lui Tismana îi fusese de ajuns acea secundă de surpriză la ceilalți pentru a profita și a se apropia de Diby.

— Cum te simți ?

— Ceva mai bine, spuse ea.

Doctorița, care știa cum stau lucrurile cu cei doi, se prefăcu că e în căutarea cuiva de care uitase.

— Pe mine mă scuzați o clipă, și se făcu nevăzută.

— Ce-au fost toate astea ? întreabă subsecretarul de stat cu o privire periferică spre Evelyne care-l ignora cu știință.

— Ce să fie, nimic.

— Cum nimic? Nu înțeleg de ce te-a tușat atît vesea sinuciderii lui Anatol Dumitrescu?

— Pe tine nu te-ar tușa dacă ai afla că cineva apropiat și-ar alege o astfel de moarte? Eram prieteni foarte buni, uneori acest om mi se confia și crede-mă că avea ce să-mi spună... Ne vedeam iarna la Băle sau la Geneva, la Chamonix.

Bănuiala lui Tismana, pe care o încercase încă de la scena de mai înainte, lua proporții.

— O să discutăm miine. Trec pe la doamna Tempeanu la 7, sper să te găsesc...

— Nu, te rog, nu. O să-ți explic mai tîrziu, va trebui să găsim altceva...

Se ivise Evelyne, toată numai un suris, însoțită de Armand și de Irène-Nathalie Mavrocordat.

— Dar ce faceți, dragă, aici, ți-a trecut indispoziția? se adresa lui Diby cu o compătimire insultătoare aproape, ar trebui să mergi la doctor, atît de tînără și șubredă... Și tu, Nathalie?

Tismana îl luase de braț pe secretarul său și căuta să se îndepărteze de grupul femeilor.

— Vreau să te rog ceva, e o chestiune absolut confidențială. Nu aș dori să fiu amestecat, totul trebuie făcut cu multă discreție...

— Vă ascult, domnule ministru...

Coborîseră în curte, unde cu cîteva minute înainte subsecretarul de stat o găsise pe doamna Merdea vîînd greieri.

— E vorba despre un anume Anatol Dumitrescu. S-a sinucis la Geneva cu puține zile înainte sau așa ceva, nu știu dacă am înțeles bine. L-am cunoscut, aș dori să știu ce i se pune în seamă, pentru că e ceva suspect la mijloc. Poate mai auzi pe unul, pe altul comentînd, e important pentru mine să știu unele lucruri. Cum afli ceva, îmi spui, nu-i așa?

— Cu plăcere, numai să dau de o pistă, ăștia din Ministerul de Externe, parcă pe linia asta lucra dacă ședea la Geneva, sunt destul de cusuți la gură, nu scoți de la ei mare lucru decît dacă vor să vorbească...

Dădură ocol peluzei pe care somnolau păunii obișnuiți cu musafirii Marthei Bibescu și cu automobilele și cu tot zgomotul acela de *jazz-band* de la parterul palatului. Ajunseseră lângă turnul porții. Lumina lăptoasă a nopții de pînă atunci se limpezise. Răsărea luna, o lună rece de mai care făcu să crească umbrele plopilor dinspre grădinile de zarzavat ale prințesei.

— Ați văzut asta ?

Armand îi arată un cub de piatră în care erau implantate două mîini ridicate în sus, a implorare.

Pe Tismana nu-l interesa însă nimic în seara aceea.

— Spune-mi mai bine ce-i cu fata asta, Irène. Evelyn are gînduri mari cu ea.

— Nu știu nici eu exact ce se petrece, nici cu mine, nici cu ea.

Subsecretarul nu mai insistă. Era timpul să se întoarcă cu toții acasă. Pentru Armand legătura cu Irène începea să devină stîngenitoare. Se vedeau rar și cel mai ades la Mogoșoaia, de unde el venea s-o ia cîteodată. Făceau plimbări lungi în jurul lacului, el o întreba ce face toată săptămîna în atelierul acela pe care i-l arătasese odată, ascuns undeva în curtea veche a slugilor : o sală lungă, albă ca o chinovie, cu pereții dați cu var. Alături se auzea icnind o pompă de apă scoțind dintr-o fîntînă un fluviu sălcii care era aruncat pe niște urloaie de cărămidă în grădinile prințesei. Cîteva războaie de țesut la care lucrau fetele din sat și uneori doamne din lumea bună a Bucureștiului, pe care Martha Bibescu le invita să „lucreze pentru cei de pe front vestminte călduroase“, băteau din aripile lor de lemn și țeseau pînza subțire din care făceau cămăși, vîndute mai apoi prin expozițiile patronate de Maria mareșal Antonescu, care strîngea astfel sume însemnate pe care le vărsa la fondul „Totul pentru front“. „Nu te plictisești ?“ o întrebasese de cîteva ori. „Nu înțeleg de ce crezi că trebuie să mă plictisesc ?“ Avea un fel de a se comporta pe care Armand nu-l înțelegea. Odată îl adusesese cu sania pînă la Mogoșoaia, nu mințise atunci cînd fusese întrebare de Evelyn, parcă. O plimbare de iarnă, ciudată, un fel de eliberare a acestei ființe misterioase, tăcute, care vorbea mai mult despre morți, obsedată de morți, frații ei morți. În timpul acelei

plimbări cu viscol și cu o sanie mînată de un țigan din Mogoșoaia, care înhămasse la o sanie pictată două mîrtoage costelive, îi povestise cîte ceva despre bunica ei, Dorofteea Zahacinski, care dădea cadou perle servitoarelor și se îmbăta cu votcă ca mujicii. „Cîte trei zile bea la cot cu ei și pe urmă pleca să vîneze vulpi. Îi plăceau blănille de vulpi, cîte trei sute la o uriașă blană cu care se învelea în sănii cînd fugea prin păduri. Odată era să fie mîncată de lupi, noroc că luaseră puștile cu ei, erau numai ea și cu doi argați...” Povești, povești, Irène-Nathalie trăia din aceste vechi întîmplări pe care le auzise de la bunica ei care nu suportase sărăcia familiei și băuse pînă făcuse ciroză și murise în mizerie. „Eu nu vreau să mor în mizerie“, spunea deseori (se văzuseră de mai multe ori în acest an care trecuse și acum, iată, iar era lună și primăvară, exact ca acum un an și se plimbaseră pe aleile acelea acoperite cu pietriș alb și fata era la fel de preocupată de morții ei, mereu aducea vorba de fratele cel mic, pierdut la 11 ani, de leucemie, și de celălalt, Nichifor Belizarie Mavrocordat, așa se numea, cel care se prăbușise cu un planor numai cu vreo cîțiva ani înainte“, „cînd de-abia se introdusese sportul acesta la noi“, fusese nebun după așa ceva. De vină erau și crucile din cimitirul Mogoșoaiei, care mereu le ieșeau în cale în aceste plimbări, cu pietrele lor tombale ușor intrate în iarba acelei peluze care nu avea nimic dintr-un loc funerar, semănînd cu o pajiște pe care morții familiei Bibescu ieșiseră la plimbare și căzuseră acolo sub vechii stejari, și iarba crescuse peste ei, și se puseseră numai pietrele acelea pentru amintirea „nemortului lor nume“, te împiedicai de ele, dar în afara cavoului în care dormeau somnul de veci întemeietorii familiei, celelalte morminte nu s-ar zice că erau părăsite, erau numai lăsate în voie ca un lucru viu ce nu trebuie turburat, un reper ce trebuia să amintească mereu, fără patetism, celor ce se nășteau că acolo vor poposi și ei, alături, în dreapta, în stînga sau la picioarele unui strămoș...

Odată îl oprise în fața pridvorului micii bisericuțe și-i arătase capul de bour și corbul brâncovenesc, de care prințul Basarab Brancovan era atît de mîndru, așternute în piatra coloanelor și pe urmă îl luase copilărește de

mină și-l dusesese în fața acelei pietre de sub scara de dreapta a intrării.

— Ce e? Un semn magic? întrebuse Armand.

— Nu știu exact, o urmă bogomilică, o amuletă apărătoare de rele, caldeeană, adusă de cine știe ce negustor maran pentru domnitor. Și se întorseseră în pridvorul bisericuței ca ea să-i citească *Pisania* scrisă cu litere chirilice: „*Svînta această biserică la cărie hramul sfîntului mare mucenic Ghiorghie den pajiște, spre slava Domnului celui în trei obraje și o ființă, Dumnezău să mărește și să proslăvește în veci, o au rădicat și o au făcut Constandinu Brîncoveanul, vel logofăt, întîi ca prea sfîntu numele cel de preste toate numele a lu Dumnezău neprestan să se cînte și să se slăvească și apoi ca bună pomenire lui și părinților lui în neuitatu să lase și să rămîie; care s-au zidit în zilele creștinului Domn Io Șărbăan Cantacuzino voevod; de la spăsenia lumii 1688, septembrie din zile 20. Ispravnici au fost Dumitru și Matei, preot...*“ Era obsedată de morți și de mormintele lor. „Spui mereu că vrei să mergi la Sorbona să-ți iei doctoratul și nu faci nimic pentru asta. A trecut un an de cînd te-am cunoscut și te afli încă aici. Ce ai de gînd?“ „De ce mă cerți?“ Avea o figură bosumflată. Armand îi spunea „Botoaso!“ și asta ei îi plăcea foarte mult, pe urmă se împăcau. O dată aflînd că Smaranda Robescu făcuse rost de niște plăci cu cîntece bizantine, aduse de nu mai știa cine în magazinul ei, spre vînzare, i le cumpărase și Irène înnebunise parcă de bucurie: „Unde ai găsit așa ceva? Spune-mi...“ „Secretul meu.“ Le pusese de cîteva ori la rînd la un patefon rablagit (il cărase pentru asta pe niște străzi din vechiul București, undeva în Culmea Veche, în niște case bătrînești). Și un sentiment turbure, ciudat, interzis i se strecură în suflet și își dădu seama că devenea periculos pentru el s-o mai vadă pe fata asta cu bot de iepure, care era frumoasă în felul ei, tîrîndu-l pe la bariere și arătîndu-i locuri necunoscute pe unde fusese odată vreo fintînă mavroghenească cu olane sau pe la puțurile Zinchii, la cafenelele șalvaragiilor, transformate în mici dughene de vîndut bumbac la metru sau în depozite de alviță. Auzise el zgomotul copitelor oștilor sultanale pe podurile de lemn ale vechiului oraș? Îl

cărase pe la girlele de la Plumbuita cea somnolentă, cu biserica ei fără turlă și pridvoare zimțate, îi promitea să-l ducă odată, cînd o să aibă el timp, la Hurezu să-i arate feroneria de-acolo, făcută de meșterii fierari pentru 188 de taleri, „care erau bani, nu ca leul nostru de-acuma“... La Potlogi, unde erau numai niște ruine, îl tirise prin pivnițe ca să smulgă clanțele, în formă de broască, cu care erau împodobite ușile grele de stejar de la cuhniile părăsite. Altă dată îl dusesese să vadă intrările ferecate ale bisericii Krețulescu și ale bisericii Scaune. Armand descoperea un oraș necunoscut, mort și el, ascuns sub alte ziduri sau acoperit de uitare, dar atît de frumos în contrast cu mizeria arhitectonică mai nouă, cu acele bombe cubiste ale bulevardelor, care desfiguraseră fața vechii și bătrînei urbe urîțite. Putea să înțeleagă ceva din toate astea Tismana? Subsecretarul trecuse pe lîngă piatra aceea funerară, misterioasă fără s-o privească, îl interesau mai mult relațiile lui cu fata sau cele ale lui Diby Necșești cu Anatol Dumitrescu, mort la Geneva din pricini misterioase, pe care avea să le descopere, deși bănuia că și Tismana ascundea multe lucruri pe care trebuia să le afle.

Prietenia subsecretarului de stat cu Anatol Dumitrescu era mai veche decît se bănuia. Într-adevăr, se cunoscuseră cu ani în urmă la Domnești, cînd Varvara Slătineanu, după bunul ei obicei, chemase lumea să ocupe chiliile acelea pline de copii altădată, dar care anul acela fuseseră rezervate prietenilor întrucît izbucnise o epidemie și doctorii o sfătuiseră pe moșiereasă să-i ducă pe aceștia în alte locuri unde totul ar fi fost mai puțin primejdios. Reuniunile de familii erau mult mai interesante pentru bătrîni ce erau uitați la Domnești ; dacă prezența copiilor îi făcea să se ismenească cît puteau, căzînd în mintea lor și jucîndu-se ca la 6 ani, prezența atîtor femei tinere sau ajunse la maturitate le oferea un prilej neașteptat de a discuta ce se mai întîmpla la București ori la Paris, cine cu cine mai fugise, ce căsătorii din lumea lor se mai desfăcuseră în iarna care trecuse și cîte și mai cîte, pentru că anotimpul cel mai primejdios era toamna, atunci se plectiseau soții

de nevestele lor și plecau la amante sau dispăreau prin marile hoteluri din Europa, căutați discret de către verișori de-ai treilea, trimiși cu punga plină să-i readucă acasă pe rătăciți, încurcându-se și aceștia la rîndul lor cu cine știe ce cocote de lux care trăiau prin acele *stabilimente de curve*, cum le spuneau bătrînele doamne, crescute numai prin pension sau licee catolice.

De Domnești, Ionescu-Tismana era legat tot de acele concentrări de rude pe care le făcea Varvara Slătineanu tocmai pentru a-i avea sub ochi pe toți urmașii ei, cu toate exemplarele mai îndepărtate sau mai apropiate ale Slătinenilor, copiii ramurilor scăpătate din care izbucnea, cînd și cînd, cîte un geniu matematic sau vreun artist pierdut pe urmă în jungla muzicală fără urmă, din cauza beției sau a cine știe căror vicii, aceștia fiind favoriții bunicii ce se pregătea să bată suta de ani și îngropase destui urmași cu o satisfacție ce era mereu subliniată : „Mie dacă mi-a dat Dumnezeu zile am dus destui la groapă și voi mai duce“ (aici tonul bătrinei amintea celorlalți că e mai bine să nu se pună rău cu ea că s-ar putea să-i blesteme și n-o să fie bine cu ei, pentru că avea o gură spurcată, cum spunea ea). Varvara Slătineanu iubea acest Domnești pentru că moșia era și locul armistițiilor din familiile mereu reînnoite cu prezențe streine, locul reconcilierilor în crîncenele procese deschise pentru cine știe ce vicii de formă la testamentele deschise și la partaje ; ea, Slătineanca cea bătrînă, patronînd totul și dînd sentințe pe care nici justiția nu reușea să le zguduie vreodată. Puteai să cîștigi la Tribunal, să zicem, cîteva sute de hectare de pămînt sau cine știe ce cot de pădure, ori locuri vechi de prisacă, cu crînguri de salcîmi, Varvara Slătineanu hotăra dacă judecătorii aveau dreptate sau nu, dacă ei acordaseră cui trebuie acele heleştee neîngrijite de la Seaca sau din Ialomița cea bogată, plină de cîmpuri cu holde nesfîrșite, de unde veneau sacii cu grîu ce erau depozitați în magazii și care hrăneau ciurda de copii și bătrîni de la Domnești. Ramura tatălui lui Tismana, mai scăpătată, legată de niște locuri deluroase pe care creșteau numai pruni pentru cazanele de țuică, nu făcuse niciodată o impresie prea mare Slătinenței celei bătrîne. Evelyne fusese dată lui Puiu pen-

tru că el era înainte de toate un bărbat cu prestanță, cu studii de drept și la ei în familie trebuiau și niște avocați. Odată terminat războiul după '916, cum spunea ea, țărani fuseseră împroprietăriți de către Rege și cine știe ce mai putea urma cu timpul, că văzuse ea pe ce cale apucaseră rușii care sfărâmaseră un Imperiu și-l dărâmaseră pe Țar pentru a face loc mușicilor, lucrătorilor, care ridicaseră capul mai încoace și la noi în țară; așa încît meseria lui Ionescu-Tismană era un argument în tratativele dintre cele două familii la căsătoria lui Puiu cu Evelyne. Erau cam neamuri, de departe ce-i drept, dar la ei în familie parcă nu se mai întîmplase? Colette Maltopol nu luase, parcă, pe un văr de-al ei. slavă Domnului, familie veche, familie veche, dar nu aveau să degenereze ca regii, așa încît toată lumea închisese ochii și căsătoria se făcuse. Evelyne era frumoasă, se spunea că nu e ușă de biserică și că mai trăise cu bărbați înainte de căsătorie, dar nimeni la ei în familie, *nici înainte de 1850*, nu întrebasese dacă femeia luată cu cununie fusese fecioară sau nu, la ei contau alianțele, ce aducea fiecare în patrimoniul comun al Slătinenilor, ceea ce nu trebuia să se piardă, așa încît prezența celor doi frați, Raul și Puiu, la curtea din Domnești era de mult îngăduită, cei doi băieți ai lui Ionescu-Tismană, magistrat de profesie *care intrase în petrol*, cum spunea el însuși, imediat după război, făcînd călătorii pînă în America și tocmin lucrători la sondele de pe pămînturile lui sterpe de undeva din Oltenia, părea familiară tuturor. Mai tîrziu, cu puțin înaintea morții părintelui său, Puiu Tismană aflase că ideea tatălui de a se ocupa de afaceri fusese fericită cu toate ironiile iscate la mesele comune. Undeva, lîngă Dedulești, izbucnise din pămînt țîței și deodată Ionescu-Tismană devenise un nume! Nu că de pe acel loc s-ar fi extras cine știe cîți barili, cum spuneau specialiștii, ci pentru că Ionescu-Tismană cel bătrîn fusese un pionier în acest domeniu și, cum se știe, onoarea revine celui care trage întîi într-un domeniu. Dar pe vremea cînd Puiu se căsătorise cu Evelyne el era încă privit chiorîș de către ceilalți membri ai nesfîrșitului clan al Slătinenilor, pentru că meseria de avocat pentru care se pregătea nu făcea mare impresie celorlalți, mai ales bărbaților care, bogați cu toții și fără o ocupație precisă, nu

făceau altceva decît să stea prin streinătate și să ricaneze la prezența acestui băiat mai sărac, ce pierduse cîțiva ani prin Tribunale, apărîndu-le de fapt interesele, plătit cînd se nimerea și cu cît se nimerea pentru că nimeni nu-și onorează ruda dacă este doctor și avocat, socotind asta ca o obligație morală, ce nu poate fi refuzată, a celui în cauză. La o adică, Evelyne era destul de bogată, dar el nu-și îngăduia să trăiască de pe urma ei din motive lesne de bănuît. Pe urmă, cînd fanatismul tatălui său reușise și se numea că este unul dintre primii petroliști din România, lucrurile se schimbaseră, dar pe Puiu nu-l interesau afacerile. Cîștigurile nesperate aduse de sondele bătrînului Tismana trecuseră pe neștiute în patrimoniul Slătinenilor, a ramurei de bază, Varvara obligîndu-l pe soțul Evelynei să aibă grijă și să nu fie risipitor ca fratele lui, Raul, pe care-l iubise mai mult decît pe el în copilărie, dar la care se uita cu o îngăduință mîndră după ce aflate că o luase pe un drum periculos, adică abia terminîndu-și studiile la Paris și tocînd tot ce i se trimetea cu damele și la jocurile de cărți, după bunul obicei al tuturor celor care moștenesc averi mari și au în ei toată dorința de risipă a celor ce au fost constrînși de către părinții lor la economii inexplicabile, tocmai în vederea sporirii acelei averi ce trebuiau s-o moștenească odată. Scandalurile ce urmaseră acelei perioade cînd Raul își dăduse seama că este de fapt dezmoștenit se stinseseră tîrziu, dacă se stinseseră vreodată, pentru că acest risipitor nu-și ierta fratele și pe bătrîna bunică pentru complicitatea lor.

Curios lucru, Varvara Slătineanu crezuse multă vreme că viitorul stîlp al familiei lor avea să fie acest Raul, pe care-l iubise mai mult ca pe oricine. Era inteligent, vorbea cîteva limbi streine la 10 ani, în liceu îi speriasse pe profesori care nu mai găseau note cu care să-l gratuleze. Că era impertinent și sfidător, că-și bătea joc de ei, asta era o chestiune secundară, lucrurile se puteau aranja. Bătrîna Slătineancă sosea în fiecare sfîrșit de iunie la București, rezemîndu-se în cîrja episcopală cu măciulie de argint, de care nu se despărțea la asemenea călătorii, după obositoare ceasuri în tren, se odihnea o zi în casele din Mircea Vodă ale tatălui Evelynei și pe urmă își începea turneul pe la diriginții ofuscați care făceau rapoarte pe

care nu le trimeteau niciodată nicăieri, așteptînd „trata-tivele“, cum se numeau acele nesfîrșite convorbiri cu bă-trîna Slătineancă, ce avea grijă ca ele să fie precedate de cadouri consistente trimise la adresele de acasă ale celor îndărătnici. Profesoarelor li se aduceau metraje de la Paris sau Londra prin curieri, ea trîntea numai cîte un buchet de narcise ori de crini pe catedrele vechi ale corpului profesoral, pe urmă începea să le spună că s-a scumpit orzul și că „o să mîncăm cu toții funia“, vorba ei preferată, după care se intra în subiectul propriu-zis : „Ce mai făcuse tîl-harul de Raul ?“ Ce să mai facă ? Fugise din internat, pen-tru că după bunul obicei al Slătinenilor toți copiii erau tri-miși prin internate, în țară sau în streinătate, ca să învețe ce grea e viața și să n-o ia ușor, să învețe carte, cum învă-țaseră cu toții, că asta ținea prestigiul familiei de mai bine de două secole. Altă dată Raul dăduse foc cu o „poștă“ re-dingotei profesorului de franceză, pentru că nu-i plăcuse o expresie a acestuia și așa mai departe. La învățătură era cel mai bun din clasă, nu avea ce-i face, dar conta și pur-tarea și se găsiseră chiar vreo doi diriginți încapățînați care se opuseseră bunăvoinței formale a Slătinenței făcînd rapoarte la Minister și lucrurile se încurcaseră, dar pînă la urmă profesorii fuseseră cei sacrificați și nu odrasla cea alintată. Raul trecuse bacalaureatul cu o medie maximă și i se prevestea o carieră strălucită, lucru pe care nu-l anun-țau anii de învățătură ai lui Puiu, care nu era nici ultimul din clasă, dar nici primul. Temperament mai puțin explo-ziv ca Raul, acesta reușea să se facă iubit de cele mai ne-așteptate persoane. De fapt, toată tinerețea lui fusese marcată de sentimentul că va ieși un băiat urît, fără perso-nalitate, deși se întîmplase contrariul, dar atunci, în pri-mele clase de liceu și mai tîrziu, cînd se iviseră semnele adolescenței, prezența fratelui mai mare, răzgîiatul bătrî-nelor din vacanțele de la Domnești, îl scotea din sărite. Pe el, pe Raul, îl iubeau toate acele persoane care trăiau ca într-o rezervație, într-o imobilitate ciudată, curmată de certuri violente, cînd mai ales femeile se certau și nu-și vorbeau uneori cu anii. Dintre toți cei care trăiseră acolo pe Puiu îl marcase cel mai mult prezența atîtor oameni în vîrstă. El nu se simțea bine în scandalul acela permanent, încărcat de electricitate. Nu erau bune meniurile, slugile

erau ocărite ori trimise în alte locuri pentru că nu făceau ce li se spunea sau întîrziuau și nu aduceau ce trebuie, cafeaua sau dulceața de la cinci după-amiază, cînd Aneta Darvari povestea ce rochie formidabilă purtase ea în 1899 cînd fusese la ultimul bal, într-o toaletă *princesse*, de stofă foarte deschisă, în față sub formă de etolă, drcaptă, de catifea din aceeași culoare, împodobită cu mici violete cu frunze sau cu buchete de Parma, nu mai ținea bine minte. „Brodată cu *quipure* albă, preciza“. „Da de unde, o întrerupea Slătineanca cea bătrînă, asta se purta la teatru, nu puteai să mergi la bal în toaleta asta, te ramolești, Aneto !“ și începea scandalul nesfîrșit care ținea pînă la cină și Puiu asculta înspăimîntat glasurile lor cîrîitoare și părea că nu lipsea mult ca să se bată, și a doua zi subiectul se schimba, uitau de rochiile, se certau din alte pricini : dacă în același an se juca cu adevărat *mazurka* pe melodia „*La Gauloise*“, compusă de Louis Ganne, cel care scrisese și faimoasa „*Czarine*“ sau „*Raquette*“, care era o polcă și se dansa în pas american și atunci, în revanșă, Aneta Darvari începea să fredoneze melodia *Fleurs de Paris* ca să le arate că le lăsase mintea și că asta se cînta pe atunci sau, și mai precis, era voga lui „*Rêve lointain*“. Ciorovăiala se termină tîrziu, Raul care era dracul gol se simțea între ele ca peștele în apă, le strîmba pe toate, le făcea să se urască și mai rău, pîrîndu-le una alteia că au fost bîrfite în lipsă ; le fura mîncarea lăsată de către slugi în chiliile lor și a doua zi de dimineață infernul începea iar. Nu se mai salutau, cele ce se mișcau mai greu cereau să fie mutate cît mai departe de cele bănuite de infamiile făcute de fapt de fratele său și el căuta să mai îndrepte cîte ceva. „Tu ești îngerul cel bun“, spunea Varvara Slătineanu, dar tot după fundul lui Raul se țineau toate, el le învăța măsări și le spunea anecdote porcoase auzite în internatul de la Sfîntul Sava, după care bătrînele se omorau și-l sărutau, și-i dădeau ciocolățile aduse de nurori, toate uscate, învechite, ascunse pe sub saltele, sau cîte o sumă de bani, nu prea mulți pentru că erau toate zgîrcite, dar o sumă de bani pe care el nu-i obținea nici-odată. Într-o vreme, în anul de dinainte de a pleca în Franța, le făcuse pe cele mai multe să cadă la darul beției,

cumpărându-le rom și aducându-le sticlele pe ascuns și pe la șase după-amiaza, pe o căldură toropitoare, erau mai toate amețite și își aminteau de Lisette, vara Varvarei, de *yachtingul* făcut de aceasta pe corabia *Caprice*, în 1902, același yacht care câștigase *premiul Esmeralde* între Mediterană și Canalul Mîneei și era gata-gata să se înece în timpul unei furtuni, furtună de care era foarte mîndră și pe care o pomenea ori de cîte ori era ocazia. O altă verișoară a Slătinenței celei bătrîne, Tarsița, nu le mai slăbea cu *expoziția de cîini de la Paris*, unde luase *Premiul Președintelui Republicii*, cu un *Braque*, cumpărat cu 500 de franci și care-i bătuse pe faimoșii *Batards Vendéens* ai ducesei d'Uzés. „Dar dogul ei de Bordeaux care trăise 25 de ani ?” își mai amintea bătrîna, în hazul celorlalte, care-și dădeau coate și-o luau peste picior : „Ce spui tu, Tarsițo, că n-o fi fost elefant, numai elefanții trăiesc mult, cîinele, săracul, fie el și *dog de Bordeaux*, la 12 ani dă în primire“... Și să te ții haz ! Puiu învățase să tacă, să le asculte, nu avea răutatea fără motiv a fratelui lui, care le fura lumînările și lămpile cu petrol, pentru că abia mai încoace introduseseră electrica la Domnești, construind o centrală cu cărbune, care păcănea, ziua și noaptea, mînuită de un mecanic neamț care își dădea importanță și le amenința mereu pe bătrîne că pleacă și le lasă în întuneric, amenințare în care nu credea nimeni pentru că toate îl chemau și-i făceau cadouri și-l dădăceau cu o tiranie dulce în care acela se complăcea.

Și-acum, în vacanțele cînd tribul acela numeros se strîngea ca altădată, pe Puiu Tismana îl încerca o nostalgie ciudată, sentimentul că nu ieșise încă din rezervația aceea particulară, cum îi spunea el marei lor familii, nepărăsindu-l. Mai muriseră dintre bătrîni, plecau unul cîte unul, dar se iveau alții, ramuri îndepărtate, sosiți la Domnești ca la un azil, aduși de către cei mai tineri, mai încoace cu automobilele, nu ca altădată în droaștele trase de cai, cu imensele lor cufere de lemn, prinse în stinghii și cuie de aramă, ca pe timpul poștalioanelor. Acestea erau momentele memorabile de la Domnești : sosirea noilor bătrîni, cei ce împrăpătau cu poveștile lor atmosfera lîncedă, și pe urmă înmormîntările fără zgomot și tîmbălău, semnalate numai de clopotele bisericeței și ducerea

sicrielor în cimitirul sătesc cu cruci modeste, sporind drumul morții cu alte morminte mici. Chiliile locuite de fantomaticele femei bătrâne, îmbrăcate în rochii inverosimile, ce se tăiau la orice mișcare din cauza vechimii, rochii sofisticate, purtate de cine știe cine, cu un veac în urmă, ascunzînd trupurile triste ale unor ființe arheologice, nemișcate, nesurîzînd ca să nu li se vadă dinții căzuți sau să nu-și mai sporească urîtenia vîrstei cu vreo cută neașteptată, rămîneau cîteva zile goale. Slugile dereticau, schimbau cearșafurile, aeriseau, băteau pernele și pilotele, tocau zegasul paturilor. Peste o săptămînă soseau alți bătrîni, cu alte cufere, copii parcă ai celor duși. Curtea pavată cu bolovani de rîu a Domneștilor se însuflețea. Erau niște zile calde, cu zăduf, cu aer stătut, cu pachete de nori în cer, care se mutau cum ai muta o piesă de șah pe tablă, adică cu o mișcare gînditoare, lentă, fără sfîrșit, și țipau niște rîndunele, și erau niște copaci și ei vechi ca și oamenii din acele chilii cu mobile puține sau numai cu urmele lor mai puțin întunecate pe pereții de mult nedați cu var, cu podele mișcătoare în care intrase o ruină ireversibilă și, ici și colo, întîlneai cîte un bătrîn sau cîte o bătrînă, toți nemișcați ca niște păpuși de ceară uriașe, uitate în vechile lor balansoare, mîncăți și ei de ruină, de o secretă macerație ce înainta din pereți și devora acele trupuri și chipuri și te apuca un sentiment turbure de spaimă, aveai impresia că moartea era legată cu fire nevăzute, mereu de ființele acelea ce semănau între ele ca niște frați.

Cele cîteva vacanțe petrecute la Domnești îl familiarizaseră cu mecanismul vieții de acolo, cu tirania ascunsă, dar reală pe care Varvara Slătineanu o exercita asupra celorlalți bătrîni. Stînd deoparte, într-o pasivitate care ar fi trebuit să-i dea de gîndit șefului de trib, Puiu putuse să observe unele lucruri ce ieșeau încet, încet în evidență. Mai întîi, fusese dragostea aceea irațională pentru Raul, căruia i se permitea orice pentru că în el Varvara vedea pe cel ce o va reprezenta cel mai bine, pe cel ce reușește. Lui i se cumpărase bicicletă și mai tîrziu automobil, lui i se împrumutau bani pentru țigări și pentru băutură, lui i se dădeau bani pentru partidele pe pocher pe care fratele

său mai mare le făcea cu șeful de post, cu un învățător clăpăug, lung și ponosit care avea grijă mereu să piardă pentru a obține unele avantagii la recoltă din partea bătrinei Slătineance pe care nepotul său o înfășura cu vorbele lui dulci, cu o politețe perversă, cu sărutări și cu măguliri la care Varvara, ciudat lucru, persoană rece, lucidă, nu rezista. Mai veneau la acele partide preotul, un tip onctuos, perfid, băutor subțire care știa toate dedesubturile vieții celor de la Domnești, „domesticii“, cum îi numea cu dispreț bătrina Slătineancă, și un maior de jandarmi, totdeauna pudrat, bărbierit și mirosind ca muierile a apă de colonie. Raul nu-i scotea pe acești parteneri de joc din „*tas d'hypocrites*“ și nu se putea opri să le ia toți banii pe care îi beau pe urmă împreună, asta fiind condiția celui ce câștiga, ca să nu fie cu supărare. „Dumneata nu faci o partidă?“ îl invitau și pe Puiu, dar el refuza. „Nu, mulțumesc“, spunea și-i lăsa să bată cărțile în foisorul de sus al conacului, acolo unde slugile aduceau pe o scară îngustă și dosită sticlele de băutură și gustările reci sau calde. Cîteodată la aceste partide putea fi găsită și bătrina Slătineancă care juca cu pasiune, neplăcîndu-i să piardă și plecînd nemulțumită cînd propriul ei nepot îi lua toate poturile, strigînd de entuziasm. Între ei se stabilise o complicitate ce nu putea fi tulburată de nici un fel de idei pe care ceilalți bătrîni le vîrau în capul Varvarei, spunîndu-i că Raul își bate joc de ea și-o face cum îi vine la gură de cîte ori nu cra de față, și că unde avea el să ajungă cu viața pe care o duce și cu fetele de țărani cu care se culca prin sat pentru că dormea rar, noaptea, acasă în odaia lui de sus, și ei care nu se culcau pentru că nu aveau somn îl vedeau în zori, întorcîndu-se ca un cocoș care a călcat toate găinile din ogradă, și Varvara îi alunga cu cîrja ei episcopală urlînd : „*Salauds, allez-vous-en !*“ Și pe urmă umbla furioasă bătînd cu bastonul în podelele mișcătoare ale încăperii în care își primea „enoriașii“. Îl chema bineînțeles pe Raul „la spovedit“ și-l lua pe departe, cercetînd dacă e cumva nemulțumit de ceva, și Raul rîdea știînd unde bate : „Iar au trecut birfitorii, tante, și ți-au umplut urechile cu minciuni?“ O săruta și îi lua medalionul de la gît, îl deschidea și-i arăta chipul ei de tînără spunîndu-i cu cea mai perfectă perfidie : „Așa o nevastă

am să-mi iau, care să-ți semene, ce femeie ai fost la viața dumatăle“... „Și nu mai sunt, măgarule?“ Cu asta, toate suspiciunile dispăreau și atunci cînd i se spunea că Raul o să se piardă în Parisul acela, de unde nu mai venea odată cu studiile încheiate, căci își amîna examenele, lucru care îi exaspera pe toți. Se auzea de banii risipiți și rudele priveau cu îngrijorare spre cel de-al doilea urmaș al lui Tismana, care și el trebuia să plece la Paris, să facă tot Dreptul, și se întrebau dacă nu o să urmeze exemplul celui alt, pentru că orașul acela blestemat era plin de femei pierdute și de proxeneți și cine știe ce avea să se mai aleagă și de el... în conclavul familiei fuseseră cît pe aci să-l oprească la București și să nu-l mai trimită la studii, și Puiu, care era un ambițios, nu putea să nu simtă cum un sentiment jenant de ură crește în el, pentru că mereu alintatul familiei îi puneă bețe în roate și din cauza lui toate punțile afective se micșorau ; avusese o adolescență destul de chinuită, Raul îl ironiza pentru că nu se înghesuia după fetele de țaran cu care dormea în clăile de fîn sau în șure și îl acuza că o să rămînă toată viața un timid, un *bec blanc* și asta îl scotea din sărute pentru că nu se simțea deloc cu cașul la gură și dacă voia să știe Raul, fusese de mult într-una din acele case discrete din București, unde putuse să întîlnească cîteva femei de bună condiție, nu prostituate de mîna a treia, ci adevărate doamne cu care putea să discute un ceas, în limba franceză, înainte de a se culca cu ele și Raul îi rîdea în nas, spunîndu-i că se laudă și-l ruga să-l ducă și pe el acolo, dacă într-adevăr asemenea stabilimente de lux existau. Era realitatea, dar fratele cel mare voia, ca orice băiat mai în vîrstă, să capete ascendent asupra lui și el refuza orgolios și simțea cum disprețul ușor cu care-l privea se transforma într-o ură temeinică. Puiu se simțea detașat de fleacurile vieții pe care o ducea Raul, el studia cu seriozitate și se pregătea pentru o carieră bine clădită, asta o simțise tatăl lor, care îi sugerase ca el să ia conducerea familiei pentru că pornirea spre deșertăciuni și viață ușoară ale lui Raul nu aveau să-l ducă prea departe. Înțelesese treaba asta și făcea totul pentru a-l depăși pe „geniul familiei“, cum spunea Varvara Slătineanu despre frate-său. De fapt, cel mai greu fusese de

luptat cu această bătrână care nu suferea să fie contrazisă și care hotăra totul în clanul lor, o bătlie lungă și aprigă pentru că ei îi scria Raul, cum sosea la Paris, rugînd-o să-i trimită sume de bani care să le sporească pe cele părintești, destul de modeste, și bătrîna, zgîrcită cu alții, se scormonea în pungă și știa să îndulcească acea existență prin streini care luase aspecte destul de lejere. Încurcături cu niște modiste sau cel puțin așa scria Raul în scrisorile lui, influențat probabil de romanele lui Balzac pe care le devora unul după altul, și Varvara Slătineanu îl credea și cînd ceilalți bătrîni din jur îi atrăgeau atenția că toți cei din familia lor făcuseră școală în streinătate, dar cu bani puțini pentru că altfel părinții lor s-ar fi ruinat, bătrîna îi alungase cu înjurături (știa să înjure birjerește, cum auzea pe rîndași și pe grăjdari și nu le mai vorbea cîte o săptămînă). „*Pour qui me prenez-vous ?*” o luase odată pe Aneta Darvari ; nu primesc sfaturi și știu în cine să investesc încrederea mea. Să mă slăbești cu sfaturile, nu sufăr să fiu contrazisă, asta îmi face rău !” Avea atunci o privire încărcată de ură și finalurile nu erau lipsite de apelativele pe care le folosea cu servitoarele : „Piei !” sau „Lipsești din ochii mei, că eu vă țin pe toți în spinare și voi nu mă respectați !” Degeaba trimeteau borcane cu dulceață celelalte în semn de împăcare (mai toate bătrînele făceau dulceață, umblînd prin cuhnia Domneștilor după zahăr și după simburi de caise aduse de la alte moșii), Varvara Slătineanu rămînea acră și nu voia să creadă că Raul, favoritul ei, băiatul acela îndatoritor, de o perfectă politețe, care știa toate lucrurile de pe lume, era de fapt un tip ușuratic. Dar pe urmă începuse să facă datorii, de angajat nu se angajase nicăieri după ce cu chiu cu vai se întorsese cu o diplomă de la Paris, juca prea mult cărți și mereu apăreau polițe ce trebuiau onorate, ca să nu vorbim despre datoriile de onoare despre care, fără să fi auzit de ele, bătrîna afirma cu seninătate cînd i se aducea la cunoștință : „*J'en connais tous les details. En veux-tu ?*” Interlocutorul sau interlocutoarea rămîneau interziși, cu ea nu se putea discuta, știau că minte, dar nu îndrăzneau s-o pună să dea detaliile pentru că s-ar fi înfuriat și-ar fi strigat la ei că e controlată și că asta nu mai putea să su-

porte și să se ducă cu toți dracului pentru că atîta nepot avea și ținea la el ca la ochii din cap și din cauza asta probabil că toată lumea o birîie și îl calomniază pe bunul ei Raul care va face o carieră strălucită. Mai tîrziu, cînd frațele lui intrase în anturajul Regelui, bătrîna se răzbunase cu vîrf și îndesat pe toți cei care prevestiseră că Raul nu va lega două în tei : „*Voilà*, sărea la Lisette Maltopol sau la Heracleia Pogonești, rudă de rangul trei, prin alianță, cu familia Dedulescu, *voilà le plus beau jour que nous ayons vecu*, ai auzit ? Raul a fost primit în anturajul Majestății Sale, acum să vă văd, parcă v-aud, nenorocitelor, ce sunteți, că o să veniți la mine să vă pună nepotu-meu vreo pilă, cine știe ce e în capul vostru, la ce intervenții o să mă supuneți, dar n-am să mișc un deget pentru că nu ați crezut în el, nici cît negrul sub unghie ! *Bien qu'il soit maigre, il a de la force*, să știți de la mine... Odată ajuns la Curte, o să aibă grijă de toți...” Pe urmă, începuse să mintă (iarna, se știa, plecau cele mai în putere pe la rudele din București și numai bătrînii care se mișcau greu rămîneau la Domnești în grija cîtorva slugi, pentru că restul se împrăstiau pe la casele lor numeroase, mereu ca să servească, să care, să le spele, să le calce) și cînd se întorcea în vacanță și-și găsea tribul adunat, timp de o săptămînă povestea lucrurile pe care le auzise de la Raul. Nu lipseau detaliile exilului parizian de la Neuilly ale lui Carol cu Lupeasca, ca să nu mai vorbim despre renunțarea la tron din 26 ; ce chestie și aia, care urma dezertării de la Odessa din cauza lui Zizi Lambrino, și celelalte bătrîne, cu palmele pîlnie la ureche, se înghesuiau în jurul balansoarului ei și nu mai știau cum s-o dorlo-teze ca să nu cumva să-și piardă firul și să uite vreun detaliu. „Dar Regele ăsta trebuie să fie ca un armăsar, să măș ierți, *tante*“, spunea, încă roșind, Lisette sau Aneta, și celelalte să o omoare și nu altceva : „Dar tăceți naibii odată, nu o mai întrerupeți, că știți că se supără !” Pe vremea aceea Puiu își începea cariera politică, abia terminase strălucit studiile de Drept, venea la Domnești rar, dar tot apuca asemenea scene ce nu se mai terminau și era luat drept martor de către Varvara Slătineanu care nu-l mai trata ca pe un puști, ci ca pe un familiar al afacerilor regale care începuseră să iasă la suprafață. „Păi

să vă spuie și Puiu, că știe și el cît îi costă pe ăștia o căsătorie, noi o facem pe bogații și ne lăudăm cu moșiile noastre, dar o să aflați și-o să vă cruciți cînd v-oi spune ce-a pătimit prințul Nicolae cu Ioana Dolete pe care voia s-o ia de nevastă și s-a opus Carol și a trebuit să-i dea cinci sute de mii de lei pentru repararea onoarei, ca să nu mai vorbesc că în tot timpul lipsei din țară a princepelui, care a trebuit să fugă ca să nu-și vadă otrava pe cap, Regele a scos din buzunarul său regal 50 000 de franci francezi pe lună, asta e o sumă, de, obrazul subțire cu cheltuială se ține..." Și se întorcea iar la amorurile regale, la Lupeasca în special, cum stătuseră ei, ea cu Carol, la Biaritz unde locuiau la *Palace Hôtel*, la care, pe vremuri, stătuse și ea, în voiajul de nuntă cu răposatul său bărbat. Și cînd le mai încurca și cineva înțelegea să o corecteze, amintindu-i că altă dată povestise altfel, Varvara Slătineanu se ridica din balansoar și amenința cu cîrja ei episcopală : „Pe mine să nu mă învățați ceea ce voi nu știți, nu suport să fiu contrazisă și dacă vreți să aflați : nu m-am ramolit și nu o să vă mai povestesc nimic..." Dispărea cîteva zile în odaia ei, în care nu mai aveau voie să intre decît servitorii, și celelalte bătrîne dădeau tîrcoale prin fața ușii și le auzea și nu se îndura, le lăsa să se chinuie și le smulgea promisiuni ca în cutare chestiune arbitrată de ea în săptămîna care urma să fie susținută pentru că nu suporta să nu i se dea dreptate în tot ce hotăra și astfel avea aliați și complici pe acei bătrîni și pe acele bătrîne pe care le convoca la dezbaterile familiei ca martori care jurau strîmb și spuneau minciunile învățate de ea. De la un asemenea om bătrîn și încăpățînat un tînăr avocat putea să învețe cîte ceva, șiretenia aceea complicată, dîrzenia cu care își impunea deciziile. Mult mai tîrziu trebuise să recunoască că îi datora foarte mult. Căsătoria lui cu Evelyne era fructul unei astfel de judecăți complicate. În toată acea largă desfășurare de fete care se pregăteau pentru o carieră matrimonială îndelungată (la ei în familie divorțul era nepermis, în vreo cîteva cazuri despărțirile avuseseră loc, dar după îndelungi intervenții și cu greutate, cei ce voiau să iasă de sub aripa de cloșcă a acestei bătrîne reușiseră, dar regretaseră toată viața faptul acesta pentru că ura și răzbunarea Varvarei îi urmărise pînă în pînzele albe.

Carierele se sfărîmau pe neștiute : o femeie se sinucisese și doi bărbați fugiseră din țară ca să scape de vendeta bătrînei, și asta numai pentru că lăsaseră în fața Tribunalului să se înțeleagă că o „căsătorie hotărîtă de către ea, Varvara Slătineanu, nu reușise, lucru intolerabil“. Pe Evelyne o remarcase pentru șiretenia ei subtilă pe care o intuise repede. Era frumoasă, nu destul de săracă, avea o prestanță ce impunea, știa să vorbească trei limbi streine, lumea vedea în ea pe succesoarea Varvarei pentru că odată și-odată trebuia să moară, cît nu-i plăcea ideea asta, și o s-o înlocuiască tot o femeie care să-i semene, dar, deocamdată problema se pusese cui să i-o încredințeze. Puiu nici nu intrase în socotelile ei de la început. Încă de cînd avea 17 ani și învăța la Internatul acela de călugărițe de la Besançon (tot la sfatul Varvarei, maică-sa o trimisese acolo, pentru că acel oraș îi amintea un roman al lui Stendhal pe care-l recitise de cîteva ori), Slătineanca cea bătrînă o ochise pentru o partidă cu Raul, dar lucrul nu se făcuse pentru că acesta din urmă lipsea din țară foarte mult, și vacanțele, acum cînd intrase în viața publică, le petrecea rar și întîmplător cu bătrîna și simțise că el va deveni un ratat pentru că tot ceea ce făcuse pînă atunci pusese pecetea pe firea lui, era superficial, plin de spirit dar absolut imprudent, iubirea pentru acest nepot care fusese răsfățatul familiei scădea și sobrietatea celuilalt, a lui Puiu, îi impusese în cele din urmă. Fire rece, calculată, își dăduse seama că aici era viitorul, că singurul bărbat din generația celor doi frați capabil să se illustreze în vreun fel era „motologul“, cum îi spunea pe vremuri pentru că el era mai retras și nu se avînta în aventuri cu fetele de țaran sau cu nevasta primarului de la Domnești, cum făcuse Raul într-o vară, provocînd un scandal monstru pe care numai o sumă bună îl stinsese, sumă ce fusese achitată fără să clipească tot de către șefa clanului, dar lucrul acesta nu-l recunoscuse niciodată, cu nici un chip. La cîntărirea perechii intrau multe considerente. El venea dintr-o ramură mai îndepărtată și asta era bine, averea lui Ionescu-Tismana nu era prea mare la acea dată, dar cu ce avea fata și mai ales cu realizarea unei cariere în politică a lui Puiu, totul se putea îndrepta. Șansa pe atunci fusese că Raul nu intrase

încă în anturajul Regelui, căci tot lui i-ar fi dat-o pe Evelyne pentru că reminiscențele rămăseseră și dobîndirea unor astfel de amici cum erau cei din preajma suveranului promitea mult, numai că atunci Raul era numai un fel de *bon viveur* care aștepta nu știa nici el ce, tocînd frunza la cîini și punînd în primejdie averea bătrînului Tismana care începuse să se contureze datorită afacerilor cu petrol. Deci soluția de a-i da de soț lui Evelyne pe Puiu nu era cea mai fericită, dar în socotelile ei intrau și alte lucruri. Frumoasă, instruită, cum era, aceasta putea să-l ajute să-și netezească drumul și în privința asta nu greșise, ea i-l netezise, și încă cum ! Puiu rămînea pentru toată familia un tip solid, construit pentru afacerile grele, lente, care cereau răbdare și mai ales încăpăținare. „E ca un buldozer, spuneau amicii lui apropiați. Nu are talent la nimic, dar a învățat tot.“ Trecea drept un specialist, dar anume în ce nu se știa cu precizie, unde-l puneai făcea ce trebuie și încă fără efort, ca și cînd ar fi fost familiarizat cu toate problemele ivite. Șefii lui îi recunoșteau acea capacitate pe care puțini oameni o au de a se plia și de a ști să-și asume greșelile celor ce conduc departamentele atunci cînd un lucru nu reușește și să afirme fără să clipească că toate succesele erau fructul gîndirii superioare a celor ce semnav numai, dar nu știau exact niciodată ce treburi conduc.

Astfel, în cîțiva ani, Ionescu-Tismana ajunsese acolo unde celălalt, Raul, ar fi trebuit să fie demult și nu mai avea să ajungă niciodată. O asemenea revanșă luată de *outsiderul* familiei asupra favoritului nu putea ierta Varvara Slătineanu, dar ea nu arătase niciodată lucrul acesta, dimpotrivă, spunea prietenelor de suflet că fără ideea de a i-o da pe Evelyne de nevastă, cariera acestui subsecretar de stat nu s-ar fi desfășurat în nici un caz atît de strălucit. Cîțiva ani crezuse că, cu inteligența lui, celălalt, Raul, va birui barajul amicilor intimi ai Regelui și va pătrunde acolo unde era greu de pătruns, numai că defectele stăpînilor nu sunt permise celor ce-i slujesc ; nici Puiu Dumitrescu și nici ceilalți prieteni ai suveranului nu beau atît și nu făceau atîtea glume pe seama Stăpînului și atunci temperamentul acestui favorit al Slătineicei

îi jucase farsele cele mai cumplite și el rămăsese numai un familiar al prietenilor regelui și atît, adică luase o cîiozvirtă numai din marea friptură pentru care se pregătise ea...

Prin 1934, Varvara Slătineanu îl identificase în mulțimea de musafiri de la Domnești pe Anatol Dumitrescu despre care aflase că e prieten cu Titulescu și că lucrează de ani de zile la Geneva, la *Liga Națiunilor*. Iată, își spusese bătrîna, omul care-mi trebuia, în patru ani de la întoarcerea regelui, Raul nu trecuse de pragul lui Puiu Dumitrescu, amicul cel mai bun, codoșul Regelui, și-atunci ce să mai aștepte? Nu era bine să vorbească cineva cu acest diplomat și să-l plaseze pe Raul în pașnica Elveției unde funcționarii superiori tăiau frunza la ciîni? Ideea nu era rea, numai că ea ignorase un lucru esențial: Raul era cunoscut ca un cal breaz în toate cercurile și nimeni nu mai dădea o ceapă degerată pe acest om. Convorbirea dintre Varvara Slătineanu și diplomatul acela discret, bine crescut, căzut ca din lună cu nevastă-sa la Domnești, într-o vacanță, invitat cum erau invitați toți cei de aici, prin hazard adică, avusese un caracter de tatonare. Bătrîna, care era șireată cît trei ambasadori, îl luase pe departe, aducîndu-i aminte că în urmă eu vreo cîțiva ani îl cunoscuse pe Titulescu (se făcea că nu știe că e protectorul lui Anatol Dumitrescu) despre care avea o părere excelentă, văzînd în el pe viitorul prim ministru și mîna dreaptă a Regelui. „A, nu e chiar așa, Majesta-te-Sa nu-l iubește deloc, o infirmase de la început Anatol Dumitrescu, neștiind că odată cu această frază el îi devine un adversar. Domnul Titulescu are alte vederi decît Suveranul.“ „Ei, cum? Că aud că e în guvern și că i-a dat Finanțele sau mai știu eu...“ „Asta e altceva, dar nu stau în aceeași barcă politică.“ În sfîrșit, renunțase la o discuție la amănunt pentru că nu asta o interesa pe Varvara Slătineanu, ci cariera lui Raul. Trecuse deci decîsă la discuția despre munca diplomatului, declarîndu-i că asta visase și pentru nepoții ei asupra carierei cărora veghea de ani de zile, dar musafirul nu înțelesese unde bătea Slătineanca cea bătrîna și spusese net că, în ce-l privea pe el, ar renunța cu dragă inimă la slujba lui pentru că totul era plictisitor și, pe deasupra, mai avea

și senzația că ceea ce fac toți cei de la Geneva se desfășoară sub semnul unei zădărnicii iremediabile. Puiu, care era de față și nu bănuia ce voia Varvara Slătineanu, ascultase cu atenție cele spuse de omul pe care abia cu acea ocazie îl cunoștea. Îi plăcea expunerea limpede a diplomatului, judecățile lui asupra ultimelor evenimente politice din Europa și își dăduse seama că de aici, de la București, lucrurile nu se vedeau tocmai clar și că o legătură mai strînsă cu acest Anatol Dumitrescu i-ar fi fost folositoare. Așa încît, odată terminată convorbirea cu cicălitoarea bătrînă, care în zadar încercase să-i prezinte pe Raul ca pe o minune a inteligenței române, ignorată de cei ce nu-l cunoșteau bine, acela nu pricepuse și totul se terminase printr-o retragere politicoasă a diplomatului care simțise că nu intrase în grațiile gazdei și peste trei zile dispăruse de la Domnești, cu soție cu tot. Dar întîlnirile lui Puiu cu Anatol Dumitrescu avuseseră loc din acea vară cu o oarecare regularitate. Subsecretarul de stat mersese de cîteva ori la Geneva în interes de serviciu și stătuseră mai mult de vorbă. Pentru un om de genul lui Tismana era o noutate să descopere în el pe un fin analist al evenimentelor politice în curs, care nu-~~l~~ interesaseră pînă atunci decît în măsura în care politica atingea sfera lui de interes. Se întîlneau la hotelul *Bellevue* sau făceau o plimbare pe malul lacului Lemman umblînd cîteva ceasuri cu miinile la spate, ca doi domni aflați mai curînd într-o perioadă fericită a vieții lor, cînd n-aveau griji și, de fapt, așa și era, pentru că atunci încă nu se petrecuseră acele fapte care aveau să înceapă să-i dea de gîndit pînă și unui om indiferent așa cum era Ionescu-Tismana. Goering încă vîna riși și zimbrii în pădurile poloneze, iar colonelul Beck se mai oprea la Berlin, ori de cîte ori avea ocazia, ca să-și arate colții Franței. Louis Barthou avea 72 de ani, arăta încă impecabil în hainele lui de *tweed*, *gris-fer*, cu ochelari de profesor, Edouard Herriot făcea încă paradoxuri în fața presei, afirmînd că cea mai bună formă de publicitate este confidența și toate aceste cuvinte frumoase zburau din rotativă în rotativă; erau difuzate în toată lumea cu ajutorul microfoanelor și ea, această lume, încă se amăgea crezînd că totul va rămîne așa cum era; se făcea ușor confuzie cu perioada Congre-

sului de la Viena, dar dincolo de masa nevăzută nu mai ședeau acei diplomați *fair* care înțelegeau să îmbine tratativele cu valsul, ci niște lupi ce-și ascuteau colții. Dar încă n-o simțea nici măcar Anatol Dumitrescu pe atunci, deși el se afla în viltoarea lumii politice. La aceste întâlniri ale lor, din cînd în cînd își făcea apariția Pavel Candrea într-una din escalele sale geneveze, destul de dese în acea vreme. Tismana îl cunoscuse pe Candrea la Geneva și, la început, individul nu-i plăcuse. I se păruse prea vindicativ, mușcător, un pamfletar itinerant, cu figura lui țigănoasă atît de balcanică, cu privirea piezișă și mereu ironică, unul din acei oameni de șantaj care făcuseră carieră la București. Dar cu vremea se convinsese că nu era așa. Omul avea idei politice foarte ferme și și le apăra cu înverșunare pentru că încă în Europa spaima revoluției bolșevice maghiare își lăsase umbra ei și foarte mulți dintre oamenii care puteau să influențeze opinia publică în acea vreme declarau deschis că nu aveau de ales între două forțe. „Sunt niște inconștienți, domnule, îi spunea Candrea lui Tismana pe care abia îl cunoscuse, privind prin perdelele dese ale cafenelei „La Colombe“ nesfîrșita ploaie geneveză. Degeaba le spui, că cu ăștia nu te poți înțelege, nici n-ascultă. Își iubesc mai mult iluziile, refuză să priceapă ce se întîmplă în Germania.“ Cădea cîtva timp într-o muțenie lungă în timp ce subsecretarul de stat și Anatol Dumitrescu discutau despre alte lucruri. Bea cafea după cafea și asta îl transporta într-un fel de transă melancolică. Sub clopotele roz de mătase ale veiozelor cafenelei, treceau chelnerii în smoking, cu acel mers discret, neauzit, cu tăvile lor în care abureau tisăre sau filtre braziliene, totul închis ermetic în ceainice sau samovare sofisticate din argint; și în șoapta comună a celor de la mesele ascunse în colțurile întortocheatului local se distingea căderea fierbinte a apelor parfumate și în aer se răspîndeau esențe subtile ce se amestecau cu parfumul acelor doamne îmbrăcate în rochii verde-Nil, purtînd pe cap uriașe pălării cu pene de struț și agitînd scurt, în aerul saturat de fum de țigară fină, bijuteriile lor sunătoare, brățările și colierele și, din cînd în cînd, se auzea cîte un rîs scurt, reprimat și, în acel halou mov,

amestec de lumină rășinoasă, filtrată prin abajururile de mătase și reflexele ușii batante de cristal ale intrării, apăreau și dispăreau grupuri de bărbați și femei ca și când ar fi fost proiectate de snopul luminos al unui cinema-scop în acea penumbră a cafenelei în care te simțeai ocrotit, apărat de ploaia interminabilă de afară și-atunci totul era mai puțin credibil. Pavel Candrea relua pamfletele lui : „Domnilor, n-ați citit ultimele lui declarații (era vorba de Hitler) ; știind aicea, în această oază atemporală a unei Europe erodate de propria ei oboseală, nu vă dați seama despre ce se întâmplă acolo. A spus-o direct și fără nici un fel de șansă de a fi dezmințit de o altă realitate : Germania nu va fi cu adevărat Germania decât atunci când va fi Europa. Atît timp cît nu vom domina Europa, vom vegeta. Vom scoate lumea din letargie, dar avem nevoie și de colonii. Dacă noi vom sucomba, vor pieri și popoarele Europei. Auzi, idiotul, ratatul, vagabondul de dinainte de 1914, omul de legătură, soldatul necunoscut din Marele război, oratorul derizoriu din braseriile müncheneze, cum spunea Poncet, ambasadorul Franței, mai zilele trecute la un cocteil la Berlin, aderentul unui partid care conta pe șapte membri ! Ei, ce spuneți de asta ?” Anatol Dumitrescu îl privea cu ochii lui limpezi, ca și când atunci auzea pentru prima oară aceste lucruri ; cel puțin pe Ionescu-Tismania chestiunea încă nu începuse să-l intereseze. Pavel Candrea i se adresa lui direct atunci : „Domnule, măcar dumneata deții un post oficial, ești, mai mult sau mai puțin, o excelență, deschide-le urechile la timpitii de la București care nu citesc nici măcar articolele pe care le public în ziare ; îi doare-n c... pe toți. Ei cred că tratatul de la Versailles este o lege pentru toată lumea. André François spunea, mai alaltăieri, că l-a auzit cu urechile lui pe Hitler afirmînd : „Germania sub republica de la Weimar și-a viciat sîngele, s-a lăsat invadată de un element de corupție, de o degenerescență de temut, degenerescență care este Evreul. Evreul este dușmanul născut al Arianului. O spune de cîte ori are ocazia, și asta, unde ? În Germania. Evreul, strigă el, este antiarianul prin excelență. El și creația lui francmasonă care au adus în Germania flagelele moderne și-au infectat-o : democrație, marxism, comunism, individualism, intelec-

tualism, pacifism, internaționalism, parlamentarism, toate formulele astea în *ism* de inspirație evreiască, ca și când hitlerismul nu s-ar termina în *ism*“.

Ionescu-Tismana îl asculta absent, atras mai mult de prezența frumoaselor femei din jur, cu corsajele lor îndrăznețe, cu acel mers leneș, tologit, de fiare, abia sculate de pe banchetele de pluș, încă rîzînd de cuvintele auzite sau persiflînd propunerile acelor domni încărunțiți, îmbrăcați la Londra, cu aerul lor distant, preocupat, căutîndu-și pălăriile și bastoanele la garderobă, lăsînd bacșișuri grase fetelor în uniforme negre și șorțulețe de olandă, cu rochițele lor scurte care lăsau să li se vadă picioarele frumoase în ciorapi de mătase foarte fini. O, era încă vremea fericită cînd oamenii Genevei nu începuseră să se înspăimînte, cînd mai veneau cu propunerile lor absurde, cu ridicolele lor fraze pacifiste, și turbatul acela de ziarist-pamfletar nu terminase cu filipicele lui, și subsecretarul de stat simțea că se plictisește și-ar fi plecat mai curînd cu Anatol Dumitrescu pe bulevardele umede ale Genevei, sub platanii cojiți care lepădau frunze mari, galbene, sfîșiate eșarfe în toamna geneveză, plutind melancolic peste lacul Lemman. „Și la ce-ți folosește dumitale toată această indignare, domnule Candrea? Nimeni nu vrea să ia în seamă nici un fel de avertisment. Tatăl meu, care avusese un bunic cu multe moșii pe lîngă Dunăre, ținuse minte de la acesta un proverb bulgăresc: Nu doare decît acolo unde arde! Lumea vrea să petreacă. Puțin îi pasă de ce se-ntîmplă la vecini. Pînă la primul foc de pușcă, n-o să miște nimeni nici un deget, te rog să mă crezi!“ „Și Dumneata zici că asta e bine, domnule Tismana?“ „Evident că nu este bine, dar ce putem face?“ „Ce putem face? Putem să înarmăm opinia publică, să trezim această cazarmă dezafectată care este Europa, în care s-au instalat șobolanii, defetiștii și alte lighioane.“ Anatol Dumitrescu nu participa la discuții; părea mai curînd că este abstras, că nu-l interesează frazele celor de lîngă el. „Ei, ce spui?“ îl întreba subsecretarul de stat pe diplomat. „Spun că atîta timp cît putem să împiedicăm armele e bine că ne aflăm aici și să amînam cît se poate prima lovitură de tun.“ „Eroare, eroare, eroare!

striga de la locul lui Pavel Candrea, cu gesticulația unui actor. Agresorul trebuie împiedicat atîta timp cît încă nu e prea puternic.“ Anatol Dumitrescu părea că se trezește din cînd în cînd : „Și cum crezi dumneata, domnule Candrea, că o să reușească acest isteric să facă din Europa apollinică un continent agitat în care templele să sufere de constricție, să se prăbușească, filosofia de tremurici, iar pacea elină de crampe la stomac. Vorbe ! sunteți toți niște oratori, umblați după figuri de stil, vînați paraoxuri și faceți din profesia voastră o meserie de bîlci.“ „Meserie de bîlci, domnule Anatol Dumitrescu ? (și atunci făcuse o previziune teribilă care, din nefericire se împlinise). Oameni ca dumneata vor termina în lagăre de concentrare sau se vor sinucide. Cunosc eu visători deăștia, de cancelarie, care cred că pot să combată răul cu călimara și cu tamponul de sugativă, cu pactele ireale și cu discursuri la tribuna asta de impotenți. Mai bine v-ați lua fiecare cîte o grenadă în mînă și-ați da un exemplu !“ „Mă și vezi pe mine cu grenada în mînă înaintînd în pas militar spre cancelaria Reich-ului, rîsesse în gura mare Anatol Dumitrescu. Deocamdată n-am aceste intenții, te rog să mă crezi !“ „O să vină însă o vreme cînd ai să regreti că n-ai făcut-o la timp, dar va fi prea tîrziu !“ „Și în definitiv, mai limpede spus, ce vrea Hitler ?“ întrebasese exasperat Ionescu-Tîsmana, pe care frazele retorice îl cam scoteau din sărite. „Ideea de bază este că zugravul l-a citit în rezumat pe Spengler ; el crede că Europa a fost ruinată de către mării ei bărbați, de către înțelepții care au dus gîndirea continentului la apoteoză. O Europă muribundă avea nevoie de un salvator și cine s-o salveze, decît el, dansatorul din Grinzig ? Detonatorul ar fi doctrina lui, revoluția, mișcarea hitleristă și bolnavul, acest conglomerat de state pîndit de internaționalism. El vorbește deja de noul drept german și, ca jurist ce sunt, vă spun drept că nu-nțeleg prea bine ce-nseamnă noul drept german. Poate dreptul de a fi căsăpit într-o noapte. Un drept care să rupă legăturile cu dreptul roman și cu codul lui Napoleon de care Führerul este plictisit. În ce privește ideile sociale, aici mintea lui e ceva mai confuză : el crede în personalitate și în elită, dar intrarea în această categorie privilegiată se va face

prin merite cucerite, prin servicii făcute național-socialismului, cum ar fi loviturile de cuțit, strangulările, aruncările din tren și așa mai departe, despre care domnii de aici, de la Londra și de la Paris își închipuie că sunt numai niște povești inventate de ziariști ca mine. El are și principii, principiul șefului : *Führer Prinzip* și metoda autorității. Fără intelectualism, strigă ghebosul intelectual, căutătorul în varnița ~~cu-vae~~ a semidocților, vînătorul de mucuri de țigări ! La dracu cu intelectualii ! Germania a avut prea mult superstiția examenelor și-a diplomelor ! Nu știința, ci vigoarea fizică, echilibrul moral, duritatea, eroismul, îndrăzneala, disciplina, devotamentul, iată adevăratele virtuți. Copilul nu va mai aparține familiei. De cînd e mic el intră în *Jung-Volk* și în *Hitlerjugend*. Ce nevoie mai are societatea viitoare de artiști și de scriitori dacă aceștia nu sunt de naționalitate germană și niște propagandiști care să ajute la regenerarea țării lor ? Nici cu religia nu stă mai bine. Deși îl invocă mereu pe Atotputernicul în discursurile sale, nu-i lasă pe tineri să se ducă la biserică. El este autorul unui neopăgînism. A trecut și la dogmatică, nenorocitul ! Creștinismul, zice el, e de origină orientală, o religie de degenerați și de bolnavi, deformată de sfîntul Paul, a cărei morală duce la slăbiciune, la frică, la lășitate, la scrupule, la dezonoare, tîrînd poporul în sclavie. Cred că recunoașteți în toată tocana asta pe Fichte, Klausewitz, Darwin, Gobineau, H.S. Chamberlain, Bernhardi, pe suedezul Kjellen, pe istoricii Treischke, Lamprecht sau pe Wagner, Nietzsche, Ratzel, Haushofer, Möller, Wanderbruck, ceva, un melange între fascismul mussolinian și dracu mai știe ce. Merge pînă acolo că se gîndește la o rasă superioară, recomandînd împerecheri ca la caii de rasă...“

Ciudat lucru, atunci, la prima întîlnire cu Pavel Candrea, Ionescu-Tismana luase lucrurile în foarte ușor. Cînd rămăsese singur cu Anatol Dumitrescu, îi spusese acestuia : „De unde l-ai mai scos și p-asta ? Un Danton de la Craiova, cu cobiliță și cu opinci.“ „Să știi că nu-i chiar așa, zisese diplomatul cu glasul lui moale, lipsit de nuanțe. Îl cunosc mai de mult decît dumneata. Știe ce vrea, nu e un om de tratate, e un combatant, cu totul altceva decît noi.“ „Și nu crezi că exagerează ?“ „S-ar putea ! Eloc-

vența e întotdeauna o exagerare și e făcută din efecte. Dar un simbul de adevăr tot se află aici. Mai bine mi-ai spune ce se întâmplă în țară ?” „Ce să se întâmple ? Oamenii noștri politici își văd de demagogia lor sănătoasă care-i hrănește și-i îmbogățește.” „Regele mi se părea un om ferm.” „De la distanță situația se vede ca acea turlă de biserică a lui Proust, e roză ; în realitate, acest urmaș al lui Ferdinand mi se pare un om nesigur, n-aș vrea să-l birfesc ; are momente cînd pare un om de mîină forte și-altădată pare complet dezechilibrat. E capricios, nu duce viața înaintașilor săi. Hohenzollernii erau renumiți ca zgîrciți, mîină strînsă, gospodăroși, ăsta risipește, pe-trece, bea prea mult coniac, joacă pocher, aleargă după dame ca un armăsar în călduri. Lumea nu este obișnuită cu așa ceva. Vezi, asta favorizează ideile marxiste ale domnului Candrea al dumatăle ! Să nu te miri că își vor face loc, puțin cîte puțin, în conștiința celor săraci ! În ce mă privește, eu nu ader la nici un fel de politică, dragul meu Anatol, ți-am spus-o de cînd ne-am cunoscut ! Mai ții minte vara aceea la Domnești, unde ai venit cu soția dumatăle, cînd bunica a vrut să mă facă ministru de finanțe și se gîndea că va reuși cu ajutorul dumatăle și dumneata i-ai retezat-o cu Titulescu al ei care nu stă în car cu regele. Aveai dreptate. Dar să mai lăsăm dracului politica. Ceea ce aș dori din tot sufletul ar fi o imobilitate fără sfîrșit. O să rîzi de mine : eu, un om care detest praful, carul cu boi, unul dintre primii români care și-au cumpărat automobil, rîvnesc din toată inima la imobilism ; va fi o nenorocire cu adevărat cînd, în afară de oamenii bogați, țărani vor ara cu tractorul. Să ții minte de la mine : radioul și ziarele vor distruge analfabetismul și cu asta ceea ce numesc eu epoca patriarhală sau eternitatea României va fi distrusă.” „Ești un retrograd, domnule Tismana, îi spusese cu aceeași blîndețe cuvîntoasă Anatol Dumitrescu. Poate nu știi ce spui.” „*Cette reponse est pire que les autres !* Bănuiam că ai să-mi spui lucrul ăsta. Dar pe noi de două mii de ani ne ține acest țăran, acești analfabeți care au dat tuturor de mîncare, s-au bătut, au făcut România mare fără să ceară nimic. Noi suntem o biată pătură privilegiată, nenorocită, așezată pe o insulă mică ce va fi dinamitată odată și-odată ; pentru asta mă bat,

pentru această insulă pe care stau și eu, pentru această familie din care și eu și dumneata facem parte și cine știe cît încă vom mai putea să ne bucurăm de acest privilegiu. Asta-i toată politica mea. Nu m-am înscris în nici un partid, nici n-am s-o fac vreodată. M-am căsătorit bine, am tot ce-mi trebuie, nu doresc nici prea multe; sigur că unele grade sociale, cum ar fi acela de ministru plin, intră în vederile mele, dar cine știe dacă voi reuși să-l dobîndesc; mediocritatea pe care mi-o impun mă condamnă într-un fel. Haide, mai bine du-mă într-un local fără multă lume să bem un vin bun de Rhin — ăștia mi se pare că au pe-aici așa ceva — și să vorbim despre lucruri mai vesele.“

Vreamea trecuse. Doamna Geneviève Tabouis putuse să-și noteze în jurnalul ei toate vorbele de spirit de la recepțiile nesfîrșite din acei ani încă tulburi, nedefiniți; din acele pagini melancolice, pline de umor și peste vremuri, îl mai ținem minte pe bătrînelul simpatic, Barthou, care bea Tokaj, în pivnițe poloneze, toastînd : „*In Hungarîen natum et in Polonia educatum*“. Dar acei prinți, conți, duci, dar uniforme, bijuteriile, femeile fermecătoare, elegante care-l făceau pe bătrînul politician să creadă că „ele au salvat, dragul meu, de-a lungul anilor, civilizația poloneză“ — cum spunea ambasadorul Franței, Jules Laroche — „ce minunate sunt, și cunosc literatura franceză mai bine decît mine... Mulțumită lor mai există o Polonie!“ Vinători, petreceri extraordinare pe teritorii vaste cît niște țări întregi, iată cum se mințeau și, vai, cum terminaseră aceste doamne frumoase care cunoșteau atît de bine literatura franceză, cu bijuteriile lor, cu toaletele lor, cu cîinii lor de vînătoare, sfîrșind într-un refugiu penibil : în căruțe cu cai, pe drumuri prăfoase, necunoscute, cărînd ce mai apucaseră la invazia Poloniei. Cuvintele de spirit, muzica pătimașilor lăutari polonezi și garanțiile ușor date în parlamentele europene și greu de apărat pe front nu fuseseră în stare să facă nimic. Ionescu-Tismana îl văzuse pe bătrînul într-o după-amiază de iunie, la Turnu Severin, în timpul tratativelor. Făcea parte din acel grup de specialiști nelipsit de la astfel de ceremonii; totul avea atunci aura pe care în politică o

dau siguranța zilei de mâine, peceteile de ceară roșie și iscăliturile paranoice din josul tratatelor care nu fac doi bani atunci când se aude prima serie de mitralieră. Dar atunci, în 1934, la 23 iunie, pe la orele 2 după masă, subsecretarul de stat se afla într-un tren special, tras de o locomotivă drapată cu steaguri franceze și românești care oprise de-a lungul unui covor moale și roșu; Titulescu, cu joben, în jachetă și vestă gris-deschis, descinsese primul și-l salutase ceremonios pe Barthou și francezul, emoționat, nu știa cum să-i mai mulțumească. O gardă de onoare, sunete de alămuri, prezentări de arme, sclipirea baionetelor în amiaza de vară, drapele, fracuri, jobene, mănuși albe, pantaloni reiați, doamne în rochii roz, evantalii agitate, freamătul și murmurul diplomatic, trăsurile, automobile, înghesuiala, confuzia, peroanele pavoazate, și din acel grup izbucnind fotografii cu aparatele lor care voiau să prindă momentul. Pe urmă totul se mutase aici, lângă Dunăre, după 48 de ore petrecute la București și frumosul covor românesc, roșu, se rostogolea încetișor pînă la scara debarcaderului Dunării, unde un vapor mare, alb îl aștepta pe Barthou. Titulescu își flutura pentru ultima oară jobenul în sunetul *Marseillezei*. Între însoțitorii săi, Anatol Dumitrescu, cu care Tismana se salutase scurt. Totul în același an când la Wiesse, Rhöm și oamenii lui erau sugrumați. Și asta nu alarmase încă pe nimeni. În același an, cancelarul Austriei fusese asasinat pentru că nu voise să semneze capitularea în fața lui Hitler. Dollfuss fusese doborât de trei gloanțe și lăsat să zacă pe o canapea din biroul său, cu singele curgînd gîrlă din trupul său. Moșulețul care primise onorurile balcanice protestase: „În orice caz, dacă a mai rămas ceva din ceea ce se numește civilizația europeană, atunci asasinatul ca instrument de politică internațională n-ar trebui să fie tolerat“. Bietul Barthou nu știa că el va fi viitoarea victimă!

În septembrie al aceluiași an, se revăzuse cu Anatol Dumitrescu într-o Genevă însorită, neobișnuită pentru condițiile ei meteorologice. Lacul Lemman iradia de o strălucire albastră și Alpii păreau decupați într-un cristal rece, într-o măreție argintie fără seamăn. Diplomatul nu mai părea atît de liniștit, nu mai avea acel aer cuvios de altădată. „Ei, ce spui?“ „Ce să spun? Că este o toamnă

minunată, asta spun“, îi răspunsese indiferent Ionescu-Tismana, pe care timpul frumos îl făcea totdeauna vesel. „Ai văzut ziarele și revistele de săptămîna asta?“ „Nu, n-am văzut.“ „Atunci haide să luăm o cafea pe o terasă, undeva, să ți le arăt.“ Ținea la subsuoară un pachet de jurnale împăturite meticolos. Era pe la prînz ; soarele priea ; sub gulerul elegant al cămășii, subsecretarul de stat simțea cum asudă. Își așezaseră pălăriile de fetru pe scaunele pliante, în majoritate neocupate, dispuse într-un amfiteatru către lac. Chelnerii somnolau undeva, sub o perdeă tărcată, și le-aduseră tîrziu cîte o cafea. Diploma-tul deschisese revistele. Caricaturilor lui Dorso și Kelan : Liga Națiunilor a devenit un dancing : Barthou avea o chitară în mîină, Sandler, președintele adunării, cînta la acordeon ; amîndoi făceau o serenadă lui miss Geneva. „Ei, îți place?“ „Fleacuri, dragul meu ; ești o fire pesi-mistă. Numai Pavel Candrea acela îți bagă toate prostiile în cap.“ „Și Saarul?“ „Totul se va rezolva, fii liniștit!“ „Poate nu știi ce-a declarat Barthou?“ „Iar Barthou ? Țsta-i un ramolit, crede-mă ! E prea bătrîn pentru poli-tica pe care-o servește.“ „Citește mai bine ce scrie aici : «La noi decăderea ordinii publice, a parlamentului, a in-stituțiilor a ajuns pînă acolo încît deși se știe ce ar trebui să se facă, nimeni nu poate face nimic. Așa încît scadența e fatală și războiul inevitabil !» Și încă cu asta nu s-a spus totul ! Diplomații de la Geneva își șoptesc la ureche și pronosticul : «Văd Franța învinsă»“. Peste o lună, Io-nescu-Tismana se afla la București. Octombrie, cu acea lene orientală care-și pusese pecetea pe această Capitală balcanică. Totul părea liniștit, fermecător. Orchestrele cîntau în grădini ; doamnele strigau ca în Parisul de la 1880 : Ei, *cocher ! cocher !* și tîmpiții de birjari buzați nu știau că ăsta-i numele lor pe franțuzește. La *Vișoiu*, la Șosea, cînta Grigoraș Dinicu cu taraful lui și doamnele din protipendada bucureșteană arboraseră taiorul sau își așezau capele de zibelină peste umerii încă goi. În acea noapte parfumată de toamnă, Ionescu-Tismana se află într-un cerc de cunoscuți : cîțiva financiari din petrol cu care lucra, doi miniștri, un englez de la *Golf Oil*, toți cu nevestele, beau șampania frapată cînd unul din secretarii săi îi înmîinase un bilet : Louis Barthou și Regele Alex-

andru fuseseră uciși la Marsilia ! Subsecretarul de stat mototolise biletul și-l aruncase sub masă. „S-a întâmplat ceva ?“ îl întrebaseră Evelyne. „A, nimic, o convocare pentru mâine“, spusese cu un glas glacial ca să sublinieze diferența. Ceilalți continuaseră să bea și să asculte sunetele viorilor. Petrecerea se terminase în zori. Era aproape 5 dimineața când ajunseseră acasă, în Aleea Alexandru. Felinarele se mai luptau încă cu noaptea. În copaci expia un miros amărui de frunză moartă și-n razele galbene, electrice, se vedeau pînze uriașe de paianjen, rămase de cu vară. Nu plouase de mult. Era o toamnă seacă, patetică, cu zile fierbinți, scurte, vreme de mers la moșii, la vînători, sau la crame. „Ce s-a-ntîmplat ? Tot nu mi-ai spus.“ „Regele Alexandru al Iugoslaviei și Louis Barthou au fost uciși la Marsilia.“ Evelyne, grizată, îl privea aiurită. „Și ce legătură are asta cu noi ?“ „Deocamdată nu-mi dau seama, poate mai tîrziu o să înțelegem ceva din ce s-a-ntîmplat astăzi. *I'am sick to beath.*“ A doua zi, pe la prînz, se afla la Capșa cînd îl văzuse izbucnind dintre perdelele fluturînde pe Pavel Candrea. Agitațiile care tipăriseră știrea de dimineață. Localul era aproape pustiu. Pe o vreme ca asta lumea stătea în grădini. Ionescu-Tismana se prefăcuse că nu-l vede, dar ziaristul plonjase spre masa lui. „Am onoarea, domnule Tismana, ce spuneți de aceste frumoase lucruri din ziare ?“ „A, domnule Candrea, tot agitat, tot agitat ?“ „Pe dumneavoastră nu vă turbură nimic, domnule ministru ?“ „Pierre Laval în biroul lui Vergenes ?“ „Și ce-ai vrea să fac, domnule Pandrea ? Să mă duc să-l omor ? Sunt un nenorocit de subsecretar de stat, într-o țară balcanică...“ „Și eu un biet țucălar de redacție de pe strada Sărindar, nu-i așa ? Asta vrei să zici, domnule Tismana ? Dar crezi că este suficient să ne cîinăm ?“ „După dumneata, ar trebui să sunăm mobilizarea. Spune-mi mai bine ce vrei să bei ?“ „Nu vreau să beau nimic. Umblu de-azi-dimineață prin oraș și toată lumea mă temperează ca și dumneata. Suferim de indolență, suntem niște paralitici, domnule Tismana ! Auzi, Pierre Laval, prim-ministru. Știi ce spune Titulescu despre el ? : un rîndaș îngrozitor ce va lua locul tradiționalului jocheu de rasă, la care Franța, acest

pursînge, are dreptul !“ „Vorbe, vorbe, domnule Candrea ! Cuvinte, domnule Candrea ! Suferim de prea multe cuvinte...”

Și într-adevăr, toate aceste evenimente care se succedau cu o repeziciune ce nu mai putea fi frînată nu-i creau încă lui Ionescu-Tismana sentimentul primejdiei. În România evenimentele nu căpătaseră proporțiile reale. Ele rămîneau niște fapte diverse întîmplate altora, ziarele se vindeau mai bine pentru că reportajele atentatelor atrăgeau publicul, așa încît la viitoarea întîlnire cu Anatol Dumitrescu nu avea febricitatea acestuia. Diplomatul sosise în țară într-o scurtă misiune ; părea mai întunecat. Calmul său, care era al meseriei ce o exercita, începea să se piardă. Trăsăturile i se aspriseră ; surîsul nu mai avea îngăduința de mai de mult. Povestea lucrurile cu aerul că nu participase la ele, dar că le îngăduia greu. „Ce mai e în lume ?“ îl întrebase Tismana. „Ce să fie ? Austria are un nou președinte : Schuschnigg.“ „Și ăsta cum este ?“ „Herriot a zis cel mai bine despre el că face impresia unui președinte de Consiliu pe strapontină.“ „Și altceva ?“ „Altceva, doamna Tabouis povestește celor ce vor s-o asculte că l-a văzut la Kremlin pe Budionnii dansînd căzăceasca la ordinul lui Stalin.“ „Era un spectacol de văzut ! Ei bine, pentru asta o invidiez pe doamna Tabouis ! Și alte lucruri ?“ „Alte lucruri : îți recomand un articol al lui Léon Daudet care cere desființarea Ligii Națiunilor ! Ce spui ?“ „Dumneata, ca om care lucrezi acolo, sigur că ești afectat și te-nțeleg. Dar dacă ne-am lua după tot ce scrie în ziare, unde-am ajunge ?“ „Chiar nu vrei să înțelegi nimic, domnule Tismana ?“ Subsecretarul de stat îl privise cu atenție. „Am impresia că te-ai îmbolnăvit de nervi. Aerul Genevei nu-ți mai priește. Ce se-ntîmplă cu voi acolo ? Chiar crezi că de mentului ăstuia n-o să i se facă frică niciodată ?“ „Cum o să i se facă frică ? Mussolini strigă la Roma că Etiopia este a Italiei și Marea Britanie declară că va încheia un acord cu ducele. E începutul sfîrșitului.“

Anul 1936 fusese un an bun pentru afaceri ; treburile mergeau minunat : o prosperitate nemaivăzută se simțea în toate domeniile ; milioanele curgeau în buzunarele celor care știau să le agonisească, deși, la o citire mai atentă

a ziarelor, existau semne neliniștitoare : cu un an în urmă avuse loc greva metalurgiștilor de la fabrica *Haug* și greva celor 2 000 de mineri de la Anina, în martie a aceluiași an o grevă se declanșase la Buhuși, la fabrica de postav. Dar totul se ștersese în suita de evenimente mai mari sau mai mărunte pe care timpul le înghite nemilos ; la Hunedoara se construise o oțelărie cu cuptoare Siemens Martin pentru producția anuală de 100 000 de tone, de care presa făcea foarte mare mare caz ; la București, începuse ridicarea noului palat regal. Ionescu-Tismana era mai curînd interesat de cancanurile în legătură cu Lupeasca și regele Carol. O atmosferă voioasă se instaura pe nevăgăte de seamă și, dacă se gîndea bine, îngrijorarea celor din afară i se părea exagerată. În definitiv, lupii ăștia flămînzi or să muște ce-or să muște pînă ce s-or sătura și pe urmă o să fie iar pace, fiecare își va vedea de treaba lui ; lui îi mergea bine pe toate planurile. Pe vremea aceea trăia cu o profesoară de matematică, lucrul exotic în palmaresul său destul de agitat ; o femeie foarte amuzantă, pe care o vedea de două ori pe săptămînă și despre care Evelyne nu aflase decît peste doi ani deși mirosise că iar are o „partidă“, cum spunea ea, el resemnîndu-se să se mire ipocrit ca totdeauna : „Da de unde ai mai scos-o, dragă, și pe asta ? Ce *partidă* ? Nu-mi vād capul de atîtea treburi, voi, femeile, sunteți nebune ! Cum e omul puțin mai bine dispus, gata, îl suspectați. Află că joc tenis cu Take Karaulis, campionul ăla, și asta mi-a făcut silueta pe care o vezi.“ „Așa-i zice acuma ? Take Karaulis cu fustă, poartă *tutu*, dragă ? De cînd au lăsat tenismenii pantalonii ?“ Cîștigase tocmai o sumă foarte mare din vinderea unor acțiuni din petrol și achiziționase ceva în oțel. Nu era priceput în afaceri, dar avea oamenii lui care-l jecmăneau și-i lăsau destul pe masă. Îi teroriza, dar aceia se prefăceau că-l cred și el era fericit ; totul se petrecea ca-ntr-un joc : dimineața, veneau secretarii cu cifrele de la bursă, cu sumele acțiunilor în creștere sau în scădere, subliniate cu diferite cerneluri. Era o plăcere să calculezi devizele acordate de BNR sau cele obținute la libera negociere, cît despre procedeele așa-numit obscure, asta era treaba misiților, a interpușilor, a chibiților săi. Aici intrau transferurile ilegale de valută, eva-

ziunile la impozite, ilegalitățile făcute cu litera legii în dreapta, dar, oricum, totul era fermecător. Îl chemase la ordine și pe Raul, însă bețivanul de frate-său refuzase de la început ideea de a face speculații de bursă : „Ascultă, Puiule, tu mă crezi idiot pe mine ? Ca să joci la bursă îți trebuie timp, dragă. Nu-s făcut pentru așa ceva.“ „Dar să nu vii mâine poimâine la mine, să-mi reproșezi — așa cum faci tu totdeauna — că te speculez, că te-am sărăcit etc., etc.“ „N-ai nici o grijă că n-ai să scapi așa de ușor. Dacă am să falimentez vreodată ai să mă găsești la ușă, sunt doar fratele tău, n-ai tu inima aia să te faci că nu mai mă cunoști.“ „De, *qui choisit prend souvent le pire* !“ „Nu-mi duce grija. Să știi că e mai amuzant să stai în cabinete. Dacă n-aș fi atât de leneș, aș scrie niște memorii ca Saint-Simon, de aș trăsnii lumea ! Tu lucrezi ca un miner în conturile tale bancare ; ești o cîrțiță, Puiule, ascultă la mine ! Două ceasuri de stat în anticamera suveranului, și te-ai amuza de o mie de ori mai mult ca la bursă.“ „Poah ! Anticamera suveranului ! N-ai pătruns tu niciodată acolo ! Cel care deschide ușile este un șambelan, iar cel care întocmește listele de audiențe se numește Puiu Dumitrescu. Tu ești un țuțăr, asta ești ! Ce-i drept, ții un țucal de aur, dar tot țucal se numește !“ „Te-ai deșteptat ! iată limbajul celor cărora le merge din plin. Să-mi spui și mie cînd ai să ajungi la un miliard, ca domnul Malaxa, ca să te felicit.“ Relațiile lor se deteriorau și se îmbunătățeau după umorile lui Raul. Tismana îi achita notele de plată de la *Continental* sau de la *Athénée Palace*, sosite mereu pe adresa lui, protestînd și amenințîndu-i pe cei care le prezentau să sunt ultimele. Dar aceia știau că nu este așa și subsecretarul de stat suporta invectivele Evelyni : „Ar trebui să-l mai frînezi, o să te ruineze. E un depravat. Unde-o s-ajungă ?“ „În definitiv, plătesc tot din banii lui, spunea cu cinism Tismana. Uîți că i-am furat partea lui de moștenire și că l-am sărăcit ? A știut Varvara Slătineanu ce-a făcut ! Asta era o femeie, nu glumă ! A știut să anticipeze. Închipuie-ți, să-i fi lăsat toți banii și moșiile pe mina lui ! Pînă acum s-ar fi ales praful de toate și tot la ușa mea ar fi venit !“ Dar evenimentele internaționale nu erau deloc mulțumitoare.

Trupele germane intraseră în Renania. La Londra ziarele căutau să-l scuze pe Hitler. Unul dintre ele relatase reflecția plină de îngrijorare a unui bancher din City : „Nu-mai să nu se întâmple ca vreun locotenent francez să comită vreo imprudență la frontieră !” Tratatul de la Locarno fusese călcat în picioare. Pavel Candrea, pe unde-l apuca, îl acosta : „Ei, ce spui, domnule Tismana ? Unde se vor opri ?” „Dumnezeu știe, domnule Candrea ! Dar ce putem face ?” „Ce putem face ? M-am întâlnit alaltăieri cu Anatol Dumitrescu, a venit de la Geneva. Un fotograf ungur s-a-mpușcat în plină ședință la galerie, ca să atragă atenția Ligii Națiunilor. Asta nu-ți spune nimic, domnule Tismana ?” „Îmi spune, domnule Candrea, dar eu sunt un nenorocit de tehnician, o repet la toată lumea”. „Merci ! Dar de Greizer ai auzit ?” „Asta cine mai e ?” „Președintele senatului din Danzig care a fost trimis de Hitler ca să revendice pentru Germania acest oraș.” „Cum, vor și Danzigul ? Li l-au dat ?” „Încă nu, dar nu mai e mult pînă atunci.” „Și Liga Națiunilor ce-a făcut ?” „Bineînțeles că a protestat.” „Și domnul Greizer ?” „Domnul Greizer a afirmat că de mult ar fi trebuit să vină mitralierele germane să facă ordine la Liga Națiunilor.” „Nu l-au huiduit ?” „Ba da, numai că el le-a strigat la toți : *Dreck ! Dreck ! Dreck !*” „Frumoase lucruri se mai întâmplă la Liga Națiunilor, ce să spun !” Și cu asta uitase totul în ziua aceea pentru că avea o întâlnire cu profesoara de matematică. A, interesantă persoană : înaltă, athletică, fostă săritoare în înălțime la ANEF, cu un trup pietros, bine făcut, cu o vulgaritate plăcută, una din acele femei care în intimitate vorbesc birjărește, creînd senzația de emancipare și pe care în alte locuri n-ai crede-o capabilă de așa ceva, pentru că în societate afeșta totdeauna o răceală savantă legată de meseria ei, a cifrelor și a abstracțiunilor geometrice ; ea, această femeie, cu un nume vulgar : Lili, imposibil de pronunțat, chiar cînd voia să-și amintească de ea, probabil de la Elvira sau Lillian, cum încercase s-o boteze de cîteva ori, stîrnindu-i protestele : „Uite ce e, ministrule, eu te bag în p... mă-ti dacă mă mai strigi altfel decît m-a botezat nași-meu, Lili mă cheamă, Lili să-mi zici ; dacă nu-ți place, caută o amantă din Calea Victoriei” (fuma șaiszeci de țigări Mără-

„Sești pe zi ; avea o voce dogită de bas, dar și un haz al ei care-l distra pe Tismana — nu întreba niciodată de ce le plac bărbaților anumite femei) ; bea cu ea în cârciumi periferice, punîndu-i pe țigani să-i cînte la masă, să-i joace geamparalele și să vorbească țigănește, ea știind cîteva fraze pe care le rostea cu o plăcere indicibilă ; fapte care-l oripilau pe Tismana, dar asta intra în repertoriu ; trebuia să suporte. O certa din cînd în cînd. „Uite ce e, draga mea, nu înțeleg de ce îți plac ție tavernele astea, țiganii și toată drojdia asta ? Uiți că sunt un demnitar al statului și că mă poate vedea cineva...” „Dacă nu-ți place, pașol ! Am 22 de ani, aș putea să-ți fiu fiică, fac destul că te-accept.” „N-ai să spui că mă crezi un ramolit bătrîn ?” „A, nu spun asta, dar aș putea, de pildă, să trăiesc cu un ministru tînăr, chiar un șef de departament, nu ca tine, subsecretar.” Știa să lovească cu precizie. El înghițea greu astfel de observații, dar pe atunci îl amuza femeia sportivă care putea să predea geometria analitică în dimineața următoare, după ce ajungea beată-moartă acasă la ea, undeva, pe Dristorului, într-o casă bătrînească, moștenită de la părinți, în care locuia cu niște frați, onorabili și ei, unul doctor și celălalt — dirijor la Filarmonică, care treceau cu discreție peste scandalurile stîrnite de această zurbagioaică focoasă. Trăise vreo opt luni de zile cu ea și se despărțiseră pe neașteptate pentru că el trebuise să lipsească cîteva luni din țară și ea-i declarase limpede că nu-l așteaptă, să nu-și facă nici o iluzie. Și, într-adevăr, cînd se întorsese, o găsisse măritată cu un profesor de latină, întemeind una dintre cele mai durabile căsnicii despre care auzise vreodată, lucru care-l uluia și acum, după trecerea multor ani. Dar astea erau aspectele periferice ale existenței sale. Acasă, Evelynne, practică, cum sunt toate femeile, îl întrebaseră de cîteva ori : „Spune-mi, Puiule, dar tu nu-ți iei măsurile tale de precauție ? Lumea vorbește că vom avea în curînd război. Ce-nțelegi să faci pentru noi amîndoi ?” „Avem destui bani ; am depus ceva și în streinătate ; să n-ai nici o grijă : am să depun masiv în Elveția.” „Bine, asta știam eu, dar ce facem cu restul ?” „Restul, văzînd și făcînd.”

În septembrie 1936, Candrea îl întâlnise la Parlament. Pe sălile reci forfotea o mulțime agitată. Era destul de cald ; afară stropitorile udau bulevardele, lumea încă mergea la ștrand, dar aici deputații, în costume închise și cu cravată la gât, își făceau vînt cu ziarele, șușotind plictisiți, fără să acorde atenție raporturilor care se succedau la tribună. În pauză, ziaristul îl acostase la bufet. „Ce faceți, domnule ministru ? Sănătos, voinic ?“ „Pe aici, cu treburile.“ „Dumneata ? Nu ne-am văzut de multă vreme ! Mi se pare că ai fost la Berlin, la Jocurile Olimpice.“ „Da, era numai lume bună, regele Bulgariei, Prințul de Piemont, Maria de Savoya, prinții moștenitori ai Suediei și Greciei. Nu puteam să lipsesc.“ „Cum a fost ?“ „A, după cunoscutul ceremonial, jocurile s-au deschis cu un cor uriaș care a intonat un imn scris de Richard Strauss. Cinic, cum e, Hitler a lăsat să zboare cîteva mii de porumbei deasupra stadionului. Era un spectacol. Goebbels a oferit după aceea un supeu pentru o mie de persoane în Insula Păunilor. Era feeric, drept să spun. Imbecilii ăștia au gustul spectacolului. Făcuseră din fiecare arbore un candelabru viu. Fete în costume *Renaissance*, purtau făclii ; poduri de vase, toată recuzita. S-au tras focuri de artificii. Ribbentrop, care abia fusese numit ambasador la Londra, a dat și el un banchet pentru 700 de persoane. S-a servit *Pommery*.“ „Și cu ideologia cum mai stai ?“ „Cu ideologia, ca ideologia, dar acuma vor pune politica în mers. Urmează, probabil, Cehoslovacia, Polonia, dacă nu cumva ne-veni și nouă rîndul. Sunt semne. Hitler a declarat că se va împăca cu biserica. Dar asta nu-l va împiedica să extirpe creștinismul din Germania.“ „De ce ? El crede că nu pot fi germani și creștini în același timp ?“ „Se pare că da.“ Ionescu-Tismana îl privise. Ziaristul mai slăbisc. „Se jigărise“, cum spunea chiar el, tot alergînd prin Europa, de la un cocteil la altul. „Domnule Candrea, îl întrebasese atunci secretarul de stat cu o curiozitate care abia se năștea. Ai reușit să mă intrigi. Spune-mi cum arată acest domn Adolf ?“ „A, are o simplitate impusă. Totul e studiat. Un veston civil pe care nu-l schimbă niciodată, pantalonul de uniformă al partidului, nu poartă pălărie ; cînd plouă, are un impermeabil banal, se așează mereu lângă șofer cînd călătorește, ceea ce mi se pare de

prost gust. La masă, din spusele intimilor, are un menu invariabil : o supă, un fel de carne cu o glazură de legume și prăjituri, mănincă enorm dulciuri, ca damele ; ăsta trebuie să fi fost pederast în tinerețele lui. Servește bere mesenilor și el bea sirop. Se-nconjură de vedete de film. E infantil, ți-o spun eu, îi plac filmele cu *cow-boy* și cu gangsteri. Am participat și eu la o masă ca asta, ce-i drept cam în coada mesei ; dar știi că am un ochi care nu iartă ; era de față și prințul August Wilhelm de Prusia, care e nazist convins.“ „Și, și ?“ se interesa Tismana molfăind caviarul cu poftă. „Și, ce să spun, domnule ministru ? Cancelarul tăcea-mut, pînă n-apuca să se-nfurie de-un amănunt, pentru că atunci începea o tiradă tunătoare, ridica vocea și debitul i se precipita. Am impresia că e imposibil să ai o conversație normală cu el. Elocvența nu e darul lui natural. Are o absență totală de humor și de veselie ; cînd ride parcă te insultă. E tot timpul la pîndă, încordat. Ar trebui să facă gandhism. Cel puțin cînd l-am auzit eu, promitea o invazie în America latină, deși n-a uitat nici Africa fostelor colonii. Despre americani spune că nu sunt soldați și-i consideră incapabili militar. Dar dacă paranoicul ar fi singurul care să gîndească astfel, ar fi bine. Ar fi trebuit, domnule Tismana, să-l auzi și pe Goering, și ăsta-i o persoană !“ „Ei, cum ?“ „De pildă, mareșalul aviației spune că n-are conștiință, conștiința lui se cheamă Adolf Hitler. Interogat de mine dacă nu crede că noua doctrină propovăduiește barbaria, mi-a răspuns deschis : «Da domnule, suntem barbari, dacă vrei să știi. E un titlu de onoare. Noi vom întineri lumea, care-i aproape de sfîrșitul ei. Singura noastră menire e de a o răsturna. Numai cruzimea și brutalitatea impun. Omul de pe stradă nu respectă decît forța și sălbăticia. Oamenii au nevoie de frică. Spaima-i ușurează.»“ „Erau, de fapt, vorbele Fűhrerului. Ei repetă ca niște papagali cuvintele lui. Odată, la Potsdam sau nu știu unde, a urlat o jumătate de zi între făclii și diagonale : Masele au nevoie să tremure. Noi nu vom transforma lagărele de concentrare în pensiuni de familie. Teroarea-i arma politică cea mai importantă și nu mă voi servi de ea numai pentru că șochează pe cîțiva burghezi imbecili.“ Pavel Candrea privise în jurul lui la mulțimea de dem-

nitari nădușiți, în haine închise, la plastroanele lor lustruite, la manșetele închise cu butoni de aur : „Aștia știi ? Aștia citesc ziare ? De ce nu le spui toate astea, domnule Tismana ? De ce nu le repeți ce-ți zic eu de cîțiva ani de zile ?“ Subsecretarul de stat se ștergea cu un șervet de olandă la gură și bea apă minerală. „Ei, domnule Candrea, nimănui nu-i convine să asculte ceea ce spui dumneata.“ „Dar războiul e mai aproape ca oricînd și dumneavoastră nu vă dați seama. Războiul a început de mult.“ „Dar pactele pe care Hitler le imaginează și pe care dorește să le vadă semnate ce sunt ?“ „A, cinism ! escrocherie ! Odată i-a spus unui apropiat al lui : dacă vom respecta scrupulos tot ceea ce semnăm, unde vom ajunge ? Eu sunt gata să jur strîmb de șase ori pe zi. Ce importanță are asta ? Nu mă opresc la detalii. N-are decît un scop : să distrugă democrația. Deși, dacă mă uit bine în jur : iată democrația (și-i arată pe cei din jur lui Tismana) : această pleavă luxoasă și bășinoasă. Domnule ministru, nu te lua după declarațiile din ziare. Totul a fost spus cu brutalitate și nimeni nu-l crede. Nu e el cel care a declarat : Voi garanta toate frontierele. Voi semna pacte de neagresiune și pacte de prietenie. Ar fi o copilărie să nu mă servesc de toate acestea numai sub pretext că le voi viola într-o zi, că voi călca în picioare angajamentele cele mai solemne. Știi bine că nu există contracte eterne. Omul scrupulos care-și consultă conștiința înainte de a semna ceva nu e decît un nătărău, să stea departe de politică. Eu sunt gata să semnez orice hîrtie“.

Tismana plecase turburat. Afară, aerul fierbinte apăsa deasupra orașului. Treceau olteni cu coșurile pline de struguri (uite, ținea minte foarte bine acest amănunt) strigînd : Ia tămîioasa, ia tămîioasa ! O mulțime asudată se înghesuia în piața din fața Dealului Mitropoliei. Plecase pe jos ; îl lăsase pe șoferul Costache să-și ducă mașina la garaj. Avea nevoie de aer. Nu știa nici el de ce. O slăbiciune inexplicabilă îl cuprinsese. Ajunsese tîrziu acasă. Evelyne îl întrebasese intrigată : „Ce-i cu tine, arăți prost ?“ „Nimic, am făcut o plimbare mai lungă pe jos și probabil că nu-mi priește.“ „La Parlament ce se mai aude ?“ „Prostii, dragă, ce să se audă ?“

Și drama începuse... În primăvara următoare problema cehoslovacă — Sudeții, Daladier, Bonnet, retracările, concilierile, Chamberlain, Praga cedase fără luptă la 20 septembrie. Tismana se afla peste un an la Paris. Era în luna iulie a lui 1939. Locotenentul Beneș, nepotul președintelui cehoslovac, se aruncase din turnul Eiffel, dar asta nu însemna ca în aceeași zi, la miezul nopții, să nu aibă loc un mare bal dat la ambasada americană de către ambasadorul Bullitt. Iar a treia zi, ambasadorul Angliei, Phipps, avusese 1 800 de invitați la un garden-party. La 4 iulie, ambasadorul Poloniei, Lukasiewicz, avea și el 2 000 de invitați. Era o vară frumoasă. Subsecretarul de stat participase la toate aceste recepții, odată cu delegația ministerială cu care se afla în Paris. Îi văzuse acolo pe Georges Bonnet, pe Halifax și pe Gamelin. Se dansau valsuri și mazurci pe muzică de Chopin și Paul Reynaud declarase: „Dansăm pe un vulcan, dar erupția Vezuviului nu-i nimic față de cataclismul ce se pregătește sub picioarele noastre“.

La întoarcere se opri la Geneva să-l vadă pe Anatol Dumitrescu. Avea câteva zile libere și voia să le folosească. Nu știa bine de ce îl atrage acest oraș cu aerul lui vetust, cu acea pace a grădinilor, dar i-ar fi părut rău să nu vorbească cu diplomatul acela înainte de a se întoarce la București. Îl găsisse pe terasa de la *Bellevue*, inundată de soare, era slăbit, palid, ros de ceva care îl măcina. „Ce-i cu tine?“ „Nimic. Se pare că serbările au luat sfârșit aici. Liga Națiunilor și-a jucat rolul. Tragem obloanele.“ „Chiar așa?“ Anatol Dumitrescu privea bulevărdele dezolante, pustii. Toată lumea era plecată în alte locuri, deși, vara, Geneva era un oraș tot atât de plăcut ca-n alte anotimpuri. „Și ce-ai de gând? Te întorci în țară?“ „Nu, rămân aici.“ Tismana îl privise intrigat. „Cum adică?“ „Foarte bine, rămân aici.“ „Și din ce-ai să trăiești?!“ „Am strâns ceva. O să mai vînd ~~ceva~~, o să mă mut la un hotel mai ieftin și o să aștept sfârșitul comediei. Pe dumneata nu te învidiez. Acolo va fi infernul. A avut dreptate Pavel Candrea. La început îl priveam și eu ca pe-un nebun. Dar era stăpînit de premoniții, ascultă la mine.“ Își strînseseră mîinile după câteva ceasuri și de-atunci nu-l mai văzuse. Iată ce explică de ce a doua zi, după serata de la Mogoșoaia, a

Marthei Bibescu, o căutase înfrigurat pe Diby Necșești, care-i fixase un loc de unde s-o ia cu mașina, plecînd amîndoi în afara Bucureștiului, la un han, pe șoseaua Ploiești. Tot timpul drumului femeia tăcuse, abia stăpînindu-și o nervozitate evidentă.

— Ce s-a-ntîmplat, vrei să-mi spui și mie ?

Stăteau într-o grădină de vară, la o masă așezată sub un șopron de stuf. O grădină cam ordinară, dar care prezenta avantajul de a nu avea clienți și le oferea prilejul de a sta liniștiți de vorbă.

— S-a-ntîmplat că mă aflu într-o mare primejdie.

— Ce vrei să spui ?

Diby își frămînta mînușile subțiri de ață pe care le avea în mînă ; le răsucea și le arunca pe fața de masă, desenînd cu unghiile lăcuite spirale pe pînza apretată.

— Numai tu poți să mă salvezi.

— Nu-nțeleg absolut nimic.

— Ai să-nțelegi numaidecît și-o să te sperii de-a binelea. După cîte știu, îl cunoșteai pe Anatol Dumitrescu.

— Da, și ce-i cu asta ?

— N-ai auzit aseară, s-a sinucis !

— Și dacă ?

— Și dacă ! Înseamnă că în curînd voi avea neplăceri. Probabil că l-au descoperit.

Chelnerul îi întrebase ce doresc. Era un bătrînel gras și asudat, îmbrăcat într-un fel de halat alb care ar fi vrut să arate a smoking și zîmbea ivind un dinte de aur.

— Doamna, domnul ? Cu ce să vă servim ?

Tismana spusese ceva, consultînd distrat lista ce-i fusese întinsă, și-l concediase scurt.

— Diby, despre ce vorbești, fă-mă să pricep ceva. Ce legătură ai tu cu Anatol Dumitrescu ?

— Am, dacă te interesează. Lucrez pentru anglo-americiani.

Tismana o privise uluit. „Ia te uită, cretina dracului, ce-i dă prin cap !“

— Tu și spionaj, ei, asta-i bună ! Ei, nu, că asta-i bună, tu și spionaj !

— Da, da... să știi de la mine. Lucrez pentru cineva din cercul domnului Mihai Antonescu. N-o să-mi spui

că nu știi că la ora asta se duc tratative cu aliații pentru încheierea păcii.

— Ce legătură ai tu cu toate astea ?

— Am. Roger Cantuniari este vărul lui Ică, el m-a racolat. Se pare că totdeauna în astfel de afaceri e nevoie de femei.

Tismana pălise, dar se stăpînise cît putuse. Deci, totul era adevărat, legătura lor continuase. Femeia împărțea patul cu el și cu rugbistul acela. „Strașnic carusel ! Bine le mai stă. Înșelătorul înșelat !” Îi venea să rîdă, dar nu reușise să scoată decît o grimasă.

— Și ce faci tu, mă rog, în această afacere de spionaj ?

— A, te interesează detaliile ? Am uitat că lucrezi în Ministerul de Interne. Probabil că ai să mă arestezi.

Subsecretarul de stat rîsesese mînjește.

— Ei, asta mi-ar mai trebui : să te arestez ! Pur și simplu, vreau să știu ce făceai ca să pot să te-ajut, să te apăr. Deși, la drept vorbind, nu înțeleg de ce omul acela care s-a sinucis la Geneva te-ar putea pune în primejdie.

Chelnerul adusese niște coniac și o gustare care nu arăta prea bine. Dar lor nu le ardea nici de băut, nici de mîncat.

Diby își pierduse parcă tot acel aer straniu al ei, care o făcea altădată atît de frumoasă. Era o biată femeie încolțită. Nimic mai mult.

— Pentru Dumnezeu, vorbește ! o rugă.

— Eu eram cea care ducea corespondența. Eu și cu Roger, cînd el, cînd eu... În ultima vreme, părea foarte neliniștit. Îmi spusese că are impresia că-i filat. Asta înseamnă că și eu am fost urmărită. Și cum nemții sunt aici ca la ei acasă, mă pot trezi arestată într-o noapte.

Tismana își privise ceasornicul de la mînă. Mai puteau să stea o oră împreună. Dar ar fi vrut ca totul să se termine repede. Nu mai avea răbdare. Un dezgust subit îl cuprinsese. „Sunt un bătrîn caraghios, asta e. De fiecare dată mă ambalez și țin la femeile cu care mă culc. Deși e o prostie... A, înțeleg să le părăsesc eu, dar să fiu înșelat de ele, iată ceva stupid și, pe deasupra, și încurcătura asta !” Sigur că avea să apară și el în rapoartele poliției germane. În general, nemții știau cam totul despre toți

demnitarilor : ce avere au, ce studii, ce rude, ce relații, ce vicii, cu cine erau prieteni...

— Spune-mi, deții ceva acte ?

— Da.

— Arde-le, imediat !

— Am și-un cod.

— A, un cod ? Interesant...

Îi venise o idee : „Ar trebui să plusez, ca la pocher.“ În definitiv, Anatol Dumitrescu era mort, n-avea rude, el nu putea să pună în primejdie pe nimeni. Iar de imbecila asta trebuia să scape imediat.

— Știi ce ? Îți dau o șansă, deși n-o meriți : în 24 de ore îți fac un pașaport. Unde-ți convine să pleci ? În Elveția, evident. Ai ceva bani ?

— Da, am un cont deschis. Eram plătită pentru ceea ce făceam. Și, mă rog, ca femeie mă descurc eu.

— Atunci fă-ți bagajele, cel mai târziu mâine seară ia primul tren și pleacă. Însă lasă-mi mie codul și actele. Am nevoie de ele.

Femeia îl privise drept în ochi.

— Ce vrei să faci cu ele ?

— A, nimic. Le închid într-un seif. Atît.

— Ăsta-i prețul pentru pașaportul meu ?

— Dacă vrei să-i spui așa, n-ai decît...

— Dar știi foarte bine că n-am să pot să plec cu balicul ăla de bărbat al meu. Și-atunci ce se va-ntîmpla cu el ?

— N-o să i se-ntîmple nimic, crede-mă. Nu-i responsabil de faptele tale. În justiție răspund numai făptașii.

Dar mai era un lucru pe care Diby nu îndrăznea să-l abordeze. Tismana știa și aștepta răbdător s-o audă.

— Lui Roger nu-i dai un pașaport ?

Bărbatul o plesni peste masă cu o palmă grea care-i înroși obrazul.

— Ăsta-i un semn că m-ai iubit. Am crezut tot timpul că sunt numai un capriciu al tău.

— Acum cînd ai aflat că nu ești un capriciu și că te iubesc ești satisfăcută ? Să știi că imbecilului ăla nu-i dau pașaport. Abia aștept să pună nemții mîna pe el și să-l vîre într-un lagăr.

Diby izbucnise pe neașteptate în ris.

— Ești un mare copil.

— Nu mai rîde atît, că te mai plesnesc o dată.

Dar ea nu încetă să rîdă.

— De ce te hlizești atîta ?

— Pentru că știi că n-ai să capeți actele și codul acela fără să-mi dai pașaport și pentru Roger.

Era adevărat.

Peste două săptămîni îl invitase la Minister pe maiorul von Braun. Acesta, ca totdeauna, proaspăt bărbierit, cu o față lucioasă și ochi rîzători, îl întrebasese curios :

— De ce totul atît de ceremonios, domnule ministru ?

Voia să zică de ce-l chemase aici și nu la el acasă sau nu-l abordase la vreo întrevvedere oficială.

— Pentru că este vorba de o afacere foarte serioasă, domnule maior.

— Ah, so ! Așadar ?

— Așadar, poliția noastră a prins un fir și aș vrea să vă aduc la cunoștință că ceea ce căutați dumneavoastră de cîteva luni, adică acel cod cu care un anume Anatol Dumitrescu corespundea cu un grup de aici din țară se află în mîinile mele.

Subsecretarul de stat trase din sertarul biroului său un exemplar din romanul *Salammbô* de Flaubert, tipărit la casa de editură *Hachette* în 1935, și-l întinse maiorului care-l foileta rapid, căutînd cu buricele degetelor înțepăturile cu acul de pe anumite pagini. Era exact ceea ce așteptase.

— Vă felicit, domnule Tismana. Aveți o poliție remarcabilă. Poate-mi puteți spune numele persoanelor implicate în această afacere.

Subsecretarul de stat părea că ezită. În cele din urmă, ridică privirile și-l fixă pe celălalt.

— Asta nu intră în obligațiile mele, dar, mă rog, pentru că vă voi cere poate și eu vreodată vreun serviciu, iată că-mi calc peste inimă : este vorba de un grup de simpatizanți ai anglo-americanilor, condus de un anume Roger Cantuniari, pe care l-am arestat (nu mințea ; îi dăduse pașaportul lui lui Diby Necșești, dar telefonase la

graniță ca individul să fie reținut ; era o ultimă și teribilă răzbunare pentru infidelitățile femeii...)

Maiorul nu părea mulțumit de ceea ce afla.

— Domnule Tismana, poate nu cunoașteți obiectivele acestei afaceri ?

— Ba le cunosc foarte bine, domnule von Braun. Era vorba de niște tratative de încheiere a păcii. Dar, bineînțeles că oamenii pe care scontau acești aventurieri nu le dădeau o mare importanță. Acest Cantuniar, deși legat de cele mai bune familii românești, e un puștan ; o făcea pe marele spion. Dar astea-s copilării. Să-nțepi două cărți cu acul, asta făceam noi la cercetășie, domnule maior. Metodele lordului Powell... Cred că nu sunteți atît de îngrijorați de acțiunea lor.

Blufa cu singe rece, dar era singura metodă de a-l apăra pe Mihai Antonescu cu care era prieten. O prietenie discretă, de demult, cultivată cu atenție și iată că acest lucru îi folosise.

Von Braun îl privea cu o răceală ironică.

— Domnule ministru, într-un fel vă înțeleg, aveți superiori pe care vreți să-i apărați, dar să știți că și noi suntem foarte bine informați.

— Ce vreți să spuneți ?

— Vreau să spun că lucrurile merg mai sus, mult mai sus. Există oameni în guvernul dumneavoastră care vor să-ntoarcă orientarea politică a României, or asta Germania nu va permite.

Tismana se ridicase în picioare.

— Domnule maior, să știți că în guvernul Antonescu nu există trădători. Am onoarea ! Și-i întinsese mîna. (În stenograma interogării acuzatului Mihai Antonescu din a treia sau a patra zi a procesului lui Antonescu, se găsesc cîteva detalii care n-ar fi lipsite de interes în stabilirea adevărului și pe care cititorul nostru ar trebui să le cunoască :

Acuzatul Mihai Antonescu : Domnule președinte, partidele politice au sprijinit guvernarea mareșalului Antonescu : n-au sprijinit-o însă pe față, pentru că regimul mareșalului Antonescu nu era un regim politic de oameni cari își menajau cariera politică, așa cum făceau cei care se găseau în partide. Cei din partide erau preocupați să-și

menajeze viitorul politic sau să aștepte ceasuri cînd situația politică le îngăduia o activitate lipsită de orișice fel de riscuri. În perioada 1940—1944, s-a dat mareșalului Antonescu un concurs de fapt, începînd de la constituirea guvernului din 6 septembrie și pînă în ultimul moment. La 6 septembrie, în momentul constituirii — domnul mareșal Antonescu a spus ieri — i-a dat o colaborare directă domnul Dinu Brătianu, prin miniștrii liberali care au participat la guvern : domnii Crețeanu, Ottulescu și Leon. Domnul Dinu Brătianu a considerat că această participare este tot o expresie liberală. N-a mai considerat însă același lucru la 23 August 1944.

Președintele : Dumneavoastră ați considerat-o ca o expresie liberală ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Partidul liberal și-a dat contribuția cu cîțiva miniștri. Partidul național-țărănesc, la început, n-a dat decît pe domnul D. Gerota, care a fost secretar general la departamentul Justiției.

Președintele : Dar ulterior ?

Acuzatul Mihai Antonescu : După aceea au mai intrat și alți membri din cele două partide în guvern, iar colaborarea aceasta de fapt, acțiunea aceasta de legătură cu regimul mareșalului Antonescu dintre partidul național-țărănesc și partidul național-liberal a fost statornică, în sensul că erau totdeauna informați, fie de domnul mareșal Antonescu, fie de mine, de toată acțiunea diplomatică dusă.

Președintele : De dumneavoastră direct !

Acuzatul Mihai Antonescu : Direct !

Președintele : Pe cine informați dumneavoastră ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Eu am informat de foarte multe ori pe domnul Maniu : de cîteva ori pe domnul Dinu Brătianu și de multe ori pe domnul Gheorghe Brătianu.

Pe domnul Iuliu Maniu l-am informat, l-am ținut în curent, domnule președinte, de toată acțiunea diplomatică pe care am dus-o pînă în 1944. Aș putea — dacă n-ar face obiectul unor chestiuni speciale — să vă spun mai mult decît atît : că în momentul cînd negociam armistițiul — pentru că și eu am negociat armistițiul — și chiar în momentul cînd domnul Maniu a trimis pe domnul Știrbey

ca să negocieze armistițiul în numele opoziției, tot eu l-am sprijinit cu aprobarea plecării, după aprobarea dată de domnul mareșal. [...]

Președintele : La 23 August ați participat la Consiliul de la Snagov ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Da.

Președintele : S-a pus acolo problema continuării războiului ?

Acuzatul Mihai Antonescu : La începutul Consiliului de Miniștri s-au discutat diferite probleme curente. După aceea a venit domnul Gheorghe Brătianu. Domnia-sa a venit la mine — cu voia domnului mareșal Antonescu, rectific ceea ce domnia-sa a spus ieri — nu întâmplător, ci într-o misiune specială. Mă găseam și eu în Consiliul de Miniștri, când am fost anunțat că a venit domnul Gheorghe Brătianu, la locul unde se ținea Consiliul de Miniștri. Atunci m-am dus și am vorbit cu domnul Gheorghe Brătianu, care mi-a spus că vine de la o întâlnire a domnilor Maniu și Dinu Brătianu și că aceștia ar fi fost de acord cu domnul Mareșal Antonescu să încheie armistițiul și că venise ca să solicite și să determine pe domnul mareșal Antonescu să primească acest lucru. Domnul mareșal a ieșit din Consiliul de Miniștri, a discutat cu domnul Gh. Brătianu rațiunile sale de întârziere și i-a cerut o scrisoare în legătură cu condițiunile pe care le cerea domnul Mareșal Antonescu privitor la încheierea armistițiului. Domnul Gheorghe Brătianu a plecat după aceea, domnul Mareșal a intrat în Consiliul de Miniștri și s-au discutat unele chestiuni militare, după cum explica ieri domnul Mareșal Antonescu, în legătură cu o eventuală retragere...

Președintele : În ceea ce privește bunurile găsite la dumneavoastră la 23 August — bunuri de mare valoare — cum vă explicați existența lor, din ce fonduri proveneau ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Domnule Președinte, la 23 August, în casele de fier de la locurile unde locuiam eu se găseau foarte multe devize. Sumele care se găseau în casele de fier, atât la Snagov, cât și la Butimanu, toate sumele care au fost găsite nu-mi aparțin mie, ci sunt banii

Statului, sunt banii Ministerului de Externe, sunt fondurile aduse de curieri și primite de mine pentru Ministrul de Externe. Pot să dovedesc lucrul acesta cu mărturia directorului contabil din Ministerul de Externe, cît și cu curierii cari mi-au adus acești bani. Banii dealtfel se găsesc în actele Ministerului de Externe și este ușor de văzut din calcul că toate aceste sume nu-mi aparțin.

Președintele : Dar este normal ca un ban public să se găsească într-o casă particulară ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Atrag atenția că eu eram particular într-o casă publică și că nu erau banii publici în casa unui particular. Eu mă găseam în vilele de la Snagov și Butimanu care erau vile de evacuare ale Statului pentru Guvern, nu erau case particulare ale mele ; iar casele de fier erau tot ale Statului.

Președintele : Dar erau locuințe destinate de Stat pentru uzul dumneavoastră personal.

Acuzatul Mihai Antonescu : Nu, erau vilele în care se întrunea Consiliul de Miniștri și în care erau și birourile.

Președintele : În ceea ce privește fondul Ministerului de Externe din Elveția, în ce scop l-ați creat ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Problema fondului din Elveția are o origină mai depărtată. Fondul a fost creat de către Guvern, după ce la început Banca Națională a României, prin cererea oficială semnată de guvernatorul de atunci, Ottulescu, și, dacă nu mă înșel, și de domnii Stoicescu și Romniceanu — în orice caz, o cerere semnată, îmi aduc aminte cu precizie, de domnii Stoicescu și Romniceanu, — Banca Națională cerea evacuarea tezaurului și lăsa guvernului domnului mareșal Antonescu, căruia îi era adresată această cerere, să ia măsuri în vederea acestei evacuări. Banca Națională, în acest scop, nu a mai adus în țară o parte din aceste fonduri, ci le-a păstrat în Elveția.

Acuzator public Săracu : Cu ce valută erau socotiți acești bani ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Erau în aur și franci elvețieni.

Președintele : În ce scop personal ați întrebuințat din acești bani ?

Acuzatul Mihai Antonescu : Nu am întrebuințat în scop personal și nici nu am ordonat să se întrebuințeze un franc elvețian sau o singură monedă de aur altfel decît pentru interesele Statului și pentru buna lui funcționare.)

De fapt, lucrurile fuseseră mult mai încurcate decît în aparență. În timpul procesului, acuzatul Mihai Antonescu apelase la mărturia lui Tismana. Și acestuia îi convenise treaba, pentru că putea să apară ca unul dintre cei care s-au bătut pentru ca România să iasă din război și nu pentru detaliile afacerilor lui Anatol Dumitrescu tremurase el în timpul dezbaterilor, ci pentru un lucru și mai ascuns pe care nu-l știa nici măcar Evelyne. Lucrase într-adevăr frumos cu nemții, cum își spunea singur. Reușise să îl scoată din cauză pe Mihai Antonescu care, de atunci, devenise mai prevăzător ; pe de altă parte, apăruse în ochii lor ca un apărător al politicii Mareșalului și-l făcuse să înțeleagă pe maiorul von Braun că jucase cu garda închisă și că nu putea fi prins atît de ușor. În fond, partida îi plăcuse : era ca o mare dispută de șah, sacrificase un nebun și salvase regina. Despre sfîrșitul lui Roger Cantuniari puțin îi păsa. Numai că totdeauna amintirea numelui său îl lăsa cu o mare amărăciune. Atunci, în zilele acelea cînd îl pusese pe inspectorul șef Mizdrache să-i procure discret un pașaport în alb pentru Diby Necșești, senzația că este un om sfîrșit nu-l părăsise. „Poți să ratezi în politică, în afaceri, asta mai are leac. Te redresezi din mers, dai altă lovitură, aștepți o conjunctură bună ca să-ți atingi țelul propus, dar să te joace pe degete o femeie ca asta tot timpul și s-o crezi, s-o simți vibrînd toată sub tine, în acele momente cînd nimeni nu se poate preface, să-i ascuți micile țipete și dezmierdări, să te crezi un bărbat care reușește să facă fericită o femeie, să-î ascuți jurămintele, și ea să facă același lucru cu un tînar frumos, athletic, pe care-l văzuse de multe ori pe stadion, alergînd ca un zeu spre buturile adversarilor, aclamat de mulțimea dezlănțuită, iată ceva greu de suportat, viața-și rîdea de el. Diby și Roger Cantuniari erau făcuți unul pentru altul. Și-i amintea dansînd pe terasa de la

palatul Mogoșoaia, în acea obscuritate complice, a vechii serate, cînd rugbistul o cunoscuse probabil, pe urmă de fuga aceea la mare atît de romanțioasă, care-l chinuise o vară întreagă și îl făcuse să plece în streinătate, ros de o gelozie cumplită cum nici în tinerețe nu simțise. Totul fusese prea amar, plata prea mare. Era un ratat sentimental și simțise că ceva moare în el, o ultimă urmă de tinerețe, o undă care-i dădea mereu impresia de proșpețime, de inteligență, de om care va fi sufletește totdeauna un adolescent, dar, vai ! cît se înșelase ! Fusese perioada cea mai grea din viața lui, cînd numai amintirea cacialmalei pe care o trăsese maiorului von Braun îi mai dădea o mică satisfacție. „A, voi, ticăloșilor, nemțoteilor, care vă erijați în judecătorii nemiloși ai lumii întregi, vouă nimeni să nu vi se împotrivească ! Voi sunteți regii lumii acesteia, ticăloșilor ! Voi vreți să duceți la ștreang pe cît mai mulți...” Atunci simțise cum se apropie mai mult de Armand, care-l ajutase, de fapt, în toată operația aceea delicată de intoxicare a serviciilor nemțești de informații. Secretarul lui îi spusese că pînă și Gerda Hoffmann, care-i adusese, în sfîrșit, de la Berlin un contract pentru turnarea unui film (pe care el îl refuzase, bineînțeles, spunîndu-i femeii că bănuise că totul fusese o glumă, nu-i așa ?), se interesa de această încurcată afacere cu o lăcomie de a afla adevărul care-l pune pe gînduri pe Tismana. Dar situația lui oficială, lipsa de posibilitate de a se amesteca în încurcatele și secretele afaceri ale ministerului în care lucra îl apăsase pe subsecretarul de stat. Într-o seară, urcase cu o sticlă de whisky în odaia de sus a lui Armand din donjonul casei din Aleea Alexandru. Era trecut de miezul nopții. Afară băteau nemilos palele unei ploii în geamurile cu perdelele trase. Era o vreme apăsătoare, și Tismana se simțea însingurat și nu mai putuse să rabde toate aluziile ironice ale Evelynei care, de la plecarea lui Diby Necșești, îl toca pe centimetrul patrat : „Ce ești atît de caciolit, Puiule ? Ți-a plecat dama ? Probabil că acum se află pe undeva, prin Panama. A găsit ea un om cu bani, n-ai grijă. Și zici că făcea spionaj ? Tîrfele astea se gîndesc la toate, la ziua de miine, la răspunderi, la cîte și mai cîte... A plecat la

vreme, te rog să mă crezi. Dacă am fi deștepti, am șterge-o și noi, ascultă la mine.“ La asta se gîndea Evelyne, cum s-o șteargă. Dar el încă nu jucase toate cărțile ; altceva îl rodea ; eșecul acela sentimental. Iată ce-l mîna pe scări în odaia lui Armand. Acesta încă nu se culcase. Citea o carte pe care o aruncase pe patul îngust pe care dormea. Și în clipa aceea Tismana realizase că omul acesta își împăturise toate lucrurile pe-un scaun așezat la căpătii, ca un soldat sau ca un om care făcuse pușcărie. Amănuntul îl izbise dintr-odată. Așa își așează hainele oamenii care n-au timp de pierdut, pedanții sau cei care vor să fugă într-un minut dintr-o încăpere. Și, pentru prima oară, o bănuială vagă deocamdată, dar care cu timpul se accentuase, se ivise pe neașteptate în conștiința lui. Îl privise lung, bănuitor. Celălalt simțise, dar para extraordinar.

— Ce s-a-ntîmplat, domnule ministru, nu vă e somn, nu-i așa ? Știu eu ce vă lipsește...

Tismana trăsese un taburet și se așezase pe el, făcîndu-i semn să aducă două pahare. Era îmbrăcat în halatul lui vișiniu, de mătase chinezească, cu păuni.

— Acum știi totul despre mine, Armand. Chestiunea asta cu Diby Necșești, pentru tine care ești un băiat inteligent, a fost ca citirea unei scrisori confidențiale. Știi despre ce vorbesc acum ?

— Da.

— Și ce-nțelegi să faci ?

— Absolut nimic. Sunt un om loial, care știe să tacă. Despre treaba asta nu trebuie să-i vorbiți nici lui Evelyne. Rămîne între noi, bărbații. Afacerea a fost foarte stupidă, dacă mă gîndesc bine. Omul acela care s-a sinucis cu cianură, doamna Tempeanu care patrona pe doamna Necșești, bietul Flaubert amestecat atît de romanțios în niște corespondențe secrete ; totul s-a petrecut ca-ntr-un roman senzațional. Însă trebuie să recunosc că v-ați comportat magistral.

Îl atinsese la coarda lui sensibilă. Tismana se roșise ușor.

— Dă-mi odată paharul ăla de whisky și bea cu mine. Băură.

— Domnule ministru, întrebă Armand, puteţi să mă lămuriţi şi pe mine totuşi ce se-ascunde în dosul acestei afaceri ?

— Care afacere ?

— Afacerea Anatol Dumitrescu. Pentru mine e clar că dincolo de aparenţe există un lucru mult mai interesant de care nu-mi dau seama.

Tismana mai trase cu ochiul o dată spre grămada de haine împăturite, aşezate pe taburetul de la capul patului lui Armand.

— A, e o poveste destul de banală... L-am cunoscut bine pe acest Anatol Dumitrescu. Era un om paşnic, un diplomat de meserie. A putrezit la Liga Naţiunilor, ascultînd discursuri, care mai de care mai anoste. Îl cunosc de cîţiva ani de zile ; ne vedeam des. În 1939, a rămas la Geneva, nu s-a mai întors în ţară, în semn de solidaritate cu Titulescu. Era un om plin de probitate. Cred că a făcut servicii importante ţării, dar nu o spunea niciodată. Nici ceilalţi nu-l prea lăudau. De la el am aflat o mulţime de lucruri. Ar fi trebuit să fi văzut galeria aia de tipi de la Liga Naţiunilor, care mai de care mai idiot. Cel puţin aşa mi se păreau mie. El spunea că nu este adevărat şi că printre ei existau oameni care iubeau cu adevărat libertatea. Numai că, iată, toată şandramaua s-a dărîmat. Atîta timp cît a existat această pavază a democraţiilor, cît era ea de stupidă, a fost indiferent. Pe urmă, probabil că s-a petrecut cu el un lucru care se întîmplă cu toţi oamenii care-i asistă pe muribunzi. A descoperit care era sursa ascunsă a acestei boli a continentului nostru : fascismul. Şi-a-nceput să-i urască pe nemţi, el care nu se angaja în nici o discuţie politică, care nu făcuse parte din nici un partid, ca şi mine. Înainte de a mă-n-toa-
toarce în ţară, în 1939, vara, am trecut prin Geneva, pre-simţind parcă că n-am să-l mai văd. Am stat de vorbă vreo două ceasuri cu el, pe terasa hotelului de lux în care mai locuia încă. Mi-a povestit că îi ajuta pe evreii şi anti-fascişti care fugeau din Germania. Intrase în legătură cu un grup din rezistenţă, care asigura un drum pe graniţă salvînd multă lume din ghiarele lui Hitler. Statutul lui de funcţionar diplomatic îl apăraseră de multe neazuri. Dar după ce nu mai era nimeni, cred că a avut greutăţi cu

poliția elvețiană. Dacă te interesează, habar n-am avut că doamna Necșești făcea parte dintr-o rețea care era legată de cercurile engleze. N-aș putea să joc pe două planuri, te rog să mă crezi, nu e genul meu. Am ajutat-o să plece din motivele pe care le cunoști. De fapt, dacă mă gîndesc bine, probabil că afacerea asta o să-mi aducă multe neplăceri. Nemții nu se vor lăsa ușor. Braun o să sesizeze pe superiorii lui de la Berlin. Aceștia vor atrage atenția Mareșalului sau lui Eugen Cristescu. Dar ce să-ți mai vorbesc despre necazurile mele? Nu-i așa? Fleacuri, o să treacă și războiul ăsta și-o să ne vedem fiecare de treburile lui. M-am săturat. Oricum, să știi că chiar pe un indiferent ca mine gestul lui Anatol Dumitrescu l-a impresionat. Înseamnă că pînă la urmă, totuși, suntem siliți să optăm pentru ceva: pentru o idee. Eu am un fond legitimist, sunt un om al tuturor guvernelor. Miine, dacă pică Mareșalul, va veni altă echipă și probabil că și ea o să aibă nevoie de mine, mă pricep la multe lucruri. Cunosc pe mulți dintre cei care se află acum în opoziție și le-am făcut servicii. Sunt un aranjeur, cum se spune. Dar puțin îmi pasă de eticheta care mi-au pus-o alții (cît se înșela atunci; niciodată n-ar fi bănuir că va face parte din primul pluton de criminali de război). Dar dă-mi paharul ăla cu whisky al tău și mai bea cu mine.

Pe urmă, după ce sorbiseră amîndoi cîte o înghițitură, îl întrebăse:

— Spune-mi, tu chiar ai păscut vacile în America aia de Sud?

— Dar de ce mă-ntrebați?

— Cîteodată mă cred un mare idiot. Mă conduc după instinct, nu după rațiune; în meseria mea asta e o prostie. Port în mine un rest de sentimentalism păgubitor.

Armand băuse dintr-odată paharul său cu whisky, așa cum nu obișnuia.

— Dar de unde v-au venit toate ideile astea?

— Am privit cum ți-ai așezat hainele. Am vizitat multe închisori. Țta este un obicei de soldat sau de fost pușcăriaș. Rămii pentru mine totuși un personaj misterios. Taci, taci, îi făcuse un semn cu mîna, nu protesta. Nu-ți cer să-mi spui nimic. Lasă-mă să ghicesc vreodată

totul. E o perversiune de jucător, nu-mi arăta cartea. Știi pocher ?

— Puțin.

Tismana băuse și el paharul său de whisky și-și turnă din nou.

— Ce vreme-i afară... m-apucă stenahoria. Știi, mă simt foarte bătrîn, Armand. Nu, nu, nu protesta, nu-mi face complimente. Ai să-mi spui că mă țin bine, cu chelia asta a mea, cu silueta pe care o am, cu regimul pe care-l țin, cu tenisul pe care-l joc. Dar nu-i așa... Am suferit un eșec la care mă gîndesc de foarte multă vreme. Am pierdut un lucru pe care cu greu îl voi recîștiga...

— Știu ce vreți să ziceți, dar vă cunosc, domnule ministru. O să vă remontăți. Ascultați la mine. În curînd o să apară iar un diavol mic, cu doi ochi frumoși și niște sîni primăvăratici, și-atunci o să vedem noi...

Ionescu-Tismana surise trist, dînd din cap în semn că înțelege ce i se spunea, dar de fapt nu credea nimic din cele ce auzise...

VII. Batalionul de pedeapsă

FORFOTA GĂRII BUCUREȘTI-TRIAJ SE POTOLEA
terozament
pe la prînz. Toți lucrătorii de la ~~departament~~ și de la magaziiile de *încărcare* și *Descărcare* erau la masă. Rămîneau numai inspectorii de linie, cei de la ace și grupul de comandă aflat într-un mic birou ale cărui ferestre dădeau spre încrengătura de linii pe care așteptau trenurile cu răniți, sosite de pe front (ele, aceste trenuri, erau golite aici pentru a nu demoraliza populația din București) și un lung șir de dube sanitare așteptau la rînd ca să încarce „marfa”; doi cîte doi, soldații oficianți sanitari cărau cu targa pe cei aflați în stare gravă. Un colonel medic, ajutat de doi locotenenți și cîțiva majuri înarmați cu registre, făceau trierea. Răniților li se dădea cîte un talon galben, roșu sau verde, după o inspecție sumară a stării în care se aflau. Cei care aveau cîrje erau conduși către un autobuz rablagit care aștepta și el într-o parte, dincolo de peronul mic al acestei gări pustii. Se schimbau țigări și pachete de mîncare; se făcea bursă neagră cu ruble rusești și lei; se vindea ce voiai și ce nu voiai: lucruri găsite prin ranitele și așa goale ale soldaților; apăreau ca din pămînt femei necunoscute, unele venind aici în fiecare zi ca să-și aștepte fiii răniți ce le scriseseră de pe front; un grup de muieri posomorîte, sărîmâne, cu mîna menghină la gură, ca și cînd ar fi vrut să-și înăbușe un țipăt, cu priviri rele, amenințătoare, privind defilarea plină de gemete a ~~răniților~~ aflați pe tîrgi. Și mereu întrebările, fără sens aproape, despre Gheorghe a lu Radu din Vasilați (Nu-l știți cumva?) sau: „Da' pe Ilie din Rucăr, a lu' Paleacu, de la artilerie, 118 artilerie ?...

— Mă, camarade, mă, ăsta blondu', mă, ăsta cu moț, n-ai auzit, mă, de unu' Gheorghe a Ilenei, de la cavalerie ? A scris că vine luna asta.

Soldații, cu cîte o țigară înfiptă între buze, se strîmbau, dacă mai puteau să se strimbe, aruncînd rotocoale de fum printre buze.

— Luna asta, maică ? Dacă l-ai așteptat toată luna, mai așteaptă-l și luna viitoare, da' tot aici o să te găsească ?

Și rideau ; mai mult un rînjete pe fețele acoperite de o barbă sură sau neagră sau cîrlionțată, din care nu se mai vedea decît un nas ascuțit, de foame, de mizerie, sau o gură smulsă, fără dinți, sau un obraz descojit de aruncătoare de flăcări și mereu aceleași glume cazone, piperate, acel haz de necaz soldătesc :

— Care-ai văzut-o, mă, pe mama ? Da' pe nevastă-mea ? Da aia-i dusă în plăceri cu vecinu'...

Și careva își ținea stomacul cu amîndouă mîinile, ca pe un bagaj ; și altul vomita, și targa se scutura, și cei care-l cărau pe rănit strigau la el cu un dispreț plin de milă :

— Țin-te bine, camarade, că acuș ajungem la spital și te operează doctorii ăia, te cos, te fac ca nou. Ascultă la mine, au mîini de aur. Țin-te bine, nu mai borî...

Și după acel ceas de învălmășeală, femeii amestecate cu surori de caritate, cu cucoane de la *Patronaj* care ofereau răniților bomboane și fotografiile Mariei mareșal-Antonescu cu autograful său și, mai stupid, flori ; după aceea se-auzeau comenzile scurte ale majurilor care cheamau dubele și înjurau pe șoferii care erau nedormiți cu zilele și cu nopțile, cu niște priviri ucigașe, spăimoase, în care frica năștea parcă niște răni vii și o bucurie abia ascunsă care voia să spună : „Bine că noi suntem aicea și vă cărăm pe voi, cei cu mațele-n bandulieră, spartî de obuze, cu cranii despicate, fără picioare, fără mîini“, imaginea vie a războiului, care nu semăna deloc cu fotografiile eroice de soldați spilcuiți care luau cu asalt cazematele ; erau numai jumătăți sau numai sferturi de oameni în care mai pîlpîia o picătură de viață ; un glas abia auzit, un gîlgiit spasmodic, șuierînd într-o beregată atinsă de un brand, sau numai o privire care spunea mai mult decît

orice, o privire rugătoare : „Salvați-mă, mai vreau să trăiesc, atît a mai rămas din mine ; partea asta a mea din trup mai vrea să trăiască“. Şi doamnele acelea rujate, cu obrajiilor proaspeţi şi cuprinse de o veselie isterică şi cite un chicotit, cine ştie de ce iscat, care sărutau pe obraz pe cite-un soldat necunoscut şi-i aşezau la cap pungi cu biscuiţi sau numai o floare palidă, inutilă, continuau să chicotească, indiferente, lîngă ei. Nu lipsea preotul militar, pentru împărtăşirea muribunzilor. Un bărbat gros, înalt, cu o cruce mare pe piept, care agita un mătăuz făcut dintr-un snop de busuioc, pe care-l scălda într-o căldăruşă cu apă sfinţită şi bolborosea cuvinte numai de el auzite şi trecea de la o targă la alta, căutîndu-şi pe cel ce simţea nevoia de mîntuire cum ar fi ales o vită într-un obor. Dar muribunzii nu de preot aveau nevoie, el era mesagerul morţii şi-l urau. Ei, muribunzii, credeau mai mult în bisturiul doctorului decît în flecăreala popească. Şi pe urmă, trenurile acelea, cu podelele încă pline de sînge omenesc, care atrăgeau muştele sosind în roiuri zumzăitoare de pe cîmpurile din jur, însetate, turbate, făcînd aerul amiezii să răsunе ca o lamă sau ca o coardă de contrabas, trenurile acelea cu cruci mari, roşii, desenate în cercuri uriaşe, albe, de vopsea, se retrăgeau somnolent spre liniile periferice şi-n ferestrele negre de zgură ale locomotivelor apăreau ochii funambuleşti ai mecanicilor, numai ochii, văzuţi în nişte feţe negre, uscate, şi ele acoperite de funinginea drumului ; două puncte albe ca nişte ţinte de tir în acel peisaj amorţit al gării de Triaş ; şi ei, mecanicii, se salutau trăgînd de sfoara sirenelor, era un fel de huhuit metalic, răguşit, care aducea cu horcăitul răniţilor ; ceferiştii de la ace picoteau şi ei şi mişcau braţele metalice cu bile negre, unsuroase de atîta fum şi vagoanele treceau scîrţîind şi lăsînd pe pietrişul rambleului dîre subţiri de sînge omenesc, adunat şi scurs printre podelele rare ale vagoanelor de vite în care fuseseră înghesuiţi, claie peste grămadă, cite o sută sau două de soldaţi (trenurile ofiţereşti mergeau la Gara de Nord, totdeauna noaptea, după ora 2, şi erau primite cu fanfare militare care dădeau onorul, şi de familii care ştiau precis cînd soseau acei locotenenţi, căpitani, sau colonei, sau generali, cu mîinile legate în eşarfe negre din mătase, bărbieriţi proas-

păt, ca și cînd veneau de la o paradă, și garda de onoare, surorile de la Crucea roșie, în halate albe, apretate, cu braziere pe stînga, frumoase, bine coafate, dădeau și ele onorul în acea zumzăială aproape fericită). Vagoanele acum goale, părăsite de strigătele omeniești și de acele trupuri horcătoare, repartizate în cine știe ce spitale dispăreau lent în amiaza leșioasă și pe peronul îngust al gării de Triaj rămîneau numai acele 30 sau 40 de femei care dormeau acolo noaptea, dacă nu erau schimbate de alte rude; pe pavajul de ciment, în dosul unei magazii din care, la stîrnirea celui mai mic vînt, izbucnea afară o mălură de cereale vechi, un praf alb de coji, tocat de vechime, așezîndu-se lent peste șinele de tren, panglici metalice sclipind acum în soarele amorțit al amiezii de aprilie, ca niște oglinzi moarte sau ca niște fire de cositor scăpate de cine știe unde sau ca mercurul, cu o licărire oănușie, prelungă, jucînd în oglinzile înșelătoare ale acelei după-amieze ce se instaura deasupra orașului. Totul mirosea a cărbune peste care pompele de aprovizionare cu apă ale stației aruncau din trompele lor de culoarea antracitului șuvoaie gîlgîitoare. Și-atunci, din piatra încinsă, ieșeau aburi ușori care creau un fel de ceață ce estompa siluetele vechii clădiri de cărămidă neagră și ea și siluetele oăferiștilor care mergeau leneș printre linii și fluierau ca la țară pe cîmp. Gara se pustia pentru cîteva ceasuri și femeile mute pînă atunci se întrebau una pe alta :

— Al tău n-a venit, fa ?

— Nt. Da' al tău ?

— Mai văzuși !

— Și-atunci de ce ți-a scris, el cu mînușița lui, că vine ?

— O fi murit, de, și l-or fi lepădat printr-o gară, și-l aștept ca proasta... da' nu se poate, vine el, ascultă la mine : Vasile al meu e fierul dracului.

Și, încet încet, glasurile în care mai rămăsese un pic de speranță se stingeau pe rînd. Femeile scoteau din legăturicile lor mici cîte o bucată de pîine uscată sau vreo bucată de brînză sau de salam, pe care le rumegau ca vitele, îndelung, cu răbdare, ca să țină mai mult și să le facă să uite plictisul orelor care urmau, pentru că, cine mai știa cînd va mai sosi un tren ? Și se priveau pe furis

una pe alta, deși se știau acolo de multe zile, și se strigau pe nume, dar se strigau ca și cînd s-ar fi văzut pentru prima oară, ca și cînd acea durere comună care le lega de micul peron de gară al Triajului le făcea să uite ziua de ieri și ziua de mine și, de fiecare dată, se recunoșteau tîrziu și-și spuneau pe nume cu o familiaritate iscată din acea durere comună care le lega pe toate și le țintuia acolo, pe bucata de ciment a peronului ; și în acea somnolență a vremii izbucnea, pe neașteptate, glasul șefului de gară care exploda pe ușile biroului lui, urlînd în gura mare către subalterni :

— De cîte ori v-am mai spus să nu mai prind muierile astea pe aici ? Ce, gara mea este hotel ? Hai ! ridicați-vă, nenorocitelor, cărați-vă acasă, că acum chem jandarmii să vă ducă la comisariat. Ce-ați înnebunit ? Huideo ! Hai, cărați-vă...

Dar acel glas autoritar și acea proprietate asupra gării „lui“ se stingeau repede și, după acest rond belicos, care le făcea pe femei să se ridice în picioare și să se îndepărteze de micul peron ca și cînd ar fi vrut cu adevărat să părăsească gara de Triaj, dar pe care n-o părăseau, pentru că după 20 de pași se opreau și așteptau ca o turmă, adunate una-ntr-alta, totul reîntra în normal. Grupul lor statuar, imaginea mizeriei, a așteptării și suferinței credea în jurul lor un halou de milă, fără ca ele să spună ceva, fără să plîngă : numai stînd cu micile lor boccele de pînză într-o mină și cu cealaltă, menghină la gura strînsă, cu privirile încărcate de ură, întrebătoare și acuzatoare, pe care ar fi trebuit să le vadă mai-marii războaielor : generali, mareșalii, toți șefii de stat major, comandanții de armate, gînditorii care teoretizaseră luptele, poeții care cîntaseră eroismul și lupta, pentru a se convinge definitiv că exista o singură imagine adevărată a războiului ; acea durere mută distribuită pe atîtea fețe de femei, mame, soții, logodnice sau surori, care așteptau pe cineva venind din neantul frontului, gata să primească jumătatea aceea de trup sau sfertul acela de trup în care mai horeăia o voce sau se mai zbătea sub un cheag de singe viața, puțina viață, o rămășiță de viață. Și ele, acele femei, stăteau acolo pînă începea să se însereze și apoi se apropiau cu pași mici, nevăzuți, cu un mers de furnică, în grup,

Înaintînd ca un miriapod, deodată, în toate direcțiile, dar stringîndu-se unele într-altele, ca ventuza acaparatoare a unei caracatițe și formînd o catapultă umană, lentă, care asedia nepăsarea, nemila acelui șef de gară ce sfîrșea prin a se face că nu le mai vede și le lăsa din nou să doarmă pe pietrele peronului, noaptea; și peste ele, cîteodată, ploua, și nu se mișcau, stăteau ciucite, făcute covrig ca niște ciini și apa le uda, dar erau nemișcate, nu și-ar fi pierdut locul lor pe care-l redobîndiseră, lîngă zidurile negre de cărbune, de care se rezemau sub o streășină îngustă care nu le apăra de bătaia ploii; erau femei de la țară sau mahalagioaice din periferiile Bucureștilor, mame a numeroși copii, cu sîni uscați care crescuseră flăcăi, de 20 de ani, sau de 30 de ani, frumoși, înalți, veseli, care nu se mai întorceau sau se întorceau schilodiți, rupți, fără picioare, fără ochi, fără mîini; și ele ar fi dat nu se știe cit pentru ca să-i mai revadă chiar așa, schilodiți, fără mîini, fără ochi, fără picioare, dar vii; fiii, soții și frații lor, întoarcerea certificînd că scăpaseră definitiv de război, pentru că de invalizi nu are nimeni nevoie pe front și asta însemna că mai aveau un bărbat pe lîngă casă, care ar mai fi putut să le ajute sau să le aducă vreun ban, o pensie, sau o autorizație de a vinde chibrituri și țigări în cine știe ce cătun sau colț de stradă bucureșteană. De aceea nu plecau, de aceea aveau atîta răbdare, de aceea nu se dezlipeau de zidurile lucioase, murdărite de zgură, ca niște ciini de pază ce-și așteptau stăpînul ce trebuia să sosească odată și-odată...

Dar acum era amiază. Majurii își închiseseră registrele lor groase, pătate de cerneală, pline de nume de soldați și de subofițeri, de cifre regimentare, și ofițerii se suiseră în mașinile lor și dispăruseră, și dispăruseră și acele cucoane gălăgioase, cu biscuiții lor, cu cutiile lor de bomboane, cu florile inutile, și gara era pustie. În vagoanele neacoperite care aduseseră chesoane de tun sau tancuri ce trebuiau reparate dormeau ceferiștii abia ieșiți din întunecata cantină de lîngă gară, acoperindu-și fața cu ziare și horcăind pe grămezi de pietriș sau de paie, pe bucăți rupte de foi de cort, mirosind cazon a latrină, a ziduri mucegăite. Era ora siestei și apariția unui alt tren, care fusese anunțat, dar se ivise parcă pe neașteptate la cotitura

aceea de sub un pod de ciment de pe care priveau niște copii, crease o mișcare dezordonată între cei de la ace. Se auzeau fluieri. Careva striga, de sus, de la o fereastră :

— Bagă-l pe linia a șaptea, nu dormi !

— Vezi că vine trenul regimentar !

— Ce faci, Ionică ? Deșteptarea !

— Hai, că-l deraiem dracului și plecăm noi în locul lor pe front.

O locomotivă deșelată abia suflind și scoțind aburi tira după ea 13 sau 14 vagoane și prin deschizătura ușilor date deoparte se zăreau perechi de picioare soldățești în moletiere și bocanci. De undeva, din vagul acelor vagoane umbrite, se zăreau chipuri asudate de soldați și sclipeau mărunț țevi de puști și se auzeau comenzi și, de pe scările lor, săreau alți soldați care se aliniau încă din mersul din ce în ce mai domolit al trenului, lângă acele uși acum pline de chipuri palide de soldați și se auzeau comenzi răstite :

— Nu coboară nimeni, s-a-nțeles ?

— Măi, Apetrii și tu, Vladule, fiți cu ochii-n patru. Dacă face vreunul o mișcare, trageți în aer.

— Aveți răbdare, acuși o să coboare plantoanele cu canistrele să vă aducă apă. Nu coboară nimeni, nu coboară nimeni !

Și se auzeau tropotele mărunte ale bocancilor soldaților care alergau de colo, colo, dezorientați și întrebînd :

— Măi camarade, unde-i o cișmea să umplem canistrele astea, că moare lumea de sete...

— Da' ai cui sunteți, mă, neică, întrebau ceferiștii cu un haz trist.

— Ai lu' dracu' suntem...

— Și tot la el vă duceți ?

— Dacă vrea Dumnezeu, pînă diseară suntem acolo, în poalele lui...

— Ce-i cu ăștia ? întreba careva pe șeful gării.

— Un tren regimentar pentru front... Un batalion de pedeapsă... toată crema : dezertori, politici, escroci ; le-au dat uniforme ; îi trimit pe front ca să scape de ei ; a golit Mareșalul pușcăriile ; nu mai are păpică ; îi trimite să se distreze.

— Și cît îi ține, ca să zic așa, la vedere ?

— Păi, trebuie să vină ăia de la regimente cu marmitele cu mâncare, să le dea să crape, că au drum lung pînă unde merg ei.

— Ei, organizare, ce vrei ?

Grupul de muieri, tot laolaltă, tot tăcute, se apropiase de tren și femeile priveau curioase la acele chipuri de soldați abia tunși în cap sau tunși demult în cap, nu cu figura disperată a celor care soseau de pe front, ci cu o veselie timpită pe chip, că mai vedeau soarele după ce stătuseră prin pușcării sau prin lagăre, și uniforme zdrențăroase, spălate de multe ori și răspălate și cusute, și cîrpite, le dădeau siguranța că ceva se schimbase în viața lor, că nu mai erau niște numere ci, pur și simplu, soldați. Și-atunci se agitau și strigau către ceilalți, către ceferiști :

— Mă camarade, na un pol și dă-mi și mie niște tutun, niscai țigări care-aveți. Nu e un debit pe-aici, prin halta asta pîrlită, c-am trage un fum-două...

Și cei din Triaș se scotoceau prin buzunarele lor și scooteau pachetele de tutun uitate, de clasa a treia sau a doua, țigări *Plugar*, sau *Naționale*, sau *Mărășești*, că asta fumau ei, și le întindeau celor din vagoane și spuneau : „Lasă, nu trebuie bani, că sunteți și voi niște amăriți, ce dracu !“

Și pungașii aceia rideau în hohote, pentru că aveau buzunarele doldora de bani, se jucau cu banii, dar nu puteau să-i refuze pe amăriții din gară și le luau țigările și le mulțumeau.

— Da' ceva de mâncare nu se găsește prin gara asta ? Unde dracu' suntem ?

— În București-Triaș... nu-i nimic de cumpărat pe-aici. Da' o să v-aducă marmitele cu mâncare de pe la regimenturi, c-am vorbit eu cu șefu' gării, d-aia v-a oprit aici. Și de ce vă păzește ?

— Ei, ne păzește, că nu mai putem de bine...

— Și ce fel de soldați sunteți voi ?

— Soldați... făcuți cu deștu'...

Și iar rideau și-și dădeau capelele pe ceafă, lălăind și strigînd la majurii de jos care se înfoiau la plantoane :

— Mă gradatule, te-a făcut mă-ta cu tresă ? Cînd vine ăla cu potolul, că mi s-a făcut foame ? Și nu te mai zgii

asa la mine, că ajungem noi pă front și-o să-ți trag un glonț în cur de n-o să știi unde să mai nimerești.

— Ha-ha-ha ! făceau ceferiștii, ia te uită la ei, ce disciplină. Armata lui Papuc, sunt mai mari soldații decît plutonierii !

— Eu sunt *viețaș*, dacă vrei să știi, se lăuda un țigan buzat, holbind ochii ca două prune gîtlane, vinete. Am doi pă suflet. Ne-a scos Mareșalul și pă noi în lume, să mai tragem aer în pept, că ni se urise la sare. Habar n-aveți voi cîtă sare am scos eu cu tîrnăcopu'... ia uite la palmele mele, vagoane... am umplut țara asta de sare.

Pe porțile gării de Triaj intrau acum camioane fumegînde cu marmitele calde pe care trupa le descărca pe rînd în dreptul fiecărui vagon, într-o mișcare disciplinată, bine pusă la punct. Se auzeau comenzi scurte din nou :

— Gamela, scoate gamela, că rămii nemîncat. Și să nu mă tragă-n piept careva și să ia de două ori, c-aflu eu și nu mai capeți mîncare pînă la regiment...

— Da' o țuică și-o măslină nu se dă înainte ? întreba un tînăr ochesel, fără dinții din față, cu centura prea largă, căzută pe pîntece.

— O să vă dea zeamă de cazma. O să vedeți voi pă dracu'... spuneau cei de la marmite, care goleau în gamele cîte un polonic de mîncare fierbinte, aburîndă, un amestec de varză cu cartofi, în care se rătăcea cîte o bucată de carne de berbec, sau de oaie, plină de seu, și cel care o ochea dintr-o privire o și apuca cu două degete și făcea : *Arși !* și-o zvîrlea în fundul gurii ca pe-o delicatesă.

În dreptul vagonului cu numărul 3205, după ce toate gamelele fuseseră umplute și soldații batalionului de pedeapsă se retrăsese în colțurile întunecate, în care pătrundea numai o lumină turbure, prin gratiile a două ventilatoare ce înțepeniseră pentru că nu mai bătea vîntul și nici trenul nu se mai afla în mișcare, mîncînd cu lăcomie conținutul gamelei și mușcînd din cînd în cînd din sfertul de pîine căpătat odată cu golirea polonicului, un tînăr palid, cu chipul supt și o privire vie, rămas dincolo de bara de fier care-l despărțea de plintoanele aflate pe peron, vorbea cu un ceferist care, la început, nu pricepuse despre ce este vorba.

— Pui scrisoarea asta la poștă. Atîta te rog : uite, ia 10 lei pentru asta.

— Dar e voie ? întreba acela, privind spre plantonul nemișcat care stătea cu spatele la vagon.

— E voie, de ce să nu fie voie ? Suntem soldați de-acum, avem toate drepturile...

— De, se mai îndoia ceferistul. Dracu' vă mai știe și pă voi. Aud că sunteți numai d'ăi breji, care hoți, care pungăși...

— Ei, nu suntem chiar toți hoți. Ne-a amestecat laolaltă și lumea crede că semănăm...

Ceferistul luase plicul pe care-l cerceta cu o curiozitate ciudată.

— Că n-oi fi dumneata Sfintu' Petru și ăștia niște iubitori de arginți...

— La ce te uiți ?

— Dac-ai scris adresa pe plic, c-am mai văzut eu pe unii d'ăștia : îți dă scrisoarea și scrie atît : *lu' Marioara*, Marioara și mai cum ? Pe ce stradă stă și în ce oraș ? Ori ai uitat ? Niște boi încălțați, domne, ascultă la mine...

Ceferistul terminase să citească adresa de pe plic și părea mulțumit. O cercetă și pe dos, citind cu atenție numele expeditorului.

— Dumitru Tronaru, nu-i așa ? Dumneata ești ăsta ?

— Chiar așa...

— Bine... am să ți-o pun la poștă, da' bani nu-ți iau, să știi, bagă-i în buzunar ; dacă zici că ești om cinstit, ce nevoie am eu de banii dumitale ? Fumezi ?

— Aș fuma.

— Ia de la mine o *Meseriașă*, ăsta-i un tutun *di granda*, nu-i iute ca *Naționala* sau *Mărășasca*, stai să-ți aprind... și de ce nu vă lasă să vă dați jos și pe voi ?

— Păi, n-ai auzit ? Suntem numai unul și unul. Dacă fuge oareva ? Unde ajungem ?

— Ai și dumneata dreptatea dumitale... Da' ce-ai făcut ?

— Ei, ar fi multe de povestit... bună țigară... ai dreptate cu *Meseriașa* asta... Dacă ședeam mai mult aici, te-aș fi trimis după cineva să-l chemi, dar nu e vreme, ăștia se grăbesc. Ce mai e pe la București ?

— Ce să fie ? Lume amărită. Ei, nu merg bine treburile, cine știe cînd o să se termine și războiul ăsta, că ne-am săturat cu toții de atîta mizerie ; moare lumea, intră în pămînt toată floarea asta a tinereții. Mă uit la voi: cîți o să vă mai întoarceți parcă ? Și de ce vă zice așa, Batalionul de pedeapsă ?

— Păi, pentru că suntem pedepsiți. Pe noi or să ne bage unde-i focul mai mare. Ne-au spus-o de la început, e drept. Care scapă, gata, e reabilitat.

— Adică ce-i asta, reabilitat ?

— Ei, om cîstit, așa, o începi de la început, nu te mai întreabă nimeni ce păcate ai pe suflet.

Ceferistul se scărpină în cap cu o uluire care creștea.

— E și asta o socoteală... dar înseamnă că s-au mai tocat soldații pe front, acolo, dacă au nevoie și de voi. În război e ca la moară, se macină de dimineața pînă seara. Păi să fi văzut dumneata acum vreun ceas ce marfă am primit noi aici, te-ai fi minunat. Au golit un tren întreg cu răniți. Care mai avea viață-n el striga „Măiculiță, unde ești, măiculiță“ ? Ei, cîte au văzut ochii mei în ultimii doi ani ! Treabă serioasă. Cărau ambulantele... Încă voi sunteți zdraveni, mă uit, marfă tină, deși am mai văzut eu cîțiva bocci pînă vagoane, din ăștia mai purii, așa, mai bătrîni, ce dracu' or face cu ei acolo pe front, nu știu, că trebuie s-alerge, să tragă cu pușca... Da' barem v-au instruit, v-au învățat cu armamentu' ?...

— Ei, mai știu ei, se amestecă în vorbă plantonul, un soldat roșcovan, cu mustați căzute pe buză și doi ochi de viezure. Nu-i vait eu p-ăștia...

— Hă, hă, hă, rîdea ceferistul. Are dreptate, păi dac-au luat viață de om, trebuie să știe ei cum se umblă cu armele...

Se auzise un șuierat de sirenă care anunța plecarea trenului.

— Ei, mă duc, mai făcu ceferistul. Dumnezeu cu voi. Baftă, că fără baftă, la *Trei coceni*, cu iarba-n gură...

— Atunci, nu uiți de scrisoare, nu ? mai întrebasese Tronaru.

— Cum o să uit ? Că oi fi dat și dumneata vreo veste cuiva drag c-ai scăpat de pușcărie și mergi pe front. Mare pricopseală te-a mai ajuns. Uite-așa-i pe lumea asta...

Plantoanele săriseră pe scările de la capetele vagoanelor, măturînd cu privirea peronul, ca nu cumva să fi uitat pe careva jos. Un majur gras alerga să prindă ultimul vagon și cei din tren îl fluierau ca la potîrnichi.

— Dii, căluțule, dii !

— Hopa sus !

— Saltă burtica și centironul !

Două brațe întinse îl ridicaseră pînă la ușa vagonului. Trenul încă se mișca lent, hurducăind pe șinele sudate proaspăt, care pocneau. În curînd trecură pe sub podul acela de ciment și de deasupra se auziră glasurile pițigăiate ale copiilor, strigînd ceva nedeslușit. Dintr-un vagon, de lîngă locomotivă, o voce puternică, acompaniată de alte glasuri și de bătăi cu palma în gamele, cînta puternic, acoperînd tangajul metalic al trenului :

*Mă iubește femeiii
Și e moarte după mine,
Mă cheamă la randevus,
Cică au ceva de spus...*

După care se auzeau lovituri în gamele și chiote obscene.

— Ia-o tu pe Vasilica... c-are țitele cît Mitropolia...

— Să nu-ți mai moară Marghioala, că e fată bună și dă la tot cartieru'.

— Mitrică, Mitrică, unde ești, Mitrică, să mai vezi Capitala țării, că ne duce Mareșalu' să ne-nsoare cu-a cu coasa, sta-i-ar în gît cînd a semnat el ordinu' de trimitere pă front, că era bine la răcoare acolo, la umbră...

Și după aceea se auzi iar corul disperaților, acompaniat de lovituri în gamelă.

*La pușca mitralieră
Toate fetele s-ar cere,
Că la toate le e dragă,
Ca să-nvețe cum să tragă.
Dar cînd s-o strica, măi vere,
Cin' s-o dreață ?
Cin' s-o dreață ?*

Tronaru nu-i asculta. Privea numai cîmpurile rotitoare din care griul verde și rar (era o primăvară secetoasă) izbucnise abia.

— La ce te gîndești, camarade ? il întrebă careva din spate.

Tronaru nu se întoarse. Îi era lene și să răspundă. În stînga și în dreapta lui se așezaseră alți soldați, cu picioarele spînzurînd deasupra terasamentului. Terminase țigara. Îi era greu să arunce mucusul care-i ardea unghiile, dar niciodată nu avusese o senzație mai plăcută decît aceasta. Cineva îl smulsese pe unul din soldații de lîngă el ca pe un balot și se așezase lîngă el.

— Tu n-auzi ? De ce nu-mi răspunzi ? Ori ești mîndru. Numele meu este Finanțu, escroc sadea. Privește la mîinile mele...

Tronaru întoarse capul și văzu un bot de cal, cu dinții afumați de tutun, doi ochi cam spanchii, încrucișați deasupra rădăcinii nasului, verzi, neliniștiți. Capela așezată pe-o sprînceană acoperea o frunte îngustă, omul avea pe tot acel chip slăbănog o șiretenie pe care o băgai repede de seamă. Clipea des ca și cînd n-ar fi fost obișnuit cu lumina puternică a amiezii.

— Mie-mi spune Tronaru, dacă te interesează.

— Tot în branșă ? întrebă necunoscutul care se recomandase Finanțu și-și ridică mîinile înmănușate într-o plasă de ațică. La gît avea un fular alb de mătase, înfolfolit de două ori în jurul gîtului slăbănog, deasupra și înăuntrul căruia apărea și dispărea Mărul lui Adam de cîte ori vorbea.

— Adică ?

— Adică nu vorbești pă limba noastră ? Să-ți cardesc pă englezește ? Vreau să 'zic... ești manglitor de-ai noștri, ai dat vreo gaură, ceva, ai spart vreo bancă ?

— Da' de unde ?

— Atunci ?

— Politic !

— A, lume subțire... Și cu ce ocazie, ca să zic așa, pe la noi ?

Privirea lui Tronaru nu slăbea fularul alb de mătase de la gîtul celuiilalt.

— Și cu chestia asta de la gît ce este ?

— Păi aicea eu pun întrebări...

— Nu mai spune ?

Îl privi de jos în sus, ca și când i-ar fi luat măsura.

— Ei, dacă ești atît de curios, cînt la Operă, îmi păzesc glasul, fac repede amigdalită. Să știi că am fost și eu băiat subțire, am lucrat numai cu lume bună. Ai auzit de Florică Florescu ? Ăsta-i prin Elveția acum, stă la umbră și toacă ce-a agonisit, și noi, tîmpiții, mergem pe front... Eram mîna lui dreaptă...

— Vrei să zici că ești spărgător ?

— Da, Finanțu îmi zice, n-ai auzit dumneata de Finanțu ? Voi, ăștia politici, umblați cu capu-n nori... Spărgător de seifuri și falsificator de bani, de-aia port mănuși, vara și iarna. Îmi apăr prăvălia, din mîinile astea mănînc. Majurii cic-o să dau dă dracu', că cine a mai văzut să umbli cu mănuși de ată pescărească în mînă, da' mie mi să rupe, să știi... n-ai o țigară ?

— N-am. Ce-am fumat mi-a dat ceferistul ăla.

— Am văzut, dar am crezut că o faci de sanchi, ca să ai rezervă. Da' las' că o să-ți dea barosanul. O Remesea să mă ții minte. Știi, eu fumez numai țigări din astea mai scumpe, să nu mi s-aplece. Sunt băiat subțire. La pîrnaie o domneam... Șase se-nvîrteau în jurul meu ca să mă servească. Eu le-am susținut procesele cu bani, io-i scoteam din pușcărie dacă nu venea beleaua asta cu reabilitarea. Auzi dumneata, noi suntem oameni de reabilitat ? Păi eu în pușcărie eram cineva, domnule ! Venea directoru', îmi făcea o vizită o dată pe săptămînă, mă întreba : cum mai stăm, maistre ? Ai confort, ai dă toate ? Țigări, basamac, și s-aduce ce vrei, rom, coniac ? Dacă vream, beam și șampanie. Pentru mine nu existau îngrădiri, legi, cutare, cutare... Mă uit la dumneata, îmi plăci : mi-am dat seama imediat că ești politic. ăștia sunt băieți subțiri, domnule, învățați... De ce culoare ?

— Comunist.

— A, roșu... Voi țineți cu săracii ; oameni de-ai noștri. O să rîzi, da-n grupa noastră avem marfă unu' și unu', un popă, un locotenent care a fost degradat în fața regimentului pentru că n-a vrut să comande plutonul de execuție. Numai lume bună. Ei, mai ar fi așa, tot un ofițer, Sănău-

ceanu. Țsta comandă și-n somn, că l-am auzit eu : La stîn-ga ! la drea-pta ! A făcut pregătirea în Germania, nu știu cine i-a scuipat muci-n fasole și, uite, a ajuns la Batalionul de pedeapsă. P-ăilalți, plevușca, nu i-am luat la întrebări, da' nu știam ce-i cu dumneata, eram curios... Trebuie să fi făcut ceva de soi de te-au băgat aici, cu noi laolaltă... Țla, barem, Bogasieru, n-are oameni pe conștiință... Și dumneata ?...

Îl privea curios, cu o curiozitate adevărată, intensă, trăia pentru asta, parcă, pentru curiozitatea lui.

— Un sabotaj, dacă te interesează.

— A, asta-i interesant, domnule ! Vezi, eu nu vă înțeleg : de ce vă riscați dumneavoastră viața ca să dați foc la o fabrică sau să aruncați un pod în aer ? Fabrica arde, o ridică lumea la loc ; ce câștigați din treaba asta ? Dar nu ți-am aprins *Remeseaua*... stai că am o brichetă.

Îi virise țigara între buze și acoperea în căușul palmei flacăra mică a aprinzătoarei.

— Apleacă-te ! Ei, ce zici ? Alt gust, nu ?

— Adevărat, alt gust.

— Da' tot nu mi-ai spus : de ce vă puneți pielea-n băț cu sabotajele astea ?

Tronaru îl privea și el cu aceeași curiozitate cu care celălalt îl măsurase la început.

— Autoritatea trebuie să știe că existăm. Noi suntem un partid organizat care are o idee după care se conduce. Știi ce e aia o idee ? Noi vrem să schimbăm lumea. Și știm de la început că schimbarea asta a lumii cere luptă și de aceea luptăm. E forma noastră de a face politică.

Finanțu fuma visător, privind peisajul mișcător care zbură pe lângă vagoanele trenului.

— Vorbești frumos. Îmi place. Dar să știi că tot nu pricep mare lucru... Uite, io, cînd dădeam o gaură — te rog să-mi scuzi expresia, dar așa vorbim noi —, știam c-o fac pentru mine, merita riscul. Întii studiam terenul, îmi recrutam oameni dinăuntru, vreun funcționar mai scăpătat, vreo dactilografă ; școală mare, școala lui Florică Florescu, ascultă la mine ; ăștia îmi vindeau ponturile, unde se afla casa de bani, ce sumă era înăuntru, cîți o păzeau, dacă aveau sonerii de alarmă, dacă exista paznic de

noapte. Ei, și meseria asta de spărgător e o universitate ; ce crezi ; n-ai doxă, dai chix !

— Păi atunci cum de te-au prins ?

Finanțu își freca ceafa cu palma.

— Ei, m-a turnat o gagică... Se-ncurcase c-un presar și m-a cîntat. M-au luat ca din oală ; de cînd mă căutau ei pe mine ! Mi-au dat 25 de ani ; că eram recidivist, avusesem încă trei condamnări cînd eram mai puriu. Și știi cum e la tribunal, s-adună...

Tăcuseră amîndoi o vreme, ascultînd gîfiiul locomotivei.

— Nu ai idee dumneata unde ne duc ăștia cu trenul ? întrebasese într-un tîrziu Finanțu.

— Pe front, unde să ne ducă ? se mirase Tronaru.

— Pe front, pe front, știu și eu asta. Dar în ce loc ? E front și front... N-aș vrea să mă trezesc așa, în plină luptă, și eu să nu știu să joc...

— N-avea nici o grijă. Întîi ne instruiesc și pe urmă ne bagă în luptă. Nu sunt nici ei proști.

Escrocul se căina sincer :

— Păi uită-te și dumneata la mînușițele astea : sunt eu făcut pentru așa ceva ? Că am niște degețele, să le ungi cu miere, nu altceva... Și, pe urmă, cu cine să mă bat eu, domnule ? Ce interes am eu, domnule ? Pe mine, dacă se schimbă regimul politic, tot în pușcărie mă ține... Așa, se mai dă cîte-o amnistie la cîte-o zi mare. Da'-i știu eu p-ăștia : îi iartă p-ăi cu condamnări mici, pă noi ăștia, barosanii, ca să zic așa, ne țin înăuntru, au nevoie de noi. Trebuie să vadă și ucenicii că dacă greșesc mai rău o să-și piardă viețișoara *înăuntru*. Așa că la prima ocazie o șterg, s-o știi de la mine... La drept vorbind, dacă stau și mă gîndesc bine, nici pe dumneata nu te văd luptînd. Că, dacă ești roșu, înseamnă că ești bolșevic. O să te bați dumneata cu bolșevicii ? Nu, că ăștia sunt nebuni, ascultă la mine ! Au răcit la mansardă. Păi dacă-i pureci pe toți cei din vagon și din tren, nu-i unu' bun de așa ceva...

Tronaru mai trase un fum din țigară și spuse :

— Au ei metodele lor să ne potolească. Te rog să mă crezi, nu sunt chiar așa proști cum bănuiești. Dacă ne-au scos din pușcării, înseamnă că o să ne întrebuinteze în cele mai grele misiuni.

— Chiar crezi ?

— Sunt convins de asta.

— Ia te uită ! Ce spui, domnule ?! Care va să zică, fără voia noastră o să devenim și eroi ?

Și rîsesse din toată inima :

— Păi, cum mi-ar sta mie cu *Crucea de fier* ?

Și deodată izbucni în plîns.

Tronaru îl privi surprins.

— Ce-i cu dumneata, ce te-a apucat ?

Finanțu își ștergea lacrimile cu fularul lui alb de mătase. Părea un actor perfect care intra în rol într-o singură secundă. Trecerea asta de la starea de nepăsare la un hohot necontrolat putea să te îngrijoreze.

— Omule, ție nu ți-e frică ?

— De ce să-mi fie frică ? se miră Tronaru.

— La noi, la *mititică*, se vorbea despre unii scăpați de sub escortă. Te duce pînă un' te duce, te dă jos din tren și te curăță.

— Suntem prea mulți pentru asta !

— Ai uitat că există și mitraliere ?

Tronaru îl privi cu atenție. Nu, nu era nebun, avusese numai un acces de plîns, o isterie scurtă ca toți oamenii siguri pe ei, care-și dau seama dintr-odată că s-ar putea să li se întîmple un lucru neplăcut.

— Nu fac ei asta, ascultă la mine. Pur și simplu, vor să scape de noi. Dar de omorît n-or să ne omoare.

Finanțu avea o față scursă ; ochii i se mijiseră de tot, păreau lipiți cu clei.

Se-auzea un cîntec de muzicuță. Ceva trist, tînguitor, fără cuvinte.

— Care-ai plîns, mă, acolo ? făcu Finanțu amenințător, revenind la starea de dinainte, adică reintrînd în acea veselie agresivă cu care-i aborda pe toți.

— Eu, soldatul Țințaru Vasile, ordonanța lui dom' colonel Vardaru.

Din întinericul vag al vagonului se desprinsese un soldat mălăieț, cu un păr galben ca paiul, cu mîinile lungi, ciolănoase, ca niște fluier.

— Da' voi cine sunteți ?

— Stai jos, îi spuse Finanțu.

— Mă, tu, ăsta, cum îți zice ? Fă-i loc lu' dom' caporal...

— Nu sunt caporal, sunt soldatu' Țințaru Vasile.

— Bine, bine, am înțeles, zisese escrocul. Pe mine mă cheamă Finanțu, zis Sile Milion. Și cum e pe la voi, p-acolo, pe la regiment ?

— Dă-mi o țigară, zisese soldatul, scoțându-și capela cu două moțuri, cu care șterse locul de sub el, înainte să se așeze.

— Da' aicea-i aer curat, nu sunteți proști. Părinte, părinte, făcu, ia vino-ncoace, părinte ; și celorlalți doi : avem și-un popă cu noi.

— Ce spui, domnule ? se miră Finanțu. Da' p-ăsta de unde l-ați mai scos ?

— Dracu' știe, ni l-a dat pă tabel, l-am luat în primire. Ia arată-te, părinte.

Soldatul Țințaru Vasile se anunță celor care se aflau în stînga lui Tronaru.

— Mă, voi, ăștia... ia mai băgați-vă în vagon, să mai respire și Sfinția sa, că voi v-ați aerisit destul...

În spatele lor își făcu apariția o matahală groasă, în uniformă de preot militar, într-o sutană kaki, cam jorțită, cu diagonală și o cruce pe piept, ținînd la subsuoară o biblie roasă, tipărită la Londra în '36, în limba română.

— Ce e, fiule, ce s-a întîmplat ?

— Ce să se întîmple, Sfinția ta ? Stai colea-n cur lîngă noi și mai povestește-ne...

Tronaru îl privi. Preotul avea o față rubicondă, de copil uitat mare, bătrînicos, dar cu o seninătate pe care cei care cred sau se prefac că cred o viață întreagă o dobîndesc cu timpul.

— Pe mine mă cheamă Onisifor Dinulescu. Am 49 de ani și am slujit la Sfîntu' Silivestru din Tecuci, pînă m-au băgat la gherlă.

— Da' ce-ai fi putut face matale așa în sfîntu' altar ? se miră lăăit Finanțu.

Popa rîse, mîngîindu-și barba scurtă și rară, pe care probabil că o cultiva de mult și nu mai creștea deloc ; rămăsese numai un pămătuf, ros și moale, castaniu, pe care vîntul iscat de mersul trenului o mișca ușor încolo și înapoi.

— Păi, m-a luat gura pe dinainte și cînd m-au întrebat de ce mă rog în biserică numai pentru Majestatea sa Regele și pentru Regina-Mamă și nu și pentru Mareșal, le-am spus că s-ar lungi slujba.

— Adică cum s-ar lungi slujba ? se miră soldatul Țîntaru Vasile, făcînd ochii mari.

— Mă, da prost ești ! De-aia-ai ajuns tu ordonanță la colonelul Vardaru, îl luă peste picior escrocul, explicîndu-i : adică n-a vrut să-l pună bine cu Dumnezeu pe Mareșal, ce dracu-i așa de greu ?

— Cu majestațile lor mi se deprinsese limba, că și slujba asta trebuie s-o știi pe dinafară, să tragi cu urechea la dascăl, s-ascuți ce cîntă corul. Și nu-mi venea pă limbă, domne ! Nu-mi venea... Și-atuncea m-a turnat careva și m-au băgat la pușcărie, m-au întrebat de ce nu respect legile statului și eu am spus că singura lege pe care o respect e legea bisericii, că regele meu e Cristos și, dintr-una, dintr-alta, uite-mă aici, între domniile voastre, lume luminată, după cîte văd... Aveți careva vreo bucățică de pîine, că mie sfîrtacul ăla nu mi-a ajuns și-mi ghiorăie mațele...

— Păi de, făcu c-un haz trist Țîntaru Vasile, matală cu colacii, cu colivele, ai burta mai încăpătoare. Da' o să caut eu pe la plantoane, că-i cunosc eu pă băieți ; ăștia se-nvîrtesc, niște șmecheri : toată ziua călare pă tren, fac contrabandă, aduc băutură majurilor de la regiment, ca să nu-i schimbe, să nu facă front.

— Și domniile voastre ? îi privi popa pe rînd, cu o atenție binevoitoare.

— Domniile noastre, răspunse Finanțu, ne aflăm în situația pe care-o cunoști din motive de forță majoră. Vorbirea este cum să facem să ne mai îndulcim viața, pentru că bănuiesc că ăia, acolo unde ajungem, n-or să ne primească cu brațele deschise. Pe unde m-am dus, vă spun ca vechi pușcăriaș care-a văzut cîteva stabilimente-d-astea de lux, totdeauna m-am unit cu cițiva ca să ne facem viața mai ușoară. Dacă vă privesc pă toți, păreți oameni de ispravă. Numai să mă și ascultați, că eu nu știu cum e viața la regiment ; la pușcărie, fără organizare, mori. Dumneata ce spui, domnule ? se adresă lui Tronaru, care tăcea privind drumurile de țară în capul

căroră se lăsaseră barierele, căruțele și autocamioanele și-acele case acoperite cu stuf, pisate în pământ, ascunse după pîlcuri de pomi, cu zidurile lor muruite și date cu var, un var vinăt, aproape albastru, un albastru decolorat de soarele cîmpiei, cu cerdacuri și orătănii în ogrăzile prăfoase, și pe urmă iar cîmp, și cîmp, și cîmp, și păduri, și șanțuri, și văioage ; ondularea ~~acasa~~ dulce a pămîntului care venea spre tren și intra sub roțile lui și se ridica iar ca un zid și cădea pe sub poduri, și albiu golașe de piatră, cu ape stătute, niște riuri ațipite ce nu mai curgeau, și cariere de nisip, jos, undeva, sub terasament, de unde se-auzeau explozii înăbușite cum s-ar sparge niște pungi uriașe în aer, și cerul albicios de-acum, șters de aburii locomotivei puturoase care mergea cu 50 de km la oră și gifia, și mecanicul trăgea de sfoara sirenei și saluta pe ceferiștii de prin halte ; nesfîrșitul marș al unui tren obosit, spre front, încărcat cu soldați, și el nu-i răspunsese încă lui Finanțu, dar acela nu se mai supăraseră și vorbea cu preotul Onisifor Dinulescu, și lîngă el, puțin mai în spate, după ce-i adusese un coltuc de pîine acestuia de la plautoane, soldatul Țîntaru Vasile cînta iar din muzicuță ceva trist, fără nume, un cîntec de-acasă, de pe la el, ca o jelire de mort, un cîntec de soldați care știu că nu se mai întorc, și bașii muzicuței îi sunau în urechi vag, cîteodată nici nu-i mai auzea. Ar fi vrut să doarmă așa, rezemat de bara metalică de care se țineau cu toții ; să doarmă cîteva zile la rînd, să nu-și mai amintească nimic. Bătăile, interogatoriul, drumul într-o celulă abia luminată de o spărtură într-un perete prin care ploua, sau nu ploua, sau se scurgea o apă murdară de undeva ; și mersul prin apă, o apă cleioasă, caldă, puturoasă care se lipea de ghetele lui putrezite de-acum, singurătatea după atîtea ore de interogatoriu și răcnetele, acele voci sparte, sosind de departe și înmulțindu-se, repetîndu-se, lovindu-i în valuri timpanele : „Spune ! Spune ! Spune !“, și durerea, care fusese la început o surpriză, nu mușcătura unui glonte în trup și pe urmă, extragerea glontelui ; o altfel de durere, umilitoare, o durere în care intra neputința de a răspunde acelor lovituri și, pe urmă, obișnuința ; dealtfel, începuse să-și dea seama că cei care-l băteau se plictisiseră de ceea ce făceau, bătaia devenise o bă-

taie profesională, lipsită de convingere, și apăsarea cîte unul mai proaspăt, un novice, un om care-și începea cariera de bătauș și lovea dezordonat, dar fără forța și precizia celorlalți, o bătaie sinceră, aproape disperată ; un lucru făcut conștiincios, dar fără pricepere și acel simțămînt de putere că poți să-l schingiui pe altul, și el se stăpînise, și ceilalți erau exasperați, furioși că nu pot scoate nimic de la el, că lovesc un sac de cartofi sau un sac de cărbuni, parcă pisau un mort și nu simțeau nici măcar ranchiuna celui lovit ; și prin acele fișii de lumină fețele lor exasperate și datul din umeri, adică : „Nu-i nimic de făcut, p-ăsta-l pisăm degeaba !“ și nici măcar leșinul celor slabi, care erau cărați afară pe un coridor și aruncați pe ciment, peste care se aruncau căldări cu zoaie și apă înghețată (era încă iarnă și el se gîndea la fata aceea cu ochelari și la cutiile lor de conserve și la godinul și la burlanele din acel pod al Morgii, la focurile lor sărace și la liftul păgubos, murdar, pe care-l descrisese ca pe-un landou împărătesc : „Parcă e trăsura lui Franz Josef“ ! o mințise o dată pe fată, sau i se păruse că spusese așa ceva, și capetele stupide de ghips ale doctorilor și ale savanților, caraghiosul de Pasteur și bărbița aia a cui era ? Colecția lor de busturi, cum spunea fata, și mîncarea care sosea odată cu lemnele tăiate mărunt, în lădiță, și fotografiile de actori din *Signal*, lipite cu puțină făină amestecată cu puțină apă, ca în copilărie, cînd își făcea zmeie din hîrtie cerată, de împachetat, furată de la băcănie — zmeiele cu speteze încrucișate și cu mormăitul de hîrtie zdrențuită, sus, acolo, la capătul sforii pe care o derula de pe un ghem și simțea jucăria de hîrtie smucîndu-se sub norii prăfoși și încercînd să scape ca un animal viu, balaurul cu coadă de cîrpă care atîrna greoi și se mișca lent, desenînd litere în văzduh — și iar palmele necunoscuților pe obraz, pe care nu le mai simțea pentru că depăna cîte o imagine din trecut și totul se suprapunea într-o confuzie ciudată de chipuri, de cuvinte ; pompe canadiene rostogolindu-se cu o mișcare implacabilă, rotitoare, aceeași de ani de zile, și el neînțelegînd ce se petrecea acolo, jos, de unde se absorbeau pe o conductă tone de țîței, de lichid vîscos, de culoarea pucioasei, întunecat, un șuvoi neînterupt, pulsînd într-o arteră me-

talică, într-un loc secret ; citeva zeci de pompe canadiene săltînd ca niște călugări care fac mătănii pe dealurile acelea mărunte de lingă Băicoi, într-un teren roșcat, sterp, sau printre livezi cu copaci pitici care făceau, la vremea asta, în aprilie, caise roșii ca singele, cu un gust sălcii, pentru că pămîntul care le năștea avea fier în el sau silicați sau altceva ; și-apariția tatălui său, cu trupul lui mătăhălos, mare, ca al popii de lingă el, popa Onisifor Dinulescu, cel ce-l uitase pe Mareșal la slujbele lui și nu se rugase pentru sănătatea sa și ajunsese în acest tren, laolaltă cu escrocul Finanțu, zis Sile Milion, mîna dreaptă a lui Florică Florescu, și-i venea să ridă și rîdea chiar în sine, fără să arate nimic pe fața impenetrabilă la care priveau ceilalți, furînd în același timp cu coada ochiului peisajul schimbător : bariere tărcate, de lemn, roșu și alb, lovite și legate cu sîrmă, innădite, ca niște brațe rupte, și pilcuri de copaci abia înfrunziți, unii dintre ei, sau înfloriți, o pulbere albă, mirositoare pe care o simțeau cu toții în nări cînd erau mai aproape de rambleul căii ferate, și grupuri de oameni care făceau cu mîna inutil, salutîndu-i, și copiii care strigau „Soldații ! Soldații“ și, pe urmă, umbra neagră a coridoarelor, nesfîrșitele coridoare care-l purtau în niște birouri, niște dosare și procese verbale și chipuri de avocați sau de judecători, pomădați, pudrați, priviri viclene și toată comedia procesului, și vocile celor cu care ședea împreună (îl scosese după două luni din acea izolare totală care te tîmpește, cînd pierzi noțiunea timpului, și tot mergînd de la un perete la altul al celulei și întorcîndu-te mecanic la stînga și la dreapta, făcînd 5 pași și întorcîndu-te iar, cînd puteai să ai senzația unui drum continuu, numai înainte, neîntrerupt numai înainte, și zidul din față de care te-ai fi putut izbi nu mai exista, era un obstacol pe care-l evitai mecanic, cum se ferește o muscă în traiectoriile ei rapide, ocolind tot ce întilnește în cale și nu mai știi cît e ceasul și în ce zi te afli și aceia degeaba întrebau dacă el vrea să recunoască ceea ce făcuse, erau nebuni, pentru el recunoscuse, el își asumase incendierea aceluia laborator, dar ei voiau să știe dacă a avut complici, cine sunt aceia, unde pot fi găsiți, și el le spunea, după o lecție învățată de-

mult, intrată în subconștient, că nu are complici, pentru că este anarhist și anarhiștii lucrează singuri și că ar da foc la întregul Univers, și anchetatorii râdeau și-l amenințau cu pedeapsa cu moartea, dar el aflase de mult că nu mai puteau să-l condamne la moarte, pentru că treburile se schimbaseră și judecătorii deveniseră mai indulgenți, îți dădeau 20 sau 25 de ani, și asta nu însemna nimic pentru că războiul nu mai putea să dureze atît ; o știau și ei, și cei din boxă : judecători și acuzați ; era ca într-o comedie : fiecare juca rolul său ; stupid era că te îmbrăcau numai în haine vărgate și țepene care miroseau a sodă și a șoareci, tot ca să te umilească, tot ca să te facă să te simți un Neica-Nimeni, un fel de criminal, cuvintele lor răstite, acuzaatoare nemaispunîndu-i nimic lui și altora, probabil, simple cuvinte lipsite de sens, fără conținut), și acea curiozitate legitimă, și ea inconștientă, de a căuta în sala întunecoasă pe cineva cunoscut, dar în aceste săli de Tribunal militar nu pătrundea nimeni, Curțile Marțiale judecau rapid, n-aveau timp de pierdut, judecau sute de cazuri : militari care dezertaseră, oameni care erau acuzați de lucruri despre care nu-și dădeau seama că constituiau infracțiuni grave; mașina oarbă a Justiției, reprezentată prin niște militari țepeni, gravi, cu fețe buhăite, punîndu-și șepcile în fața dosarelor, stive-stive, așezate pe masa completului de judecată, în mijlocul căreia guverna un crucifix metalic, din argint, și acele fețe plumburii, de aprozi militari, bieți soldați în termen, cu moletierele rostogolindu-se pe parchetul înnegrit de atîta frecat de bocanci cu ținte, și umbletul avocaților din oficiu, locotenenți sau sublocotenenți, concentrați sau mobilizați la astfel de tribunale, judecători bătrîni, în uniforme de căpitani sau de colonei, și în fața lor țîngăii de 23 de ani, sau de 25, abia ieșiți de pe băncile Facultății de Drept, studiînd în pauze Codurile Militare care erau altceva decît Codurile Civile și prevăzînd pedepse mai grele ; și pledoariile pe care nu le asculta nimeni, pentru că sentințele erau deja date și judecătorii militari se uitau la ceas, nu-și puteau permite să piardă minutele și le retezau locotenenților și sublocotenenților vorba din gură, deschideau dosarele și codurile și căutau acolo paragrafele de care aveau nevoie și loveau paginile acope-

rite de litere, cu degetele lor groase și iar răsfoiau și coloanei își așezau ochelarii ca să citească mai bine ca să nu scape cumva un detaliu, și acuzații se ridicau în picioare și ascultau sentințele bine motivate, și grefierii făceau scurtă la mână bătînd la mașină procesele verbale, și urma acea confuzie aglomerată și eliberatoare că totul se sfîrșise ; aproape-l felicitau : „Ai scăpat ieftin : 20 de ani ! acum un an ai fi luat un glonte ! Ehe, fericitul, ești născut în rahat“ ! Și risuri grosolane, cu strîngeri de mîini. Și pînă și paznicii, acei soldați grosolani, care-l mai izbeau cu patul puștii cînd îl aduceau de la tribunal la închisoarea militară, îi vîrau țigări puturoase în gură și i le aprindeau și toată acea ură fără motiv pe care o aveau față de el se transformase brusc într-un fel de prietenie ciudată, copilărească, ca și cum l-ar fi înfiat sau ar fi fost fratele lor, și-l băteau pe umăr cu o familiaritate ciudată : „Scăpași ieftin, bă !“ Și aveau în priviri o afecțiune ca față de unul scăpat din morți, abia dezgropat și scos atunci cînd aproape nu se mai putea face nimic dintr-un cimitir.

— Eu cred că se oprește trenu' ăsta, să mai... și noi... ce zici ? (Finanțu îl bătea pe umăr.) Pe unde om fi acum ?

Într-adevăr, trenul încetinise. Se apropiau de o gară.

— Trebuie să fie Ploieștii.

— Măi, plantoanele alea, dați drumu' la băieții ăștia să meargă în șir cîte unu' la latrine, că le-o fi și lor ! Hai, copii, puneți-vă centiroanele și faceți o mișcare scurtă, că nu stă trenu' cît vrem noi. ăștia se grăbesc, se prăbușește frontu' fără noi. Dumneata nu cobori ?

Tronaru dăduse din umeri.

— Mai merge...

— Bine, mutule, dacă nu vrei să te dezmorțești, n-ai decît.

Locomotiva oprise cu un scîrțîit prelung de frîne. Se aflau undeva pe niște linii periferice, feriți de ochii lumii. Da, erau Ploieștii, care fumegau undeva în amiază. Îngrămădire de case și coșuri de fabrică, și un zumzet înfundat, și praf, și claxoane stinse de automobil. Oamenii din gară, puțini cîți erau, priveau fără curiozitate la acești militari care luaseră cu asalt pisoarele de metal ce miro-

seau pînă aici, în căldura aceea timpită, de primăvară, și iar se auzeau glume obscene și strigăte admirative și soldații se băteau pe umeri sub privirea plantoanelor care-i numărau din ochi să nu uite pe vreunul pe aici, deși ăstora nici nu le trecea prin cap așa ceva, pentru că auziseră de raziile militare nemiloase și n-ar fi vrut s-o ia de la cap cu bătăile și sporirea pedepselor ; cel puțin frontul, cu toate grozăviile lui, se afla undeva, înaintea timpului lor, prilej de puțină libertate, de aventură ; Țîntaru Vasile chiar le spunea : „Dacă n-ar fi katiușele alea, ar mai fi cum ar mai fi, că glonțu' te mai ocolește, da' și cînd scapi în patrulare-i o plăcere, poat' să treacă cîteva zile să nu te întîlnești cu nimenea ; și se face la noi la P.S. o ciorbă de fasole de-ți lingi mîinile, cu ciolan de porc, ciordit de băieți de pe unde găsesc și ei ; și domnul colonel Vardaru, cît e el de aspru, la mîncare nu se uită ; o să vedeți voi, e omu' dracului, dar cinstit, drept...”

Se auzeau semnalele locomotivei : trei șuierături scurte de sirenă, și strigătele plantoanelor :

— Hai, sus ! toată lumea la vagoane...

Și trenul iar se pusese în mișcare, cu acea desprindere leneșă, lentă, a roților pe șine. Și clădirile se mutaseră în urmă ; aceleași ferestre de gară, tip C.F.R., aceleași figuri de neveste sau de fiice ale șefului de gară, sus, la etaj, între glastrele de flori cu mușcate și frunze cerate, verzi, nealterate de fumul locomotivelor, din cauza combustiei interioare a acelor plante vorace care înghițeau tot praful fin de cărbune și-l făceau să dispară în micul pumn de pămînt care le hrănea ; și, pe urmă, semafoare care-și schimbau culorile, cu acel zvicnet electric interior, aprinzînd alte becuri, o ureche atentă ca a lui Tro-naru intuia, încă din mers, iradierea din filamente ca o înțepătură de ac de seringă, care deodată isca un snop de lumină reflectat într-un geam verde sau roșu ce proiecta doar o pată de aceeași culoare, pierită în lumina soarelui, dar vie, un reper în acel univers feroviar pe care-l cunoștea atît de bine, și iar crînguri de salcîmi înfloriți atunci, cu ciorchinii lor alb-cafenii, răspîndind un miros aproape putrefact, un miros persistent, care biruia aburii locomotivei și tangajul vagoanelor pe liniile inegale : tac-

tac, tac-tac, tac-tac, adormitor ca un cîntec de leagăn, și glasurile vesele din spate :

— Cum a fost, părinte ?

— Bogdaproste, bine...

Era glasul lui Finanțu, care-i consulta ca un medic.

— Și dumneata ? îl întreba pe altcineva : ai lăsat tot în gara Ploiești ?

Izbucneau hohote de rîs, marcînd acea veselie inconștientă care nu-l interesa pe Tronaru. El nu-i mai asculta. De fapt era stăpînit de o torpoare pe care nu și-o explica. Altă dată s-ar fi gîndit cum să evadeze la prima stație. Dar acum, acest gînd încă nu-i trecuse prin minte. Probabil, bătaia aceea repetată, izolarea nesfîrșită din celulă și slăbiciunea fizică. Odată, Colonelul îi spusese: „Și dacă te vor prinde vreodată să știi că n-o să fie ușor ; dacă scapi cu viață, primul lucru la care trebuie să te gîndești e să ai răbdare. Prima reacție a celor care scapă de la anchetă este să fugă, dar asta e o prostie. Întîi, întremarea ; abia cînd te simți din nou pe picioarele tale, puternic ca la început, numai atunci trebuie să te gîndești să scapi. Cel mai prost lucru e să ratezi o evadare. Ai înțeles ?” Înțelesese. Și-acum starea egală în care nici un semn nu exista, nici o zvicnire, o indiferență binevoitoare ; răspunsuri date mecanic celorlalți, o lipsă de interes față de viața celor din jur, o izolare ca într-o gogoasă de vierme de mătase. Tăcere, în acest zgomot unanim, în mișcarea și foiala din vagonul din spate. Țăranii dorm totdeauna cînd au ocazia : în cîmp, în biserică, dorm și în marșuri, auzise de la cei ce se întorseseră de pe front. Cu asta își compensează lipsa de hrană și anemia... Închisoarea din Caransebeș ; întortocheate ziduri de piatră... O alee cu pavaj de cărămidă și ploi și un zmeuriș tuns cu foarfeca și cancelaria rece, înregistrarea : numele, prenumele, anul nașterii, mama, tata, locul de naștere, studii, felul pedepsei, cîți ani ? Voci indiferente ale celor care scriau și n-auzeau bine și mai întrebau o dată, și pe urmă haina de ocnaș cu un număr pe ea ; același miros de sodă și gulerul de postav aspru, care te roade, o haină de culoarea șobolanului, dungată, cu pantaloni strimți, intrați la apă, țepeni ca niște burlane, și apelul într-un fel de vorbitor cu plase de sîrmă, înalt, mai mult sau mai puțin

de o sută de inși, toți îmbrăcați în același costum vărgat, cu cipilici ca niște țucălașe care le acopereau părul tuns și niște nume repetate, stîrnind ecouri și mereu răspunsul : „Prezent, Prezent, Prezent“, și iar „Prezent“, de o sută de ori „Prezent“ și zgomot de saboți pe ciment : rap ! rap ! rap !, pasul alergător pentru luarea ceaiului după apelul de dimineață, și iar : rap ! rap ! rap ! și intrarea în sala de mese, încăpere înaltă, umedă, cu mese de lemn de brad și bănci lustruite de atîta frecat cu fundul, șase de-o parte, șase de cealaltă, și castroanele metalice pe care și le umpleau de la intrare ; zgomotul polonicului izbind blidele și aburii de fiertură fără gust și piinea de la subsuoară, țeapănă, o pîine cu mălai care-ți umplea gura de salivă de cum mușcai din ea ; și lingura de metal coclit cu care mîncai și felul doi, arpacașul ca o ciulamă albă, nedefinită sau cartofii cojiți prost, cu bucăți de pămînt în ei și puțină grăsime. Dar asta nu mai avea nici o importanță ; se mînca în tăcere ca într-o ceremonie aproape religioasă ; oamenii mestecau gînditori hrana sărmană, parcă fără să-i simtă gustul, făcîndu-și numai o datorie față de stomacul lor ostenit, cu priviri lipsite de căldură, secate de lipsa de lumină, și pe urmă iar intrarea în celulele comune care-i absorbeau ca niște puțuri orizontale, cu zgomot de chei care se închid în broaște, și acele grilaje de fier care se izbesc, și plantoanele făcînd controlul de noapte, și priciurile pe două nivele, cu păturile lor roase, mirosind a urină, și becul nemilos care arde toată noaptea, și șoapta abia deslușită a celor care stau împreună, într-o rină, întorcîndu-se în același timp, la un semnal, pentru ca să încapă cu toții ; și asta încă era bine pentru că mai rău era cînd te pedepsea și te băga la celulă cu izolare unde zăceai în întuneric cîteva zile sau chiar o săptămînă pentru că protestaseși că nu-ți plăcuse ceva ; și iar singurătatea aceea, mai rea decît orice, pe care el n-o trăise decît puțină vreme, dar despre care ceilalți îi povestiseră, cei aflați de cîteva ani în aceste pușcării umede, dar cu care te deprinzi, care nu te mai înspăimîntă ; și, pe urmă, strigătele santinelilor de pe ziduri, apelul posturilor și pașii în cizme ai controlului de noapte pe coridoare, egali, sonori, repercutați de pereții aceia multiplicați în etaje, și lumina lanternei scormonind

în colțurile cele mai întunecate ale încăperilor comune, acolo unde becurile nu arătau destul, mereu cercetarea atentă, indiscretă, a celor închiși, supărătoare, care-ți creează senzația că stai mereu gol în fața cuiva nevăzut, un chip aflat sub un cozoroc, un chip aproape anonim, doi ochi și niște buze subțiri, o mână care ține o lanternă ce te orbește ; nimic, nici un fel de vorbă — asta era pedeapsa cea mai mare la închisoarea din Caransebeș : tăcerea ; nu se vorbea decît în scurta jumătate de oră a plimbării comune în curtea aceea îngustă dintre ziduri ; erau scoși în șir indian, unul în spatele celuiilalt, și se priveau, recunoscîndu-se unii dintre ei, făcîndu-și semne în limbajul tăcut al celor care au trecut prin astfel de locuri, mici semne din degete sau o șoptă piezișă care putea să-nsemne foarte mult ; și, din cînd în cînd, telegrafia fără fir a caloriferelor înăbușite cu bucăți de postav procurate de cine știe unde, pentru a nu fi auziți de către paznici, ci numai de o ureche atentă, lipită de orga aceea mică în care intra puțina căldură iarna și, pe urmă, șoptit, celorlalți, cu o voce abia auzită : vești de-afară, situația frontului, ce se mai întîmplase cu cei din lagărul de la Tîrgu-Jiu și din alte locuri de detențiune, cine mai murise, cine mai fusese condamnat, instrucțiuni pentru cei din alte celule care erau și ele trimise prin morse, tot prin țeava caloriferului, mai departe, ziarul vorbit al tuturor închisorilor pe care nu pot să-l suprime nici un fel de paznici și care dădea celor dinăuntru senzația unei libertăți nemaipomenite, a unei mișcări nevăzute, o tangibilitate a realității de dincolo de ziduri, era ca și cînd ei ar fi avut în celule un aparat de radio care prindea totul... a fi informat, a fi la zi, cum spuneau, cu tot ce mișca în țara asta ; ultimul incendiu din Valea Prahovei, „Petroliștii mei“, gîndea cu mîndrie Tronaru, sau o deraiere de tren, „Ceferiștii mei“, își spunea iar, și o bucurie secretă care-i stăpînea pe toți, care le dădea certitudinea că oprimatorii lor erau mereu izbiți ca un boxeur care primește lovituri de care se apără dar pe care le recepționează ; le știe, dar nu le dă importanță ; și ele, aceste lovituri, îl slăbesc, îl macină, și boxeurul

acesta cu o mie de miini erau alți oameni necunoscuți, aflați încă în libertate, care nu dormeau nopțile sau stăteau ascunși în păduri și munți și se gindeau la cei de-aici dintre zidurile închisorilor, și loviturile lor, acele incendii și deraieri, slăbeau siguranța celor care-i păzeau; ei o știau foarte bine, deși nu voiau s-o recunoască; din zi în zi erau mai slabi; se înrăiau, se înveninau și, pe urmă, deodată, ceva prudent din ființa lor le scădea cerbicia și solicitau secret îngăduința celor pe care-i păzeau; un fel de complicitate duioasă care-ți făcea scirbă...

Și-n acele plimbări din curtea închisorii, cînd Tronaru se familiarizase cu lungul monom mișcător din fața lui, care devenea dintr-odată un cerc sau un opt, sau un șase, din cauza itinerariului acela, cînd trebuiau evitate obstacole, unghiuri de clădire, sau o mică grădiniță cu flori prăfuite de anul trecut, uscate, putrezite, neculese, în acel răstimp dintre sfîrșitul lui februarie sau începutul lui martie și această lună aprilie, abia o singură lună dacă nu ceva mai mult, suficientă însă pentru a-i ține minte pe toți cu care stătuse acolo, și între ei un tînăr slab, agil, cu un chip iscoditor, sarcastic, în care numai ochii, numai ochii foarte vii, luceau cu ironie cînd paznicii strigau la el să țină pasul; nu era slab cît îl arătau hainele prea largi; desigur, avea un trup nenutrit, de țaran, sosit de undeva, din fundurile obscure ale țării, din vreun cătun orb, apăsător de mizerie, de noroaie, unul dintre acei copii născuți mari, revoltat dintr-odată din pricina privațiunilor, a nedreptăților jandarmilor, a palmelor nemeritate sau cine știe ce altceva, deci nu atît slab, cît prea mic pentru hainele mari care i se dăduseră, pentru că aici nimerise și n-aveau timp pentru el să-i croiască alt costum, și el suporta lărgimea vestmintelor grosolane cu acea tensiune ironică din privire; probabil că dormise pe cîmp, între oi, noaptea, sub ploi, în munte sau în cîmpie, alergase prin acele pustiuri ale saivanelor, desculț, rătăcind printre mărăcini zile întregi; alegînd cite o frunză de dud din care cînta, și noaptea privind stelele cerului, așezate în scară, într-o scară luminoasă pe care ai fi putut să urci, agățîndu-te ca de-o liană luminoasă și s-ajungi cine știe unde pe drumul infinit al Căii Lactee, o pulbere de astre sfărîmate; el, Tronaru,

știa acest sentiment al singurătății oamenilor care au trăit greu, care au fost puși la muncile cele mai dificile, pe care le acceptau pentru că nu aveau ce face ; erau mulți în familie : cinci sau șapte, sau zece copii, fete și băieți, amestecați laolaltă, adunați toți pe un pat de lemn, cu picioarele spre o sobă de pământ în care se virau coceni uscați iarna ; în mirosul de bălegar al odăilor făcute din chirpici, pe rînd, una cite una, de dreapta și de stînga, în fiecare an cite o odaie ; țărâna jucînd cu picioarele bălegarul amestecat cu noroi, cu apă și cu lut, ceasuri întregi, cu fustele suflecate pînă peste genunchi, în tăcere, și copiii ajutînd la treaba asta pînă cînd totul se transforma într-o pastă galbenă pe care ei o cărau, doi cite doi, în găleți, și bărbatul muruia niște stinghii puse în cruciș, legate cu sîrmă și bulgărite cu acest loes, amestecate cu bucăți de cărămidă pe care, tot ei, copiii, le ciopleau cu bolovani ca să le facă un fel de mazăriche gloduroasă, peste care dădeau o tencuială subțire — fața casei, care era văruiată și în care erau lăsate golurile ferestrelor ; în fiecare an, deci, cite o odaie adăugată de-a dreapta sau de-a stînga, pentru că familia se înmulțea, copiii cei mari se însurau și-aveau la rîndul lor copii și casa creștea ca un tren căruia îi adaugi mereu un vagon, pînă cînd mica lor ogradă dispărea și atunci cei mari își luau zborul și se duceau să-și facă în altă parte casele lor proprii sau părăseau cătunele și mergeau la orașe, unde se angajau la stăpîn, sau plecau cu cobilițele în spate vînzînd marfă pe străzile ~~acelea~~ pline de lume sau angajîndu-se ucenici în ateliere sordide, unde învățau tîmplăria, sau cizmăria sau croitoria, el, Tronaru, știind palmele părintești ale meșterilor date pe obraji sau după ceafă, înjurăturile pentru cei leneși și orele de noapte și de dimineață cînd trebuia să împungi cu acul, să pigălești în vreo vestă de profesor, punct cu punct, sau să uzi între buze ținte de lemn pe care trebuia să le bați cu un ciocan în tălpile unor pantofi dați la reparat, scorojiți de atîtea noroaie prin care trecuseră, sau să coși la o mașină, cu un ac lung, la care abia ajungeai cu picioarele ca să împingi clapa care mîna acel subțire fir de oțel ~~care înșira~~ *înșirînd*

pe ramă, și mirosul de pap și de clei sau oboseala umărului mereu rotit la o rindea pe care abia o minui ai la 14 sau la 11 ani, și mirosul de talaș și de lemn încă umed pe care trebuia să-l usuci bine pe lângă sobele de tablă ale acelor ateliere afumate, pline de mișcare, și-afară, dincolo de aceste pușcării, era soare, erau alți copii care alergau cu cercul sau se jucau sau erau duși de mamele cu trăsuri la școală și trebuiau să știe — asta învățînd-o încă de mici de la părinții lor — că pentru ei viața atîta însemna : rindeaua, sula de împuns în pingea sau acul de cusut ; mii de copii, zeci de mii de copii robotind în sute de ateliere răspîndite peste tot, și meșteri bețivi care te loveau pe neașteptate în strigătele celorlalți : „Ce-ai, mă, cu capul ? mai greșește și el. N-a venit de bine aici. Tu cînd erai mic nu erai prost ?“ Și acele fugi și schimbări de la o meserie la alta, încercările de a trăi mai bine, alte domiciliu și stăpîni care pipăiau ucenicii la dinți, ca pe cai, stăpîni de cîteva săptămîni, sau de cîteva ani : „Ești sănătos, n-ai ceva la plămîni, pari cam slăbuț, te-a ținut maică-ta numai cu urzici“, și, pe urmă, un ghionț binevoitor în spate : „Hai, du-te la ceilalți, să-ți arate unde-ai să dormi și să nu-mi tragi chiulul, că te ia mama dracului, că vreau să te fac om ; meseria-i brătară de aur“. Cuvinte pe care le știa și le auzea mereu în alte locuri, avînd același conținut. Dar, atunci, chipul adolescentului acela îl intrigase și-i întrebasese pe tovarășii lui : „Cine-i puștiu' ăsta ?“ „Nu e puști deloc. Are 25 de ani, dar așa arată el“. Și pe urmă aflase. O biografie destul de încărcată pentru vîrsta pe care o avea : fost lucrător agricol, angajîndu-se la București sau la Pitești cînd nu mai avea de lucru ; unul dintre cei mai activi agitatori la grevele din '29, un revoluționar de profesie ; în zilele grevei de la Grivița abia scăpînd cu viață de acolo, făcînd parte din Comitetul național antifascist, fiind arestat și înaintat Tribunalului de Ilfov sub inculparea de incitare la grevă și răspîndirea unor afișe împotriva ordinii de stat. În același an intrase în Uniunea Tineretului Comunist. În '34 fusese arestat din nou, pentru că îl prinseseră la Craiova în preajma Tribunalului, fă-

cînd agitație pentru cei care conduseseră greva de la Grivița. În același an, trimis în fața Consiliului de Război al Corpului 2 armată, fiind acuzat de răspîndire de manifeste revoluționare și primind, încă de pe atunci, calificativul de agitator comunist periculos deși n-avea decît 16 ani, trimis din post în post pînă în satul lui, unde ajunsese desfigurat de bătaii. Prin '36, devenise Secretarul Comitetului regional Prahova al UTC-ului. Din actele poliției rezulta că fusese arestat în ograda lui Gheorghe Dumitrache, din comuna Ulmi-Dîmbovița, unde participase la una din numeroasele ședințe clandestine ținute în acea casă. În Ordonanța de trimitere în judecată se arăta că are 18 ani, că-i domiciliat în București în strada Vasile Lascăr și că-i membru activ, agitator și bun propagandist comunist și antifascist. Fusese deținut în închisoarea din Brașov și colonelul Gheorghe Radu, președintele Consiliului de Război al Corpului 5 armată întrunit în ședință publică în ziua de 30 mai '36, în vederea judecării procesului acuzaților, formînd obiectul dosarelor nr. 55 și 56/193, în care se consemna că excluzîndu-l din ședință pe acuzatul Tarnovski Vladislav zis Vladimir, pentru faptul prevăzut în articolul 14 din Codul de Justiție militară, ca element agitator, urmărind să împiedice desfășurarea procesului, acuzatul a proferat cuvintele: „Atunci ne solidarizăm toți cu Tarnovski“ și „ridicîndu-se, i-a incitat pe toți ceilalți acuzați să-i urmeze exemplul, gesticulînd și ofensînd astfel pe președinte și instanța printr-o atitudine și expresii ireverențioase, fapt pentru care căpătase pe loc șase luni închisoare“. După ședință, în ziua de 6 iunie, fusese rejudecat și condamnat la doi ani închisoare, 2000 de lei amendă și un an interdicție de a părăsi domiciliul părinților; și asta pentru că era minor, după care fusese trimis la Doftana, închisoare renumită pentru regimul groaznic la care erau supuși deținuții; de fapt, pușcăria recalcitranților, unde condamnații erau supuși săptămînal de trei ori la post negru, citește „pîine și apă“, ca să nu mai vorbim de celebra secție H pe care mai tîrziu cercetători ai vieții din pușcăriile aceluși timp au descris-o cu lux de amănunte. Eliberat la 8 decembrie '38, el se întorsese la București și reluate legătura cu Organizația Tineretului Comunist și, curînd, devenise

membru al Comitetului Central al acestei Uniuni. Fusesse unul dintre organizatorii demonstrației de la 1 mai 1939, demonstrație care-l speriasse pe Carol al II-lea. Fișele de la poliție nu încetau să-l semnaleze ca pe o persoană primejdioasă pentru ordinea publică, judecat în contumacie și condamnat la trei ani de închisoare și 20 000 de lei amendă, transformate în 200 de zile de carceră *pentru complot împotriva ordinii sociale*. Și asta pentru că participase la o manifestație organizată de breasla muncitorilor din industria pielăriei și încălțăminte care cerea eliberarea deținuților politici și îmbunătățirea regimului politic din închisori. Același tânăr reorganizase comitele regionale de la Iași, Huși, Chișinău, Galați și Craiova. În '40 fusese arestat și internat în fortul Jilava din apropierea Bucureștiului. Avea 22 de ani. În imensa cazarmă subterană el întemeiasse *conducerea clandestină a partidului deținuților de la Jilava* și câteva cercuri de învățămînt politic. I se punea în seamă, pe bună dreptate, o puternică agitație politică exercitată asupra corpului de gardă al închisorii, fapt care făcuse ca în noaptea de 26 spre 27 noiembrie '40 comuniștii aflați în Jilava să fie salvați de la masacrul legionar...

Dar aceste amănunte avea să le afle mai tîrziu Tronaru. Ceea ce-l intrigase la acest tînăr care i se păruse atît de dinamic încă de cînd îl văzuse în curtea închisorii din Caransebeș avea să fie confirmat mult mai tîrziu. Într-o dimineață, *la ora promenadei*, cum spuneau deținuții, acele plimbări rituale zilnice, se apropiase de el și, în cele cîteva minute cînd aveau permisiunea să fumeze cîte o țigară, schimbaseră cîteva cuvinte. De fapt, întrevederea o provocase tot tînărul acela care avea curiozitatea să știe ce era cu acest nou venit în rîndul lor. „Comunist?” întrebuse. „Bineînțeles. Altfel nu m-aș fi aflat aici“. „Ei, nu-i chiar așa, să știi că mai sunt și tovarăși de drum, de-aia te-ntreb. La cît ești condamnat?” „20 de ani.“ „A, asta înseamnă ceva.“ „Da, am sabotat armata germană. Și dumneata?” „Încă ucenic, nu se vede?” Și pe urmă, pentru a stabili niște puncte comune, Tronaru îl întrebuse: „Ai lucrat pe linie de U.T.C. la Grivița, așa mi s-a spus“. „Da.“ „L-ai cunoscut pe unu’

Năsturescu Chibrit?“ „Cum să nu, minunat om“. „Probabil că știi că a murit“. „Bineînțeles“. „Suntem într-un fel colegi, atunci.“ Avea un suris franc și atunci ochii i se umpleau de o lumină vie. „Probabil că ai să fii trimis pe front, îl informase. Cel puțin așa se zvonește pe-aici, pe la noi. E nevoie de carne de tun. Ce-ai de gând să faci?“ „Nu sunt prea războinic, te rog să mă crezi. Și, pe urmă, războiul ăsta nu-i războiul nostru.“ „Ai dreptate!“ „Și mai sigur, la prima ocazie o s-o șterg.“ „Este cel mai bun lucru pe care-l ai de făcut. O să ne mai vedem pe-aici cît o să mai stai.“

Această scurtă întîlnire din curtea închisorii din Caransebeș îi rămăsese în memorie lui Tronaru. Mai tîrziu, după toamna lui '44, el primise misiuni politice în provincie. Bătea drumurile gloduroase de țară, cu o echipă de agitatori de la Craiova, reparase un depou de locomotive la Piatra Olt, pentru că se pricepea la asta. Muncise cîțiva ani cu înverșunare. Nu avea timp să se mai gîndească la trecut, la acea perioadă scurtă și dramatică din vara anului 1943. Mai tîrziu, prin 1952, îi recunoscuse chipul într-o fotografie a unui grup și pe urmă iar se luase cu treburile lui nesfîrșite și viața îi aduse mai aproape unul de altul fără să reușească să-i facă să se întîlnească, și Tronaru nu-și mai dădea seama dacă el îl mai ținea minte, pentru că activul tînăr din închisoarea din Caransebeș avea misiuni importante pe linie de partid.

În a cincea zi a marșului lor spre front, soldații Batalionului de pedeapsă arătau apocaliptic : nebărbieriți, istoviți de sete, nervoși, gata de harță, amenințîndu-se cu armele lor fără încărcătoare, pentru că nu li se dăduseră cartușe de luptă încă, tăcuți, cu ochii goi, cu o suferință abia stăpînită în priviri, nedormiți din cauza fierbîntelii din văzduh, a înghesuiei și a mirosului de nespălat pe care nici măcar obloanele deschise și gurile ventilatoarelor prin care pătrundea aerul de stepă nu puteau să-l schimbe. Plantoanele cucăiau pe scări, vreo doi soldați căzuseră din mers, adormind cu pușca între picioare și

scăpînd sub terasament. Țipetele lor abia fuseseră auzite și nimeni nu dăduse alarma, o năpăsare bestială începea să-i cuprindă pe toți.

— Unde ne duc ăștia, domnule ?

— Unde-a-nțărcat dracu' copiii...

— Pe-aici ne rămîn oasele, zicea Finanțu.

— Ei, și nu-i păcat de noi, mă, băieți ? Bărbați în floarea vîrstei, oameni capabili...

— Mă, mă, Țîntărule, unde dracu, mă, e regimentul ăla al vostru, că mi s-a uscat pielea pă mine...

Ordonanța colonelului Alexandru Vardaru privea stepa nemărginită încercînd să recunoască niște repere sub cerul leșios. Dar aici totul semăna : cîmpie nesfîrșită, arșă de soare și drumuri nevăzute și un bubuit surd, undeva înainte, la cine știe cîți kilometri, acolo unde bănuiau că trebuie să fie frontul.

— Acuș, acuș ajungem, făcea filosofic Țîntăru Vasile.

— Pă dracu, habar n-ai unde ne aflăm... o să ne pierdem naibii p-aici...

Și locomotiva gîfîia, abia tîrînd acele vagoane cu soldați nebărbieriți care-și lepădaseră moletierele și se decălțaseră de bocanci ca să-și dezlege obielele împuțite pe care le uscau la curentul din vagon și oftau după o căldare cu apă, dar stațiile erau rare și-atunci cînd opreau cîte o jumătate de oră se aruncau buluc pe scările vagoanelor fără să mai țină seama de nici un fel de disciplină, plantoanele nu-i mai stăpîneau; era inutil să mai comande cineva; se buluceau în jurul pompelor de apă și-și umpleau canistrele mereu golite și bidoanele acoperite cu pîslă și căștile de metal atîrnate pe șold pe care încă nu și le pusaseră pe cap pentru că era cald și li se năclăise părul și bluzele de vară îi enervau, puse pe pieile pline de praf, și cînd treceau peste cîte un rîu, pe podurile sunătoare, s-ar fi zvîrlit de acolo în acea apă leșioasă, tulbure, uleioasă, apa ce le amintea de zbunguielile copilăriei; și o exasperare turbată îi făcea să se încaiere pentru o țigară sau pentru un rest de mîncare păstrat undeva, în gamelele lor nespălate cu zilele; și se loveau surd în bărbiile țepoase sau în stomac și ceilalți îi despărteau cu înjurături și lovituri de picioare, încăierîndu-se la rîndul

lor. Degeaba striga la ei, cu vocea lui sunătoare, părințele Onisifor Dinulescu, că ei nu mai ascultau, se mușcau ca niște fiare și singele fierbinte din rănilor îi făceau să turbeze și iar se loveau și-atunci, cel puțin în vagonul lor, locotenentul Matei Bogasieru, cel care fusese degradat pentru că nu vruse să comande plutonul de execuție, se ridicase în picioare și trăsese un foc de revolver prin tavanul de lemn al vagonului de vite, urlînd necruțător (foștilor ofițeri li se făcea onoarea de a li se lăsa arma, chiar dacă-și pierdeau gradul).

— Dacă nu vă astîmpărați, vă curăț, ce-ați înnebunit? Vă credeți în pușcăriile voastre puturoase? Aici suntem pe front și s-ascultați de comanda mea cît am fost eu degradat, că am grad de soldat ca și voi. S-a-nțeleș?

Se făcuse o tăcere uluită și toți se așezaseră pe vine, rezemați de scîndurile duruitoare ale vagonului, apucîndu-se să fumeze mucerile de țigări pe care le sfărîmau între degete, adunînd tutunul rămas și făcînd altele, din bucăți grosolane de ziar, pe care le răsuceau și le lipeau cu scuipat și le-aprîndeau, și hîrtia veche de jurnal scotea un fum grețos, mirosind a plumb și a cerneală tipografică, dar acelea erau cele mai gustoase țigări pentru că erau ultimele.

— Ce spui de ăsta? îl întrebese Finanțu pe Tronaru. O să avem de furcă cu el.

Tronaru îl privise pe Bogasieru. Era dezbrăcat pînă la brîu, avea numai niște pantaloni de doc, strînși pe pulpe și cizme. De pe bluza cu două buzunare și două clapete fuseseră smulse diagonalele metalice ale gradului și acum bluza lui simplă, pătată de o sudoare sărată care lăsase urme pe spate, atîrna de un cui deasupra oblonului tras al vagonului. Locotenentul era singurul bărbat din acel vagon, în afara lui Tronaru, care se bărbierise în fiecare dimineață în toate acele zile. Avea un obraz dur, negru, cu mușchi circulari, strînși sub pomeți, care-i dădeau un aer crud, feroce. Bogasieru scotea din porthartul pe care încă îl mai purta pe șold, legat cu o diagonală de care nu se despărțise nici chiar atunci cînd își scosese bluza, un aparat metalic de bărbierit, deșurubîndu-l și ascuțindu-și lama pe fundul unui pahar în care puneă puțină apă și bucată aceea subțire metalică scotea un scîrțîit ușor de oțel

umezit, friabil și ductil, care se ascuțea în granulele de sticlă prin frecare. O încerca pe urmă pe buricul degetului mare și, dacă nu era mulțumit, continua să o ascută. Când operația era terminată, o introducea între cele două clapete și răsucea un pinion nevăzut și apoi din porthart scotea o oglindă mică de reclamă, una din acele oglinjoare care se dădeau gratuit pe vremuri clienților care cumpărau crema *Gladys* sau săpunul *Germandrée*, o așeza între două bucăți de lemn și cu aceeași tacticoasă mișcare scormonea din nou în porthart și scotea de acolo un pământuf și o bucată de săpun de bărbierit și turna din gamelă exact atâtea picături de apă câte avea nevoie, ca să nu risipească lichidul prețios care-i astîmpăra setea, atît cît să umezească vârful aceluia pământuf, scoțînd un clăbuc subțire pe care și-l întindea cu grijă pe fața aspră. Și după multe minute, brazul lui sticlos, brun ca sticlele de bere, apărea lustruit și el aduna în căușul palmei iar atîtea picături de apă de câte avea nevoie și-și spăla resturile de săpun și, cu un prosop, își usca fața și-atunci, de fiecare dată, în fiecare dimineață, Finanțu îi striga :

— Să-ți fie de bine !

Și locotenentul Matei Bogasieru răspundea invariabil : Mulțumesc ! căutînd, cu aceeași pedanterie, în porthartul, său o sticlută de spirt din care turna cîteva picături în căușul palmei, frecîndu-și bărbia. Nici o urmă de sînge, nici o tăietură, lama era spălată cu aceeași meticulozitate, ștearsă cu prosopul, privită în zare prin lumina puțină a găurii ventilatorului sub care ședea. Nu se mișcase de acolo decît atunci cînd trebuise să coboare prin gări după apă sau pentru alte nevoi și nimeni nu îndrăznise să-i ocupe acel colț, nu mai mare de un metru patrat, probabil atît cît să poată dormi cu picioarele adunate sub el sau cu genunchii la gură, cu bărbia strînsă în pumni, aproape nerezemîndu-se de nimic, așa cum au învățat să doarmă cei claustrați, cei care fuseseră siliți să stea în picioare ani de zile, în celule obscure, fără lumină, cum șezuse și Tro-naru cîteva luni, cînd oboseala îl adusese la această poziție de maimuță la care te silesc limitele fizice. Bogasieru nu vorbea decît rar cu cei din jur și numai dacă era absolută nevoie. Acel foc de revolver care-i potolise pe toți era

numai o descărcare neașteptată a nervilor lui, stăpîniți pînă atunci în atîtea zile.

Pe măsură ce se apropiau de locul de destinație, ordonanța lui Vardaru, soldatul Țîntaru Vasile, părea tot mai nedumerită. La ultima oprire, într-o gară pustie, bombardată, din care rămăseseră numai o jumătate de etaj, stînd neverosimil deasupra sălii de așteptare, ca o felie dintr-un tort, din care se consumase restul, soldații de la apărarea antiaeriană care păzeau acest punct strategic și nod de cale ferată atrăseseră atenția mecanicilor care se schimbau cu rîndul și gărzii regimentare a trenului că e bine să pună observatori aerieni pe acoperișul vagoanelor și soldați cu mitraliere pentru că aviația inamică putea ori-cînd să-i atace.

Soldatul Țîntaru Vasile lăsase frontul mult mai departe de punctul acesta cînd plecase ultima dată, pînă pe-aici, cînd nici vorbă de atacuri ale aviației inamice nu era, dar dacă acei soldați spuneau că puteau să fie atacați însemna că ceva se întîmpla.

Plutonierul Vasile Văduva, care răspundea de batalion deocamdată, numise pe mitraliori, îi împărțise pe echipe și le scosese trei mitraliere din vagonul de lîngă locomotivă în care se ținea armamentul, dîndu-le și benzile necesare.

— După cum se vede, ne pregătim de bal, zicea Țîntaru Vasile, în limbajul deocamdată straniu pentru ceilalți care nu făcuseră frontul pînă atunci.

— Ce bal, mă, nea Vasile, ce vorbă e asta? întrebă curios cîte unul.

— O să vedeți voi. Pînă acum a fost cum a fost, dar dacă inamicul ajunge cu aviația pînă aici, e groasă. Am spus eu de la căderea Stalingradului că dăm înapoi ca racul, da' nimeni nu ă crezut.

— Ei, iarna-i mai prost, făcuse pe neașteptate, de la locul său, locotenentul. Vara sunt alte condiții de luptă. Eu știu cum e chestia.

Se pare că cuvintele lui Bogasieru parcă-i mai liniștiseră pe ceilalți.

— Adicătelea să intrăm noi așa, hodoronc-tronc, în luptă, fără nici o pregătire, fără nimic? se mira părintele Onisifor Dinulescu.

— Mai știi ? se căina și Finanțu. Mamă, mamă, în ce daravelă am intrat, și-și privea minușile de ață pescărească : măcar să nu mă lase fără minușițele astea ale mele... că cu ele lucrez. Ia spune, Țințarule, ăștia chiar trag așa cu șrapnele, cu ghiulele, cu gloanțe, ori e numai o spaimă ?

Ordonanța rîsesse cu gura pînă la urechi de naivitatea escrocului.

— Da' unde te crezi dumneata ? Parcă ai fi venit la balul pompierilor ! Aici e front-front, să știi de la mine. Și miine pe vremea asta, să nu te miri că intrăm în zonă.

— Ce zonă ?

— Zona de operații.

Se făcuse tăcere. Ceilalți trăsese răsuț cu urechea și o spaimă difuză se răspîndea printre ei. Una era să scapi de pușcărie sau de lagăr, să te-mbrace soldat și să te urce într-un tren, după ce făcuseși puțină instrucție două săptămîni, și alta era să simți atît de repede rigorile acestui loc abstract numit front, care putea să fie și cîmpia fără sfîrșit din jur și o gară ruinată cu zidurile înnegrite de fumurile incendiilor, păzită de un pîlc de soldați strînși pe acoperișul sfîrtecat în două, într-un foisor așezat pe patru stîlpi, în jurul unei mitraliere.

În ceasurile următoare fuseseră bombardați. Totul se petrecuse pe neașteptate. Era o noapte sălcie, cu o lună palidă, spălată parcă în niște ape ale văzduhului, dînd o lumină salină, de fund de mare, și toată acea stepă argintie răsuna de strigăte de greieri, milioane de greieri iviți la roua care se născuse din răcoarea bruscă de după asfințit, și drumul era feeric, și soldații păreau hipnotizați ; se înghesuiseră toți în jurul deschizăturilor obloanelor și priveau imensa cîmpie sub lună, învîrtindu-se la orizont spre ei și înghițindu-i parcă. Și trenul acela plutea pe o mare argintie, luminoasă, care iradia o lumină verzuie, albicioasă și din văzduhul sărbătoresc izbucniseră șase avioane și ele argintii, aproape neauzite, zumzînd depărtat, șase IAK-uri rapide care plonjau în picaj deasupra liniei ferate, unul după altul, ca niște lăcuste care s-ar fi aruncat devorator asupra pusteii prăfoase, acum umezite de miliarde de picături de apă, uriașă colonie de corali, aflată pe un fund de mare, și soldații de la mi-

traliere, de deasupra vagoanelor, începuseră să tragă. Și trăgeau și piloții și în schimbul acesta de focuri, repetat, în rafale, se auziră și niște bombe care loveau terasamentul undeva în față și în lături, scormonind pietrișul, și în pereții de lemn ai vagoanelor se auzeau înfigându-se schije, cu un zgomot sec, și acești viitori soldați sau bănuți soldați, oameni fără experiență, se culcaseră pe podele, acoperindu-și urechile și timplele cu brațele ca să îndepărteze zgomotul amenințător al morții.

— Auzi-i, au plecat, spunea Finanțu, optimist.

— Crezi? Or să se întoarcă, îi răspunsese din colțul lui locotenentul. Îi cunosc eu pe ăștia. Nu se lasă cu una cu două.

Și într-adevăr avioanele se întorceau. Le auzeau foarte aproape, cu motoarele lor sforăitoare, înspăimîntîndu-i, fornăind violent deasupra terasamentului și mitraliind spațele tenderului; se auziseră strigătele unor soldați loviți, căzînd și rostogolindu-se pe lingă obloanele vagoanelor. Și pe urmă iar acele serii de gloanțe trasoare, care zburau ca niște viespi de foc în cadrul dreptunghiular al locului de unde venea aerul, și cineva strigase dinlăuntrul vagonului:

— Trageți dracului oblonu' că ne omoară.

Și preotul Onisifor Dinulescu, greoi, mare, cu trupul lui mătăhălos, împinsese oblonul acela de lemn pe șine metalice, lăsînd numai o deschizătură îngustă prin care să intre aerul. Și iar se auziră bombe căzînd, răscolind pietrișul rambleului, și frînele locomotivei și șirul de vagoane contractîndu-se metalic, izbind tampon de tampon și cei din vagoane se înghesuiră unii într-alții, striviți de șoc, și cîțiva își făceau cruce și spuneau „Scapă-ne, Doamne“, și Bogasieru iar se ridicase în picioare și le strigase:

— Nu vă fie frică, nu se întîmplă nimic. Dacă nu ne-au atins pînă acum, nu mai pățim nimic.

Și într-adevăr, zgomotul uruitor al motoarelor se îndepărtase și se făcuse o liniște covârșitoare prin care din nou se auzeau sunetele acelea impudice ale milioanelor de greieri care se chemau din stepă și locomotiva pufăia obosit și se auzea cum se scurge apa din cazan pe pietriș

și vocea plutonierului Vasile Văduva care se aruncase lângă rambreu și striga în dreptul fiecărui vagon :

— E cineva rănit ? Avem un doctor cu noi.

Și dinlăuntrul acelor cuști de lemn împuțite și murdare se auzeau apelurile scurte și repetate ale plantoanelor sau subofițerilor. Pe urmă, cineva anunță cu glas tare, care se auzea pînă departe :

— Au stricat terasamentul. Scoateți tîrnăcoapele ! Trebuie să punem șina la loc. Care ai lucrat în căile ferate și știi să repari linia ? Da' mai repede, că dacă se-ntorc și ne prind, ne fac ciulama... *tropăind*

Și-atunci se auziră cițiva, ~~zdupăind~~ pe pietrișul luncos și pe urmă urmară iar comenzi spuse cu voci răstite :

— Nu acolo, mai 'nainte, uite ia felinarul ăsta !

— Dacă auziți că se-ntoarce aviația inamică, stingeți-l dracului și aruncați-vă în șanț. Și voi, ăia din vagoane, dacă auziți avioanele, aruncați-vă în șanț, cit mai departe de tren, că ne-au reperat. Dacă fumați, acoperiți țigara cu palma, că totu' se vede din aer ca la cinema, nenorociților ! Cine dracu' ni i-a adus pe capu' nostru pe ăștia ? Că sunteți niște gicarse neinstruite și-o să rămîneți unul din șapte, nici măcar adăpostirea n-ați învățat-o cum trebuie...

Urmase un ceas de tăcere îngrijorată și toți coborîseră din vagoanele oprite pe terasamentul bombardat, și nu se auzeau decît pufăitul ostent al locomotivei și glasurile mormăite ale celor care lucrau cam la două sute de metri înainte de locul unde se aflau, în jurul a două felinare cu geamurile vopsite în roșu, care lăsau mai mult o umbră roz în jur decît lumină. Tîrnăcoapele scoteau scînteii, și cu niște clești lungi, scoase de cine știe unde, mecanicul, cu ajutorul lui, și cu încă șase soldați tirau șina scoasă din locul ei și alți patru necunoscuți, îmbrăcați în uniforme, așezau birnele cătrănite dedesubt și cineva striga disperat :

— Nu pierdeți șuruburile, nu le risipiți ! O să mergem la pas, dar dacă deraiem, dracii ne ia ! Aici murim. Și nu-i nici un sat, nici la dreapta nici la stînga, mai aproape

de 100 de km și n-avem nici apă, nici mâncare, așa că beliți ochii, nenorociților !

Era glasul plutonierului Vasile Văduva.

Tronaru îl văzu pe Bogasieru coborînd pe neașteptate, făcîndu-și loc printre cei care stăteau ciuciți pe rambleu. Locotenentul se ducea să inspecteze cum se reparase șina. „Probabil că gradatul din el s-a deșteptat pe neașteptate. Nu poate să sufere dacă lucrurile nu sunt în ordine“.

Intr-adevăr, se auzeau acum comenzile lui scurte și ceilalți care știau că e numai un ofițer degradat, adică se afla pe cel mai ticălos post din punct moral, îi făcuseră loc și executau acele ordine, fără să spună nimic.

— Da, domnule locotenent, aveți dreptate !

— Așa o să facem, domnule locotenent !

— Mai repede, mai repede ! spunea și el, mi-e teamă că se vor întoarce.

Și toată acea grămadă de soldați neinstruiți care făceau cunoștință cu războiul privea îngrijorată spre siluetele mișcătoare ale celor care reparau ~~scutamentul~~ *te.* Minutele treceau greu, cu încordare. Tronaru nu avea încă sentimentul primejdiei. Torpoarea aceea care-l stăpînea de cîteva săptămîni, care-i înmuiase reflexele, îl domina încă. La primele explozii abia își dăduse seama ce se întimplă. Finanțu, căzut pe burtă lângă el, căutînd un loc cît mai la mijlocul vagonului, îl trăsese brutal alături, silindu-l să se așeze pe coate și pe genunchi.

— Nu ți-e frică ? Ce fel de om ești dumneata ?

— Și dacă mi-e frică, asta-mi ajută la ceva ?

Escrocul rîsesse amar, aproape silnic.

— Crezi că pe lumea ailaltă, Marx ăla al vostru o să te-așeze la dreapta Tatălui ?

— Nu există lumea ailaltă, Finanțule !

Îl tutuise pe neașteptate, pentru că dintr-odată spaima de moarte a celuilalt îi dăduse senzația că-i mai puternic decît el. Dar totul venea de undeva din străfundul ființei sale : era un curaj organic ; dacă ar fi fost conștient de primejdia în care se afla, probabil că ar fi reacționat altfel, cum reacționaseră cei din jur, și ar fi căutat și el un

loc mai adăpostit și n-ar fi rămas în vagonul ăsta în care era acum singur și care putea să fie cosciugul său.

Avioanele nu se întorseseră. Linia fusese reparată și trenul se pusese prudent în mișcare, abia tirându-se spre destinația lui necunoscută.

— Am scăpat ! cîntase Finanțu pentru toți.

— De, că mai e ! Nu zice hop pînă nu sări groapa !

Dar veselia tuturor nu mai putea fi oprită și, în curînd, corul disperărilor din vagonul de lingă locomotivă se auzi distinct în noaptea tăcută a stepei :

*De s-ar semăna fasule,
Pîn' porumb, pîn' barabule...*

Și cînd se cîntară pentru a treia oară aceste versuri, toți reluară cu o plăcere ce nu mai putea fi oprită cîntecul. Se auzeau chiote repetate și bărbații aceia singuri care schimbaseră o pușcărie cu alta, o uniformă cu alta, atît de singuri încît nu aveau ce face decît să invente acele cuvinte care topeau în ele toate nopțile lor solitare din celule, din lagăre, ceasuri petrecute cu ochii deschiși, cînd stăteau pe priciuri sau între pereții umezi ai pușcăriilor sau ai cazărnilor, i se părură lui Tronaru cu adevărat niște soldați.

O haltă prăpădită în mijlocul stepei fără nume, cum fără nume erau toate satele, cătunele și drumurile în această țară fără sfîrșit, pentru ca să nu mai existe nici un fel de reper geografic, pentru ca să te pierzi în uriașul pămînt fără copaci și fără puncte cardinale și unde, fără busolă și fără soare, nu te-ai fi descurcat niciodată, un ținut infinit, fără relief ; cîmp, numai cîmp cît te uitai cu ochii, și totul părăsit, ogoare cuprinse de mărăcini, o iarbă sălbăticită, arșă de soare, care, acum, cînd intraseră în mai, păreau și mai galbene și mai uscate, cerșind cerului o ploaie ce nu mai venea ; deasupra spînzurînd un holocaust albicioș de cer fără culoare, care făcea lumina difuză, o lumină dureroasă pentru ochi, albă, lăptoasă, creînd miraje ca într-un deșert, și ei, cei aproape 150 de inși ai Batalionului de pedeapsă, se priveau uluiți unii pe alții, deși nu mai aveau aerul acela sălbăticit, și obrazul

neras, pentru că plutonierul Vasile Văduva strigase la ei și le spusese să-și scoată uneltele de bărbierit, pentru că trebuiau să știe : soldatul, în noroi, în șanț, trebuia să fie bărbierit în fiecare dimineață, pentru că comandantul regimentului, colonelul Vardaru, n-ar fi răbdat să-i vadă murdari, nespălați, cu unghiile netăiate.

— Auziți, mocofanilor, băgați-vă-n cap !

Și ei păreau nedumeriți, privindu-se ca niște streini, nemairecunoscându-se, cu acele chipuri curate, parcă mai ascuțite, supte de o foame care se anunța de pe acum, deși, la regiment, după spusele plutonierului, aveau s-o domnească, pentru că Vardaru îi muncea, îi făcea să le sune apa în cap cu atîta instrucție, dar îi și hrănea bine, ca un părinte bun ce era. Se știa că Vardaru nu dădea foc satelor pe care le ocupa, ca nemții ; nu avea cruzimea învingătorului care voia să arate că e drastic și necruțător, nu fraterniza cu inamicul, dar în ce privește populația civilă, ea trebuia să știe că ocupantul nu le cere decît ordine și disciplină, el nu se lupta decît cu soldații din față, nu cu niște muieri și bătrîni, rămași singuri, aproape fără mijloace de existență ; asta neînsemnînd că este un om îngăduitor, cerea mult, dădea cît trebuia, era necesar ca fiecare să învețe de la început legile aspre ale războiului, să le respecte și numai lupta să decidă cine este mai puternic și are dreptate. Pe prizonieri îi ocrotea, îngrijindu-i ca pe soldații săi și trimițîndu-i în coloane disciplinate înapoia frontului, nelăsîndu-i în seama regimentelor nemțești, unde plutonieri hapsîni le furau hrana sau îi împușcau pe cei care nu mai făceau față marșurilor nesfîrșite de sute de kilometri prin glodul șoselelor din stepă. Avea un „Mihai Viteazul“ dat de Mareșal și fusese unul dintre puținii comandanți care reușise să se desprindă, ce-i drept, cu un sfert din regimentul pe care-l comanda, din încercuirea de la Stalingrad. Pe seama lui circulau legende, dar din ele nu lipsea mult adevăr. Furase nemților un tren în care-și imbarcase oamenii, un tren cu puține vagoane — trei sau patru — în care aceștia nu încăpuseră, și celor care nu încăpuseră și fusese silit să-i așeze pe acoperișurile puținelor vagoane le dăduse o canistră de samagon, spunîndu-le să se lege cu centurile unul de altul și să reziste acolo chiar dacă s-ar îmbăta bînd tot acel rachiu,

pentru că ăsta era singurul lucru care mai putea să-i mai țină în viață. Retragerea din februarie 1943 fusese una din cele mai îndrăznețe operații ; disperații lui trecuseră prin liniile inamice sub bombardament intens de artilerie și de aviație, ripostînd, cu un foc puternic, tuturor, reparînd de 14 ori locomotiva blocată în viscol și pornind mai departe într-un marș tîrît, inimaginabil, furișîndu-se literalmente printre urmăritori. Dintre cei de pe acoperișurile vagoanelor dacă scăpaseră 5 sau 6 inși ; restul — înghețați bocnă, numai niște siluete împietrite de zăpadă, din care mai rămăsese vreo clapetă de căciulă rusească, cine știe de unde luată, sau vreo căciulă de oaie, tare ca lemnul, pe care supraviețuitorii o spărgeau cu topoarele pentru a mai putea s-o folosească vreodată în acea iarnă cumplită, fuseseră îngropați și li se dăduseră onoruri militare cu focuri de pușcă trase în aer, salvele care sunt salutul dat morților în toate armatele.

Toate aceste lucruri le auzise Tronaru de la locotenentul Bogasieru, cu care stătuse în așteptarea ~~camioanelor~~ ^{masinelor} ce trebuiau să-i transporte pînă într-o pădure aflată la 60 de kilometri de acel loc unde fuseseră debarcați, transport care se făcea cu numai 8 autocamioane cu aripile zdrobite de schije, abia tîrîndu-se pe un drum plin de gropi, de conuri de bombe, ce erau astupate din mers cu lopețile de către cei aflați în spatele cabinei șoferului. Adunarea întregului batalion se încheiase după două zile, fără dificultăți, pentru că se pare că aviația inamică ignora acest sector de front pe care colonelul Vardaru, cu instinctul lui, îl alesese foarte bine.

Într-o dimineață călduroasă de mai, nu atît de de vreme cum s-ar fi presupus că ar fi trebuit să-i adune un militar atît de disciplinat, colonelul Vardaru trecuse în revistă Batalionul de pedeapsă. Era un bărbat înalt de 1,90 m, cu o față patrată, spîină, cu niște ochi albaștri limpezi, reci, cu umeri de hamal, îmbrăcat într-o uniformă simplă de campanie, bluză kaki decolorată, pantaloni strînși pe pulpele musculoase și birgheri nemțești, cu ținte, bine lustruiți ; pe cap purtînd o șapcă răscoaptă de praf și sudoare cu un cozoroc neobișnuit de lung care-i umbrea jumătate de față și sub brațul stîng agîtînd o cravașă.

Îi rugase, înainte de a-i trece în revistă, să-și spună fiecare numele, profesia și din ce loc vin. Îi asculta cu o atenție distrată ; pe fața lui nu se citea nimic ; putea să aibă 50 de ani sau 55 ; stătea în fața fiecăruia, cu picioarele proptite în acele cizme neverosimil de proaspete în atîta praf și mizerie a frontului, un minut și pe urmă trecea la altul.

Cînd ajunsese în fața lui, Tronaru, soldat neinstruit, dezertor, urmărit pentru părăsirea datoriei față de statul român în acel război, acesta luă poziția de drepti cu stîngăcie, dar o luă ; ridică bărbia cu un gest scurt și raportă cum învățase în cele două săptămîni de instrucție din curtea *Malmaison*-ului :

— Să trăiți ! Mă numesc Dumitru Tronaru, muncitor, condamnat la 20 de ani închisoare pentru sabotaj, trimis pentru reabilitare în Batalionul de pedeapsă, la ordinele dumneavoastră !

— Pe loc repaus !

Colonelul îl inspectă o secundă, inventariindu-i bocancii și moletierele strînse prost, centura aceea cu două cartușiere, capela pusă șui, pe o sprînceană, și pușca pe care o ținea lipită de șoldul drept, ca un ciomag. Nu spusese nimic, numai lui Tronaru i se păruse că zăbovise puțin, imperceptibil de puțin în fața lui. Pe urmă, se prezentase Sile Finanțu, cu acel glas de șmecher bucureștean și cu figura lui de cal, cu privirile vesel-șirete, parcă luîndu-l peste picior pe comandant și avertizîndu-l : „Cu mine n-o s-o scoți tu la capăt, cît ești de colonel și de comandant de regiment !” Urmase părintele Onisifor Dinulescu, în fața căruia Vardaru zîmbise ușor, tot fără să spună nimic, aplecîndu-și numai puțin capul spre umărul stîng. Aveau aceeași statură, numai că părintele era mai gras, avea un pîtec abia ascuns de sutana militară pe care sfinția sa și-o peria cu atenție în fiecare dimineață. Cînd ajunsese în fața locotenentului Bogasieru, acesta salută scurt, lovind cu energie călcîiele cizmelor.

— Să trăiți ! Sunt locotenentul Matei Bogasieru din regimentul 115 geniu, condamnat la moarte pentru insubordonare de către Tribunalul Corpului militar nr. 21 din Chișinău, trimis în Batalionul de pedeapsă prin comutarea pedepsei, cu gradul de soldat, la ordinele dumneavoastră

Vardaru nu spuse nici de data aceasta nimic și continuă să-i asculte pe următorii. Cînd apelul luă sfîrșit, plutonierul Vasile Văduva, cu fața lui pistriuată, agitîndu-se ca o muscă înțepată, comandă adunarea în careu :

— Batalion, rupeți rîndurile !

— Batalion, pe grupe, fuga, marș !

— Batalion, în careu, adunarrreaa !

Stăteau cu toții în fața soarelui, numai o latură a careului întorcînd spatele acelei lumini violente. Colonelul înaintase spre mijlocul careului, agitînd cravașa și lovindu-și nervos cizmele.

— Domnilor, sunt colonelul Alexandru Vardaru, comandantul vostru. Vreau să vă spun cîteva cuvinte despre locul în care vă aflați. Dumneavoastră, printr-o decizie clementă a organelor militare, ați fost scoși din locuri de detențiune pentru a întări un regiment decimat la Stalin-grad, în lupte grele. Vi s-a acordat șansa de a face din viața dumneavoastră o pagină curată, și aici comandanții dumneavoastră, v-o spun eu, colonelul Alexandru Vardaru, n-o să vă amintească niciodată că ați suferit condamnări rușinoase și să regretați trecutul. Dumneavoastră sunteți niște oameni fără trecut, niște oameni care au numai viitor. Sunteți, înainte de toate, niște soldați care trebuie să dovedească prin faptele lor că merită încrederea acordată. S-ar putea, și v-o spun din experiență, ca unii dintre voi să fie soldați foarte buni și să n-o știți. Și dacă o veți afla, eu voi fi primul care vă voi spune-o, dar s-ar putea ca printre voi să existe oameni care sunt lași, care nu-și vor face datoria. Trebuie să știți că sunt un om intransigent pentru care legea militară este singura lege, și ea, această lege militară, răsplătește pe cei care-și fac datoria și condamnă pe cei care o uită. Între dumneavoastră se află, dacă am reținut bine, un condamnat politic care și-a riscat probabil viața pentru convingerile lui pe care eu i le respect, dar aici el trebuie să știe că e numai un soldat care trebuie să asculte de ordinele mele. Orice neșupunere va fi pedepsită drastic, pentru că legile frontului sunt mai aspre decît cele pe care le cunoașteți. Dezertarea se pedepsește cu moartea. Neexecutarea ordinelor, de asemenea, cred că știți ; nu vă aflați într-o grădiniță de copii, ci la un Batalion de pedeapsă. Ați greșit foarte mult

și de aici înainte nu mai puteți să greșiți fără a primi o ultimă și gravă sancțiune ; vă cer o disciplină oarbă și-atît. Există un singur fel de a vă răscumpăra viața : moartea sau eroismul cel mai nebunesc. Atît am avut să vă spun.

Și le întoarse spatele, salutînd scurt și îndepărtîndu-se în timp ce-și lovea distrat birgherii cu cravașa aceea șuierătoare.

— Ce zici ? Ține Domnu' cu săracu, dintr-o bubă-umple capu', mîriise Finanțu spre Tronaru. Ne-am proposit. Vezi că te-a bărbierit de la început ca să nu faci vreo mișcare greșită.

Tronaru nu-i răspunse. Plutonierul Văduva luase locul comandantului în mijlocul careului și le poruncise scurt :

— Batalion, rupeți rîndurile ! pe grupe, la barăci pentru munca administrativă. Comandanții de grupe la mine !

Crîngul acela rar de pomi ascundea șase barăci cu acoperișurile vopsite în verde și galben pentru ca la recunoașterile aeriene să nu fie ușor identificabile. Un gard de sîrmă ghimpată, întins printre copaci, păzit de sentinele, îngrădea locul. În cîteva bordeie acoperite cu frunziș proaspăt stăteau colonelul Vardaru, plutonierul Vasile Văduva, personalul medical al regimentului și șeful aprovizionării, un căpitan al cărui nume nu-l aflaseră încă.

Finanțu, care era cel mai întreprinzător dintre ei, făcuse o recunoaștere rapidă a situației. Din cele șase barăci una era destinată popotei, a doua unui spital improvizat pentru răniții recuperabili, aflați în refacere după retragerea aceea, sfîrșită abia la începutul lunii aprilie și la care colonelul Vardaru nu renunțase, celelalte patru fiind dormitoarele fostului regiment 3.

— Am ochit unde se află magazia de alimente ; aștia sunt organizați, ascultați la mine, spunea el lui Bogasieru și lui Tronaru. Am vorbit cu artelnicul. o s-o domnim aici dacă o să fim atenți cu el ; i-am și vîrit în buzunar patru pachete de țigări, pare băiat de comitet.

— Și dormitoarele cum sunt ?

— Curăţenie ca la mama acasă. Dar asta înseamnă şmotru, sufletelor, ascultaţi la mine. Şi eu, cum nu prea mă-nghesui la aşa ceva, trebuie să-mi găsesc om în loc, nu-i atât de simplu.

Bogasieru, ca şi Tronaru, nu părea deloc îngrijorat, deşi ceea ce le spusese apoi Sile Milion nu ar fi trebuit să-i liniştească prea mult :

— Am vorbit cu soldaţii ; ăştia se uită la noi ca la nişte borfaşi ; vorbesc de luptele lor, de ce isprăvi au făcut pe acolo pe unde s-au bătut şi pe mine mă doare undeva de toate astea... unu' mi-a şoptit că încă de mîine ne trec la instrucţie şi, dacă avem baftă, în două săptămîni o să fim zmei. Au patru dilii care au băgat în spital, pînă acum, nu ştiu cîţi dezertori ; nu se joacă. „O să muşcaţi pămîntu', spunea ăla, vedeţi voi pă dracu' !“ „Ce spuneţi, mă, le-am întors-o ; pă Sile Milion zis Mondialu' o să-l facă cineva să muşte pămîntu' ? Uitaţi-vă la mînuşitele astea, cu ele am făcut în viaţa mea artă, cum o să mă pună pă mine cineva cu botu' pă labe ? Ce-aţi mincat găini zăpăcite ? Ia te uită la ei !“

Bogasieru dăduse din umeri şi-l chemase pe Tronaru.

— Nu vrei să vii să vedem despre ce e vorba ? Plutonierul Vasile Văduva ne-a spus că suntem repartizaţi la baraca 3. Trebuie să trecem pe la magazia de echipament să ne luăm raniţe, muniţie, lopeţi Linemann şi raţia de biscuiţi pentru cazurile de alarmă. Tot azi mai cărăm cazarmamentul şi stabilim plantoanele pentru noapte.

Se îndreptară spre barăcile de lemn, şi ele vopsite în verde şi galben, abia distingîndu-se din frunzişul acela proaspăt încă, atât de neobişnuit în ucigaşa şi prăfoasa stepă.

— A, dac-am rămîne aici ! zisese locotenentul, dar ştiu eu cum se-ntîmplă. Cînd zici bogdaproste că te-ai lipit undeva şi poţi să stai liniştit, vine beleaua şi te cheamă să astupi o gaură, ca forţă proaspătă de rezervă.

Întorsese privirile spre Tronaru şi-l măsura cu o curiozitate pe care, în vagonul acela împuţit, n-o avusese.

— Comunist ?

— Da.

— Vrei probabil s-o ştergi la inamic.

— Nu m-am gîndit încă.

— Și-ai să tragi în ceilalți dacă va fi nevoie ?

— Nu-mi dau seama. Te rog să mă crezi c-aș fi dorit mai curînd să stau în pușcărie. Dar mi-au comutat pe-deapsa fără să mă întrebe. Probabil că au nevoie de cadavrul meu.

Era răcoare. Pe sus, prin coroanele copacilor, bătea un vînt ușor. Mirosea a potolal.

— Bine a mai ales colonelul locul ăsta. Pe-aici, pe undeva, trebuie să fie o baltă, se simte umezeala.

— Da.

— Nu prea ești vorbăreț !

— Nu. Ai băgat de seamă ?

— Însurat ?

— Nu.

Ajunseseră în dreptul popotei. O simțeau după mirosul de mîncare. Un grup de soldați tăiau cartofi și-i aruncau într-o marmită pusă la foc în aer liber. Șeful bucătar, îmbrăcat soldățește, purta în loc de capelă o cipilică din pînză albă și un șorț dinainte.

— Uite-te și dezertorii... Băieții din Batalionul de pe-deapsă. Ai cui sunteți, măi, aceștia ? îi întrebaseră un soldat, cu fața arsă de soare, smochinită, cu niște urechi de șoarece.

Cei doi nu răspunseră.

— Vă zgîriați, dacă vă-ntreabă omul cîte ceva ? Țineți nasu' sus, las' că vă ia miine locotenentul Sănăuceanu la întrebări și o să vedeți voi pe dracu' !

În spatele popotei se afla baraca ce-i adăpostea pe răniți. Prin ușa deschisă văzura paturile în care se aflau 20 sau 30 de bărbați : care cu un picior înfășurat în atele și legate de plafonul de lemn cu frînghii subțiri, care cu o mîna atîrnînd de gît sau, pur și simplu, îmbrăcați în halate peticite, cei care lepădaseră pansamentele și așteptau să treacă convalescența și să-mbrace din nou uniforma. Vorbeau cu glas tare ; unii rîdeau în hohote, nu aveau aerul unor suferinzi.

Tronaru îi făcu semn celuilalt să apuce spre dreapta, unde se vedeau cele patru dormitoare. Găsiră foarte ușor pe cel cu numărul 3 ; în fața ușii deschise, un planton se tologea la soare pe cei doi bușteni care țineau loc de trepte. Își rezemase pușca de canatul ușii și sforăia ușor.

Cînd se apropiară mai bine, îi simțise și se ridicase în picioare cu un aer buimac :

— Da' voi cine mai sunteți și încotro ?

— Am fost repartizați aici. Nu-i baraca numărul 3 ?

— Ba da. Și ce vreți ?

— Vrem să vedem cum arată.

— Ia te uită la ei ! Fac recunoaștere... Pofțiți ! Dar era mai bine să veniți cu grupa.

Intrară. Baraca nu era prea luminoasă. Avea două rînduri de priciuri, pe dreapta și pe stînga, la mijloc un spălător înclinat care lăsa să curgă apa pe un uluc de lemn pînă la ieșirea din partea opusă, unde probabil că exista o scurgere.

— Se aduce apa cu hîrdaiele probabil. Asta e... constată locotenentul. Dar bine că avem cu ce ne spăla. Nu pot să mă sufăr murdar.

— Ai fost crescut în puf, zisese celălalt.

— Da' de unde ? Sunt țăran, ca și dumneata, probabil. Țăranii, așa cum știi, sunt curați.

Bogasieru cerceta soliditatea priciurilor, trăgînd de bulumacii de la capete.

— Bine construit.

Așternuturile erau acoperite cu păături și întinse, să arunci cu banu'-n ele s-ajungă pînă-n tavan, cum se obișnuia la militarie. Cearsafuri de in, niște pilote în care probabil că viriseră iarbă și cam atît.

— Suferi la curent ? îl întrebase locotenentul.

— Nu.

— Totuși te sfătuiesc să ocupi un pat de lîngă ușă.

— De ce ?

— E mai ușor la alarmă.

— Ce alarmă ?

— Se vede că ești neinstruit. Or să ne scoale noaptea pe neașteptate și va trebui să ne îmbrăcăm în trei minute, cu cazarmament cu tot, cu raniță și muniție. E mai bine lîngă ușă, ascultă la mine.

— Am înțeles, îți mulțumesc.

Străbătuseră baraca tăcută, podeluită cu scîndură proaspătă de brad, nedată la rindea, dar bine înțepenită, din care încă mai izbucnea un iz vag de pădure. În fața

ieșirii, pe stînga, locotenentul îi arată latrina, pe care o inspectă rapid.

— Foarte curat. Îmi place colonelul. Militarul adevărat se cunoaște după curățenia armei și după closetele văruite.

— O să vă înțelegeți foarte bine amîndoi, constată Tronaru.

— Și tu nu vrei să te înțelegi cu el ?

Celălalt se gîdea. Pe urmă, spuse :

— Dacă-aș fi fost sub comanda dumitale m-ai fi împușcat dacă încercam să trec la inamic ?

— Ba bine că nu !

— Ai fi făcut-o din convingere politică ?

— Nu știu dacă din convingere politică, dar, oricum, pentru că altfel nu se poate. Sunt ofițer de carieră.

— Și-atunci de ce ai refuzat să comanzi plutonul de execuție ?

— Tocmai pentru că sunt ofițer de carieră și nu călău.

— Să-ți spun drept, nu înțeleg nimic din raționamentul ăsta, zisese Tronaru. Care este diferența ? Dacă este o diferență !

— Nu cunoști cazul ? Era vorba de doi sergenți care au refuzat să execute niște ostateci.

— Și ?

— Dezertarea unui camarad este un lucru foarte grav, pe cînd refuzul de a fi asasin altceva.

„Ia te uită ? își spuse în gînd Tronaru. Ciudați mai sunt militarii ăștia ! În ce drăcii te viră viața asta !...”

Bogasieru privea coroanele pomilor în care soarele arunca fuzeele lui aurii.

— Frumoasă zi ! ce spui, bolșevicule ?

— Frumoasă...

— Cum te-au arestat ?

— Dintr-o prostie. Am luat-o cam ușor. Eram ascuns și mă plimbam pe bulevarde. Credeam că n-or să pună mîna pe mine în vecii vecilor.

În jur era o liniște nefirească. Nu se auzeau decît glasurile înfundate ale celor de la popotă care tot mai curățau cartofi și făceau glume. În văzduh zburau păsări, într-un huiet vesel, de triumf, zburau în stoluri, iz-

bucnind din frunzișul acela verde-proaspăt care le spusese că se află într-o oază.

— Unde dracu' o fi linia frontului acum? întrebaseră Tronaru.

— Cine știe? Vardaru o să ne spună. Probabil că au curier, telefoane. Țin legătura cu Spatele armatei și cu linia întâi. Dar ce, a început să-ți placă războiul?

— Da' de unde?

— Atunci?

— Atunci, întreb pentru că mi se pare cam nefiresc să fi fost bombardați pe drum și aici să găsim liniștea asta.

Locotenentul îl măsură aproape amuzat.

— Nu ești prost deloc! Te gîndești că-n timpul ăsta inamicul poate să facă o pungă și să ne trezim luați ca din oală. Să știi că după cite-l ^{ce} ~~știi~~ eu pe Vardaru, și-am auzit multe despre el, nu-i atît de prost ca să se lase prins copilărește.

Tronaru găsise o buturugă și privea un mușuroi de furnici.

— La ce te uiți?

— La furnicile astea... Peste tot e la fel. Nebunele cară, își construiesc un adăpost și vin niște proști ca noi și calcă peste ele și le strivesc, și-o iau de la capăt.

— Nu ești prea optimist.

— Parcă dumneata ești!

Tăcură cîtăva vreme.

— Fumezi o țigară? îl întrebă Bogasieru.

— Nu eram un fumător, dar cu mizeria asta...

Celălalt îi aruncă un pachet de *Plugar*, pe care Tronaru îl prinse din zbor. Își luă o țigară, o bătu la capete și ceru chibriturile locotenentului.

— N-am o marcă mai bună, să știi. O să vorbesc cu Finanțu ăla, el o să ne facă viața mai ușoară, e un om care știe să se descurce...

Tronaru îi aruncă pachetul de țigări și chibriturile pe care acela le prinse pe rînd ca pe niște mingi de oină.

— Cum de nu te-au împușcat?

— Nici eu nu știu. Mi-au spus tovarășii mei că s-au mai schimbat legile. Le e frică și ăloră de la tribunalele

militare. Nu se știe ce vine... Au desființat pedeapsa cu moartea.

— Interesant, făcu gînditor Bogasieru. Aud că pe prizonieri, ai voștri îi prelucreează. Vor să le schimbe conștiința. Cum vine chestia asta ?

— Foarte bine. Orice om poate să-și dea seama la un moment dat că a greșit.

— Adică războiul ăsta e greșit ?

— Din punctul nostru de vedere, războaiele sunt drepte și nedrepte.

— Puah ! făcu Bogasieru. O să-ncepi să-mi ții discursuri. Am mai cunoscut un comunist în facultate. Vorbe, domnule ! Ascultă la mine... n-o să reușească nimeni să desființeze războaiele. Ele sunt necesare ca epidemiile. Lumea se-nmulțește anarhic și există o operă a morții, așa cum există o operă a vieții. Trebuie să se compenseze una pe alta.

Tronaru nu-i răspunse cîteva secunde.

— Ce meserie ai dumneata, în afară de asta, a armelor ? îl întrebă apoi, stăpînindu-și enervarea.

— Meseria mea e să fiu soldat.

— A, înțeleg, făcu celălalt. Vezi, de-aici vine toată nepotrivirea dintre noi. Pe vremuri, cînd eram foarte tînăr și lucram prin diferite locuri, nu mi-am închipuit că o să trăiesc cele ce mi se întîmplă acum. Viața mi se părea foarte simplă. Mi se vorbea despre exploatare, despre bogați și săraci, despre lupta de clasă. Dar toate astea erau simple abstracțiuni. Credeam că vom rezolva totul foarte simplu. „Mă, capitaliștilor, sculați-vă voi, ca să ne-așezăm noi“, ăsta-i limbajul nostru, iartă-mă. Ce era mai simplu decît să te duci într-o uzină, să-l iei de beregăți pe director, să-l scoți pe ușă afară ? De unde să știu eu că în spatele acestei persoane, care putea să fie și stăpînul unui munte acoperit de păduri, și proprietarul unei fabrici sau al unei mine uriașe, se aflau instituții puternice : statul, biserica, armata, poftim, din care faci dumneata parte ; mi-a deschis ochii un om foarte interesant, Năsturescu îl chema, noi îi ziceam nea Chibrit. „Cum e, nea Chibrit, cu lupta de clasă ? Cum e, nea Chibrit, cu renta socială și exploatarea ?“ Și el ne explica cu răbdare, în limbajul său de om care trecuse

prin multe. „Mă, mucoșilor, voi credeți că revoluția mondială durează 24 de ore? Uitați că nu peste tot există aceleași condiții! Că mai sunt șovăielnici, trădători, oameni de nimic, pușcării, ziduri, la care o să vă impuște. V-ați înhămat la un car mare care zdroncăne pe drumul istoriei, dar zdroncăne, merge înainte, strivește tot în calea lui și din carul ăsta, la câte-o hurducătură, mai cad unii; totu-i să te ții bine, să nu pici din el!“ Înțelegi ce spun?

Bogasieru îl privea ca pe-o insectă ivită de cine știe unde.

— Ești într-adevăr țăran, cum am bănuț eu? Vreau să zic un țăran proletarizat?

— Dacă mă gîndesc bine, nici taică-meu nu era numai decît țăran. Am apucat în curte cîteva oi; vacă n-aveam, era prea mult pentru noi; și tata n-a mai răbdat: și-a plecat la oraș și s-a făcut petrolist; cred că nu era mare lucru, dar tot a învățat cîte ceva. Pe mine a vrut să mă dea la școală, dar nu l-au mai ținut curelele și m-a vîrît într-o școală de ucenici să-nvîț o meserie.

— Și-ai învățat?

— A, știu mai multe meserii.

Bogasieru rîdea de se prăpădea.

— Domnule, ai haz, să știi! Dacă toți ar fi ca dumneata, parcă v-aș privi mai cu simpatie.

— Ce spui! făcu și Tronaru hitru, privindu-l pieziș. Crezi că de-asta nu mai putem noi, comuniștii, că nu ne privește lumea dumitale cu simpatie...

— Hai mai bine să-i căutăm pe ceilalți, zise locotenentul, probabil sunt la magazie să-și ia cazarmamentul. Și se ridică de pe iarbă, alăturîndu-se lui Tronaru.

— Am să mă mai gîndesc la cele ce mi-ai spus. Dracu' știe cine are dreptate? Tata, care nu era un țăran înstărit, l-au împroprietărit după război, mi-a băgat în cap: „Mă, Matei, nouă regele Ferdinand ne-a dat cîte-o țîrucă de pămînt și să știi că nu ni l-a dat de pomană, l-am plătit cu sîngele nostru; dar s-a ținut de cuvînt: ni l-a dat. E al nostru; mult, puțin, e al nostru; el o să vă rămînă vouă.“ Eram acasă patru frați: două fete, doi băieți. Tot el ne-a făcut socoteala: „Mă, vouă, băieților, n-o să vă las nimic; pămîntul e puțin ș-așa; o să-l

împart la cele două fete, ca să pot să le mărit ; voi trebuie să mergeți la școală și să învățați, să vă țineți cu dinții de carte, să vă faceți o meserie ; și, dacă va fi nevoie, să apărați cu arma în mână România asta pe care oameni ca mine și ca alții au făcut-o mare, România mare ; dac-ai știi câți au murit pentru România asta mare !” Și de câte ori aud un glonț zburîndu-mi pe lângă urechi, mi-aduc aminte de vorbele tatii ; pentru asta a murit frate-meu, pentru asta probabil că o să-mi las și eu oasele pe aici. Așa că dumneata, nu știu cine-oi fi, îmi ești de fapt un inamic.

Tronaru se opri, smulgînd o creangă pe care o descoji cu unghiile.

— De ce crezi că sunt un inamic ? Și comuniștii au o patrie. Propaganda nemților vă bagă în cap la toți niște tîmpenii. Dumneata crezi că nu m-aș bate pentru o Românie a celor săraci, a celor care n-au la ora asta nimic, nici măcar pămîntul pe care Ferdinand l-a dat țăranilor și pe care moșierii l-au luat înapoi pe nimic ? Ori dumneata crezi că eu nu spun adevărul ? Și tatălui meu i s-a dat pămînt. Dar a trebuit să-l vîndă bucată cu bucată. Nici n-avea prea mult. Și nu era singurul care-l vînduse bucată cu bucată. Toți făceau la fel, ca să poată să trăiască, să dea gurilor numeroase pe care le-aveau de hrănit cîte ceva de îmbucat. Pentru această Românie a săracilor m-aș bate oricînd. Nu pentru România burghezilor care, așa cum spuneai, erau să te facă un asasin pe dumneata, care ești un ofițer și ai onoare, așa cum îmi dau seama, pentru că ai riscat să fii împușcat pentru a nu săvîrși o crimă. Vezi că putem să ne înțelegem ?

Bogasieru se oprise și-i spusese scurt.

— Hotărît lucru : ești un om periculos !

— Aștia nu mai dau stingerea odată, sufletelor ? întrebase în gura mare Finanțu privind la felinarul unsuros care ardea deasupra intrării. Și lumina aia nu se mai stinge ? Că m-am săturat la pușcărie să dorm cu lampa aprinsă.

Plutonierul Vasile Văduva inspectase plutonul pe care-l avea sub comandă și făcuse câteva *alinieri* în dreptul priciurilor pentru ca de la început acești oameni neinstruiți să aibă măsura a ceea ce va urma: adică o instrucțiune precisă, comenzi clare, scurte, execuții rapide, fără șovăiri.

— Mă, voi știți că aici avem și muieri? îi înștiințase cu o voce măreață Sandu Milion.

— De unde-ai mai scos-o și p-asta? se mirase preotul Onisifor Dinulescu.

— Ascultați la mine, am văzut cu ochii mei două: una e doctoriță; cam coaptă ea, da' mie-mi plac astea coapte. Și una mai tinerică și botoasă, da' făcută bine.

— Și le ține careva în vreun borcan ca pe niște paianjeni, întrebase locotenentul?

— Nu rîde, domne, se-nfuriase escrocul. Le-am dat bună ziua: „Sărut minuşile, doamnelor! Sunt Sandu Milion, zis Mondialul, mîna dreaptă a lui Florică Florescu, serviți vă rog!” Și le-am întins pachetul meu cu fondante de la Capșa de care n-o să mă despart nici pe lumea ailaltă, că sunt un tip galant și știu să acostez femeile.

— Și ele te-au îmbrățișat și-au zis: „Bine-ai venit, domnu' Sandu”, și te-au poftit în vastele lor apartamente?

— Domnule locotenent, să știți că o să vă rugați să vă fac cunoștință cu ele și eu n-am să vreau pentru că vă bateți joc de mine. Păi, n-avem noi aici un spital de campanie, ori nu l-ați văzut?

— Ba l-am văzut, confirmă locotenentul.

— Ei, dacă l-ați văzut, să știți că acolo lucrează amîndouă; pe una o cheamă Vanda Ionescu și pe cealaltă, cum dracu'-i zicea, domnule? Da, Tanța, zisă Bot de Iepure. I-am făcut fișa, nu mă joc!

Cîtiva începuseră să sforăie. Erau osteniți. Toată după-amiaza grupa lui Vasile Văduva cărase apă cu sacalele regimentare și lucrase la o tranșee exterioară și la obstacolele mobile antitanc pe care colonelul Vardaru le aruncase înaintea eventualilor atacatori, printre copacii pădurii. Cei mai mulți dintre ei erau obișnuiți cu munca fizică, așa încît nu protestaseră. Numai Finanțu, cu șiretenia lui înăscută, îl cocolise pe plutonier, care-l tri-

misese la spitalul acela de campanie, pentru că Sandu Milion declara că suferă de hernie și are nevoie de un consult.

„Așa se trăiește, domnule, pe lumea asta, îi șoptise lui Tronaru. Dacă ești prost, te bagi unde-i mai greu și dai în brînci, dacă ai școala vieții ca mîndel, te-nvîrtești și scapi ușor“.

Acum îi ardea de vorbă, nu-i era somn. Așa că îl lăsară să trîncăne de unul singur. Se împrietenise cu cîțiva soldați repartizați și ei la baraca nr. 3 : unul Ilie Furdui, unul Dincă, zis Patrafir, și Vasile Rudaru, care ocupaseră patru paturi de lîngă ieșire, așezate unele sub altele, cel de-al patrulea fiind locul de onoare al lui Trandafir Mucenicu, Orbul, fosta ordonanță a colonelului Vardaru, ce se bucura de toate onorurile în regiment și organizase cu cei trei echipa de gropari de campanie.

Cam la vreun ceas după stingere, la intrare se auzise bocănitul bastonului lui Trandafir Mucenicu. Plantonul îl cunoscuse de departe.

— Tu ești, Orbule? Hai, că s-a dat stingerea. Ia-o așa, piș-piș, să nu-i scoli pă ăilalți, că-i așteaptă miine botezul și știi tu cum e la botez.

Tronaru îl auzi bijbîind cu bastonul lui pe podele. Nu-i era somn ; se răsucise pe toate părțile și nu putuse să adoarmă. Pe patul de sub el se auzea răsufierea ușoară a locotenentului. „Bună fire are omul ăsta, unde-l așezi, acolo doarme. Nu pierde vremea.“

La capătul celălalt al dormitorului, unul dintre cei trei gropari îl ajuta pe Mucenicu să se urce pe prici :

— Ușurel, ușurel. Ia spune, Aparaschivii ce-a zis ?

Orbul întreba pe careva :

— Vasile, ești aici ?

— Aici.

— Pune-mi căpătîiul ăla să m-așez ca lumea. Rău e să nu vezi.

— Ai vorbit cu doamna doctor ?

— Am vorbit.

— Și ?

— Aparaschivii nu mai are mult. I-am spus și lui : „Mă. băietе. ar trebui să te gîndești și tu la cele veșnice“.

— Și el ?

— „Ticălosule, îmi dorești moartea ?“ a zis. Dacă nu-l țineau ăilalți, îmi trăgea una în cap.

— Nu sunt ticălos deloc. Mă-ngrijesc numai de sufletul vostru. Cine să vă facă pomenile ? Așa că eu vă iau ce vă iau și voi vă ușurați. Că d-aia am rămas pe front, să mă-ngrijesc de voi. Hai, mai bine scoate ce-oi scoate și pune coala, în palmă, ca să te scrie Țințaru în carnetu' meu ; că Țințaru mi-i scrie pă toți de-aici din spital !

— Și el ? întreba Vasile Rudaru.

— El se tot codea.

— Și n-a dat ?

— Nu prea... Pe urmă, Țințaru i-a șoptit la ureche ceva și și-a scos verigheta. „Dacă te lasă sufletul, ia-o“. Și-am luat-o.

— Ai luat-o ? se mira și Dincă, zis Patrafir, cel de-al doilea gropar.

— Da' cum să nu ? O am coala la briu și să nu-ncercați voi la noapte să mi-o furați, că eu am șapte suflete și vă simt, și vă spun lu domnu' colonel Vardaru la care am fost ordonanță și vă trimite în linia-ntii cît ai zice pește.

— Se poate, nea Trandafir ? ! se amestecase în vorbă și al treilea gropar, Ilie Furdui, care avea o voce pițigăiată, parcă-l tot strîngea cineva de gît.

Tronaru asculta din ce în ce mai uluit această convorbire. Auzea mișcîndu-se trupul greoi al orbului și un foșnet de haine. Pe urmă, cînd probabil se așeză mai bine, continuă să le povestească.

— Și-atunci i-am spus lui Țințaru : „Scrie-l. Țințarule, scrie-l, să-l pomenim de simbăta morților. să-i trimit efectele la familie. Și l-am binecuvîntat : „Dumnezeu cu tine, că acum nu mai treci prin lumină, și te duci acolo unde nu mai este nici bucurie, nici întristare.“ Și Țințaru s-a mirat cum de am eu inima aia să le spun așa c-o să moară, c-o să-i ia Dumnezeu. Și atuncea m-am răstit la el : „Și tu de ce te miri atît ? Am șase fete de măritat. Trebuie să strîng cîte ceva. că sunt slute, slute și sărace, nimeni nu se mai uită la ele,

și eu am rămas orb, mamă nu mai au, cine să le dea de mâncare, unde mai pui că trebuie să pun ceva în palmă și plutonierului Văduva ca să mă lase în pace. Altfel de mult îmi făcea vînt de-aici...

Se auzea sforăitul soldaților, obosiți de munca de peste zi.

— Am început-o bine săptămîna asta. Am avut două înmormîntări, zisese Furdui.

— Noi să fim sănătoși.

— Pe ăla, Petre Petre, puteau să-l scape. da' n-a vrut Dumnezeu. L-a luat pe drum înspre gura raiului. Ce n-a făcut domnul colonel Vardaru și cu doctorița aia, da' n-au putut nici ei... Acum, s-au liniștit amîndoi, și Petre Petre și ăla, Ionescu sau cum dracu-i zicea, funcționar, de n-ajunsese și el s-aibă un grad mai mare. Ei au dat ?

— Au dat, cum să nu dea ? zisese Trandafir Mucenicu. De la ăsta, de la Ionescu, am luat o salopetă de-aia de aviator, americană, numa' mătase, o să le fac fetelor niște cămăși din ele... Bani n-avea, da' a dat săracu'...

— Și Petre Petre ?

— Petre Petre, țaran cum era, se mai strîmba că n-are, că să-i trimitem lucrurile acasă la nevastă, da' nici eu nu m-am lăsat, i-am spus : „Bă, tu degeaba ai ajuns caporal, pentru că n-ai învățat că toate pe lumea asta se plătesc ; păi, mă, Petre, dacă mori, îți fac cîntarea, chermeză nu altceva ; cît suntem noi aicea, eu, cu groparii mei, Furdui, cu Dincă, cu Patrafir și cu Rudaru, voi să nu duceți nici o grijă : vă cîntăm, vă ducem ușor la groapă să nu vă zdruncine, așezăm pămîntelu' pe voi cum ai pune unt pe piine, că și în groapă trebuie să știe cineva să te așeze, cum să te pună pe-o parte ca să n-ai vise urite pe lumea ailaltă.

— Și-a dat, a dat ?

— A dat ! O pereche de bocanci, da' i-am spus și eu : „Petre, puțin ai dat, puțin ai să ai pe lumea ailaltă, eu pă tîne te pun într-un tron mai mic, că, dacă nu știi să plătești cum se cuvine, să stai și tu cu picioarele la gură, c-am mai văzut eu morți d-ăștia care stau cu picioarele la gură și-ajung spafii și mănîncă zilele la ăilalți oameni.“

— Și el ce-a zis ?

— Ce să zică ? „Cîine ești, Trandafir Mucenicu, d-aia ți-a luat Dumnezeu vederea ; dacă te bucuri tu de moartea fiecăruia, așa să mori și tu, cu genunchii la gură, într-un tron ca ăla în care-ai să mă bagi pă mine...”

— Și matale ce i-ai răspuns ?

— Ce să-i răspund ? „Bă, Petre, mie nu mi-e frică ; pă mine poat' să mă-ngroape și fără tron, că tot viermii mă mănîncă ; că și scîndura putrezește și viermele n-alege, mă, dacă voi țineți să vă-ngroape creștinește, cu cosciug, cu slujbe, cu daraveli, n-aveți decît.”

— Aoleo, sărise Furdul cu gura prin întuneric. A spus
Eu el asta ?

— A spus.

— Bine că p-ăștia doi îi înmormîntarăm. Dumnezeu să-i ierte... da' matale ai auzit c-a venit azi la Batalionul de pedeapsă un popă ?

— Ce spui ? se mirase îngrijorat Orbul.

— Da, l-au văzut băieții ; are sutană și-o cruce mare și umblă ca Sfîntu Petru, și noi ce ne facem ?

— Cum adică, ce ne facem ?

— Păi, bine, așa, că dac-avem popă militar, să numește că el o să se ocupe cu slujbele și cu toate chestiile astea, și-atunci ?

— Atunci popa o să le facă slujbele și noi o să-i îngropăm...

— Da, da nu mai pică ei așa cum picau, că matale știa să le cînti, ei vedeau cum îi îngropi pe alții și erau liniștiți, care va să zică o să aibă și ei parte de așa ceva, că ai o voce...

Trandafir Mucenicu îi liniștise.

— Eh, parcă popa n-o să aibă nevoie de-un dascăl ? Eu știu slujba ; cît am fost copil, umblam cu căldărușa, răspundeam la biserică, citeam din Tropare, știu Evangelhia pe dinafară ; ascultați voi la mine, o să aibă nevoie de mine. Și-acum hai să ne culcăm, că am vorbit cu fata aia, cu Bot de Iepure, care mi-a spus că mai are doi în vedere : unu' în două-trei zile ne lasă, așa că pregătiți lopețile, și-al doilea nu o mai duce nici el o săptămînă ; i-a reparat doctorița cît i-a reparat, da' n-a putut face nici ea mai mult, n-are nici medicamente ; ăia

ne-au uitat aici, sau fug și ei pe unde-apucă. Mai vorbim noi mâine, noapte bună !

— Noapte bună, nene Trandafire. îi uraseră groparii în cor și pe urmă se făcuse liniște.

Pregătirea pentru front în regimentul lui Vardaru se făcea de către comandanții de plutoane, care, la rîndul lor, erau supravegheați de locotenentul Sănăuceanu. Acesta-i însoțise de la locul de imbarcare fără să-i bage în seamă, retras, văzîndu-și de treburile lui, fără să se-amestece în treburile lui Vasile Văduva, care răspundea de convoi. Avusese o permisie de două săptămîni pe care-o terminase. Așa încît, mai odihnit, la cinci și jumătate dimineața, ascultase trompetul care dădea deșteptarea, inspectase pe bucătari să vadă dacă pregătiseră ceaiul de dimineață și la ora șase primise raportul comandanților de plutoane. Trecuse în inspecție pleava de oameni fără căpătii și-și făcuse socoteala că va avea de furcă cu ei ; ca orice militar de carieră, știa să-i aprecieze dintr-o privire cîți bani fac. „O adunătură de neisprăviți, scursura regimentelor, uite ce ne trimit ăia din țară și vor să ținem frontul cu căzăturile astea.“ Îl întrebasese pe Vasile Văduva ce pregătire aveau.

— Două săptămîni de instrucție la *Malmaison*, la înghesuială.

— Țștia trebuie muștruluiți bine, pentru că-or să ne facă de rîs, uite la ei cum țin arma. Ai vorbit cu sergenții ?

— Vorbit.

— Bine, spusese. Și făcuse un semn celorlalți comandanți de plutoane că marșul putea să înceapă.

În primele trei zile îi lăsase să ducă în spinare numai foile de cort, păturile, puștile, muniția și lopețile Line-mann, ceea ce era — cum aveau să-și dea seama mai tîrziu — o jucărie pe lîngă ce-i aștepta. Direcția de marș era spre o carieră de piatră aflată la 30 de kilometri, la sud-vest de locul de tabără. Zilele fuseseră călduroase. Un soare nemilos ardea deasupra capetelor ; își puseseră căștile de război, pentru că odată ieșiți din pădure

puteau să fie reperați de un avion de recunoaștere al inamicului și în cîmpia prăfoasă, aviatorii te puteau „citi” numaidecît. Ritmul de marș fusese destul de lent la început, pînă cînd comandantii de plutoane dădură o alarmă falsă și începură să strige : „Avion inamic !” și să-i culce din zece-n zece metri în praful drumului gloduros. O oră întreagă îi tăvălise, înjurîndu-i și poruncindu-le să se ridice și iar să se adăpostească și să-și sape la iuțeală măștile individuale trăgînd după ei mitralierele *Maxim* ce trebuiau să fie montate și puse în dispozitiv în trei minute, drept în fața unui inamic ipotetic. Primul care încercase să tragă chiulul fusese Finanțu, care se apucase cu miinile amîndouă de burtă și striga cît îl ține gura :

— Hernia, hernia mea !

Fața pistruiată a plutonierului Vasile Văduva se roșise și putură cu toții să-i audă vocea neplăcută, metalică, urlînd la simulant :

— Îți arăt eu ție hernie, de n-o să te vezi ! Cu mine nu-ți merge ! Cu mine nu-ți merge, auzi ? Treci în grupă și fă ce spun, că te curăț !

Sile Milion se trîntise în praf cît era de lat, urlînd din toate puterile și zvicnind din picioare ca o gravidă.

— Drepti ! făcuse Vasile Văduva.

Dar Finanțu nu se ridicase și continua să urle.

— Drepti ! zisese a doua oară și scosese revolverul.

— Mă, nenorocitul, te-mpușc, să știi de la mine. Aici suntem pe front, ridică-te și intră-n grupă.

Și-atunci brusc, Finanțu, care se zbătuse, prefăcîndu-se că are dureri insuportabile, sări drept în picioare.

— Și cu mânușile-alea ce-i în mîna ta ? Ai lepră ? Scoate-le numaidecît !

— Domn' plutonier, să vedeți eu...

— Scoate-le imediat, îți spun !

Și Finanțu le scosese.

— Aruncă-le !

Și le-aruncase. Un hohot gros de rîs se auzise din pluton.

Asta Sandu Milion suportă mai greu. Îi privi cu ură pe ceilalți și-i înjură printre dinți.

— V-arăt eu vouă. Îl aranjez eu pe plutonier.

Marșul se transformă într-un marș forțat și, după două ceasuri, cițiva rămaseră de căruță. Încheietorii de pluton îi goneau din urmă cu înjurături. La jumătatea drumului își mîncară porțiile împărțite încă de dimineață de artelnic și pe la două după masă porniră mai departe. Pentru prima zi era destul. Dormiră noaptea în cariera de piatră, unde începură tragerile a doua zi în zori și, în sfîrșit, după încă o noapte petrecută sub cerul liber, sub foile de cort pe care le ținuseră în bandulieră tot timpul marșului, porniră înapoi, spre locul de tabără.

— Da' popa unde a rămas ? Că nu l-am văzut ? întrebasese locotenentul pe Tronaru.

— Îl ține comandantul pe lîngă el, se pare.

— Păi, în prima zi i-au dat un pat în bordeie, dar el a venit și-a dormit cu noi.

— N-oi vrea să facă instrucție ; are o sută de chile, pe un soare de ăsta îl omora Vasile Văduva.

Mai tîrziu puțin, Tronaru îl întrebă pe Bogasieru :

— Dumneata, ca militar, crezi că folosește la ceva instrucția asta forțată ?

— Cred că da. La început, vi se pare greu, dar o să vă obișnuiți... Probabil că e numai începutul. Am auzit de la alții că în perioada pregătitoare colonelul Vardaru face instrucție cu trupa punîndu-le bolovani de rîu în ranițe.

— Și asta la ce bun ?

Locotenentul îl privise atunci cu superioritatea pe care o au totdeauna militarii față de cei neinstruiți.

— Probabil că știe el ceva... se gîndește la o retragere precipitată și nu vrea să lase nimic pe teren. Asta-i una dintre mîndriile comandanților : să nu lase inamicului pradă de război, nici măcar cadavrele nu se lasă inamicului. Încă de la tătari, toate oștirile își îngroapă morții pentru a nu-i lăsa învingătorului. Nu că s-ar teme de o profanare, dar nu-i nimic mai dezolant pentru o trupă care înaintează decît terenul gol ; e ca și cum ai fi tras pînă atunci cu tunurile, cu brandurile și cu mitralierele în văzduh ; există o matematică a morții, fără ea nu se poate.

— Nu înțeleg totuși de ce trebuie să schilodești oamenii pe care-i comanzi pentru a-i instrui cînd ar trebui, mai degrabă, să-i ai întregi.

Bogasieru rînjise scurt :

— O să-nțelegi toate la vreme.

Pe urmă instrucția se asprise.

În barăci dormeau din ce în ce mai rar. În planul de bătaie al comandantului se afla ideea de a obișnui trupa să-și stabilească cantonamentele din mers, să se pregătească pentru un itinerar foarte lung. Toate astea le știa de la Bogasieru, care-i spusese într-o dimineață :

— Tronarule, de obicei o retragere se face cu cap, cu mijloace motorizate sau cu trenul, dar se vede treaba că regimentul lui Vardaru a fost uitat sau șters din controale. A trecut prea multă vreme de cînd el ar fi trebuit să angajeze o luptă sau să acopere o gaură în frontul comun. Și iată-ne tot aici, în faza de pregătire. Asta nu-mi miroase a bine deloc, ascultă la mine... Aprovizionarea a uitat că existăm. Normal ar fi trebuit să treacă niște avioane să ne parașuteze saci cu pîine și conserve. Ai mai văzut așa ceva ? Eu n-am văzut.

— Și-atunci ?

— Atunci se pare că va trebui să ne descurcăm cum știm. O să mîncăm rădăcini, o să vezi, iarbă, ca vitele... colonelul Vardaru e mîndru și n-a cerut ajutor sau dracu' mai știe ce s-a-ntîmplat... Da', vom trăi și vom vedea...

Peste două zile de la această convorbire, cîteva avioane de recunoaștere se iviră deasupra pădurii. La început, li se păruseră că au trecut din întîmplare. Dar la al doilea raid înțelesesă că fusesesă reperați. Colonelul Vardaru dădu ordine stricte să nu mai iasă nimeni la instrucție și noaptea să se țină cel mai strict camuflaj.

Marșuri nesfîrșite în stepa prăfoasă. Opt ore de marș cu 40 de kilograme în spate și mereu mecanica acelor ordine scurte : „Avion inamic !” și culcatul fără cruțare cu toată acea povară, foi de cort, pături, lopeți, pușca-mitralieră, care îți bășicau spinarea ca și cînd te-ar fi

călcăt o herghelie de cai, pe urmă te obișnuiai și totul devenea lesnicios, simțeai numai oboseala care urma, somnul de plumb necruțător. Tronaru nu mai auzea nici măcar sforăitul înfiorător al părintelui Onisifor Dinulescu, care, în primele nopți, îl ținuse treaz. Ceva se întâmpla cu Orbul și cu groparii lui, de grupul cărora se lipise acum Finanțu. Nu-și dădea seama ce pun la cale și nu-l interesa prea mult. Cel mai bine dintre ei se ținea locotenentul. Părea neschimbat. Pe el marșurile de noapte îl făceau să se bucure, cel puțin nu mai era soarele pe care-l vedea de 5 ori sau de 10 ori; cinci sau zece globuri de foc de deasupra capului; nu mai era nădușeala acră, uleioasă de sub bluze, pe care nici scăldatul în vreo baltă puturoasă nu reușea s-o curețe de pe trup. Noaptea, bijbăiau pe întuneric, conducându-se după busolă spre punctul fix pe care trebuiau să-l atingă, dar mai curînd după stele. Soldații : o lume amestecată, în care predominau cei de la țară, aveau un instinct de a se găsi în acea beznă în care după un ceas relieful începea să-ți apară abia distinct cu accidenteale lui, cu văioage mici, trunchiuri de copac uscate, cîte o pădure în care intrau înspăimîntați să nu întîlnească grupe de partizani. Dar tot acel perimetru în care-și făceau exercițiile părea părăsit, mort; avioanele parcă-i uitaseră. Colonelul Vardaru nu se lăsa însă înșelat de această liniște aparentă. Printre soldați începuse să umble zvonul că vor fi trimiși în linia întîi; telefoanele moarte de la comandamentul regimentului înviaseră. Apăruseră în sfîrșit niște camioane cu hrană și băutură, care descărcaseră și grupa artelnicului ascunsese lăzile și le încuiase în bordeiele din jurul popotei. Sile Mîlion le spusese într-o seară :

— Îi las eu văduvi de rom; au adus pileală ca să bea comandantul și cu locotenentul Sănăuceanu și cu Văduva... și se adresase Orbului :

— Măi, nea Trandafire, n-ar bea gura matale un rom?

— Ba, cum nu?

— Am ochit eu ceva, se lăudase Finanțu.

— Ce spui?

— Da. A venit aprovizionarea ; măcar pe zece sticle să pun eu laba și să facem treaba aia, că altfel n-am curaj.

— Ce treabă ? întrebasese și Dincă zis Patrafir.

— Ei, cine știe multe moare, se răstise la el șeful groparilor.

Tronaru nu înțelesese atunci despre ce este vorba. Mai târziu avea să-și dea seama ce puseseră la cale.

Și, într-o seară, când se întorcea de la raport, auzise o larmă de voci amestecate în baracă. Era limpede că se îmbătaseră cîțiva. Popa Onisifor Dinulescu cînta „Mergi la cer și te așează“, în hazul celor trei gropari.

— Așa, părinte, fă-ne și nouă slujba, că acuș ne ducem. Măcar să ne fi cîntat matale înainte.

Tronaru intrase și-l văzuse și pe Bogasieru în mijlocul lor, stînd pe prici și bînd din gamelă rom. Cîteva sticle goale erau risipite pe podele.

— Treci încoace, strigase la el locotenentul. Vino să bei cu noi !

Tronaru înțelesese că prădarea magaziei de alimente avusese loc. Finanțu se uita la el cu niște ochi plînși de parcă și-ar fi luat adio de la toți. Nu știa ce-i cu el.

Un soldat îl încuraja din cînd în cînd și noul sosit nu înțelegea de ce o face, dîndu-și coate cu un altul.

— Mai bea, nea Sile, să ne faci și nouă curaj !

Avea un fel de a duce disperat cana de tablă la gură încît Tronaru își spusese că ăștia vor dezerta în noaptea care urma.

— Ce se-ntîmplă aici ? îl întrebă pe locotenent.

— Ai să vezi, așează-te pe pat și bea.

— Eu fac cîinste, strigă de la locul lui Finanțu, care părea că mai rău se trezește decît se îmbată.

— Și nu ți-e frică că or să vadă că le-ai furat romu' ? întrebă Furdui.

— Și dac-or să vadă o să mi-o ia pe-a mai mare din trei. Pînă atunci ajung la reformă.

Vocile soldaților se amestecau. Deveniseră gălăgioși, arțăgoși ; ~~cei trei~~ gropari scosese răniță o frînghie pe care o legaseră cam la vreun metru deasupra podelelor între două paturi.

— Dar asta ce mai e ?

Tronaru nu înțelegea nimic.

Bogasieru, care se îmbătase și el puțin, rîsesse de el :

— Atletism... o să vezi, fac atletism.

„Nu, că ăștia au înnebunit cu toții“, gîndea Tronaru.

Și-atunci văzu, uluit, cum cei doi soldați care stăteau lingă Finanțu se aruncară pe rînd peste frînghie. Era ceva stingaci ; niște sărituri caraghioase, de oameni care în viața lor nu săriseră un gard. Păreau niște pachete în uniforme acelea jorțăite ; cădeau pe un umăr sau pe coate, urlînd ; și ceilalți băteau din gamele ca să-i încurajeze, ca la un concurs.

— Mai sus. mai sus ! striga Patrafir. Așa n-o să fa-ceți nici o treabă, ascultați-mă pe mine.

Și frînghia fu ridicată mai sus.

Soldații săriră din nou cu aceeași stînjenire plină de spaimă :

— Ce dracu' vor ăștia să facă ? întrebă Tronaru pe locotenent ?

— N-ai înțeles. Vor să se schilodească, ca să fie scu-tiți de front. Au auzit că peste două-trei zile ne-inbarcă în camioane și ne trimit în linia întîi.

— A. asta era ?

— Păi da, chestia cu creta pisată nu mai merge. Ținea la începutul războiului, cînd plutonierii mai închi-deau ochii, prefăcîndu-se că nu știu despre ce e vorba, dar acum te trimit la Curtea Marțială și pentru un fleac.

Cei doi soldați se pregăteau să mai sară încă o dată peste frînghia întinsă. O făcură cu aceeași stîngăcie și dintr-un reflex de apărare al trupului se sculară în pi-cioare fără să-și fi rupt vreun os. Era rîndul lui Finanțu, care, gălbejit, cu ochii turburi de băutură, dar de o neaș-teptată luciditate, măsură înălțimea frînghiei și-și dădu seama că el n-o să reușească niciodată să treacă peste ea. Nu era făcut pentru așa ceva. Cei din jur îl ațîtau :

— Haide, sări, pun o mie de lei că nu ești în stare să treci peste frînghia asta.

— Acușica. Hai, hai, nea Sile, atinge-o !

Cu o îndrăzneală jalnică, escrocul își făcu vînt și dădu să sară peste frînghie, dar nu reuși decît să ajungă

sub ea, după care se prăbuși plîngînd, bătînd cu pumnii în podele.

— Nu pot, nu pot, nu înțelegeți ?

Se auzi vocea Orbului, de sus, de pe prici, unde ședea turcește sub un felinar :

— Atunci nu rămîne decît metoda ailaltă.

Dincă îl adună de pe jos pe escroc :

— Hai, ridică-te, n-avem timp de pierdut. Dacă se prind ăia că le-am furat romu', vor trimite potera încoace și, mamă, ce-o să mai pățim !

Și pe urmă se adresă celorlalți doi soldați, care stăteau și ei neputincioși lingă ușă.

— Voi mai vreți, mă, să vă schilodiți, sau nu ?

— Ce le cere ăsta ? întrebă Tronaru pe locotenent.

— O să vezi...

Soldații încă nu răspunseseră, se uitau unul la altul ; mai băură cite o cană de rom ca să-și facă curaj și primul se îndreptă către oamenii lui Trandafir Mucenicu.

— Hai, dați-i drumu' !

Vasile Rudaru strînse întii meticulos frînghia, dezlegînd-o de la cele două capete, o ascunse în raniță și scoase de acolo un prosop :

— Unde-i hîrdăul cu apă ? întrebă.

Furdui îl trase de sub priciuri.

— Știam eu c-aici o să ajungem pînă la urmă. Fă-ți cruce, mă, se răsti la soldat. Acesta tremura tot, cu ochii sticlind parcă de nebunie.

— Dă-i mîna, ce te mai strîmbi atîta ? se răsti la el Furdui. Nea Trandafire, ridică ochii spre orb, aruncă-mi instrumentu ăla de sus.

Pe podele se auzi căzînd ceva greoi. Era un baros de cîteva kilograme ; una din acele piese care se întrebuintează la Moși, un mai pe care Furdui îl apucă cu amîndouă mîinile :

— Bă, să n-ai nici o pretenție... tu ai vrut-o... noi te schilodim cît ai zice pește...

Soldatul se îndreptă către Dincă și-i întinse mîna. Acela aruncă repede prosopul în hîrdăul cu apă și-i înconjură brațul de cîteva ori, făcînd un semn celorlalți din jur, care începură să bată gamelele una de alta, făcînd un zgomot asurzitor.

— Doar nu-i rup brațul ? întrebă Tronaru.

— Ba chiar așa ! îi răspunse de la locul lui locotenentul, sorbindu-și liniștit romul din cana de tablă.

Atunci se petrecu un lucru neașteptat. Soldatul se smuci din mâinile lui Furdui și fugi pe ușă afară, strigînd cît îl țineau puterile : „Nuu ! Nuu... !“

— Ce vă spuneam, ăștia-s niște..., spuse cu o măreție calmă Orbul de la locul lui ! Pe cîți i-am făcut eu oameni, și ei ! Mîine stăteau cu laba pusă în ghips, 40 de zile o domneau ; nu tu instrucție, nu nimic... N-au decît să plece pe front să tragă cu arma !

— Tu mai vrei, mă, să te schilodim ? îl întrebă Patrafir pe cel de-al doilea soldat.

Cel întrebat ieși și el, fără nici un cuvînt, pe ușă.

— Măcar adu-ne înapoi prosopul de la timpitu' ăla ! strigă după el Furdui, ceea ce acela și făcu.

Acum toți îl priveau pe Finanțu, care rămăsese singur între ei.

— Ei, să te vedem ! Tot zeamă de varză ca ăștia ești ?

Sile Milion apucă o sticlă de rom golită pe jumătate și o sorbi dintr-o răsufare. Omușorul i se mișca spasmodic în sus și în jos și Tronaru își dădu seama că escrocul o să-i lase să-i zdrobească mîna.

— Trebuie să-l împiedicăm, îi spuse locotenentului.

— Ce, ești nebun ? Stai la locul tău și taci ! N-ai văzut, n-ai auzit ; ăștia-s capabili de orice.

Îi pusese brațul pe umăr și-l împinsese spre locul lui pe prici, cu o energie pe care nu i-o bănuia. Finanțu luase un felinar din cuiul de la ieșire și trecuse pe la fiecare, arătîndu-le brațul și palma stîngă.

— Priviți-mă bine, oameni buni, cu asta și cu asta (și schimbă felinarul dintr-o mîna-n alta) am dat cele mai fine găuri, am spart Banca Națională, Banca Crissoveloni, sucursala Buzești, am spart Banca Havas, mamă, ce mai bijuterii avea ăla înăuntru într-un seif : trei ani puteam să trăim cu băieții cu tot... dar am pierdut la pocher bună-tate de pradă ; parcă la Iași n-am dat o gaură de au chemat ăia polițiile din toată lumea să vadă cine lucrase așa de bine și, uite, numai cu ăsta lucrăm : c-un ac.

Își scosese de la rever un ac lung, femeiesc, de cap, din oțel subțire.

— Cu ăsta poți să omori și-un om dacă i-l bagi în inimă. Pînă dimineața nu știe nimeni. Dar eu nu m-am mînjit cu așa ceva ; sunt curat, bă, așa să știți ; nu mi-am pătat mînușitele astea... A, să jefuiesc o bancă, acolo, asta-i o treabă de artist ; ș-acuș, trebuie să-mi sfărîm un braț ; ah, ticăloasă viață ! Că nu m-a lăsat pe mine-n pușcărie, că ce ~~sfîrșit~~ duceam ! Mama lui Dumnezeu ; și-am ajuns să mă schilodesc ca să scap de belele ; rău am mai ajuns, vai de măicuța mea !

Plîngea cu un glas muieresc, subțire. Fața toată îi era plină de lacrimi. Și cînd termină tot atît de brusc să mai plîngă cum începuse, se îndreptă către Dincă, zis Patrafir, își lăsă brațul să-i fie înfășurat în prosopul acela pe care groparul i-l mai înmuie o dată în apă ca să-i amortizeze lovitura și Furdui se apropie cu barosul de el.

Părintele Onisifor Dinulescu se dezbătă brusc și dădu să coboare de pe prici la ei :

— Ce-ați înnebunit, mă ?

Dar Vasile Rudaru i se așeză în față :

— Părinte, vezi de treaba dumitale, nu te amesteca.

Și-atunci se auzi vocea Orbului, de sus, de pe locul lui, cîntînd din răsputeri :

*La pușca mitralieră
Toate fetele s-ar cere,
Că la toate le e dragă
Ca să-nvețe cum să tragă ;
Dar cînd s-o strica, mîi vere.
Cîn' s-o dreagă...
Cîn' s-o dreagă...*

Soldații băteau asurzitor din gamele și Furdui ridică barosul și izbi. Urletul lui Finanțu fu acoperit de acele zgomote care semănau cu un bombardament. De sus, de pe priciuri, săriră cîțiva soldați care începură să danseze unul după altul în acompaniamentul celor din jur : un tel de tangou, stringîndu-se unul pe altul.

Finanțu zăcea leșinat pe podele și Patrafir aruncase hîrdăul cu apă peste el, ca să-l trezească :

— Scoal', mă, c-acuș te ducem la infirmerie și-o să-ți pună Bot de Iepure două atele clasa întâia, și cine-o să stea în vârful patului, în timp ce ceilalți or s-o mierlească pe front ?

Îl ridicaseră de umeri, îl aruncaseră într-un cearșaf ca pe un sac de cărbuni și-l cărară afară spre infirmerie.

— Ce-or să spună acumă sanitarilor ?

— Că s-a-mbătut și-a căzut de pe prici și și-a rupt mîna, simplu... are grijă Patrafir să le dea cîte-un bacșiș și or să-nchidă ochii...

Beția colectivă atinsese paroxismul. ~~Uitînd de~~ ce le ceruse colonelul, soldații deschiseseră ~~ferestrele~~ și ridicaseră perdelele de hîrtie de camuflaj. Urlau cît îi ținea gura refrenul aceluî cîntec :

*La pușca mitralieră
Toate fetele s-ar cere,
Că la toate le e dragă
Ca să-nvețe cum să tragă,
Dar cînd s-o strica, mări vere.
Cin' s-o dreagă...
Cin' s-o dreagă...*

De afară se auzeau strigătele sentinelilor :

— Stinge luminile ! Stinge luminile ! Ce-ați înnebunit ? Camuflajul !

Dar soldații nu mai ascultau :

— Trăiască binefăcătorii ! Trăiască binefăcătorii ! urlau din răsuferi :

— Ei au grijă de noi.

Îl luaseră de umeri pe Orb și dansau cu el în mijlocul barăcii.

— Care te mai înscrii, neamule ? Să vă facem forme... slujbele... Părinte, strigă acesta către popa Onisifor Dinulescu, spune-le la băieți că le fac slujba a mare, numa' să dea ceva înainte, că nici noi nu lucrăm pe gratis...

De lîngă el, Tronaru îl auzise pe locotenent.

— Am văzut lucruri și mai și. După un bombardament de o săptămînă, cînd nu scoseserăm capul din tranșee și eram gata să ne mîncăm și bocancii, ne-a apu-

cat, tot așa, o isterie colectivă. Și, fără ordin, ne-am ridicat din adăposturi și cîntam și urlam de s-a speriat și inamicul ; ne-au citat pe ordinul de zi pentru fapta asta, dar, de fapt, nu era vorba decît de frică... de frică urlam și ieșisem în bătaia gloanțelor ! O să le treacă și ăstora, peste un sfert de oră vor cădea lași la pămînt.

În momentul acela se auzi glasul plantonului :

— Atențiune ! Drepti ! Domnu' comandant... Și începu să-i dea raportul chiar lîngă ușa de la intrare, trezit și el brusc din beția generală.

— Să trăiți ! Sunt soldatul Ghelase Gheorghe, planton schimbul doi.

În ușă, colonelul Vardaru, în birgherii lui lustruiți, bătîndu-și cizmele cu cravașa, privea uluit la soldații aceia care se lipiseră de priciuri.

— Ce se-ntîmplă aici ? Ați înnebunit ? Mîine să iasă la raport comandantii de grupă. Vă-nvăț eu minte ce-nseamnă disciplina...

Dădu să iasă și-l zări pe locotenent.

— Dumneata, ca fost ofițer de carieră, cum de le-ai permis să-și facă de cap ? Ai uitat de legile războiului ? Să vii mîine dimineată la mine să stăm de vorbă.

Lui Tronaru îi aruncă numai o privire scurtă, interogativă, ca și cum ar fi vrut să-l țină minte. Nu spuse nimic. Salută scurt și părăsi baraca.

Era o zi însorită. Sub pomii care acopereau locul unde fuseseră săpate bordeiele grupului de comandă, la o masă de birne, colonelul Vardaru îi făcuse semn locotenentului :

— Ia loc, ia loc.

— Aș prefera să rămîn în picioare, domnule colonel.

— Mai bine să ne plimbăm puțin prin pădure.

— Dacă vreți dumneavoastră...

Vardaru era cu un cap mai înalt decît locotenentul. Umbla cu un pas lung, lovindu-și mereu birgherii cu cravașa.

— Ce loc pașnic ! Nu-i așa ? întrebă Vardaru.

— Cît o mai fi...

- ...Spune-mi, ce crezi despre întâmplările de-aseară ?
- Vă referiți la beția din dormitorul 3 ?
- Nu numai la beție...
- Nu-nțeleg.

Colonelul se opri și-l măsură.

— Domnule locotenent, pentru mine dumneata ești încă un ofițer și te tratez ca atare. Te rog să mă înțelegi și să-mi răspunzi cinstit. Știu că-ți vine greu să-mi spui c-ai fost martor la acea automutilare. E vorba de soldatul Finanțu, care și-a zdrobit mîna ca să scape de front... pentru asta ar trebui să-l împușc și încă mai mă gîndesc dacă s-o fac sau nu. Dumneata mă cunoști pe mine ? Ai auzit de colonelul Vardaru ?

— Da, răspunse celălalt.

— Atunci n-ai să fii mirat de măsurile pe care-am să le iau... am de gînd să vă trimit pe toți în linia întîii... cu Finanțu, cu tot, așa rănit cum e... exemplul lui, dac-ar fi să trec peste ce-a făcut mizerabilul acela, poate fi molipsitor. Am încă mulți oameni cărora le-am jurat să-i duc acasă întregi, dacă vor avea noroc să scape de bombardamente, cu ajutorul priceperii mele militare ; ceea ce a făcut Finanțu e intolerabil și dumneata trebuie să știi cum se ține moralul soldatului ; înainte de a vă trimite pe front, am să te bag la carceră și pe dumneata și pe nenorociții ăia cu care s-a-nhăitât fosta mea ordonanță. Plutonierul Vasile Văduva de-abia așteaptă să vîre la carceră un ofițer. Știi de ce te pedepsesc astfel ?

— Bănuiesc... trebuia să-i împiedic pe soldații aceia să facă ceea ce au făcut, dar poate vă dați seama și de ce n-am putut s-o fac...

— Nu, nu-mi dau seama. Ce-ai dumneata comun cu șleahța asta de neisprăviți ?

— E greu să vă explic și nici nu știu dacă vă interesează...

— Nu ești ofițer de carieră ?

— Ba da.

— Și-atunci ?

— Domnule colonel, e-o poveste mai lungă... vedeți dumneavoastră, școlile militare, instrucția, ambianța nu pot să-ți explice nimic din realitatea frontului. Trebuia

să ajung aici ca să-nțeleg foarte multe lucruri. Nu e chiar atât de simplu...

— Aa, pricep... ai început să te demoralizezi ; dar să știi de la mine că războiul nu s-a sfârșit încă ; nici un război nu se termină la prima înfrângere...

— Nu, nu e vorba de asta. S-a întâmplat un lucru mult mai profund ; ca și dumneavoastră, probabil, mă bat de la începutul războiului, am mâncat pîinea asta, am fost rănit de cîteva ori ; am și cîteva ordine militare care mi s-au luat cînd am fost degradat în fața trupei și trimis la Batalionul de pedeapsă. Probabil că dacă nu eram decorat, acum eram mort. S-a ținut seama oarecum și de meritele mele...

Adolescența lui Matei Bogasieru fusese bîntuită de impulsunile acelei epoci tulburi, cînd, într-o Europă falimentară, demagogi abili agitau ideea unei renașteri din ruinele spirituale ale îmbătrînitului continent. Între studiul militar și audierea unor cursuri la Facultatea de filosofie din Freiburg, tînărul fiu de țărani români, înspăimîntat de ideea de a pierde bursa pe care o dobîndise scrișnind din dinți și irosindu-și nopțile cu o tenacitate pe care nu și-o pierduse toată viața (de fapt, era disperarea fiului de țăran de a se întoarce între ai săi fără o diplomă, ca să fie batjocorit și nu numai el, ci toată familia — că nu a reușit acolo unde alții reușiseră), era foarte greu să aibă o viziune clară asupra concepțiilor filosofice ale timpului, pentru că nu avea o formație filosofică, asta ar fi presupus o fire meditativă, dar el era mai curînd o mașină de înmagazinat date, o fire ascultătoare, supusă, gata să intre în mrejele celor ce propovăduiau peste tot ordinea, disciplina, renașterea, certitudinea. Tînărul învățase supușenia încă de la 11 ani, intrînd într-o școală militară, începînd cu execuția acelor exerciții care se grefau pe voința acestor tineri ce trebuiau să devină niște mașini militare și terminînd cu istoriile despre războaie și tactica militară. Între termenii tehnici ai meseriei armelor și profundul conservatorism ce era implicat în profesiunea pentru care se perfecționa, Matei

Bogasieru găsea foarte rar prilejul să se gîndească la el însuși. Ideea de a protesta, de a avea o părere personală, de a contrazice pe cineva era streină nu numai lui, el și acelor colegi cu care se închidea în chiliile ~~școlii~~ ^{școlii militare} de la Tîrgoviște. Duminici abulice, cu plimbări pe străzile umbrite de castani bătrîni, vara (nu mergea decît o săptămînă acasă, la el în sat, să-și vadă părinții, surorile și pe frate-său, care învăța și el, cu aceeași sete de a reuși, într-un internat, pregătindu-se pentru cariera de învățător), și pustii, iarna, cînd viscoalele măturau trotuarele și singura lui bucurie era aceea de a cheltui cîțiva lei într-o cofetărie sordidă din centrul orașului și să se întoarcă totdeauna cu un ceas mai devreme decît trebuia pentru a nu pierde ora apelului, fapt care ar fi însemnat consemne, pedepse cu carcera, admonestări în fața Companiei, ironia colegilor și-acel mușcător discurs pe care de fiecare dată comandantul școlii îl ținea în fața celor pedepsiți și a întregului efectiv de elevi. Crescuse fără prietenia camarazilor, care se adunau cîte doi sau cîte trei sau cîte patru, formînd micile familii ale internatelor, ieșind împreună, mai tîrziu, bînd și împărțind femeile cu care se culcau. La 17 ani, el era încă „flăcău unguresc“, cum îi spuneau în batjocură camarazii, mai curînd absent sau neavînd aptitudini pentru viața din afara orelor de instrucție și cursuri; dormea puțin, se oferea să facă plan-toane pentru alții, avea o insomnie prelungită încă din copilărie: după patru ore de somn era odihnit; nu se plîngea niciodată dacă i se făcea o nedreptate; asta era în firea lucrurilor; la ei, la țară, crîșmarul, jandarmul, preotul, toți abuzau și, în subconștient, pentru asta se pregătea: pentru o situație în care și el să poată să abuzeze fără ca alții să protesteze; ambiția cea mai mare rămînînd aceea de a ieși primul pe promoție, trăgînd cu dinții și nereușind să fie decît al treilea sau al patrulea, pentru că premianții erau fii de ofițeri, prieteni cu profesorii lor de la școală; știau două limbi streine de acasă; îl citiseră pe Klausewitz de la 14 ani; veneau la această întrecere cu o pregătire mai bună, aveau un stadiu înaintea lui la sosirea finală a fiecărui an; nopți întregi se gîndea ce poate să facă ca să distrugă sau să

atenueze acest handicap ; și nu reușea să ~~face~~ ^{afect} nimic, acei colegi ai lui luau cu seninătate notele cele mai mari, aproape fără efort, și el strîngea numai din fălci, fără să spună nimic, fără să facă cuiva vreo confidență ; i se spunea *ascetul*, pentru că mîncă foarte puțin ; el nu primea pachete, cum primeau cei mai mulți de la părinții sau rudele aflate în alte orașe, nici mandatele cu bani care îndulceau viața aspră de internat ; avea un aer bolnăvicios, deși era foarte sănătos în realitate ; fața emaciată de nesomn și de hrana puțină, trupul acela subțire, numai mușchi, ochii care puteau să fixeze multă vreme un punct fără să clipească, rezistînd invectivelor vreunui comandant nemulțumit de un exercițiu eșuat îl serveau ireproșabil. Părea molatec, deși reflexul la exercițiile militare era rapid și o inteligență nativă, o prospețime ce fusese remarcată contraziceau această idee despre el. Bursa pentru studiile superioare din Germania o obținuse fără greutate și asta făcea parte din planul lui de a-i uimi pe cei din satul în care stătea numai o săptămînă, vara, în uniforma lui călcată bine, care-i dădea un ascendent chiar față de fratele său care părea numai un seminarist în costumul negru de postav, sărman, pe lîngă strălucitoarea lui uniformă a școlii militare. Devenise distant, aproape nu mai înțelegea văicărelile tatălui, care, pe măsură ce surorile lui creșteau, începuse să fie îngrijorat de viitorul lor. Acestea erau urite, bocîrne, șleampete, călcau rău, erau leneșe la învățătură, abia terminaseră cîte o clasă sau două de liceu și se întorseseră acasă, să crească giște și să le îndoape sau să iasă la cîmp, conștiente că n-or să reușească să-și învingă niciodată condiția de țărânci. Visau să le ia fiul popii sau al vreunui învățător, dar ei, acești copii ai notabilităților satului, aveau ambiții mari : voiau să se căsătorească la oraș, să ajungă funcționari sau profesori universitari, și atunci simțeau că rămîn niște proaste, sortite să moară în acel sat mizer de pe valea Ialomiței ; dacă pînă și fratele lor le disprețuia și nu le mai scotea din timpite și le căina că nu se va alege nimic de capul lor, atunci totul era pierdut ; iar pe Matei Bogasieru puțin îl interesa treaba asta, nu simțea nici un fel de afecțiune pentru nimeni ; moartea mamică-sii nu-i smulsese

nici o lacrimă, pentru că se întimplase iarna, într-un timp cînd nu exista vacanță, nu-și ceruse nici măcar o învoire de trei zile ca s-o vadă cum o duc la groapă ; trimisese o telegramă scurtă în care-l anunța pe taică-său că nu poate să părăsească școala militară. Atît. Și cu asta totul se încheiase. Plecarea într-o țară streină constituia pentru el un prilej bine venit pentru o evadare într-o altă lume ; și nu avea decît să continue aceeași viață de claustrare și studiu ; în Germania erau cîțiva care n-aveau domiciliu în oraș ; încă un român, Jumanca, venit de la Cernăuți, și unul Folosea, și el fiu de țăran, nimerind, nu se știe cum, în militărie. Locuiau în incinta școlii, un fel de cazarmă umedă, cu divizioane întunecoase ca niște capele, cu ferestre acoperite cu geamuri mate pentru a nu lăsa să se vadă nimic de afară, peisajul acela dulce, de dealuri și păduri (desigur, cineva se gîndise că oamenii care stau închiși în astfel de clădiri e mai bine să nu știe că dincolo de ziduri lumea se plimbă, că e soare, că există acea libertate pe care, dacă o ignori, nu simți nevoia s-o ai). În încăperile cu pupitre înalte de lemn, cu o tablă neagră pe care erau desenate dispozitive de luptă, piese de artilerie și mașinării de război plutea o lumină egală. liniștitoare, care putea să semene foarte bine cu a becurilor ce se aprindeau toamna, pe la cinci seara, cînd afară ploua și ei abia mai rezistau, cedînd somnolenței pe care atmosfera pluvioasă le-o transmitea. Veneau de pe cîmpuri, alergînd dimineața sau săpînd, cărînd armamentul greu prin noroaie, făcînd marșuri nesfîrșite, mai adaugă la toate astea și exercițiile de noapte, alarmele, cînd trebuiau să coboare cîte 5 etaje cu cazarmamentul în spinare și să-l readucă în 3 minute sus ; dar lui nu-i mai spuneau nimic aceste lucruri ; îi plăcea mai mult să asculte cursurile acelor profesori militari germani, cu nume ilustre unii dintre ei, înghețați, duri, cu un obraz bărbierit la sînge, ou guri veștede, disprețuitoare, de nobili care sunt siliți să predea unor necunoscuți știința lor moștenită din tată în fiu, a vechilor familii militare nemțești, crescute într-o severă disciplină ce se perpetuase mai mult de 150 de ani. Matei Bogasieru învățase greu limba germană, dar o învățase, scrișnind din dinți, repetînd papagalicește fraze întregi și cuvinte din dicțio-

nare. Îi și plăcea să asimileze tot ce putea asimila ; ideea că știind foarte multe lucruri te îmbogățești era tot o idee țărănească, pentru că sărăcia milenară a acestei pături sociale îi obliga pe reprezentanții ei la acumulări de toate naturile, cu o sete disperată care nu însemna atît dorința de parvenire, ci un fel de apărare în fața celorlalți, care erau bogați din naștere, deținînd din pornire o zestre spirituală ce trebuia mereu acoperită. Povestea dezertării lui Ariovist după ce fusese învins de Cezar, a lui Plutarh, sau descrierea asediului Cremonei din 1160, unde Barbarossa folosisese ostateci, expunîndu-i armelor fraților lor, sau asediul Milanului al acelui-ași, care virise groaza în Europa, erau tot atîtea exaltări ale spiritului german care trebuiau să transmită fiilor de junker, cu care studiau împreună în acele divizioane, o mîndrie de castă. Cursurile profesorilor îl pomeneau pe Berthold Schwartz, care amestecase salpetrul cu sulful și cărbunele de lemn, descoperind primul exploziv constituind în secret tot o formă a mîndriei germane. Pe urmă, Jumanca, colegul lui de bancă, pentru care avusese o slăbiciune inexplicabilă, părăindu-i-se mai instruit ca el și dovedind o voință și mai mare decît a sa, lăsîndu-se flagelat de către niște nemțotei blonzi (vreo cinci sau șase colegi care exultau vechea virtute germană sau se băteau în duel prin berăriile din oraș, în timpul scurtelor învoiri, tocmai pentru a se mîndri cu acele tăieturi de spadă interzise în formă, dar practicate fără opreliști de acești tineri fanatici), îl inițiasse în anumite tainice deprinderi și exerciții pentru întărirea spiritului. El îi vorbise despre ritualurile țărănești din secolul al XIII-lea ale țăranilor de pe malurile Rhinului, care se lăsau călcați în picioare dintr-o nevoie ciudată de umilire, practicînd un creștinism sălbatic. Era în viața lor o întoarcere spre naturism, care se practica foarte mult aici, în Germania. El și colegii aceia, băieți de țărani din Turingia, nu crema müncheneză sau berlineză a acelor blonzi frumoși ca niște actori de cinematograf, cu obrazul balafrat de floretă și care-i propuneau să li se alăture, făceau marșuri nocturne prin pădurile din împrejurimile Freiburg-ului, petreceau duminicile cercetînd satele pe unde altădată bisericile aveau agățate de uși mîini tăiate de sfinți și statuile

catedralelor arătau decapitați purtându-și capul la subsuoară. Erau ținuturile valpurgiilor, ale stejarilor sacri, ale rugurilor care fumegaseră un veac și mai bine, ținuturi ale ascezei, ale extazului și misticismului, cum spunea Jumanca. Unul dintre acei complici ai secretelor lor orgii militare îi adusese lui Matei Bogasieru o carte din secolul al XVII-lea, *Ciocanul vrăjitoarelor*, operă a doi dominicani, o carte plină de orori, descriind orgiile diavolului cu femeile și metode de a tortura. La început, nu înțelesese de ce Jumanca și acei nemți tăpălăgoși ca și ei, pentru că firea țăranului este aceeași oriunde s-ar găsi, îi împrumutaseră o astfel de carte. „Ca să te obișnuiești cu firea germană, îi spusese Jumanca. Ea nu e logică, îi place numai extazul, cruzimea și muzica și are oroare de libertate.“ Pe urmă, careva dintre ei : Kurt sau Walter, sau Jakob, nu mai știa cine, îi vorbise despre Luther, care fusese biciuit la Eisleben și cerșise la Magdeburg, care era de fapt un petrecăreț minat de mistică, studiind dreptul la Erfurt și cîntînd la violă. Părintele Reformei avea viziuni și-și tăiasse venele de la o mină cu o spadă, iar la 21 de ani se călugărise... „Era un țărănoi ca tine și ca mine și a ajuns predicatorul lui Friederich, principele elector de Saxa. Sosise la Vatican urînd Roma și Italia, pentru că gîndea ca și noi că lumea trebuie întii distrusă și pe urmă reinventată“. Dar el, Matei Bogasieru, habar n-avea de ce trebuia lumea distrusă și reinventată. El nu voia decît să termine școala militară și să se întoarcă în țară, să ia gradul de sublocotenent și să facă instrucție cu alți fii de țărani, pe care avea să-i comande, și aceia aveau să execute fără crîcnire toate comenzile, așa cum făcuse și el. „Înțelegi, Matei?“ spunea fanaticul Jumanca. Pe urmă, Jumanca și acei fii de țărani germani din Turingia îi recitară pamfletele împotriva bisericilor și a ordinelor călugărești din *Scrierile Oamenilor Întunecați* și-i vorbiră despre reinventarea vechii mitologii germane, despre dezgroparea statuilor antice și despre visul stăpînirii mondiale pe care totdeauna fiecare națiune îl renaște. Jumanca îi amintise cuvîntul lui Hutter : *Barbarie, ia-ți o funie și pregătește-te de surghiun. Spiritul a pornit-o la drum, iar învățătura înflorește. A trăi e o bucurie*. Matei Bogasieru învățase să

nu se mire de nimic, deși se întreba în sinea lui la ce-i folosește acestui Jumanca să învețe niște lucruri care priveau statul german.

Pînă a fi venit și chiar aflat aici, în Germania, unde bisericile erau pline de lume și de cîntece de orgă, crezuse că nemții erau creștini, și ei erau creștini într-o formă militară, care-și pusese pecetea chiar și pe suflet, dar citeodată citea cîte un articol al domnului Goebbels sau reproducerea vreunui discurs al lui Hitler ; și din ele nu lipsea un oarecare dispreț față de religie, care în viziunea acestora contribuise la vlăguirea rasei germane : *O națiune nu poate fi un imperiu mondial decît dacă poate trăi independent pe propriul ei spațiu și se poate apăra militar. Eu trebuie să-i dau spațiu Germaniei*, clama Führerul în acele discursuri pe care el le auzea la radio din întîmplare. Frazele răstite în cel mai bun spirit prusac, ca niște ordine, plăceau acelor colegi ai lor care erau gata să-l urmeze pe acest „om nou“, cum îi plăcea să i se spună : *Imperiile se fac cu spada și cu armele*. Și mulțimile fanatizate de pe stadioane și de la *Sportpalast* răspundeau cu urlate : *Sieg Heil ! Sieg Heil ! Sieg Heil !* Și Jumanca îi repeta și el cu o încăpăținare pe care pe atunci încă n-o înțelegea : „Pricepi ? Trebuie să ne pregătim pentru această lume nouă, pentru noua ordine pe care trebuie s-o instaurăm și-n România.“ „Și ce trebuie să fac pentru asta ?“ „Nimic. Atît : să te pregătești pentru a răspunde atunci cînd va fi nevoie.“

În vacanțele de Crăciun și de Paște Jumanca îl ducea în cercurile unor indivizi care păreau a fi urmăriți de cineva și dădeau acestor întîlniri un aer conspirativ. Cîțiva teologi, îmbrăcați în sutane, alți militari ca și ei, cu aceleași figuri aspre și priviri fanatice, îl rugau să ia parte la reuniunile lor. Mese în trapeze mînăstirești, pe la Căldărușani, Cernica și la alte mînăstiri din jurul Bucureștilor, unde se luau prînzuri lipsite de consistență, și se vorbea despre teocrație și ortodoxism, despre domnia lui Dumnezeu pe pămînt, despre necesitatea sacrificiului și a martirizării în succesiunea creștină a gîndirii omenești care era atacată de forțe oarbe, materialiste, gîndire ce trebuia apărută de o elită spirituală care acum se forma,

în secret, pentru că forțe organizate încercau să o su-
grume încă în fașă prin legi abuzive și persecuții. Pentru
Matei Bogasieru întâlnirile oculte care începeau cu rugă-
ciuni, rostite în grup, sau cu vizite în cimitire necunos-
cute, *pentru familiarizarea cu moartea*, cum spunea Ju-
manca, adică cu acea serenitate a lăcașurilor de repa-
zare ; toate ceremoniile simple la care participa nu conți-
neau încă ideea de subversiune pe care avea s-o priceapă
mai târziu, altfel, probabil, le-ar fi evitat de la început ;
dar, pentru modul lui de viață, acea frîngere a unei
pîini pe o masă de lemn și consumarea unui prînz sără-
căcios nu purtau tenta religioasă pe care le-o dădeau cei-
lalți. La țară, aceste agape comune se numeau pomeni,
se mîncea împreună după treierat, la înmormîntări sau
la nunți ; era un fel de a te familiariza cu ceilalți ; de
fapt, consecința unor înrudiri, pentru că un sat nu e decît
totalitatea unor înrudiri succesive de-a lungul timpului,
înrudiri colaterale, nesfîrșite, fini și nași, veri și nepoți,
bunici și răzbunici, duși la biserică pe rînd, la vremea
lor, de către urmași ai unor spițe îndepărtate și iar recom-
binați într-o fraternitate monocelulară care ținuseră sta-
tul acesta mii de ani sub presiunea altora mai puternice.
Așa încît nu-l mira nimic. Vara, grupul acelor tineri se
mărea ; erau studenți, elevi și niște fete foarte frumoase
între ei ; și viața lor militară se desfășura în continuarea
celei adevărate, reale. De data asta, civili, curios de bine
instruiți, făcînd împreună cu ei marșuri și cărînd pietre
pentru biserici prin Dobrogea, mereu biserici și cruci,
și, pe urmă, mergînd în grup să-l asculte pe un profesor
universitar, un bărbat gras, bine hrănit, țigănos, cu un
început de chelie, cu acea morgă parohială pe care o au
unii episcopi de provincie cînd se îmbracă în haine de
oraș ; prelegerile lui se țineau la Sala Dalles sau la Bi-
blioteca centrală, într-o sală mică și aglomerată, în care,
în mod curios, veneau foarte multe femei, toate îmbrăcate
elegant, încărcate de bijuterii, nu cu aspectul bicisnic al
bigoților, ascultînd în tăcere cuvintele rostite, cu o
voce frumoasă, melodioasă de către domnul Serafim
Vestnic, pe numele adevărat Theodorescu sau așa ceva,
care ținea mulțimea sub o vrajă hipnotică timp de două
ceasuri, rostind ca în transă prelegerile lui : *Dacă răul*

din stat e răul din societate, și dacă răul din societate e răul din om, creșterea creștină urmărește nimicirea răului din om sau mîntuirea de păcat. Aici, pe pămînt, Biserica pregătește în suflete mîntuirea, pe care în chip definitiv o dă Isus Hristos la judecata din urmă. Biserica pregătește deci pentru cealaltă ordine de existență. Cu alte cuvînte, scopul creșterii creștine trece dincolo de marginile vieții pămîntești și are în vedere destinul omului în veșnicie. Căci dacă admitem că omul nu moare întreg odată cu moartea-i trupească, atunci destinul lui e altul decît acela de a face o scurtă umbră pămîntului. Misiunea Bisericii se înscrie în această infinită perspectivă a nemuririi și a veșniciei.

Matei Bogasieru privea doamnele care aplaudau la sfîrșit și se întreba ce are comun cu ele și-l interoga și pe Jumanca : „Crezi că ăștia, cînd va veni revoluția aia de care vorbești tu, or să iasă în stradă?“ „Va fi suficient dacă ei își vor vedea de treabă“, îi răspunsese odată prietenul lui cu răceală, o răceală care-l umplea de groază pe Bogasieru, fără să-și dea scama. În general, nu înțelegea de ce, în același timp, simțea la inițiatorul său un dispreț nedisimulat față de biserică și curiozitatea pentru conferințele acestui bărbat care se bucura de o largă audiență la public, dar pe care el îl găsea destul de mediocru. Limbajul lui Serafim Vestnic nu avea strălucirea pe care o întîlnise la alți oratori ai *dreptei*, pe care începuse să-i frecventeze în același timp. Cel de-al doilea. Profesorul, cum i se spunea era mai exploziv, n-avea această blîndețe ortodoxă, mediocritatea evidentă a unei gîndiri mijlocii. El era idolul lui Jumanca și al prietenilor săi ; agil, nervos, sportiv, cu mare succes la femei, ca și celălalt dealtfel, cam de aceeași vîrstă, mînuia aceeași gîndire în alte forme, ultimul fiind mai actor, mai rasat, făcînd echilibristică în gîndire, încărcîndu-se de paradoxuri, cu o gestică de mare retor ; impecabil în costumele lui croite la Londra, lipsindu-i din acele discursuri strălucitoare pioșenia celuiilalt, tratîndu-și materialul faptic cu o ironie abia ascunsă, părăind — cel puțin așa avea impresia Matei Bogasieru — un tip care nu opta, care nu susținea ideile pe care le arunca auditoriului : *Berdiaev credea că Renașterea despre care am po-*

*menit a săpat o prăpastie între om și eternul adevăr al creștinismului. Tragedia, după el, ar fi fost faptul că omul proclamându-se Dumnezeu s-a dezumanizat. Surîdea sardonice și reteza cu un gest fraza, își ștergea fruntea asudată cu o batistă de mătase albă și îl cita pe Etienne Gilson : Renașterea n-a fost Evul Mediu plus omul, ci Evul Mediu minus Dumnezeu. Și tragedia e că pierzînd pe Dumnezeu, Renașterea a pierdut pe omul însuși. Lua aplauze ca un cîntăreț de operă ; femeile acelea cu pălării uriașe și cu briliante sclipind în urechile fine se ridicau în picioare și-l ovaționau. El făcea un gest de îngăduință amară, rugîndu-le să se reazeze, cu o trufie abia mascată, iradiînd din toată persoana sa un dispreț necenzurat ca și cînd le-ar fi transmis : „Nenorociților, dacă dintr-atît vă entuziasmați, ce îmi rămîne mie să vă mai spun, eu sunt un om cu adevărat divin pentru obscuritatea spirituală a vremii mele.“ Curios era faptul că această demagogie fermecătoare, orală, se transmitea și emulilor săi (pentru că se iviseră foarte mulți ; ei vorbeau, cum aveau ocazia ; aceeași gîndire paradoxală, sclipitoare, mimată ; aceeași logoree nefrenată, aceeași întrecere în emiterea celor mai cunoscute cuvinte frumoase : *Popoarele sunt ideile lui Dumnezeu* sau : *Mor de a nu muri* cum zisese Sfînta Tereza d'Avilla. Și pe urmă tăvăleau totul prin Hegel, realizarea conștiinței ca sens al istoriei, lupta împotriva indoielii, care era proprie stîngii, necesitatea curățirii mai întîi, în sensul de curățire spirituală, de spăsenie, de credință și pe urmă de eradicare a societății de cei inutili, cei care împiedicau revoluția, prin asta înțelegîndu-se desigur violența în formele ei ultime și nimeni încă nu se speria de enormitățile pe care fiecare la rîndul lui le debita). Dar o rămășiță conservatoare din el, de țăran, îl făcea pe Matei Bogasieru să se întrebe cum vor face acești liberali bonjuriști revoluția, pentru că între ei se aflau, în afară de acei tipi întunecați, ascunși, tăcuți și fanatici, și o spumă abia scăpată de spleenul de la moșii, intrați în Mișcare pentru a se limpezi *spiritual*.*

Ghiță Folosea, care se trezise în mijlocul acestor viltori și discursuri care-l depășeau, îl întreba din cînd în cînd, cu bunul său simț : „Mă, Matei, ce crezi tu despre idioții ăștia ? Auzi-i cum vorbesc : cămașa de forță

a anonimatului, și ei abia așteaptă s-ajungă undeva să se bată cu pumnii în piept ; umblă cu *Pivnițele Vaticanului* în buzunare și vorbesc despre un imperialism al românilor ! Dar ce imperialism să aibă românii, săracii, c-abia ne ținem aici, pe locul nostru ; nu că ăștia sunt nebuni ! Auzi tu, noi și popor mesianic, haida, de ! Mitică lăsind taclaua, anecdota și berea ! Pe nemți îi înțeleg, mă, cum spunea profesorul ăla al nostru Weltherheimer, sau cum dracu îl chema, ei au ca ideal eroul nu sfântul, dar noi...“

Îl auzea Jumanca, în care se năștea o ferocitate greu de reprimat : „Imbecilule, tu ești un imbecil, mă, Folosea, n-ai idee ce-nseamnă menirea monumentală a unui popor, zaci în mocirla bizantinismului. Fără glorie, istoria nu-i decît biologie. Marile națiuni trăiesc și se distrug doar pentru a-și gusta propria putere, cum spunea Profesorul alaltăieri : «Națiunile nu sunt ceea ce gîndesc ele însele, ci ceea ce cugetă Dumnezeu despre ele în veșnicie». Mai bine du-te și citește *La Medeleni*, cu caișii în floare și cu Olguțele lui Teodoreanu, că așa o să muriți : proști ! Noi suntem stăpîni pe imobilismul psihologic al românului, ți-o spun îndurerat, nu sunt mîndru de strămoșii mei care au așteptat lipsiți de orgoliu, dormind, libertatea. Cultura română e adamitică, adică trebuie să-nceapă totul de la cap. Unui popor îi sunt permise toate mijloacele pentru a-și croi un drum în lume : teroare, bestialitate, perfidie, meschinărie (Jumanca avea atunci, nu răceala programatică și ironică a Profesorului, el numai îi repeta mecanic cuvintele cu un fanatism care-l făcea pe Matei Bogasieru să se sperie) „de fapt, trebuie să ne apărăm de un vid de conținut, toate triumfurile sunt morale dacă ajută la ascensiunea unui popor ; un neam lipsit de ideal în viață nu are nici o justificare la existență ; oamenii în care nu arde conștiința unei misiuni ar trebui suprimați ; o națiune nu e mare dacă nu încearcă să se substituie umanității...” Folosea rîdea grosolan, cu mîinile pe burtă : „Mă, Jumanca, mă, tu vorbești ca un papagal, mă, asta să le-o spui la ăia care nu l-au ascultat pe Profesor. Contribuția ta unde este ? Iei niște fraze și

le spui pe dinafară. Cine v-o fi timpit în halu' ăsta, mă ?“
Și-i părăsea pe ei doi singuri, rîzînd.

La început, Matei Bogasieru se lăsase furat aproape cu voluptate de discursurile pe care le auzea, înflorînd unul dintr-altul, dilatîndu-se, explodînd ; căutase cu asiduitate intimitatea Profesorului, și Jumanca primise, după multe încercări, să i-l prezinte într-o zi la *Capșa*, unde el nu intrase niciodată. Profesorul discuta cu doi asistenți de-ai lui, agitînd cu o mînă șervetul de olandă pe care și-l așeza din cînd în cînd peste genunchi și iar îl ridica ca și cînd ar fi vrut să sublinieze cele ce spunea. Era seară; candelabrele de cristal ale restaurantului păreau niște faguri argintii, strălucind și clincînd ușor, orbîndu-l; se simțea stingherit ; nu purta uniforma în aceste concedii și haina civilă îl făcea să recadă în condiția lui umilă, vestonul militar dîndu-i totdeauna o siguranță pe care n-o mai avea acum. „Domnule Profesor, îmi permiteți să vă prezint pe un coleg de-al meu care vă urmărește ; e student, ca și mine, în Germania, la Freiburg ; facem și Școala de ofițeri în același timp.“ Acesta îi aruncase o privire scurtă, măsurîndu-l cu ochii lui asimetrici, foarte mobili, nu arăta prea încîntat că fusese întrerupt, dar le indică un loc pe bancheta de pluș de lîngă el : „Luați loc, dragii mei, luați loc“. Încă de atunci el remarcase perfecta labilitate a acestui bărbat de aproape 50 de ani, care putea să arate într-o singură secundă și că fusese deranjat și că îi face plăcere să se lase ascultat. Matei Bogasieru se așezase pe bancheta incomodă, cu mîinile între genunchi, răspunzînd la invitația Profesorului cu un refuz de a lua ceva. „Nu, mulțumesc, nu servesc nimic“, și-l ascultase pînă cînd acesta-și terminase discursul început în lipsa lor. *Toată România asta miroase a pămînt, dacă mai stăm mult așa, o să ne ratăm ca națiune, pentru că există și o astfel de ratare, ca a indivizilor. Plaga seculară a românului a fost scepticismul (și pe urmă, după o diatribă rostită furios, în care cuvintele curgeau ca o cascadă, spusă nu atît de încet ca să nu fie auzită la mesele vecine, dar nici atît de tare, ca să nu pară ostentativă, deși cei din jur erau numai ochi și urechi, tăie ideea cu un gest scurt) : Afară de Eminescu, totul este aproximativ în cultura noastră ; trebuie să renunțăm odată la ortodoxia asta care*

nefiind intolerantă nu e mesianică, stilul religios al românului e labil și gelatinos ca piftia din vitrina de colo ; din păcate, neamul nostru se odihnește în ortodoxie. Nu avem catedrale. Satele noastre sunt ridicate în văi, se ascund adică, ne tragem în păduri. Biserica ortodoxă e o rușine ; eu nu pot să iubesc decât o Românie în delir, imităm ca timpîții cultura franceză, care este lipsită de spirit traianic ; ascultați la mine : de sute de ani omenirea privește cerul printr-o gaură de tun. Știa să sublinieze paradoxurile ; le pune în valoare și pe urmă făcea un racord la realitățile sociale : *Revoluțiile de dreapta, domnilor, sunt istorice, nu sociale ; vă reamintesc asta totdeauna pentru a vă pregăti să înțelegeți un cuvînt al lui Joseph de Maistre : „Piatra unghiulară a edificiului social este cîlăul“*. În timp ce spunea toate aceste enormități privea picioarele femeilor de la mesele învecinate ; le fixa o scurtă secundă ca și cînd ar fi privit o vitrină ; se tampona pe gură cu șervetul după ce bea un pahar de vin negru și relua o idee mai veche probabil, pe care o găsea într-o magazie a minții : *Există trei încercări la care rezistă o instituție cum e Statul : silogismul, eșafodul și epigramă. Dacă rezistă, atunci statul este viabil. Ura este virtutea politică prin excelență. Trebuie s-o învățăm*. Ajunsesse la portocale. Le descojea cu cuțitul, cu o ușurință remarcabilă, despicîndu-le în opt, mirosindu-le întîi și oferindu-le celor din jur ca pe-o ofrandă : *Țineți minte de la mine, culturile mari se distrug în sine. Și cu o voce și mai ridicată : Fără parfumul inutilității, istoria ar semăna cu un ghișeu de bancă, dar asta o știm numai noi, cei care avem privilegiul de a auzi cum putrezesc ideile*. Pe față i se citea atunci o întristare care venea din interior. Era ca și cum ar fi tras draperiile unei camere mortuare. Tăcuse o secundă lungă, privindu-l pe fiecare în parte cu o atenție concentrată, după care emisese încă un aforism : *Omul este drumul cel mai scurt dintre viață și moarte. Moartea e sublimul la îndemîna fiecăruia*. Jumanca delira lingă el, fără să scoată un cuvînt, dar era totul numai tensiune ; fruntea îi ardea, își strînsese un pumn în celălalt, de parcă ar fi vrut să și-l sfărîme. Pe

urmă, Profesorul, ca și cum ar fi înțeles că efectul la ascultători fusese suficient de mare, executase un slalom elegant, vorbindu-le despre surmenajul istoric al Athenei și Romei. *De ceea ce suferim noi, românii, domnilor, este lenea care este un scepticism al cărnii. Noi am pierdut simțul marilor sfârșituri. Azi Isus ar muri pe-o canapea. Groaza e memoria viitorului*, după care strînse cu un gest nervos șervetul și-l aruncă pe masă, făcînd în același timp un semn chelnerului.

Altă dată, în același loc, fiind numai el și Jumanca de față (prietenul său îl silea să nu lipsească de la conferințele lui de iarnă și cum zilele concediului erau numărate, Matei Bogasieru nu lipsea), îl urmaseră amîndoi pe stradă, pînă în aula Facultății de Drept, și pe urmă urmărindu-l ca nu cumva să-și pună în grabă paltonul și să dispară în vreo mașină, și Profesorului îi plăceau acești zelatori, mai ales chipul de ciine bătut al lui Jumanca în care ghicea un fanatic; ajungînd tot acolo, la *Capșa*, aproape cu aceeași asistență în jur, domni și doamne necunoscute, pe care-i ignora cu superioritate, știind că ei îl cunoșteau bine și îl așteptaseră și mituiseră chelnerii ca să li se dea tocmai acele mese aflate în jurul mesei rezervate lui, totdeauna aceeași, undeva în mijlocul salonului intim, cu draperii roșii de culoarea carminului, cu covoare care înăbușeau pașii și cu comenzile făcute în șoaptă și chelneri care se mișcau ca niște balerini, în smoking-uri negre, prudenți, atenți, întinzînd listele, ascultînd cu un aer condescendent ceea ce li se spunea, cu acea plăcere de a servi pe care o au oberii restaurantelor repute, cu o familiaritate respectuoasă, dar nu umili, a oamenilor care se cunosc de mult, însă nu-și acordă intimitatea, fiecare jucîndu-și rolul cu demnitate, cei ce serveau și cei ce primeau acele servicii, în sfîrșit după convenționalitatea oamenilor care acceptă să fie văzuți în public mîncînd sau discutînd cu cineva, tocmai pentru a se putea spune despre ei că fuseseră văzuți exact în acel loc și exact cu aceleași persoane cu care doreau să fie văzuți, pentru că asta făcea parte dintr-un ritual social (ei se aflau acolo nu din întîmplare, ei trebuiau să se afle acolo; o parte din viața lor se desfășura acolo; trebuiau să fie văzuți acolo; dar nu la asta se gîndea pe atunci

Matei Bogasieru, era prea tînăr pentru a gîndi așa); el realizase că era atras mai curînd de personalitatea celui om reputat; nu ținea atît să se știe că Profesorul îl acceptase în anturajul său, că primise să se lase văzut cum despică homarii cu o îndemînare veche, scoțîndu-le măduva și depunînd-o pe marginea farfuriei și lăsînd în mijlocul ei carnea trandafirie, mustoasă, făcîndu-i să le lase gura apă, Profesorul nearătînd nici o curiozitate, nici măcar în privire nu se citea semnul unei lăcomii sau pofte (curios lucru, își spunea Matei Bogasieru, cum poți să vorbești de lucruri atît de elevate și să ai plăcerea de a minca, în același timp), deci Profesorul, în costumul impecabil, închis — dacă era seară — sau într-unul gris-fer, la prînz, cu acele cravate de mătase cu ape, în nuanță de oțel și de iarbă putredă, acordîndu-se perfect cu stofa moale, mulîndu-se pe trupul lui pe care vîrsta nu-l îngroșase și îl silise să înțeleagă taina atracției pe care o aveau toți față de personajul acesta misterios, prietenul regelui și mai tîrziu otrăvit de acesta din pricini pe care nimeni nu reușise să le dea de capăt: o gelozie surdă a suveranului ce se simțea întunecat de gloria Profesorului sau, pur și simplu, o femeie fiind la mijloc, poate doamna Lupescu, care se simțea atrasă de ura lui fanatică față de evrei, căci era evreică, atracția victimei față de călău; dar atunci, a doua oară cînd îl vedea Matei Bogasieru, el vorbea despre spiritul faustic al lui Spengler, despre invazia misticismului oriental la Massis, despre conceptul culturii greco-romane, despre certitudinea logicii, a eticii și a religiei, despre lupta cu intuiția, recomandată de Bergson, care se opunea logicii; cu același debit egal, cuvintele accelerîndu-se, strivindu-se unele pe altele din cauza acelei impulsii interioare, și ca o privire piezișă, să vadă dacă nu cumva oamenii de lîngă el îi scapă de sub control sau, pur și simplu, sunt distrați, dar privindu-l pe Jumanca, a cărui față devenea extatică ca și cînd ar fi aspirat toate cuvintele și le-ar fi depozitat undeva în memoria lui pentru a le putea reproduce vreodată, se liniștise, apoi torentul frazelor creștea, devenea o grindină, biciuindu-le nervii. Le vorbise despre vechile simpozioane ale intuiționismului, experimentalismului, ale vehementismului, despre ~~tri~~adiada creștină și, odată ajuns

aici, făcuse o paranteză trecînd la un ton confidențial, toate acestea urmînd să fie dezbatute în cele nouă volume pe care avea de gînd să le scrie și la care gîndea de 30 de ani, de pe băncile facultății, volume pe care nu le scrisese niciodată, cum avea să constate cu amărăciune Matei Bogasieru, mai tîrziu, de pe urma lui rămînînd numai două sau trei culegeri, alcătuite după stenogramele cursurilor sale de către credincioși, o recoltă săracă și care la lectură nu avea strălucirea orală a acelor fraze debitate la mesele de la *Capșa*. Și, pe urmă, iar despre monada iudaismului, despre lipsa de certitudine a epocii contemporane și a neliniștitei căutări și tot așa, cu *paragina interioară*, cu *gustul pentru zădărnici și conștiința inutilului*, cu *nevoia de a urla, pe care o simt aleșii cînd își dau seama că în locul stînzei, secătuitei gîndiri europene trebuia pus ceva nou*, și pe urmă, tînguitor, căinînd inteligența generației pierdute, a generației '22, cum o numeau ei, care fugise după absolut și inedit și murise în mocirla succesului. Unde era Apollinia cu acea lume incertă a visului, opusă certitudinii exaltării din dionysii și iar întoarcerea spre trecut, care împărțea lumea în două epoci distincte : epoca greco-romană, care fusese apollinică, și cea modernă, care era faustică. Profesorul reușea deodată să se izoleze, căzînd parcă brusc într-o muțenie neliniștitoare, pentru ceilalți, abandona șervetul acela de olandă, nelipsitul șervet de olandă, între farfurii, și storcea o lămîie cu dezgust deasupra homarilor, mîncînd fără să privească ceea ce înghițea. „Noi suntem lipsiți de viziunea îngerească antică, sau a Evului Mediu, în care golul era limitat la spațiul dintre corpuri și opus viziunii moderne, în care spațiul este infinit, nelimitat.“ Și, dintr-o dată, un detaliu îl încălzea, se umaniza brusc, ceea ce spunea nu mai era un fruct al lecturilor sale ; trecea la amintirile legate de epocile ostenite, dezabuzate, dominate de rafinament, din care zdrențe metafizice mai rămăseseră în aerul acestui București păcătos, ars de soare și vînturile Bărăganului și în boeria miticească trecută prin filtrele fanariote, și el suridea blind, cu o milă nesfirșită, acceptînd parcă, pentru o clipă, imobilismul balcanic ; pe urmă, acel moment de slăbiciune ~~trecu~~, se reîntorcea la Benda, care se

era depășit

neliniştise la apariţia preponderentului politicului trădînd preferinţa pentru tot ce era temporar şi practic ; spiritualul era pierdut, se laicizase, ieşise din universal, înlocuind substanţa, care era rezumatul metafizic al fenomenului. Intra într-o dilemă pe care începea să n-o mai sesizeze, farmecul elocinţei îl mîna spre contradicţie ; nu băga de seamă ; noţiunile urmau una alteia, Eul, Conceptul şi Norma, elementele constanţelor Universului ideal (rupea o banană sau despica o rodie), apoi, cu gura plină: *Sublata causa, tollitur effectus* — să suprimăm dorinţa, să înlăturăm durerea, de unde nevoia unui idol tutelar (care ar fi fost el, prin sugestie), a trăi incertitudinea ca Nietzsche (şi cu ochii apăraţi de o absenţă jucată, privind în jur, distrat, inventariind chipurile femeile în rochii înflorate care trăgeau cu urechea fără jenă, tunse băieţeşte — *bobhead* — cu ochii în transă, ignorînd bărbaţii cu care se aflau la masă şi sugerîndu-i Profesorului tacit că sunt gata să-l urmeze în aventura spirituală pe care existenţa lui le-o propunea) ; pe urmă, o trimitere la suprimarea absenţei disciplinei siguranţelor (*Încă o cafea, domnu' George*) şi Jumanca simţea că atenţia lui concentrată, fanatică ajunsese la sfîrşit, că nu mai rezista acelui torent de cuvinte şi se moleşea şi capul îi exploda şi Profesorul tăia din nou aerul cu gestul lui scurt : „Metafizica a fost înlocuită cu biologicul, domnilor ! Asta nu pricepem noi şi din asta nu vom scăpa decît dacă vom dori din toate puterile noastre să fim egoişti şi să aspirăm către putere ; să fim cruzi, pentru că cruzimea este suprema dovadă a bărbăţiei. Omul a renunţat de mult la mireasma lui spirituală şi a ancorat în economic, care este un fenomen de mîna a doua ; înţelegeţi ? Europa trebuie repăgînizată pentru a lua drumul de la început, pentru a redescoperi valorile care au creat-o spiritual ; fiecare epocă a avut sufletul ei, cultura ei, trupul ei, iar civilizaţia, mumia ei ; nu o spun eu, încă Massis ceruse în *Défense de l'Occident* întoarcerea la cultura greacă şi latină şi înscăunarea catolicismului (cafeaua încă nu sosise, domnul George avusese grijă să spună celor care o pregăteau pentru cine era anume acea cafea, şi asta cerea timp), intrase pe urmă în scenă Berdiaev, care vedea răul cul-

turii moderne în principiile ei, adică în umanismul Renașterii, care a deplasat raportul Om-Dumnezeu și l-a așezat în imanența Om-Natură ; era nevoie de o insurecție spre misticism, spre absolut și scolastică, locul catolicismului trebuind să-l ia biserica ecumenică, se născuse necesitatea de a se dizolva certitudinile : „Să ne întoarcem spre buddhism, clama cu aceeași voce, nu atât de puternică ca să jeneze pe ceilalți, să pară declamatorie, dar nici atât de stinsă sau șoptită ca să nu fie auzită. Să ne întoarcem la buddhism, care spune că mîntuirea omului vine din evadarea lui din lume.“ Mereu ajungeau aici : la plăcerea ce trebuia s-o implanteze generației lui față de moarte, față de distrugerea fizică și din nou bănuiala surdă a lui Matei Bogasieru că oamenii aceștia se hrăneau prea bine pentru a crede cu adevărat în ceea ce spuneau altora. Poți să vorbești despre spiritualizare dacă ești Simion Stilpnicul și măninci muște într-un pustiu, dar între atîtea femei frumoase și elegante, în această torpoare languroasă a *Capșei*, în salonul biciuit de clipirea mărunță a candelabrelor, de acea ploaie de lumină a cristalelor mici, mărunte, lucrul părea numai un text spus pe o scenă ; cu intuiția lui extraordinară, Profesorul ghicise că ceva, o alice de plumb, rănise o aripă a acestui tînar care nu mai avea atenția arzătoare a lui Jumanca. Și-atunci, strigase scurt domnului George : „Plata, domnule George.“ Și-acela îl privise uluit. „Păi, cafeaua dumneavoastră ? „Renunț.“ Și adresîndu-se celor doi : „Hai-deți mai bine să ne plimbăm la Șosea, aici parcă suntem într-o cușcă, n-am să mai vin niciodată.“

Pe urmă, intrase într-un fel de opacitate curioasă, într-un indiferentism din care nu reușea să se desprindă, asista apatic la cursuri, exercițiile militare nu-l mai interesau, Jumanca îl căra la retragerile cu torțe ; coloanele de tineri, femei și bărbați, cu facile aprinse în mînă străbăteau străzile în marș cadențat și spectacolul era grotesc ; toate casele acelea medievale se transformau într-un decor de teatru ; noaptea cu umbrele ei, lumina șovăitoare alergînd pe pietrele umede sau pe frontispicii,

totul te implica într-un ceremonial grotesc ; dar Matei nu mai avea elanul de la început ; după aceste orgii de strigăte, de jurăminte comune, rămânea un gol, orașul se pustia, profesorii erau și ei apatici și somnolenți, cuvintele ieșeau în silă ; după-amiezele, studenții intrau în berării și beau crunt, dar ei rămăneau în cazarma aceea rece, impersonală, cu coridoare de ciment, ca un mormint faraonic, fără ieșire ; astfel trecură ultimii trei ani, într-o acceptare resemnată care nu-l mai mulțumea ; simțea nevoia unei schimbări. Cel puțin Ghiță Folosea știa să trăiască. „Mă, tu nu ești dus la dame, ascultă la mine, fi spunea : Îți trebuie o Grethen, sau o Wilma, mai coaptă, așa. Am să te car eu la fete, să vezi și tu ce-i pe lumea asta. Mai lasă și cursurile, și regulamentele militare... și-așa o s-ajungi căpitan la 30 de ani. Armata de-aia-i bună : trece timpul, gradu' vine și-o să ieși la pensie, și-o să te trezești în vreo garnizoană, cu vreun bășinos de colonel care o să te-ntrebe unde-ai studiat și-ai să-l faci praf spunându-i că ai făcut o școală militară ca asta, și el, care a învățat la Craiova sau unde a învățat, da' tot mai mare ca tine-n grad o să fie, o să te persecute, și-o să-ți mănince zilele.“

Fusese profet Ghiță Folosea. Peste doi ani, Matei Bogasieru era detașat într-o garnizoană prăfoasă de lângă Dunăre ; douăsprezece biserici, un internat de fete, grădina publică, trei cofetării, cincizeci de cârciumi, dacă nu mai multe, cam tot atâtea grădini de vară, o cazarmă moleșită ; vara prelungită pînă la sfîrșitul lui octombrie sau jumătatea lui noiembrie, cu trompeți leneși sunînd deșteptarea la 5,30 dimineața, umflîndu-și falcile în niște ~~trompe~~ turtite în care suflaseră alți trompeți la aceeași oră, de-a lungul anilor, cu dormitoare comune pe care le inspecta în silă și un poligon de tir, undeva, pe malul fluviului leneș în care se scăldau laolaltă, trupeți și ofițeri, ținînd distanța, evident ; și marșuri la prînz, în amieze leșinate pe străzile pe care treceau sacale cu apă și cite un vînt care nu mai ajungea pînă-n capul orașului, puturos și el, abia mișcînd firmele de tablă : *La Roșioru*, *La Iese-n drum*, *Farmacia Două Roze*, *Cofetăria Regina Maria*, și ferestrele străzii principale se deschi-

deau brusc pentru că trupa cînta aceleași marșuri în fiecare zi : 4 plutoane a câte 40 de inși, 160 de voci dogite înghinînd versuri banale despre vitejie, arme, luptă, strămoși, într-o întrecere cacofonică, de glasuri sparte, de bărbați infometați care țirau mitraliere în spate și ținte de tir ; și fetele orașului priveau la cei patru sublocotenenți din fața fiecărui pluton, umblînd cu o falsă nepăsare înaintea soldaților în cizmele bine lustruite, răcnind din cînd în cînd către plutoanele ațipite în mers, care, dintr-o dată, se înviorau și-atunci bocancii cu ținte băteau mai puternic caldarîmul de piatră și se auzea sacadat : *rap-rap, rap-rap, rap-rap, rap-rap* ; câte o mină flutura în cadrul unor ferestre și el știa că ceilalți sublocotenenți, cu care nu se împrietenise, pentru că nu juca pocher, își salutau discret, cu degetul la chipiu, logodnicele de-un sezon sau două, cit întîrziiau în aceste garnizoane imobile în care evenimentele erau rare : din cînd în cînd, careva își pierdea un picior la o barieră, călcat de tren, vreun bețiv își bătuse nevasta și-o alungase din casă sau o fată fugise la București cu un student, și-atît ; și-aceleași ore de instrucție săptămînală : dimineața și după-amiaza și, pe urmă, plimbarea pe centrul orașului, mereu ocolînd o grădină publică, ovală, cu cițiva pomi prăfuiți, care îngălbeneau de la mijlocul lui iulie și umpleau trotuarele asfaltate cu un stol ofilit de crengi, cu un clopot care bătea rar pe la unsprezece noaptea, ca să le amintească că orașul cade în somnul lui și el ajungea pe o stradă în pantă, undeva, într-o curte streină, și ea uscată, ofilită, mirosînd a praf, și dibuia pe întuneric, cu cheia într-o ușă, și podelele scîrțiau și proprietăreasa întrebă : „V-ați întors, domnule sublocotenent ?“, „Da, doamnă, m-am întors sărut mîna.“ „V-am lăsat borcanul cu iaurt pe fereastră, ca să se răcească.“ „Vă mulțumesc, noapte bună !“ Asta era viața lui, luni de-a rîndul, și ceilalți îl suspectau de lucruri nemaipomenite, îl pîneau, îl căutaseră prin servieta cu acte, pe care o ducea din cînd în cînd în biroul de la regiment, și nu găsiseră nimic suspect ; nu mai înțelegeau nimic ; comandantul, așa cum prevăzuse Ghiță Folosea, era un colonel acrit care îi strîngea după orele de instrucție de dimineață, în biroul lui, chipurile pentru a le da instrucțiuni pentru după-amiază sau pentru

a doua zi, și instrucțiunile apăreau sub forma unei sticle de coniac sau a două, iute golite, și el se prefăcea că bea și-i privea pe furiș cum creștea în ei o veselie nefirească, timpă, și cum îl lăudau pe comandantul lor care se înroșea de plăcere și le promitea la toți o avansare rapidă, pentru că erau băieți de treabă și-l ascultau ; și, pe urmă, dându-și cu toții seama că el, Bogasieru, nu băuse atît cît ei și n-avea aerul acela stupid pe care-l aveau ei, îl obligau să-i ajungă din urmă, silindu-l să dea peste cap cîte trei sau patru păhărele de coniac și lui îi venea să vomite, dar se ținea bine și brava, și-i urma în cîrciumile mărginașe ca să mănînce ceva la botul calului, aperitive cu brînză, roșii și pește, el care nu era mîncăcios ; și cînd ajungea în mica lui încăpere, cu mobilă veche, cumpărată în urmă cu 50 de ani de părinții proprietăresei, o mobilă masivă, de nuc, o mobilă care întuneca odaia, o mobilă care-ți ședea pe creier, îi venea să se dea cu capul de pereți și se întreba dacă pentru asta se bătuse el : pentru ca să facă instrucție cu niște soldați tîmpiți și să-i fugărească într-o curte de regiment, și ea plină de praf, cu un catarg tricolor, drept în mijlocul acelei ogrăzi pustii, în care mirosea a ciorbă de cartofi. Unde vor fi străluciții colegi de generație, cei din școala militară de la Tîrgoviște, șefii lui de promoție, cu eghileții lor galbeni de trăgători de elită sau albaștri, de premianți la învățătură ? se întreba. Oare stăteau tot în astfel de garnizoane, îngrășîndu-se cu fiecare zi care trecea, mîncînd iahnie de cartofi la popotă, cu trupa, în zilele de serviciu, sau culcîndu-se cu învățătoare pe care trebuia să le curtezi cîte 8 luni sau un an de zile pînă se culcau cu tine, promițîndu-le căsătoria ; se interesase de Jumanca (cu Ghiță Folosea ținea corespondență, acesta îi scria cam în fiecare lună din mereu schimbatele lui garnizoane pentru că era petrecăreț și mereu îl mutau disciplinar ; odată se urcase sub statuia unui domnitor, nu mai știa care, într-un miez de noapte, și adormise acolo și fusese găsit de o patrulă și adus beat-mort la regiment și pedepsit cu arest la domiciliu ; altă dată băuse cu mai mulți ofițeri din propriile cizme cîte o vadră de vin și trăsese cu pistoalele în oglinzile unei cîrciumi de crezuseră cei din puchinosul tîrg în care se aflau că izbucnise revoluția), dar nu-l di-

buisse. Ultima dată fusese semnalat undeva, prin Basarabia, pe la Chişinău, sau la Bălţi, nu ştia nimeni precis ; avea necazuri cu comandantii ; atitudinea lui autoritară îi aducea neplăceri ; toţi camarazii de promoţie îi prevedeau un viitor întunecos. Îi scrisese, la întâmplare, luînd adresele regimentelor de la alţii, dar el nu-i răspunsese ; se pierduse cine ştie pe unde, poate se apucase şi el de beţie, ca aceşti colegi ai lui care se trezeau dimineata dregîndu-se cu rachiu sau cu lapte bătut în faţa grătarelor cu mititei, amestecînd rachiul de anason cu iaurtul şi scu-turîndu-se din tot trupul ca după o boală, dar ţinîndu-se în şa, adică arătîndu-se trupei bărbierîţi, plini de energie, dînd comenzi scurte şi răstite, tăvălindu-şi plutoanele prin praf şi punîndu-le să cînte după aceea, să-şi lustruiască armele şi pe urmă iar intrînd în cîrciumi şi bînd, pentru că altă distracţie nu aveau, sau ducîndu-se sîmbăta noaptea la vreo nuntă, de unde se întorceau cu vreo logodnică de ocazie în camerele lor închiriate, sperîndu-şi proprietăresele pline de prejudecăţi, care le spuneau la fiecare, invariabil : „Ce-o să zică lumea, domnule sublocotenent ? Că sunt o persoană onorabilă, şi la mine în casă n-au păşit decît femei cinstite“ şi cîte o logodnică era văzută dimineata pe la cinci, furişîndu-se pe fereastră şi vecinele bineînţeles că o vedeau şi începea bîrfa : „Vai, doamnă Isopescu, se poate ? Am văzut o matracucă, cu părul numai cîrlionţi ; a trăit cu toţi sublocotenenţii şi tot n-a luat-o nimenea, dar să iasă pe fereastră, ce dracu', că suntem şi noi în centrul oraşului, ne vorbeşte lumea, că n-avem stabiliment ; să se ducă sublocotenentul duminică la *Madam Dora*, măcar asta are felinar roşu afară şi le controlează cu medicu'. Au condicuţă, şi nu rişti să-ţi aducă o boală în casă, Doamne fereşte...“ Şi aşa mai departe. Şi dacă sublocotenenţii erau ca el, de nu-l ştia nici gîndul, nici pămîntul, nu era bine nici aşa ; îl forfecau şi pe el : „Da' mutu' ăsta al duminică, madam' Săceanu, ăsta ce-i cu el ? Nu l-a văzut nimeni cu vreo fată ! O fi vreun adventist ? Ce face toată noaptea ?“ „Ce să facă, citeşte!“ „Lasă să ardă electrica toată noaptea, că plătesc, *Madam Săceanu*, am soldă bună, şi plăteşte într-adevăr, şi-mi aduce flori la ziua mea şi duminica patru cataife de la cofetărie, şi e ca o domnişoară, toată ziua se spală şi se

bărbierește. “ Pe urmă, cînd apăruse Sonia, o fată mioapă, blondă, cu care mergea pe malul Dunării, fiica unui căpitan secund de cursă lungă, gurile rele se aprinseseră : „Ei, s-a spurcat și ăsta la muieri... L-ați văzut ? Era cu una lungă, șleampătă, o știm noi p-asta... umblă cu ea pe malul Dunării, Dumnezeu știe ce fac... i-au văzut unii la debarcader, în barcă, se duc pe insule, o destrăbălată și asta...” Matei Bogasieru mai avusese de-a face cu femei și în Germania, și la București, nu-i plăceau bordelurile ; erau prea organizate ; femeile se grăbeau, chipul lui rău le vindeca de plăcerea de a-l batjocori de la început, dar își dădeau seama că venea numai pentru că-l țirau alții acolo. Cînd se ducea la țară, în permisii scurte, taică-său îl întreba mereu de ce nu se însoară. C-ar fi așa niște fete bune, pe care le știa el, cu situație, cu ceva pămînt, dar dacă nu se grăbea, să nu se grăbească ; o avea el socotelile lui, o să ia o fată pricopsită de la oraș ; să-i mai scoată și pe ei din sărăcie, că, uite, frate-său ieșise învățător și se însurase devreme și ce folos, avea doi copii în trei ani ; dăduse peste o iepuroaică, anu’ și copilu’ ; și copiii, deh, e ușor să-i faci, da-i greu să-i crești, să-i dai la școală, și-o să vadă pă dracu’ mai încolo.” Matei îl asculta, le lăsa niște bani pe masă și fugea repede, să nu-i mai vadă ; nu-i iubise niciodată ; și taică-său se plîngea că nu i-a povestit ce era prin Germania aia și ce-nvățase pe-acolo și cum de nu i se urise lui de atîția ani prin streinătăți. că acum era om mare și se rugau și popa și învățătorul de el, ca atunci cînd mai vine prin sat să mai stea și cu ei de vorbă, să nu se mai țină atît de mîndru, dar el nici gînd de așa ceva ; ce-avea de discutat cu oamenii ăștia ? Aceștia îl priveau cu un respect care creștea de cîte ori îl vedeau, dar între ei rămînea ceva care-i despărțea, un lucru nevăzut, nu mai făceau parte din aceeași lume, deși mînceau împreună, și stăteau de vorbă cîteodată, dar surorile lui tot nu se măritaseră, nu le lua nimeni : erau și urite, și sărace. Și taică-său sugera din cînd în cînd : poate avea el pe-acolo, prin garnizoanele acelea, vreun subofițer, ceva, care să le ceară de nevastă, și ele rămîneau tot pe lîngă casa lui și din ce îmbătrîneau tot mai urite se făceau, dar lui puțin îi păsa de treaba asta ; își vedea de ale lui ; îl mai întreba pe tai-

că-său și pe femeile acelea ce se mai întâmpla prin sat, cum o mai duceau oamenii ; nu știau ce să-i răspundă ; în aparență nu se schimbase nimic, copiii vecinilor creșteau mari, unii ajunseseră pe la oraș muncitori sau cîte unul o mai plesnise, al lui Turică era profesor sau popă, ei nu știau bine ; ceilalți dispăruseră, scriau rar și atunci foarte vag și nimeni nu știa ce se întâmplase cu ei, se risipiseră în lume, în sat veneau alții, prin căsătorie, luînd fetele lor și întemeindu-se ; și de cîte ori se întorcea aici și umbla pe uliță, se întâlnea tot cu bărbați necunoscuți care-l salutau pentru că uniforma le impunea. Și el întreba în gînd : „Al cui naiba o fi ăsta“ ? Din familia lui Turică, dintr-ai lui Vasilică, ai Vetii Mutului ? Erau tineri, colțoși, se mai băteau pe la cîrciumă pentru niște vorbe, pe urmă iar se împăcau, dar pe el nu-l interesa nimic din ce se întâmpla aici ; un tren, obosit, cu cîteva vagoane, cu geamuri sparte, plin de femei și bărbați, încărcăți de geamantane rupte pe la colțuri, și de damigene, și de papornițe, ori de orătării, îl lăsa pe peronul năclăit de coji de semințe de floarea-soarelui scuipate de o mulțime plictisită ; ajungea în strada Regele Ferdinand nr. 14 și intra în curte și-o găsea pe proprietăreasă la fereastră, scuturîndu-și cearșafurile și plapuma, aerisindu-le, și-o saluta și-i spunea „Sărut mîna, doamnă, am scrisori, ceva, m-a căutat cineva?“ „Da de unde, domnule Bogasieru? Că parcă ești un călugăr, deși zice lumea c-o să jucăm la nuntă și-o să fie petrecere mare.“ Și cucoana aceea groasă, cu fața plină de negi, cu sîinii revărsați peste așternuturile de noapte, scotea un chicotit trivial ca și cînd ar fi vrut să spună cine știe ce, și el se făcea că n-aude și intra în odaia aceea care mirosea a praf, întunecată de mobila sumbră, o odaie cu tavane înalte, împodobite cu stucaturi, construită în 1888, cum scria pe frontonul de la intrare, și patul uriaș de nuc peste care proprietăreasa întindea în fiecare dimineață o miță albă îl îmbia să se arunce cu mîinile sub cap și să stea nemișcat, cu fața la tavanul pe care păianjenii își țeseau mirificele lor mătăsuri și un plictis ucigător îl cuprindea ; cărase cu el două geamantane cu cărți, toate nemțești, cursurile de la Freiburg, pe

care le răsfoia, nemaiavînd energia de a citi vreo pagină, și-și spunea îndîrjit : „Asta este viața mea, pentru asta am învățat atît, ca să mă-nfund într-o garnizoană puchi-noasă să păzesc o trupă de ghiolbani veniți de la țară ca și mine, ca să îi instruiesc ?“ Asta era tot ; lungi plimbări făcute cu fata aceea mioapă, absentă și ea, tăcînd lîngă el ore întregi, cu care se culca într-un bordei dintr-un ostrov al Dunării, un loc sălbatic, invadat de stuf, plin de cuiburi de păsări de apă care poposeau în stoluri uriașe ca și cînd o grindină neagră ar fi căzut din cer, pe neașteptate, și fata nu se speria pentru că ea îl adusese aici, probabil că stătuse cu alți logodnici de ocazie în același bordei, pe snopi de stuf, mereu reîmprospătați, și ea-i spunea cu o voce pierită : „Vrei să îmi mai scrii ceva cu stiloul pe piele ?“ Fusesse una dintre cele mai ciudate întîlniri cu o femeie : Sonia plîngea pe neașteptate, avea nevoie de o compătimire pe care el n-o înțelegea ; se lăsa dezvelită și el avusese ideea de a-i scrie versuri nemțești pe pulpe și asta o amuzase și, de fiecare dată cînd se întorcea acasă, privea acele versuri scrise cu o peniță de aur pe pielea netedă, arsă de soare, ca și cînd literele lui mărunte ar fi fost o mărturie a orelor petrecute împreună și după ce le scria, îl ruga să i le citească, cădea într-un fel de exaltare auzind acele versuri în nemțește, pe care nici nu le înțelegea prea bine, dar tocmai asta îi plăcea ; cuvintele erau armonioase, sunau ca un cîntec strein, într-o limbă streină și el le psalmodia rîzînd, neînțelegînd de ce acea recitare îi făcea plăcere fetei : *Röslein, Röslein, Röslein rot / Röslein auf dem Heide* sau : *Sah ein Knabe ein Röslein rot / Röslein auf dem Heide...* și pe urmă îl ruga să-i mai spună ceva, orice, să-i vorbească despre întunecata Germanie, despre catedralele ei afumate, despre dragostea mistică : „Mai spune-mi tu ce-i aia dragostea mistică ?“. Era proastă ca o oală de noapte, dar asta-i făcea bine. Stăteau ceasuri întregi ; fără să spună vreun cuvînt ; fata era rigidă ; sta la pîndă, pregătită să-l absoarbă, așa cum paianjenul își pîndește musculița lui ; avea o senzualitate rece, născută din cine știe ce instinct ; numai timpul care trecea o îmblînzea, se încălzea greu și din frigiditatea aceea aproape impenetrabilă la început nu mai

rămînea nimic cu vremea ; trebuia numai să-i vorbească, să-i spună orice, cuvintele o dezamorsau, ochii îi deveneau lubrici, numai ochii, pentru că trupul era la fel de rigid ; simţea cum îi cresc sinii, şi-atunci începea să-l muşte mărunţ, avea o gură amară, cu gust de pelin, şi din toată fiinţa ei începea să iradieze ceva şi el nu înţelegea ; fata avea o senzualitate pe care probabil o simţ numai cei care îngheaţă pe platouri polare ; totul se transforma într-un delir rece ; şi nu ştia nici el de ce îi spune : „Tu semeni cu Sfînta Tereza d'Avilla, care-l iubea mistic pe Christos şi-l simţea în ea“ ; fata nu înţelegea absolut nimic din ceea ce-i spunea, dar trebuia să-i spună ceva, s-o scoată din condiţia aceea de cretină ; era absolut o cretină, dar lui nu-i trebuia nimic altceva decît transa ei, trecerea de la nepăsarea rigidă, în care el bănuia că nu va pătrunde niciodată, la starea febrilă şi la urletul final cînd credea c-a omorît-o şi-i simţea tot trupul răcindu-se sub el şi ochii extaziaţi deveneau sticloşi şi trebuia să-i dea cîteva palme ca s-o trezească la realitate, ea privindu-l ca şi cînd atunci îl vedea prima oară ; stranie senzaţie de a te culca cu o fiinţă atît de complicată ; se încorona cu crengi de salcie şi umbla goală în acel ostrov numai al lor, unde nu venea nimeni ; şi se întorcea după soare ca şi cum ar fi dansat, ridicîndu-şi numai părul lung şi mătăsos deasupra cefei şi ţinîndu-l strîns cîteva secunde ca pe un snop şi stînd dreaptă şi goală în lumina amiezei, cînd soarele era ca o beteală, şi rugîndu-l să-i scrie versuri nemţeşti şi pe pîntece, şi el îi scria versuri nemţeşti pe pîntece, neînţelegînd de ce fata îi ceruse asta şi de ce el făcuse acel lucru. De departe se auzeau bufnete de puşcă ; erau vînătorii de raţe sălbatice ascunşi în lotcile lor făcute din nişte trunchiuri scobite de copaci, ambarcaţiuni primitive în care ţineau o cană cu lapte şi ceva merinde, sau vreo sticlă de rachiu, şi se ştiau unii pe alţii, probabil că acei vînători care braconau îi văzuseră cînd veneau cu o barcă închiriată de Matei de la un pescar, dar se ignorau complice, nu voiau să ştie unul de altul, îşi vedeau fiecare de treburile lor şi cînd răsunau acele pocnete deasupra ostrovului izbucnea un crater negru de păsări : trei sute sau patru sute de păsări uriaşe care lăsau o ploaie de pene sub ele şi se roteau cîteva secunde deasupra acelor

nămoluri mirositoare și cuiburi de stuf, deasupra labirintului de ape în care te-ai fi rătăcit dacă n-ai fi cunoscut tainicele lor căi. „Ai să mai vii și poimîine la întîlnire ?“ îl întreba ea, tîng, cu o privire umilită, supusă și-apoi se mira singură : „Cum poți tu să faci dragoste cu mine ? Ce-ți spun eu ție, că sunt o proastă ?“ Tocmai asta era că nu-i spunea nimic și se simțea foarte bine, putea să tacă lîngă ea sau să spună orice-i trecea prin cap, și fetii i se părea cel mai minunat lucru tocmai acel cuvînt spus la întîmplare, care nu găsea nici un ecou în mintea ei și nu însemna absolut nimic ; nu era decît o atenție pentru ea, și pentru asta îi era recunoscătoare. Se întorceau seara, tîrziu, la amurg, cînd apele abia mai reflectau acea ultimă lumină scursă, iscată de undeva, din orizontul peste care de mult trecuse soarele ; în jur, foșneau lotcile vînătorilor, încărcate cu rațe sălbatice ; îi văzuseră de cîteva ori : se furișau prin stuf cu îndemînare, mîinîndu-și micile ambarcațiuni cu o lopată scurtă, fără să-i privească, cu grămezi de păsări ucise, așezate în față și în spate, cinci sau șase, sau șapte, sau zece păsări, cu trupuri inerte, umezite în căderea lor de sus și luate și aruncate în lotci. Cheiul Dunării era pustiu atunci ; primele felinare se aprindeau ; un pavaj de piatră, pe care vîntul căra cojile de semințe de floarea-soarelui cu un sunet trist și pe Dunăre soseau barcazuri într-un marș lent ; se auzeau strigătele celor de pe mal, saluturi familiare ; „Tu ești, Ipahin ? Tu ești, Volodea ?“ și pe urmă, pe fluviu, rămîneau valuri cenușii, rostogolindu-se leneș spre malul mîlos, și clipocitul se stîngea în mișcări lente. „Ai să vii și vineri, nu-i așa ?“ întreba fata și-l privea o clipă, cu o rugămintă feroce care voia să spună că dacă el n-ar veni viața ei n-ar fi avut nici un rost. Pe urmă, se întorcea brusc și dispărea pe o stradă pavată cu bolovani de rîu care urca în pantă și în tot acel început al nopții nu rămînea decît o umbră vagă, silueta Soniei, o umbră iute înghițită de întuneric și liniștea din jur era turburată de cîte un salut al pescarilor care se întorceau și ei de undeva, din acele ostroave : „Bună seara, domnule sublocotenent !“ și el le răspundea leneș : „Bună, Gheorghe, bună, Volodea ! Ce-ați mai pescuit astăzi ?“

„Vreți niște pește ? Vi-l dăm cu plăcere, numa' nisetru...” și-i întindeau câte-o căldare, în care peștii vii încă se mai zbăteau și el le mulțumea și le dădea câte un pachet de țigări, spunându-le „nu, n-am nevoie...” Peștele i-ar fi plăcut proprietăresei lui, dar cum să mergi cu o găleată în mână, ditamai ofițerul ? Și ajungea iar în camera aceea rece și impersonală ca un cavou, aprinzînd un bec pătat de muște, privind fotografiile de familie ale doamnei Săceanu, pe răposatul ei soț, pe numeroșii săi nepoți, stînd țepeni la fotograf, și acel tapet șters, mort și el, mîncat de soare și de umbra cenușie a iernilor. Și nu-i era somn, și deschidea iar o carte nemțească silabisind fraze pe care le știa pe de rost : „Logos — egal Rațiune, Număr, Cuvînt” și o arunca cît colo, în geamantanele lui, și deschidea o alta, citind din *Cartea Morților* : „N-am mințit, n-am fost leneș, nu cunosc reaua-credință, n-am comis sacrilegii, n-am uzurpat pămînt, n-am făcut pe nimeni să plîngă, n-am omorît, n-am furat pomenile morților, n-am luat lapte de la gura pruncilor. Sunt pur ! Sunt pur ! Sunt pur !” Fleacuri, cuvinte, exorcisme, tăceri impuse cu săptămîinile, marșuri în păduri, acea beatitudine a pădurilor necălcate de oameni ; ei, în grupuri, căutînd firul unui rîu și așteptînd să întîlnească zeii, dar zeii fugiseră de mult de pe acest pămînt ; acest pămînt era plin de balegi ca tîrgul amorțit în care el făcea exerciții cu soldații ; garnizoana asta în care trompeții își umflau obrajii ca să scoată sunetele de dimineață ale goarnelor ; de mii de ani soldații fuseseră treziți cu aceste strigăte guturale care anunțau zorile, și truda, și munca, și războaiele, și moartea, și triumfurile, soldați mărșăluind din infinitul timpului, pedestrii lui Alexandru cel Mare despicînd grîul cu scuturile și cu săbiile lor scurte ca să-și facă un drum în oceanul de grîne grele, coapte, pe care cei ce le semănaseră nu apucau să le mai culeagă ; și, pe urmă, tropot de cai venind dinspre Samarkand, acele convoaie feerice, pe cămile, cu corturi de mătase și tobe care bubuiau surd din depărtare ca să înspăimînte pe cei năvăliți, barbarii lui Tamerlan, spălîndu-se în vase de aur, cărînd în lanțuri după ei astronomi și filosofi, niște zdrențe umane care nu mai făceau nici un taler, deși aveau în

capetele lor toată învățătura lumii, dar pe care aceia, stăpînii cinici, îi vindeau în tîrguri pline de ciumă pe cîte o maimuță care, oricum, era mai distractivă și cînd se săturau și de ea, îi băgau capul într-o menghină și-i spărgeau craniul ca să-i mănînce creierii încă vii, festinul barbar, luxul nomazilor cu cîte trei sute de ibovnice, ținute în cuști de aur. „Ah, coșmaruri fastuoase, să-i văd eu în mocirla acestei garnizoane, tăvălind 40 de gorobeți care se gîndesc în timpul instrucției la boii de-acasă și la nevestele lăsate în seama vădanilor și a flăcăilor care încă nu sunt buni de luat la oaste și puțin le pasă de istorie, de mesianismul celor care vor să împingă popoarele într-un viitor aurit al celor proaspeți, primitivi, însetați de putere și glorie...” Pe urmă, peste oraș coborîse toamna cu un cer sec și toți salcîmii bulevardelor rămăseseră niște cioturi uscate în care șuiera vîntul păgubos și virtējuri de praf se ridicau deasupra tîrgului de vite, acolo unde Dunărea făcea un cot și unde se țineau panoramele și tarabele de tir, în octombrie, și tîrgul de vite, sute de vite aduse de undeva din cîmpie, slabe, jigărite, rumegînd indiferente niște coceni uscați puși dinainte și semănînd cu țaranii care le păzeau, și ei jigăriți, cu căciuli brumării, înfundate pînă deasupra sprîncenelor, nebărbierîți cu săptămînilor, în haine de dimie aspră, tocmindu-se aprig pentru cîteva sute de lei și pe urmă trecînd alături, în cîrciumile sordide care aveau în față șoproane acoperite cu frunzare de plop peste care ploua mocănește cîte trei zile, dar tîrgul nu se spărgea, corturile circului, negru, de umezeală, se strîngeau la apăsarea ploii și nu mai intra nimeni în ele și acrobații și călărețele în tricouri vărgate tremurau în cămăruțele mucegăite ale cîrciumilor din tîrgul de afară; rămîneau numai vitele în ocolul plin de paie tocate și de balebă, din care exulta o duhoare apăsătoare și cîte un paznic care era schimbat la cîteva ceasuri intra să bea ceva și toți erau uzi: vite și oameni, și te-apuca o deznădejde cumplită. Pe Dunăre șuiera un curent rece; în curtea cazărmii praful se făcuse noroi cleios, galben și soldații-și blestemau zilele tot făcîndu-și bocancii și lustruind armele cu cîlți, privind în zarea sură

dacă nu rămăsese fum pe țeavă, că veneau majurii la inspecție și era jale ; soldații curățau la cartofi ceasuri întregi și fumau mahorcă și Matei Bogasieru îi privea cu o milă nespusă : halal carieră își alesese ! Crezuse că-l vor ține în cancelarii undeva, la Statul Major ; degeaba pregătirea aceea făcută cu dinții strinși, fără învoiri, fără bucuria tinereții ; avea 26 de ani ; o să îmbătrânească în aceste garnizoane de margine, ascultînd trompeții la 5 dimineța și instruind răcanii și bînd coniac de cum făcea ochi, cu colonelul acela în permanență beat, nemaiștiind în ce zi se aflau, dacă era marți sau miercuri ; și, pe urmă, sarbedele simbete și duminici fără nimic ; fata aceea se spînzurase ; o găsiseră într-o dimineță agățată de o grindă ; se spunea că fusese nebună, dar nu era așa ; el ar fi simțit, era numai o proastă fără de margini ; murise fără să-i spună nimic, nu se știe din ce pricini, din ce disperare ; dar pentru el nici lucrul acesta nu însemna nimic, nu-l atingea ; dacă nu i-ar fi spus proprietăreasa că ea se spînzurase, el n-ar fi știut niciodată ; ar fi crezut că a plecat în alt oraș, la Galați sau la Brăila ; se spunea că fusese prostituată la Constanța sau la Tulcea, sau în alt loc, și nici măcar n-avusese curiozitatea să știe de unde venea și ce făcuse ; pur și simplu, se întîlniseră pe cheiul acela de piatră al Dunării, cu cîteva luni în urmă, primăvara ; avea picioarele desculțe în sandale și se juca cu un ciine pripășit care-i dădea ocol, și rîdea ; avea un glas deschis și o privire mirată, de copil : 18 sau 19 ani, o fată dintr-un port pierdut, un port de mîna a doua, unde nu ancorau vapoare, cu un cheu scurt de 20 de metri, cu mici corăbii pescărești, mereu călăfătuite și repuse la apă, servind unor pescari care plecau dimineța și se reîntorceau seara. Și atît știuse despre ea : că o cheamă Sonia și că dormea undeva prin magazinele acelei cherhanale pustii, fată izgonită de părinți și trăind de pe o zi pe alta, din nu se știe ce ; i-o spusese simplu peste cîteva zile cînd o revăzuse, tot în sandale, tot cu o fustă largă, roșie, cu părul acela blond, revărsat peste umeri, cu aerul ei pierdut, cu un chip parcă văzut dincolo de un geam afumat ; trăsături incerte, ochi cenușii care evitau privirea deschisă, cu acea spaimă de a-i ridica a animalelor hăituite, și se împrieteniseră ; el se plictisea să

stea în odaia doamnei Săceanu, avea unele după-amieze libere și venea spre această poartă deschisă a apei, era cald și plăcut, primăvara, uita de rastele, de sălile de mese, mirosind a ciorbă cazonă, de rapoartele și saluturile mereu repetate și de încheietorii de plutoane care n-aveau destule cearșafuri de schimb pentru trupă și făceau rapoarte pe care el le iscălea ; și degeaba învățase istoria războaielor și cum era construit un tanc și tehnica aviatică în viitorul conflict, comanda o mică grămadă de trupeți obosiți să facă mînuiri de armă. Și-și amintea de cuvintele lui Jumanca, că era nevoie de ceva nou, de o ordine nouă care să scoale din letargie administrația asta care asista indiferentă cum alte țări se înarmează pînă în dinți, și nu făcea nimic, și credea că cuvintele România Mare ajung, sunt un blindaj incoruptibil care va rezista tuturor asalturilor ; privea la colegii lui, la acei ofițeri tineri, adunați de soartă în acest trist orașel, jucînd la nesfîrșit pocher și îmbătîndu-se și culcîndu-se cu vreo cucoană, cu vreo nevestă de judecător sau de doctor ; erau chipeși, tineri, frumoși, spilcuiți ; de asta își aleseseră meseria armelor, pentru ca să poată cuceri orice femeie, pentru că aveau uniforme strălucitoare și solde bune și nu arătau ca acei bărbați ai lor, ai atîtor femei onorabile, trecuți de 40 de ani, obosiți, stinși, puși pe mîncare și pe băutură, pentru că în tîrgul ăsta nu aveau alte plăceri decît de a juca cărți, de a bea și de a mîncă. Și el cît putea să mai reziste, cît o să mai stea deoparte, nemaiavînd nici măcar forța de a citi, de a-și continua studiile începute, deodată paralizat de inerția corpului, amorțit și el ? Și-acum și fata aceea dispăruse. O înmormîntaseră probabil în cimitirul orașelului care se afla pe o colină ce cobora lent spre Dunăre, printre niște copaci și ei sărmani, niște plute cu trunchiuri albicioase în care se încurcau scaieții toamna, aduși de vînt, de departe, uriași nori, cărați ca-ntr-un coșmar al văzduhului sub cerul albicios, imobil și el, nereflectînd nimic, în așteptarea ploilor de la sfîrșitul lui octombrie cînd tot peisajul fumega și-ți venea să-ți tragi una-n cap sau să te-mbeți de seara pînă dimineața, să nu mai știi în ce zi te afli. Pe urmă, toate înghețaseră ; orașul părea pustiit, oamenii nu ieșeau decît dimineața, parcă pe furiș, stre-

curîndu-se pe sub ulucile rare și prăbușite ; ieșeau fumuri din coșurile acoperișurilor, aici iarna începea devreme cu un huiet înfundat dinspre Bărăgan care strivea totul sub el ; pe șosele se auzeau convoaie de căruțe încărcate cu saci, ducînd undeva grîu sau porumb, înfundînd niște silozuri pe la Brăila, lungi convoaie de căruțe burdușite cu saci ; și, pe urmă, totul se stingea : venea viscolul aruncînd o labă grea peste acoperișurile aceluia port păgubos ; în aerul rece care tăia obrajii răsuna numai clopotul dogit al bisericii Sfîntul Haralambie ; soldații ieșeau la instrucție ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, mereu cu aceleași ținte de tir în spate, dar n-ajungeau nicăieri pentru că drumurile se mistuiau în zăpadă, și se întorceau devreme în cazărmi ca să facă program administrativ ; și, din toate acele ulițe, și curți, și case nu mai rămînea nimic ; oamenii umblau prin niște tuneluri de zăpadă, săpate cu lopețile ; undeva, în tîrgul din afară al orașului, mai rămăseseră prăjinile tiribombelor, sughițînd în viscolul turbat care venea dinspre apă și zdrențele multicolore ale corturilor ; și zăpada se rotea nebună deasupra orașului în vârtejuri șuierătoare, trombe uriașe astupînd ferestrele și porțile, și-ai fi zis că totul va fi mistuit și casele se vor prăbuși sub povara omătului bogat, dar viața continua în subteranele zăpezii ; duminica se făcea cîte o nuntă și în liniștea bruscă dintre două viscole se auzeau cîntecele lăutarilor și chiote disperate, stinse care ar fi vrut să fie vesele, dar sunau ca într-o agonie ; în curtea regimentului aceluia nu mai erau decît sentinelele, și ele trecînd prin coridoarele și tunelurile de zăpadă ; la popotă mirosea a țuică fiartă ; trenurile nu mai mergeau și nici o inspecție nu mai era posibilă. Aici se aflau la sfîrșitul lumii : comandantul cu subofițerii lui nu se mai treziseră pînă în martie ; soldații se îngrășaseră ; mîncau și dormeau numai, își mutau efectele de colo pînă colo ; umblau după lemne pe la magazii și încegeau uriașele sobe din dormitoarele lor comune, cîntînd și ei trist, lălăit, ceva care semăna a cîntec, dar nu era cîntec, ci un fel de melopee jalnică. Matei Bogasieru nu mai putuse să suporte și se îmbătase cu ei laolaltă, zi de zi, de dimineață pînă seară ; descoperise acea veselie

tristă născută din alcool, din care cu greu te poți smulge ; îi era silă de el, se simțea cu adevărat un ratat.

Trecuse și iarna aceea cumplită ; zăpezile se șterseseră ; întâi, băteau vânturile calde venind de undeva, dinspre sud, oamenii simțeau o moleșeală plăcută în sînge și parcă s-ar fi deșteptat dintr-un somn lung, nesfîrșit ; începeau iar să răsune ordinele răstite și se dădeau alarme și trupa începuse să fie fugărită din nou. „V-ați îngrășat !“ strigau majurii și sublocotenenții la soldații readuși la realitate, care uitaseră ce-i aia disciplină și cum se menține ea. Ghiță Folosea îi scrisese că se însurase și că avea un copil. Nici nu știuse cînd trecuse anul, și-acum, iată-l, însurat ; ăsta-și trăia viața ; știa ce vrea : o familie ; își perpetua numele ; luase o înălțime mai mică ; nu bătea departe. Și Matei Bogasieru reintrase în acea indiferență păguboasă, care avea să îl macine puțin cîte puțin. Prin mai, fuseseră convocați la București pentru o instruire specială ; era o primăvară zăpușitoare, cu călduri pretimpurii, fără vînt ; viața agitată a Capitalei i se părea de pe altă lume, după acele luni de tînjală provincială, de lene fără sfîrșit ; umblase o zi de capul lui, privind prăvăliile încărcate cu mărfuri și perdelele tărcate ale berăriilor sub care stăteau domni cu pălării de paie și doamne cu umbreluțe, bînd bere, rîzînd, habar neavînd ce se întîmplă la marginea lumii, în garnizoanele lor păduchioase ; a doua zi, citise ziarele și afluase că va avea loc înmormîntarea lui Moța și Marin ; uitase de războiul din Spania, despre care citea scurte știri sau asculta comunicate la radio ; nici nu-l interesa ; văzuse grupuri de curioși îndreptîndu-se spre arterele principale ale orașului ; mulțimea aceea atrasă totdeauna de ceremonii sau catastrofe, care se înghesuie să privească spectacolul morții ; era 11 de dimineață, se încălzea din ce în ce mai tare și el găsea undeva, pe Calea Victoriei, într-un grup de tineri care începuseră să strige : „Uite că vin !“ Și-apăruse un convoi care se mișca lent : 200 sau 300 de preoți, toți în vestminte aurite, cu cruci în mîna, cîntînd monoton „Presărați pe-a lor morminte“ și pe urmă un grup compact de tineri îmbrăcați în cămăși verzi, cu diagonale și cizme, cu capul plecat, într-un pas mărunț, sacadat, și iar se auzeau corurile de undeva, din

spate, de unde sosea un camion acoperit cu flori, maldăre de flori, peste două sicrie enorme, și lumea ingenunchia ; nu toți, numai niște bărbați, încremenind deodată, cu mâinile adunate sub bărbie, și vîntul mișca prapurii steagurilor pictate cu sfinți, și iar se auzea un murmur sau un fel de cîntec intonat de cîteva sute de glasuri de bărbați, o psalmodiere tînguitoare, prelungă și urmau 300 de steaguri negre și verzi, foșnind mătăsos în văzduh, și mereu nesfîrșite grupe de bărbați în cămăși verzi, în același pas lent, tîrît ; și-ntr-un grup dintr-acestea, ținînd un steag ciuruit, steagul brigăzii legionare din Spania, îl zări pe Jumanca — cu același chip ascetic și ochi fanatici, îngrozitori, mersul lui avea ceva de mecanism potrivit la o singură mișcare, pasul tîrît înaintînd lent și privirea fixă, hipnotică, într-un punct nevăzut, totul era lugubru și Matei Bogasieru simți că se urnește din loc aproape fără să vrea, urmînd, pe margine, acel grup în care se afla Jumanca ; o curiozitate năpraznică îl rodea : ar fi vrut să-l strige, dar știa că nu va fi auzit ; era și larma amestecată din jur, și lumea curioasă care întreba : „Unde se duc ?“ și alții răspundeau : „La *Casa verde*, acolo-i înmormîntează“. Nu știa ce simte, dar trebuia să vorbească chiar în seara aceea cu fostul lui coleg, pentru că asta avea să-i dea o certitudine măcar în ce-l privea pe el, pe Jumanca.

Pe la opt seara, se aflau amîndoi undeva, pe Calea Griviței. Jumanca părea un om de 40 de ani ; deși n-avea atîția, părul îi albise pe la tîmple ; părea nedormit cu săptămîinile, numai ochii lui vii străluceau în înserarea care se înstăpînea peste oraș ; plecaseră pe jos din Bucureștii Noi, spre centrul orașului ; și el îi povestise că venea chiar din Spania, că făcuse parte din garda celor care păziseră cele două sicrie ale lui Moța și Marin. „Și cum e războiul ? întrebă Matei Bogasieru curios. Cine cu cine se bate ?“ Celălalt îl privise interogativ : „Ce, tu nu știi nimic ? Unde trăiești ?“ Pe urmă, spusese cu o blîndețe obosită : „E numai preludiul, încercarea puterii, Spania e numai un poligon, acolo se încearcă armele. Actul doi o să fie mai interesant ; o să vedem noi bătrîna asta, curva asta de Europă, cum o să se descurce“. „Și cum ai ajuns acolo ? Parcă erai în armată ?“ „Mai

sunt, c-am trecut în rezervă. Există oameni care fac politică și în armată, și tu? Ce-aștepti?“ „Cum adică ce-aștept? Îmi vād de meseria mea...“ „Ce-nseamnă meseria ta? Tu faci parte dintr-o elită care s-a pregătit în Germania... oamenii de acolo așteaptă foarte multe lucruri de la noi“. „Petrică (așa-l chema pe numele cel mic, pe Jumanca: Petre), știi foarte bine că n-am făcut niciodată politică; atîta am vrut: să am o meserie pe care s-o învăț bine“ „Și, ești mulțumit?“ Îl măsurase de jos pînă sus. „Arăți îmbuibat, te-ai îngrășat... pentru asta te-ai pregătit... ca să-nvîrți trupa la dreapta și la stînga, să te duci la paradă la 10 mai... Ptiu! mi-e rușine de tine!“ Într-adevăr, Matei Bogasieru simțise o rușine imensă în acea clipă, pentru că omul acela i se părea că făcea ceva adevărat, o faptă bărbătească, luptase, își riscase viața, înfruntase gloanțele, acolo nu mai erau exerciții și simularea luptelor, poate-l răniseră; și el? Scria versuri cu stiloul pe pulpele fetelor, pe marginea Dunării. „Am să vorbesc cu camarazii mei, trebuie să te recuperăm! îi spusese. Tu nu-ți dai seama că trăim un ceas istoric? E clipa cînd apele se despart și trebuie să înțelegi mai devreme decît alții ce se întîmplă cu adevărat... altfel va fi prea tîrziu.“ Ajunseseră în Calea Victoriei și Jumanca se mișca repede, avea un pas hotărît, pe fața crispată apăruse un rinjet: „Mergi cu mine? Vreau să mă conving de ceva...“ îi spusese: „Da, sigur, cu plăcere. Eram curios să știu ce-i cu tine; poate-ai să-mi spui și mie ce se petrece acolo, cu adevărat, în Spania, ce noroc că te-am văzut; ți-am scris la Chișinău, unde erai, la regiment, dar nu mi-ai răspuns, probabil că plecaseși în Spania.“ „Da, sunt plecat de un an și jumătate.“ „Și de atunci lupti?“ „Chiar așa... cu gloanțe adevărate, nu cu gloanțe de manevră... nu citești ziarele? E un război glorios, de care istoria va ține seama vreodată.“ Limbajul exaltat nu-i plăcuse de la început lui Matei Bogasieru; era un om de la țară și-acolo vorba era mușcătoare, nu semăna cu aceste fraze care erau foarte bune la întruniri, dar nu între doi prieteni. „Unde mergem?“ îl întrebă. „La Capșa, zisese Jumanca. Vreau să-l întîlnesc pe Profesor. Vreau să vād ce face el într-o zi ca asta?“ Pe față îi coborîse o mohorală sinistră. Se grăbea. Ar fi alergat, dar

uniforma aceea îl obliga la sobrietate. Matei Bogasieru îl urmăse. Se făcuse aproape nouă seara. Aceleași perdele vechi, de mătase de Lyon, tocate de vremuri, căzînd în falduri, aceleași draperii, și ele rărîte, obosite puțin, și candelabrele lucind ca niște stupuri de cristal, aruncînd o lumină strălucitoare pe fețele de masă apretate și pe capetele coafate ale doamnelor împodobite cu bijuterii, și ele sclipind în acele fulgerări electrice și murmurul stins al mulțimii distinse care vorbea în șoaptă ; chelneri în smoking-uri negre, strecurîndu-se printre mese și ascultînd atenți comenzile, cu acea curiozitate politicoasă, atît de cunoscută, și domni gravi, și ei în costume de seară, închise, venind de la și ducîndu-se la alte recepții într-o neîntreruptă petrecere, și Matei Bogasieru gîndea : „Omul ăsta sosește de pe front, din tranșee, și-a văzut ce-a văzut acolo și ăstora puțin le pasă, își văd de treburile lor, sunt bine dispuși, mănîncă și beau și dacă și Profesorul va fi aici ?“

Și era. La masa lui, într-unul din impecabilele sale costume de **alpaca** argintie, cu o cravată *changeante* numai ape, cu **butonii** de aur la manșetele înghețate, gesticulînd cu aceeași nonșalanță veche, cu privirea ce părea că nu urmărește decît gîndurile lui sosite de undeva, de departe, și, pe urmă, emisia de cuvinte egale, uscăciunea din glas, detașarea pe care o urmărea cu orice preț ; apariția lui Jumanca în cămașă verde, cu pistolul la șold, cu ordine și medalii spaniole intrigase pe cei de la mesele din jur ; o tăcere stingheritoare îi însoțea ca un coridor de gheață care înainta spre masa din mijlocul salonului, și Profesorul intuitui că se petrece ceva neobișnuit și întoarse capul, recunoscîndu-l pe Jumanca. Ridicare bruscă în picioare, cu un șervet care ateriza, ca de obicei, pe masă, o îmbrățișare scurtă, și ceva patetic în glas : „Ah, dragul meu, trebuia să bănuiesc c-ai să mă cauți ! Nu te-am văzut de-atîta vreme...“ Se depărtase puțin, ținîndu-l încă de umeri, cu privirea aceea scrutătoare a ochilor asimetrici, ca și cînd ar fi vrut să se asigure că Jumanca este întreg : „Vii din Spania, nu-i așa ? Ai fost azi, acolo, desigur... adică ce-n-treb eu, sigur c-ai fost... nu vrei să stai jos ?“ și-i făcu un semn. De față erau : o doamnă între două vîrste (nas subțire, cu nări foarte dilatate, cu un păr căzînd în bucle

castanii, peste urechile mici, și o privire, verde toată, ca apa mării, o frumoasă doamnă de treizeci de ani, cu fruntea acoperită de o pălărie neagră, cu borurile lăsate pe o parte, privindu-l pe noul venit cu o ușoară înfiorare), și-n dreapta și-n stînga ei, doi bărbați de 40 de ani, privind fix, și la Matei, și la Jumanca, nu intimidăți, dar ușor contrariați că aceștia îndrăzniseră să-l acosteze pe Profesor. Le făcură loc între ei, și chelnerii aduseră repede două scaune și cînd se așeză, Matei văzu chipul palid al lui Jumanca, livid, cu ochii strălucind de ură, avea ceva îngrozitor pe chip; dar Profesorul crezu că era vechea lui adorație, nu sesiză nuanța, intuiția lui ațipise o secundă; ceruse ceva pentru ei fără să-i mai consulte: o băutură tare, whisky sau gin și pe urmă se scuzase în treacăt ca și cînd ar fi vrut să nu se dea importanță celor ce le spunea atunci: „Știi, aș fi ținut foarte mult să particip la ceremonie, dar poziția mea nu-mi permite acest lucru; cunoști relațiile mele cu regele, pe urmă și presa ce-ar fi scris mîine?... și-așa lucrurile sunt destul de încordate... n-am vrut să arunc gaz pe foc... altfel arăți bine... Ești un adevărat bărbat, călit, ars de soare; așa arată eroii, doamnelor și domnilor, ca acest bărbat de care sunt mîndru, care a înțeles să împlinească prin fapta lui ceea ce eu am pledat în amfiteatre, suntem pe calea cea bună... îmi permiteți să-nchin pentru dumneavoastră?” Același pahar de vin negru, tacîmurile de argint, pachetul de țigări englezești din care doamna aceea foarte frumoasă trase o țigară și pe care bărbații se grăbiră să i-o aprindă, întinzînd brichetele lor de aur, și ea pufăi, zvîrli un val verde de fum și nu văzu privirea tăioasă a lui Jumanca, care încremenise fixîndu-l pe Profesor. „Le spuneam acestor prieteni dragi ce frumoase lucruri există în lume; iată acel arheolog nîmbat de un reflex de lucruri triste, de măști și morminte, lespezi și statui, majestuosul, titanicul, durerosul Pârvan, înconjurat de tăcerea liturgică a pitagoreilor” („iar limbajul ăsta nesuferit, metaforic, frumos, fascinant, dar atît de nepotrivit cu starea lui Jumanca, care fierbea probabil în el”). Și, pe urmă, trecînd la vigilența în spațiu a lui Brîncuși, artist bizantin prin fructul dogmei (și oferind doamnei din fața lui o felie de pepene:

„Serviți, iubită doamnă ; ce-mi place mie la acest restaurant e că aduc trufandale totdeauna ; iată pepeni în această lună ; din ce seră i-or fi scos ? Au un gust răcoritor perfect ; sunt ea o sărutare“). Și, pe urmă, revenind la ceea ce începuse : „Între materie și spirit nu există decît cuvintele; acea imanență a muzicii, magia versului sau muzica monodică de pe frize, severă, senină, majestuoasă, asta mi se pare c-a spus-o altul ; dar să știți că fur tot ce-mi place ; și-mi însușesc, le dau ca ale mele, n-am nici un scrupul ; din păcate, această pace eleată despre care Valéry spunea că-ți permite să auzi irișii ideilor răsărind a luat sfîrșit; iată, dumnealui vine din flăcări și fum, din iad ; s-a dus acolo să se bată pentru cruce, pentru primenirea spiritului european ; și noi stăm ca niște nemernici aici ; îmi este rușine de fiecare înghițitură, de fiecare pahar cu vin pe care-l beau ; nu-l merit ; din păcate, Dumnezeu ne-a pedepsit cu opulența, cu ispita lucrurilor rafinate ; iubesc în același timp și nesfîrșita, augurala pace emanată dintr-un vers ; aș dori, ca acel poet pe care vi l-am amintit mai devreme, să trăiesc într-o Palmyră spirituală, într-un sediu platonician, dar și bucata asta de pepene, carnea lui atît de delicată și zemoasă, care-mi vorbește despre nisipuri umezite și soarele Orientului care i-a îmbujorat coaja și ne-a dat nouă acest fruct divin, mă ispitește; certați-mă, sunt un voluptuos ; iubesc tot ce este perfecțiune, fragilitate, tot ce este frumos...“ Doamna aplaudă și abia atunci Matei Bogasieru își dădu seama că avea mîinile înmînușate, niște mînuși negre, de catifea, peste care sclipea o subțire brățară cu diamante. Profesorul părea inspirat mai mult de frumusețea ei, pe care o devora cu aceeași răceală distantă, dincolo de care se ghicea însă invitația lui nedisimulată, directă ; ridicase paharul cu vin negru și spunea : „Trebuie proclamată supremația lui Apollo, a formulei intelectuale, asupra bacantei nelimitate, asupra vieții elementare. Să iubim cîntecul lui Apollo, ales în formă, domnit de rigori ! Să mergem în această stare de beatitudine către cimitirul faptelor“. În momentul acela Jumanca se ridicase fără un cuvînt și se îndreptase

către ieşire. Matei Bogasieru avusese o secundă de incertitudine, murmurase ceva care semăna cu o scuză şi-l urmase, căutînd să evite scaunele pe care le întîlnea în cale şi mai ales privirile uluite ale bărbaţilor ; afară noaptea era înăbuşitoare ; nu bătea vîntul, un zăduf încărcat de electricitate, detunînd sumbru din cînd în cînd şi aprinzînd nişte şaltere uriaşe undeva, în etajele întunecate ale cerului, anunţa o furtună. „Porcul ! Porcul ! Cît l-am iubit ! Dacă mai stăteam un minut, îl împuşcam ! Să fi stat ca mine în ploaie şi în noroi două săptămîni, la Guadarrama, să fi auzit şrapnelele pe lîngă urechi, şi gloanţele, atunci să-l văd ! Ce simplu e să stai la Capşa şi să vorbeşti ca o moară stricată între aceşti îmibuibaţi şi sătui, suficienţi, care aplaudă ! Ah ! ziua va veni, nu-i departe ; cineva o să numere, o să facă socotelile şi o să răspundem fiecare pentru faptele noastre, nu mai pot ! Mă sufoc ! Trebuia să-l omor, asta trebuia să fac... era cel mai bun lucru !“

Puţin după întîlnirea de la Capşa dintre Jumanca şi Profesor, la care asistase, se trezise cu acesta la el în garnizoană într-o după-amiază. Era sumbru, agitat ; părea turburat profund de un lucru pe care Bogasieru nu-l înţelegea : „Ce s-a-ntîmplat ?“ „Citeşte“, şi-i întinsese copia unei scrisori bătute la maşină (era scrisoarea lui Mihail Stelescu către Codreanu : *Ai minţit de la început, cînd te-ai separat de profesorul Cuza. Ai spus că o faci din cauza principiilor. Realitatea era că nu ai reuşit să te alegi deputat de Putna cu ocazia primelor alegeri în care a participat LANC ; mai mult, anumite certuri familiare între familia dumitale şi a profesorului Cuza au adus schima dogmatică...* Jumanca i-o smulsese din mînă şi continuase să-i spună urlînd : „O să-l omorîm !. O să-l facem bucăţi, nemernicul ! Îl acuză pe Căpitan că o face pe sfîntul, că la Cahul a apărut pe un cal alb cu crucea în mînă, că şi-a făcut un film cu nunta lui şi pe cînd boteza copiii, ca un actor american. Tot în porcăria asta scrie că

la Agapia, legionarii au violat măicuțe, și că șeful nostru n-a citit decît *Cei trei mușchetari* ; în gara Buzău, cînd a fost o bătaie, a luat-o la fugă. Ascultă aici : că la Iași, la Teiuși, la Mihalți, și la Reșița, în timpul luptelor, Căpitanul ședea ascuns după perdele ; că în Parlament n-a vorbit niciodată pentru că era bilbiit ; spune dacă toate astea nu trebuiesc pedepsite ? Atîtea calomnii din partea unui om care a fost mîna lui dreaptă !” Desfăcuse din nou copia scrisorii și citise urlînd de turbare : Auzi, a luat bani de la Malaxa și în timp ce alți legionari erau la Jilava el sta ascuns în casa Lupească ; ce spui de toate astea ?” Matei Bogasieru îl ascultase atent și îi spusese cu sinceritate : „Dacă vrei să știi ceva, sunt multe lucruri care nu-mi plac la voi, legionarii ; de pildă, am citit într-un ziar că vreți să ridicați o capitală : Codreni, pe axa Roma-Berlin ; după părerea mea, această capitală ar trebui să se afle pe undeva, prin Elveția, nu în România ; și, pe urmă, ce-i limbajul ăsta ? Căpitanul e Căpetenia, Alesul lui Dumnezeu, care are drept de viață și de moarte asupra supușilor lui ; ce supuși are el ? Dacă se suie pe un cal alb la Cahul e neapărat și voievod ?” Jumanca îl privea aiurit, parcă neînțelegînd nimic. „Și tu vorbești așa ? Și tu ești nebun ?” „Nu sunt deloc nebun. Îl citați pe Pithagora : Nașterea terestră este o moarte din punct de vedere spiritual și moartea o înviere cerească ; dar ăsta este un Pithagora vulgarizat, pentru timpiți ; ai făcut filosofia ca și mine : nu poți să te servești de niște fraze deformate pentru a prosti masele ; am citit și eu cărțuliile alea cu care ați umplut toată România ; ce stil e ăsta ? *Durere lîngă durere, chin lîngă chin, suferință lîngă suferință, rană lîngă rană, pe trupuri și în suflete, mormînt lîngă mormînt, numai așa vom învinge !* „Să taci, auzi ? striga Jumanca la el. Dacă nu te-aș cunoaște de atîta vreme, aș începe cu tine, nu cu Stelescu.” „Te rog s-ascuți mai departe, pentru c-am învățat toate prostiile astea pe dinafară : *Cantitatea de jertfe determină victoria ; gloria noastră este gloria jertfei pe care o facem* ; ăsta nu-i un popor să-i vorbești așa, ascultă-mă pe mine...” „Nu mai ascult deloc și am să-ți închid gura cu un pumn de pămînt dacă nu încetezi.” „Să știi că nu mi-e frică deloc, îi spusese Bogasieru și continuase batjocoritor : *Muntele suferinței, pă-*

durea cu fiarele, mlaștina deznădejdiei, spune dacă nu te-apucă risul ! *De la temniță înainte începe adevărată verificare legionară a pătimirii și jertfei.* Mai vrei ? și încă astea sunt lucruri care mai merg... dar de Moța, pe care l-ați înmormîntat cu atîta pompă, ce-ai de spus ? A afirmat cu gura lui că sora Căpitanului, Iridenta, deși gravidă, era fecioară ca Maria... ăsta nu este un lucru care să te ~~pună pe gînduri~~ ? Unde vreți voi s-ajungeți ? Și, pe urmă, ~~vreți să-i~~ mai spun ceva ? Exaltarea morții, pe care Profesorul, pe care-l detești atît, o trata ca pe un cuvînt de spirit, voi, ca niște troglodiți o simplificați : *Moartea este iubită de legionari, căci sîngele celui ce moare plămădește cimentul României legionare !* Ba, ceva mai mult, acest martir, într-o scrisoare, scrie negru pe alb : *Trăiască moartea ; cine renunță la mormînt renunță la înviere !* Ce-s toate astea ? " Jumanca îl părăsise trîntind ușile. „Nu vreau să mai aud de tine niciodată ! Cînd ai să te trezești, să mi-o spui !"

La cîteva luni de la această confruntare, aflate din ziare că Stelescu fusese ucis în Spitalul Brîncovenesc cu 120 de focuri de revolver și trupul îi fusese ciopîrțit cu barda, iar executorii, conduși de un anume Ion Carătănase, dansase în jurul cadavrului. În 1940, limbajul ziarelor legionare era același ; *Anul de la Hristos 1938 a fost an de răstignire, iar '39 a fost an de îngropare a generației harice a României de către generația satanică.* Fotografii de cripte, zidite cu ciment la Jilava, unde fuseseră executați capii legionari de către Carol al II-lea, erau înconjurate de lozinci, de mai mare hazul : *Să ne trăiești, Căpitane !, Numai legionarismul se înalță pînă la Dumnezeu.* În articolele de fond, se scria : *Căpitanul a fost un uriaș al spiritului și al credinței. În trup fiind, el trăia mai mult în spirit. Pe pămînt viețuind, se simțea legat mai mult de cer.*

Matei Bogasieru citise toate acele fraze, care mai de care mai incitatoare : *Cel mai frumos oaspete al vieții legionare este moartea.* Văzuse calendarele încărcate de chipuri de morți și cuvintele scrise cu litere mari : *Martiri, Eroii neamului, oasele strămoșilor,* și natura lui țărănească se zgîrcea interior ; țăranul nu vorbește despre morții lui cu proprietatea asta agresivă care face dintr-un mort o zestre.

El are față de răposati o afecțiune tăcută. Pomenile făcute pentru cei duși sunt vesele ; se dă mortului de mâncare pe lumea ailaltă și chiar o picătură de vin cu care sunt stropite podelele ; răposatul își mai vizitează ograda și totul trebuie să-arate curat. De jelit jelesc numai femeile și asta numai atunci cînd trebuie ; de sufletul mortului are grijă numai preotul ; el știe ce trebuie să citească celui răposat ca să nu rătăcească pe lumea cealaltă ; și, încă o dată, își dăduse seama de golul acelor ceremonii fastuoase ; o torță aprinsă poate să sugereze esența unui suflet care arde etern, dar atunci cînd aceste suflete eterne mărșăluiesc și cîntă, ele devin niște suflete puse în slujba unor cauze, a unor persoane care vor ceva și anume puterea ; și, oare, această putere, cum va fi ea întrebuițată ?

Matei Bogasieru era sătul de demagogia mărunță a politicienilor rurali care, ce-i drept, promiteau lucruri aproape neînsemnate : o școală, pe care n-o mai ridicau niciodată, o fîntînă, biserici, care înghițeau foarte mulți bani, un drum, care era început în fiecare an și nu mai era isprăvit și deznădăjduitoare așteptare a unei schimbări totale, asta îl îndemnase să creadă într-o revoluție. Gazetele erau pline de fotografii de morminte și de închisori ; un aer morbid se instaura în viața publică ; fuseseră executați cîțiva oameni politici și asta nu semăna deloc cu ceea ce exista în tradiția românească ; crima începuse să se răspîndească, devenea un sistem de a lichida polemica ; o palmă dată în Parlament sau un pamflet de la tribună sau în ziare, asta era altceva... Dar atentatori care trăgeau, rece, cu revolverul în oameni neapărați, pe urmă, tiradele funebre, promițînd execuții viitoare pentru execuții trecute, și limbajul gongoric : Reînviere, Reîncarnare, Cranii de lemn, cum era titlul unei culegeri de articole a unuia dintre cei doi care muriseră în Spania, iată unde duce pilpulistica unora ca Profesorul, care putea să stea în saloane și să incite, să emită paradoxurile lui strălucitoare, să creeze fanatici în jurul său, dar ideea se înarma cu un revolver care se descărca în trupul unui om și atunci lucrurile își schimbau esența. Și-l amintea pe Duca, ministrul acela cu față fină, lăptoasă, cu ochelari cu rame subțiri de aur, cu aspectul unui profesor universitar de provincie, ucis în 1933 : ce putuse să facă el ca să

trezească minia acestor neguroși răzbunători ? Bogasieru înțelesese prin revoluție dispariția pungășiilor, a indivizilor care se îmbogățeau peste noapte, dar ziarele erau pline de descrieri de panamale, de furturi imense ; regele se-n-conjurase de niște ticăloși ; fura cît toți la un loc. Poate erau zvonuri, poate era calomniat, dar realitatea avea ceva operetistic : de la uniforme la discursurile sforăitoare ; el crescuse prea greu, prea neajutorat pentru a se încrede în tot ce era formal. La un an de la uciderea lui Stelescu îl revăzuse pe Jumanca. Era tot taciturn, părea că uitase cearta lor. reintrase în armată ; războiul din Spania nu-l mai interesa, nu voia să dea nici un detaliu despre ceea ce se petrecuse cu el ; voia să se călugărească ; îi dăduse și lui niște cărți publicate de Patriarhia Română : *Operele Sfintului Justin Mărturisitorul* ; le răsfoise ; limbajul era al lungilor pomelnice din ziarele timpului : *Mormintele văruiate care vă par frumoase pe dinafară, pe dinăuntru sunt pline cu oase moarte... Vai vouă, cărturarilor ! Aveți cheile, dar nu intrați și îi împiedicați și pe cei ce vor să între : conducători orbi !... Dacă vei deschide cerul, munții vor lua spaima de la tine și se vor topi cum se topește ceara de pe foc... Tot trupul este iarbă și toată e lava omului ca o floare de iarbă. Iarba s-a uscat și floarea ei a căzut, dar cuvîntul Domnului rămîne în veac... Cine a măsurat apa cu mîna, cerul cu șchioapa și tot pămîntul cu pumnul, cine a pus munții cu cîntarul și văile cu balanța ?... Mai înaintea tuturor munților, Domnul mă naște pe mine, am făcut pămîntul care nu e locuit și marginile lui locuite de sub cer. Cînd a pregătit cerul eram alături de el și cînd a așezat în chip deosebit tronul lui pe vînturi, cînd a făcut puternici nourii de sus și cînd a făcut sigure izvoarele abisului, cînd a făcut puternice temeliile pămîntului și atunci am fost lîngă el potrivit totul... Dumnezeu vorbește în stîlpi de foc. Cerurile povestesc slava lui Dumnezeu, iar firmamentul vestește făptura mîinilor lui. Ziua rîgîie cu vîntul zilei, iar noaptea rostește conștiința nopții... Jumanca nu mai avea nimic omenesc în el. Vorbea fără șir despre morții lui pe care-i lăsase acolo, în pămîntul Spaniei, dar și despre viitorii morți, care trebuiau să plătească pentru morții de dinainte. Și cu un glas cavernos*

cita din Sfintul Chiril al Ierusalimului : *Cenușe cu pîine am mîncat și în fiecare noapte așternutul meu au fost lacrimile mele și voi preface sărbătorile voastre în jale... Soarele se va preface într-un tunel și luna în singe. Va înflori migdalul, se va îngrășa lăcusta și va risipi chiparisul. Atunci va sări ologul ca cerbul, avem către Domnul...* Încercase să îl scoată din această stare morbidă ; părea neschimbat ; numai unghiile erau negre ; nu și le mai îngrijea ; ochii, duși în fundul capului, aveau un gol neșfîrșit în ei. Nu-l mai asculta pe Matei Bogasieru, simțea numai nevoia continuă de a vorbi el însuși. Îl dusesese la gară ca pe un somnambul : două zile, cît stătuseră împreună, nu mîncase mai nimic, nu dormea ; se trezise de cîteva ori și-l surprinsese cu ochii deschiși, măriți, fixați într-un punct din tavan ; nici măcar nu clipise cînd lumina violentă a becului despicase pe neașteptate întunericul : „Ce faci, nu dormi ?“ îl întrebaseră. „E timp de dormit destul pe lumea cealaltă, acum mă gîndesc“. „La ce te gîndești ?“ „A, sunt multe lucruri încă negîndite, care trebuie înviate prin cuvîntul nostru“. Și pe urmă, tăcuse, nu mai răspunsese la întrebări ca și cum ar fi fost singur. Fusesese ultima oară cînd îl văzuse : palid, cu niște ochi veștezi, din care lipsea orice lumină ; în uniforma lui de sublocotenent, pe care o reîmbrăcase, numai detaliul acela al unghiilor neîngrijite îl supăraseră. Pe urmă, uitase de el ; nu-i lăsase nici o adresă ; se afla pe undeva, pe la Deva, sau Tg. Neamț, nu deslușise exact locul geografic. În toamna lui '39 la radio se comunicase că Armand Călinescu fusese împușcat, undeva, pe podul Elefterie din București. Represiunea care urmase fusese rapidă și brutală ; atentatorii, prinși și împușcați în stradă, lăsați la vedere, și între numele lor Matei Bogasieru îl citise pe cel al lui Jumanca. Totul se încheiase. Un sentiment de culpabilitate îl stăpînise o vreme. Greșise el sau Jumanca ? Mișcarea nu avea aderenți mulți ; violența nu era în firea maselor, care nu înțelegeau să-și facă loc peste cadavrele altora. Poate pe nemți îi prindea așa ceva ; erau milităroși ; marșurile, istoriile cuceritorilor le plăceau ; aristocrația sabiei li se potrivea foarte bine ; ei nu mai erau un popor de plugari ; erau cruzi, egoiști, aveau spirit de castă. Dar ciobanii noștri ce dialectică puteau să aibă ? Transhumanța nu era

o cruciadă ; cetățile — niște biete cătune ; biserica — în căruță ; armele — primitive. Una erau poveștile despre *Frăția amantilor morți* a tătarilor, bersecii, sau a *Celor nebunește viteji*, *Tulu bahatur*. Sigur, puteai să-ți evoci convoaiele de cuceritori ale lui Tamerlan, Bagdadul trecut prin sabie, gestul regal al lui Timur care adusese la Samarkand biblioteca bizantină de la Brusa ; ceremoniile înmormintărilor unde se jertfeau cai albi și toate soțiile ; băutul laptelui de iapă din craniile învinșilor ; povestea *Hoardei de aur* era foarte bună pentru niște adolescenți înfierbîntați cum fuseseră ei, dar realitatea era alta ; templele grecești fuseseră nimicite nu de copitele cailor, cît de către zelul distrugător al creștinilor Teodosie și Honoriu, care spărseseră și dărimaseră un veac întreg, așa-numitele opere păgîne care erau de fapt perfecțiunea însăși ; trebuia încă o mie de ani pentru ca lumea să se deștepte din beția distrugerii ; cîte un profesor ars de lecturi infinite, subțiat de esențe, în costum teologal putea să se ridice în amfiteatre și să blasfemeze pe cei care zdrobiseră frumusețea greacă care îi înmuiase pe asiatici atît de mult încît deveniseră frumoși din monstruoși și hieratici ce erau, dar, dacă se gîndea bine, Matei Bogasieru tocmai asta trebuia să înțeleagă, că distrugerea gîndirii grecești însemnase de fapt distrugerea toleranței. Și acum, alți oameni mai proaspeți, mai însetați de putere și de moarte, veneau și vorbeau de lenevia în spirit care născuse atîtea opere ca despre un păcat. Platon spusese nu numai că toate lucrurile sunt întru Dumnezeu, dar toate lucrurile care există cu atît mai mult cu cît sunt întru Dumnezeu și purced de la el nu sunt decît o singură entitate. Și pe acest Dumnezeu, oameni ca Jumanca voiau să-l extermine. Ei, acești profeți, de genul Profesorului, vorbeau despre spiritualitate, despre un adînc proces între esență și corp ; dar în fond ce făceau ? Toată logica profetului de cafea începea să sune ieftin și fals ; o sete de a începe să-și recitească cărțile îl apucase brusc pe Matei Bogasieru ; fotografia năclăită de cerneală din ziare a acelei echipe a morții, executate pe un trotuar de asfalt și lăsate acolo în sînge ca să servească de paradigmă celor care ar mai voi să facă ceea ce făcuseră ei, îl dezgustase. Era o moarte necavalerească ; era răsplata

pentru o faptă la fel de necavalerească ; una este un război și alta un atentat. De fapt, Jumanca căutase certitudinea morții ; și asta era altceva decât certitudinea pe care o visase el. Sub pretextul spiritualității, acei oameni care îl împinseseră spre neființă voiau să distrugă în el ideea înaltă a spiritualității adevărate ; dacă erai lucid, nu puteai să nu-ți dai seama că omul nu era numai un înger decăzut ; un biet spirit încarcerat într-o temniță de carne în urma unui dezastru originar ; de ce ar fi creat atunci Dumnezeu omul când avea atâtea mulțimi de îngeri ? Dacă îngerii au căzut, au căzut din dorința de ispășire ; ideea de Dumnezeu în om era cu totul altceva ; prin Dumnezeu înțelegându-se perfecțiunea ; imanența lui Dumnezeu nu amenința în nici un fel transcendența sa ; la drept vorbind, nu exista absolut deloc necesitatea unei coborâri progresive în Univers, o apropiere de înțelegere a Spiritului omului în care ar fi implantată Esența divină ; Dumnezeu nici măcar n-avea nevoie să creeze lumea ca să iubească ceva, deși creația este iubire ; în Treimea creștină există cel ce iubește, cel ce e iubit și iubirea însăși, unul și singurul Dumnezeu. Ei, acești fanatici, de genul lui Jumanca, voiau să-l iubească pe Dumnezeu prin gaura puștii, prin moarte ; filosofii școlii din Alexandria doreau o cunoaștere intelectuală a lui Dumnezeu ; însăși această cunoaștere fiind divină, o știință ; ei construiseră acel silogism atât de simplu ; „Este imposibil să ai în același timp o filosofie care, pentru ca să spună adevărul, trebuie să enunțe și, pe de altă parte, acea filosofie să distrugă enunțarea“. Există o slăbiciune în sistemul creștin : nu poți pretinde să fii mistic și-n același timp să rămii metafizic ; nu există o ascensiune dialectică spre extaz. Și toată această logică te ducea la deznădejde. Făcuseră din Jumanca un instrument și numai asta urmăriseră de fapt. Ei puteau să se joace cu ideile, să le scoată din degete, să le facă să scapere ca niște fulgere numai ca să apară cite un semidocht, ca ăsta, ca el, ca Matei Bogasieru și ca Jumanca, gata să se facă instrumentul orb al unor acte absolut gratuite ; ideea o dăduse Gide sau Dostoievski mai înainte ; Lafcadio anunța pe cel ce face din crimă un lux, asta apărînd în ochii unora ca o superbă inutilitate și libertate totală : pot

să arunc pe oricine din tren, nu am nici o responsabilitate, e numai libertatea mea de a face ce vreau ; eu egal Dumnezeu...

Și, pe urmă, mediocritatea garnizoanei de provincie și a vieții pe care o ducea îl înghițise puțin câte puțin. Nu mai rămăsese nimic din ascetismul lui la care se gîndea cu dispreț. În cîțiva ani începuse să se îngrășe ; mîncă nesăbuit de mult și bea la cot cu colegii lui ; învățase să joace pocher ; trăia cu femeile judecătorilor, diriginților de poștă sau ale avocaților din cele cîteva garnizoane pe care le schimbase. Nu mai era tîrgulețul de la Dunăre, era vreun oraș de munte în care ploua 250 de zile din 365, nu mai erau sublocotenenții Dumitrache, Jivan, sau Caragheorghe, ei se numeau altfel ; poate locotenentul Bizam, sau Petrescu, sau Iordănescu ; nu-i deosebea nimic: pocher, femei, *primoiul* de toamnă, pastrama ; apăreau alți colonei-comandanți, altă trupă neinstruită ; o masă informă de capete tunse, de soldați veniți de la țară ; cu aceeași uluială în priviri, pe jumătate analfabeți, care nu știau decît să taie cartofi și să-i curețe, să îngrijească de porcii regimentului pentru popotă ; și mereu același pluton în fața căruia mergea în marș ; și țintele de tir pe spinarea lor obosită, și *rap-rapul* bocancilor și tragerile scurte de poligon. Sentimentul că pregătește o armată fără nici o șansă, și el știa ; văzuse în acea Germanie ce fel de război aveau să facă nemții lui altora și nu se mai mirase cînd citise în ziare sau auzise la radio că Austria fusese înghițită, că Praga căzuse, că Varșovia fusese bombardată și că, de fapt, se aflau în mijlocul războiului visat de către Profesor, care și el părăsise discret scena, murind de arsenic sau de cancer, sau de cine știe ce altceva... Numai Ghiță Folosea îi scria din șase în șase luni o misivă lungă și plină de detalii ; avea acum trei copii : doi băieți și o fată, familia lui se înmulțea și el era neschimbat, se mai îngrășase, trăia bine, avea 120 de kilograme ; ce credea el despre al doilea război mondial ? La ultima scrisoare, cea primită prin 1940, nici nu mai răspunsese. Era obosit. Nu mai simțea nevoia să mai comunice cu nimeni, renunțase să mai asculte radioul și să citească ziarele, nu mai era capabil să judece în nici un fel, tot ce se întîmpla era o fatalitate istorică ; pe urmă, simțise că România se află și ea foarte aproape

de război, runoarea din jur îl lăsa rece, avea aproape 30 de ani, era buhăit, începuse să albească pe la temple, se îngrășase. „Încep să semăn cu Ghiță Folosca, cum o mai fi arătînd el acum?” Comandanții de regimente aveau un limbaj mai aspru ; se trecuse la instrucția de război. Unul dintre ei îi spusese lui Matei Bogasieru : „Ce-i cu dumneata ? Nu ai aerul unui ofițer de carieră. Din dosarul dumitale am înțeles că ai făcut studiile militare în Germania... Ce fel de școală ai făcut dumneata acolo ?” Cîteva luni, cuvintele batjocoritoare îl stîrniseră : „Las’că v-arăt eu...” Și plutoanele lui zbîrnîiau ; erau citate pe regiment : „A, locotenentul Bogasieru ? Am auzit de el. Asta a făcut studiile în Germania ; trupa lui e foarte bine pusă la punct...”

Și ceea ce fusese numai un avertisment vag al faptelor se transformase într-o tragică realitate ; masacrul de la Jilava, uciderea lui Nicolae Iorga, marșurile nesfîrșite, instrucția și pregătirea militară în văzul lumii, batalioanele de șoc, Poliția legionară și Ajutorul legionar, cantinele, cooperativele și magazinele, jafurile evreilor, recrutarea ofițerilor din armată (îl invitaseră și pe el să se înscrie în partidul legionar, dar refuzase), totul vorbea despre un conflict deschis între Mareșal și Mișcarea legionară.

Rebeliunea din ianuarie '41 nu fusese decît concluzia acestor pregătiri începute de mult. Ca ofițer detașat pe lîngă Corpul de apărare al Consiliului de Miniștri, Matei Bogasieru asistase la masacrul soldaților care fuseseră arși cu benzină sau împușcați fără milă. Statul național legionar dispăruse după patru luni de zile. Discursurile succesive ale căpeteniilor legionare sau ale mareșalului rămăseseră numai în colecțiile ziarelor și i se păreau perfect ridicele acum.

Țara *mai frumoasă decît soarele de pe cer* însemna jafuri, oameni agățați în cinghele la abator, acele marșuri bezmetice prin orașe, cîntecele lor pline de apeluri la moarte, masacrele din noaptea Anului nou, după cele din 27 noiembrie, ministrul Traian Brăileanu care ceruse elevilor să-și reeduce pe propriii lor profesori, jalnicele

lozinci : *Un popor nu se poate conduce prin el însuși, ci prin elita lui*, sau : *Din această mare luptă mare legionară va ieși o nouă aristocrație românească. În crearea ei nu se va pune bază nici pe bani, nici pe avere, nici pe haine, ci pe calitățile sufletești, pe virtute, va fi o aristocrație a virtuții.* Vorbe, vorbe, vorbe : *Omul virtuților cardinale : eroul, preotul, ascetul, ostașul. Vorbește puțin și înfăptuiește mult ! Lasă-i pe alții să vorbească, Trăiască moartea !* Și moartea într-adevăr trăise pe străzile orașelor României, în acele clădiri incendiate, în acele trupuri de ostași calcinați, aruncați de la etaje. Dacă vreodată el, Matei Bogasieru, avusese senzația unui faliment moral, atunci o avusese, în iarna lui '41, în ianuarie, ascultînd comunicatele tragice de la radio și privind fotografiile masacrelor săvîrșite de către prietenii lui Jumanca, și el ucis pe un trotuar, ca un ciine, cu doi ani mai devreme.

În toamna lui '41 lupta pe lingă Odesa ; fusese rănit de cîteva ori ; devenise ofițerul aspru pe care forța războiului, tăvălugul de foc și fier distrugînd totul înaintea lui : orașe și sate ; mirosul de cadavru al cîmpului de luptă cu care te obișnuiești il îmbătau ; nu era minat de o sete de a ucide, pentru că niciodată soldații nu-și dau seama că ucid, n-au timpul să vadă asta. Întîi era pregătirea de artilerie, acel un ceas sau două de bombardamente intense pe metrul patrat, zgomotul exploziilor, succedîndu-se și jocul feeric al pămîntului răscolit, undeva, în față, la cîteva kilometri, și aviația care, prin norii de fum, plonja în picaj asupra unor tranșee sau a unor coloane în marș, și coloanele de tancuri, care, pe șosele laterale, întindeau brațul lor de fier în jurul unor trupe înspăimîntate ce-și căutau un loc, o gaură de șarpe prin care să se strecoare afară din cercul de foc ; să scape, ele, acele mii, zeci de mii de vieți de om ; pîlpiirea conștientă că exiști în presiunea uriașă, în primejdia din aer și de pe pămînt și de sub pămînt, cînd nu te gîndești decît la asta : să scapi de căldura luptei, de urletul înfiorător al șrapnelor, al

gloanțelor de mitralieră, și de ucigașa coloană de foc a aruncătoarelor, cînd te tirăști pe coate și pe genunchi, cînd alergi ca o rîmă ; dar asta cra senzația pe care avea s-o trăiască mai tîrziu, nu atunci cînd acele coloane ce înaintau vijelios în urma tancurilor nu făceau altceva decît să ocupe, adică să ia în stăpînire niște sate sau niște gări necunoscute, și acolo să înceapă să se preocupe de hrana soldaților, de locurile unde trebuiau să doarmă ca să se odihnească pentru luptele viitoare, să se gîndească la acei morți și răniți pe care trebuia să-i îngroape sau să-i îngrijească ; era faza administrativă a războiului, cînd soldatul funcționărea și se simțea mai umilit decît în luptă ; luptele fiind scurte, violente, nu aveau nimic din eroismul de paradă, erau numai trudă, o luptă împotriva somnului, a limitelor fizice ; marșuri forțate și camuflaj, pentru ca să nu fii surprins de aviația inamică, și adăpostiri precipitate în gropi individuale și ocolirea cîmpurilor de mine, acolo unde inamicul mai avea timp să lase așa ceva în urmă-i ; și, pe urmă, iar înaintare disperată, ca să faci joncțiuni cu trupele care înaintau și ele în alte sectoare ; și toate acele rețele de linii telefonice care stabileau puncte de infiltrare, cotele de sprijin, locul artileriei, drumurile de acces, orele cînd soseau cei cu hrana trupei, în sfîrșit, toată bucătăria amănunțită a războiului propriu-zis, care nu avea nimic a face cu ceea ce citiseră ei în manualele lor abstracte care țineau seama mai mult de realitățile unui război trecut decît ale celui viitor, războiul din mișcare, cu superioritatea în aruncarea în luptă a mai multor tancuri, capacitatea de a te informa mai rapid, superioritatea în aer, starea fizică bună a trupei, surpriza pe care puteai s-o realizezi și, mai ales, capacitatea de a te adapta la condițiile impuse de fazele luptei... Apoi, în primăvara aceluia an, '43, uriașa mașină de război se ancrasase, ceva scîrțîia, liniile de aprovizionare se lungiseră, situația spatelui nu mai era sigură ; grupuri de partizani hărțuiau convoaiele, trenurile săreau în aer, erau deraiate ; inamicul contraataca, nu se mai apăra numai ; rîndurile se răriseră : soldații erau obosiți, nu mai aveau siguranța de la început, se simțeau într-un ținut incert, necunoscut, frecușul de zi și noapte le

măcina nervii ; cele două ierni care trecuseră peste ei îi zdruncinaseră ; soldații începuseră să întrebe pe comandanți ce caută acolo și nimeni nu le putea răspunde ; dacă erau ordine, ei trebuiau să le execute și să nu mai întrebe atît, să-și vadă fiecare de misiunea încredințată. Deodată, între ei nu mai exista acea camaraderie simplă de la început. Se înmulțiseră dezertările. Ziarele de front nu mai aveau tonul optimist de la început ; începuse să se vorbească despre retrageri pe *poziții* ~~XX~~ *dinainte stabilite*, asta însemnînd pozițiile de dinapoia liniilor lor ; și-acolo, în cătunele necunoscute în care se odihneau înghesuiți cîteva ceasuri, erau întîmpinați cu aceeași ostilitate ; se trezeau arzînd în casele ocupate sau nu găseau pe nimeni în acele uliți părăsite. Și se produsese catastrofa : într-o dimineață, cineva dăduse ordin ca un astfel de sat în care existau partizani să fie înconjurat și prinșii să fie executați. Matei Bogasieru, cel mai mare în grad, privise grămada de țărani bătrîni, femei și bărbați dezarmați, cu uităturile resemnate ale celor care știu că nu mai au nici o șansă. Nu spuneau nimic. Stăteau grămădiți într-o răscruce largă de sat, privind la zidurile arse, la acoperișurile sparte de bombardamente care fuseseră odată căminele lor ; aici, cu o noapte înainte, un pluton fusese luat prin surprindere și decimat de către un grup de partizani care dispăruseră așa cum apăruseră ; comandamentul cerea represalii, adică viața acelor bătrîni și femei care probabil că favorizaseră în vreun fel acel masacru, neavînd între ce să opteze : denunțarea propriilor tovarăși și fraternizarea cu inamicul... situație fără ieșire. Unul ca Jumanca n-ar fi ezitat. Dar pentru el tot ceea ce însemna cavalerism în război, lupta adevărată putea să ia sfîrșit în acea clipă ; există un moment-limită cînd orice om își joacă viața în sensul de a opta pentru ceea ce a făcut pînă atunci și riscînd să și-o piardă sau să se salveze și să-și asume alt risc : acela de a se gîndi tot restul zilelor sale la sine însuși ca la un criminal. Ar fi fost simplu : o comandă scurtă, niște mitraliere care trag și ar fi devenit un asasin ; un soldat inamic care trage în tine și-l omori nu-ți lasă în conștiință nici un fel de remușcare ; nu e vorba de rațiunile luptei, e vorba de a te salva de o primejdie, punîndu-ți viața în joc, șansele erau egale. Dar spaima

bătrînilor nemîncați, nedormiți, înspăimîntați, ținuți în viață numai de frica lor, jalea acelor femei care nici măcar nu se rugaseră să fie lăsate în viață, amuțind de spaimă, neînțelegînd de ce fuseseră implicate în astfel de lucruri, peste asta nu se putea trece...

Colonelul Vardaru ascultase relatarea locotenentului.

— Te-nțeleg... în situația dumitale probabil că aș fi procedat la fel, deși mi-ar fi fost foarte greu ; n-aș zice c-ai fost sentimental ; astea sunt legile războiului ; nu cu rănile noastre plătim, ci cu remușcarea de a face nedreptăți : de a zdrobi case de oameni, de a lua viața altora. Dar, vezi dumneata, mila asta poate să fie ceva mai rău decît nedreptatea... pentru că, de fapt, prin menajarea adversarului, îi omori pe ai tăi... Asta-ți place ? Și-atunci noi de ce ne mai facem scrupule ? Vreau să-ți spun că va trebui să ne retragem. N-o știe încă nimeni în afară de locotenentul Sănăuceanu. Au spart frontul și în cîtcva zile vor fi aici. Nu-mi place să las în mîinile inamicului nimic. Probabil că ne aflăm într-o pungă. S-a dus dracului liniștea, stabilitatea, aș vrea să-i văd în locul meu pe stat-majoriștii ăia care cred că războaiele se fac ca la operetă, la *Alhambra*, aș vrea să-i văd stînd sub bombardamente, ziua și noaptea, cum o să stăm noi de-aici încoace... A, uite-l și pe Sănăuceanu ;

Locotenentul se apropia de ei.

— Să trăiți ! Am cercetat situația... mijloacele de transport sunt foarte reduse ; mașina dumneavoastră, un autocamion de la Bază, vreo cîteva *Chevrolet*-uri pentru aprovizionare, două rable — *Fiat*, și cîteva căruțe, asta-i tot...

Vardaru își lovea nervos birgherii cu cravașa.

— Proviziile să fie distribuite pe oameni ! Să ia fiecare cît poate duce.

— Asta o să-i încurce la marș, remarcă Sănăuceanu.

— Îi privește ; nu-și cară provizia de hrană, n-or să aibă ce mînca... trebuie să le-o spui de la început.

— Și răniții ?

— Răniții vor fi depuși în autocamioane sau în căruțe. Cîți avem ?

— Vre-o 46... doctorița Vanda știe mai bine... și armamentul ?

— Armamentul va fi transportat cu trenurile de luptă, nu vreau să las un capăt de ață. S-a înțeles ? Ce nu se poate transporta, se îngroapă. Așteptați ordinele mele.

— Să trăiți, am înțeles !

Rămăseseră iar singuri. Colonelul Vardaru îl apucă de braț pe locotenent.

— Poate-ai să m-ajuti în vreo împrejurare... trupa este nedisciplinată. Avem și-un bolșevic cu noi ; ne-am pricopsit... la cel mai mic semn de nesubordonare, îl lichidezi... nu-mi plac dezertorii.

— Nu va dezerta, domnule colonel. Va refuza probabil să lupte, dar asta-i cu totul altceva...

— Crezi ?

— Vom vedea... depinde de el.

În clipa aceea se creă un moment de confuzie ; se auzi sirena de mînă a postului de observație aeriană.

— Alarmă ! Avioane inamice ! striga careva dintr-un foișor al cantonamentului.

Vardaru ascultă o secundă bîzîitul îndepărtat al avioanelor.

— Ce ți-am spus ? Începe distracția... acum o să vedem ce-o să se-ntîmple.

— În adăposturi, fuga, marș ! se auzi comanda răstită a locotenentului Sănăuceanu.

Soldații se împrăștiară de-a lungul șanțurilor din liziera pădurii ce-i adăpostea. Se auziră primele rafale ale mitralierelor. Cinci sau șase avioane trecură razant deasupra pădurii. Zgomotul lor se pierdu rapid în depărtare. Bogasieru îl văzu pe Tronaru cam la o sută de metri, lîngă popotă. Privea aparatele care se îndepărtau rapid.

— Ce-o fi gîndind ăsta acum ? îl întrebă Vardaru.

— Naiba să-l ia... numai de grija lui nu-mi arde.

Prin mijlocul cantonamentului trecea Orbul pipăind cu bastonul terenul. Furdui și cu Patrafir cărau în spate cîteva lăzi de campanie, puse una-ntr-alta, după mărime.

— Da' asta ce mai e ? îl întrebă colonelul, uimit de ceea ce vedea.

Locotenentul nu-i răspunse.

— Unde naiba duc lăzile alea ? Furdui, Dincă, la mine ! strigă.

Groparii îl lăsară pe Orb, așezară lăzile de campanie la picioare și se apropiară în pas alergător de comandant.

— Ce-i cu voi, ați înnebunit ? Unde cărați lăzile astea ?

— Nu sunt lăzi, domnule colonel, sunt coșciugele ordonanței dumneavoastră, Trandafir Mucenicu.

— Ce coșciuge ? Mă, voi v-ați îmbătat de dimineață ?

Furdui prinsese curaj.

— Uite-așa ne chinuie, domnule colonel, cum se dă alarma ne pune să-i cărăm coșciugele... are cinci sau șase ; le cară cu el, doarme în ele ; ne-a scos sufletul.

— Înțelegi ceva ? îl întrebă pe Bogasieru.

— Nu mare lucru...

Acum se auzea zumzetul egal al avioanelor de bombardament.

— Vin ! spuse colonelul. Adăpostiți-vă unde puteți, cărați-vă din fața mea !

Orbul, care auzise și el avioanele, striga după cei doi :

— Mă, Dincă, mă Furdui, nu mă lăsați, mă, că nu văd nimic... unde sunteți ?

Soldații îl apucară pe sus și-l aruncară lângă Tronaru în șanțul antitanc. La capătul lungii gropi apăruse și părintele Onisifor Dinulescu.

— Începe beleaua... puneți-vă căștile, fraților, că nu-i de joacă...

Țințaru Vasile se tira de-a lungul șanțului spre comandant.

— Să trăiți, zise gîfîind cînd ajunse lângă el. M-a trimis domnul locotenent Sănăuceanu să vă raportez că doamna doctor n-a vrut să evacueze răniții. A zis că cine are zile o să scape, cine n-are — nu.

Colonelul înjură scurt :

— Mama ei... iar și-a făcut vreo injecție...

Soldatul Țințaru Vasile, care știa cîte ceva, dădu din umeri.

— De, domnule colonel...

— Și Tanța aia ce face ? De ce n-a luat ea inițiativa ?

— Tanța abia a deschis ochii, domnule colonel ; n-o știți și p-aia ce face toată noaptea ? A avut vizite...

Cădeau primele bombe. Un sunet înfundat ca un tropăit de elefant.

— Covorașu', fraților, covorașu', striga careva dintr-un șant alăturat, capu' la cutie !

Exploziile se succedau la intervale regulate ; se auzea cîte un bufnet uriaș ca și cînd în pădure s-ar fi prăbușit niște capcane uriașe ; pe urmă, un fel de foșgăit : coroanele copacilor retezate de schije ; și, deodată, o prăbușire uriașă de crengi și un zgomot de foc care mistuia crengile și toată pădurea fu măcinată de aceste lovituri înfundate de bombe.

— Au atins baraca nr. 1 ! strigă careva.

Locotenentul Sănăuceanu dădea ordine unor soldați aflați în apropierea lui.

— Repede, evacuați ce se află înăuntru... unde sunt sacalele cu apă ? Udați pereții celorlalte barăci să nu ia foc și ele.

— Lasă-le dracului să ardă, că tot plecăm de-aici, îi strigă ~~colonelul~~ Vardaru.

Celălalt nu-l auzise ; continua să dea ordine.

— Numai de n-ar lovi baraca cu răniți... spuse iar colonelul.

Dar de data asta precizia bombardamentului nu mai fu așa de mare. *In porumb, taică, in porumb*

— ~~La Ploiești, la Ploiești !~~ striga din șantul lui popa Onisifor Dinulescu și trăgea cu o pușcă mitralieră în sus, ca scos din minți.

O grupă care mersese la aprovizionarea cu apă fusese prinsă între două focuri. Opt sau zece soldați lăsaseră sacalele cu apă și se tirau pe cîmp de-a bușilea.

— Unde mama mă-si ați umblat ? striga colonelul Vardaru, ați surzit dracului, n-ați auzit avioanele ?

În jur era o confuzie de zgomote ; ecourile exploziilor se întorceau de la cariera de piatră, pînă acolo băteau. Păreau niște sughițuri întîrziate și ei nu mai înțelegeau nimic. Nu se iscase încă panica, dar nici nu erau departe de asta. Colonelul Vardaru o simți.

— Nu iese nimeni din adăposturi, s-a-nțeleș ?

Mitralierele posturilor antiaeriene trăgeau repetat, dar avioanele se îndepărtaseră.

— Asta a fost tot... zisese comandantul și-l chemase la el pe Sănăuceanu.

— Ce s-a-ntîmplat cu baraca nr. 1 ?

— A ars toată.

— Era ceva de preț înăuntru ?

— Cazarmamentul, atît...

— O să dormim pe pămîntul gol... așa, că n-o să mai fie nevoie de cazarmament, prea o dusesem bine, prea credeam noi că e liniște...

Furdui și cu Dincă adunau sicriele și le așezau unul într-altul. Orbul îi întreba pe rînd, lovindu-i cu bastonul lui.

— Patrafirule, ești aici ?

— Sunt, nea Trandafire...

— Ai luat marfa ?

— Luat...

— Vezi să nu uiți vreunul pe drum, că te scriu în carnet și-o să vezi pe dracu pe urmă, că eu țin socotelile, să știi de la mine : nu mă trageți voi pe mine-n piept... mi-a luat Dumnezeu vederea, da' nu mințile... și birgherii ? unde sunt birgherii mei ?

Furdui aduse vreo cinci sau șase perechi de cizme, legate toate la un loc pe o frînghie subțire pe care Orbul și le atîrnă pe gît ca pe-un colan. Lui Bogasieru îi veni să ridă, dar se stăpîni. Noroc că Vardaru o luase întins spre baraca răniților. Îl auzeau urlînd :

— Dezertorilor, căzăturilor ! Scursura regimentelor... cine dracu y-a adus aici ? Dacă vă nimereau ? De ce n-ați ieșit în șanțuri cînd v-am spus eu, cînd ați auzit alarma ? Și tu ?

Auziră cu toții cum colonelul se răstește la doctoriță.

— O bate, zise cu o satisfacție plină de cruzime plutonierul Vasile Văduva. Iar și-a făcut injecții cu morfină și e dusă pe lumea ailaltă...

Bogasieru, care o văzuse de cîteva ori prin ferestrele barăcii, crezu că acela aiurează. Nu spuse nimic însă. Trebuiau să împacheteze repede tot și starea de confuzie crescuse. Ordinele îi luau pe neașteptate. O retragere nu era lucrul cel mai plăcut. Ar fi preferat să se bată.

— E careva rănit ? striga plutonierul Văduva, privindu-și grupa risipită pe cîmp.

Muriseră doi și unul fusese rănit. Îl cărau în circă.

— Țsta s-a aranjat la *Dacia*... spunea careva.

Soseau camioanele, *Fiat*-urile și *Chevrolet*-urile acelea care nu se știa dacă puteau să meargă mai mult de 100 de kilometri în halul în care se aflau. Soldații încărcau lăzile cu muniții, sacii cu pesmeți și cutiile de conserve (ceea ce nu fusese distribuit în grabă fiecăruia, hrana pentru trei zile numai. După aia, Maica Domnului...).

Tronaru îl întrebă pe Bogasieru :

— Știi ceva ? Încotro mergem ?

— Ne retragem... s-a spart frontul.

După două ceasuri se aflau în marș într-o coloană rărită, ținînd distanțe mari între vehicule tocmai pentru a nu oferi o țintă bună aviației inamice. Aveau cu ei peste 40 de răniți, un grup sanitar restrîns, bucătari, servanții de la mitralierele antiaeriene. Avangarda era formată din grupul de comandă în frunte cu colonelul Vardaru, locotenentului Sănăuceanu revenindu-i ariergarda, alcătuită din Batalionul de pedeapsă. Autocamioanele cărau răniții așezați pe tărgi ca să poată fi iute evacuați în caz de alarmă aeriană ; în urma unei căruțe, în care trona Orbul, călare pe sicriile sale, umbla, cu mîna legată în atele, Finanțu, înconjurat de cei trei gropari.

— Eu zic să te-nscrii, îi spunea Orbul. Ascultă la mine... să-ți faci formele, deocamdată ai scăpat, că a trebuit s-o ștergem din tabără, dar cum ne așezăm undeva să știi că colonelul alcătuiește o Curte marțială și, pac-pac, te termină... dă mai bine ce ai prin buzunare, ce-ai strîns, ca să-ți cîntăm, să-ți facem slujbele... nu-i așa, părinte ?

Părintele Onisifor Dinulescu, gras cum era, se agățase și el de coada unei căruțe, își scosese cizmele și zăcea cu fața la cer, cu miinile sub cap, întrebîndu-se ce dracu

caută el acolo, între soldații ăia, de ce nu-și ținuse el gura și nu-l pomenise și pe Mareșal la slujbele lui... Sile Milion simțea niște dureri cumplite în oase și marșul îl chinuia și mai mult. Colonelul Vardaru dăduse ordin să nu fie lăsat să se urce în vreo mașină sau în vreo căruță. Ranița și arma i le luaseră ceilalți ; n-avea decît un sac cu merinde ce-i bătea șoldul stîng. „Unde ești, mamă, să mă vezi ? gîndea el, că bine am mai ajuns...” Doctorița Vanda Ionescu și cu ajutorul ei, Bot de Iepure, îl operaseră pe ultimul rănit înainte de a pleca în marș, scoțîndu-i schijele și pansîndu-l. Acesta nu avea multe șanse ; căldura și praful puteau să-i facă o cangrenă, dar sperau să găsească în drum un spital regimentar sau să-l evacueze cu vreun avion în spatele frontului.

Pînă seara nu se întîmplă nimic. Făcuseră mai bine de 30 de kilometri ; apa din bidoane era sălcie, comandantul le spusese să aibă grijă cum și-o împart pentru că nu se știa ce urmează. A treia zi încă se aflau în cîmp, pe o șosea plină de praf, abia tîrîndu-se. Caii terminaseră fînul, mașinile abia mai aveau benzină pentru 50 de kilometri. Rănitul acela se simțea prost, delira ; cele două femei făceau ce puteau, dar se pare că nu mai erau șanse de salvare.

— Ne curățăm... spunea plutonierul Vasile Văduva celor care voiau să-l asculte. Dacă n-ajungem undeva, la o cale ferată, suntem pierduți... mîrtoagele astea n-o mai duc mult și n-avem ce le da ; or, dacă ne lasă ele, rămînem fără hrană... nu se vede nici urma vreunui sat.

Îl auzise comandantul.

— Mai ține-ți gura aia spurcată... că demoralizezi soldații ! se răstise la el între patru ochi, trăgîndu-l de o parte. Plutonierul salutase nemulțumit și se întorsese în coloană. Era la sfîrșitul unei zile foarte fierbinți, de mai ; în curînd avea să cadă întunericul ; aerul era uscat ; nu bătea nici urmă de vînt ; în spate, șoseaua pustie ; în față, orizontul peste care soseau umbre tîrîte.

— Sfîrșitul pămîntului... spusese Bogasieru. Mîine, la vremea asta, o să ne oprim definitiv. Nu știu ce-i cu colonelul... ar trebui să trimită niște patrule în toate direc-

țiile să găsim ceva, o așezare omenească, un cătun... e încăpățînat, am cunoscut oameni de felul ăsta ; ambiția o să-l dea gata.

Se auzeau comenzile pentru noaptea care urma. Mașinile și căruțele se împrăștiară pe cîmpul din jur. Oamenii erau istoviți. Cutiile de conserve din căruțele aprovizionării se împutinaseră văzînd cu ochii. Soldații mîncaseră în prostie, mai mult ca să scape de greutatea pe care trebuiau s-o care. Acum se răsîndiseră în toate părțile și făceau glume.

Se aprinseseră mici focuri la care soldații își perpeleau tălpile. Cei mai isteți, care mai trecuseră prin marșuri dintr-astea, se descălțaseră, își scosese ră obielele și pescuiseră din ranițe cîte o luminare pe care și-o treceau printre degete cu o voluptate nespusă.

— Ah, să am eu un șoșoi, o labă de iepure... să mă gîdil puțin, ofta unul.

— Las' că tot aici o să putrezim, în cîmpu' ăsta...

— Binefăcătorilor, Orbule, unde sunteți, mă, să ne înscriem și noi... că n-o mai ducem mult...

Beau ultimele picături de apă sălcie din bidoanele lor golite ; cei mai mulți adormiseră chirciți sub căruțe sau pe cîte o grămadă de buruieni peste care așterneau foile de cort. Noptile erau reci ; pe cît de caldă era ziua, pe atît de frig se făcea pe la miezul nopții ; deasupra cîmpiei nesfîrșite bîzîia un vînt ca și cum o pînză de tînjari s-ar fi năpustit asupra lor. Colonelul Vardaru îl chemase la el pe Bogasieru și pe Sănăuceanu. La lumina unui felinar studia o hartă.

— Cum stăm cu hrana ?

Locotenentul Sănăuceanu se gîndise puțin și spusese :

— Două zile mai rezistăm... și încă alte două zile, dacă vom avea apă...

— N-ați luat sacalele cu voi ?

— Ba da... am pus sentinele în jurul lor, pentru că trupa a început să mîriie... De mîine, le dăm cu rația... că suntem mulți, apa n-o s-ajungă decît maximum două zile.

Colonelul calcula în cît timp aveau s-atingă nodul de cale ferată de la N...

— În ritmul ăsta de marș, ne trebuiau șase zile, pe puțin.

Bogasieru îndrăzni :

— Domnule colonel, îmi permiteți să vă raportez ! N-ar fi mai bine să împărțim efectivul în două ? Să trimitem răniții înainte și-un pluton de șoc ; să atingem gara aceea... și restul să vină după asta ; le-am lăsa lor hrana, cei care ar merge cu mașinile ar străbate distanța numai în două zile.

Vardaru îl privise, răspunzîndu-i mușcător :

— Crezi că eu nu m-am gîndit la asta ? Dar dacă gara-i ocupată ?... Ne fac praf cît ai zice pește ; laolaltă formăm încă o forță, așa istoviți cum suntem ; pe cînd dacă ne despărțim, vom fi o pradă ușoară... în general, nu-mi place să risc ; v-am promis c-o să vă duc pînă unde trebuie, c-o să vă scot din punga asta blestemată, trebuie să mă țin de cuvînt, chiar dac-or să mai crape cîțiva pe drum.

Îl lăsaseră și se întorseseră la locurile lor. Se făcuse liniște ; caii sloboziți pe cîmp ronțăiau ceva ; li se dăduse apă din niște căldări, atît cît să nu se prăbușească, le tremurau picioarele, nu aveau s-o mai ducă mult. Dintr-o căruță se auzeau gemete.

— Ce se-ntîmplă ? întrebă careva ; moare vreun rănit ?

...A cincea zi de marș. Începuseră halucinațiile ; soldații strigau din cînd în cînd :

— Se vede, mă, se vede, ascultați la mine... uitați turlele de biserică.

— Da' de unde, ți se pare...

— Nu mi se pare deloc...

— Amarandei, tu nu vezi, mă, grădinile alca ? Ia te uită la ele, trebuie să fie caiși, au înflorit toți... ca niște mirese sunt caișii ăia...

Aveau gurile uscate ; căștile de metal zăngăneau pe solduri, nu le mai suportau pe cap ; lopețile Linemann le rodeau mijlocul ; înjurau, deveniseră certăreți. Co-

mandanții de plutoane se prefăceau că nu bagă de seamă. Umblau orbește, cu capul greu, privind grămezile de nori care se strîngeau undeva, în depărtare.

— Parcă-s niște cazemate...

— Vine ea ploicica aia, și-o să strîngem apă în sacalele alea, și-o să bem pîn' o să crăpăm...

Dar ploaia nu venea ; cerul se învinețea pe la patru după masă, se auzeau bubuituri înfundate de undeva de departe, înainte sau înapoia lor, fulgera scurt și ei urlau în gura mare ca să-și facă curaj :

— Vine, vine ploaia, ascultați la mine... pregătiți foile de cort să strîngem apă-n ele...

— Facem un chef cu apă de ploaie...

Ronțăiau în neștire pesmeți ; conservele de mult se terminaseră ; nu îndrăznea nimeni să-ntrebe ce se vor face poimîine, și marșurile acelea istovitoare, continue, cu pauze la două ore, obligatorii, îi întăritau ; ar fi vrut să nu se mai oprească, să meargă și noaptea, dar Vardaru dăduse ordine severe.

— Nu vă luați după timpîții ăștia ; dac-ar fi după ei, ar crăpa pînă mîine ; să pună toți armele-n căruțe ca să le fie mai ușor.

Trimisese înainte *Fiat*-ul lui cu patru soldați în căutarea unei surse de apă, dar mașina nu se întorsese încă ; probabil că nu mai aveau benzină.

Tronaru simțea un gol uriaș în stomac, limba i se umflase, bocancii arătau ca vai de ei : încă două zile și va trebui să meargă desculț. Trupa pierduse patru cai și-l înmormintaseră pe soldatul acela al lui Vasile Văduva, de la sacale. Era umflat tot și puțea. Groparii Orbului îl căutaseră prin buzunare : îi luaseră ceasul, bocancii și niște bani ; o grămadă de hîrtii mototolite, ascunse în moletiere.

— Ce credea el că se duce pe lumea ailaltă cu bănișorii ăștia ? Ia te uită, 4 252 de lei... cu ăștia tragem un chef dacă ajungem unde trebuie... lui o să-i punem un leu în gură ca să nu-l chinuie dracii pe lumea ailaltă, c-așa-i obiceiul...

Orbul, în căruță, călare pe sicriile lui, îi luase la întrebări :

— Și-n afară de ceas și de banii ăștia n-ați mai găsit nimic ? Să nu mă trageți pe sfoară, că dacă aflu vă blestem și-o să muriți și voi și-o să vă lăsați oasele pe-aici...

— Ce-i facem ? îl băgăm într-un tron ? întrebase Patrafir...

— Păi ăsta, la banii care i-a lăsat, merită și el un coșciug...

Furdui încercase să tragă chiulul. Parcă cine mai băga de seamă dacă-l îngroapă în coșciug sau nu ? Săpaseră toți trei : și el, și Rudaru, și Dincă ; pământul era tare, pietros, nu mai aveau nici ei puteri ; săpau ce săpau și se așezau pe marginea gropii și cugetau cu bărbia în coada cazmalelor.

— Dacă-l lăsăm fără coșciug, o să-l mănince fiarele... nici așa adînc nu putem să-l băgăm, că pămîntu-i tare...

— Da, da' clientela se cam îndeasă... zisese Patrafir ; ascultați la mine, o s-avem de furcă zilele astea... se-ncepe vînzarea...

Grupul Orbului era bine organizat : țineau sub căruță fin furat de la alții ca să-și hrănească bine calul care le ducea coșciugele și prada lor ticăloasă, luată de la morți ; erau complici cu plutonierul Văduva, care se prefăcea că nu bagă de seamă ; ascunseseră la curul căruții cîteva sticle cu rom din care beau pe furiș. Dacă ceilalți i-ar fi văzut, i-ar fi omorît ; o auzeau noaptea pe Bot de Iepure care întreba pe întuneric :

— Tu care ești ?

— Prepurgel, de la compania întîi...

— Ai adus ceva ?

— O conservă, pesmeți și o sticlă de rom...

— E bine, mai ești cu cineva ?

— Da, cu un consătean din Rusănești...

— Cățeaua... făcea Patrafir. Cînd o să scape de-aici o să fie bogată... da' o dibui eu odată... și-am s-o scutur de mărci și de tot ce are ea în lada aia...

— Tăceți dracului din gură că ne spune lui Vasile Văduva și știți că cu el împarte tot ce câștigă... așa, n-am văzut, n-am auzit.

Tronarul surprinsese în câteva rinduri aceste schimburi de cuvinte și începea să înțeleagă că micul grup de oameni se purta ca și când totul s-ar fi desfășurat fără nici un fel de primejdie. „Ce nebunie ! Ce nebunie ! Să strângi bani, să jefuiești morții fără să te gîndești că poți să mori și tu. Urit e omul cîteodată...” Încearca să nu se mai gîndească la toate astea. Adormea scurt, trezindu-se brusc după un ceas sau două, și asculta liniștea îngrozitoare din jur. Simțea că înnebunește. Mai bunc ar fi fost o mie de lovituri de tun, cel puțin asta i-ar fi dat o speranță ; se aflau undeva, trebuiau să ajungă undeva ; pe cînd așa, dacă greșiseră unghiul de marș, dacă apuaseră pe alt drum, aici toate drumurile se pierdeau dintr-o dată în cîmpie și mergeai orbește citva timp și iar găseai un altul care era, probabil, sfîrșitul unui al treilea necunoscut. Nu-l durea nimic. Nu simțea decît setea aceea chinuitoare pe care și-o amăgea mestecînd pesmeții și din mestecatul acesta din cerul gurii se isca puțină salivă. Slăbise probabil cîteva kilograme. Își simțea toată carnea bătucită. Știa cum va fi sfîrșitul : o prăbușire bruscă, ca un fulger care te retează.

Colonelul Vardaru și cu Bogasieru păreau neschimbați. „Ei sunt obișnuiți, e viața lor : asta și-au dorit, asta au ; dar eu, eu ce dracu caut aici ? Să amii o moarte ca să ți se dea o alta, una mai lungă, mai chinuitoare, agonia marșului ăsta orbesc în cîmpia fără sfîrșit...”

— Ar fi trebuit s-ajungem de ieri... zisese pe neașteptate colonelul Vardaru ; nu văd nici un fel de gară...

Se lăsa noaptea, trebuiau să se oprească. Îi muriseră cîțiva soldați, în afara rănitului acela ; nici restul trupei nu arăta bine ; ultimele rezerve de benzină fuseseră isprăvite. Trebuiau să se oprească și să trimită cîteva patrule, cum îi spusese Bogasieru, în mai multe direcții,

pentru a da de gara aceea pierdută care era ultima lor speranță.

— Măcar să fi văzut niscăi avioane... spunea comandantul. Asta ar însemna că ne aflăm în apropierea unor trupe. mă rog, ale inamicului, ale noastre... era o certitudine...

Locotenentul Sănăuceanu îl asculta istovit.

— Apă mai au ?

— Nici un strop...

Colonelul Vardaru tăcuse câteva minute.

— Măine dimineată trimiți patrulele ; dă-le rachete ; dacă găsesc vreo urmă, să semnalizeze... altfel, înseamnă că aici vom muri... mai mult de o jumătate de zi de marș oamenii ăștia nu mai sunt în stare să facă.

Noaptea trecuse într-o îngrijorare îngrozitoare : știau cu toții ce-i așteaptă și se treziseră cu un ceas înainte de răsăritul soarelui ; priveau cu ură zarea care se înroșea ; cițiva aveau friguri, dîrdîiau, buzele li se uscaseră și fixau înspăimîntați globul roșu care se ridica peste cîmpie.

— În două ceasuri o să mai scoată ce apă mai avem în noi, blestematu'...

Părintele Onisifor Dinulescu își lepădase sutana și se ruga încet, îngenucheat în praf :

— Doamne, Dumnezeuule, care ne ești în ceruri, ajută-ne... fie-ți milă de noi...

Și, pe urmă, se ridicase în picioare și strigase celorlalți :

— Rugați-vă, ticăloșilor ! Ce vă uitați la mine ! Rugați-vă !

Dar soldații nici nu se sinchisiră de vorbele lui. O somnolență grea îi luase în stăpînire. Tronaru cunoștea aceste semne de epuizare.

Colonelul Vardaru făcea inspecția trupei, erau ne-bărbieriți, slabi, uscați, nu mai aveau aerul acela de soldați bine instruiți din tabără. Se îmbolnăviseră și doctorița Vanda Ionescu, pe care Bot de Iepure o îngrijea cerșind de la fiecare cite un strop de apă de pe fundul gamelelor.

— Dați ce mai aveți, nu vă uitați ; dacă moare doctorița, muriți și voi, are temperatură ; strângeți ultimul strop de apă pentru ea.

Plutonierul Vasile Văduva alcătuisese patrulele. Înainte de a pleca ultimele dintre ele, Tronaru se ridicase și-i spusese locotenentului Sănăuceanu :

— Domnule locotenent, îmi permiteți să plec și eu ? Sunt băiat de la țară, știu să mă orientez ; vă găsesc gara numaidecît dacă e prin apropiere...

Colonelul Vardaru îl auzise.

— Sper că n-ai să fugi... dealtfel, unde să fugi ? Și, pe urmă, se adresase locotenentului :

— Dă-i un pistol cu rachetă !

Era singur în cîmpia nesfîrșită. Se făcuse aproape 9 de dimineață și ceva din ființa lui se transformase într-un animal la pîndă ; umblase de multe ori pe munți, unde relieful înșelător te poate face să te rătăcești ușor de tot ; dar aici era altceva : lipseau reperele ; îi rugase pe ceilalți, la plecare, să aprindă un foc pe care să-l întrețină, să aibă mereu în spate un fum drept care să-i arate încotro trebuia să se întoarcă dacă s-ar fi rătăcit. Și ei găsiseră că ideea era foarte bună. Și-acum avea nevoie să bată vîntul ; știa de cînd plecase că de asta avea nevoie : să bată un vînt cît de slab ; dar nu bătea ; aerul necîlătinat avea un gust de praf care-i mărea și mai mult setea. Și merse la început la întîmplare, în așa fel încît să aibă soarele în spate ca să poată privi pămîntul crăpat de secetă ; pe urmele unor șobolani de cîmp care fugeau în turme înaintea lui ; iarbă pălită, mărăcini, nici un fel de indiciu ; numai acea goană a șoarecilor de cîmp într-o singură direcție, puțin spre stînga, și el îi urma, le simțea mirosul, totdeauna lăsau în urma lor un miros de porumb încins ; și dacă mărșăluiau într-o singură direcție însemna că acolo erau grîne ; dar avea nevoie de o pală de vînt, asta-i trebuia cel mai mult ; ar fi simțit mirosul de zgură, de cărbune, al gării, pentru că gara asta trebuia să fie undeva, în jur, în cine știe ce văioagă,

pisată de bombardamente, zdrobită ; și, după un ceas sau două de orbecăială, se așează deznădăjduit pe pământ și începuseră să fumeze : avea două țigări, ultimele, le păstrase într-un buzunar ; aprinse una cu un chibrit.

Fumul nu se mișca nici într-o parte, nici într-alta ; cerul limpede, metalic, alburii ; nici măcar norii aceia nu se mai îngrămădeau la orizont ; pe munte trebuia să-ștepti când nu mai aveai vizibilitate. „Trebuie să-ștept vîntul ; spre seară, neapărat trebuie să-nceapă să bată ; pînă atunci trag un pui de somn ; și dacă vine noaptea și nu mai vezi fumul acela sau focul ? Nu-i nimic, mie vîntul acela îmi trebuie...” Așează urechea pe pământ și ascultă îndelung : șobolanii treceau pe lîngă el în aceeași direcție ; acum nu mai erau speriați de mersul lui ; aveau un drum al lor ; și se simți invadat de un sentiment nemaipomenit de siguranță ; undeva, la un ceas de mers de-aici, în ce direcție nu știa, trebuie să fie gara. Adormi brusc. Și se trezi de cîteva ori și i se păru că aude zgomote și-și lipi iar urechea de pământ, dar nu se distingea nimic în afară de foșgăitul insectelor care forfoteau în juru-i. Adormi din nou și se trezi iar : cerul era la fel de albicios, limpede, nesfîrșit, nici un nor, nici un zgomot, nici un fir de vînt. „Trebuie să fie patru după-amiază ; încă două ceasuri de așteptare ; pe la șase, trebuie să-nceapă vîntulețul acela.” Și adormi iar ; și se trezi când se însera ; soarele se rostogolea spre apus în direcția în care el înaintase toată dimineața, era roșu, se micșora, părea că se sfarmă ; într-o jumătate de ceas nu va mai fi nici un fel de lumină ; el trebuia să știe măcar direcția de marș, dacă se va întunece. Încotro era gara aia ? Se întinse pe burtă și căută cîteva teci de scaieți ; pentru că dacă începea vîntul ele aveau să sune și el va ști direcția lui și restul era un fleac... Și așteptă cîteva minute nesfîrșite și i se părea că vîntul acela nu va mai începe să bată ; își aminti o mie de lucruri : cum străbătea un drum de țară cu o bicicletă, hăituit, și podul de la Morgă, și pompele canadiene din copilărie, care se roteau într-o mișcare nesfîrșită, zi și noapte, și mirosul de petrol, de păcură încinsă de soare... Asta era, mirosul

ăsta de păcură, ba nu, un miros de cărbune încins pe care a curs puțină apă, mirosul rambleurilor de cale ferată ; îi venea să urle, să strige de bucurie, dar se stăpîni, nu se mișcă, își lipi și mai mult fața de țărîna pe care o adiere de vînt o purta prin fața ochilor săi ; tecile uscate se mișcau, sunau, precum cea mai frumoasă muzică pe care o auzise vreodată ; de unde venea mirosul de piatră pe care cursese puțină apă ? Mirosul rambleului de cale ferată, vechiul miros al șinei de cale ferată pe care făcea drumul de la Băicoi pînă la Ploiești ca să nu se rătăcească ; își simțea toți mușchii încordați, îi trecuse și se-tea și oboseala, nu se grăbea, numai de s-ar mai înteți puțin vîntul ăsta ; și el se întețea : găsise...

După un ceas și jumătate, un miros de cărămidă arsă și de lemne, de foc care durase cîteva zile îi spunea că se află undeva, foarte aproape de stația căutată. Noaptea era luminoasă din cauza iradierei cîmpiei încinse peste zi. Auzi de departe un șiroit de apă. „Pompa!“ ăsta era lucrul cel mai prețios : pompa de apă. Alerga. Desluși liniile de cale ferată bombardate ; șine contorsionate și vagoane arse, niște schelete de fier calcinate și silueta unei halte mici, pisată de bombe, cu ferestrele sparte, cu cercevelele înnegrite ; lansă racheta în văzduh. Pe urmă, fără grabă, trecu la cercetarea terenului : turnul de control fusese retezat, trei cadavre ciopîrțite erau împrăștiate pe un fel de magazie ; i-ar fi trebuit o lanternă, dar nu avea ; căută niște hîrtie ; cabina șefului de stație arsese și ea, dar mai găsi un sertar cu cîteva rămășițe de diagrame ; le aprinse cu chibritul și începu să bijbie încoace și-ncolo ; sfîrșeala acelei căutări îl zdrobise, nu mai avea putere să se gîndească la nimic ; alți pereți prăbușiți, dușumele explodate, un cadavru ghemuit ca un iepure ; în sfîrșit, un felinar ; făcu un șomoilog din resturile diagramelor și-l aprinse. Se odihni o jumătate de oră, incapabil să se mai miște ; uitase să caute pompa de apă, adică tocmai lucrul care l-ar fi înviorat cel mai mult ; își aduse aminte

de ea și începu să ridă de unul singur ; auzea clipocirea apei pe o bucată de ciment, dar nu-i mai era sete, ciudat ! Înainta încet, prudent, printre șine ; câteva vagoane neatinse, într-o parte, o locomotivă cu tenderul zdrobit, alte două cadavre... germani. Le recunoscui uniformele. Ridică felinarul deasupra capului : pe unul dintre vagoane scria ceva : *Theater*. „Ei, asta-i bună !“ Se săltă ușor pe podelele pe care, luminându-le, zări niște mărgelile femeiești risipite, perle mici, albe, ca niște boabe de strugure. În jur, manechine pe care stăteau rochii verzi, albastre, albe ; era ca-ntr-un coșmar ; i se păru că visează ; lăzi desfăcute, pline de corsete, de evantailii, și brățări false din sticlă și nichel argintat, centuri și pantofi și pălării cu pene de struț, desuuri femeiești pe care le ridică cu două degete și le privi rîzînd : „Nu, că-nnebunesc ! Uite ce mi-a fost dat să găsesc în gara asta...“ Și luminează și ceilalți pereți ai vagonului. O femeie blondă, din tîmpla căreia cursese un singur fir de sînge ; o față blondă, mirată... Suflul exploziei o lipise de oblonul vagonului ; era îmbrăcată în uniforma de front a trupelor germane. „Alt cadavru !“ Continuă să lumineze vagonul acela : a doua femeie, ceva mai în vîrstă ; moartea o surprinsese la o mașină de cusut : trăgea un tighel probabil... avea mîini ca de ceară ; o schijă îi retezase vinele de la gît și capul îi atîrna într-o parte ; „Brrrr !“ Coborî. Era lucid, dar ceva în el vibra. Îi fu frică să nu înceapă să urle ; trebuia să izbească cu pumnul un obiect tare. Singur, într-o gară bombardată, privind acele cadavre de femei... Dincolo de șina pe care se aflau vagoanele teatrului pentru front văzu un altul explodat, lovit în plin, din care mai rămăsese numai un compartiment cu patru ofițeri, stînd față-n față, țepeni, în aparență, neatinși de nici o schijă, probabil că sufocați de explozie ; între buzele unuia, o țigară arsese de tot ; între ei, pe o măsută pliantă, niște cărți de joc ; la picioarele unui bărbat spîm, cu ochii albaștri, uimiți, o sticlă de șampanie pe jumătate golită ; Tronaru o înșfăcă și o bău pînă la fund dintr-o răsufolare ; pe urmă, o izbi de clanța ușii compartimentului, înjurînd. Ținea felinarul

în mîna stîngă și cerceta în jur : „Aștia trebuie să fi avut ceva provizii cu ei, nu se poate...” Undeva, între două șine, un vagon căzut pe-o rină, cu carcasa zdrobită, lăsa se se vadă cîteva lăzi. „Aici găsesc ce-mi trebuie...” Se cățără pe acoperișul spart și privi înăuntru : „Maica dumnezeului mă-ti !” Erau numai decoruri, perdele, recuzita de gips și culise de pînză pictată. Sări de pe vagon și se așeză pe o bucată de șină. „Mai bine să stau puțin, să mă gîndesc...”

„S-o luăm sistematic...” Șampania îl amcîșe : îi venea să cînte. „De asta-mi arde mie acuma, să cînt ! Ptiu !” Se îndreptă spre pompa de apă. Abia se mai tîra ; obo-seala îi îngreunase picioarele ; se agăță de lanțul pompei și trase cu toată puterea : un șuvoi de apă îl udă din cap pînă-n picioare ; îi venea să joace țonțoroii... erau salvați ! erau salvați ! Dar dacă nu văzuseră racheta aceea ? ; o singură rachetă îi dăduseră : „Tîmpiții dracului ! Fac economie cînd e vorba de viață și de moarte”. Și, atunci, cuprins de o febrilitate ciudată, trezit de dușul cu apă rece, apucă felinarul și se întoarse la locomotivă ; sări pe troptele de fier și căută maneta sirenei ; urletul ei se auzi prelung, biruitor în acea tăcere sinistră a cîmpiei, chemîndu-i pe rătăciții aceia din pustiu. Peste zece minute se auzi păcănitul unui motor. Era *Fiat*-ul comandantului. Probabil că nu mai avuseseră benzină destulă și adăugaseră apă...

Colonelul Vardaru îl chemase pe Sănăuceanu și pe Bogasieru la el.

— V-aș ruga să luați măsurile necesare pentru ca oamenii să nu se răspîndească, să respecte camuflajul și să nu facă excese ; cunosc, știu ce se întîmplă în cazuri din astea... Soldații scapă iute caii și n-am nevoie de indisciplină... Gara asta o să mai fie bombardată ! Puneți sentinele, instalați paza antiaeriană și lăsați restul trupei să doarmă pînă mîine dimineață... Ar trebui să ne gîndim ce să facem cu Finanțu ăla care s-a automutilat și cu complicii lui, trebuie dat un exemplu care să-i sature...

— Nu vă gîndiți la o măsură prea drastică. nu-i așa ?
îl întrebasese Bogasieru cu o jumătate de voce.

— Evident, dacă n-ar fi retragerea asta le-aș arăta eu... Să vie plutonierul Vasile Văduva la mine !

Locotenentul Sănăuceanu îl căută în forfota gării bombardate și acela se ivi numaidecît.

— La comandant !

— Da, să trăiți ! spusese plutonierul prezentîndu-se în fața lui Vardaru care ocupase ceea ce mai rămăsese din cabina șefului de gară.

— Văduva, știi ce ai de făcut cu automutilatul ăla și cu groparii lui Mucenicu ?

— Dacă-mi spuneți, știu, nu pot să hotărăsc singur...

— Îi iei și-i bagi la carceră...

Plutonierul bătu din bocancii jorțaiți, reglementar :

— Permiteți să raportez : n-avem nici un fel de carceră.

— Improvizezi, plutonier, s-a înțeles ? Vreau să simtă că sunt pedepsiți și trebuie să le atragi atenția că data viitoare îi pun la zid.

— Să trăiți, am înțeles !

Plutonierul făcuse stînga împrejur și ieșise afară, în gara bombardată. Rămas singur, colonelul, cu Bogasieru și Sănăuceanu se priviră o clipă în lumina felinarului. Mai era puțin și se lumina de ziuă.

— Să-l chemați la mine pe Tronaru ăla, să-l felicit. Patrulele noastre rătăceau pînă poimîine ca să dea de gara asta...

Bogasieru dispăru, căutîndu-l prin mulțimea soldaților care scotoceau vagoanele și resturile trenurilor bombardate. Se auzeau înjurături, strigăte, nici vorbă de respectarea camuflajului ; apăruseră luminările din fundul ranițelor și citeva felinare. Tronaru era de negăsit.

— Unde dracu s-o fi băgat și ăsta ? înjura mărunt Bogasieru.

Popa Onisifor Dinulescu bijbia printre șine, însoțit de oamenii Orbului.

— E rost de ciugulit cîte ceva, spunea Furdui, v-o spun eu, ăsta a fost un tren nemțesc ; nu se poate să nu

găsim noi ceva de haleală ; părinte, hai cu noi să ne dai binecuvîntarea, că e bine să ai un popă cu tine cînd pleci la astfel de lucruri.

Orbul urla din căruța lui, căutîndu-și oamenii :

— Mă, Rudarule, Dincă, Furdui ! Unde sunteți, mă ? Unde m-ați lăsat, mă ?

Nu-l mai asculta nimeni...

În sfîrșit, după o jumătate de oră, Tronaru fu găsit dormind într-o fostă magazie a gării, care arsesese în parte. Sforăia dărîmat de atîta oboseală, locotenentul abia-l trezise.

— Scoal', Tronarule !

— Da' ce s-a-ntîmplat ?

— Te caută comandantul...

Îl duse prin mulțimea soldaților în încăperea aceea plină de funingine și hirtii arse.

— Să trăiți ! spuse Tronaru, cu aspectul lui care numai milităros nu era.

— Voiam să te felicit. Acum raportează...

— Probabil că gara a fost bombardată în urmă cu o zi sau două... n-am găsit pe nimeni viu ; niște vagoane cu morți, probabil un tren care ducea actori spre front... o trupă nemțească...

— Provizii, ceva... ?

— Nimic, domnule colonel, dar trebuie să fie pe undeva, în vreun vagon deraiat, n-am avut timp să scotesc, m-am prăbușit de somn.

— Bine, dac-am să mai am nevoie de dumneata, am să te mai folosesc.

Colonelul îl măsurase cu privirea lui rece, fără nici o afecțiune. Celălalt salută scurt și făcu stînga-mprejur.

Rămas singur, Vardaru îi întrebă pe cei doi :

— Ce fel de oameni sunt ăștia, domnule ? Ați mai avut de-a face vreodată cu bolșevici ? Dacă te uiți bine, nu dai doi bani pe el...

Sănăuceanu privi spre celălalt, spre Bogasieru ; dădu pe urmă din umeri :

— Știu eu ce să zic, domnule colonel ? Să-l folosim cînd va fi nevoie...

— Sper că n-o să se-apuce să facă propagandă printre soldați... asta ne-ar mai trebui... Nu sunteți de părere să ne culcăm și noi puțin ? Da' unde dracu ?

— Vă găsesc eu numaidecît un locușor, se oferi locotenentul Sănăuceanu.

— E bine și pe-o foaie de cort sub cerul liber, spusese colonelul. Ah, de cînd am sosit în gara asta mă țin să beau o gură de apă și uite că n-am apucat s-o fac. Ascultați și voi cum picură apa, afară, pe ciment... Știți ce, domnilor ? Dacă n-o să găsim nimic în trenuri, spuneți-i plutonierului Văduva să-i trimită pe cei din Batalionul de pedeapsă prin împrejurimi... ei or să găsească ceva de mîncare... nu se poate să nu fie vreun cătun, ceva, în jur. Oameni ca ei nu mor de foame...

— E o idee, spuse Bogasieru. Mă ocup eu de asta. Colonelul plecă cu locotenentul Sănăuceanu.

Urmase o zi la fel de călduroasă, cu un soare nemilos. O tăcere ciudată stăpînea gara. Trupa dormea pe unde apucase. Vreo cîțiva cai care scăpaseră din lungul marș de cîteva zile ronțăiau paie într-o șură. Umblau de colo pînă colo, de-a lungul liniilor, printre vagoane, nechezînd și întorcîndu-se spre pompa de apă unde lăpăiau dintr-un uluc, improvizat pentru ei de un suflet milos, apa care începea să se înfierbînte. Pe la 11 și jumătate dimineața, din vagonul cu recuzită al teatrului de front începură să se audă ciudate strigăte de cheflii. Erau oamenii Orbului care, împreună cu popa Onisifor Dinulescu, găsiseră printre manechinele și recuzita necunoscutei trupe două duzini de sticle de rom. Preotul, beat mort, îmbrăcat într-o rochie largă, cu o diademă de mireasă pe frunte, se clătina printre șine, urmat de Furdui, de Dincă zis Patrafir și de Rudaru, îmbrăcați și ei în rochii femeiești și bălăbănindu-se pe scările vagonului din care coborau cu cîte o sticlă în mînă. Primul care-i văzu fu Bogasieru.

— Părinte, strigă el, de pe scara unui vagon de dormit în care se aciuiseră cu Sănăuceanu și cu colonelul. Pă-

rinte, fă gura mai mică, că se scoală comandantul și, cît ești de popă, te pedepsește și pe dumneata.

Părintele Onisifor Dinulescu sughița rîzînd prostește și privi la cei trei gropari care-l urmau.

— Acuși, că am scăpat cu viață, ce poat' să ni se mai întîmple...

Plutonierul Văduva, trezit și el de strigătele bețivilor, își aduse aminte de ordinele comandantului, văzîndu-i pe cei trei gropari.

— A, pe voi de cînd vă caut. Hai, c-acum sunt odihniți, veniți cu mine...

Dar cei trei nu-l băgau în seamă.

— Mă, voi n-auziți ? Veniți încoace !

Pe rînd, se trezeau cu toții ; apărea cîte un cap speriat din vagoane, de sub căruțe, din spatele gării, pe Finanțu abia-l găsiră ; era plecat cu hoții de drept comun cu care se pricopsise Batalionul de pedeapsă. Se întoarseră abia pe la 12, cu cîte șase găini legate pe după gît, de cine știe unde.

— Care faci piața ? Care faci piața ? striga Sile Milion la ceata jalnică care-l urma, vreo trei sau patru năimiți pe care îi strînsese în grabă în dimineața aceea.

Plutonierul Văduva n-avea timp să le mulțumească. Chemă artelnicul și îi dădu în primire găinile și acela, împreună cu bucătarii, se apucară de treabă.

— Tu mergi cu mine, îi spusese lui Finanțu. Și pe urmă îi chemă la el pe Țîntăru Vasile și încă doi trupeți.

— Ia umflați-i și p-ăștia trei care fac pe domnișoarele, îi spuse, îi învăț eu minte... cînd s-o scula domn' colonel, să-i găsească unde trebuie..

Și, într-adevăr, cînd Vardaru, bărbierit proaspăt, cu o bluză curată, pe care o spăla mereu, schimbînd-o cu o alta, cu birgherii lustruiți ca și cînd s-ar fi aflat la manevre, coborî din vagonul de dormit din care mai rămăseseră cîteva compartimente neatinse de bombe, plutonierul Văduva îi raportă :

— Să trăiți, domnule colonel, ordinul dumneavoastră a fost executat !

Vardaru îl privi uluit o secundă, nu-și mai amintea despre ce ordin era vorba ; somnul îl făcuse să cadă într-o abulie pe care iute și-o reprimase.

— E vorba de băgarea la carceră a lui Finanțu și a celor trei...

Plutonierul îi făcu semn să-l urmeze.

— Dacă vreți să inspectați.

Ocoliră câteva vagoane și în spatele gării plutonierul Vasile Văduva îi arată comandantului patru butoaie luate de la sacale în care Finanțu, Furdui, Dincă și Rudaru fuseseră viriți, lăsându-li-se numai capul afară. Colonelului Vardaru îi veni să rîdă, dar se stăpîni, făcînd o grimasă.

— Bună idee, se întoarse spre plutonier.

Finanțu, cu capul prins între două scînduri, întrebă în hazul celorlalți :

— Să trăiți, dom' colonel, dar dacă, și noi, ca omu, să ne iertați...

Groparii hohoteau din butoaiele lor.

Vardaru le întoarse spatele și-i aruncă peste umăr plutonierului Vasile Văduva :

— Să torni apă peste ei pînă la brîu, să putrezească de vii, mama lor, și să-i lași să-i bizîie muștele și să nu le dai de mîncare decît o dată pe zi și o cană cu apă... atît !

Rămas singur cu ei, plutonierul le spuse :

— Ați auzit, nu ? Știți ce v-așteaptă ?

Patrafir mîriia cu o ură neascunsă.

— Dom' plutonier, lu' domn colonel Vardaru îi trece, îl știm noi, o să ne ierte el... dar dacă ieșim de-aici îi facem mațele coadă de zmeu...

— O să vedem noi dacă mai ieșiți voi de-aici, că poate dă Dumnezeu și se-ntorc ăia cu aviația și vă bombardează și-am scăpat de voi.

Și pe urmă se întoarse către soldații care-l ajutaseră să-i închidă în butoaie pe cei patru.

— Aduceți niște căldări cu apă să le facem un duș, că poate le mai scoatem țîfna din cap...

Dar nu fusese singurul incident al zilei. Odată descoperite acele sticle de rom, soldații deveniră arțăgoși, nu mai ascultau de comenzi și Sănăuceanu raportă comandantului că se petrecuse o adevărată nenorocire ; nu era

vorba numai de cele două duzini de sticle, mai fusese găsit un vagon intact cu alimente și băutură pe care trupa întăritată îl asedia.

— Am pus sentinele, însă n-o să-i mai ținem mult așa... ce facem ?

— Împarte-le trei rații la fiecare, dă-le cîte un gît de alcool ca să-i potolim, și dacă nu s-astîmpără, trage în aer, ca să-nțeleagă că nu de chef ne arde nouă... trebuie să reparăm locomotiva aia, dac-a mai rămas ceva din ea, s-o alimentăm și s-o ștergem cît se poate de repede de-aici... crezi că se pricepe careva să repare o locomotivă ?

— Să-ntrebăm... spusese locotenentul Sănăuceanu.

Dar, cu toate ordinele, ziua care urmă se scurse într-o beție generală. Spre seară soldații urlau în cor :

*Ce mai lapte,
Ce mai brînză,
Ce mai lapte covăsit,
Ce mai fete de iubit,
Ce mai fete cu osînză...*

Urmau răcnete și chiuituri, bătai din gamele, totul aducea cu o nebunie colectivă pe care nimeni nu mai putea s-o stăpînească. Colonelul Vardaru simțea că turbează de ciudă.

— Sănăuceanule, îl chemase la ordine. Și dumneata, domnule Bogasieru, i-ați scăpat din mîină, de ce nu faceți ceva să-i readucem la realitate ?

Matei Bogasieru spusese cu o față mohorîtă :

— Domnule colonel, nu-i nimic de făcut, lăsați-i, mîine vor fi toți ca niște miei ; în locul dumneavoastră, aș ciocni un păhărel cu ei ; au nevoie de dumneavoastră și dumneavoastră de ei...

Vardaru îl fixă.

— Să știi că ai dreptate.

— Dumneata de ce nu te-mbeți ?

Doctorița Vanda Ionescu sta pe treptele unui vagon și privea mulțimea aceea de soldați care umbla de colo pînă

colo fără scop. Tronaru o privi. Fusesse o femeie frumoasă ; avea o față emaciată, palidă ; nu era numai din pricina luminii soarelui. „E bolnavă. Parcă plutonierul spunea că își face injecții cu morfină... cine știe ce dracu a mai pățimit de-a ajuns aici... ce-or căuta femeile pe front ?” Nu-i răspunsese. Femeia îl fixa curioasă.

— Trebuie că faci parte din cei de la Batalionul de pedeapsă... mai devreme sau mai târziu, dacă scapi cu viață, tot la mine ai să ajungi, că eu sunt doctoriță, Vanda mă cheamă.

— Îmi pare bine, doamnă, Tronaru ; sunt un soldat prost ; m-ai întrebat de ce nu beau ? pentru că nu-mi place... nu vezi ce caraghioși sunt oamenii cînd se-mbată ?

— N-au altă scăpare, asta e... îi cunosc pe fiecare ; voi, cei din Batalionul de pedeapsă, abia ați venit. Ce curios lucru ! Cine-o fi avut ideea asta să facă din niște hoți soldați ?

— Nu sunt toți hoți, zisese încet, cu o răbdare oboșită Tronaru ; și chiar dacă sunt hoți, aici mai au o șansă... comandantul o să facă din ei cu adevărat niște soldați.

— Îți place ?

— Nu știu... încă nu-mi dau seama... n-am stat prea mult sub comanda lui.

Femeia îi întinse un pachet de țigări.

— Fumezi ? Tutun nemțesc, mi-au dat și mie soldații, au găsit de toate în vagonul ăla ; după trei zile, atunci să-i vedem ; dar să sperăm că vom reuși să ne urnim de-aici.

Tronaru luă o țigară și și-o aprinse.

— Dumneata nu fumezi ?

— Nu, mai încolo... am băut cam mult azi ; eram bolnavă, dar, uite, mi-a trecut... e bună și băutura la ceva... chiar nu vrei să-ți dau o sticlă de rom ? Soldații mă iubesc ; îmi aduc alcool, le dau și eu medicamente, ne într-ajutorăm ; a, de unde vin eu cu ei... tocmai de la Stalingrad.

„E bolnavă... gîndea Tronaru. Se vede bine ; poate că nici nu mai vrea să trăiască...” Și apoi cu voce tare :

— Ce te-a adus pe dumneata pe front ?

— Știu eu ? Meseria, poate... poate și faptul că mă plictiseam, am văzut atitea lucruri, o să am ce povesti altora ; mii de morți înghețați ; ai văzut vreodată cum arată niște oameni înghețați ? Au o pojghiță subțire pe obraz și ochii uimiți ; se spune că înainte de-a muri simt o amorțeală în trup ; mor într-un fel de bucurie, ca spinzurații...

„E nebună, pe deasupra...” gîndea Tronaru.

De undeva, de la un geam al vagonului pe scara căruia ședea doctorița, se auzi glasul altei femei.

— Doamna Vanda, unde sunteți ?

— Aici, ce vrei cu mine ?

— S-au rănit doi de la compania a treia ; s-au bătut cu baionetele, sunt beți morți, ce să fac cu ei ?

— Pansează-i și dă-le cîte un picior în fund... nu ne-ajunge cîți răniți avem ?

Tronaru ridică ochii și văzu o fată negricioasă, cu fața rotundă, botoasă, cu buzele roșii, mari. „Asta trebuie să fie Bot de Iepure”.

— Și dumnealui cine mai este ? Numai lume streină pe-aici. L-ați găsit în gară ?

Fata îl fixa cu nerușinare, cu o curiozitate lubrică, dar lui Tronaru puțin îi păsa de ea.

— Și spui că vii tocmai de la Stalingrad, cu regimentul colonelului ?

— Da, sunt mîndră de asta... dacă vrei să știi, am fost citată pe ordin de zi, sunt decorată...

— Nu era mai bine să fi rămas acasă, doamnă ? Și-n țară sunt spitale, războiul e-o treabă pentru bărbați...

— E-adevărat, dar să știi că e mai interesant pe front decît în spitalele alea imputite unde se fură și răniții sunt neglijați și mor pe capete... aici, cel puțin, îți joci viața în fiecare secundă ; sunt mîndră de regimentul meu, cum colonelul Vardaru este mîndru de morții lui...

„Nu, că-i nebună ! Auzi ! Să fii mîndru de morții tăi, ca și cînd morții ar fi o marfă... Ciudat mai gîndesc oamenii în situația asta !“

— De fapt, ce dracu așteptăm noi în gara asta ? întrebasese femeia, sfîrșitul războiului ?

— Știu eu ?

Printre șine înainta, pipăind cu bastonul rambleul sfărîmat de bombardament, Orbul, întrebînd în gura mare :

— Cine m-ajută și pe mine ? Cine m-ajută și pe mine, un biet orb ?... Care i-ați văzut pe oamenii mei, pe Patrafir, pe Rudaru ?

De sub un vagon se auzi vocea popii Onisifor Dinulescu :

— Sunt bine puși, la păstru... i-a băgat plutonierul Văduva în butoaie cu apă, în spatele gării, o să-i găsești putreziți, au vrut să mă vîre și pe mine, dar n-au reușit. Le-am spus : Nu vă e rușine să faceți una ca asta marelui vostru sufletesc, care o să vă spovedească și-o să vă facă slujbele ? Și m-au lăsat în pace... Uite ce rochiță mi-am pus pe mine, se mira el tinguitor, dînd să iasă de sub vagonul sub care adormise.

Doctorița izbucnise în rîs.

— Bine că vorbești, părinte, că dacă te uitau acolo, te călca trenul...

Orbul tot se mai ruga de cei din jur :

— Cine mă duce și pe mine la oamenii mei ?

Se găsi un soldat care-l apucă de braț și-l conduse spre locul unde se aflau cei pe care-i căuta Trandafir Mucenicu.

— Asta-i fericit măcar, nu mai vede nimic, zîsesese doctorița. Uite-l și pe comandantul nostru.

Colonelul Vardaru se apropia printre șine, însoțit de locotenentul Sănăuceanu și de Matei Bogasieru.

— Voi nu beți ceva ? întrebasese comandantul, privindu-i cînd pe unul, cînd pe celălalt.

Tronaru se ridicase în picioare și salutase scurt :

— Să trăiți, la ordinele dumneavoastră !

— Mîine dimineată să te prezinți la mine ; mi se pare c-ai lucrat la căile ferate... parcă așa scria în dosarul dumne-tale... crezi că te pricepi să ne scoți de-aici cu locomotiva aia lovită ?

— Voi încerca, domnule colonel... nu știu dac-am să reușesc, dar de încercat voi încerca.

Vardaru o ridică de pe scările vagonului pe Vanda.

— Și tu de ce stai aici în drumul soldaților ? S-au îmbătat, fac scandal, încuie-te în compartimentul tău și nu mai ieși pînă mîine. Sănăuceanule, se adresă locotentului, ai grijă de sentinele, peste două ceasuri se-ntunecă ; ăștia o vor face lată dacă n-ai grijă de ei ; mîine dimineată, la șapte, să-i găsesc pe toți, spălați, bărbierii, în front ! S-a-nțeles ?

Se făcuse apelul. Erau bărbierii, spălați, așa cum ceruse comandantul, dar unii abia se mai țineau pe picioare, încă amețiți de băutură, cu ochii abia mijind, reintrînd greu în disciplina soldățească. Colonelul Vardaru îi inspectă cu atenție. Ținuta nu era ireproșabilă ; care apucase să ajungă la vagonul nemțesc își găsise cîte-o pereche de cizme ; dar cei mai mulți aveau bocancii spărți și uniforme arătau ca vai de ele.

— Soldați, de voi depinde dacă vom reuși să scăpăm din încercuire ; nu vă ascund că n-aveți de ales decît între a cădea prizonieri sau de a lua contact cu trupele noastre ; pentru asta trebuie să punem în funcțiune locomotiva pe care o vedeți, să reparăm cîteva vagoane și să-ncercăm, dacă linia nu cumva este bombardată, să ne facem loc pînă la prima gară, unde să sperăm că găsim pe careva dintr-ai noștri ; pîn-acolo mai sunt 163 de kilometri ; depinde numai de voi cît vom pleca de repede de aici ; ce spuneți ?

— Să trăiți ! la ordinele dumneavoastră ! răspunseră în cor soldații, nu cu atîta convingere cît ar fi vrut colonelul Vardaru să distingă în glasurile lor.

— Bine ! Atunci la treabă !

Comandantul se întorsese spre locotenentul Sănău-
ceanu, Bogasieru și plutonierul Vasile Văduva. Puțin mai
în spate aștepta Tronaru.

— Acum să vă văd...

Colonelul îi făcu un semn acestuia din urmă :

— Apropie-te ! Apropie-te ! Cum crezi că e mai bine
să procedăm ?

— Avem nevoie de Finanțu acela, domnule colonel ;
de el și de trupa lui, soldații sunt buni la tăvăleală, dar
ăștia scoși din pușcării sunt mai îndemânatici decât cei-
lalți ; știu o sută de meserii, cu ei vom face treaba cea
mai bună...

— Bine ! Scoteti-i pe nenorociții ăia din butoaie, sper-
că s-au învățat minte... plutonier Văduva, executarea !

După două ceasuri, Sile Milion se afla în fața pluto-
nului pușcăriașilor ; se bărbierise ; uniforma lui hărtă-
nită arăta cum arăta, dar oricum nu semăna cu cea a gro-
parilor care fuseseră trimiși să-l ajute pe Orb.

Finanțu, cu stînga în atele, legat cu o fașă pe după
gît, îi măsura pe soldații din fața lui :

— Mă, voi mă cunoașteți pe mine, nu ?

— Parcă... făcuse unul flegmatic, mestecînd ceva în-
tre măsele.

— Cum îți zice ție, mă ?

— Zmeu îmi zice...

Finanțu se opri drept în fața lui și spuse moale :

— Să știi că n-o să te stric acum, că am stînga asta
paradită... da' cînd o să mă repar, o să-ți bag unghiile în
ochi, auzi ? Scoal' în picioare cînd te bag în seamă !

Celălalt nu se ridică. Finanțu îl apucă cu dreapta de
un perciune.

— Mă, tu n-ai auzit de Sile Milion ? De Sile Finanțu ?

— Că n-oi fi tu ăla ?...

— Ba chiar eu, în persoană... de ce n-ascuți tu, mă,
de oameni mai mari ca tine ?... Ia spune ! C-am mai vă-
zut eu șmecheri d-ăștia, de doi bani...

— Nu da, domne, nu da, că sar și ăilalți și iese nasulie...

Finanțu îi dădu o palmă, mai mult în joacă, așa, pe obraz, ca și cînd ar fi vrut să vadă cîți bani face.

— Ce spui, mă, care sari, mă, să-l ajuți ?

— Nu ești tu Gică Mandravela ?

— Eu sunt...

— Viețaș de-ai noștri... v-a dat drumu' și vouă la regimente, și-i mai dădu o palmă, de data asta tare de tot.

— Nu mai da, nea Sile, că dacă zici matale că ești Finanțu, fac ce vrei...

— Da de ce-o făceai pe nebunu', ai ?

— Uite-așa, mă minca pe mine undeva...

— Și te mai mănîncă ?...

Finanțu îl mai ținea încă de perciune și-l răsucea în jurul său.

— Și-o să faci tu treabă cu neica ?

— Fac... da' ia-i și pă ăștia, pe Sandu Puștiu, și pă Carambol...

— Care sunteți, mă, ăia ? Unde e Sandu Puștiu ?

Unul dintre cei care-l înconjurau pe Gică Mandravela răspunse în locul lor :

— Bea apă, că i-o fi de-aseară... Întoarse capul și strigă către careva din spate : Sandule, vino, bă, că e groasă...

Dintr-un grup s-apropia cu un mers leneș un zdrahon cît toate zilele :

— Cine, ce treabă are cu mine, că-l servesc...

— Dumnealui e Sandu Milion. de la Văcărești, îl cunoști ?

Celălalt îl fixă pe Finanțu cu atenție

— Să fiu al dracului dacă nu e el... să n-am baftă !
Începu să cînte :

*Sunt Sandu Puștiu,
Eu de frică nu știu
La orice scandal
Dau și mă car...*

— Nea Finanțu zice că să-l ajutăm să ridice locomotiva aia de pe linie... parc-așa am înțeles.

Noul sosit răspunse tot în dodii :

— Domne, eu sufăr de șale, așa ceva nu pot să fac, că n-am briul lui Iov la mine...

Finanțu îi arse o palmă cît era el de mare.

— Uite ce e, Sandule, cu mine nu-ți merge... lasă scamatoriile, că te mierlesc... ce dracu, n-ai nici un fel de respect? Am zis că mergem să reparăm locomotiva aia ? Mergem ? S-a-nțeles ? și le întorsese spatele.

Tronaru, care privea această scenă, își spuse în gînd : „Dacă nu-l omoară în clipa următoare, înseamnă că ăsta are pe dracu’-n el“.

Și nu-i omorîră.

Colonelul Vardaru avusese foarte multă treabă în ziua următoare ; se sculase la 5 dimineată, inspectase gărzile și la 5,30, Sănăuceanu, Bogasieru și plutonierul Văduva primeau dispozițiile.

— Ce fac telegrafistii ? Am nevoie să intru în contact cu cei de la Statul Major sau cu cine dracu’ oi mai găsi pe-acolo, la Spatele armatei. Telefonistii au început treaba ?

— Început, spuse Sănăuceanu, încă de ieri...

— Luați contact prin radio cu cine puteți ; îmi trebuie cîteva puncte de reper ; vreau să știu dacă putem ajunge la K... cu trenul ăsta sau în marș, mijloacele îmi sunt indiferente... sper că pînă seara să avem o veste, ceva, ca să știm încotro s-o apucăm...

Pe urmă, comandantul se întoarse către Bogasieru :

— Spune-mi, dumneata îl cunoști mai bine pe acest Tronaru. De ce n-a recurs la soldați și lucrează numai cu ăia, cu Finanțu, cu pleava regimentului, cu cei din Batalionul de pedeapsă...

— Domnule colonel, nu l-am întrebat, însă bănuiesc că e nevoie de niște lucruri pe care nu le avem însă.

— Nu-nțeleg...

— Gara asta a fost evacuată, dovadă că n-am găsit mai nimica..., probabil că există pe-aici prin jur niște magazine bine camuflate, poate chiar un depou...

Comandantul îl privi atent :

— Domnule locotenent, vrei să-mi spui că vagoanele, locomotivele pe care ăștia le-au ascuns pe aici or să fie aduse pe sus ?

— Să știți că nici eu nu aflasem despre treaba asta, dar tot Tronaru mi-a deschis ochii... pe distanțe scurte există linii mobile, gata montate, care se pun cap la cap și, dacă ai oameni de meserie, ele, aceste locomotive și vagoane, pot fi folosite.

— Vrei să spui că Tronaru ăsta al dumitale se folosește de ei ca să găsească piese de schimb sau ce dracu vrea să găsească ?...

— Chiar așa...

Colonelul se gîndi puțin :

— Ideea nu-i rea... dar să vedem pînă la sfîrșit cum o s-o scoatem la capăt.

Pînă la sfîrșit, Tronaru adunase mica trupă a lui Finanțu și o inspectase cu un ochi de cunoscător. „Ăștia n-or să-mi ridice nici un pai, sunt puturoși, îi cunosc eu, în schimb vor fi foarte buni la ceea ce vreau eu, au miros...”

— Domnilor, sunt, ca și dumneavoastră, adus aicea din întîmplare, ca și dumneavoastră îmi arde să mă bat de nu mai pot...

— Păi atunci de ce ne mai apucăm de treabă ? întrebă cu un glas gros Gică Mandravela.

Finanțu se întoarse spre el cu o față dezamăgită, bătîndu-i cu două degete obrazul :

— Bă, Gică, bă... lasă, bă, omul să vorbească, nu mă șucări acuși, de dimineață, că e de rău...

Tronaru era obișnuit cu șmecheri din ăștia așa că se făcu că n-aude nimic.

— Să știți că mare brînză nu cer de la voi ; vreau numai să vă pun la o treabă la care vă pricepeți...

— Adică ? făcu Sandu Puștiu, și el insolent, cu mâinile de-a lungul nădragilor soldățești, privindu-l ca pe o marfă învechită.

— Am nevoie de niște piese de schimb ; nemții care au stat în gară trebuie să fi ascuns pe undeva niscai lucruri care ne trebuiesc... nu le lăsau ei așa, de izbeliște, să le bombardeze fitecine ; vreau să fac din dumneavoastră niște cercetași...

Ceata de năimiți scoase un hohot gros de ris.

— Hă, hə, hə.... da' ne dai matale și cîte-o pălărie de-aia frumoasă și pantalonăși scurți, că e cald al dracului...

Finanțu, care se simțea responsabil de trupa din spatele său, se întoarse iar cu o privire urită spre ei, bătîndu-și obrazul cu două degete :

— Copii ai durerii, nu se face, bă, omu' are încredere în noi...

Se făcu tăcere.

— Adică, să reparăm noi locomotiva aia ? Da' ce, noi am lucrat în *chefere* ? Noi suntem băieți subțiri, dom'le ! am lucrat în bănci, să spuie Sile Milion dacă nu-i așa...

— De reparat locomotiva o să mă ocup eu ; mie-mi trebuie niște piese...

— Am înțeles, spuse Finanțu pentru ceilalți. Apoi se întoarse către ei : Bă, nenorocoșilor, voi nu-nțelegeți că omul vrea să ne scoată de-aici, din pungă, și ca să ieșim ne trebuie locomotiva aia cît mai repede, așa că roiu', scotociți și voi pe unde-apucați, mai întrebați și pe oamenii ăștia de prin cătunu' ăla de unde am zulit noi păsărelele alea, poate aflați ceva... treaba o s-o facă dumnealui cu soldații...

Asta-i liniștise pe oamenii lui Finanțu. Tronaru îi lăsă liberi, după care-l căută pe Bogasieru. Locotenentul cu Sănăuceanu ajutau unei echipe care căuta să repare liniile de telegraf ale gării. Sîrmele erau rupte în mai multe locuri, stîlpii prăbușiți, plutonul lui Vasile Vă-

duva găsisse cîte ceva și sperau ca pînă-n prînz să poată să facă prima transmisie.

— Domnule locotenent (Tronaru îi spunea și el „locotenent“ lui Bogasieru), vrei să m-ajuti ?

— Bineînțeles... știi ce are locomotiva ?

— Da, m-am uitat încă de ieri ; sunt cîteva locuri lovite : la cazanul de apă, la regulator și la supapa de siguranță ; nici tuburile de încălzire nu sunt în regulă, dar aia e o treabă ușoară, poate găsim un aparat de sudat, ceva... rezervorul de apă poate fi și el ușor cîrpit... Biela-motrice, aia-i cea mai paradită... acolo o să mă doară capul...

— Speri să găsești ceva piese de schimb ?

— Asta ar fi lucrul cel mai ușor, dar mă-ndoiesc că o să avem norocul ăsta... cu cîteva simplificări și peticiri, aş pune-o pe roate... tîrîș-grăpiș, cu 40 la oră, poate o să reușim s-ajungem pînă la prima stație... mi-e teamă însă de un nou bombardament...

— Asta spunea și colonelul Vardaru... în cît timp crezi că vom reuși să ne urnim ?

— Mai devreme de două zile și două nopți, în nici un caz ; și asta dacă lucrăm și noaptea... ori noaptea știți că dacă vom aprinde luminile suntem reperabili ; ascultă.

Bogasieru ascultă puțin ; se auzeau bubuituri înfundate de tun.

— La cîți kilometri de-aici crezi că sunt ?

— 30—40...

Locotenentul se culcă pe pămînt.

— Tancuri... ah, să fie un regiment de tancuri de-al nostru, ce bine ar fi !... ne-am cățara cîte trei-patru pe turele, am ieși mai ușor din încercuire...

Pe urmă, îl privi ca și cînd atunci ar fi descoperit ceva, un lucru nou pentru el :

— Spune-mi, dar dumneata ce interes ai să scapi ? Colonelul mi-a spus să te supraveghez și dacă încerci să fugi, să te împușc...

Tronaru îl privi zîbind nesuferit :

— Domnule locotenent, să știi de la mine că cei de dincolo nu mă cunosc, n-am stea-n frunte, port o uni-

formă, ca și dumneata, și pînă să mă predau poate mă-mpușcă și-ar fi păcat...

Bogasieru dădu din umeri :

— În definitiv, să facă fiecare ce vrea... eu n-am să renunț la ^{cum?}onoarea de militar ; dar spuneași că vrei să te-ajut ; ce pot să fac ?

— Am vorbit cu cițiva soldați ; țin la dumneata.

— Nu-nțeleg... de ce ? Abia am venit în regiment...

— Au auzit că ai refuzat să comanzi un pluton de execuție.

— Și ce-i cu asta ? Din punctul de vedere al unui soldat, eu l-am cruțat pe inamic.

— Domnule locotenent, soldații ăștia nu sunt așa de proști ; ei știu ce-nseamnă un inamic și ce-nseamnă un ostatec ; e cu totul altfel...

— Vrei o țigară ? îl întrebă brusc Bogasieru. Nu, că idioții ăștia care ne-au adunat împreună ar merita să fie împușcați... ăsta nu mai e un regiment, ci o adunătură : Colonelul Vardaru, eu, care-am făcut ce-am făcut, plus un bolșevic...

Tronaru îl măsură cu o privire ironică pe care celălalt n-o suferea, simțind de fiecare dată că e iritat.

— O grupă de umanitariști, minată de contradicții interne...

— Ce limbaj e ăsta, domnule ? Unde dracu învățați voi toate chestiile astea ? Nu e vorba de nici o contradicție ; eu m-am luptat cu soldații cot la cot ; îi cunosc ca pe mine însumi, sunt cu toții niște sărăntoci care nu înțeleg de ce au ajuns pînă aici, pentru ca să li se dea ceea ce Antonescu le-a promis, ca și Averescu și Ferdinand în primul război mondial : o bucată de pămînt !

— E foarte bine că-și pun astfel de întrebări...

— Vrei cu orice preț să ne certăm ? Asupra războiului avem două puncte de vedere diferite, domnule Tronaru, sau, tovarășe, cum vrei să-ți spun ? Hai mai bine să ne vedem de treabă ; problema principală este să ne urnim de-aici și nu vorbind noi amîndoi o s-o facem... așadar ce voiai de la mine ?

— Vorbește cu soldații, am nevoie de ei, trebuie să fie disciplinați, s-asculte fără să-ntrebe de ce or să facă

cutare sau cutare lucru ; în general, ei nu-nțeleg de ce trebuie să lucreze cot la cot cu niște pungași scoși din pușcărie ; lor nu li s-a făcut nici o cinste că adunătura asta care suntem noi : alde mine, alde Finanțu și de neisprăviții ăia, au devenit peste noapte soldați ca și ei...

— Înțeleg ; am să le explic.

Și, cu un salut scurt, locotenentul se îndepărtă.

— Locomotiva asta nu-mi place deloc cum arată, zicea Finanțu, cu mina legată de gît în atele, privind-o ca un specialist.

— Lasă, nea Sile, că după ce scăpăm din daravela asta, ne dă domnu' Tronaru ăsta, politicu', certificat la mînă și ne băgăm în *chefere*, pe post de mecanic...

— Hă, hă, hă,... rîse gros ceata, în frunte cu Gică Mandravela ; să te ții deraieri,...

— Să te ții catastrofe de cale ferată, spuse și Sandu Puștiu.

— Și băncile alea cui le lăsăm, nea Finanțule, să stea ele bortoase, pline de gologani, și noi la *chefere*, la Gara de Nord ? Ha, ha, ha...

— Ascultă, domnule, zisese Gică Mandravela, te vād băiat subțire, aud că ești bolșevic ; cînd veniți la putere, pe mine să mă faceți ministrul căilor ferate, de acord ?

Tronaru îl privi :

— Dacă n-ai să fii la reeducare...

— Ia te uită, domnule ! Nea Finanțule, p-ăsta-l mîerlesc, domnule ; auzi ce conversație are el cu mine, după ce i-am adus pe celovecii ăia care au lucrat la gară, aicea, că uite cum umblă în mașele locomotivei, de ți-e mai mare dragu', și să nu te miri c-o s-o pună pă picioare ; dumnealui are glume cu mine, că mă bagă... bravo, domne ! Eu îmi dau demisia... de la mine să nu mai cereți nimic... eu mă culc... mă găsiți la vagonul numărul 3, că acolo am eu dormitoru'...

Apăruse colonelul Vardaru. Era însoțit de Sănăuceanu, și Tronaru-i salută scurt :

— Continuați, zise comandantul. Ei, cum merge ? Cît timp crezi că mai durează ?

— Mîine spre seară, putem pleca.

— Și linia ferată ?

— Băieții lui Finanțu au găsit și drezina ; era ascunsă sub o șură de paie...

Colonelul îl privi pe Tronaru cu o concentrare curioasă. Apoi salută scurt și-i spuse lui Sănăuceanu :

— Vino cu mine.

Cînd se îndepărtară destul, ca să nu mai fie auziți, adăugă :

— Periculos individ, dar avem nevoie de el ; nu mi-ar fi trecut una ca asta prin cap, să mă folosesc de niște hoți... Pe urmă, întrebă : Care-i situația ? Ai luat contact cu Spatele, cu cei din linia-ntîi ?

Locotenentul Sănăuceanu căutase să clarifice niște lucruri pe care nu le înțelesese nici el pînă acum.

— Situația e destul de confuză... în coadă avem trupele noastre care se retrag și un regiment de tancuri nemțesc ; în față, o breșă pe care regimentul generalului Dragomirescu încearcă s-o acopere ; nu știm cît va putea rezista... dacă nu ne taie linia, putem să luăm legătura cu ai noștri ; cred că o să trebuiască să ne batem...

— Și ce-i cu asta ? Suntem obișnuiți...

— Da, dar ceata de haimanale credeți că n-o să dea spatele ? Nu i-au făcut cei de la Malmaison soldați și nici instrucția plutonierului Văduva. Ești sau nu ești soldat ; soldatul se naște...

Colonelul își bătu birgherii cu cravașa.

— Te mai face și frica soldat, cîteodată... cînd or simți katiușele pe la urechi și-or vedea cum trec tancurile peste ei, o să vezi ce bine or să se comporte...

Soldații erau istoviți ; munceau cîte 12 ore, cu schimbul ; jumătate fuseseră trimiși înainte ca să refacă linia distrusă de bombardament și jumătate curățau gara ;

îngropaseră morții găsiți în vagoane ; reparaseră liniile de telegraf și vagoanele care mai puteau fi folosite, trei sau patru ; dormeau zdrobiți 5—6 ore ; mâncau din rațiile mici fixate de comandant și pe urmă se apucau iar de lucru. Moralul lor nu mai era acela pe care-l cunoștea colonelul ; începuseră să mîriie ; zgomotele bombardamentelor care se mutau de colo-colo le dădeau impresia că lucrează degeaba ; ele se auzeau cînd mai departe, cînd mai aproape, în față și în spate ; cîteodată soldații aveau impresia că frontul e foarte aproape și că în curînd vor zări coloanele tancurilor inamicului ; o resemnare obosită îi stăpînea ; vorbeau între ei, nu deschis, dar cu aluzii pe care plutonierul Văduva le raporta lui Vardaru, îngrijorat din ce în ce mai mult.

— Și la o adică, al cui e războiul ăsta ? că m-am săturat...

— Lasă, mă, Apetrii (sau Vlădescule, sau Trancă, sau Vasile), scăpăm noi de-aici și ne dă Mareșalul pămîncior...

— Da, cît să stea deasupra, pe mormînt...

— Nu vezi că ne-au uitat... puțin le pasă la ăia din spatele frontului... dacă nu găseam trenu' ăsta nemțesc, ce mîncam ? Bocancii...

— Vine manutanța... cu franzelă, am auzit eu pă ăi de la compania artelnicului...

— Or să ne trimită cu parașuta niște pui fripți... să vezi ce de pui fripți o să mai mîncăm...

— Te bag în..., Vasile (sau Apetrii, sau Trancă, sau Vlădescule)... tu cu chestia asta să nu faci glume că eu cînd aud cuvîntul „pui fript“ îmi vine să omor un om...

Tot plutonierul Vasile Văduva raportase colonelului că un soldat de-al lui, care-i mai șoptea ce se aude prin regiment, îi relatase o convorbire pe care Tronaru o avusese cu cei de la reparat șinele ; asta se petrecuse în urmă cu o zi (acum se pregăteau să se urnească din gară ; cazanul locomotivei fusese reparat, manometrul — de asemenea ; și biela-motrice).

— E adevărat, domnule ? îl întrebuse Apetrii (sau Vlădescu sau Trancă, sau Vasile), că dumneata ești d-ăia ?

— De care ? întrebasese la rîndul lui Tronaru, făcînd pe prostul.

— D-ăia cu stea în frunte... bolșevic...

— Ee, bolșevic ?

— N-ai lucrat dumneata în căile ferate, că văd că te pricepi ? Umbli-n locomotiva asta de parcă ai fi un doctor cînd umblă în mațele omului...

— Ei, îngrijeam și eu de un tren regal, zisese Tronaru, da' voi ce treabă aveți cu mine ?

Oamenii se codiseră ; pe urmă, unul dintre ei zisese cu glas șovăielnic :

— Păi, unii zic că războiul ăsta s-a cam terminat... c-am luat-o la vale, dindărăt... și că după asta o să se facă pace... și-o să ni se dea pămînt... e-adevărat ?

— Pămînt, oricum o să vi se dea... numai să nu-l lăsați la alții cum l-au lăsat ăilalți din '918...

— Cum adică ? întrebasese alde-Apetrii (sau Vlădescu, sau Trancă, sau Vasile).

— Uite așa, că n-aveți minte-n cap și nu vă uniți...

— Ei, făcuse unul mai rău de gură ; nu ne unim ? mai uniți ca noi cine dracu e ? Că numa-n nunți și botezuri o ținem la țară...

— Nu despre-ncuscrire e vorba.

— Dar de ce ?

— Așa, să vă uniți cu cine trebuie... să puneți mîna pe putere..

— Adică, cu cine ? cu alde cheferiștii dumitale ? c-am mai auzit noi așa, da' tocma' pentru asta ne batem noi, să nu vină comuniștii la putere...

— Ha, ha, ha, rîseră ceilalți ca de o glumă.

— Da' dacă mă uit bine, urmasa Trancă (sau Vlădescu sau Apetrii sau altul) și voi, comuniștii, aveți tot două picioare...

Colonelului Vardaru aceste lucruri nu-i plăceau ; dar n-avea ce face ; îl chemase pe Sănăuceanu (în Matei Bogasieru n-avea tot atîta încredere) și-i spusese :

— Sănăucene, ăștia au lucrat bine ; ar trebui să-i lauzi la sfîrșit, să le spui c-o să-i cităm pe ordin de zi, sau o

s-o fac chiar eu... dar știi ce-i prost ? că războiul lucrează pentru ceilalți, ascultă la mine ! O simt... întâi și-ntîi că domnii de la București au prezentat războiul ca pe o petrecere... credeau că n-o să ne mai oprim pînă-n Siberia și uite că ne-au dat peste cap... soldații inamicului s-au bătut foarte bine ; nu te bați degeaba niciodată... și, pe urmă, noi ce putem să le promitem soldaților ăstora ? Au nevoie de pămînt, pe țăran n-o să-l dezobișnuiești niciodată de ideea de pămînt, dar nu asta-i esențialul... ei așteaptă altceva... nu știu cum să-ți spun... vor să fie tratați ca niște oameni adevărați ; va fi foarte greu pentru cei avuți să-i mai cheme la moșiile lor, să le lucreze pe nimica toată ; politicienii bănuiesc că cuvintele țin de foame, s-au schimbat timpurile și ăștia nu-și dau seama, trebuie să le vorbești altfel, e nevoie de un nou limbaj și noi n-o să-l găsim... am un sentiment teribil al zădărniceii... nu, nu te uita la mine așa, să știi că n-am să dezertez ; o să-mi duc, așa cum am promis, trupa, fie c-o înjumătățesc, pînă-n țară ; e în joc onoarea noastră de militari, de ofițeri ; armata poate fi învinsă în cîteva bătălii ; dar onoarea ei trebuie să rămînă intactă ; la asta nu renunț ! Pacea o vor face civilii, dracu să-i ia în ce condiții, dar pentru mine nu există decît eroi sau morți, oricum, nu pot să nu mă gîndesc cu durere că marele război l-am pierdut, indiferent de rezultatul unor lupte... cînd toți vom lăsa armele, acești soldați vor fi în fața noastră, nu lîngă noi... atunci să te văd, domnule Sănăuceanu ! N-o să putem să-i mai împușcăm ca-n 1907 ; iată de ce am sentimentul inutilității...

— Aș vrea să plecăm chiar în noaptea asta, așa cum om putea, zisese colonelul.

Tronaru, în poziție de drepti, dădu din umeri :

— Domnule colonel, n-aș vrea să rămînem la mijlocul drumului ; oamenii sunt foarte obosiți, linia e slabă, nu

se poate merge decît ziua, cu drezina aceea înainte și cu mare prudență ; linia poate fi dinamitată, nu sunt militar, dar îmi dau seama că așa aș face eu dacă aș fi în locul partizanilor...

— Cred că ai dreptate... dar, în același timp, pentru aviație suntem o țintă perfectă și nu există nici un semn că mîine va fi o zi înnorată ; în cît timp crezi că putem străbate distanța de 160 de kilometri ?

— Ar fi foarte simplu, în vreo patru ore, dar nu garantez că linia nu e ruptă pe alocuri ; 30 sau 40 de kilometri înainte îi avem asigurați, dar după asta...

— Bine, spuse Vardaru, atunci culcă oamenii, să fie odihniți... mîine, în zori, crezi că putem porni ?

— Nu, abia pe la 10—11, trebuie încercat cazanul...

— Te las pe dumneata să hotărâști, nu mă bag... cărbuni ai găsit ?

— Am găsit...

— Tot de la cei care au lucrat în gara asta ?

— Tot...

Colonelul își freca gînditor bărbia :

— Au ^{muncit} lucrat cu destulă tragere de inimă, deși numai asta nu voiau ; în astfel de cazuri nemții îi împușcă...

— Să sperăm că în urma noastră nu vor veni nemții, zise Tronaru.

— Ba, din legăturile mele radio tocmai asta rezultă ; din spate suntem acoperiți de un regiment nemțesc de blindate, din punct de vedere militar e foarte bine, dar n-aș vrea să li se întîmple ceva oamenilor ăloră... dar mai bine hai să ne culcăm cu toții... Sănăuceanu, ai lăsat pază pentru noapte ? Cei de la mitraliere să se mute pe vagoanele trenului... un bombardament ne-ar curăța... nici o lumină, nimic... și, mai ales, să nu se bea în noaptea asta...

— Îmi permiteți să raportez, domnule comandant ? Le-am dat cite o rație de rom ; au muncit ca niște robi...

Vardaru îl măsură pe locotenentul Sănăuceanu cu acel dispreț față de subalterni de care nu se putuse despărți toată viața lui.

— Domnule locotenent, poate să ai dreptate, dar aceasta a fost o măsură greșită, o să avem de furcă cu ei la noapte... bucuria că vor pleca de-aici o să-i facă imprudenți ; să dea Dumnezeu să mă-nșel...

Până după miezul nopții fusese o tăcere obișnuită. Ici-colo se auzeau glasuri, strigându-se de la vagon la vagon.

— Asultanii, mă, Asultanii, a întrebat Bot de Iepure de tine... a zis că n-ai mai trecut pe la ea demult... și că îi e dor de tine.

— Te cred și eu... a aflat că s-a dat rom la companie...

Părintele Onisifor Dinulescu se îmbătase iar și umbla printre vagoane cîntînd de unul singur : „Miluiește-ne pe noi, Doamne, cei păcătoși, miluiește...” Soldații îl fluierau și strigau după el :

— Ține-o așa, părinte, cu slujbele pînă la ziuă, ține-l treaz pe Dumnezeu pînă plecăm de-aici... că pe urmă are el grijă de noi...

Orbul își strînsese mica lui trupă și-i întreba pe rînd :

— Furdui, tu mi-ai adus, care va să zică, trei perechi de birgheri nemțești... să te scrie Țințaru Vasile la catastif ca să știm la urmă cum împărțim... Tu, Patrafire, ai furat două ceasuri de mîna de la domnii ofițeri germani din vagonu' ăla... orb, orb, da' eu știu tot... ia să-mi dai în-coace prada, că nu merge... Rudarule, geamantanul ăla cu lucruri femeiești să-l pui colea, în coșciugele mele, să nu facă picioare... că eu am fete de măritat și o să le prindă foarte bine... te despăgubesc eu pentru asta...

Se aflau într-un vagon de marfă pe podelele căruia aranjaseră pături, și canapele luate din vagoanele de clasă bombardate.

— Confort a-ntiia ! zisese Finanțu urcînd cu fundul în acest vagon, ajutat de către Gică Mandravela și Sandu Puștiu. Eu zic să vă cărați de-acilea, Orbule, că nouă ne stă mai bine la Bou-Vagon decît vouă... nu-i așa, băieți ?

— Nea Sile, cum zici matale, bă, ăia ! voi n-auziți ? hai, cărel... luați-vă boarfele pe care le-ați manglit de la morți și ușchiți-o... pă voi ar fi trebuit să vă bage la miti-

tica, nenorociților ; nouă ne zice lumea „hoți“ și voi luați și de pe vii și de pe morți ! Pîrliților, cîrcotașilor ! nu v-ar mai muri mulți înainte !...

Orbul se ridicase în picioare și amenința cu bastonul lui :

— Care ești, mă, tu, ăsta de faci pe nebunu'... eu am fost ordonanța lu' Vardaru și-am orbit pe front ; veniți voi, niște fitecine, să ne dați jos din vagon ? Da' cine sunteți voi, mă ? Furdui, ia fugi, mă, la vagonul comandantului și cheamă pe cineva să-i dea jos pe haimanalele astea...

Lui Finanțu nu-i convenea situația. Așa că încercă să cadă la invoială :

— Orbule, lasă-ne și pe noi aicea, într-o jumate de vagon..., ca să nu deschidem și noi muzicuța și să te cîntăm la comandant...

— Ce să mă cîntați, mă, ce să mă cîntați ?... eu sunt omu' lu' Vardaru...

— Și tu crezi că Vardaru ăsta te lasă să te cari cu inelele alea pe care le ascunzi la brîu, cu verighetele soldaților morți ? Cioclule !... cu birgherii ăia pe care i-ai furat ?... că ai o magazie întreagă... Păi războiul are și el legile lui, mă ! Voi dac-ajungeți la Spatele armatei, vă ia unu' și vă trimite la Curtea marțială pentru jafuri pe front...

Orbul începuse să dea din colț în colț

— Ce-aveți, mă, voi cu noi ? V-a... făcut noi ceva rău ? Noi am muncit pentru toate astea ; am îngropat morții, ce, era să-i lăsăm cu verighetele-n pămînt, cu lucrușoarele lor... și-acum ne scoateți voi sufletul ? niște pîrliți de hoțomani...

— Haide mai bine să ne-mpăcăm, Orbule, ascultă la mine ! Gică, scoate sticla aia de rom și dă-le la băieți să se mai dreagă nițel că le-o fi... și știi ce ? cheam-o aici pe Bot de Iepure, să dansăm nițel, c-am găsit un patefon cu niște plăci în vagonu' nemțesc ; am chef de petrecere astă-seară...

Peste un sfert de ceas, Bot de Iepure se afla între ei. În vagon ardea un felinar cu carbid găsit prin maga-

ziile gării de către echipa lui Finanțu care nu-și pierduse vremea în timp ce ceilalți munciseră la repararea liniei ferate.

— Domnișoară, îmi permiteți ? Sunteți invitata mea... Eu sunt Sile Milion, n-am avut onoarea pîn' acum...

— Ba te-am văzut, zise infirmiera zîmbind disprețuitor. Sunt obosită, să știți c-am venit așa, numai ca să nu spuneți că sunt fată rea... ia să aveți și voi treabă ca mine, ziua, să pansați 40 de răniți, să vedem v-ar mai arde de petrecere ?

Sandu Puștiu îi întinse o sticlă cu rom.

— Ia o gură, să-ți faci curaj...

— Să știi că mie nu mi-e frică, spusese repede infirmiera ; de doi ani trăiesc între soldați și nici unu' nu s-a culcat cu mine dacă n-am vrut eu, așa că nu v-o luați în cap, că n-o să vă meargă... nu-i așa, Orbule ? Tu poți să le-o spui... și tu, Patrafire, și tu, Furdui...

— Da, întări Orbul. Doamna Tanța nu servește decît dacă vrea ea... așa că, băieți, fiți cuminți !

Finanțu scosese din raniță un patefon și pusese o placă. Arcul cam hîrîia, dar în curînd auziră cîntecul acela care făcuse carieră în acel an : *Lili-Marlene...* Îl cîntau soldații, subofițerii, generalii, oriunde s-ar fi aflat, din gură, din acordeoane, din muzicuțe de gură, cîntecul era mai popular decît : *Deutschland. Deutschland über alles...*

*Vor der Caserne
Vor der grosse Tor
Standt eine Laterne
Und steht sie noch davor.*

Gică Mandravela avea o surpriză. Trînti pe podelele vagonului o navetă de sticle cu șampanie.

— Ei, ce ziceți ? Orbule, ia un popic de-ăsta să ți-l desfunde careva, să nu-ți facă dopu' gaură-n cap, bea și zi bogdaproste...

Finanțu se apropiase și el de Bot de Iepure și-i întinse o cutie cu bomboane fondante :

— Consumați ?

— Consum, zisese infirmiera, apucînd două bomboane învelite în hîrtie cerată și desfăcîndu-le cu atenție. Am

știut eu că sunteți băieți galanți, v-am văzut, altă marfă... băieți cu școală, ce mai !

Patrafir desfundase sticla Orbului și-acela bău cu sete, ștergîndu-și bărbia cu dosul palmei :

— Și eu care v-alungasem... Furdui, cheamă-l și pe părintele Onisifor, l-am auzit mai adineauri printre linii, cînta de unu' singur, ca un huhurez ; popa-i băiat bun, să bea și el o sticlă de șampanie... are careva ceva-mpotrivă ?

— Nuuuu ! răspunseră în cor toți cei din vagon.

Gică Mandravela dansa cu infirmiera, ridicînd din cînd în cînd umerii, ținînd-o strîns, obraz lîngă obraz :

— Da' știți că dansați bine, domnu' Gică, ați urmat vreo școală, ceva ?... la Salon, la *Scăricică* ? sau în Buzești ? ori la *Locomotiva*, ori pă *Filantropia*... că eu, ca să zic așa... am dansat în toate saloanele...

— Nu, duduie Tanța... am luat lecții în particular...

— Golan ce ești ! îl bătu infirmiera cu palma în piept pe pungaș ; să știi că degeaba ai ochii albaștri, că n-o să mă uit la tine... dac-aude doamna Vanda c-am venit aici cu voi, mă spune colonelului și s-a terminat cu mine... de mult voia el să scape de mine... zice că n-are nevoie de curve în companie ; da ce, parcă eu sunt ? Sunt fată bună, atît : știu ce trebuie bărbaților... Și la război... n-ai de unde să alegi, să cauți... bărbatu-i bărbat și pă front, îi trebuie... nu-i așa ?

— Dacă spuneți dumneavoastră ?...

Finanțu golise a doua sticlă cu șampanie. Orbul se cherchelise și plîngea ca proasta-n tîrg, de unul singur.

— Unde-i părintele Dinulescu ? Să mă spovedesc, că-n noaptea asta mor, uite, simt că mor... Patrafire, adu birgherii lîngă mine ; unde sunt coșciugele... să m-așez într-unu' de-acum, ca să fiu sigur că n-o să mă-nmormîntați fără tron.

— Ce-ți veni, nea Trandafire ? Ne strici petrecerea... ce te-a apucat ?

— Uite-așa, am eu un ciîne, aici în piept, care urlă acum ; îmi spune c-o să-mi las oasele p-aici, prin gara asta... Uuuuuu ! urlă el ca un animal, și ceilalți încremeniră.

Discul se-nvîrtea în gol și hîrîia, zgîriat de ac.

— Schimbă placa aia, striga Finanțu și potoliți-l dracului pe timpitul ăsta, că s-a-mbătat...

În vagon se ivi, cu fundul lui mare, popa Onisifor adulmecînd însetat.

— Cum aveți voi inima asta să beți fără mai-marele vostru sufletesc, eu nu știu...

— Ia loc, părinte, na o sticlă de șampanie și bea, da' mai întii dă-n Orbul ăsta, că face ca trenu...

— Ce-i, Orbule ? Ce-ai ? De ce plîngi ?

— Mor în noaptea asta, sfinția ta, simt eu că mor !

— Da' de unde ? Nu murim noi taman acum, la sfîrșit...

Atunci se auziră avioanele ; bizîitul acela înfricoșător, continuu care le îngheță sîngele în vine de spaimă.

— Lumina, lumina ! strigau sentinelele. Stinge lumina ! Se auzi scurt și sirena de mîină. Se făcu liniște. Totul se petrecuse în trei sau patru minute, dar probabil că fuse-seră reperați de sus, în bezna aceea a cîmpiei, și se auzeau primele explozii apropiindu-se cu pașii uriași de fier ai bombelor.

— Jos din vagon ! porunci Finanțu. Aveți grijă de Orb, că el nu vede...

Se buluciră spre ușă, coborînd pe rînd între șinele de fier.

— Numai de n-ar lovi locomotiva, zisese careva prin întuneric.

Gică Mandravela stinsese felinarul. De sus, din vagon, se auzea încă patefonul cîntînd un marș. Exploziile aruncau grămezi de pămînt în dreapta și-n stînga. Totul dură două sau trei minute. Pe urmă se auziră strigăte de răniți undeva, la compania lui Văduva.

— Au atins vagonul în care se află comandantul, strigase cineva !

O parte a gării luase foc din nou și șinele abia reparate erau luminate ca-n palmă.

— Dacă se-ntorc, suntem pierduți... zisese locotenentul Sănăuceanu, care preluase comanda.

Doctorița Vanda Ionescu o striga pe Bot de Iepure.

— Tanțo, Tanțo ! Unde dracu te-ai ascuns ? E rănit comandantul !

Fata ieși de sub vagon și începu s-alerge spre capătul trenului.

— Aici, aici !

— Stingeți focul ! striga Sănăuceanu.

Plutonul lui Vasile Văduva făcuse un lanț viu de la pompa de apă la restul unei magazii care sfîrșia cu o flăcără lungă și dreaptă. Aveau cîteva căldări care mergeau din mină în mină, dar focul abia se întetea...

— Dumnezeuul mării mă-si, astăzi și miine, de treabă, cum de ne-au dibuit ?

— N-avem ce face decît să scoatem trenu' ăsta afară din gară, zisese Bogasieru.

Tronaru, zdrobit de oboseală, privea gara pe care flăcările o luminau ca ziua.

— Nu merge locomotiva aia ? Ce dracu' facem, îl întrebă locotenentul.

— Pînă miine nu putem s-o urnim din loc...

— Și dacă se-ntorc ?

— N-avem ce face...

— Atunci, cum ~~dracu~~ stingem focul ăsta blestemat ?

Finanțu strigă la ei :

— Căutați în spatele pompei de apă, au rămas niște saci cu nisip ; cărați-i repede incoace și c-o lopată aruncați peste foc ; da' repede !

Gică Mandravela și cu Sandu Puștiu, cu Dincă, cu Furdui, cu Rudaru o luară la fugă spre fosta magazie, unde erau stivuiți 20 sau 30 de saci care serviseră la apărarea cuibului de mitralieră al gării.

— Cheamă compania a treia, strigă careva, s-ajute la căratu' sacilor, da' repede !

În cinci minute, un șir indian de-o sută de metri adusesese sacii de nisip în preajma focului. Cineva îi spărgea cu un tirnăcop și începură să arunce cu lopețile peste flăcări.

— Așa, copii ! nu vă lăsați ! Hai, că miine vă dă Mihai Viteazu' pentru faptele voastre... și voi ăia cu gă-

lețile de apă, trageți tare ! Că n-o fi focu' ăsta mai al dracu' ca noi !

— Cine spunea, mă, că băieții ăștia a' lu' nea Sile Milion muncesc ca cîinele la umbră ? Uite la ei, ți-e mai mare dragu' să-i vezi !

Tronarul găsise o roabă ; cu încă doi soldați o umpluseră cu ce mai rămăsese prin magazie din alți saci care se spărseseră.

— Dacă scăpăm și de focu' ăsta e bine... ce-i cu colonelul Vardaru ?

— Nu știu nici eu, că exploziile m-au aruncat pe șine..., au lovit vagonu' de dormit... Să sperăm că nu l-au omorît...

Focul începuse să scadă ; după un sfert de oră nu mai rămaseră decît niște grămezi de cărbuni peste care echipa plutonierului Vasile Văduva turna apă. Se auzea un sfi-rîit prelung și fumul le îneca respirația. Părintele Onisifor Dinulescu, care-l trăsese pe Orb dintre resturile vagoanelor, se uita la cer :

— Se-nălbește, Orbule... vine ziua... frumoasă-i ziua, Orbule, păcat că tu n-o mai vezi, și n-ai să mai vezi ziua-n vecii vecilor... da' pe lumea ailaltă, voi ăștia, care-ați suferit pe pămînt, o să ne călăriți pe noi, cei care n-am suferit...

— Ei, ce spuneam eu ? Aveam așa, un junghi la inimă ; da' acum a trecut..., ce spuneam eu, părinte ? Da a trecut, să știi de la mine, a trecut... spune : vagonu' ăla unde am eu lucrușoarele nu l-a spulberat vreo bombă, nu a luat foc ?

— Da, de unde ? E-ntreg...

— Atunci e bine ; du-mă acolo, părinte, să nu-mi fure cumva lucrușoarele, că am niște fete sărace, n-o să le ia nimeni... pentru ele fac toate ticăloșiile astea... A murit careva ? Mai am cinci coșciuge, n-aș vrea să le car cu mine degeaba... dac-ai ști de un' le-aduc... și mai sunt și pe deasupra și nevăzător... noroc cu băieții ăștia, care muncesc și ei...

— Și nu ți-e frică, Orbule ? I-am auzit pe soldați că ți-ar mânca ficații...

— Mie, să-mi mănânce ficații ? De ce să-mi mănânce ficații ? Le-am făcut numai bine... dacă nu-i îmbrăcam eu în coșciuge, îi mâncau viermii pă lumea ailaltă... e-he, ei mă-njură, da' tot să-nscriu la mine... Știi câți am scris eu în registru' lu' Țințaru Vasile ? Peste 200 și încă mai încap, că războiul nu s-a terminat... Totu' e să ai o socoteală pă lumea asta : să fie scris tot, că omu' n-are ținere de minte... și uită... eu nu uit nimic ; așa am învățat.

Trenul se urnise pe la unu, la amiază ; în față mergea drezina, pe care se suiseră Tronaru cu locotenentul Bogasieru și vreo șase soldați ; se țirau cu prudență, cu privirea ațintită drept în față, soldații fiind cu ochii în patru și făcînd observație aeriană. În jur se auzeau zgomote surde de bombardament care arătau că frontul se îngusta ; un circuit sonor de explozii înconjurînd acest mic convoi în care jumătatea de regiment al lui Vardaru se țira cu o viteză de 30 de kilometri la oră. Colonelul Vardaru, rănit la un picior, zăcea lungit în vagonul de marfă ocupat de către Orb cu ai lui ; îl așezaseră pe podele pe o fostă canapea a unui vagon de clasă și el gemea ușor.

— Am scăpat, zisese ; dacă se-ntorceau, nu mai ne mișcam de-acolo... nu merge cam încet ?

Doctorița Vanda Ionescu îi puna comprese cu apă rece pe frunte și-i spunea din cînd în cînd cu o tandrețe care trăda o prietenie mai veche între ei :

— Lasă treburile în seama domnului locotenent Sănăuceanu ; schije le-am scos, dar să știi că medicamente n-avem ; ultima sticlă de spirt, cu care ți-am dezinfectat rănilile, e goală ; spune-mi : te doare ?

— Ba bine că nu !...

— Atunci stai liniștit și-ncearcă să dormi...

Dar colonelul n-avea deloc de gînd să se liniștească.

— Sănăuceanule, a murit careva ?

— Două sentinele care patrulau de-a lungul trenului.

— Vagonul cu răniți a fost atins ?

— Nu, au scăpat...

Încă de la ocuparea gării colonelul îi instalase într-un vagon pe răniții lui, cum le spunea el.

— Muniție mai avem ?

— Puțină...

— Și hrana, cu hrana cum stăm ?

— Până mâine la prînz... Suntem cam mulți.

— Și dacă nu găsim la etapă hrană și muniție, ce facem ? Ce spun telegrafiștii ?

— Deocamdată e haos... aprovizionarea e pe drum, aviația angajată în lupte aeriene... după socotelile mele, cam de mâine ar trebui să se facă corectările liniei de front și replierile... n-au nici ei muniție la-ndemînă, trebuie s-aștepte să li se aducă, așa că două-trei zile de răgaz tot vom avea...

— Da ce dracu' cîntă soldații ăia ?

Din spatele vagonului în care se aflau, se auzea corul soldaților plutonului lui Vasile Văduva :

*Foaie verde trei granate
Trenule, n-avear-ai parte
De șuruburile toate,
Că l-ai dus pe Ion la moarte...*

— Mai cîntă și ei, domnule colonel, să le mai treacă de frică...

— Spune-le să tacă ; ce-s nebuni ? Ei n-aud ce-i în jur ? oricînd putem să fim reparați...

Se auzea huruitul continuu al artileriei, bătînd undeva, în dreapta, în stînga, în față, în spate.

După un ceas și jumătate străbătuseră aproape 50 de kilometri ; era partea de linie verificată de către omul care mersese cu drezina.

— De-aici încolo... Dumnezeu cu mila... zisese Tro-naru, îi dăm drumu' mai departe... domnule locotenent, acuș să vedem pe unde scoatem cămașa...

Priviră în urmă ; trenul cu cele trei vagoane, jumătate ciuruite de schije, înainta prudent.

— Ce se-ntîmplă ? Ce dracu' se mai întîmplă ? se neliniștiseră soldații, privind spre drezină.

După încă două ore de mers, abia străbătuseră încă 25 de kilometri. Zgomotele artileriei se înteeau.

— Mi-e teamă că o să nimerim ca musca-n lapte, zisese colonelul Vardaru. Hop cu nunta la spital !

Pe la 7,30, când începea să se însereze, se aflau la jumătatea drumului. Și când se făcu noapte de-a binelea, trenul opri, se dădu ordin să nu se fumeze nici măcar o țigară și așteptară zorile într-o încordare somnolentă.

— Se află vreun medic între voi ? întreba ofițerul german aflat pe peronul acelei gări fără nume, arse și ea în câteva rînduri dar mai păstrînd încă niște ziduri înnegrite de fum.

Colonelul Vardaru se ivi în ușa vagonului de vite, salutînd :

— Da, îi răspunse ; avem un medic cu noi.

— Permiteți, sunt locotenentul Engelbert Waldemar din regimentul 177 de care blindate.

— Îmi pare bine, colonel Vardaru... Cu ce vă putem fi de folos ?

— Putem să ne urcăm și noi în vagon ? Am încă opt soldați cu mine... restul unei coloane care a fost bombardată și care s-a salvat părăsind blindatele.

Vardaru se întoarse către locotenentul Sănăuceanu :

— Dă-le vagonul din față... înghesuie-i pe-ai noștri în celelalte... n-am chef să stau cu ei laolaltă !

Pe urmă, se-ntoarse către locotenentul Waldemar.

— Cîți răniți aveți ?

— Doi, răspunse celălalt.

— Dînsa este doctorița care vă stă la dispoziție... Pofțiți...

Plutonierul Văduva dădea ordine oamenilor Orbului :

— Evacuarea, copilași, c-a venit Sfîntu' Gheorghe și n-am plătit chiria !...

Pe margine, oamenii lui Finanțu făceau haz de necaz.

— Să nu uitați *recamieul*, zisese Sile Milion, și covoarele persane !...

— Ce-i cu ăștia ? întrebau ceilalți.

— I-a prins ploaia și-au intrat la apă...

— Da' ai noștri pă unde sunt ?...

— Vin și-ai noștri din spate...

— Ceva de băgat pe gură, n-au și ei ?... Că am pierdut cartelele pe drum... artelnicul dă azi la prînz ultima ciorbă...

Nemții se instalaseră în cele cinci compartimente rămase libere și doctorița Vanda Ionescu împreună cu infirmiera îi pansau. Un locotenent și un sergent major aveau arsuri pe față și pe mâini. Bot de lepure îi spunea doctoriței :

— Țta, locotenentu'-i frumușel, doamnă Vanda... poate-l reparăm... și-o să-l mai lași și dumneata pe domnu' colonel, că te-oi fi săturat...

— Mai tacă-ți gura aia spurcată ! Tu crezi că toate femeile sunt ca tine ?

— Aș vrea să te văd și eu în locul meu, să te facă unii poștă la 16 ani, să-și bată joc de tine... și, pe urmă, să te mai ții doamnă, ca dumneata...

— Mai bine dă-mi spirtul ăla...

— Care spirt ? Nu mai avem spirt de mult... ai uitat ?

— Atunci, coboară și fă rost de-o sticlă de alcool, ceva, orice-o fi : spirt, samagon, votcă...

— Și-unde crezi c-am să gădesc așa ceva ?

— Trebuie să aibă oamenii lui Finanțu... sau ai Orbului...

— Și dacă n-au ?

— Atunci mergi și-i spui colonelului că n-avem, și gata.

— Bine...

În vagonul lui, Vardaru studia o hartă cu locotenentul Wardemar.

— Unde spuneți că se află inamicul ?

— Foarte aproape... Trebuie să plecăm imediat.

Colonelul Vardaru, așezat pe o ladă de campanie, își bătea nervos birgherii cu cravașa.

— Asta o puteți face dumneavoastră... dar noi nu ! Radiolația ne semnalează că trebuie s-așteptăm pe-ai noș-

tri, care se află la o zi de marș de aici... am ordine să-i aștept.

— Asta nu-i bine, spuse locotenentul. Vom pierde contactul cu coloana de blindate care a fost spartă în două... o să se creadă că ne-am predat...

— Și-atunci ce-i de făcut ?

— Nu vă rămîne decît s-așteptați ca și noi sosirea trupelor românești...

— Și dacă nu mai vin ?

— Cum adică, să nu mai vină ? De ce să nu mai vină ?

— Dumneavoastră nu știți ce forțe puternice au aruncat în luptă rușii ; ne-au strivit cu blindatele lor ; au lansat un nou tip, cu o carcasă mai bună, mai rapide ; ascultați la mine, domnule colonel, n-o să mai iasă nimeni din încercuirea asta... profitați de avantajul pe care-l avem.

— Domnule locotenent, dumneata crezi că ăsta este un expres ? Abia ne-am tîrît pînă aici... oamenii mei n-au avut timp nici să vadă dacă mai găsesc ceva cărbuni ; cît despre hrană, ce să mai vorbim ?

Locotenentul îl fixa pe Vardaru furios acum. În ochii lui se concentra o nebulă care trebuia să izbucnească într-un fel :

— Domnule colonel, după germana care o vorbiți, trebuie să fi făcut studiile militare la noi în țară...

— Da, la Aachen, și ce-i cu asta ?

— Atunci, știți să și citiți ce scrie pe vagonul în care ne aflăm acum...

— Da, este un vagon care a aparținut unui tren german și pe care l-am găsit într-o gară bombardată...

— Vă aflați deci într-un tren german, domnule colonel...

— Și ce-i cu asta ?

— Înseamnă că trebuie să ni-l restituim..

Vardaru agită cravașa ca și cînd ar fi vrut să-l lovească. Celălalt puse mîna la șold, gata să scoată revolverul.

— Domnule locotenent, ai noroc că sunt rănit și că nu pot să mă mișc, pentru că te-aș fi aruncat din vagon ; n-am nici un fel de obligație față de dumneata și de oa-

menii dumitale... aş putea să evacuez vagonul şi să vă las să vă descurcaţi singuri, dar n-o fac din considerente umanitare... Şi-acum părăseşte-mă !

Locotenentul Waldemar salută scurt şi sări din vagon.

— Sănăucene, supraveghează-i ! Cu ăştia nu te-nţelegi cu una cu două, cred că li se cuvine totul.

Locotenentul coborî şi-l chemă pe plutonierul Văduva:

— A spus comandantul să nu te mişti de lângă vagonul nemţilor ; nu le dai voie nici să coboare, s-a-nţeles ?

În zorii zilei următoare soldaţii fură treziţi de uruitul îndepărtat al unor tancuri. Locotenentul Sănăuceanu îl trezi pe comandant.

— Domnule colonel, sosesc ai noştri ! Auziţi !

Vardaru n-avusese o noapte prea bună, rana de la picior îl chinuise cîteva ceasuri şi abia apucase să aţipească, vegheat de doctoriţa Vanda Ionescu.

Lumina turbure a zorilor lăsa să se vadă vagonul mizer pe podelele căruia dormise Vardaru. Colonelul îşi chemă ordonanţa.

— Unde eşti, Țințarule ?

— Aici, să trăiți !

— Adu-mi instrumentele alea de bărbierit şi ligheanul... şi lasă-mă să mă reazim puţin de umărul tău că mă doare piciorul betegit.

Soldatul aduse ce i se ceruse ; era obișnuit cu toate astea : un lighean mic pe care îl purtase în raniță tot timpul campaniei ; un pămătuf, un razoar, un săpun învelit în hîrtie poleită şi Țiplă, puțină apă rece pe care o turnă în micul lighean şi o oglindă pe care i-o puse în față.

Înainte de-a începe să se bărbierească, Vardaru îi spuse locotenentului Sănăuceanu :

— Spune trupei să se bărbierească şi să aibă grijă de ținută, că vin ai noştri şi nu vreau să ne găsească așa, oricum...

— Am înţeles, să trăiți !

Trompetul sună deșteptarea mai devreme ca de obicei, dar nu mai era nevoie, căci trupa fusese cuprinsă de o veselie ciudată auzind uruitul tancurilor.

— Vin ai noștri, fraților ! O să găsim și noi acolo un camion, ceva, un loc într-o căruță, n-o să mai fim singuri în stepa asta blestemată ; scăparăm.

Se învîrteau de colo-colo, fără treabă, după ce se bărbieriseră în grabă, inspectați de comandanții de grupă. Apăruse cîte o perie de prin fundul ranițelor, cu care-și făcură bocancii giorsăiți, cu scuipat, lustruind în neștire, ca și cînd se pregăteau de paradă.

— Da' cine vine, fraților, încoace ?

— Generalul Dragomirescu cu ai lui...

— Poate au astupat breșa și ajungem cu Simplonu' acasă...

— Asta s-o crezi tu... Parcă te vād cum o să te tîrăști lipa-lipa, pînă la mama dracului, unde-ai s-ajungi taman la anu' pā vremea asta...

— Pușche pe limbă...

Zgomotul tancurilor se întetise.

— Trebuie să fie 300 sau 400, spunea careva, avem loc cîte unu' la clasa întii, în cîteva ceasuri suntem la Rezervă, să se mai bată și alții, că noi...

Și rideau ca și cînd ar fi tras chiulul cuiva.

Vardaru încercase să se țină drept ; se mișca de colo-colo vrînd să se convingă că se va putea prezenta cum trebuie în fața generalului Dragomirescu.

— Fă-mi o injecție cu morfină, îi spusese doctoriței, n-aș vrea să mă strîmb cînd am să dau raportul.

Doctorița îi făcu o injecție și-i spuse să stea întins pînă vor sosi tancurile generalului. Dar el nu mai avea răbdare. Răsărise soarele deasupra cîmpiei și-a ruinelor gării K..., ardea lumina nemiloasă a stepei.

— E cald încă de la ora asta, spunea Matei Bogasieru lui Tronaru ; am intrat în vară.

— Tot mai bine decît iarna...

Soldații spuneau glume porcoase.

— La noapte, la PS, am să iau toate bucătăresele, astea care de-abia așteaptă niște băieți ca noi, căliți în lupte...

— Lasă, c-a avut cine să le-ncălzească...

Grupa Orbului își făcea bagajele.

— Patrafire, Rudarule, să nu uitați ceva p-aicea, mă, nenorociților !

— Cu coșciugele ce faci, nea Trandafire ?

— Om vedea... numai să ne suie și pe noi pe un tanc ceva, pe o mașină...

— Vin ! vin ! se auzeau alte glasuri ; soldații priveau la coloana de praf care se apropia de ei, acoperind soarele.

— Măiculiță, să ne vedem odată afară din gaura asta...

— Ce chefuleț o să tragem noi cînd ajungem la partea sedentară ; mă fac mort, beau cretă, îmi rup un picior, da' mie război nu-mi mai trebuie, să-l mai facă și alții, că m-am săturat...

Colonelul Vardaru, sprijinit de ordonanța sa și de locotenentul Sănăuceanu, coborî din vagon. Șoseaua din spațele gării se pierdea într-o piață mică în care se mai vedeau cîteva magazine incendiate. Grupa de observatori aerieni era întrebată de cei de jos :

— Ia uitați-vă, mă, ou binoclu', ce se vede ?...

— Nu se vede mai nimica... niște tancuri ; da-i un praf...

— Să nu fie rușii și noi să stăm ca proasta-n tîrg să-i așteptăm, zise careva, cu o urmă de bănuială în glas.

— Ba nu sunt rușii, că tancurile rusești le cunosc eu...

— Atunci, cine mama dracului este ?

— Ai noștri, cin' să fie ?

Mai trecu un sfert de ceas de încordare. Zgomotul tancurilor se întetise, devenise asurzitor. Glasul unui soldat de la postul de observație aeriană se auzi limpede :

— Nemții ! Sunt tancuri nemțești...

Tancul comandantului nu se opri încă și dinspre vagonul locotenentului Waldemar și-al oamenilor săi, ofițerul acela înalt, clăpăug, cu pas de alergător de fond și ajunsese în fața turelei ; erau numai șase, cei doi rămă-

seseră în compartimentul trenului. Colonelul Vardaru îi privea contrariat,

— Văduva ! strigă. Cine le-a dat drumu' din vagon ?

Plutonierul se înfățișă gîfîind.

— Nimeni, domnule colonel ! Au scos armele ; erau șase, noi numai patru ; n-am avut ce face ; pe urmă, vedeți și dumneavoastră, au venit tancurile astea... o încăierare ne mai trebuia...

— Să ieși la raport !

Din turelă apăru un ofițer îmbrăcat într-o bluză plină de praf ; avea ochelari cu sticle albe, de tanchist și pe cap casca de cauciuc, pe care o poartă toți servanții. Era obosit, se vedea bine. Coborîse nesigur și ascultase raportul locotenentului Waldemar care vorbea repede cu mîna la chipiu. Comandantul regimentului de tancuri îl ascultase atent, privind din cînd în cînd la grupa de comandă a colonelului Vardaru și la soldații aliniați în spatele lui.

Cînd raportul se termină, omul acela plin de praf înaintă spre grupul românilor. Colonelul Vardaru, abia stăpînindu-și durerile, înaintă cîțiva pași. Era generalul Schroeder. Se cunoscuseră la o reuniune, la Statul major, înainte de căderea Stalingradului, într-un subsol al unei clădiri cu mai multe etaje ocupate de germani.

Colonelul salută scurt :

— Sunt comandantul regimentului, colonelul Vardaru ; aș dori să știu unde se află trupele generalului Dragomirescu, cu care trebuia să fac joncțiunea.

Generalul Schroeder, cu o față pămîntie, de șobolan, cu ochi cenușii, nervos, crispat, strîngînd buzele subțiri, cu stînga-n șold, salută scurt :

— Mi se pare că ne-am cunoscut la Stalingrad, nu-i așa ?

— Exact...

— Acolo te-ai bătut bine, domnule colonel, dar ar fi trebuit să fii lîngă mareșalul von Paulus, în prizonierat, nu aici... poți să-mi explici de ce ai abandonat lupta ?

Colonelul Vardaru simțea că-i pleznesc obrajii, dar se stăpînise.

— Domnule general, nu am părăsit lupta, am ieșit din încercuire. E cu totul altceva.

Neamțul părea că nu-și găsește cuvintele ; scormonea praful cu cizma ; trăgea cu ochiul spre locotenentul Waldemar, care-l fixa pe Vardaru cu o ură feroce.

— Probabil că ai procedat și acolo cum ai procedat și aici, furînd un tren german ca să-ți scapi pielea...

— Domnule general, nu permit ! spusese violent Vardaru și-i întorsese spatele.

Matei Bogasieru îi șopti locotenentului Sănăuceanu :

— Nu-mi place ce se-ntîmplă... generalul îi reproșează lui Vardaru c-a fugit de la Stalingrad.

— Și ce-i cu asta ? Mulți au fugit de la Stalingrad, făcuse Sănăuceanu.

— Dă mai bine ordin soldaților să fie atenți la ce facăștia...

— Domnule colonel, striga generalul Schroeder, te rog să te oprești !

Palid, stăpînindu-și durerile din piciorul rănit, Vardaru se opri și se întorsese spre general.

— Domnule general !

Celălalt dădu cîteva comenzi scurte și grupul celor șase ofițeri tanchiști îl încadrară pe colonel.

Waldemar făcea semne lui Schroeder.

— Și-acela, și-acela... și-l arăta pe locotenentul Sănăuceanu.

— Ce spune ? îl întreba acesta pe Bogasieru, care simțea că e vorba despre el.

— Or să te ia și pe dumneata...

— Unde să mă ia ?

— Dracu să-i știe de bandiți.

Grupul locotenentului Waldemar îl smulse pe Sănăuceanu de lîngă Bogasieru. Neamțul îl fixă și spuse repede :

— Dumneata știi germana, ia comanda și spune soldaților să nu se împotrivească !

Locotenentul Sănăuceanu se zbătea furios spre cei care îl tirau.

Turelele tancurilor se mișcau lent îndreptînd tunurile spre micul grup de soldați care se agitau abia stăpîniți de comenzile scurte ale șefilor de grupă .

— Astîmpărați-vă ! Ciulama ne fac ăștia !

Finanțu se adresa lui Bogasieru :

— Ce se întîmplă, dom'le locotenent ? Ce paștele mamiilor lor ? L-au luat pe comandant ? Ce vor să facă cu el ?

— Nu știu, stați liniștiți... spune-le oamenilor să stea liniștiți.

Locotenentul Sănăuceanu și comandantul fură dezarmați.

Generalul Schroeder făcu un semn celor șase ofițeri conduși de Waldemar. Aceștia îi împinseră pe cei doi ofițeri spre zidul din spatele gării.

Matei Bogasieru nu mai auzea decît un murmur nedeslușit de furie al soldaților. Să fi știut el ce se-ntîmplă, ar fi făcut un semn celor de la observația aeriană, încă mai avea timpul să-l facă, și ăia, cu mitralierele lor, ar lichida toată șleahta asta. Dar privi tancurile acelea îngrozitoare, cu șenilele lor care luceau mort în soarele de dimineață, cu gurile de tun care se învîrteau lent, supraviehind împrejurimile ; era limpede, ar fi fost o nebunie să li se împotrivească, dar ce voiau să facă cu cei doi ?

Matei Bogasieru simți că nu mai rabdă. Înaintă spre generalul Schroeder, salutînd cu mîna la capelă și spunîndu-i în nemțește :

— Domnule general, vă vorbește locotenentul Matei Bogasieru.

— Unde sunt gradele dumitale ? întrebă Schroeder, căutînd cu privirile pe mîneacă sau pe umeri tresele lui de locotenent.

— Ce importanță are asta ? Credeți-mă pe cuvînt, sunt ofițer ca și dumneavoastră. Vreau să vă-mpiedic să faceți un lucru ireparabil ; din cîte înțeleg, vreți să-i împușcați pe locotenentul Sănăuceanu și pe colonelul Vardaru.

— Chiar așa, cum de-ai ghicit ?

— Domnule general, unde-i onoarea germană ? Ceea ce hotărîți acum este o crimă ; sunt ofițeri români, și

dacă în armata germană mai sunt executați unii fără să fie judecați, asta încă nu se-ntîmplă în armata română !

Generalul Schroeder îl fixă cîteva clipe.

— Domnule, ești nebun ! Du-te în rîndurile trupei dumitale și nu mi te împotrivi. Dacă voi fi întrebât de cineva de ce i-am împușcat pe acești doi ofițeri, am să le răspund ca și dumitale : aripa dreaptă a frontului s-a prăbușit în seara zilei de ieri ; generalul Dragomirescu s-a predat.

Matei Bogasieru își mușcă buzele, dar se stăpîni :

— Domnule general, adineauri ați pomenit despre mareșalul von Paulus, care s-a predat și el ; Führerul dumneavoastră l-a avansat pentru această ispravă. Era general cînd a aruncat armele.

Locotenentul Waldemar se repezise spre Bogasieru.

— Nu-ți permit, nu-ți permit !

O secundă se făcu o tăcere cumplită ; murmurul indignat al soldaților din spatele locotenentului Bogasieru amuți.

— Domnule locotenent, curajul dumitale îmi place ; dar trebuie să dau un exemplu ; aș fi împușcat și niște ofițeri germani dacă s-ar fi aflat în situația comandantului dumitale ; cunoști ca și mine legile războiului !

— Astea nu sunt legi de război, domnule general ! Dacă n-o să mă-mpușcați și pe mine, am să spun tuturor, — și soldații care mă-nsoțesc, vor spune de asemenea tuturor ce-au văzut. Riscați ca armata germană să capete un asemenea oprobriu ?

— Domnule general, nu-l ascultați, răcnea de-alături locotenentul Waldemar.

Nenorocitul lor de tren abia se mai tîra prin stepa înăbușită de un soare torid. Oamenii lui Finanțu, ca și în prima gară, cu instinctul lor de vînători, găsiseră o provizie săracă de cărbuni. Următoarea stație, L..., se afla la 280 de kilometri ; legătura prin radio cu trupele celelalte aflate în retragere se făcea greu ; tancurile nemțești se pare că astupaseră breșa din flancul drept și Tronaru

conducea locomotiva aceea prăpădită, atent la terasamentul şubred, slăbit de bombardamente.

— Ce dracu i-ai spus generalului ăla, dom'le ?

— Crezi că eu ştiu ce i-am mai spus ?

Tăcură.

Cel care arunca cu o lopată cărbuni în cazan spunea ceva arătînd grămada prăfoasă care mai rămăsese pe tender :

— Ce mai vrea şi ăsta ? îl întrebă Tronaru pe Bogasieru.

— Spune că nu ne-ajung cărbunii...

— Asta o ştiam şi noi de multă vreme...

— La drept vorbind, ce facem ?

— Mergem pînă unde putem...

— Şi pe urmă ?

— Pe urmă, facem ce-am mai făcut...

Le era foame. Nu mîncaseră de o zi şi jumătate. Apă aveau şi un rest de pîine uscată în traistele lor pline de praf. Bot de Iepure împărţise trupei toate cutiile ei de conserve pe care le strînsese în tot acest marş. Dar ce s-ajungă la atîţia oameni ? Se iscaseră cîteva încăierări, iute înăbuşite de ceilalţi.

— Nu vă e ruşine, mă ? Fata v-a dat tot ce-a putut ; împărţiţi ca fraţii, între voi...

Vagonul Orbului fusese luat cu asalt.

— Mucenicule, scoate tot ce ai.

Şi soldaţii îi aruncaseră din tren şi pe gropari şi pe popa Onisifor Dinulescu, la care găsiră vreo cîteva cutii de conserve legate de centură, pe sub sutană.

— Ia te uită... mai-marele nostru sufletesc... şi-a făcut magazie pe burtă !

Hăhăiau disperaţi şi le numărau.

— Numai şase bucăţi ! Ce dracu să faci cu astea ? Nici pe-o măsea nu ne-ajung ! Le tragem la sorţi ! Care are baftă, bine, care, nu, crapă...

Atunci auziseră glasul colonelului Vardaru :

— Ce-aţi înnebunit ? Tot ce-aţi găsit prin vagoane le daţi răniţilor ; trenul şi-aşa n-o să mai meargă multă vreme ; unde ne dăm jos, ne împărţim în grupe mici, vă dau direcţia de marş şi fiecare cum îi e scris... s-a-nţeles ?

Mai întâi, fusese un val de avioane care apăruse pe neașteptate în acel cer senin pe care nu se ivise nici un nor în toată această retragere disperată. Douăsprezece sau paisprezece avioane care se năpustiseră asupra trenului, mitraliindu-l.

— La pământ ! în șanțul rambleului ! strigase colonelul.

Grupul de observație aeriană trăgea disperat, dar avioanele erau prea rapide ca să fie atinse.

Vardaru nu mai simțea înțepăturile din picior ; stătea cu fața la cer ca și locotenentul Sănăuceanu. Avioanele se întorceau.

— Acum, Sănăuceanule, fii atent : Matei ! Bogasierule, pe unde ești ?

— Aici, domnule colonel ! Ce facem cu răniții ?

— N-avem ce le face ! Lasă-i în vagon, cum le-o fi norocul...

Din depărtare se auzea zumzăitul egal al bombardamentului.

— Vin ! E sfârșitul !

O rafală de gloanțe trecu pe deasupra capetelor lor.

— Matei, la pământ ! La pământ ! strigă colonelul.

Locomotiva, încă sub presiune, pufăia pașnic ca și cum s-ar fi oprit într-o gară.

Avioanele de vânătoare dispăruseră. Din față soseau bombardierele cu încărcătura lor greoaie de bombe : Buum ! buumm ! bummmm ! bum !

— Îndepărtați-vă de tren ! strigă încă o dată colonelul Vardaru.

Dar era prea târziu.

Pretutindeni în jurul lor explodau bombe. Trenul fu lovit în plin ; vagonul cu răniți se făcu țandări în urletele celor aflați înăuntru ; colonelul Vardaru îl întrebă pe Sănăuceanu :

— Doctorița Vanda unde este ?

— A fost... se afla în vagonul răniților... spuse Sănăuceanu.

Comandantul tăcu,

În jur se auzeau cei loviți de schije :

— Nu mă lăsați, fraților, nu mă lăsați...

— M-au lovit în pîntece !

— Mă, Bot de Iepure. unde ești ? Vino și fă-mi și mie o injecție, că nu mai pot !...

Vardaru întrebă iar pe Sănăuceanu :

— Infirmiera era și ea în vagon ?

— Da, domnule colonel... aceste două femei n-au părăsit niciodată pe răniți în timpul bombardamentelor.

Pe fața lui Vardaru se iviră lacrimile ; de doi ani de cînd luptau împreună, Sănăuceanu nu-l văzuse niciodată plîngînd.

Soare nimicitor de amiază. Un nor de praf nesfîrșit deasupra stepei ; mica grupă a colonelului Vardaru înainta într-un marș fără speranță ; erau sleiți. Comandanții îi numără. Mai erau patru sprezece. El, Matei Bogasieru, Tronaru, Finanțu, plutonierul Văduva, Orbul cu cei trei gropari, popa Onisifor Dinulescu și vreo cîțiva soldați al căror nume comandantul nu-l mai ținea minte. Mergeau de șase zile pe o șosea care nu se mai sfîrșea, sub cerul acela albastru, nemilos, pe care numai trîmbele de praf ale coloanelor de tancuri îl mai turburau.

Ceilalți tăceau, cu buzele umflate de sete, privind drept înainte.

— Unde-ți sunt oamenii, Finanțule ? îl întrebase Matei Bogasieru pe Sile Milion.

— Ei, acum or avea aripioare... se descurcă ei și pe lumea ailaltă, parcă-n cer nu se fură, domnule locotenent, nu-i așa părinte ? Ce zice la Biblie ? Precum în ceruri așa și pe pămînt...

Popa Onisifor Dinulescu nu-i răspunsese. Abia se tîra.

Colonelul Vardaru îl privea cu coada ochiului pe Tronaru.

— Pe dumneata chiar că nu te mai înțeleg ! Ai avut ocazia de cîteva ori să rămii la inamic, de ce n-ai făcut-o ?

Tronaru mesteca lung o bucată de curea tăiată din porthartul locotenentului Sănăuceanu, care murise în urmă cu două zile.

— De ce-aş fi făcut-o, domnule colonel ? Războiul ăsta, cum v-am spus de mult, nu e războiul meu ; odată şi-odată, dacă scăpăm, o să ne amintim de puterea pe care-am avut-o cu toţii în aceste împrejurări, de-a nu ne lăsa unii pe alţii ; ăsta-i cel mai preţios lucru pe care l-am învăţat : fiecare în parte am fi putut să scăpăm, dar dac-am muri împreună, nu mi-ar părea rău.

Şi-atunci, pe neaşteptate, îl auziră cîntînd pe Finanţu cu un glas prăbuşit, anemic, din care mai răzbătea însă o ultimă urmă de bărbăţie :

*Mă iubeşte femeiii...
Şi e moarte după mine...
Mă cheamă la randevus
Cică au ceva de spus...*

SFÎRŞITUL VOLUMULUI II

Mitu Palade Tache Karaluliu Sile Milion

Lector : SORIN NICOLAE
Tehnoredactor : ION TUDOR

Apărut 1977. Bun de tipar 21.III.1977.
Tiraj 116 060 ex. broșate. Coli tipar 30,5.

Comanda nr. 70 005
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”,
București — Piața Scintei nr 1,
Republica Socialistă România

Lei 14,50